

Tijdschrift voor veeartsenijkunde en veeteelt

<https://hdl.handle.net/1874/259015>

wwc 953

TIJDSCHRIFT

VOOR

VEEARTSENJKUNDE EN VEETEELT

UITGEGEVEN DOOR DE

Maatschappij ter bevordering der Veeartsenijkunde
in Nederland

ONDER REDACTIE VAN

D. F. VAN ESVELD, Dr. L. J. VAN DER HARST

EN

W. C. SCHIMMEL,

Leeraren aan 's Rijks Veeartsenijschool.

TWEE-EN-TWINTIGSTE DEEL.

UTRECHT

J. L. BEIJERS

1895.

Gedrukt bij G. J. THIEME te Arnhem.

RIJKSUNIVERSITEIT UTRECHT

0031 6871

INHOUD

van het twee-en-twintigste deel.

Bladz.

G. J. HENGEVELD,	met portret, door M. G. DE BRUIN	99
J. A. DE BRUIJN	. . . . .	295

Veeartsenijkunde.

De pelvimetrie en haar beteekenis voor de veeartsenijkundige praktijk, door M. G. DE BRUIN	1
Penetreerende buikwond met eventratie bij een paard, door H. VEENSTRA	10
De bloedserum-therapie, door J. DE HAAN	111
Emplastrum acre anglicum en diens aanwending in de chirurgie, door M. G. DE BRUIN	122
De behandeling van hondenziekte door subcutane inspuiting eener oplossing van jodiumtrichloride, door M. G. DE BRUIN.	177
Een proces over dampigheid, door G. J. C. VAN DER STARP.	183
Iets over tetanus, door A. VAN HEUSDEN	186
Prolapsus et inversio uteri completa met placentitis bij een merrie, door E. H. BERCH GRAVENHORST.	245
Uterus-ruptuur bij een koe, door R. L. KLINKENBERG	248
Uterus-bloeding, door idem	249
Huidworm en kwade-droes, door D. VAN DER SLUJTS	301
Verscheuring van den binnen-hechtband van den kroonbeenbuiger bij het paard, door W. C. SCHIMMEL	359
Behandeling van het tussehenklauw-panaritium bij de koe, door M. G. DE BRUIN	364
Behandeling van hondenziekte met joodtrichloride, door idem.	368
Verwijdering van vreemde lichamen uit den slokdarm bij het varken, door idem	370
Iets over embryotomie, door H. M. KROON	372

Korte Mededeelingen.

Behandeling der hondenziekte, door M. G. DE BRUIN	126
Adderbeet, door J. N. A. C. SCHEEPENS	127
Erysipelas bij paard en mensch, door H. M. KROON	375
Een oorzaak van retentio der secundinae, door idem	375

Referaten.

	Bladz.
Nieuwere gezichtspunten omtrent de immuniteitsvraag, door Dr. H. BUCHNER (ref. W. C. SCHIMMEL)	12
Malleine en haar beteekenis voor de veeartsenijkundige politie (ref. idem)	15
Malleine-inenting bij den mensch (ref. idem)	17
Tetanus-antitoxine, door TIZZONI en CATTANI (ref. idem)	18
Experimenteele studiën over de wondbehandeling bij geïnfecteerde wonden, door Dr. MESSNER (ref. idem)	18
Verdeelende zalf (ref. idem)	20
Openingsrede bij den aanvang van den nieuwen cursus aan de veeartsenijschool te Londen (ref. idem)	20
Iets over de veeartsenijscholen en de positie der veeartsen in het buitenland (ref. W. VAN DER BURG) (Vervolg.)	21
Wetsontwerp tot regeling van de uitoefening der veeartsenij- kunde in Frankrijk (ref. idem)	25
De serum-therapie bij diphtheritis (ref. W. C. SCHIMMEL)	27, 28
Nieuwe onderzoekingen omtrent het resultaat van de verbind- ding der bacillen. Vermeerdering der virulentie van som- mige microben. Verhooging der receptiviteit (ref. idem)	128
Aetiologie van aphthae (ref. idem)	128
Acarus-schurft bij den hond (ref. idem)	129
Geheimmiddelen (ref. idem)	130
Geneeskrachtig vleesch (ref. idem)	132
Over immunisatie tegen diphtheritis (ref. J. DE HAAN)	132
Verschaffing van BEHRING's middel	135
Experimenteele studie over boutvuur en diens betrekking tot maligne oedeem (ref. W. C. SCHIMMEL)	196
Professor E. HESS, „Ueber den Werth des Tuberkulins in der Rindviehpraxis“ (ref. idem)	197
Het voorkomen van tuberkelbacillen in de boter (ref. idem)	200
Beschuttende entingen met bloedserum bij de besmettelijke borstziekte van het paard (ref. idem)	201
De besmettelijke borstziekte onder de paarden van het Olden- burgsche dragonder-regiment n°. 19 en haar behandeling met bloedserum in het jaar 1893/94 (ref. idem)	201
Prof. Dr. R. EMMERICH, De genezing van miltvuur door erysipelas-serum (ref. idem)	203
Natrium benzoicum bij diphtherie der oogen (ref. idem)	204
Een geval van echte diphtherie bij den hond (ref. idem)	204
Stoom als bloedstelpend middel (ref. idem)	205
Verdwijnen van een melanotisch gezwel (ref. idem)	206
Texas-koorts, door VOLLERS (ref. idem)	207
Autopsie van een paard, dat de operatie van SMITH tegen snuiven heeft ondergaan (ref. idem)	210
Verschaffing van BEHRING's middel in Indië	210
Zuid-Afrikaansche zoönosen (ref. A. VAN HEUSDEN)	251
Vergelijkend physiologische onderzoekingen omtrent de nor- male polsfrequentie der huiszoogdieren (ref. W. C. SCHIMMEL)	253
Prophylaxis der tuberculose door het voedsel (ref. idem)	254
Tuberculose, finnen en trichinen in de Pruisische abattoirs van April 1893—April 1894 (ref. idem)	256

	Bladz.
Onderkenning van het vleesch van gestorven dieren (ref. idem)	258
Het gebruik van anaesthetica bij onze huisdieren (ref. idem)	259
De werking van malleïne op het bloed en haar diagnostische waarde (ref. idem)	260
Verband tusschen de ontsteking van de Tenonsche kapsel bij den mensch en de hondenziekte, door ZELINSKI, NENCKI en KARPINSKI (ref. idem)	264
Eenige korte mededeelingen omtrent waarnemingen bij het smuiven van paarden, door N. MACKEL (ref. idem)	265
Castratie tegen hypertrophie van de glandula prostatica (ref. idem)	266
Slangengif (ref. idem).	267
Eenige proeven over de werking van malleïne tegenover andere bacteriën-proteïnen, door H. SCHINDELKA (ref. idem).	308
De aanwezigheid van oestruslarven (hypoderma bovis) in het ruggemerkkanaal van het rund, door HENRICHSEN, HORNE en RUSER (ref. idem)	309
Koliek, physostigmine, eseridine, door W. EBER (ref. idem).	312
Eseridine in de bujatrische praxis, door W. EBER (ref. idem).	313
Het aantoonen van nuchter kalfsvleesch in worst, door W. NIEBEL (ref. idem)	314
Texas-koorts (ref. A. VAN HEUSDEN)	315
Afrikaansche paardenpest (ref. idem)	318
Cadeiras-ziekte (ref. idem)	318
Stoppelziekte (corn fodder) (ref. idem)	318
Milk-sicknes (ref. idem)	319
Proteosis (mal della ferula) (ref. idem).	320
Ak-paipak (ref. idem).	320
Bradsot der schapen (ref. idem)	321
Morbus maculosis Werlhofii (ref. idem).	322
Buffelziekte, barbone-ziekte der buffels (ref. idem).	323
Pest, Oostersche pest (ref. idem).	324
Beri-beri (ref. idem)	324
De aetiologie der Texas-koorts, door WEISSER en MAASSEN (ref. idem).	326
Opmerkingen over epizoötisch verwerpen, door NOCARD (ref. id.)	328
Anti-diphtheritisch genees-serum	330
Bestrijding van zoogenaamde kalverziekte.	331
Bijdrage tot het spoedig maken der diagnose van kwade-droes door de methode van STRAUS (ref. DE HAAN).	333
De antiseptische en totale irrigatie van den darmtractus, door Dr. J. DAVVIAC (ref. W. C. SCHIMMEL)	376
Experimenteel onderzoek omtrent het gasgehalte der melk en van enkele producten van deze, door THÖRNER (ref. id.)	376
Verteerbaarheid van gesteriliseerde en niet-gesteriliseerde melk, door BENDIX (ref. idem)	377

Maatschappij ter bevordering der Veeartsenijkunde.

	Bladz.
Verslag van den toestand der Maatschappij over 1893/94	29
Verzoekschrift aan ZExc. den Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid	34
id. . . . . id. . . . . id. . . . . id. . . . . id.	36
Overzicht van het geldelijk beheer over 1893	38
Begrooting over het jaar 1895	41
Programma der 34 ^{ste} Algemeene Vergadering	39
Kort verslag van de 34 ^{ste} Algemeene Vergadering	42
Notulen	378
Verslag der afdeeling Groningen	46
" " " Friesland	48
" " " Gelderland—Overijsel	52
" " " Utrecht	56
" " " Noord-Holland	57
" " " Noord-Brabant—Limburg.	60
Ledenlijst der afdeeling Zuid-Holland	63
" " Nieuwe afdeeling Zuid-Holland	64
" " afdeeling Zeeland	64
" " Algemeene afdeeling	65
Mededeelingen van het Hoofdbestuur . . . . . 65. 136. 211.	393
Verslagen der vergadering van de afdeeling Utrecht 141. 212.	269
" " " " " " " Gelderland—Overijsel	347
Bibliotheek van Hollandsche Veeartsenijkundige werken	137
. . . . . 212. 277. 335	
Artikel 19, alinea 2, van het door de Commissie tot herziening voorgestelde reglement, door D. A. DE JONG Jzn.	388
Necrologie . . . . . 66. 145. 282.	339
Personalia 67. 145. 215. 283. 339. 394	
Veeartsenijkundig Staatstoezicht . 68. 145. 216. 284. 340. 395	
Staat der gevallen van besmettelijke veeziekten 83. 85. 152. 161	
217. 227. 231. 288. 290. 348. 350. 396. 398	
Overzicht van het Verslag aan de Koningin-Weduwe-Regentes over 1893	341
Staatsexamens	401
Rijks Veeartsenijschool . . . . . 90. 172. 292. 352.	401
Veterinaire dienst bij het leger . . . . . 90. 233.	402
Veterinaire almanak	240
Boekbeoordeeling . . . . . 94. 172. 235.	410
Nieuw uitgekomen boeken . . . . . 96. 174. 242. 356.	414
VI. Internationaal Veeartsenijkundig Congres	292
Veeartsenijkundige Vereeniging tot bevordering der kennis omtrent de keuring van voedingsmiddelen van dierlijken oorsprong	352. 408

DE PELVIMETRIE EN HAAR BETEKENIS VOOR DE VEEARTSENIJKUNDIGE PRAKTIJK,

DOOR

M. G. DE BRUIN.

Onder den naam van pelvimetrie (pelyometresis, pelycometresis, pelvimensuratio) verstaat men de bepaling der verschillende afmetingen van het bekken. De kennis hiervan is belangrijk, zoowel voor een juist begrip van het mechanismus der baring als uit het oogpunt der prognose, namelijk om te bepalen in hoever een baring in het algemeen mogelijk is. Vooral echter ook voor de extractie der vrucht, hetzij in toto of na gedeeltelijke verkleining, verdient de kennis der bekkenafmetingen onze aandacht.

In de verloskunde van den mensch speelt de pelvimetrie een grooter rol dan op veeartsenijkundig gebied. De arts wordt geraadpleegd over de mogelijkheid van den eventueelen partus, door hem moeten de bekkenafmetingen worden bepaald om dienaangaande te kunnen prognostiseeren. Maar ook in de veeartsenijkundige praktijk is de kennis daarvan noodzakelijk; ook hier komen, ofschoon niet zoo veelvuldig, gevallen voor, waarbij de bepaling der diameters een indicatie kan geven tot zekere handelingen.

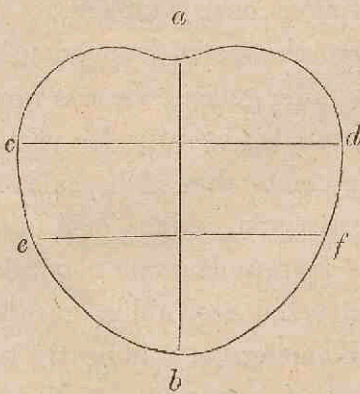
Bij het rund hebben wij dikwijls te maken met een absoluut of relatief te groote vrucht. In het eerste geval is het bekken in alle afmetingen normaal, maar de vrucht te groot; in het tweede geval kan de vrucht de normale grootte hebben, maar het bekken vernauwd zijn, en wel meestal

zijdelings in de *distantia psoadica* en in den afstand tusschen de heupkommen. De laatste difforme bekkenvorm treft men dikwijls aan bij het juveniele bekken, bij vaarzen, welke op 2-jarigen leeftijd baren. Ieder practicus weet bij ervaring met hoeveel moeite hier de partus gepaard kan gaan. Later, bij de ontwikkeling van het bekken en het dientengevolge grooter worden der onderscheidene diameters, heeft de partus gemakkelijker plaats.

Bij de merrie daarentegen ziet men zelden een absoluut te groot veulen, en eveneens zelden dat de bovenbedoelde diameters te klein zijn; deze oorzaken van abnormale verlossingen worden hier dus weinig waargenomen. Meestal zijn het de abnormale liggingen, welke de geboorte vertragen en kunsthulp noodzakelijk maken.

De verschillende bekkenafmetingen moeten, zoo zij praktische waarde zullen hebben, berusten op een anatomischen grondslag. Men onderscheidt: de *conjugata vera*, een lijn getrokken van het promontorium naar den voorrand van de symphysis. De hoek, welken deze lijn maakt met een horizontaal vlak, geeft de helling aan van den bekkeningang.

De lengte van het bekken wordt bepaald door een lijn, te trekken van het promontorium naar de zitbeensuitsnijding, de zoogenaamde *conjugata diagonalis*.

Aan den bekkeningang onderscheidt men 3 diameters, n.l. de grootste bekkenbreedte of *distantia psoadica* (cd), den afstand tusschen beide heupkommen (ef) en den loodrechten voorsten diameter of de loodlijn opgericht uit het midden van den voorrand der symphysis (ab). Bij de merrie is de bekkeningang hartvormig, $cd > ab$.

Door tal van waarnemingen is cd bepaald op $0.43 \times$ den

afstand van den eenen uitwendigen darmbeenshoek tot den anderen, intra vitam gemeten, en ab op $0.143 \times$ de schoffthoogte ¹⁾; ef is ongeveer 0.048 M. minder dan cd , waarbij, hoe verschillend de hoogte der merriën ook moge wezen, geen grooter afwijking wordt waargenomen dan 15 m.M.

Bij een merrie van 1.58 M. schoffthoogte was $ab = 22.5$ cM., $cd = 25$ cM., $ef = 21$ cM. Men kan echter ook volgens een andere methode, waarbij eerst de verticale en horizontale diameter van den bekkenuitgang worden berekend, de diameters van den bekkeningang bepalen ²⁾.

De onderwand van het paarsebekken is eenigszins convex, bijna vlak, de bekkenuitgang vormt een cirkel, het bekkenkanaal verloopt conisch naar den uitgang, zoodat het den vorm heeft van een afgeknotten kegel, waarvan de basis gevormd wordt door den bekkeningang.

De horizontale diameter van den bekkeningang staat tot dien van den uitgang als 12.2 : 10, terwijl de verticale diameter van den ingang staat tot dien van den uitgang als 13 : 10.

Verder meten wij bij het levende paard:

- 1°. den afstand van beide uitwendige darmbeenshoeken (de heupen);
- 2°. den afstand van beide zitbeensknobbels;
- 3°. de kruishoogte, n. l. de lengte van de lijn, getrokken uit het heupgewricht tot het hoogste punt van het kruis.

Uit deze gegevens berekent ARLOING de diameters van den bekkenuitgang als volgt.

Gesteld, men heeft een merrie van 1.51 M. schoffthoogte met een afstand van de beide uitwendige darmbeenshoeken = 0.542 M., een afstand van de beide zitbeensknobbels = 0.227 M., de lijn uit het heupgewricht tot het hoogste punt van het kruis = 0.233 M., dan is de horizontale

1) St. Cyr et Violet, *Traité d'obstétrique vét.* IIe édit.

2) ARLOING, *Journal de méd. vét. de Lyon*, 1868, pag. 224.

diameter van den bekkenuitgang: $\frac{0.542 + 0.227}{4} = 0.192$ M.

De verticale diameter van den bekkenuitgang $\frac{3}{4} \times 0.233 = 0.175$ M.; deze getallen vermenigvuldigt men resp. met $12^2/10$ en met $1^3/10$ om de breedte en hoogte van den bekkeningang te berekenen.

Op dezelfde wijze wordt de omtrek van den bekkeningang berekend; hiertoe neemt men de som der gemiddelde diameters, deelt deze door 2 en vermenigvuldigt met 3.60, dus

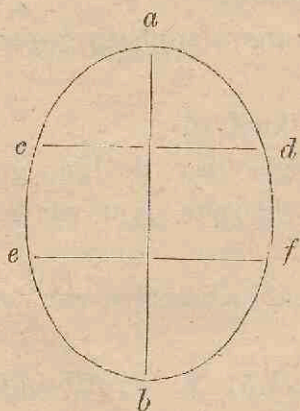
$$\text{omtrek bekkeningang} = \frac{\frac{cd + ef}{2} + ab}{2} \times 3.60.$$

Bij de koe is de bekkeningang een ellips. De voorste verticale diameter = $0.18 \times$ schofthoogte, de distantia psoudica = $0.36 \times$ den afstand der beide heupen, de afstand van beide heupkommen is ongeveer 2 cM. minder dan de grootste bekkenbreedte. De omtrek van den bekkeningang is $3.44 \times$ de helft der gemiddelde diameters; bijv. bij een koe van 1.30 M. schofthoogte was $ab = 23.5$ cM.

$$cd = 19 \text{ cM.}$$

$$ef = 17 \text{ cM.}$$

omtrek bekkeningang 72 cM.

Over de interne pelvimetrie, d. w. z. de approximatieve bepaling van de hoogte en de breedte van den bekkeningang zie men dit Tijdschrift, Deel XXI, 5de Aflevering.

Welke beteekenis hebben nu de kennis en de bepaling dezer verschillende afmetingen voor de verloskunde? In de eerste plaats geven zij de verklaring, dat de rotatie van het veulen om de lengte-as bij het intreden van den partus de oorzaak is van de gemakkelijke baring der merrie. Wanneer n. l. de eerste weeën optreden en het ostium zich begint te ontsluiten, dan verandert de intra-uterine ligging van het veulen. Deze ligging (op den rug met het

hoofd en de beenen naar elkander) verandert, als gevolg van de uterus-contracties, ondersteund door het persen met den buik zoodanig, dat de rugligging zijligging wordt. Deze uterus-contractie is een samentrekking in toto, geen peristaltiek. Bij de rotatie om de lengte-as worden tevens de voorbeenen gestrekt. De waterblaas, welke het cervicaalkanaal opvult en dit gedilateerd heeft, zorgt voor voldoende ruimte. Het hoofd en de voorbeenen dringen nu wigvormig vooruit en nog steeds in zijligging passeert de grootste diameter van de borstkas den bekkeningang. Dat deze positie zeer gunstig is voor het snelle verloop van den partus spreekt van zelf; de dwarse diameter van het paardebekken is grooter dan de verticale. Alsnu verandert de positie van de vrucht. Dadelijk nadat de eerste ribben den bekkeningang hebben gepasseerd, gaat de rotatie voort door de contractie van het onderste uterussegment, eveneens ondersteund door het buikpersen, en wanneer de heupen vóór den bekkeningang staan, is de rotatie volbracht en ligt de grootste breedte van het veulen in hetzelfde vlak als de grootste bekkenbreedte van het moederdier. Ook hier dus voor dit gedeelte van den partus de meest gunstige positie van het veulen.

Bij het pasgeboren veulen van een merrie met schofthoogte van 1.60 M., een voorsten verticalen diameter van $1.60 \times 0.143 = 0.22$ M., een distantia psoadica van 0.26 M., en een afstand der heupkommen van 0.21 M., bedroeg de omtrek van de schoft, de schouders en de opperarmen 0.85 M., de loodrechte diameter van de borstkas 0.34 M. en de dwarse diameter van de laatste 0.16 M.

De omtrek van den bekkeningang was bij deze merrie:

$$\frac{\frac{26 + 21}{2} + 22}{2} \times 3.60 = 82 \text{ cM.}$$

De omtrek van de borstkas met de schouders en de opperarmen was dus 3 cM. grooter dan dien van den bekkeningang; dit werd echter gecompenseerd door de beweeglijkheid der ribben en haar plaatsing naar achteren tijdens

het passeeren van den bekkeningang. Eveneens moet de loodrechte diameter van de borstkas van 34 cM. tot 26 cM. worden teruggebracht, om bij de grootste bekkenbreedte nog te kunnen passeeren. In zijligging gaat dus het voorstel het gemakkelijkst door den bekkeningang.

Het achterstel passeerde met het kruis bovenwaarts; de afstand van de beide heupen bij dit veulen bedroeg 21 cM. en de omtrek van het kruis 68 cM.

Bij de koe heeft de voorste verticale diameter meer uitgebreidheid dan de grootste breedte van den bekkeningang, daar deze den vorm heeft van een ellips met de grootste afmeting als verticale diameter.

Voorbeeld:

Koe: Voorste verticale diameter 0.22 M.
 grootste breedte van den ingang 0.18 M.
 afstand van beide heupkommen 0.16 M.
 omtrek van den bekkeningang 0.68 M.

Bij den partus van deze koe waren de afmetingen van het kalf als volgt:

verticale diameter van de borstkas 0.29 M.
 horizontale » » » » 0.18 M.
 omtrek schoft, borstkas en schouders 0.79 M.

Bij deze baring moest dus ook de verticale diameter van de borstkas worden verkleind voor den doorgang van het bekken, door het naar achteren plaatsen der ribben. In ieder geval was hier de gunstigste positie het naar het sacrum geplaatst zijn van den rug van het kalf, zoodat de verticale diameter van de borstkas evenwijdig liep aan den verticalen diameter van den bekkeningang en niet, zooals bij de merrie, loodrecht daarop.

Bij dit kalf bedroeg de afstand van beide heupgewrichten 0.19 M., de omtrek van het kruis bij de uitwendige darmbeenshoeken 0.64 M. Voor de passage van het achterstel was hier dus geen bezwaar, ofschoon de kruisbreedte van het kalf de grootste bekkenbreedte met 1 cM. overtrof.

Bij een sterk ontwikkeld achterstel betreft de breedte van

het kalf meer de trochanter-breedte dan wel den afstand tus-
schen de beide uitwendige darmbeenshoeken. Exploreerende
bij een koe, waarvan het kalf kruis op kruis is blijven zitten,
voelt men dan ook dikwijls dat de beide uitwendige darm-
beenshoeken reeds den bekkeningang zijn gepasseerd en met
de hand gemakkelijk zijn te bereiken.

Onder gewone omstandigheden, wanneer de barende koe
ter zijde ligt en liefst op de rechter zijde, gebeurt het dik-
wijls dat de partus sisteert, nadat het kalf tot aan de schoft
is geboren, zelfs al wordt vrij sterk aan het voorstel getrok-
ken. Op een gegeven oogenblik echter maakt het kalf een
geringe draaiing om de lengte-as of wel, terwijl het kalf
wordt gefixeerd, laat men de koe in volkomen zijligging of
halve rugligging komen en met een ruk trekt de eigenaar
het kalf er af. De verklaring hiervan is eenvoudig. Op
het tijdstip dat het kalf bleef steken, was de trochanter-
breedte parallel aan de grootste breedte van den bekken-
ingang, dus aan de kleine afmeting van de ellips; na de
rotatie was deze echter evenwijdig aan den voorsten verti-
calen diameter, dus aan de grootste afmeting van den
ingang.

De verhouding der bekkenafmetingen geeft ons alzoo de
verklaring van hetgeen de empirist onbewust, maar met
succes uitvoert.

Bij stuitgeboorte in buikligging, wanneer de achterbeenen
van het kalf in de geboorte soms tot halverwege de pijpen
buiten de vulva komen, stagneert de partus zeer dikwijls.
Door den eigenaar is meestal reeds aan beide achter-
beenen te gelijk sterk getrokken, maar zonder succes. De uit-
drijving kan hier niet plaats hebben, omdat de trochanter-
breedte van het kalf grooter is dan de dwarse diameter van
den bekkeningang.

Gaat deze koe nu op de rechter zijde liggen en trekt
men zoodanig aan één achterbeen, dat het kalf in rechte
ligging komt ten opzichte van het schuin geplaatste

of bijna horizontaal liggende bekken van de koe, dan bereikt men daarmede een tweeledig effect:

1°. Brengt men dan de trochanter-breedte van het kalf in den verticalen diameter van den bekkeningang, dus in de groote afmeting van de ellips.

2°. Door het trekken aan één achterbeen passeert de trochanter-breedte in schuine richting den ingang, zoodat deze breedte wordt verkleind. Het is dan somtijds mogelijk het kalf in zijn geheel te extraheeren. Bij steen- of paardebillen kan de trochanter-breedte evenwel zoo belangrijk zijn, dat gedeeltelijke embryotomie noodzakelijk is.

Bij stuitligging met geheel onder het lichaam geslagen achterbeenen, kan, wanneer het kalf niet te groot is, met succes de SAAK'sche lis worden geappliceerd. Wanneer hieraan getrokken en dus getracht wordt het kalf in deze abnormale positie te extraheeren, dan zorg men steeds dat de grootste breedte van het kalf, dus kruishoogte + teruggeslagen dij, parallel komt aan den voorsten verticalen diameter, dus koe en kalf beide in zijligging.

Bij de merrie echter moet men, zoo het veulen in deze ligging zal worden geëxtraheerd, zorgen dat de grootste breedte van het achterstel parallel komt aan de grootste bekkenbreedte, dus merrie in rechte ligging en veulen in zijligging.

Bij het op den borstwand teruggeslagen hoofd van het veulen is, volgens GÖRING's methode, de extractie in deze abnormale positie mogelijk; zij kan zonder schade voor de moeder plaats hebben (zie dit Tijdschrift, Deel XXI, blz. 290). In deze positie is de bicostale diameter + de halsbreedte van het veulen grooter dan de verticale diameter van de borstkas en is het dus duidelijk, dat de grootste afmeting parallel dient te zijn aan den dwarsen diameter van den bekkeningang, zoodat de merrie en het veulen beide in dezelfde ligging, hetzij rechte of zijligging moeten verkeeren.

Bij schouderligging, d. w. z. hoofdgeboorte met geheel teruggeslagen voorbeenen, zoodat de schouders voor den bekkeningang staan, zal de extractie in deze abnormale ligging alleen dan mogelijk zijn, wanneer de afmetingen in gunstige verhouding staan tot de bekkendiameters. Bij de merrie zal de extractie van het veulen, zoo dit niet te groot is, het gemakkelijkst staande plaats hebben, of wel moeder en veulen moeten beide in zijligging verkeeren. Bij de koe daarentegen zal de moeder een rechte ligging op beide hielen en het kalf een zijligging moeten hebben of omgekeerd. De voorbeenen moeten totaal zijn teruggeslagen, zoodat de beide handwortels de passage over den voorsten schaambeensrand niet verhinderen.

Van zeer veel belang is ook de kennis der extractielijn, d. w. z. van de lijn, volgens welke het jonge dier wordt uitgedreven; deze bepaalt in welke richting de uitdrijvende kracht soms door zacht trekken moet worden ondersteund. De loop van deze lijn hangt af van de wanden van het bekkenkanaal. Men bepaalt haar als volgt:

Behalve de conjugata vera, den voorsten en middelsten verticalen diameter, worden lijnen getrokken van het lichaam van iederen kruiswervel naar de zitbeensuitsnijding. De lijn, welke het midden van alle lijnen verbindt, is de extractielijn, dus de weg welke de longitudinale as van de vrucht volgt.

Bij de merrie loopt deze lijn bij de intrede van het bekken omhoog, bij den doorgang horizontaal en bij den uitgang benedenwaarts.

Bij de koe echter loopt zij eerst omhoog, bij den doorgang naar beneden en bij den uitgang van het bekken wederom opwaarts.

Wil men dus de uitdrijvende kracht bij den partus door zacht trekken ondersteunen, dan is, bij de trekrichting, de extractielijn in het oog te houden.

Ofschoon de pelvimetrie ons betrekkelijk weinig gegevens aan de hand heeft gedaan voor de praktijk, en alleen het

verschil der bekkenafmetingen ons eenige indicatie geeft voor de kunsthulp, zoo zijn het in de verloskundige praktijk juist dikwerf kleinigheden, waarvan het succes afhangt. Hij, die door de ervaring haar waarde heeft leeren kennen, verzuimt de toepassing daarvan niet.

UTRECHT, October 1894.

PENETREERENDE BUIKWOND MET EVEN-
TRATIE BIJ EEN PAARD,

DOOR

H. VEENSTRA.

(Vervolg op het hieromtrent voorkomende in Deel 21, blz. 94—100,
van dit Tijdschrift.)

Tot mijn spijt ben ik verplicht volledigheidshalve aan bovenbedoeld ziekteverslag het volgend treurig slot toe te voegen.

Het dier deed voortdurend dienst zonder eenige hindernis en bevond zich steeds wel, behalve dat het eenigen tijd kreupel was, wat met het accident in quaestie echter in geen verband stond. Den 13^{den} Februari j.l. evenwel kreeg ik 's morgens een uitnoodiging om het paard eens te komen onderzoeken; het was sedert een dag of drie lusteloos, de eetlust was verminderd, de ontlasting traag. Het dier lag veel en krabde soms, hoewel weinig, met de voorbeenen. In de laatste vier en twintig uur was geen mest ontlast en waren nagenoeg geen voedsel en drank gebruikt; patiënte lag voortdurend heel kalm, zonder pijn, behalve dat ze nu en dan een weinig kreunde.

Op navraag herinnerden de eigenaar en zijn knecht zich dat voor ongeveer drie weken patiënte ook een paar dagen

minder wel was geweest (verminderde eetlust, lusteloosheid en trage ontlasting), maar dat was spoedig overgegaan.

Zooals het dier daar lag, zou men het oppervlakkig niet voor ernstig ziek houden. Het lag plat uitgestrekt op de rechter zijde met de oogen half gesloten, de ademhaling iets frequenter en dieper dan normaal, de buik normaal gevuld, echter te sterk naar de geringe hoeveelheid voedsel, welke in de laatste dagen was opgenomen. De uitwendige temperatuur was vrij normaal, alleen de beenen waren iets te koud; de rectaal-temperatuur was ruim 39° C. De pols was zwak, darmperistaltiek niet te hooren. Bij rectaal onderzoek bleek geen mest aanwezig; alles was, voor zoover te voelen, normaal, behalve dat het scheen alsof de vinger-toppen op armlengte niet verder konden doordringen en herhaaldelijk bleek juist hier, zelfs bij geringe drukking, pijn te bestaan. Het dier hief dan het hoofd op, begon de beenen te bewegen, beproefde soms zelfs op te staan, wat echter niet gelukte, en begon meer te kreunen. Een sterk vermoeden rees, dat hier een strictuur bestond, maar de plaats was te ver verwijderd om ze nauwkeurig te kunnen onderzoeken. In verband met hetgeen gepasseerden zomer had plaats gehad, twijfelde ik geen oogenblik aan een treurig uiteinde. Ik vermoedde een vergroeiing van den darm met den buikwand ter plaatse van de wond en aldus, door lit-teekencontractie, een strictuur.

Ik stelde de prognose zeer ongunstig, maar gaf, om nog iets te beproeven, pulvis aloës in pillen. Den volgenden morgen vroeg kreeg ik tijding dat patiënte 's nachts was gestorven, zonder mest te hebben ontlast. Ik had verzocht het cadaver niet buiten mijn tegenwoordigheid te openen, hoogstens de huid af te nemen en mij direct bericht te zenden. Zoo kon ik zelf de buikholte openen en vond eerst niets abnormaals; de buikholte was droog, de voorliggende dikke darmen waren normaal, alleen een deel van het net, ter grootte van een hand ongeveer, was sterk hyperaemisch, als het ware in elkander gefrommeld, echter zonder versche

ontstekingsproducten. De buikwand was, ter plaatse waar de laesie vroeger bestond, effen glad, zonder vergroeiing met de ingewanden, zoodat van de wond geen spoor meer was te zien. Bij het geleidelijk uithalen van de darmen kreeg ik ten laatste een deel van het darmscheil en van het darmkanaal in het oog, dat erg hyperaemisch was en waarvan het eerste door litteekencontractie zeer ineengekrompen en verdikt bleek, ten gevolge waarvan de richting der darmlissen sterk van de normale afweek. Op één plaats bestond een vernauwing, zoodat hier, nadat de inhoud was weggenomen en uitgespoeld, nog zoowat een vinger kon passeeren, terwijl de dikte van den wand vóór de strictuur veel sterker was dan er achter.

Zonder twijfel is hier, ten gevolge van het openen van het haematoom (zie 1ste gedeelte der ziektegeschiedenis), door litteekencontractie het darmscheil ineengeschrompeld, de darmlis geknikt en in de buiging ingesnoerd, zoodat, wanneer dit haematoom niet als complicatie was opgetreden, alles zeer prachtig zou zijn afgelopen. Ook in het peritoneum op den musculus rectus abdominis waren, vooral links, eenige dwars verloopende litteekens, welke ongetwijfeld zijn ontstaan uit scheuren in het peritoneum, gelijktijdig met de penetreerende wond opgedaan.

Korte Mededeelingen en Referaten.

Nieuwere gezichtspunten omtrent de immuniteits-vraag, door Dr. H. BUCHNER. — Het onderzoek der pathogene levende wezens heeft geleid tot de vraag, door welke middelen daartegen kunstmatig onvatbaarheid kan worden aangebracht, en hoe het komt, dat sommige soorten van organismen reeds van huis uit tegen bepaalde infecties een grooter of kleiner, of ook een ab-

soluut, zoogenaamd natuurlijk weerstandsvermogen bezitten? Dit gaf aanleiding tot een nauwkeurig onderzoek van bloed en bloedserum en tot het aannemen van de bactericide werking der lichaamssappen, terwijl aan de andere zijde de schijnbaar zoo vast gewortelde phagocyten-theorie een nauwkeurige studie der leucocyten, wat betreft hun functies, noodzakelijk maakte.

Het jaar 1893 heeft wel is waar, wat de quaestie der immuniteit betreft, geen ontdekkingen gebracht van grooten naam, maar toch is onze kennis in menig opzicht helderder geworden. Als het gewichtigst beschouwt de schrijver het steeds duidelijker worden dag tredend verschil tusschen de zoogen. natuurlijke en de kunstmatig veroorzaakte of verkregen specifieke immuniteit (resp. giftvastheid).

De oorzaken der natuurlijke alsook der kunstmatige immuniteit moeten wij in het bloedserum zoeken; de bactericide stoffen van natuurlijk immune dieren noemen wij alexinen, die der kunstmatig immune dieren antitoxinen. Tot voor korten tijd nam men een zekere overeenstemming in den oorsprong en de nadere eigenschappen der alexinen en antitoxinen aan. Deze bestaat echter niet. De alexinen namelijk dooden bacteriën en bovendien de roode bloedlichaampjes en de leucocyten van vreemde diersoorten; zij zijn de meest labile lichamen der physiologische chemie, en gaan reeds bij 50—55° C. ten gronde. De antitoxinen daarentegen hebben geen bactericide noch globulicide werking en zijn duurzame lichamen, welke een verwarming van 70—80° C. verdragen. Verder is de bactericide werking der alexinen afhankelijk van de diersoort, waarvan het serum afkomstig is, terwijl de antitoxinen niet afhangen van de diersoort, in wier serum zij voorkomen, doch van de specifieke bacteriesoort, waarmee de immuniteit was verkregen.

Wordt een dier nu specifiek immuun gemaakt, dan mag men zich niet voorstellen, dat het antitoxine in de plaats van het alexine treedt, maar de kunstmatige immuniteit wordt veroorzaakt door alexine plus antitoxine. De antitoxine kenmerkt zich dus als iets, dat er pas bijgekomen is, als iets stoffelijks, dat uit het lichaam kan worden geëxtraheerd. Omtrent den aard van deze extraheerbare stof, de antitoxine, neemt men thans algemeen aan, dat zij een product is van de specifieke bacteriecel, wijl tetanusantitoxine slechts tegen tetanus-gift werkzaam is, enz. Dit leidde weder tot de voorstelling alsof de antitoxinen bij contact met de

specifieke bacteriegiften hierop direct vernietigend konden inwerken. Ook deze voorstelling is niet juist.

Voor de werking der antitoxine is steeds een levend organisme noodig; hieruit volgt, dat beide stoffen, antitoxine en vergif, elk voor zich, op de levende deelen inwerken, en dat de eene stof tegen de andere onvatbaarheid, giftvastheid, kan teweegbrengen. Dezen kunstmatig verkregen toestand wil de schrijver uitsluitend «immunitet,» resp. «giftvastheid» heeten, terwijl hij den overeenkomstigen aangeboren toestand «natuurlijk weerstandsvermogen» of «natuurlijke resistentie» noemt.

Daar men bij het woord «immunitet» zonder meer aan het immuniseeren denkt, past de uitdrukking immunitet niet voor een toestand, die reeds te voren aanwezig is, al is hij ook vatbaar voor een zekere verhooging. Heeft iemand namelijk een bepaalde infectie-ziekte doorstaan en daardoor een zekere specifieke immunitet verkregen, dan kan de natuurlijke resistentie of normaal zijn of verhoogd of ook verminderd.

Gelukt het echter in het algemeen om de natuurlijke resistentie te verhoogen, dan bestaat daarmee tevens het uitzicht om, door verhooging van het natuurlijk weerstandsvermogen, een gunstigen invloed uit te oefenen op infectie-processen. De schrijver trachtte deze toeneming niet te verkrijgen door het invoeren van vreemde bacteriële producten, doch door opneming van volkomen bacterie-vrije en niet-bacteriële stoffen. Tot dit doel injecteerde hij bij een konijn 10 ccm. eener gesteriliseerde emulsie van tarwekleefstof in de rechter pleuraholte. Het dier werd twee dagen later door verbloeding gedood, terwijl het bloed werd gebruikt tot het verkrijgen van serum. In de pleuraholte bevond zich een exsudaat, dat door de vele leucocyten troebel was, doch vrij van bacteriën. Dit exsudaat en het serum, dat van hetzelfde konijn was verkregen, werden onderzocht op hun bactericide eigenschappen. Beide werden tot dit doel bezaaid met gelijke hoeveelheden van bacterium coli, terwijl het aantal der nog levende individuen van den coli-bacillus werd bepaald door het tijdelijk aanleggen van plaatculturen. Het bleek, dat het exsudaat op de coli-bacteriën veel sterker werkte dan het serum. Daarbij bleef het echter twijfelachtig of dit resultaat niet het gevolg was van de talrijke leucocyten, in het exsudaat aanwezig. Om dit uit te maken, werd de functie der leucocyten door bevroren verlamd, terwijl de alexinen door bevroren niet lijdten. Desniettenstaande had in het bevroren

exsudaat dezelfde, ja zelfs nog een iets sterker vernietiging van bacteriën plaats dan in het onveranderde exsudaat.

Het is dus zeker, dat de werking van het exsudaat ten opzichte van de coli-bacteriën niet op phagocytismus kan berusten. Berust deze echter op den invloed der alexinen? Om dit uit te maken, werd het exsudaat tot 60° C. verhit, zoodat de alexinen werden gedood. Een aldus vooraf behandeld exsudaat vormt een zeer bruikbaren voedingsbodem. Het moeten dus stoffen zijn van de labiliteit der alexinen, waaraan het exsudaat zijn werking op bacteriën te danken heeft. Het gelukt alzoo om de natuurlijke resistentie te verhoogen. Daarbij geldt het een mobiliseeren der in het lichaam reeds aanwezige hulpmiddelen (Münch. medic. Wochenschrift, 1894, nos. 24 und 25; Berl. thierärztl. Wochenschrift, 1894, no. 33). W. C. S.

Malleïne en haar beteekenis voor de veeartsenijkundige politie. — NOCARD hield daarover in de *Société de médecine vétérinaire* te Parijs een belangrijke voordracht, waarbij hij de noodzakelijkheid van de wettelijke invoering der malleïne-injecties trachtte aan te toonen. Het is thans buiten twijfel, dat daarop, bij beslist kwaaddroezige paarden, de volgende verschijnselen ontstaan, ook dan, wanneer slechts minimale hoeveelheden worden geïnjecteerd: plaatselijke, heete, pijnlijke, dikwijls zeer groote, oedemateuse zwelling met ontsteking der omringende lymphvaten, treurigheid, groote apathie, plotseling verminderen of ophouden van den eetlust en verval van krachten, overeind staan der haren, trekkingen, zelfs lichte convulsies in enkele spiergroepen en stijgen der temperatuur na het 8ste uur der injectie met 1,5—2°. Het aantal polsslagen houdt met het stijgen en dalen van den thermometer gelijken tred. Karakteristiek is voor de plaatselijke zwelling, dat zij zich gedurende de volgende twee dagen vergroot, dan eenige dagen stationnair blijft, om na 8—10 dagen langzamerhand te verdwijnen; bij aseptische behandeling ontstaat nooit ettering.

Deze duidelijke reactie ontwikkelt zich regelmatig bij alle kwaaddroezige paarden, echter niet bij gezonde, ook al wendt men daarbij veel grooter doses malleïne aan. Evenmin als de temperatuur, verandert in dit geval het algemeen welzijn; alleen ontstaat op de applicatie-plaats een kleine, evenzoo heete, pijnlijke

zwellings, die echter niet grooter wordt, doch integendeel reeds na 24 uur verdwijnt en ook bij runderen, die voor kwaden droes onvatbaar zijn, kan worden waargenomen.

Ten einde elke vergissing te voorkomen, mogen zulke proefpaarden niet voor den arbeid worden gebruikt, noch aan temperatuurswisselingen worden blootgesteld.

Eenigszins anders zijn de omstandigheden bij van kwaden droes verdachte paarden. Zweren in den neus ontbreken daarbij in den regel, de diagnose wordt twijfelachtig en kan dit gedurende vele maanden blijven; alleen malleine kan beslissen en wel onmiddellijk en met groote zekerheid. Zoodra de boven beschreven reactie (hyperthermie, sterk toenemende zwelling, verval van krachten) ontstaat, kan bij de verdachten dadelijk tot dooden worden overgegaan; evenwel niet bij de zoodanige, welke enkel van besmetting verdacht zijn. In dit geval moet de malleine herhaaldelijk en stelselmatig worden aangewend, ongeveer alle vier weken, totdat reactie ontstaat. Isoleeren en verplaatsen onder gunstige hygiënische conditiën zijn noodzakelijk.

Er komen gevallen voor, waarbij van besmetting verdachten plotseling reageren, terwijl na verdere injecties geen nieuwe reactie ontstaat; daarmede is dan het bewijs geleverd, dat de infectiestof werd opgenomen en dat zich in de longen die kwadedroes-knobbeltjes hebben ontwikkeld, welke zich door hun doorschijnendheid kenmerken. De beginnende kwade droes is dus tot genezing gekomen. Zulke exemplaren mogen daarom, ook wanneer reactie ontstaat, geenszins dadelijk worden gedood, evenals de van kwaden droes verdachte; integendeel kunnen zij van hun isoleering worden ontheven, zoodra zij na de beide laatste injecties niet meer hebben gereageerd.

Tot deze niet onbestreden gebleven conclusie is NOCARD, ingevolge zijn talrijke waarnemingen, reeds vóór 2 jaar gekomen en hij neemt daarvan op heden geen woord terug. Alle op malleine reageerende, van besmetting verdachten hebben kans op volkomen genezing; daarom moest bij de wet worden bepaald, dat niet alleen de van kwaden droes verdachten, maar ook de van besmetting verdachten aan een stelselmatige malleine-proef behoorden te worden onderworpen. De laatste kunnen onder de gemelde voorwaarden beslist voor den arbeid worden gebruikt, zoolang zij niet op malleine reageren.

LEBLANC is niet dezelfde meening toegedaan, ook wat het

ontstaan der doorschijnende longknobbeltjes betreft; hem zijn een menigte gevallen bekend, welke bewijzen, dat men zich bij van besmetting verdachten niet absoluut op malleïne kan verlaten. Men heeft noch het recht de laatste te doen afmaken, enkel omdat de temperatuur na een injectie met 2° is gestegen, noch kan men de eigenaren van dieren dwingen om hun paarden aan de malleïne-proef in het algemeen te onderwerpen (*Bulletin de la Société centrale de médecine vétérinaire* 1894). W. C. S.

Malleïne-inentingon bij den mensch. — De Fransche clinicus BONOME had gelegenheid om de werking der door de veeartsen geprezen malleïne in enkele gevallen van chronischen kwaden droes bij den mensch na te gaan; hij deed hieromtrent mededeelingen op het medisch congres te Rome. BONOME entte de zieken slechts met $\frac{1}{15}$ — $\frac{1}{20}$ ccm. malleïne en kreeg regelmatig verhooging van temperatuur en pols, die reeds na weinige uren ontstond, en na 6—10 uur, op zijn langst na 24—30 uur, weder afnam en verdween.

De temperatuurstijging ging altijd vergezeld van zwelling der kwaaddroezig zieke slijmvliezen, terwijl de patiënten ook klaagden over zwaarte in het hoofd en veel urineerden.

Werden de injecties in tusschentijden van 2—3 dagen herhaald, dan ontstond regelmatig beterschap. BONOME is daarom geneigd aan de verzekering der veeartsen, dat malleïne zoowel uit een diagnostisch als uit een therapeutisch oogpunt zeer werkzaam is, geloof te schenken, te meer nu hij ook bij dieren overeenkomstige waarnemingen heeft gemaakt. Hij experimenteerde eerst bij katten en vond, dat de kwadedroes-bacil bij zijn passage door het lichaam dezer dieren niet onbelangrijk wordt verzwakt; hij bereidde daarom uit het bloed dezer katten een malleïne, welke hij bij een paard, dat aan kwaden droes leed, inentte. De werking was uitnemend; na 14 entingen in 45 dagen waren alle kwadedroes-symptomen bij het dier verdwenen. Het was nog een jaar daarna volkomen gezond en reageerde niet meer op malleïne.

Op dezelfde wijze heeft hij honden kwaaddroezig gemaakt en ze weder genezen; bij zijn cavia's daarentegen gelukte hem de genezing niet en eerst dan ontstond herstel, wanneer hij de

malleïne zoodanig wijzigde, dat hij de kwadedroes-bacillen te voren 15 dagen lang in bloedserum van ossen liet liggen en daarna de vloeistof filtreerde.

Hieruit besluit BONOME, dat de biologische eigenschappen van den kwadedroes-bacil verschillen naar de virulentie en den voedingsbodem, doch dat de malleïne inderdaad een positieve werking in beide bovengenoemde richtingen uitoefent.

Later had hij ook gelegenheid bij 32 paarden malleïne te injiciëeren en geeft, op grond der hierbij opgedane ervaringen, omtrent de koortsreactie als zijn meening te kennen, dat alle van kwaden droes verdachte dieren een temperatuursverhooging toonen, doch dat deze niet bewijst dat noodzakelijk kwade droes bestaat. Ongetwijfeld zal de kwade droes echter mettertijd bij mensch en dier kunnen worden genezen (*Deutsche thier-ärztl. Wochenschrift* 1894, n°. 23). W. C. S.

Tizzoni en Cattani, Tetanus-antitoxine. De tetanus-antitoxine vormt een volkomen antiseptisch, antitetanisch werkend serum in opgedroogden toestand, dat van paarden en honden verkregen en bij konijnen beproefd is. Zij wordt door E. MERCK te Darmstadt in den handel gebracht.

Het poeder moet vóór het gebruik in 10 deelen water opgelost en subcutaan aangewend worden (*Pharmaceutische Centralhalle* 1894, n°. 20). W. C. S.

Experimenteele studiën over de wondbehandeling bij geïnfecteerde wonden, door Dr. MESSNER. — Aseptici en antiseptici zijn in den laatsten tijd met elkander in strijd over de vraag hoe geïnfecteerde wonden moeten worden behandeld. Terwijl de laatsten de geïnfecteerde of verdacht schijnende wonden met desinfecteerende vloeistoffen, d. w. z. antiseptisch willen behandelen, verwachten de eersten van de antiseptische therapie niet alleen geen gevolg, doch zien zij daarin slechts nadeel, terwijl zij beweren, dat het 3°/_o carbolzuur en daarmee alle andere desinfecteerende vloeistoffen, de levenskracht van het weefsel in den strijd tegen de organismen verminderen en de lichaamsdeelen tot ettering praedisponeren. De schrijver beproefde deze strijdyaag op te lossen en door het experiment bij dieren te beslissen:

1°. Of wij met behulp van 3°/₁₀ carbolzuur in staat zijn om geïnfecteerde wonden te desinfecteeren en etteringsprocessen, welke, indien zij niet antiseptisch worden behandeld, een progrediënt phlegmoneus karakter aannemen, te coupeeren of in hun beloop te verzachten;

2°. Of de bewering der aseptici juist is, dat 3°/₁₀ carbolzuur de levensenergie van het weefsel vermindert en dit tot ettering disponeert.

Alle proeven werden zoodanig genomen, bij konijnen, dat steeds twee even groote, even zware en even oude dieren aan de dij werden verwond. De wonden werden telkens gedurende een bepaalden tijd (tot 18 uur) met een micro-organisme geïnfecteerd. Daarop werd de wond bij het eene dier nauwkeurig uitgewassen met een $\frac{3}{4}$ 0/0 gesteriliseerde keukenzout-oplossing van 37° C., terwijl zij bij het andere dier werd gedesinfecteerd met een 3 0/0 lysol- en carbol-solutie (37° C.). De proeven, welke bij een groot aantal konijnen met de meest verschillende micro-organismen werden uitgevoerd, toonden aan, dat die konijnen, welke aseptisch behandeld waren geworden, alle op één na te gronde gingen aan progrediënte phlegmoneuse etteringen, terwijl die, welke antiseptisch waren behandeld geworden, alle op één na in het leven bleven. De proeven bewijzen dus, dat het in vele gevallen bij het konijn gelukt om wonden, welke met ettercoccen geïnfecteerd zijn, zelfs nog 18 uur na de infectie, door middel van een 3 0/0 carboloplossing te desinfecteeren, en bovendien om etteringsprocessen, welke neiging hebben een progrediënt karakter aan te nemen en den dood van het proefdier teweeg te brengen, met goed gevolg te bestrijden.

Met de tweede vraag, of door carbolzuur de vitale energie van het weefsel wordt verminderd, hebben zich, behalve den schrijver, beziggehouden DR. HERMANN uit het «Institut Pasteur» en DR. GÄRTNER. De eerste vond door zijn proeven de bewering der moderne aseptici bevestigd, terwijl GÄRTNER de levensenergie van het weefsel evenzoo verminderd vond, indien hij in plaats van 3 0/0 carbolzuur $\frac{3}{4}$ 0/0 gesteriliseerde keukenzout-oplossing gebruikte.

De schrijver deed zijn proeven wederom bij overeenkomstige dieren, en wel zoodanig, dat hij bij het eene dier de versch gemaakte wond nauwkeurig uitspoelde met 3 0/0 carbolzuur, ze daarna gedurende 18 uur opvolde met nat carbolgaas en einde-

lijk infecteerde. Bij het andere dier werd de wond uitgespoeld met $\frac{3}{4}\%$ keukenzout-solutie en geïnfecteerd. Het gevolg was dat de vooraf met carbolzuur behandelde dieren in het leven bleven en slechts een locale ettering vertoonden, terwijl de vooraf met keukenzout-solutie behandelde individuen te gronde gingen.

De experimenten pleiten er dus geenszins voor, dat 3% carbolzuur het dierlijk weefsel tot ettering praedisponceert; integendeel is het veelmeer waarschijnlijk, dat, binnen verstandige grenzen, de behandeling met carbolzuur aan het weefsel een zekere beschutting verleent tegen het voortschrijden van etterachtige processen (Münch. medic. Wochenschrift 1894, n°. 19; Berl. thierärztl. Wochenschrift 1894, n°. 33).

W. C. S.

Verdeelende zalf. — WEBER te Parijs beveelt in het Recueil de méd. vét. een middel aan tegen legger en dikke hak, dat hij lang heeft beproefd en voor welks zekere werking hij instaat. Het bestaat uit teer en groene zeep, van elk 450 gram, waarbij na goede vermenging, 100 gram gepulveriseerde en doorgezeefde run wordt gevoegd. Het mengsel moet in den eersten tijd, wegens de sterke gasontwikkeling, in open, wijdmonds flesschen worden bewaard.

De vóór het gebruik goed omgeroerde massa wordt met een penseel éénmaal daags, tot volkomen genezing der kwaal, in geringe mate op de zieke plaats aangewend; daarbij kan het paard rustigen arbeid verrichten. Onder voortdurend afstooten van epidermisvlokken volgt, niettegenstaande het leelijke voorkomen der behandelde plaatsen het tegendeel zou doen vermoeden, langzaam genezing, zonder eenig letsel voor den patiënt (Berl. thierärztl. Wochenschrift 1894, n°. 27).

W. C. S.

Openingsrede bij den aanvang van den nieuwen cursus aan de veeartsenijschool te Londen. — Bij de opening van den nieuwen cursus aan de veeartsenijschool te Londen op Woensdag 3 October 1894 werd de inwijdingsrede uitgesproken door professor M^c. FADYEAN, welke opmerkte, dat de cursus, dien men thans aanving, zeer belangrijk was voor de veterinaire ontwikkeling in dat land. De studenten in dit vak moesten thans

het bewijs leveren, dat zij dezelfde kennis bezaten als noodig is voor de studie in de rechten en de medicijnen, terwijl de cursus voortaan 4 jaar zou duren. Dit zou ongetwijfeld aan de sociale wetenschappelijke positie der veeartsen ten goede komen; het zou hun meer dan tot heden een plaats verschaffen in de wetenschappelijke wereld.

De spreker beperkte zijn rede hoofdzakelijk tot de besmettelijke ziekten en haar onderdrukking, een onderwerp, te meer voor het oogenblik geschikt, wijl de Voorzitter der vergadering, professor BROWN, als adviseur van de «Privy Council and the Board of Agriculture», den Staat zulke uitnemende diensten had bewezen in het bestrijden van de besmettelijke ziekten onzer huisdieren. De veeartsen hadden recht om trotsch, de landbouwers om dankbaar te zijn voor het succes, dat de pogingen van de «Board of Agriculture» had bekroond, om de longziekte en het mond- en klauwzeer in dat land volkomen uit te roeien (*Live Stock Journal*, 5 October 1894).

W. C. S.

Iets over de Veeartsenijscholen en de positie der veeartsen in het buitenland. (*Vervolg*).

Rusland. De vier veeartsenijscholen in Rusland, namelijk te Dorpat, Charkow, Kasan en Warschau, genieten alle de rechten van een hoogeschool. De professoren hebben geen aanspraak op pensioen; zij ontvangen na 25 dienstjaren, in plaats van het dienst-traktement van 3000 roebel, slechts 1372 roebel, wat te gelijk als pensioen geldt.

In Rusland praktizeeren ongeveer 2300—2400 veeartsen, gedeeltelijk in staatsdienst als paardenartsen, aan stoeterijen, als gouvernements-veeartsen, veeartsen voor besmettelijke ziekten (op plaatsen waar veel trek- en slachtvee passeert) en veeartsen die ter beschikking staan voor de besturen van stad of land, en ten slotte de gewone praktizeerende veeartsen.

Het diploma van veearts verleent de rechten van de 10de rangklasse, bij het leger van stafkapitein; het diploma van magister die van de 9de klasse, bij het leger van kapitein.

De militaire districtsveeartsen zijn in de 5de klasse (staatsraad, brigade-generaal) en kunnen evenals de bestuurders van stoeterijen tot de 4de klasse (werkelijke staatsraad, generaal-majoor) opklimmen.

De veeartsen bij de garde-regimenten zijn in de 7de (majoor) en bij het overige gedeelte van het leger in de 9de klasse; zij dragen een dienovereenkomstig distinctief op hun uniformen.

Het inkomen van districtsveeartsen bedraagt 1675—1960 roebel, en dat van de regiments-veeartsen 462—776 roebel met bijzondere rechten op pensioen en hoogere pensioenen dan in den burgerlijken dienst.

De oudere gouvernements-veeartsen staan in de 7de rangklasse en kunnen tot de 5de avanceeren. De jongere hebben de rechten van de 10de klasse. Het traktement van de ouderen bedraagt 700—1200, dat van de jongeren 150—600 roebel. De veeartsen aan de visitatie-stations genieten 1000, de veeartsen voor de verschillende landstrekken 1000—1500 roebel. Het pensioen wordt na 35 dienstjaren verleend en is geringer dan het traktement.

De vier veeartsenijscholen zijn aan het Ministerie van Onderwijs, de stoeterijen aan hun eigen Ministerie, de veeartsen in burgerlijken dienst aan de Medische afdeling van de gouvernementsbesturen en het Ministerie van Binnenlandsche zaken onderworpen; de stads- en slachthuisveeartsen staan onder de stadsbesturen, de politie-veeartsen onder het locale politie-bestuur, de militaire districtsveeartsen onder medische inspecteurs, de regiments-veeartsen onder de regiments-commandanten en de districtsveeartsen onder de afdelings-artsen.

Buitendien is er nog een bijzonder veterinair-comité bij het Ministerie van Binnenlandsche zaken, dat echter voor een kleiner deel uit veeartsen bestaat en voor een grooter uit ambtenaren, die de behoeften der veeartsenijkunde niet kennen, en haar dus hoegenaamd niet bevorderen.

Naar men verneemt, zullen de veeartsenijscholen en de burgerlijke veterinaire dienst onder het nieuwe Ministerie voor Akkerbouw en Domeinen worden geplaatst en men hoopt daardoor een verbetering in den bestaanden toestand te verkrijgen.

Frankrijk. Aan de drie Fransche veeartsenijscholen te Alfort, Lyon en Toulouse zijn ieder negen professoren, waarvan één directeur.

De negen leerstoelen zijn op de volgende wijze verdeeld:

- a. Algemeene pathologie, speciële pathologie, pathologische anatomie en kliniek.
- b. Chirurgische pathologie, operatieleer en kliniek.
- c. Pathologie der besmettelijke ziekten, gerechtelijke veeartsenijkunde en veeartsenijkundige politie

- d. Runder-pathologie en verloskunde.
- e. Physiologie en algemeene therapie.
- f. Anatomie der huisdieren en exterior van het paard.
- g. Gezondheidsleer en veeleel.
- h. Natuurlijke historie en geneesmiddelleer.
- i. Natuurkunde, scheikunde en artsenijsmengkunde.

Aan ieder der bovenvermelde scholen zijn bovendien zeven assistenten werkzaam, die ingevolge een oproeping worden aangesteld. Aan de toelating tot een der scholen gaat een examen vooraf. Niemand wordt toegelaten, die niet het getuigschrift van het baccalauréat ès-lettres bezit en volkomen op de hoogte is van de bijzondere hulpvakken.

Jongelui, die getuigschriften van het landbouw-instituut en de nationale landbouw-scholen kunnen overleggen, zijn van het examen vrijgesteld en worden van rechtswege toegelaten. De duur der studie is vier jaar.

Er worden internen, externen en half-internen aangenomen. (Het meerendeel is intern.)

Volgens mededeeling van de «Clinica veterinaria» worden de Fransche veeartsenijscholen weldra met een nieuwen leerstoel verrijkt en wel voor runder-pathologie; reeds zouden de drie nieuwe professoren benoemd zijn. Aan CHAUVÉAU, inspecteur van het veeartsenijkundig onderwijs, werd de organisatie toevertrouwd.

In het theoretisch onderwijs wordt getracht voor het rundvee een scheiding te maken, zoowel voor verloskunde als voor in- en uitwendige ziekten en operatieleer.

Voor het benoodigde ziekte-materiaal is in den meest uitgebreiden zin gezorgd; ook zijn belangrijke sommen beschikbaar gesteld voor het aankopen van zieke dieren tot demonstratieve doeleinden.

De regeering is voor de geheele organisatie van de veeartsenijscholen en het veeartsenijkundig staatstoezicht opgetreden en trekt tevens te velde tegen de kwakzalverij.

In art. 13 van de wet betreffende de gezondheid van den veestapel van 21 Juli 1881 wordt gezegd:

- a. De uitoefening der veeartsenijkunde bij besmettelijke veeziekten is aan iedereen, die het diploma van veearts niet bezit, verboden. Dit is de eenige beperking voor de vrije uitoefening der veeartsenijkunde. Sinds lang verwacht men in Frankrijk een wet, hierop betrekking hebbende. Het wetsontwerp voor de

uitoefening der veeartsenijkunde is den 16^{en} Januari 1894 door den president der republiek in handen gesteld van de afgevaardigden.

In dit wetsontwerp wordt gezegd:

Art. I. Een jaar na de afkondiging van deze wet is de uitoefening der veeartsenijkunde aan iedereen verboden, die geen diploma van veearts heeft verworven aan een der nationale veeartsenijscholen.

Art. II. Degenen die zonder diploma sedert minstens vijf jaar het zieke vee behandelen en ingeschreven staan om de examens af te leggen, worden in den loop van het jaar na de afkondiging van deze wet, aangewezen om voor een commissie, door den Minister van Landbouw benoemd, een vakexamen af te leggen.

Deze commissie bestaat uit: 1°. een lid van den algemeenen raad van het departement, 2°. een professor uit het landbouwdepartement, 3°. een landbouwer, en 4° twee veeartsen buiten het district, waarin de adspirant woont.

De voorzitter der commissie legt den departements-president de lijst voor van hen die voldaan hebben, en dezen mogen hun beroep in de kantons van hun woonplaats en in de aangrenzende gemeenten uitoefenen.

Art. VI. Zij hebben alleen het recht geneesmiddelen voor hun patiënten te verstrekken en wel in den geest der wet betreffende het verkoopen van vergiften.

Art. XII. Een besluit van den Minister van Landbouw zal de voorwaarden van toelating tot het in § 2 gevorderde examen, het programma hiervan en de plaats waar het zal worden afgenomen, nader vaststellen.

In Frankrijk zijn drie soorten van ambtelijke veeartsen, 1°. gouvernements-veeartsen, 2°. departements-veeartsen en 3°. gemeente-veeartsen.

De gouvernements-veeartsen oefenen aan de grenzen het toezicht uit op de ingevoerde dieren; in het algemeen hebben ze tevens private praktijk.

In ieder departement wordt de dienst tot wering van besmettelijke veeziekten door een gediplomeerd veearts (als chef) en de hem ondergeschikte veeartsen uitgeoefend.

In het departement der Seine (Parijs) zijn hiervoor vijf veeartsen, die vrij aanzienlijke traktementen ontvangen.

De gemeente-veeartsen inspecteeren de abattoirs, de vleeschwinkels en de veemarkten.

In vele steden, zooals Parijs, Rouaan en Limoyèses, enz., wordt deze dienst door speciaal daarvoor aangestelde veterinairen verricht, die geen praktijk mogen uitoefenen; in andere steden, als Havre, Le Étienne, Vienne, enz. zijn ze daartoe wel gerechtigd.

In het algemeen mag men zeggen, dat de veeartsenijkundige dienst, zoowel wat betreft vleeschkeuring als de maatregelen tot wering van besmettelijke veeziekten, weinig te wenschen overlaat (Thierärztliches Centralblatt 1894, nos. 13 en 15). v. d. B.

Wetsontwerp tot regeling van de uitoefening der veeartsenijkunde in Frankrijk.

Volgens de opgaven der statistiek bedraagt in Frankrijk het verlies van den veestapel door ziekten en ongelukken jaarlijks ongeveer 56.000 paarden, 186.000 runderen, 876.000 schapen en geiten en 112.000 varkens, waarvan de gezamenlijke waarde op meer dan 113 millioen francs wordt geschat.

Deze verliezen worden grootendeels verklaard door de onkunde van de empirici, wier hulp voor de behandeling van dieren, aan een besmettelijke veeziekte lijdende, wordt ingeroepen. Daar zij den aard, de oorzaken en de verbreidingswijze niet kennen, grijpen zij dikwijls zoo onoordeelkundig en gewetenloos in, dat zij, in plaats van de ziekte te verdelgen of tot haar oorspronkelijke plaats te beperken, deze dermate doen uitbreiden, dat het groote offers kost ze uit te roeien. HENRI SAGNIER noemt in de «République française» van 14 Maart j.l. deze empirici een «waren geesel» voor den landbouw.

Met vreugde werd dan ook het wetsontwerp tot regeling van de uitoefening der veeartsenijkunde (16 Januari 1894) begroet. Deze wet draagt geheel den stempel om met de kwakzalverij voor goed af te rekenen, en we kunnen niet nalaten onze Fransche collega's daarmede geluk te wenschen en — hen te benijden.

Gedurende een jaar na het in werking treden der wet veroorlooft deze nog aan iedereen om de veeartsenijkunde uit te oefenen; na afloop daarvan is het echter een ieder verboden, die niet in het bezit is van een diploma van een der drie veeartsenijsscholen (Art. I). Dit diploma wordt uitgereikt aan:

1°. Studenten van een der staatsveeartsenijsscholen, wanneer zij een volledigen cursus hebben bijgewoond en met goed gevolg het eindexamen hebben afgelegd.

2. Alle personen, geen leeftijd in acht genomen, die hun bekwaamheid tot uitoefening der veeartsenijkunde daardoor bewijzen, dat ze evencens het eindexamen aan een dier scholen met goed gevolg hebben afgelegd.

Het mocht ons intusschen bevreemden, dat in een land als Frankrijk, waar het onderwijs zoo hoog staat, geen voorbereidende wetenschappelijke opleiding als vereischte wordt gesteld.

Veel is er nog rekening gehouden met de belangen van hen die reeds jaren de veeartsenijkunde hebben uitgeoefend, door ze in de gelegenheid te stellen dit nog verder te blijven doen, mits zij zich onderwerpen aan Art. II van het ontwerp.

Dit zegt n.l.: Wie sedert minstens 5 jaar «vee behandeld heeft» (zonder geëxamineerd te zijn) en vóór de wet dit beroep uitoefende, kan binnen een jaar na het in werking treden daarvan aangaande zijn bekwaamheden bewijs geven, indien hij zich onderwerpt aan een examen, afgenomen door een commissie, welke door het Landbouw-Ministerie benoemd is. Deze commissie bestaat uit een departements-landbouwprofessor, een lid van den «Conseil Général», een landbouwer en twee veeartsen. Is dit examen voldoende, dan wordt den candidaat door middel van den prefect verlof verleend om in zijn oude woonplaats en in de naburige gemeenten het beroep van veearts te blijven uitoefenen.

Dat deze bepalingen slechts tijdelijk invloed hebben, is duidelijk, want het getal werkelijk bekwame empirici, dat zich zal aanmelden, en waaraan de wet nog een weldaad wil bewijzen, kan niet dan zeer gering zijn.

Overigens wordt bij dit ontwerp den empirici slechts weinig overgelaten; zij mogen nog castreren met uitzondering van paarden, ezels en runderen. Enkele afgevaardigden zijn echter voornemens een amendement in te dienen, waarbij hun ook het castreren van rundvee wordt vrijgelaten.

Volgens een ander zou den smeden ook de hoefverpleging worden toegestaan.

Veeartsen, die in het buitenland gediplomeerd zijn, mogen na een bijzondere Ministerieele beschikking in Frankrijk prakticeeren (Art. III), wanneer zij hun diploma overleggen, dat gelijk wordt geacht met het Fransche, en wanneer er wederkeerige verbintenissen tusschen hun vaderland en Frankrijk bestaan.

Het ontwerp bevat verder (Art. VI) bepalingen omtrent het verstrekken van geneesmiddelen en wel uit een vroeger ontwerp

over de uitoefening der pharmacie, dat reeds in 1893 door de Kamers van afgevaardigden aangenomen is, en nu nog bij den Senaat berust.

Deze bepalingen stemmen in hoofdzaak overeen met de Nederlandsche. De veeartsen mogen alleen voor hun patiënten geneesmiddelen verstrekken, moeten een gesloten vergiftkast hebben, en de recepten met vergiftige bestanddeelen in een afzonderlijk register inboeken.

Voor onze Fransche collega's wenschen we, dat de wet in zijn geheel wordt aangenomen, niet alleen om hun persoonlijk voordeel, maar vooral tot zegen van den landbouw, die tot nu toe door de kwakzalverij meer schade ondervindt dan door een tijdelijke schaarschte aan veeartsen ooit kan ontstaan (*Thierärztliches Centralblatt* 1894, n°. 17). v. D. B.

De serum-therapie bij diphtheritis. — In het *Utr. Dagblad* van 19 October 1894 leest men:

De *Figaro* deelt bijzonderheden mede omtrent de besteding der gelden, welke het blad heeft ingezameld voor de stichting en de inrichting van een geregelde toepassing der ontdekking van Dr. ROUX tegen diphtheritis. Een van de eerste maatregelen is geweest twintig paarden aan te koopen, die men geïmmuniseerd heeft. Met die bewerking zijn 70 dagen gemocid. Men begint met het dier onder de huid een eerste mengsel van jodium en toxine in te spuiten, d. w. z. een cultuur van diphtheritis-bacillen, waarvan de hevigheid door jodium verzwakt is. Men herhaalt die inspuiting na verloop van eenige dagen en men gaat daarmede op bepaalde tijden gedurende zes weken voort; ten slotte spuit men het dier zuivere toxine in, en het paard, dat aldus die verschillende doses heeft doorstaan, kan nu voortaan het serum leveren.

Zonder dat het dier er pijn van ondervindt, kan men het om de twintig dagen twee liter bloed aftappen. Met die twee liter rekent men veertig kinderen door croup aangetast, te kunnen redden. Prof. NOCARD, lid van de Académie de médecine, heeft zich met den aankoop van de voor de bewerking geschikte paarden belast. Hij kiest daarvoor bij voorkeur de beste reformpaarden, gezonde dieren, die geen actieven dienst meer kunnen verrichten wegens de zwakte hunner beenen. Zij worden overgebracht naar de oude stallen van den

keizer te Villeneuve l'Etang, eigendom van den Staat, sedert 1886 ter beschikking gesteld van den Heer PASTEUR voor de honden, konijnen en varkens, die voor de proeven van het instituut gebruikt worden. De koopprijs van de paarden is betrekkelijk onbeduidend, maar aan onderhoud zullen zij zooveel te meer kosten. Daarbij komt de aanstelling van een specialen paardenarts om toezicht te houden op de hygiëne en de gezondheid der paarden, terwijl onder toezicht van den architect GERHARD nieuwe gebouwen en stallen voor den specialen dienst zullen worden opgetrokken.

Voorts zal op de eerste verdieping van het instituut-Pasteur een laboratorium worden ingericht, bestemd voor de bereiding en de verzending van het serum. Twee geneesheeren zullen onder leiding van Dr. Roux belast zijn met de serumbereiding, welke zeer veel zorg en nauwkeurigheid vereischt. Van het inrichten van laboratoria in de departementen kan dan ook wegens de menigvuldige voorzorgen, aan de bereiding van het middel verbonden, geen sprake zijn. Men zal zich hebben te bepalen tot een centralen dienst onder de onmiddellijke contrôle van Dr. Roux. Dan zullen er in de groote steden serum-depots zijn, die uit Parijs geregeld van voorraad zullen worden voorzien, en bij die depots zullen de doctoren de verlangde hoeveelheden kunnen aanvragen.

W. C. S.

De serum-therapie bij diphtheritis. — In de zitting van 16 October 1894 der Académie de médecine te Parijs is behandeld het verzoek van den Minister van Binnenlandsche zaken om voorlichting van de academie te ontvangen, betreffende de waarde van het serum in de therapie der diphtheritis en als middel tot voorbehoeding tegen die ziekte.

De rapporteur, dr. STRAUS, sprak gunstig over de werking van het serum, en wees op de goede resultaten in Frankrijk, waar de sterfte onder de diphtheritis-lijders van 50 pct. op 26 pct. daalde door de toepassing der serum-therapie, en in Duitschland, waar zij tot 28 pct., 26 pct. en 23 pct. daalde. Het schijnt, besloot dr. STRAUS, dat wij door het bezit van het serum een middel hebben gevonden, even machtig als geneesmiddel, als onschadelijk in zijn aanwending bij gezonden. Hij ziet er geen gevaar in, maar alleen voordeel, om de kinderen, in de omgeving van diphtheritis-lijders verkeerende, met het serum in te enten, ten einde hen tegen de ziekte te vrijwaren.

Dr. BERGERON en Dr. CADET DE GASSICOURT verklaarden de toepassing der methode gevolgd te hebben in het hospitaal Trousseau; zij waren daarover zeer voldaan; de algemeene toestand der zieke kinderen werd gunstiger en de koorts gering na de inspuiting, terwijl de depressie-verschijnselen weken of verminderden.

Ofschoon erkennende, dat de eer van de ontdekking der serum-therapie aan BEHRING toekomt, meende de Academie dat er alle reden voor is, de onderzoekingen aan het instituut-PASTEUR, waar zooveel fundamenteele studiën in die richting zijn gemaakt, voort te zetten en adviseerde de Academie gunstig voor het gebruik van het serum, terwijl zij der regeering in overweging gaf, door het instituut-PASTEUR het serum te laten bereiden, opdat dit, na aanvraag van geneesheeren en van gemeentebesturen, zal kunnen worden verstrekt (Utr. Dagbl. van 20 October 1894).

W. C. S.

MAATSCHAPPIJ TER BEVORDERING DER VEEARTSENIJKUNDE.

VERSLAG VAN DEN TOESTAND DER MAATSCHAPPIJ OVER 1893/94.

M.M. H.H.!

Nu ik als Secretaris der Maatschappij weder het jaarverslag moet geven, of liever nu ik dit verslag weder moet uitbrengen namens het Hoofdbestuur, zij mij in de eerste plaats de mededeeling vergund, dat dit eerst gisteren ineengezet is kunnen worden. Tegen den tijd, dat het verslag moet worden opgemaakt, tasten de leden van het Hoofdbestuur soms in den blinde rond, waar het enkele gegevens omtrent den toestand der Maatschappij betreft. Heeren afdeulings-secretarissen, de goeden niet te na gesproken, vergeten art. 14 van het Reglement en, zelfs na al de opwekkingen van het Hoofdbestuur, komen nog na 1 September verslagen in, ja zelfs op 18 September kwamen nog mededeelingen, die voor het algemeen verslag, op 22 September uit te brengen, noodig waren. Zoo is het bijv. voor den verslaggever gewenscht om het aantal leden der Maatschappij juist te kunnen opgeven — vooral ook met het

oog op de contributies, die door den Algemeenen Penningmeester moeten worden geïnd. Zoo goed mogelijk wordt door het Hoofdbestuur de ledenlijst bijgehouden — maar niet altijd wordt het met de mutaties in kennis gesteld. Het zal trachten maatregelen te nemen, die het den Heeren afdeulings-secretarissen zoo gemakkelijk mogelijk zullen maken, om het Hoofdbestuur te dezer zake een geregeld overzicht te verschaffen.

Voor zoover het Hoofdbestuur op de hoogte van het ledental is, bedraagt dit voor:

de Algemeene afdeeling	28
» afdeeling Friesland	19
» » Gelderland-Overijsel	34
» » Groningen	27
» » Noord-Brabant—Limburg	30
» Nieuwe afdeeling Zuid-Holland	28
» afdeeling Zuid-Holland	20
» » Noord-Holland	23
» » Utrecht	39
» » Zeeland	14
Totaal	262 leden.

Hetzelfde cijfer dus, dat in het vorig jaar vermeld is, alzoo geen vooruitgang in het aantal der leden.

Wij mogen echter niet vergeten, dat ons, helaas, een vijftal leden door den dood ontvallen is. De Heeren P. Y. YPES, J. L. VAN DER WURFF, H. REIMERS, M. LUTEIJN MAZURE en M. H. LAMPE, allen leden onzer Maatschappij, zullen zeker in veler nagedachtenis blijven voortleven.

Verder verloor de Maatschappij 2 andere leden, n.l. één door bedanken en één door vertrek naar een ander werelddeel.

Het aantal eereleden en corresponderende leden bleef hetzelfde.

Verslagen (hetzij jaarverslagen of verslagen van vergaderingen) werden ontvangen van de afdeelingen: Utrecht, Noord-Holland, Friesland, Noord-Brabant—Limburg en Gelderland—Overijsel. Deze verslagen zullen in het Tijdschrift worden opgenomen.

De Maatschappij verkeert thans, met haar Tijdschrift, in ruiling met een 22-tal, zoowel binnen- als buitenlandsche periodieken, van welke de titels onlangs in het Tijdschrift zijn opgenomen en dus hier niet behoeven te worden herhaald.

Behalve deze ontving het Hoofdbestuur nog de volgende werken:

1°. Veterinaire Almanak over 1894.

2°. Verslag over den Landbouw in Nederland gedurende 1890—91.

3°. Gedenkschrift, Jubilé de M. L. PASTEUR (door tusschenkomst van het Ministerie van Binnenlandsche Zaken).

4°. Verslag aan de Koningin Weduwe-Regentes van de bevindingen en handelingen van het Veeartsenijkundig Staatstoezicht in het jaar 1892.

5°. Statistisch overzicht der bij het Nederlandsche Leger in het jaar 1893 behandelde zieke paarden.

6°. Programma van 's Rijks Veeartsenijsschool, schooljaar 1894—95.

Door den 1ste Secretaris werden, afgezien van vele stukken, het rapport omtrent de vleeschkeuring betreffende, een 80-tal stukken in ontvangst en antwoord behandeld.

Ten gevolge van het besluit der vorige Algemeene Vergadering, is met 1 Januari 1894 de Heer M. G. DE BRUIN als Voorzitter der Maatschappij in functie getreden.

Het Hoofdbestuur heeft er ook dit jaar weder naar gestreefd om de belangen der Maatschappij naar zijn beste weten te behartigen.

Op 3 Februari 1894 richtte het een verzoekschrift tot Z. Exc. den Minister van Binnenlandsche Zaken, waarin verzocht werd om bepalingen of besluiten, of wijzigingen daarin, het Veeartsenijkundig Staatstoezicht betreffende, in afschrift of overdruk te mogen ontvangen, zullende het Hoofdbestuur dan zorgen, dat deze in de eerstvolgende aflevering van het Tijdschrift ter kennis der leden worden gebracht.

Op 18 Februari d. a. v. werd als antwoord ontvangen «dat bedoelde besluiten en bepalingen voor zoover zij ter algemeene kennis moeten worden gebracht, van Regeeringswege worden geplaatst in de Staatscourant en er geen termen bestaan, aan het verzoek van adressant te voldoen».

Het Hoofdbestuur vergaderde driemaal, n.l. op 5 November 1893, op 10 Mei en 17 Juni 1894. De eerste vergadering, nog onder voorzitterschap van den Heer VAN ESVELD, was hoofdzakelijk gewijd aan de belangen van het rapport over vleeschkeuring en van het Tijdschrift, terwijl tevens bovengemeld verzoekschrift aan Z. Exc. den Minister van Binnenlandsche Zaken werd ontworpen. In deze vergadering werd ook geconstateerd dat de begrooting, bij de gewone uitgaven vergeleken, goed uitkomt en deze door de inkomsten worden gedekt. In de tweede vergadering werd o. m.

het programma voor de 34ste Algemeene Vergadering voorloopig opgemaakt, en in de laatste vergadering werd het programma definitief vastgesteld.

Op 17 Juni 1894 had ook de gecombineerde vergadering, volgens art. 27 van het Reglement, plaats. De notulen werden gelezen en goedgekeurd. Deze notulen zijn in de laatste aflevering van dit Tijdschrift (Dl. 21, afl. 6) opgenomen.

De Rekening en Verantwoording werd door de afgevaardigden der afdeelingen Noord-Holland, Gelderland en Nieuw-Zuid-Holland nagezien en in orde bevonden, met een batig saldo van f 820.90.

Zooals tegenwoordig gewoonte is, werden, na afloop der verplichte werkzaamheden, door het Hoofdbestuur met de afgevaardigden ter gecombineerde vergadering, nog eenige punten, de Maatschappij en de Algemeene Vergadering betreffende, besproken. O.a. werd besproken de vertegenwoordiging der Maatschappij op het in September 1894 te houden hygiënisch congres te Budapest. Het gevolg dier bespreking is geweest, dat de Maatschappij zich als lid heeft aangemeld, vertegenwoordigd wordende (alhoewel niet persoonlijk) door haar Onder-Voorzitter, den Heer M. H. J. P. THOMASSEN.

Het verzoek van het Hoofdbestuur om toezending van Hollandse geschriften op vecartsenijkundig gebied heeft alreeds goede gevolgen gehad. Het zal u uit de opgaven in het Tijdschrift gebleken zijn, dat reeds vele werken aan de bibliotheek zijn afgestaan. Onder verdere aanbeveling brengt het Hoofdbestuur bij dezen zijn hartelijken dank aan de schenkers.

Het 21ste Deel van het Tijdschrift is verschenen; de redactie heeft getracht het Tijdschrift zooveel mogelijk aan het doel te doen beantwoorden; mocht zij daarin niet geheel zijn geslaagd, dan kan de betrekkelijk weinige medewerking eenigermate tot verontschuldiging dienen. Aan de inzenders van stukken zegt het Hoofdbestuur dank. De poging om in België afnemers te vinden, heeft, helaas, geen resultaten opgeleverd; echter is van dit Deel toch een 49-tal exemplaren bij niet-leden geplaatst.

Het was het Hoofdbestuur een ware verlichting, toen eindelijk, na langdurigen arbeid, in het voorjaar het rapport der enquête naar den toestand der keuring van vee en vleesch in Nederland in druk verschenen was. Er zijn ± 2500 exemplaren verzonden, waaronder ook een, met begeleidend schrijven, aan H. M. de Koningin-Weduwe-Regentes.

Het Hoofdbestuur is voornemens U, binnen eenigen tijd, een afzonderlijke mededeeling te doen omtrent de kosten, enz. van dit onderzoek. Daar de verzendingskosten, hoewel daarop zooveel mogelijk bezuinigd is, toch een vrij hoog bedrag vertegenwoordigen, is door den 1ste Secretaris een onderhoud verzocht en verkregen met den Directeur-Generaal der Posterijen en Telegrafie, van welk onderhoud het gevolg was, dat het Hoofdbestuur een verzoekschrift (zie bijlage I) gericht heeft tot Zijn Excellentie den Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid, ten einde of vrijdom van port, of, waar de wet dit niet toeliet, een subsidie als tegemoetkoming te mogen ontvangen. Door Zijn Exc. werd dit verzoekschrift gerevoveerd aan zijn ambtgenoot van Binnenlandsche Zaken, van wien het Hoofdbestuur ten antwoord kreeg, dat geen gelden daarvoor op de Staatsbegrooting beschikbaar waren. Ditzelfde was reeds officieus door den Chef der Afdeeling Comptabiliteit aan het Ministerie van Binnenlandsche Zaken medegedeeld aan Voorzitter (den Heer VAN ESVELD) en 1ste Secretaris, bij gelegenheid dat dezen in den Haag waren, om aan Zijn Excellentie den Minister van Binnenlandsche Zaken (in particuliere audiëntie) en aan de Heeren Secretaris-Generaal, den Referendaris van de Afdeeling Medische politie en den Adviseur voor Veeartsenijkundige Zaken persoonlijk een exemplaar van het rapport aan te bieden. Het Hoofdbestuur heeft zich nu dezer dagen nogmaals tot den Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid gewend met een verzoekschrift (zie bijlage II), waarop het antwoord nog moet inkomen. ¹⁾

Overigens ontving het Hoofdbestuur vele blijken van waardeering in zake het rapport, waaronder enkele, die bijzonder op prijs dienen te worden gesteld. Het is er van overtuigd en het heeft daarvan ook de bewijzen, dat dit een grooten stoot in de goede richting geven zal. Dat evenwel niet iedereen het met het rapport en de daaruit getrokken conclusies ten volle eens is, wie zal het betwijfelen?

De ondergeteekende acht hiermede zijn taak als verslaggever volbracht en houdt zich, desverlangd, bereid tot het geven van nadere inlichtingen.

De 1ste Secretaris
VAN DER HARST.

UTRECHT, 22 September 1894.

1) Dit antwoord is op 15 October jl. ontvangen en luidt, dat het verzoek niet voor inwilliging vatbaar is.

Bijlage I.

*Aan Zijn Excellentie den Minister van
Waterstaat, Handel en Nijverheid.*

Met verschuldigden eerbied wenden de ondergeteekenden zich tot Uw Excellentie met een eerbiedig en dringend verzoek, gemotiveerd door het volgende.

Reeds sedert vele jaren waren in de Algemeene Vergaderingen van de Maatschappij ter bevordering der Veeartsenijkunde in Nederland klachten geuit over den slechten toestand van de keuring van vee en vleesch, voor de consumtie bestemd.

Door plaatselijke verordeningen geregeld, is er geen eenheid in de dikwerf zeer oppervlakkige bepalingen, vooral ook geen eenheid omtrent de eischen die men stelt, wat de bevoegdheid of geschiktheid der met de keuring belaste personen betreft, waaruit volgt dat in de meeste gemeenten een zeer onvoldoend of geen toezicht wordt uitgeoefend.

De belangen der algemeene volksgezondheid worden hierdoor ten zeerste geschaad.

De bovengenoemde Maatschappij, overtuigd van het groote belang eener uniforme regeling der keuring over het geheele Rijk (eener rijkswet), besloot bij de Regeering aan te dringen op een regeling, niet meer van plaatselijke verordeningen of bepalingen afhankelijk, maar uitgaande van den Staat.

Alvorens daartoe over te gaan, moesten gegevens verzameld worden, en in de Algemeene Vergadering der Maatschappij van 29 Augustus 1890 werd aan het Hoofdbestuur opgedragen die gegevens bijeen te brengen. Het Hoofdbestuur heeft die taak aanvaard en na een moeielijken arbeid van drie jaar ten einde gebracht.

Het rapport, dat dit schrijven vergezelt, zal Uw Excellentie doen zien hoeveel moeite en zorg besteed zijn om een juist en betrouwbaar overzicht van den toestand te kunnen geven.

Velen hebben hun hulp verleend en vooral aan vele officiële personen en corporaties heeft het Hoofdbestuur dank te zeggen.

Het rapport moet dan ook worden toegezonden aan Heeren Commissarissen der Koningin, Griffiers der Provinciale Staten, leden van Gedeputeerde Staten, aan de Burgemeesters van alle gemeenten van ons Rijk, aan Heeren Inspecteurs van het Genees-

kundig Staatstoezicht, aan de leden van de Geneeskundige Raden, en aan Heeren Districtsveeartsen en hun plaatsvervangers.

Ook moest het, voor het doel door het onderzoek beoogd, worden toegezonden, behalve aan de Hoofden der Departementen, aan de leden van de beide Kamers der Staten-Generaal, aan tal van geneesheeren, veeartsen, gezondheidscommissiën, enz. enz.

De Maatschappij is in haar geldmiddelen echter beperkt en heeft zich reeds aanzienlijke offers getroost om het onderzoek ten einde te kunnen brengen, een onderzoek dat, zonder nevenbedoelingen op het getouw gezet, alleen beoogt het verkrijgen eener Rijkswet, die geheel en al ten goede zou komen aan de publieke hygiëne, en het spoedig ontdekken van gevallen van besmettelijke veeziekten (hetgeen ook van zeer grooten invloed op den handel kan zijn) in de hand zou werken.

Bij de vele onkosten die reeds gemaakt zijn, komen nu nog de verzendingskosten van ongeveer 2500 exemplaren van het rapport.

Het Hoofdbestuur, overtuigd dat door de afdeelingen der Maatschappij, door het tijdelijk toestaan eener hoogere contributie, alles gedaan is wat zij konden, had gemeend, dat aan de kosten misschien te gemoet zou kunnen worden gekomen, indien door Uw Excellentie vrijstelling van porto's kon worden verleend.

Het had het voornemen dit eerbiediglijk aan Uw Excellentie te verzoeken, omdat het hier een zaak van algemeen belang geldt.

Alvorens daartoe over te gaan heeft de tweede ondergeteekende, in zijn qualiteit van eerste Secretaris der Maatschappij voornoemd, zich gewend tot den Directeur-Generaal der Posterijen en Telegrafie om de mogelijkheid eener dergelijke vrijstelling te bespreken.

ZHEd.Gestr. deed de ontmoedigende mededeeling dat art. 24 der Wet van 15 April 1892 (Staatsblad n°. 87) het toestaan van een dergelijk verzoek uitsluit.

Het is hierom dat de Maatschappij, in dezen haar Hoofdbestuur, zich niet richt tot Uw Excellentie met het verzoek om vrijstelling van porto voor het verzenden van het rapport, alhoewel zij, mocht Uw Excellentie toch termen kunnen vinden om die toe te staan, zich daarvoor aanbeveelt, maar met een ander verzoek, n.l. of door Uw Excellentie voor deze buitengewone zaak niet eenige subsidie aan de Maatschappij zou kunnen worden gegeven, die zou kunnen vergoeden, hetgeen de Wet niet toelaat.

De Maatschappij heeft nooit eenige subsidie van Regeeringswege

ontvangen, maar nu het een zaak van zoo algemeen belang betreft, als deze, richt zij zich vrijmoedig tot Uw Excellentie met het verzoek om steun in eenigerlei opzicht, vertrouwend dat Uw Excellentie de Maatschappij ter bevordering der Veeartsenijkunde voor dat doel zult willen en kunnen steunen.

UTRECHT, 8 Mei 1894.

't welk doende,

De Maatschappij ter bevordering der Veeartsenijkunde,
Namens het Hoofdbestuur:

De Voorzitter (w.g.) D. F. VAN ESVELD.

De 1ste Secretaris (w.g.) Dr. L. J. VAN DER HARST.

Bijlage II.

*Aan Zijn Excellentie den Minister van
Waterstaat, Handel en Nijverheid.*

Geeft met verschuldigten eerbied te kennen, het Hoofdbestuur van de Maatschappij ter bevordering der veeartsenijkunde in Nederland.

Dat het zich op 8 Mei 1894 tot Uw Excellentie wendde, met overlegging tevens van een exemplaar van het «Rapport omtrent den toestand der keuring van vee en vleesch in Nederland,» — in dat verzoekschrift vragende om onder een of anderen vorm vrijdom van port of subsidie te verkrijgen, op gronden in dat verzoekschrift aangevoerd;

Dat door Uw Excellentie dat verzoekschrift gerenvoyeerd is aan uw ambtgenoot van Binnenlandsche Zaken, vermoedelijk als bevattende dit verzoek een aanvraag om subsidie, uitgaande van een Maatschappij, welker werking zich uitstrekt op een terrein, dat onder het Ministerie van Binnenlandsche Zaken (afd. Medische Politie) te huis behoort.

Dat de Minister van Binnenlandsche Zaken, bij missive van 29 Mei 1894, n°. 2178, geantwoord heeft «aan het verzoek niet te kunnen voldoen, aangezien (voor het bovengemelde doel) geen gelden op de Staatsbegrooting beschikbaar zijn.»

Dat het de bedoeling van het Hoofdbestuur ook niet was om subsidie aan te vragen van het Ministerie van Binnenlandsche Zaken, maar wel om van het Ministerie van Waterstaat, Handel en Nijverheid te verkrijgen, dat het Hoofdbestuur, voor een onderzoek in het algemeen belang verricht, eenige tegemoetkoming ontving voor de verzendingskosten, welke zou hebben kunnen be-

staan in vrijstelling van port, of waar de wet dit niet toeliet, in een subsidie van de zijde van genoemd Ministerie.

Dat, afgezien van de onkosten van het bovenbedoelde onderzoek, waarvan de resultaten aan Uw Excellentie bekend zijn, het verzenden aan de verschillende officiële personen en colleges een uitgave van ongeveer f 300 heeft vereischt.

Dat de Maatschappij voornoemd zeer beperkt is in haar geldmiddelen, maar toch gedaan heeft wat zij dacht dat in het algemeen belang was.

Dat daardoor echter op de Maatschappij een groote financiële druk wordt gelegd, dien zij dragen moet ter wille van het algemeen belang, daar het onderzoek den algemeenen gezondheidstoestand en ook den eerlijken handel ten goede tracht te komen.

Dat, nu van het Ministerie van Binnenlandsche Zaken geen subsidie, die trouwens aan dit Ministerie door de Maatschappij ook niet officiëel is gevraagd, kan worden gegeven, het Hoofdbestuur zich nogmaals tot Uw Excellentie wendt, met het eerbiedig verzoek om eenige tegemoetkoming, in welken vorm ook, hetzij als retributie van onkosten voor verzending van het rapport, of wel als directe subsidie aan de Maatschappij ter bevordering der Veeartsenijkunde in Nederland.

De Maatschappij (rechtspersoon sedert 4 April 1890) heeft nimmer eenige subsidie gevraagd, hoewel zij zooveel mogelijk den landbouw tracht te steunen, en daar Uw Ministerie voor de belangen van «Landbouw» veelal een geopend oor heeft, richt het Hoofdbestuur zich vol vertrouwen tot Uw Excellentie, met de hoop dat Zij een vorm moge kunnen vinden om te voldoen aan het bescheiden verzoek, in het bovenstaande gedaan en toegelicht.

UTRECHT, 21 September 1894. 't welk doende,

Namens het Hoofdbestuur,

De Voorzitter (w.g.) M. G. DE BRUIN.

De 1ste Secretaris (w.g.) Dr. L. J. VAN DER HARST.

OVERZICHT VAN HET GELDELIJK BEHEER DER MAAT-
SCHAPPIJ TER BEVORDERING DER VEEARTSENIJ-
KUNDE IN NEDERLAND OVER HET JAAR 1893.

ONTVANGSTEN.

Saldo Anno passato	f	873.59
Contributie van 41 leden	»	158.50
» Afd. Zuid-Holland	over 1893	» 80.—
» » Gelderland—Overijsel	» 1893	» 112.50
» » Friesland	» 1893	» 76.—
» » Zeeland	» 1893	» 52.—
» » Groningen	» 1892	» 81.—
» » Utrecht	» 1892	» 138.—
» » Nieuw Zuid-Holland	» 1893	» 84.—
» » Noord-Brabant—Limburg	» 1893	» 116.—
	f	1771.59

UITGAVEN.

Incasso	f	2.55
Zegels	»	0.55
Porto's	»	15.79
Vleeschkeuring (Enquête)	»	74.38
Gedelegeerde Afd. Groningen over 1892 en 1893	»	27.—
» » N.-Brabant—Limburg over 1893	»	14.75
» » Nieuw Zuid-Holland	» 1893	» 2.52
» » Gelderland—Overijsel	» 1893	» 8.50
» » Zuid-Holland	» 1893	» 6.50
» » Zeeland	» 1893	» 20.25
B. J. AALBERS, reiskosten	»	18.—
1 jaar contributie congres tuberculose	»	10.—
P. W. M. TRAP te Leiden	»	35.—
J. L. BEIJERS te Utrecht	»	466.07
V. D. HARST, redactiekosten	»	48.25
Id. secretariaat	»	6.05
VAN ESVELD, redactiekosten	»	49.25
» verschotten	»	14.83
SCHIMMEL, redactiekosten	»	48.25
BILLROTH, reis- en verblijf-kosten	»	35.20
Boekenkast	»	45.—
Rijkspostspaarbank belegd.	»	500.—
Contanten in kas	»	322.90
	f	1771.59

RIJSOORD, 1 Januari 1894.

S. E. et O.

De Algemeene Penningmeester
B. J. AALBERS.

Maatschappij ter bevordering der Veeartsenijkunde in Nederland.

34ste ALGEMEENE VERGADERING,

te houden op Zaterdag 22 September 1894, des voormiddags te 10 uur in de bovenzaal der Restauratie „Veemarkt” (bij het Abattoir) te Amsterdam.

1. Opening der Vergadering.
2. Indienen der volmachten van de afgevaardigden der bijzondere afdelingen.
3. Bezichtiging van het Abattoir.

Te 12^{1/2} uur n.m. voortzetting der vergadering.

A. Huishoudelijke werkzaamheden.

A. Verslag van den 1ste Secretaris omtrent den toestand der Maatschappij.

B. Begrooting over het jaar 1895 (zie hierachter).

C. Benoeming van een 2de Secretaris, wegens periodieke aftreding.

D. Benoeming eener Commissie van Redactie voor het Tijdschrift (zie art 37 van het Reglement).

E. Voorstel der afdeling Zuid-Holland, luidende:

Wijziging van al. 2 van artikel 12 van het Reglement van de Maatschappij ter bevordering der Veeartsenijkunde in Nederland, n.l. om aldaar te lezen: »Zij storten jaarlijks voor ieder lid f 4.— in de kas der Maatschappij.»

De afdeling geeft bij dit voorstel de volgende toelichting:

Zij is overtuigd van de groote uitgaven in de laatste jaren gedaan voor de enquête naar de keuring van vee en vleesch in Nederland en de jaarlijks terugkomende grootere uitgaven, verbonden aan de uitbreiding van het Tijdschrift. Voorts dat het Hoofdbestuur, dat er steeds ernstig naar streeft om de Maatschappij te doen zijn, wat zij behoort te zijn, zonder kas niets vermag en het niet wenschelijk is voor elke door hem noodig geachte uitgave telkens een Algemeene Vergadering te beleggen en een hoofdelijken omslag aan te vragen. De afdeling gelooft dan ook niet dat deze geringe verhooging, waarvoor toch ook het Tijdschrift uitgebreider verschijnt, bij de afdelingen aan hevige bedenkingen zal worden onderworpen.

Het praeadvies van het Hoofdbestuur kan in dezen niet

anders dan gunstig luiden, onder verwijzing echter naar het slotartikel van het Reglement.

B. Opgegeven onderwerpen.

1. Metastatische gewrichtsontsteking bij het rund, met retentie van de secundinae, in te leiden door den Heer C. MAZURE SR.

2. Voorstel van de afdeeling Noord-Holland, luidende :

»De vergadering benoeme een Commissie, welke een onderzoek instelt naar de wijze waarop een reorganisatie van het veeartsenijkundig onderwijs in Nederland aangewezen zou kunnen worden geacht, en die tevens de middelen aangeeft waardoor de Maatschappij een hervorming zou kunnen bevorderen. Tot leden dier Commissie worden verkozen 5 of meer veeartsen, waarvan er minstens 2 leeraar zijn aan 's Rijks Veeartsenijschool.»

Toelichting :

De Afdeeling meent, dat de vorderingen in de laatste jaren, zoowel der wetenschappelijke als der practische veeartsenijkunde en de wijzigingen welke dien ten gevolge het onderwijs aan eenige veeartsenijscholen in het buitenland bereids onderging, er voldoende toe leiden om de wenschelijkheid eener hervorming van het onderwijs ook voor ons land te erkennen.

Zij (de Afdeeling) wijst daarenboven op de voorstellen dienaangaande reeds op vorige Algemeene Vergaderingen gedaan en tevens op de in het Tijdschrift der Maatschappij voorkomende bemerkingsen.

De bezwaren evenwel, welke aan een reorganisatie, die zoowel aan de wetenschappelijke als aan de practische veeartsenijkunde ten goede zal moeten komen, zijn verbonden, maken een grondig onderzoek door een Commissie noodzakelijk, te meer daar tevens op afdoende gegevens de wenschelijkheid eener eventueele hervorming zal dienen te worden aangetoond.

Voorts verdient het, volgens het oordeel der Afdeeling, overweging om nauwkeurig na te gaan welke middelen zullen kunnen worden aangewend om een reorganisatie tot stand te helpen brengen, zooals die ten slotte door de Maatschappij als de meest wenschelijke zal worden aangenomen.

Præadvies van het Hoofdbestuur.

Het Hoofdbestuur maakt geen bezwaar om tot het aannemen van dit voorstel te adviseeren, omdat door de te benoemen Commissie de verschillende wenschen, hier en daar geuit, onderzocht kunnen worden en kan worden nagegaan of en welke wijzigingen noodig worden geacht. Een met redenen omkleed nader voorstel zal hiervan dan het gevolg moeten zijn.

3. Voorstel der Nieuwe afdeeling Zuid-Holland, luidende :

»De Afdeeling acht reorganisatie van het onderwijs aan de Veeartsenijschool noodzakelijk.»

Toelichting :

De Afdeeling spreekt de overtuiging uit :

- 1°. dat de leeraren aan de veeartsenijschool met werk overladen zijn ;
- 2°. dat de bacteriologie onder de leervakken behoort te worden opgenomen ;
- 3°. dat het onderwijs in algemeene ziektekunde, maar vooral dat in

algemeene ziektekundige ontleedkunde moet worden gegeven door een veearts, niet door een medicus;

4°. dat het doen van pathologisch-anatomische demonstraties op cadavers evenzeer aan een veearts behoort te worden opgedragen;

5°. dat de klinische onderzoeksmethoden, vooral uit een haematologisch, microscopisch, bacteriologisch en chemisch oogpunt, overeenkomstig het tegenwoordig standpunt der wetenschap moeten worden onderwezen;

6°. dat aan de leeraren vrijheid moet worden gegeven in het doen van noodzakelijke wetenschappelijke oefeningen en onderzoekingen en dat hun daartoe benoedigde middelen moeten worden verstrekt.

Præadvies van het Hoofdbestuur.

Het Hoofdbestuur, dit voorstel op het programma plaatsende, mag de opmerking niet terughouden, dat het in het bovenstaande geen voorstel, maar een motie en in de «toelichting» eenige stellingen ziet, die ieder afzonderlijk verdedigd moeten worden. Het meent dat de Nieuwe afdeeling Zuid-Holland niet wist, dat het voorafgaande voorstel van Noord-Holland zou inkomen en het heeft in dien zin geschreven aan den Voorzitter der afdeeling, er op wijzende, dat het wellicht beter zou zijn om het «voorstel» terug te houden en het geheel in handen te stellen der eventueel te benoemen Commissie. De Voorzitter der afdeeling vond daartoe echter geen vrijheid.

Het Hoofdbestuur adviseert in den zin als boven bedoeld is, n.l. om bij aanneming van het voorstel Noord-Holland, de punten, in het voorstel der Nieuwe afdeeling Zuid-Holland ter sprake gebracht, in handen te stellen van de Commissie van onderzoek.

C. Vrije mededeelingen.

D. a. Opgave van onderwerpen voor de 35ste Algemeene Vergadering.

b. Bepaling van de plaats waar de 35ste Algemeene Vergadering zal worden gehouden.

Opgemaakt in de Hoofdbestuurs-vergaderingen van 10 Mei en 17 Juni 1894.

Namens het Hoofdbestuur:

M. G. DE BRUIN, *Voorzitter.*

Dr. L. J. VAN DER HARST, *1ste Secretaris.*

Begrooting voor het jaar 1895.

INKOMSTEN.

Kas-saldo op 1 Januari 1894	f 822.90
Vermoedelijke ontvangst aan contributies in 1895. . .	» 1067.—
	<hr/>
	f 1889.90

UITGAVEN.

Aan Tijdschrift	f	420.—
» drukwerk	»	25.—
» lokaalhuur	»	12,50
» redactie	»	144.—
» verschotten, briefport, zegels, enz.	»	30.—
» kosten van incasseeren	»	4.—
» reiskosten v/h Hoofdbestuur	»	75.—
» » v/d leden der gecombineerde vergade- ring (art. 27)	»	100.—
Onvoorzienne uitgaven	»	25.—
Uitgaven voor het onderzoek naar den toestand der keuring van vee en vleesch in Nederland.	Memorie	
	f	835.50

Opgemaakt in de Hoofdbestuurs-vergadering van 10 Mei 1894.

M. G. DE BRUIN, *Voorzitter*.

Dr. L. J. VAN DER HARST, *1ste Secretaris*.

KORT VERSLAG
VAN DE 34ste ALGEMEENE VERGADERING,
GEHOUDEN TE AMSTERDAM
op 22 September 1894.

Aanwezig zijn alle leden van het Hoofdbestuur, uitgezonderd de Heer AALBERS (Penningmeester).

Voorzitter de Heer M. G. DE BRUIN.

De presentielijsten zijn geteekend door 51 personen, waaronder vijf introducee's. Alle bijzondere afdelingen zijn vertegenwoordigd; de afgevaardigden brengen samen 86 stemmen uit, zoodat, met de andere, het geheele aantal uit te brengen stemmen, bij het begin der Vergadering 104 bedraagt. In den loop der Vergadering klimt het aantal stemmen nog met enkele, na de pauze blijken echter eenige stemhebbende leden weder afwezig te zijn.

Na de openingsrede van den Voorzitter en het indienen der volmachten, noodigt de Voorzitter de aanwezigen uit tot het

bezoeken van het abattoir, onder welwillend geleide van de Heeren D. VAN DER SLUIJS, hoofdkeurmeester en P. KOREVAAR, keurmeester aan die inrichting.

De Vergadering te 12^{3/4} uur heropend zijnde, brengt de 1ste Secretaris het jaarverslag uit, dat goedgekeurd wordt.

De begrooting wordt, nadat een opmerking van de afdeeling Gelderland—Overijsel omtrent het niet voorkomen van een «rentepost» door den 1ste Secretaris opgehelderd is, eveneens goedgekeurd.

Nu stemmingen aan de beurt komen, noodigt de Voorzitter de Heeren KROES, ELLERMAN en VAN DER VLIET, afgevaardigden resp. der afdeelingen Gelderland—Overijsel, Zuid-Holland en Zeeland, uit het stembureau te willen vormen.

Na twee vrije stemmingen en één herstemming wordt de Heer D. VAN DER SLUIJS, hoofdkeurmeester aan het abattoir te Amsterdam, met 68 stemmen (de Heer D. KRUIJT bekwam bij de herstemming 33 stemmen) tot 2de Secretaris benoemd.

De Heer VAN DER SLUIJS verklaarde de benoeming te aanvaarden.

De keuze eener Commissie van redactie van het Tijdschrift, wilde een der leden bekorten door voor te stellen de tegenwoordige Commissie bij acclamatie te herbenoemen. Na de opmerking van een ander lid om zich aan de bepalingen van het Reglement te houden, werd overgegaan tot schriftelijke stemming. De drie tegenwoordige leden dier Commissie werden met algemeene stemmen herbenoemd. De Heer VAN DER HARST verklaarde zich bereid opnieuw de taak te aanvaarden en meende hetzelfde te mogen verzekeren namens de Heeren VAN ESVELD en SCHIMMEL.

Het voorstel der afdeeling Zuid-Holland, betreffende de permanente verhooging van contributie aan de kas der Maatschappij, werd na cenige discussie met 111 stemmen aangenomen; vóór de stemming was echter uitgemaakt, dat de leden der algemeene afdeeling f 5 zouden blijven betalen. Daar nu reglements-wijziging noodig is, worden, met den Voorzitter der Maatschappij, volgens het slotartikel van het Reglement, twee leden aangewezen om in de volgende Algemeene Vergadering rapport uit te brengen. De aangewezenen zijn de Heeren VLAMINGS en ELLERMAN.

Er ontspint zich nu een langdurige discussie, die haar uitgangspunt vindt in een ter tafel gebracht voorstel van de afdeeling Gelderland—Overijsel, om de gecombineerde vergaderingen (art.

27 van het Reglement) af te schaffen. Dit nieuwe, niet op het programma aangekondigde voorstel kan niet in behandeling komen. Het denkbeeld, na toegelicht te zijn, wordt aan het Hoofdbestuur en aan de Commissie tot herziening (wijziging) van het Reglement in overweging gegeven.

Het door den Heer C. MAZURE SR. aangekondigde onderwerp kan, door afwezigheid van den inleider, niet besproken of behandeld worden.

Het voorstel der afdeeling Noord-Holland (Commissie voor de reorganisatie van het veeartsenijkundig onderwijs, zie programma) geeft aanleiding tot vele discussies, amendementen en stemmingen.

De uitslag, kort samengevat, is deze.

1°. Er zal een Commissie worden benoemd in den zin als de afdeeling Noord-Holland wenscht (met algemeene stemmen).

2°. De Commissie zal bestaan uit 7 leden (64 tegen 41 stemmen).

3°. Ook niet-veeartsen zullen lid der Commissie kunnen zijn (62 tegen 51 stemmen).

4°. Dat, na stemming, benoemd zijn de Heeren Dr. A. W. H. WIRTZ, D. A. DE JONG JZ., M. J. P. H. THOMASSEN, Dr. L. J. VAN DER HARST, J. J. HINZE, J. F. LAMÉRIS en D. VAN DER SLUIJS.

Verder wordt besloten, dat bij eventueel bedanken van een of meer leden, de overblijvende leden andere kunnen assumeeren, steeds het oog houdende op de onderdeelen der veeartsenijkunde (onderwijs, militaire veeartsenijkundige dienst, veeartsenijkundig staats-toezicht, enz.), die in de Commissie vertegenwoordigd dienen te zijn. Dit zal echter geschieden in overleg met het Hoofdbestuur, dat de leiding houden zal tot tijd en wijle de Commissie zich geconstitueerd zal hebben.

Na deze besluiten trekt de Nieuwe afdeeling Zuid-Holland haar voorstel in en verklaart zich te kunnen vereenigen met het praeadvies van het Hoofdbestuur (zie programma).

Bij de vrije mededeelingen spreekt de Heer THOMASSEN over botryomycose, speciaal met het oog op de aetiologie; in het bijzonder bespreekt hij den micrococcus, die bij deze aandoening wordt gevonden, in vergelijking met den staphylococcus pyogenes aureus.

De Heer BILLROTH levert een bijdrage over «anthrax» bij varkens. Beide onderwerpen geven tot uitgebreide en belangrijke discussies aanleiding.

De Heer H. A. KROES, afgevaardigde der afdeeling Groningen, betoogt daarna uitvoerig het wenschelijke van de bestrijding der kwakzalverij op veeartsenijkundig gebied. Hij schetst de verschillende denkbeelden daaromtrent, bestrijdt vele daarvan en komt tot de slotsom, dat men het empirisme moet vervolgen, waar men dit maar kan. Zijn denkbeelden zijn neergelegd in eenige conclusies, welke hij aan het oordeel der vergadering wil onderwerpen; hij voegt hierbij nog eenige nuttige wenken, wat de bestrijding betreft. De Voorzitter dankt den spreker voor het medegedeelde en hoopt dat ieder aanwezige er over denken en spreken zal; hij acht echter een debat, dat weinig vruchtbaar belooft te zijn, ongewenscht. Hij stelt voor dat de afdeeling Groningen een omschreven voorstel, hoe tegen het empirisme dient te worden opgetreden, op het programma voor de volgende Algemeene Vergadering zal brengen. Dit voorstel wordt met applaus aangenomen.

Voor de 35ste Algemeene Vergadering worden als onderwerpen opgegeven, tenzij een enkel misschien door de Commissie voor de Reglements-herziening ondervangen wordt:

1°. Van de afdeeling Gelderland-Overijsel: het afschaffen der gecombineerde vergadering, zoodat het lezen der notulen en het afleggen van de Rekening en Verantwoording voortaan weder in de Algemeene Vergadering moet geschieden.

2°. Van de afdeeling Groningen: De bestrijding der kwakzalverij op veeartsenijkundig gebied.

Ter sprake kwam ook nog (door den afgevaardigde van Gelderland-Overijsel) het salariëeren (honoreeren) van inzenders in het Tijdschrift. De Voorzitter, herinnerende aan het vele, vroeger daarover gesproken, belooft dat het Hoofdbestuur deze quaestie in gedachten zal houden en nader een of ander daaromtrent zal voorstellen, tenzij wellicht voor de volgende Algemeene Vergadering dienaangaande een voorstel mocht inkomen.

Bij het bepalen der plaats waar de 35ste Algemeene Vergadering zal worden gehouden, blijkt dat 59 stemmen zich verklaren voor Arnhem, terwijl 8 op Rotterdam en 34 op Utrecht worden uitgebracht.

De Heer J. MAZURE brengt, nu het de eerste Algemeene Vergadering is na het verschijnen van het «Rapport over Vleeschkeuring» enz., zijn dank aan het Hoofdbestuur en meer in het bijzonder aan den afgetreden Voorzitter, den Heer D. F. VAN ESVELD, voor diens groote toewijding aan de ons allen bekende zaak.

De Heer VAN DER SLUIJS geeft als zijn voornemen te kennen om in de volgende Algemeene Vergadering een voorstel te doen tot het stichten van een klein fonds of iets dergelijks, waaruit aan personen, die zich voor de Maatschappij ter bevordering der Veeartsenijkunde verdienstelijk hebben gemaakt, een bewijs van hulde of erkentenis kan worden gegeven, bijv. een eeremedaille.

Na alle verdere gebruikelijke dankbetuigingen aan Voorzitter, stembureau, enz., sluit de Voorzitter deze Vergadering.

UTRECHT, 12 October 1894.

De 1ste Secretaris

L. J. VAN DER HARST.

VERSLAG DER AFDEELING GRONINGEN.¹⁾

De afdeeling hield in het jaar 1893 vier vergaderingen, welke alle door een bevredigend aantal leden werden bezocht.

Door de feestviering in het voorafgaand jaar sloot de kas met een nadeelig saldo van f 34.39⁵. Er werden middelen be-
raamd om dit te herstellen.

Als Vice-Voorzitter werd herkozen de heer R. BOSSCHER.

Van de werkzaamheden, welke de afdeeling verrichtte, mag in de 1ste plaats het volgende worden genoemd.

Zij wist de medewerking te verkrijgen van het Genootschap van Nijverheid in de provincie Groningen en van de Maatschappij tot bevordering van den Landbouw in de provincie Drente, om bij het Ministerie van Binnenlandsche Zaken aan te dringen op een subsidie van Rijkswegen, ten einde in staat te worden gesteld tot het doen van proefnemingen met tuberculine-inen-
tingen. De beide bovenaangehaalde maatschappijen zegden elk een subsidie toe van f 100. Een adres, door hun besturen en door dat onzer afdeeling geteekend, is aan de regeering opgezonden.

Het internaat aan 's Rijks Veeartsenijschool werd besproken en algemeen geoordeeld als te zijn niet gunstig voor de algeheele ontwikkeling van den aanstaanden veearts. Hieruit ontsproot een motie, welke echter door bekende omstandigheden niet op het

1) Dit verslag is ingekomen op 13 October 1894.

programma van de Algemeene Vergadering kon worden geplaatst.

De toevoer van slecht vleesch naar de steden werd behandeld en uit de discussiën de conclusie getrokken, dat een keuring ten plattelande zeer veel goeds zou uitwerken.

Op de verschillende vergaderingen werden tal van wetenschappelijke onderwerpen behandeld.

Zoo demonstreerde een der leden een hart van een paard, waarbij de mitralis en de tricuspidalis dermate waren verdikt, dat beide openingen tusschen boezems en kamers belangrijk waren vernauwd, en de kleppen niet meer het vermogen moeten hebben bezeten, om bij systole de openingen te sluiten (insufficiëntia). Het dier, aanwezig op de veelading, schrikte voor een aankomenden trein; deze schrik was voldoende geweest om het dood ter aarde te doen storten.

Een ander lid besprak het nut, dat de massage ons in de veeartsenijkunde kan verleen, en maakte duidelijk dat ze door hem met heilzaam gevolg was aangewend bij geringe contusies, tympanitis, kalverziekte, mastitis, chronische synovitis, contracturen van litteekens en verstoppingskolieken.

De werking en aanwending van pyoktanine werd breedvoerig besproken, en beweerd dat zij met gunstig gevolg was aangewend bij een septische ontsteking der sesamsscheede.

Zoo deed ieder lid nog vele mededeelingen, omtrent ervaringen door hem in de praktijk opgedaan.

Tot lid, bedoeld bij art. 27 van het algemeen Reglement, werd benoemd de Heer H. A. KROES.

Tot afgevaardigde ter Algemeene Vergadering werd eveneens benoemd de Heer H. A. KROES, en tot zijn plaatsvervanger de Heer A. W. HEIDEMA. Door verhindering van eerstgenoemde werd de Vergadering door laatstbedoelde als afgevaardigde bijgewoond, en als zoodanig door hem een verslag aan de afdeeling uitgebracht.

In de 3de vergadering werd de Heer D. DE FLUITER als lid aangenomen.

De Heer H. REIMERS te Dalen is overleden en de Heer P. DUURSMA te Roden vertrok naar het buitenland.

De Secretaris
K. F. WIERSUM.

Naamlijst der leden.

G. BOSSCHER, Veendam; K. BÜCHLI, Uihuizermeeden; J. DOORNBOS, Noordbroek; D. DE FLUITER, 't Zand; M. B. TEN HAVE, Mitwolde; A. W. HEIDEMA, Groningen; L. HUBENET, Hoogeven; H. H. HUIZINGA, Appingedam; J. KNOL, Dalen; A. J. KOSTER, Beerta; H. A. KROES, Dieverbrug; K. J. F. LAMERIS, Warfum; G. J. MOS, Assen; J. M. A. VAN NES, Zuidlaren; G. A. REIMERS, Ruiderwolde; H. REMMELTS, Bellingwolde; H. R. RENTEMA, Nieuwwolde; M. SMIT, Veendam; B. TACOMA, IJnsom; F. B. VENEMA, Middelstum; J. J. VERDENIUS, Winschoten; M. VERDENIUS, Groningen; H. J. DE VRIES, Hoogezande; U. C. VAN DER WAL, Fenrum; H. G. WERKMAN, Leens; H. WOLTERS, Nieuw-Buinen; K. F. WIERSUM, Groningen.

Het bestuur der afdeeling bestaat uit de Heeren: K. J. F. LAMERIS, Voorzitter; R. BOSSCHER, Onder-Voorzitter en K. F. WIERSUM, Secretaris-Penningmeester.

 VERSLAG DER AFDEELING FRIESLAND.

Voldoende aan art. 14 van het Reglement der Maatschappij, heb ik de eer U hiernevens te doen toekomen het verslag omtrent den toestand en de werkzaamheden der afdeeling Friesland gedurende 1893.

Het aantal leden, dat door het overlijden van den Heer P. Y. YPES te Ferwerd met één verminderde, steeg weder tot het getal 19 door het toetreden van den Heer P. SCHAT, veearts te Hallum, die zich later te Ferwerd vestigde.

Twee vergaderingen werden gehouden, n.l. op 4 Augustus en op 22 December, beide te Leeuwarden. Telkens was ruim de helft der leden aanwezig. De financiële toestand der afdeeling kan goed worden genoemd, wijl volgens den Penningmeester een batig saldo van f 78,61⁵ aanwezig is. De betaalde contributie bedroeg f 6.00 per lid.

Van de vier leden van het bestuur onzer afdeeling treden er om de twee jaar twee af, welke niet herkiesbaar zijn. Dit jaar traden

af de Heer H. VEENSTRA, Secretaris en de Heer P. C. BUYTERSE, Vice-Voorzitter. De eerste werd vervangen door den Heer J. ATTEMA, de laatste door den heer R. BOER HZN. Tot afgevaardigde ter Algemeene Vergadering werd gekozen de Heer H. VEENSTRA, tot diens plaatsvervanger de Heer J. ATTEMA. Behalve de huishoudelijke werkzaamheden werden behandeld o. a. de volgende punten.

De veranderingen welke zijn waar te nemen bij door den bliksem gedoodde dieren.

Dikwijls is het de taak van den veearts om aan brandassurantie- of veeverzekering-maatschappijen de verklaring af te geven, dat een dier door den bliksem is gedood.

Soms kan men zien geschroevde haren, bloedstrepen onder de huid en verkleurde spieren, in andere gevallen is niets bijzonders waar te nemen.

Meermalen komt het voor, dat na een onweder dieren dood in een sloot worden gevonden. Het beantwoorden van de vraag of een dier, na te zijn getroffen, te water geraakte, of gewoon verdronk, is lastig, omdat de dood niet altijd direct volgt na het treffen, maar eerst de doodstrijd voorafgaat.

Men is het er over eens, dat ook in die gevallen het onweder de primaire oorzaak van den dood is, en men zonder veel gewetensbezwaren een verklaring kan afgeven.

Wat is bekend omtrent vergiftiging door bladeren van den echten plataan, of liever door het witte stof daarop, wanneer het wordt ingeademd?

Deze vraag was gesteld naar aanleiding van een den Heer J. M. A. ZWART voorgekomen geval te Oudkerk. Door hem werden aldaar hoestende paarden met droespoeders behandeld, zonder dat dit succes opleverde.

De tuinman vertelde nu dat de bladeren der platanen, die in de nabijheid van den stal stonden, het hoesten konden veroorzaken. Het was door hem in een tijdschrift gelezen. Het witte stof der bladeren kon door de geopende ramen den stal binnendringen, en 's morgens werden de dieren onder die boomen gepoetst. Nadat hieromtrent nadere inlichtingen waren ingewonnen bij den Heer WITTE te Haarlem en aan de Landbouwschool, bleek, dat werkelijk bij menschen na het inademen van dat stof prikkelhoest was ontstaan, soms gepaard met bloedingen van het slijmvlies. Dat iets dergelijks ook bij paarden zou voorkomen,

was onbekend. De boomen werden uitgerooid en de paarden herstelden spoedig.

Tepeluitslag bij koeien, dat bij den mensch pustulae en erysipelas veroorzaakt.

In den omtrek van Leeuwarden was in den laatsten tijd een zoodanig uitslag aan de tepels bij koeien waargenomen. Uit de discussiën bleek, dat dit lijden in bijna alle deelen der provincie was geconstateerd, ook bij de melkers.

Sommigen zijn van meening dat het bij menschen, die geïnfecteerd worden, een veel ernstiger lijden is dan bij koeien. Koortsverschijnselen toch zijn bij menschen niet zelden, bij koeien echter nog niet waargenomen.

Nog werd mededeeling gedaan van een geval, waarbij al de melkers werden aangetast, uitgezonderd één die aan pokken had geleden.

Algemeen werd het wenschelijk geacht, dat bij het melken van dergelijke koeien de tepels vooraf worden afgewasschen met een antisepticum, bijv. 3 $\frac{0}{0}$ boorzuur-solutie, wat tevens moet dienen tot reiniging der handen na het melken. Men besloot op deze zaak de aandacht te vestigen van gezondheids-commissiën, enz.

Wat is krampigheid en is dit als een verborgen gebrek te beschouwen?

Van krampige koeien is in den koeienhandel veel sprake; door kooplieden wordt krampigheid als een verborgen gebrek beschouwd. Met den inleider, den Heer W. VAN STAA, is men het eens, dat verschillende oorzaken als chronisch rheumatisme, chronische klauwaandoeningen, enz. aanleiding kunnen geven, dat koeien pijnlijk opstaan, zich pijnlijk bewegen en soms de beenen pijnlijk omhoog trekken.

Krampigheid is een collectiefnaam voor gebreken met zeer verschillende oorzaken; of het lijden als verborgen gebrek moet worden beschouwd, zal, meent men, van de oorzaak afhangen.

In de Decembervergadering werd door den Heer H. VAN STAA een zeer onderhoudende en leerrijke voordracht gehouden over het bacteriologisch onderzoek van ziekten.

Door hem was als districtsveearts deelgenomen aan den cursus voor bacteriologie, aan het militair hospitaal te Utrecht. Op zeer duidelijke wijze werd de gang van dien cursus en de manier waarop het bacteriologisch onderzoek plaats had, geschetst; door

praeparaten werd nader duidelijk gemaakt hoe voedingsbodems en microscopische praeparaten worden verkregen, verschillende gecultiveerde bacteriën-kolonie's, zoogenaamde reine culturen, werden rondgegeven en er werd gewezen op het feit, dat dikwijls aan den vorm, waarin deze zich voordoen, was te zien, waarmede men te doen had.

Door den Heer P. C. BUYTERSE werd den Heer H. VAN STAA den dank der vergadering gebracht voor zijn zeer wetenswaardige voordracht.

De Heer G. VAN DER MEULEN besprak een geval van subcutaan emphyseem bij een paard. De Heer H. VEENSTRA maakt melding van een gescheurde buikwond met eventratie van darmen bij een paard, door hem met goed gevolg behandeld. Beide gevallen werden in dit Tijdschrift vermeld.

De Heer J. PLET nam bij een paard eigenaardige ziekteverschijnselen waar, die hem deden vreezen met kwaden droes te doen te hebben. Het dier vertoonde op verschillende plaatsen van het lichaam, vooral aan buik en hals, knobbels, had dikke beenen, was erg stijf, had neusbloeding, enz. Deze verschijnselen kwamen echter ongeveer overeen met die door SEFFNER, Oberrossarzt a. D. te Berlijn, beschreven in de Monatshefte für praktische Thierheilkunde, Band III, welk tijdschrift hij juist in dien tijd in handen kreeg. Ook daar snel optredende phlegmonen aan beenen, buik en borst, soms zwelling van boeg- en liesklieren, stijve gang, het neusslijmvlies donkerrood met puntvormige bloedingen. Overigens was het dier niet erg ziek. Deze verschijnselen werden veroorzaakt door het voeren van versch hooi, en nu meent de Heer PLET, dat hij met een dergelijk geval te doen heeft gehad, omdat het lijden zich ook hier direct na den hooioogst openbaarde.

De Secretaris

J. ATTEMA Cz.

Naamlijst der leden.

J. ATTEMA Cz. te Koudum, K. BERGSMA te Oosterwierum, R. BOER Hz. te St. Anna Parochie, J. H. DE BOER te Wolvega, T. BOSMA te Wommels, P. C. BUYTERSE te Harlingen, H. F. EGGINK te Beetsterzwaag, M. A. HIBMA te Franeker, B. J. C. HUBENET te Dokkum, J. JANSMA te Joure, G. VAN DER MEULEN te

Menaldum, J. PLET te Heerenveen, H. C. POLL te Witmarsum, P. SCHAT te Ferwerd, H. VAN STAA te Leeuwarden, W. VAN STAA te Sneek, E. SYTSEMA te Kollum, H. VEENSTRA te Schrans bij Leeuwarden en J. M. A. ZWART te Leeuwarden.

Het bestuur der afdeeling bestaat uit de Heeren: H. VAN STAA, Voorzitter; R. BOER HZN., Onder-Voorzitter; G. VAN DER MEULEN, Penningmeester en J. ATTEMA CZ., Secretaris.

VERSLAG DER AFDEELING GELDERLAND—OVERIJSEL.

Twee vergaderingen werden dit jaar gehouden, één te Deventer, één te Velp.

In de vergadering te Deventer werden in hoofdzaak de volgende zaken besproken.

De paardenziekte in de Transvaal, die men een vorig jaar als punt van behandeling voor de Algemeene Vergadering had willen opgeven (zie het vorig verslag in aflevering 1, jaarg. 1893 van dit Tijdschrift), vindt men door verschillende artikelen in onze vaktijdschriften voldoende toegelicht, zoodat wordt besloten dit vraagpunt niet te stellen.

Eveneens besluit men het andere vraagpunt: «Wat zijn spoedeisende gevallen? Is het niet wenschelijk, dat de wet omschrijft, wat spoedeisend is en dat gevallen van miltvuur steeds als spoedeisend worden beschouwd?» in te trekken. De Heer WESTHOLZ, in een vorige vergadering niet aanwezig, levert nu een betoog waarmede de vergadering grootendeels instemt. Spreker vindt het moeielijk de bepaling van het al of niet spoedeisend zijn van verschillende gevallen aan de burgemeesters over te laten. Hiervan zou veel misbruik kunnen worden gemaakt. Het is beter, dat het geven van deskundig advies in één hand blijft. Tijdens de veepest was er veel decentralisatie op dit gebied, ingevolge de voorschriften van THORBECKE. Dit gaf aanleiding tot veel knoeierij, waardoor de veepest zich uitbreidde. Hierna kwamen de wettelijke maatregelen, die wij nu nog hebben.

De gevaren, waarop men altijd wijst, behoeven niet te bestaan. De wet veroorlooft, dat men de cadavers goed afzondert. Men behoeft deze niet te laten liggen, doch kan ze brengen op een geschikte plaats, zelfs kan men ze inkuilen, om dan het onderzoek af te wachten.

Het soms 2 à 3 dagen uitblijven van het onderzoek, waarover wordt geklaagd, ligt dikwijls aan late of ondoelmatige aangifte, lang wachten van burgemeesters en aan slechte postgemeenschap.

De Heer SCHURINK zegt, dat als hij bij varkens wegens prolapsus uteri den uterus amputeert, de dieren spoedig sterven. Het optreden van plotselinge hersen-anaemie geeft spreker als oorzaak op. Andere leden hebben hetzelfde ondervonden.

Op de zomervergadering te Velp houdt de heer VAN DULM een voordracht over het volgend onderwerp: »Welke is de beste wijze om cadavers onschadelijk te maken?»

In 1889 stelde spreker dit punt ter behandeling in de Algemeene Vergadering. In 1890 kwam in de Algemeene Vergadering opnieuw de toestand der vilderijen in behandeling. Van vilderijen raakte men op vleeschkeuring en dit vroeg zoo de aandacht, dat de vilderijen over het hoofd werden gezien. Toen werd ook tot de enquête omtrent de vleeschkeuring besloten, waarvan wij onlangs het rapport ontvingen. Spreker brengt warme hulde aan de samenstellers, maar meent met alle bescheidenheid te moeten opmerken, dat men te weinig aandacht heeft geschonken aan de doelmatige opruiming van doode dieren.

In 1879 wees Dr. ALI COHEN reeds in den Geneeskundigen Raad op het groote gewicht van deze quaestie, als zijnde zeer belangrijk uit een hygiënisch oogpunt. Spreker vindt ook, dat hierin verbetering moet worden gebracht en dat regeling der opruiming en vernietiging van doode dieren dringend wordt vereischt.

In Duitschland werd reeds van verschillende zijden op ditzelfde punt gewezen.

Door een doelmatige opruiming der cadavers bevordert men direct de hygiëne en helpt men er voor zorgen, dat het vleesch van doode dieren niet in consumtie wordt gebracht. Nu toch zien wij herhaaldelijk dat begraven dieren spoedig weer worden opgedolven en in consumtie komen. Door verhooging van de opbrengst bevordert men rechtstreeks de belangen van den eigenaar. Ook zal de gelegenheid tot sectie-maken veel kunnen ver-

beteren. Nu hebben wij daarbij nog met verschillende belemmerende omstandigheden te kampen.

Spreker vindt het 't best dat van overheidswege goede desinfectoren worden gebouwd. Vooral de Kafill-desinfecteur van DE LA CROIX schijnt volgens LYDTIN het best te bevallen. In Karlsruhe is zulk een inrichting gebouwd voor 13000 mark en deze bracht aan vet en mestpoeder 2326 mark als winst op. Onkosten brengt dus zulk een inrichting niet mede, terwijl de veehouders voor gestorven dieren nog iets ontvangen, en de cadavers nu als waardeloos in den grond worden gestopt. De capaciteit van een Kafill-desinfecteur is 1200 KG. en in 10 uur kan zulk een gewicht worden verwerkt tot vet en mestpoeder. De PODEWILL'sche methode van desinfectie kan ook worden gevolgd.

Spreker wenscht in elke gemeente, of in kleine gemeenten gecombineerd, zulk een inrichting. Elk gestorven dier moet er in daarvoor bestemde wagens heen worden gevoerd, om, na sectie, te worden verwerkt. De toestand zal hierdoor verbeteren, fraude wordt onmogelijk, aan de gemeente kost het niets, de eigenaars hebben voordeel (in Leipzig kan men 15—55 mark voor doode dieren betalen) en de hygiëne wordt in acht genomen.

De Heer WESTHOLZ verschilt met spreker van meening. Hij gelooft niet dat op het platteland zulke inrichtingen tot stand kunnen komen. Ook mogen dieren aan besmettelijke ziekten gestorven niet worden vervoerd. Stond men dit toe, dan zou men een gestorven dier zoo spoedig mogelijk naar den desinfecteur brengen om het daar te laten verwerken, zonder dat de ziekte werd ontdekt. Spreker wijst er ook op dat een commissie werkzaam is tot herziening van het Koninklijk besluit van 27 Maart 1888 (Stbl. N°. 67), en vindt het nuttig de resultaten daarvan af te wachten.

Andere leden meenen dat in hun gemeenten de opruiming der cadavers al tamelijk goed bij politieverordening is geregeld. Alle gestorven dieren worden begraven, na met petroleum of ruwe carbol te zijn overgoten.

De Heer VAN DULM antwoordt op de bezwaren, dat, evenals nu enkele gemeenten samen één vilder hebben, zij ook samen één desinfecteur kunnen bezitten. Door begraving heeft winstderving plaats. Heeft men een desinfecteur, dan ontvangt de eigenaar voor het cadaver eenige betaling.

De vernietiging geschiedt eerst na gehouden sectie. Wat de

besmettelijke ziekten betreft, wil Spreker geen oordeel vellen. LYDTIN echter beveelt het vervoer van aan «Seuchen» gestorven dieren in goede wagens aan. In de steden worden toch nu ook de aan besmettelijke ziekten gestorven dieren vervoerd, ten einde te worden verbrand. In plaats van verbranding krijgt men dan koking en droging.

De vergadering besluit aan het Hoofdbestuur te vragen, of het ook op enkele wettelijke bepalingen in zake het opruimen van doode dieren of de vilderijen betreffende wil aandringen.

Den Heer AKKERMAN komt het meermalen voor, dat een zeug niet kan baren en de biggen met geen mogelijkheid zijn te ontwikkelen. Raadt spreker nu slachten aan en krijgt hij dan door sectio caesarea de biggen levend ter wereld, dan sterven deze spoedig. Krijgt men echter met alle moeite de biggen langs den natuurlijken weg, dan blijven zij leven. Spreker meent dat hevige bloeding van den uterus de oorzaak is van den spoedigen dood der biggen.

Sommige leden zien niet in dat de biggen, al bleven zij in het leven, veel waarde zouden hebben of men moest juist een andere zeug hebben, waarbij men ze kan brengen. Opfokken met melk en beschuit levert echter in sommige gevallen goede resultaten.

De Secretaris
H. M. KROON.

Naamlijst der leden.

D. AKKERMAN, Brummen; S. W. ARNTZ, Millingen; TH. H. L. ARNTZ, Nijmegen; A. A. BOSCH, Groenlo; G. L. BRINKHORST, Gendringen; J. H. CRAMER, Almelo; J. N. DIJKMAN, Arnhem; F. W. VAN DULM, Ainhem; J. W. B. EGBERTS, Kampen; G. J. EGGINK, Twello; W. F. ELSSEN, Geldermalsen; W. T. A. GANTVOORT, Borkelo; W. L. GITZELS, Bemmelen; H. G. VAN HARREVELT, Utrecht; G. L. HINRICHS, Elst; J. HOOGLAND, 's-Heerenberg; B. DE JONG, Rijsen; R. KATTENWINKEL, Zwolle; H. M. KROON, Deventer; J. TH. VAN LOHUIZEN, Winterswijk; J. W. G. MEERSTADT, Gorsel; S. I. M. MOGENDORFF, Wijë; F. MOS, Elburg; A. D. OOSTERBAAN, Lochem; A. A. OVERBEEK, Hengelo (O); F. F. REICHMAN, Hengelo (G); H. C. REIMERS, Wageningen; D. J. B. RUTGERS, Doesburg; C. SCHILPEROORT, Apeldoorn; D. SCHURINK,

Keppel; TH. M. THIEN, Vorden; F. S. J. VEEZE, Enschede; J. M. D. WESTHOLZ, Arnhem; M. T. WEIJERS, Nijmegen.

Het bestuur der afdeeling bestaat uit de Heeren: J. M. D. WESTHOLZ, Voorzitter; H. C. REIMERS, Onder-Voorzitter; F. S. J. VEEZE, Penningmeester en H. M. KROON, Secretaris.

VERSLAG DER AFDEELING UTRECHT.

Voldoende aan alinea 1, artikel 4 van het Reglement der Maatschappij, heb ik de eer het verslag aan te bieden van den toestand onzer afdeeling over 1893.

Het ledental vermeerderde met 1 en bedraagt 39. Bij de periodieke aftreding van den Voorzitter werd deze met groote meerderheid herkozen.

Tot afgevaardigde, volgens art. 27 der Statuten, werd herkozen de Heer D. A. DE JONG en tot diens plaatsvervanger benoemd de Heer K. HOEFNAGEL.

De contributie werd met ingang van 1 Januari 1894 met f 1 verhoogd en dus gebracht op f 5.

De vergaderingen werden geregeld gehouden (11 Maart, 23 Juli en 2 December) en voldoende bezocht; de verslagen er van werden in het Tijdschrift opgenomen.

Voordrachten werden gehouden door den Heer D. A. DE JONG over het internaat aan 's Rijks Veeartsenijschool en door den Heer D. F. VAN EVELD over embolisch koliek en intermitterende kreupelheid. Verder werd behandeld door den Heer H. ANKER: pustuleuse dermatitis, pyoktanine, operatie eener verdwaalde kies, kopziekte en actinomycose bij het rund. Door den Heer W. C. SCHIMMEL: dermoid der cornea. Door den Heer M. G. DE BRUIN: solanine-vergiftiging. Door den Heer K. HOEFNAGEL: tuberculine-injecties en pyelonephritis. Door den Heer H. J. H. STEMPEL: boutvuur en losse kiezen. Door den Heer D. A. DE JONG: abortus. Door den Heer P. BROUWER: verwonding van het rectum en perineum. Door den Heer H. J. C. VAN LENT: gedeeltelijke verlamming van den staart. Door den Heer W. VAN DER BURG: etterachtige navel-

ontsteking met metastatische abscessen. Door den Heer W. F. VAN HASELEN: eigenaardige ziektevorm bij het varken.

De Secretaris

H. J. C. VAN LENT.

Naamlijst der leden.

H. ANKER, Oudewater; W. DE BEIJL, Barneveld; P. BROUWER, Utrecht; M. G. DE BRUIN, Utrecht; W. VAN DER BURG, Breda; S. A. CRAMER, Leusden; J. CRANS, Bergschenhoek; G. DAAMS, Baarn; L. A. J. DEIJER, Hoedekenskerke; D. F. VAN ESVELD, Utrecht; E. FABER, 's-Gravenhage; G. GOOSENS, Houten; Dr. H. J. HAMBURGER, Utrecht; J. J. F. HARTMANN, Loenen; Dr. L. J. VAN DER HARST, Utrecht; W. F. VAN HASELEN, Vianen; A. VAN HEUSDEN, Utrecht; L. HERMKES, Kuilenburg; V. J. J. VAN HINSBERGH, Wijk-bij-Duurstede; K. HOEFNAGEL, Utrecht; G. J. HOOGLAND, Utrecht; D. A. DE JONG JZN., Leiden; J. VAN KLAVEREN, Leerdam; S. KNÖPS, Utrecht; A. KUIPER, Oudshoorn; H. J. C. VAN LENT, Tiel; J. MAAS, Venlo; A. OVERBOSCH, Amersfoort; Dr. J. D. VAN DER PLAATS, Utrecht; A. DE RUITER, Mijdrecht; W. C. SCHIMMEL, Utrecht; B. SIKKEMA, Utrecht; H. J. H. STEMPEL, Utrecht; J. VAN TRICHT, Zalt-Bommel; G. C. VERKAIK, Woerden; J. DE VRIES, Zalt-Bommel; J. J. WESTBROEK, Roermond; F. TH. WEITZEL, Utrecht; Dr. H. ZWAARDEMAKER, Utrecht.

Het bestuur der afdeeling bestaat uit de heeren: D. F. VAN ESVELD, Voorzitter; M. G. DE BRUIN, Onder-Voorzitter; Dr. L. J. VAN DER HARST, Penningmeester en H. J. C. VAN LENT, Secretaris.

VERSLAG DER AFDEELING
NOORD-HOLLAND.

De afdeeling verloor een zeer gewaardeerd lid in den Heer W. H. LAMPE, te Purmerend, die op 19 Januari 1894 overleed.

Zes nieuwe leden van de afdeeling werden in den loop van het jaar 1893 aangenomen, n.l. de Heeren: J. HARP te Alkmaar, G.

J. HANNEMA te Zaandam, D. J. FISCHER, gouvernements-veearts, met verlof te Ouderkerk a/d Amstel en J. W. H. GEERLINGS te Purmerend, de laatste van de afdeeling Groningen, terwijl de Heer J. DE VRIES te Zaandam, door zijn vertrek naar Zalt-Bommel, naar de afdeeling Utrecht overging.

Het aantal leden werd aldus met 3 vermeerderd, en bedroeg 23.

De Heer M. J. HENGEVELD GJZN. werd in de November-vergadering als Voorzitter gekozen, in plaats van den Heer J. MAZURE CZN., die ingevolge art. 11 van het Reglement moest aftreden.

Tot afgevaardigde naar de 33ste Algemeene Vergadering werd de Heer M. J. HENGEVELD GJZN. benoemd, en tot plaatsvervanger de Heer J. H. VAN OIJEN.

De Heeren D. VAN DER SLUIJS en J. MAZURE CZN. werden overeenkomstig art. 27 van het Reglement der Maatschappij aangewezen als gedelegeerde en plaatsvervanger voor de in dat artikel bedoelde commissie.

De financiële toestand der afdeeling is gunstig; de contributie bleef op f 6 bepaald.

De drie gewone vergaderingen hadden plaats in April, September en November.

Bij het behandelen van de punten van beschrijving voor de Algemeene Vergadering, werd, betreffende het voorstel van de Nieuwe afdeeling Zuid-Holland: »Benoeming van een commissie tot onderzoek naar de wenschelijkheid tot afschaffing van het internaat aan 's Rijks Vecartsenijschool» door de afdeeling besloten den afgevaardigde te machtigen tegen dit voorstel te stemmen, en een voorstel van den Heer HENGEVELD: »Is het wenschelijk dat het veeartsenijkundig onderwijs worde gereorganiseerd?» als onderwerp voor de 34ste Algemeene Vergadering op te geven.

Door den Heer HENGEVELD werd een reeks van mededeelingen gedaan betreffende de injectie van malleine bij paarden, verdacht van lijdende te zijn aan kwaden droes, benevens een uitvoerig verslag gegeven van de inenting tegen miltvuur, die dit jaar in de provincie Noord-Holland hadden plaats gehad.

De heer D. VAN DER SLUIJS vermeldde het navolgende:

Van een aan kalfziekte gestorven rund zag het vleesch er uitwendig goed uit, doch bij insnijden bleek het geïnfilteerd, en was het als gekookt. Bij microscopisch onderzoek werden bacteriën gevonden, die, gecultiveerd, zeer virulente eigenschappen bleken te bezitten.

In verband met dit geval werden van een rund, dat, aan kalfziekte lijdende, geslacht was, uit de uteruslochiën, benevens uit het vocht, waarmede de hersenventrikels sterk gevuld waren, culturen gemaakt en bacteriën aangetoond, die zeer veel overeenkomst hadden met de virulente bacteriën hierboven genoemd. De uterus van het laatste rund was normaal; er bestond dus geen puerperale metritis.

De Heer MAZURE vestigde er de aandacht op, dat bij paarden, aan een inwendige verbloeding gestorven, dikwijls miltvuur als oorzaak kan worden aangetroffen.

De Heeren GOETHALS en STÜVEN deden mededeelingen over het voorkomen van colossale gezwelvorming aan den koker bij ruiuen.

De Heer DE VRIES zag bij een paard met overhoef herstel intreden, nadat de laterale stam van de kootzentuw boven den verbindingstak was doorsneden.

Door den Heer KOREVAAR werden twee praeparaten vertoond van: «niet gespleten klauwen» van een 2-jarig rund, in de teratologie bekend als: syndactylus of aschistodactylus.

Bij het 1ste praeparaat was de klauw iets gespleten, de klauwbeenderen waren vergroeid, de kroonbeenderen gedeeltelijk, de kootbeenderen niet. Bij het 2de praeparaat was de klauw één geheel, terwijl de klauw- en kootbeenderen niet, de kroonbeenderen wel vergroeid waren.

NAARDEN, 18 April 1894.

De Secretaris
B. M. BUSING.

Naamlijst der leden.

J. D. VAN DEN BERGH, Indië; P. D. BEUNDERS, Amsterdam; J. M. BILLROTH, Hoorn; B. M. BUSING, Naarden; D. J. FISCHER, Buitenzorg; J. FOLMER, Hoofddorp; J. W. H. GEERLINGS, Purmerend; A. L. J. GOETHALS, Amsterdam; G. HANNEMA, Zaandam; J. HARP, Wijk-bij-Duurstede; M. J. HENGEVELD GJZN., Haarlem; P. KOREVAAR, Amsterdam; F. M. DE LEUR, Weesp; H. VAN DER LINDEN, Nieuwer-Amstel; J. MAZURE CZN., Amsterdam; G. MUIJS, Schagen; J. H. VAN OIJEN, Haarlem; J.

REMPT, Ouderkerk a/d Amstel; J. W. ROELOFFS, Texel; D. VAN DER SLUIJS, Amsterdam; Y. VAN DER SLUIS, Amsterdam; A. P. SMITS, Amsterdam; W. S. STÜVEN, Amsterdam.

Het bestuur der afdeeling bestaat uit de Heeren:

M. J. HENGEVELD GJZN., Voorzitter; P. KOREVAAR, Penningmeester en B. M. BUSING, Secretaris.

VERSLAG DER AFDEELING NOORD-BRABANT—LIMBURG.

Kort verslag der 24ste vergadering van de afdeeling Noord-
Brabant—Limburg, gehouden te Eindhoven, den
1sten Augustus 1894.

Aanwezig waren de Heeren JANNE, Voorzitter, MICHELS, J. BIL-
LEKENS, L. VAN KEMPEN, R. HOUBA, VAN DER LEEDEN, PAIMANS,
KÖHLER, LEMMENS, VLAMINGS en BEEL, terwijl met kennisgeving
afwezig waren de Heeren MONTENS en DEN OUDEN.

De Voorzitter opende de vergadering en heette de aanwezige leden van harte welkom. Tevens drukte hij zijn spijt uit, dat de opkomst zoo gering was en spoorde allen aan de vergaderingen trouw te bezoeken. Daarna herdacht de Voorzitter den kapiteinpaardenarts VAN DER WURFF, in het afgelopen jaar door den dood aan de afdeeling ontvallen, en deelde haar mede dat, in overleg met den Secretaris, op de lijkist namens de afdeeling een krans werd neergelegd.

Naast deze droevige gebeurtenis was het hem aangenaam ook een heugelijk nieuws te kunnen mededeelen, n.l. de benoeming van ons afdeelingslid, den Heer THOMASSEN, tot ridder van het Legioen van Eer, bij welke gelegenheid hem, namens de afdeeling, een felicitatiebrief is toegezonden, waarvoor de Heer THOMASSEN aan de afdeeling zijn dank betuigde.

Verder wees de Voorzitter op den moeievollen arbeid der enquête-commissie voor de vleeschkeuring, welke in een lijvig boekdeel een keurig rapport heeft uitgebracht. Daarom stelde hij voor namens de afdeeling een brief van instemming en waar-

deering te zenden aan deze commissie, welk voorstel met applaus werd begroet en aangenomen.

De notulen der 23ste vergadering werden behoudens een kleine rectificatie goedgekeurd. Bovendien doet de Secretaris voorlezing van een brief van dankbetuiging, ingekomen van Mevrouw de Wed. VAN DER WURFF, voor de eer haar overleden echtgenoot beezen. De rekening en verantwoording over 1892 en 1893 deden zien, dat er respectievelijk f 59.70 en f 31.27 in cassa was. Beide rekeningen werden goedgekeurd. De financiën zijn dus blijkbaar in minder gunstigen toestand.

Vervolgens bracht de Heer VLAMINGS een uitvoerig rapport uit over de 33ste Algemeene Vergadering. Voor de vele zorgen aan dit rapport besteed, zeide de Voorzitter den Heer VLAMINGS dank.

Bij de behandeling van punt 3: «Verkiezing Voorzitter en Onder-Voorzitter», werd door den Heer KÖHLER de gegronde opmerking gemaakt, dat men verleden jaar een onregelmatigheid had begaan, n.l. men had art. 12 van het afdeulingsreglement gewijzigd zonder op artikel 15 te letten. De toegevoegde zinsnede «de Voorzitter is niet dadelijk herkiesbaar» had dus nog geen kracht en er moest alzoo volgens het oude artikel worden gehandeld. Na eenige discussie werd besloten deze reglementsuitbreiding het volgend jaar op het programma te zetten. Tot Voorzitter werd gekozen de Heer MONTENS (de Heeren JANNÉ en VLAMINGS bedankten) en tot Onder-Voorzitter de Heer JANNÉ. Tot afgevaardigde en plaatsvervanger voor de 34ste Algemeene Vergadering te Amsterdam werden respectievelijk gekozen de Heeren VLAMINGS en LEMMENS.

Bij de behandeling van het algemeen programma werd, wat punt C betreft, besloten, bij de benoeming van een 2de Secretaris, den afgevaardigde vrijheid te laten en hem verder opgedragen de commissie van redactie voor het Tijdschrift te herkiezen.

Bij de behandeling van punt E, namelijk het voorstel der afdeeling Zuid-Holland, luidende: Wijziging van alinea 2 van artikel 12 van het Reglement der Maatschappij, en aldaar te lezen: «zij storten jaarlijks voor ieder lid 4 gulden in de kas der Maatschappij», wijst de Heer KÖHLER op een onbillijkheid. Wanneer men n.l. de vaste contributie der bijzondere afdeelingen gaat verhoogen, moet zulks ook voor de algemeene geschieden, anders ontvolkt men de afdeelingen, omdat het algemeene lidmaatschap voordeelijker is. Spreker wilde dat men den afgevaar-

digde volmacht gaf er vóór te stemmen, op conditie, dat de contributie van de leden der algemeene afdeeling ook werd verhoogd.

De Heer PAIMANS maakt de opmerking, dat zulks niet direct kan worden besloten, omdat het niet op het programma stond. Spreker was tegen een vaste regeling, maar wenschte contributieverhoging van 4 op 6 gulden voor één jaar vastgesteld te zien; men kan dan het volgend jaar, namens de afdeeling, het voorstel op het programma laten zetten, om ook de contributie van de leden der algemeene afdeeling te verhoogen. Zoodoende werd besloten, dat de afgevaardigde vóór zou stemmen, op conditie dat dit voorstel het volgend jaar namens onze afdeeling op het algemeen programma zal komen, terwijl de contributie der afdeeling van 4 op 6 gulden werd gebracht, voor den tijd van 1 jaar.

Tegen het voorstel der afdeeling Noord-Holland, n.l. het be- noemen eener commissie tot onderzoek naar de wijze waarop een reorganisatie van het veeartsenijkundig onderwijs in Nederland aangewezen zou kunnen worden geacht, bestond geen bezwaar. De afdeeling wilde zelfs direct een uitgebreide commissie benoemd zien. Vooral werd er op gewezen dat een meer uitgebreide commissie wenschelijk was. Het voorstel der Nieuwe afdeeling Zuid-Holland wilde men gecombineerd zien met dat van de afdeeling Noord-Holland, als zijnde van gelijke strekking.

Tot plaats voor de 25ste afdeelingsvergadering werd Valkenburg aangewezen, terwijl tot afgevaardigde naar de gecombineerde vergadering (art. 27) werd gekozen de Heer VAN KEMPEN, plaatsvervanger de Heer BEEL. Evenals verleden jaar was de Heer VAN KEMPEN de gelukkige winner van het verlotte boek.

Na afdoening der huishoudelijke bezigheden werden behandeld: joodkaliumentherapie bij zaadstrengfistels, onschadelijkmaking van miltvuurcadavers, tuberculine-injecties, etc.

Na alloop der vergadering verzamelden zich allen aan een gezelligen disch en werden velerlei groote plannen gemaakt om het volgend jaar de 25ste vergadering in Valkenburg feestelijk te vieren.

VENRAAL, 25 Augustus 1894.

De 1ste Secretaris

T. A. L. BEEL.

Naamlijst der leden.

T. A. L. BEEL, Venraai; A. BIERMAN, Helmond; J. BILLEKENS, Horst; H. BILLEKENS, Weert; L. J. H. BLOEMEN, Oosterhout; J. C. BOOTS, Kuik; P. A. F. H. BOOTS, Tilburg; A. G. A. CLERX, Echt; M. J. H. DUIJSSENS, Heerlen; H. A. DEN ENGELSE, Dinteloord; G. B. GOOSSENS, Roermond; J. H. HILLEN, Maastricht; P. K. M. HOUBA, Maastricht; L. T. JANNÉ, Roermond; A. DE JONG, Kapelle; L. VAN KEMPEN, St. Geertruid; J. KÖHLER, Almkerk; C. A. VAN DER LEEDEN, Eindhoven; H. J. LEMMENS, Schimmert; J. DE MAN, Bergen-op-Zoom; P. F. MICHELS, Heusden; A. J. MONTENS, Breda; P. A. VAN DEN MUNCKHOF, Sambeek; J. J. NOEST, Lit; P. DEN OUDEN, Zevenbergen; W. J. PAIMANS, Os; E. A. L. QUADDEKKER, Haarlem; M. H. J. P. THOMASSEN, Utrecht; Dr. P. F. VERMAST, Etten; A. J. VLAMINGS, 's-Hertogenbosch.

Het bestuur der afdeeling bestaat uit de Heeren:

. . . . ., Voorzitter; L. T. JANNÉ, Onder-Voorzitter; J. KÖHLER, Penningmeester; T. A. L. BEEL, 1ste Secretaris en W. J. PAIMANS, 2de Secretaris.

 VERSLAG DER AFDEELING
 ZUID-HOLLAND.

Dit verslag is tot heden niet ingekomen.

Naamlijst der leden.

B. J. AALBERS, Rijsoord; H. VAN AKEN, 's-Gravenhage; W. F. ALTEVOGT, Klaaswaal; D. DE BRUIN, Strijen; M. C. VAN BUUREN, Zuidland; H. L. ELLERMAN LZN., Dordrecht; C. FAUEL, Nieuwenhoorn; M. FRANKENHUIS, Oud-Alblas; P. A. GOEDHART, Meerkerk; J. J. HENDRIKSE, Groot-Ammers; J. KLEIJBURG, Nieuw-Lekkerland; F. J. KRUIJT, Fijnaart; E. A. KOK, Rotterdam; E. OVERBOSCH, Gouda; H. POOT, Naaldwijk; TH. G. VAN RIJSSEL, Dordrecht; C. ROODZANT, Oude-Tonge; C. A. ROTSCHEID, Rotterdam; G. J. C. VAN DER STARP, Gorinchem; L. SWART, Dordrecht.

Het bestuur der afdeeling bestaat uit de Heeren: L. SWART, Eere-Voorzitter; TH. G. VAN RIJSSEL, Voorzitter; B. J. AALBERS, Penningmeester en H. L. ELLERMAN LZN., Secretaris.

VERSLAG DER NIEUWE AFDEELING ZUID-HOLLAND.

Dit verslag is tot heden niet ingekomen.

Naamlijst der leden.

M. E. Baron BENTINCK, Leiden; G. BULK, Ommen; J. BURG-
GRAAF, Bodegraven; J. J. F. DHONT, Rotterdam; P. G. ELAND,
's-Gravenhage; M. FLOHIL, Zoetermeer; A. FREDERIKSE, 's-Gra-
venhage; D. H. GOOSSEN, 's-Gravenhage; C. VAN HEELSBERGEN,
Zutfen; J. J. HINZE, 's-Gravenhage; H. DE JONG, Barendrecht;
H. C. ITTMANN, Leiden; J. M. KNIPSCHER, 's-Gravenhage; D.
KRUIJT, Delft; J. LAMÉRIS, 's-Gravenhage; J. LAMÉRIS, Ameis-
foort; J. F. LAMÉRIS, 's-Gravenhage; A. VAN LEEUWEN, Leider-
dorp; C. M. MAZURE, Rotterdam; P. C. MUIJZERT, Amsterdam;
A. OVERBOSCH, Breda; J. POELS, Rotterdam; L. J. VAN RHIJN,
Bergen-op-Zoom; K. T. SMITS, Roon; J. C. VAN DER SLOOTEN,
's-Gravenhage; D. C. VALEWINK, 's-Gravenhage en A. J. VAN
VELZEN, Schiedam.

Het bestuur der afdeeling bestaat uit de Heeren: J. J. HINZE,
Voorzitter; J. F. LAMÉRIS, Penningmeester en J. POELS, Secretaris.

VERSLAG DER AFDEELING ZEELAND.

Dit verslag is tot heden niet ingekomen.

Naamlijst der leden.

J. BAUWENS, Axel; H. J. M. BERGHUIJS, Serooskerke (W.);
G. A. BLINDENBACH, Zieriksee; A. H. GELUK, Ellemeet; J. A.
DE GRAAFF, Kortgene; J. KOOIMAN, Hontenisse; J. KRAAMER,
O. en W.-Souburg; M. LUCIEER, Oostburg; C. MAZURE, Middelburg;
E. L. VAN MERVENNÉE, Goes; JAC. Z. RISCH, Scherpenisse; B. J.

VERMANDE, Heinkenszand; M. VAN DER VLIET, Kruiningen;
D. G. DE VRIES, Klinge.

Het bestuur der afdeeling bestaat uit de Heeren: C. MAZURE,
Voorzitter; E. L. VAN MERVENNÉE, Penningmeester en M. LUCI-
EER, Secretaris.

NAAMLIJST DER LEDEN VAN DE ALGEMEENE AFDEELING.

Eereleden: Dr. TH. MAC GILLAVRY, Leiden; Dr. A. W.
H. WIRTZ, Utrecht; Dr. W. P. RUIJSCH, 's-Gravenhage.

Correspondeerende leden: Dr. L. MULDER, Haar-
lem; CH. SIEGEN, Luxemburg.

Leden: J. N. BALLANGÉE, Amersfoort; J. L. G. CAVAUX,
Deventer; F. A. DEJERMANS, Dirksland; J. K. F. DE DOES, Te-
gal; J. VAN DORSSEN, Batavia; Geldersch-Overijselsche Maatschappij
van Landbouw; W. F. HILWIG, Bergen-op-Zoom; H. 'T HOEN,
Semarang; L. J. HOOGKAMER, Batavia; J. DE JONG, Salatiga; R.
L. KLINKENBERG, Klundert; D. KOK, Velp; E. F. L. KORTMAN,
Bindjie; S. DE LANGE, Paramaribo; G. LUBBERINK, Zwolle; J.
B. H. MOUBIS, Amersfoort; J. M. VAN NIEUWENHUIZEN, Steen-
bergen; K. J. POLL, de Bilt; A. TEN SANDE, Blokzijl; J. N. A.
C. SCHEEPENS, Harderwijk; Dr. J. SCHOUTEN, IJzendijke; W. F.
SCHRÖDER, Utrecht; A. DE VLETTER, tijdelijk Gouda; J. VOL-
LEMA, Makassar; B. VRIJBURG, Medan (Deli); J. WESTER, Alk-
maar; C. F. G. H. DE WILDE, Indië; J. VAN WILLIGEN, Driel.

MEDEDEELINGEN VAN HET HOOFDBESTUUR.

Als nieuwe leden zijn aangenomen:

J. KRAAMER te O. en W. Souburg bij de afdeeling Zeeland;
W. F. HILWIG te Bergen-op-Zoom en A. VRIJBURG te Deli (thans
met verlof te Beetsterzwaag) bij de algemeene afdeeling.

Bij de afdeeling Utrecht zijn voorgesteld als leden: A. E. TEN
BROEKE te Maarsen, A. MARCUS te Hilversum, M. H. DE LA
VIETER en G. G. J. WESTHOLZ, beiden te Utrecht.

Het lid der afdeeling Utrecht B. SIKKEMA gaat, door zijn vertrek naar Indië, over bij de algemeene afdeeling.

NECROLOGIE.

Op den 1sten Juli 1894 is te Nieuwveen overleden de oud-rijksvecarts D. VAN HULST; hij was in 1838 tot veearts bevorderd. Op 29 September 1894 overleed te Zwolle de veearts H. VOETELINK, oud 72 jaar, die in 1846 het diploma als veearts verwierf.

L. SWART (31 Juli 1818—22 October 1894).

Den 22sten October 1894 leed de veeartsenijkunde in Nederland een gevoelig verlies door het afsterven van den Heer L. SWART, oud-districtsveearts te Dordrecht. Met hem daalde een man ten grave, die in niet geringe mate heeft bijgedragen tot het aanzien en de waardeering, waarin ons vak zich op den huidigen dag mag verheugen.

Hoe dit door de jongeren op prijs werd gesteld, bleek op den 26sten Juli 1889, toen SWART zijn gouden jubileum als veearts mocht vieren. De afdeeling Zuid-Holland zorgde op lofwaardige wijze, dat deze datum voor haar Voorzitter tot een feestdag werd gestempeld. Hem werd een diner aangeboden, feestgeschenken werden overhandigd, terwijl van heinde en ver allerlei blijken van belangstelling toestroomden. Zelfs verscheen in dit Tijdschrift, Deel XVII, blz. 119—122, van de hand van E., een zeer waardeerende biographie van den jubilaris.

Gaarne vereenigen wij ons met de hulde daarin nedergelegd. Een enkel woord zij daaraan thans, nu wij voor zijn geopende groeve staan, nog toegevoegd.

SWART zag na de viering van zijn gouden feest weldra in, dat de tijd gekomen was om zijn veelomvattenden werkkring op jonger schouders over te dragen, wilde hij nog eenigszins genieten van de jaren, die hem restten. Bij Koninklijk besluit van 17 November 1889 werd hij, met ingang van 1 Januari 1890, op zijn verzoek eervol ontslagen als districtsveearts.

Op literarisch gebied heeft SWART zich weinig bewogen. Met de Heeren G. J. HENGVELD en J. JENNES was hij redacteur van de «Verzameling van veeartsenijkundige bijdragen», die in het

5de decennium van deze eeuw te Utrecht het licht zagen en door de toenmalige Maatschappij ter bevordering der veeartsenijkunde in Nederland (welke later de afdeeling Zuid-Holland dier Maatschappij werd) werden uitgegeven. Daarin schreef hij voornamelijk over de inenting tegen de longziekte, een zaak, waarvoor hij zich steeds bijzonder heeft geïnteresseerd.

In dit Tijdschrift, Deel V, blz. 152, berichtte hij over: «Afscheuring der baarmoeder bij eene koe».

SWART was meer een man van de praktijk dan van de pen; dit neemt niet weg, dat hij er naar streefde om ook op wetenschappelijk gebied met zijn tijd mede te gaan.

Gelijk alle oudere collega's heeft hij bij zijn pogingen om de wetenschappelijke veeartsenijkunde in Nederland den weg te banen, met veel vooroordeel te kampen gehad; hij heeft daaraan moedig het hoofd geboden en waar hij ook gevestigd is geweest, eindigde hij met waardeering te ontmoeten van zijn persoon en zijn daden. Zulke mannen heeft ons vak noodig, wil het bloeien en groeien, wil het de veearts die positie in de maatschappij doen innemen, waarop hij aanspraak mag maken. Het moge waar zijn, dat kennis macht geeft, er zijn toch ook nog andere zaken noodig om een stand te doen releveeren. Mannen, die als SWART hun leven hebben besteed om daartoe mede te werken, verdienen de dankbare hulde der nazaten; zij leven in de eerbiedige herinnering voort!

W. C. S.

Bij het afdrukken dezer aflevering ontvingen wij het treurig bericht van het overlijden, op ruim 80-jarigen leeftijd, van den Heer G. J. HENGEVELD, oud-leeraar van 's Rijks Veeartsenijkschool. Na een kortstondige ongesteldheid stierf hij den 3^{den} November 1894 te Haarlem, waar hij zijn laatste levensjaren sleet.

In de volgende aflevering van dit Tijdschrift hopen wij de groote verdiensten te schetsen, welke de overledene voor de veeartsenijkunde in ons land heeft gehad.

REDACTIE.

PERSONALIA.

Gevestigd: te Roden G. T. BRONSDIJK; te Berkel en Rodenrijs J. M. FILLEKES; te Lekkerkerk J. HELLEMANS; te

O. en W. Souburg J. KRAAMER; te Hilversum A. MARCUS; te Emmen W. OOSTINGH; te Druten K. VAN DER VEEN.

Verplaatst: J. N. A. C. SCHEEPENS van Arnhem naar Harderwijk; A. TEN SANDE van Gouda naar Blokzijl; A. A. OVERBEEK van Blokzijl naar Hengelo (O); B. TACOMA van Hengelo (O) naar Irnsum; K. BERGSMA van Mantgum naar Oosterwierum; P. SCHAT van Hallum naar Ferwerd; J. KNOL van Oldenhove naar Dalen.

Opnieuw gevestigd: te Vianen, W. H. VAN HASELEN, oud-assistent aan 's Rijks Veeartsenijschool.

Geplaatst: te Soerabaja de paardenarts 1ste kl. S. SCHILSTRA en overgeplaatst van Salatiga naar Lombok de paardenarts 1ste kl. J. DE JONGH.

De paardenarts der 2de kl. P. BROUWER en die der 3de kl. F. LAMERIS nemen deel aan den cursus in bacteriologie van Dr. M. STRAUB aan 's Rijks hospitaal te Utrecht. De majoor-paardenarts W. F. SCHRÖDER zal alleen de theoretische lessen van dien cursus volgen.

Bij Kon. besluit van 3 September 1894, n°. 62, is benoemd tot paardenarts 2de kl. de paardenarts 3de kl. J. VAN DORSSEN, gedetacheerd bij het leger in Ned. Indië.

Den 10^{den} October 1894 is met goed gevolg het theoretisch geneeskundig examen, 2de gedeelte, afgelegd door den Heer S. KNÖPS te Utrecht.

Den 20sten October 1894 werd te Utrecht door R. TAKENS, paardenarts 2de klasse Oost-Indisch leger, met verlof hier te lande, het examen als tandarts met goed gevolg afgelegd.

VEEARTSENIJKUNDIG STAATSTOEZICHT.

De volgende veeartsen zijn, allen voor den tijd van 3 jaar, benoemd tot plaatsvervangend districtsveearts. Bij Koninklijk besluit van 10 September 1894, n°. 18, J. WESTER te Alkmaar en F. M. DE LEUR te Weesp, en bij Kon. besluit van 28 September 1894, n°. 15, B. M. BUSING te Naarden voor den districtsveearts, wien Haarlem als standplaats is aangewezen. Bij Kon. besluit van 14 September 1894, n°. 67, A. DE RUITER te Mijdrecht en bij Kon. besluit van 29 September 1894, n°. 26, G. GOOSENS te Houten, G. DAAMS te Baarn en G. C. VERKAIK te Woerden voor

den districtsveearts wien Utrecht als standplaats is aangewezen; bij datzelfde besluit werd H. C. REIMERS te Wageningen, plaatsvervanger voor den districtsveearts te Arnhem, eveneens tot plaatsvervanger benoemd voor dien te Utrecht. Bij Kon. besluit van 14 September 1894, n°. 68, J. HELLEMANS te Lekkerkerk, en van 28 September 1894, n°. 16, H. POOT te Naaldwijk voor den districtsveearts wien 's-Gravenhage als standplaats is aangewezen. Bij Kon. besluit van 17 September 1894, n°. 58, F. W. VAN DULM te Arnhem, voor den districtsveearts aldaar en bij Kon. besluit van 17 September 1894, n°. 57, J. ATTEMA Cz. te Koudum en W. VAN STAA te Sneek voor den districtsveearts wien Leeuwarden als standplaats is aangewezen. Bij Kon. besluit van 6 October 1894, n°. 13, D. DE BRUIN te Strijen, M. C. VAN BUUREN te Zuidland en C. A. ROTSCHEID te Rotterdam, voor den districtsveearts wien Dordrecht als standplaats is aangewezen.

Bij Koninklijk besluit van 12 October 1894, n°. 38, zijn, voor den tijd van één jaar, benoemd tot plaatsvervangers voor den districtsveearts wien Utrecht als standplaats is aangewezen de veeartsen: L. HERMKES te Kuilenburg, W. F. ELSEN te Geldermalsen, A. E. TEN BROEKE te Maarsen en J. HARP te Wijk-bij-Duurstede. Eveneens voor den tijd van één jaar bij Kon. besluit van 22 October 1894, n°. 55, benoemd tot plaatsvervanger van de districtsveeartsen wien Utrecht en Dordrecht als standplaatsen zijn aangewezen, de veearts J. VAN KLAVEREN te Leerdam.

De Minister van Binnenlandsche Zaken heeft:

1°. het vervoer van herkauwende dieren en varkens verboden uit den kring in de gemeenten Heilo, Alkmaar en Akersloot, waarvan de grenzen loopen als volgt: van af den Rijksstraatweg aan den grenspaal bij den Heiloërdijk langs den Heiloërdijk tot aan het Groot Noordhollandsch kanaal, langs het Groot Noordhollandsch kanaal tot aan het uitwateringskanaal van den Groot Limmerpolder, langs den dijk der Limmerwaterkeering tot aan de inlaterspomp van den Oosterzijpolder, langs het Die tot aan de Buurtbrug, vervolgens van af die brug langs den Buurtweg tot aan het Papenlaantje, langs dat laantje en den Rijksstraatweg tot aan het punt van uitgang;

2°. bepaald dat, wanneer bijzondere redenen afwijking van het verbod van vervoer van herkauwende dieren en varkens uit

den in deze beschikking genoemden kring noodzakelijk maken, zoodanige afwijking kan worden toegestaan door den burgemeester, na advies van den districtsveearts (Staatscourant van 16 Augustus 1894).

De Commissaris der Koningin in Limburg, overwegende, dat het mond- en klauwzeer is uitgebroken onder het rundvee van een veehouder te Aubel (België), heeft besloten de verleende vergunningen tot invoer van rundvee en mest, ter beweiding, beakkering en bemesting van graslanderijen in te trekken, voor wat betreft de gemeenten Eisden, Mesch, St. Geertruid, Meer, Noorbeek, Slenaken, Wittem en Vaals en de daaraan grenzende Belgische gemeenten.

De Minister van Binnenlandsche Zaken heeft:

- 1°. het vervoer van herkauwende dieren en varkens verboden uit den kring omfattende de gemeenten Weesperkarspel en Weesp;
- 2°. bepaald, dat enz. (als boven). (Staatscourant van 19 Augustus 1894).

De Minister van Binnenlandsche Zaken heeft verboden:

- 1°. het vervoer van herkauwende dieren en van varkens uit den kring in de gemeente Beemster, waarvan de grenzen zijn als volgt:

langs den Rijperweg van den Purmerenderweg tot den Middenweg; van daar langs den Middenweg tot den Oosthuizerweg; langs den Oosthuizerweg tot den Neckerweg; langs den Neckerweg van af den Oosterweg tot den Ringdijk; langs den Ringdijk tot den Beetserweg; langs den Beetserweg tot den Purmerenderweg; langs den Purmerenderweg van af den Beetserweg tot den Rijperweg;

- 2°. het vervoer van herkauwende dieren en varkens uit een kring in de gemeente Hemelumer-Oldefaart, waarvan de grenzen zijn als volgt:

de oostelijke grens van de polders in gebruik bij S. JELLESMA, te Indijk, en A. P. NAUTE, te Ypekolsga, de Slotermeer, de Oude Fokkesloot, de grintweg van Woudsend naar Nijega en de Heegermeer tot aan het punt van aanvang, met vrijlating van doorvoer van bovengenoemde dieren langs den grintweg van Woudsend naar Nijega en naar Harich;

- 3°. bepaald, dat enz. (Staatscourant van 25 Augustus 1894).

Door den Commissaris der Koningin in Noord-Holland is aan de Staatsspoorweg-Maatschappij dispensatie verleend van het verbod in art. 1 van elk der Koninklijke besluiten van 8 December 1870 en 14 Augustus 1888 (Stbl. nos. 194 en 142) tot invoer van verschen en gezouten vleesch, versche huiden (met inbegrip van verschen gezouten huiden), ongesmolten vet, onbewerkte wol, onbewerkt haar en van versche en gedroogde klauwen en hoornen, bestemd voor Amsterdam en in te voeren langs de douanestations Rozen daal, Baarle-Nassau, Eisdén en Valkenswaard (Staatscourant van 26 Augustus 1894).

De Minister van Binnenlandsche Zaken heeft beslist, dat de aanhef van het bepaalde sub 1°., in zijn beschikking van 23 Augustus l.l., zal worden gelezen als volgt:

«1°. het vervoer van herkauwende dieren en varkens te verbieden uit een kring in de gemeenten Hemelum-Oldefaart en Wymbriteradeel, waarvan de grenzen zijn als volgt» (verder als in de beschikking van 23 Augustus is aangegeven) (Staatscourant van 23 Augustus 1894).

Door den Commissaris der Koningin in de Provincie Utrecht is bij Provinciaal blad medegedeeld, dat thans gevallen van mond- en klauwzeer zijn voorgekomen in de volgende gemeenten: Abkoude-Baambrugge, Benschop, Jutfaas, Mijdrecht, Nichtevecht, Polsbroek, Vinkeveen, Waverveen en Wilnis.

Uit Nieuwe-Schans meldt men, dat het verkeer met paarden over de grens weder is toegelaten, mits de dieren door een Duitschen veearts worden goedgekeurd. Een paard, dat gezond is bevonden, moet na zes weken herkeurd worden (Telegraaf van 28 Augustus 1894).

Wegens het heerschen van mond- en klauwzeer in de provincie Friesland, hebben Ged. Staten van dat gewest de gemeentebesturen uitgenoodigd, te willen bevorderen, dat door den Raad hunner gemeente bepalingen worden gemaakt betreffende het uur van openstellen van en het toezicht op de veemarkten, en dat in de nabijheid van elke markt een plaats worde aangewezen en in gereedheid gebracht, waar ziek of verdacht vee kan worden afgezonderd gehouden (Telegraaf van 29 Augustus 1894).

In de provincie Friesland zijn voor het houden van toezicht op de veemarkten, buiten de reeds aangestelde, aangewezen de navolgende veeartsen: G. VAN DER MEULEN te Menaldum, R.

BOER Hzn. te St. Anna-Parochie, W. VAN STAA te Sneek, en K. BERGSMA te Irnsum, en voor de weekmarkten te Sneek: K. BERGSMA te Irnsum en Th. BOSMA te Wommels (Telegraaf van 30 Augustus 1894).

De Minister van Buitenlandsche Zaken brengt ter kennis van belanghebbenden dat, blijkens een bekendmaking, voorkomende in den Belgischen Moniteur van 28 dezer, de rechtstreeksche doorvoer, zonder overlading, van versch varkensvleesch, herkomstig uit Nederland, weder met ingang van 31 Augustus a. s. in België wordt toegestaan.

De Minister van Binnenlandsche Zaken heeft verboden:

1°. het vervoer van herkauwende dieren en varkens uit den kring in de gemeenten Akersloot, Alkmaar, Oudorp en Zuid- en Noord-Schermer, waarvan de grenzen zijn als volgt: langs den zoogenaamden Westdijk, van af den Omval tot aan de Schermer-Middenvaart, van daar langs die Middenvaart tot aan de vereeniging met de Alkmaardervaart en verder langs de Alkmaardervaart tot aan het punt van uitgang;

2°. het vervoer van herkauwende dieren en varkens te verbieden uit den kring in de gemeente Idaarderadeel, waarvan de grenzen zijn als volgt:

de Wijde-Ee, de Graft, de Lange Litsmeer, de Graft, de Drie-lunstervaart, de Biggemeer, de Meer, de Wijde Galle, de Grouw, de Pikmeer en de Tijnje tot aan het punt van aanvang;

3°. bepaald, dat enz. (Staatscourant van 30 Augustus 1894).

De Minister van Binnenlandsche Zaken heeft:

1°. met ingang van 1 September 1894, het vervoer van herkauwende dieren en varkens verboden uit den kring, omfattende de provincie Noord-Holland (met uitzondering van de daartoe behorende eilanden) en de gedeelten der provinciën Zuid-Holland en Utrecht ten Noorden en ten Westen van den Nieuwen Waterweg, het Scheur, de Nieuwe Maas, de Noord, de Merwede, het Merwedekanaal, het kanaal van Steenenhoek, de Linge tot den Diefdijk, den Diefdijk, de Lek, het Merwedekanaal, de Zuilensche Steeg, de brug over de Vecht te Zuilen, den grintweg van Zuilen naar Utrecht, den St. Anthoniedijk, den Gageldijk, den weg om het fort Blauwkapel, den weg van Utrecht naar Hilversum

tot aan de grens der provincie Noord-Holland, voorts deze grens tot aan de Zuiderzee;

2°. bepaald, dat ten behoeve van vervoer van vee naar de slachtbank, afwijking van het verbod van vervoer van herkauwende dieren en varkens uit den in deze beschikking genoemden kring, na advies van den districtsveearts, onder de noodige voorzorgen tegen overbrenging van besmetting en met bepaling van den tijd waar binnen de slachting van het vee moet hebben plaats gehad, kan worden toegestaan door den Commissaris der Koningin in de provincie, waarin de invoer uit den kring plaats vindt;

3°. bepaald, dat ten behoeve van de beweiding, beakkering of bemesting van landerijen, gelegen langs of in de nabijheid van de grenzen van den in deze beschikking genoemden kring, afwijking van het verbod van vervoer van herkauwende dieren en varkens uit dien kring, na advies van den districtsveearts, onder de noodige voorzorgen tegen overbrenging van besmetting, en met bepaling van den tijd gedurende welken de vergunning van kracht is, kan worden toegestaan door den burgemeester van de gemeente, waarin de invoer uit den kring plaats vindt;

4°. bepaald, dat de vergunningen, waarbij de hierboven onder 2°. en 3°. bedoelde afwijking van het verbod van vervoer van herkauwende dieren en varkens uit den in deze beschikking genoemden kring wordt toegestaan, zullen bevatten een nauwkeurige beschrijving van het vee, door opgave van geslacht, leeftijd, kleur en blijvende bijzondere kenteekenen, benevens een opgave van de plaats van herkomst en van de plaats van bestemming, en dat aan den burgemeester van de plaats der bestemming onverwijld een afschrift van de vergunning zal worden gezonden door den Commissaris der Koningin die haar verleent of door den burgemeester die haar verleent, indien de plaats van bestemming niet in zijn gemeente ligt;

5°. bepaald, dat wanneer afwijking van het verbod van vervoer van herkauwende dieren en varkens uit den in deze beschikking genoemden kring noodzakelijk is om andere redenen dan de hierboven onder 2°. en 3°. genoemde, zoodanige afwijking alleen kan worden toegestaan door den Minister van Binnenlandsche Zaken (Staatscourant van 1 September 1894).

De Minister van Binnenlandsche Zaken heeft 1°. het vervoer van herkauwende dieren en varkens verboden *a.* uit den kring

in de gemeente Ouder-Amstel, welke omvat den Bullewijkerpolder en den Rondehoepolder, *b.* uit den kring in de gemeente Nieuwer-Amstel, omvattende den Bovenkerkerpolder; 2°. bepaald, dat enz. (Staatscourant van 2/3 September 1894).

De Minister van Binnenlandsche Zaken heeft het vervoer van herkauwende dieren en varkens verboden uit den kring in de gemeenten Pernis, Hoogvliet en Poortugaal, waarvan de grenzen loopen als volgt: de Nieuwe Maas van af de Heidensche haven tot aan de Oude Maas, de Oude Maas tot aan het veer van Spijkenisse (gemeente Hoogvliet), de Veerweg, de Meeuweplaat, de Hoogvlietsche dorpstraat, de Boogerhoutsche weg, de Hoogvlietsche weg tot aan de Poortugaalsche kerk, de Oostdorpsche weg, de Slotsche weg tot aan den Heidenschen dijk, de Heidensche dijk tot aan de Heidensche haven.

En voorts het vervoer van herkauwende dieren en varkens verboden:

a. uit den kring in de gemeenten Utingeradeel en Idaarderadeel, waarvan de grenzen zijn als volgt: van af het dorp Grouw langs het Nieuwe Diep, het Nauwdeel, de Zijlroede tot aan de Molenzijk, de Boorn langs Akkrum tot Nes, de Zijlroede, de opvaart langs Nes tot aan den molen, in gebruik bij H. B. DIJKSTRA te Nes, het perceel weiland, gemeente Akkrum, sectie B n°. 217, het perceel weiland, gemeente Oldeboorn, sectie A n°. 189, de opvaart van af den molen, in gebruik bij J. R. KOOPMANS te Nes tot het Oude Diep, het Oude Diep, de Botmeer of Sorremorstermeer, de Graft, de Peanster Ee, de Tijnje, de Pikmeer, de Groedzaam en de Baai tot aan het punt van aanvang;

b. uit den kring in de gemeente Rauwerderhem, waarvan de grenzen zijn als volgt: de Boorn van af de Oude Schouw tot Irnsum, de straatweg van Irnsum tot aan den oprit van CORNELIS DE HAAN, de opvaart tot aan het Irnsumerveld, genaamd de Nieuwe Polder, de Nieuwe Poldervaart, de Abbegawiersteropvaart tot aan de Abbegawiersterzijk, de Zijlroede en de Nieuwe Wetering tot aan het punt van aanvang; met vrijlating van doorvoer van bovengenoemde dieren langs den straatweg van Oude Schouw naar Irnsum.

De burgemeesters kunnen afwijking toestaan. Eindelijk is nog verboden het houden van markten, verkooping, tentoonstellingen, enz. van herkauwende dieren en varkens in de

gemeenten Spanbroek en Hilversum (Staatscourant van 7 September 1894).

De Minister van Binnenlandsche Zaken, gelet op zijn beschikking van 29 Augustus jl., waarbij het vervoer van herkauwende dieren en varkens verboden is uit den kring, omfattende de provincie Noord-Holland (met uitzondering van de daartoe behorende eilanden) en de in die beschikking nader aangewezen gedeelten van de provinciën Zuid-Holland en Utrecht;

Heeft bepaald:

dat, met wijziging in zoover van het bepaalde sub 2 in bovengenoemde beschikking, de daarin bedoelde afwijking van het verbod van veevervoer, met inachtneming overigens van het in die beschikking bepaalde, kan worden toegestaan door den burgemeester van Rotterdam, wanneer die afwijking gevraagd wordt ten behoeve van vee, dat in de gemeente Rotterdam uit den in bovengenoemde beschikking omschreven kring moet worden vervoerd.

Voorts is ingetrokken zijn beschikking van 27 Juli ll., n°. 3121, afd. M. P., opgenomen in de Staatscourant van 28 Juli daaraanvolgende, n°. 174, waarbij het vervoer van herkauwende dieren en varkens verboden werd, uit een daarbij omschreven kring in de gemeenten Ketel, Overschie, Schiedam, Rotterdam, Hillegersberg en Schiebroek; en zijn beschikking van 31 Juli ll. n°. 3155, afd. M. P., opgenomen in de Staatscourant van 1 Aug. d. a. v. n°. 177, waarbij het vervoer van herkauwende dieren en varkens verboden werd uit den kring in de gemeente Uitgeest (Staatscourant van 8 September 1894).

De Minister van Binnenlandsche Zaken heeft het vervoer van herkauwende dieren en varkens verboden uit den kring in de gemeente Jutfaas, waarvan de grenzen zijn als volgt:

de Ravensche Wetering, de Koppeldijk, de Heemsteder Wetering, de grens der gemeente Jutfaas tot aan den Vaartschen Rijn.

Voorts is het vervoer van herkauwende dieren en varkens verboden uit den kring in de gemeente Diemen, waarvan de grenzen zijn als volgt:

de ringsloot der Watergraafsmeer van af de Hartvelderbrug tot en met het Nieuwe-Diep; voorts door den Zeedijk tot het fort

Diemerdam en vervolgens door den Diem tot aan het Vinke-
tolhek; door de Muidervaart van af dat tolhek tot het punt van
uitgang.

De burgemeesters kunnen afwijking toestaan (Staatscou-
rant van 9/10 September 1894).

De Minister van Binnenlandsche Zaken heeft het vervoer van
herkauwende dieren en varkens verboden:

a. uit den kring omvattende het eiland Rozenburg (gemeente
Rozenburg), waarvan de grenzen zijn als volgt: het Scheur, de
Nieuwe Waterweg en de Botlek.

b. heeft bepaald, dat enz. (Staatscourant van 12 Sep-
tember 1894).

De Burgemeester der gemeente Utrecht,

Gelezen een kennisgeving van den Heer Commissaris der
Koningin in de provincie Utrecht, dd. 12 September 1894, n°. 6
A.Z. (Provinciaalblad van 1894, n°. 72);

Brengt ter kennis van de belanghebbende ingezetenen, dat in
de gemeenten Harmelen, Houten, Kamerik, Kokkengen, Laag-
Nieuwkoop, Loenersloot, Loosdrecht, Maartensdijk, Oude Rijn,
Ruwiël en Utrecht het mond- en klauwzeer (besmettelijk blaar-
uitslag van den mond en de klauwen) is uitgebroken.

Utrecht, 15 September 1894.

Staatscourant n°. 150 bevat een Koninklijk besluit van den 13^{den}
September 1894, tot aanvulling van de bepalingen tot het tegen-
gaan van de verbreiding van het mond- en klauwzeer.

Na artikel 3bis van het Koninklijk besluit van 27 Juni 1894
(Staatsblad n°. 167), wordt het volgend artikel ingevoegd:

Artikel 3ter. In de door den Minister van Binnenlandsche
Zaken aangewezen gemeenten of gedeelten van gemeenten, ge-
legen langs of in de nabijheid van de grenzen van een kring,
waaruit door den genoemden Minister, krachtens artikel 1 van
dit besluit, vervoer van herkauwende dieren en varkens is ver-
boden, is het vervoer van de eveneens door den genoemden
Minister aan te wijzen soorten van vee verboden, tenzij de ver-
voerder in het bezit zij of van een schriftelijke vergunning,
waarbij hem met inachtneming van de voorschriften, gegeven
krachtens artikel 3, tweede lid, van dit besluit, afwijking van het

verbod van vervoer uit den afgesloten kring ten behoeve van het vee, dat hij vervoert, is toegestaan, of van een vervoerbiljet, afgegeven door den burgemeester van de plaats van herkomst van het vee en bevattende een nauwkeurige beschrijving van het vee door opgave van geslacht, leeftijd, kleur en blijvende bijzondere kenteekenen, een opgave van de plaats van herkomst en de plaats van bestemming en van den tijd, gedurende welken het biljet geldig is, alsmede de verklaring van den burgemeester, dat het vee zich, na het inwerkingtreden van de krachtens dit artikel gedane aanwijzing, niet in den afgesloten kring heeft bevonden.

De aanwijzing van gemeenten of gedeelten van gemeenten, in dit artikel bedoeld, wordt op dezelfde wijze als de in artikel 1 van dit besluit bedoelde aanwijzingen, ter algemeene kennis gebracht.

De Minister van Binnenlandsche Zaken heeft het houden van een veetentoonstelling te Noordwijk verboden (Staatscourant van 18 September 1894).

De Minister van Binnenlandsche Zaken heeft 1°. het vervoer van herkauwende dieren en varkens verboden uit den kring in de gemeente Grootegast, waarvan de grenzen zijn als volgt: aanvang gehucht Eibersburen aan het Hoendiep, vandaar de grintweg naar Visvliet (als westelijke grens) tot aan de grens der gemeente Grijpskerk, die grens verder noord- en oostwaarts geheel volgend tot aan den kunstweg langs het Hoendiep en verder dien kunstweg als zuidelijke grens tot aan het punt van uitgang Eibersburen, met dien verstande, dat de weg van Eibersburen naar Visvliet en die langs het Hoendiep worden geacht buiten den kring te liggen;

2°. bepaald, dat enz. (Staatscourant van 19 September 1894).

Nog steeds naar aanleiding van een geval van kwaden droes op 29 Juni jl. te Kroonpolder, gemeente Beerta — welk geval echter sedert niet door meer andere gevolgd is — heeft het Pruisische Bezirks-bestuur te Aurich een nadere regeling gemaakt betreffende het geneeskundig toezicht op paarden aan de Nederlandsch-Pruisische grens. Men vindt die in haar geheel en in de Duitsche taal in de Staatscourant n°. 219.

Het voorgeschreven veeartsenijkundig onderzoek geschiedt voortaan om de veertien dagen voor paarden, welke geregeld de grenzen heen en weer passeeren, waarbij elke week een officiële verklaring moet worden overgelegd, dat in de gemeenten, waar het paard thuis behoort, in de laatste zes maanden geen gevallen van besmettelijke paardeziekte zijn voorgekomen.

Van het verkeer blijven evenwel uitgesloten alle paarden uit de gemeente Beerta.

Overtredingen van deze verordening kunnen met geldboeten tot 150 mark of met hechtenis worden gestraft, met inbeslagname van de aldus ingevoerde dieren, onverschillig of die het eigendom zijn van den veroordeelde zelf of van een ander (Telegraaf van 20 September 1894).

Door den Commissaris der Koningin in de provincie Zuid-Holland is aan de Staatsspoorweg-Maatschappij dispensatie verleend van art. 1 van het Koninklijk besluit van den 8sten December 1870 (Stbl. n°. 194) en van art. 1 van het Koninklijk besluit van den 14^{den} Augustus 1888 (Stbl. n°. 142) voor den invoer van diverse partijen versch en gezouten vleesch, verse huiden (met inbegrip van versch gezouten huiden), ongesmolten vet, onbewerkte wol, onbewerkt haar, klauwen en hoornen, van Duitschland via Zevenaar aan te brengen in verschillende gemeenten der provincie Zuid-Holland (Telegraaf van 21 September 1894).

De Minister van Binnenlandsche Zaken heeft 1°. ingetrokken zijn beschikking van 23 Augustus jl., n°. 3643, afd. M. P., opgenomen in de Nederlandsche Staatscourant van 25 Augustus 1894, n°. 198, waarbij het vervoer van herkauwende dieren en varkens verboden werd uit een kring in de gemeente Beemster; 2°. het vervoer van herkauwende dieren en varkens verboden uit een kring: *a.* in de gemeente Aalsmeer, welke omvat den Schinkelpolder, de Stommeer en den Oosteinderpoelpolder; *b.* in de gemeenten Akersloot, Graft, Jisp, Uitgeest en Wormer, welke omvat de Starnmeer; 3°. bepaald, dat enz. (Staatscourant van 22 September 1894).

De Minister van Binnenlandsche Zaken heeft 1°. het vervoer van herkauwende dieren en varkens verboden uit een kring in de gemeenten Doniawerstal, Sloten en Gaasterland, waarvan de grenzen zijn als volgt: van af de Slotermeer de oostelijke grens der per-

ceelen kadastrale gemeente Langweer, sectie E, n°. 1246, 1058, 2458 en 1895, de weg van Tjerkgaast naar Sloten, de oostelijke grens der perceelen kadastrale gemeente Langweer, sectie E, n°. 2411, 2417 en 2566, de Brandcrmeer, de Weerdsloot, de Ee, het Slotergat en de Slotermeer tot aan het punt van uitgang, met dien verstande, dat de weg van Tjerkgaast naar Sloten wordt geacht buiten den kring te liggen; 2°. bepaald, dat enz. (Staatscourant van 26 September 1894).

De Minister van Binnenlandsche Zaken heeft ingetrokken zijn beschikkingen, waarbij het vervoer van herkauwende dieren en varkens verboden is respectievelijk uit een kring in de gemeenten Pernis, Hoogvliet en Poortugaal;

2°. het vervoer van herkauwende dieren en varkens verboden uit een kring, omvattende de eilanden IJselmonde, Voorne en Putten, waarvan de grenzen zijn als volgt: de Nieuwe Maas, de Noord, de Oude Maas, de Botlek, het Spui, het Haringvliet en de Noordzee;

3°. bepaald, dat enz.

De Minister van Buitenlandsche Zaken brengt ter kennis van belanghebbenden, dat, blijkens een gemeenschappelijke beschikking der Pruisische Ministers van Landbouw en van Financiën, waarvan de tekst voorkomt in het Central Blatt der Abgaben-Gesetzgebung und Verwaltung in den Königlich Preussischen Staaten, van 15 dezer, ezels, muil dieren en muilezels voortaan bij invoer in Pruisen door een Pruisischen rijksveearts zullen moeten worden gekeurd, voor welk geneeskundig onderzoek een vergoeding van 3 mark per stuk verschuldigd zal zijn (Staatscourant van 27 September 1894).

De Minister van Binnenlandsche Zaken heeft

1°. het vervoer van herkauwende dieren en varkens verboden:

a. uit een kring in de gemeente Utingeradeel, waarvan de grenzen zijn als volgt: de grintweg van Terhorne naar Akkrum, de straatweg van Akkrum naar Irnsum, de Poppiussloot en het Henshuisterdeel tot aan eerstgenoemden grintweg;

b. uit een kring in de gemeente Utingeradeel, waarvan de grenzen zijn als volgt: de Zwette van af Oldeboorn tot aan den

Nieuweweg, de Nieuweweg, de Oude Leppedijk en de straatweg van Beetsterzwaag naar Oldeboorn;

2°. bepaald, dat enz. (Staatscourant van 28 September 1894).

De Minister van Binnenlandsche Zaken heeft

1°. het vervoer van herkauwende dieren en varkens verboden uit een kring in de gemeente Tietjerksteradeel, waarvan de grenzen zijn als volgt: de Leijen, de Bildtsloot, de Dwarssloot, de noord-oostelijke grens der perceelen kadastrale gemeente Oostermeer, sectie B, n°s. 635, 636 en 308 tot en met 314, de Monnikenweg en de Lits tot aan het punt van uitgang;

2°. bepaald, dat enz. (Staatscourant van 29 September 1894).

De Minister van Binnenlandsche Zaken heeft ingetrokken zijn beschikking van 8 Augustus 1894, n°. 3358, afd. M. P., opgenomen in de Nederlandsche Staatscourant van 9 Augustus 1894, n°. 184, waarbij het vervoer van herkauwende dieren en varkens verboden is uit een kring in de gemeente Willemstad (Staatscourant van 1 October 1894).

De Minister van Binnenlandsche Zaken heeft ingetrokken zijn beschikkingen, waarbij het vervoer van herkauwende dieren en varkens verboden is uit een kring, respectievelijk in de gemeenten:

1°. Heilo, Alkmaar en Akersloot; 2°. Weesperkarspel en Weesp; 3°. Akersloot, Alkmaar, Oudorp en Zuid- en Noord-Schermer; 4°. Ouder-Amstel en Nieuwer-Amstel; 5°. Diemen; 6°. Aalsmeer, Akersloot, Graft, Jisp, Uitgeest en Wormer, en 7°. Beemster.

De Minister van Buitenlandsche Zaken deelt mede dat, blijkens bekendmaking van den Regeerings-president te Dusseldorf, voorkomende in den Duitschen Reichs-Anzeiger van 28 September 1894, de invoer in Pruisen van paarden, ezels, muil dieren en muilezels, langs het grensstation Elten van 1 October tot 20 Januari a.s. behalve 's Maandags en Vrijdags ook des Woensdags onder de bestaande voorwaarden zal geschieden. Het geneeskundig onderzoek van bedoelde dieren vindt te Elten plaats van 10^{1/2} uur des voormiddags, tot 5 uur 's namiddags (Staatscourant van 3 October 1894).

De Minister van Binnenlandsche Zaken heeft ingetrokken zijn beschikking van 17 Juli 1894, n°. 2950, afd. M. P., geplaatst in de Nederlandsche Staatscourant van 18 Juli 1894, n°. 165, waarbij het vervoer van herkauwende dieren en varkens verboden is uit een kring in de gemeente Stolwijk (Staatscourant van 4 October 1894).

De Minister van Binnenlandsche Zaken heeft ingetrokken zijn beschikking van 7 September, waarbij het vervoer van herkauwende dieren en varkens verboden is uit een kring in de gemeente Jutfaas.

Eveneens zijn ingetrokken de beschikkingen waarbij het vervoer van herkauwende dieren en varkens verboden is uit een kring, respectievelijk in de gemeenten: 1°. Hemelumer-Oldefaart; 2°. Idaarderadeel; 3°. Utingeradeel, Idaarderadeel en Rauwerderhem; 4°. Doniawerstal, Sloten en Gaasterland en 5°. Utingeradeel (Staatscourant van 9 October 1894).

De Minister van Buitenlandsche Zaken brengt ter kennis van belanghebbenden, dat, blijkens een Ministeriële beschikking, voorkomende in den Belgischen Moniteur van 9 dezer, de invoer in België van schapen, herkomstig uit Nederland, met uitzondering der provinciën Noord-Holland, Zuid-Holland en Utrecht en verzonden naar de slachthuizen van Brussel en Cureghem-Anderlecht onder de navolgende voorwaarden is toegestaan.

De invoer zal uitsluitend mogen geschieden per spoorweg, zonder overlading, langs de grenskantoren Esschen en Hamont. De schapen zullen afgeladen worden hetzij aan het station Brussel (Groene lei) of aan het station Cureghem-Anderlecht (slachthuizen). De dieren die aankomen aan het station Brussel (Groene lei), zullen rechtstreeks uit de wagens, die ze hebben aangevoerd, worden overgebracht in de voertuigen, bestemd om ze naar de slachthuizen te brengen. Bij hun aankomst in deze inrichtingen zullen zij op kosten der belanghebbenden (5 centimes per stuk) door daartoe aangewezen veeartsen worden onderzocht. Na afloop van dat onderzoek zullen de dieren geleid worden in voorloopig daartoe in gebruik gestelde lokalen en aldaar, totdat zij geslacht worden, onder een bijzonder toezicht vanwege den provincialen inspecteur-veearts van Brabant verblijven. De slachting zal uiterlijk binnen 5 dagen na aankomst in het slachthuis plaats hebben.

Vorenstaande beschikking is 10 dezer in werking getreden (Staatscourant van 11 October 1894).

De Minister van Binnenlandsche Zaken heeft ingetrokken zijn beschikkingen, waarbij het vervoer van herkauwende dieren en varkens verboden is uit kringen omfattende: *a.* het eiland de Hoeksche Waard; *b.* het eiland Rozenburg, en *c.* de eilanden IJselmonde, Voorne en Putten. Voorts is gewijzigd diens beschikking van 29 Augustus in dier voege, dat het thans daarin sub 1 bepaalde, gelezen worde als volgt:

1. het vervoer van herkauwende dieren en varkens te verbieden uit een kring, omfattende de provinciën Noord-Holland (met uitzondering van de daartoe behoorende eilanden), Zuid-Holland en Utrecht, alsmede het gedeelte der provincie Gelderland, ten Noorden en ten Westen van de Maas, de oostelijke grenzen der gemeenten Appeltern, Horsen en Druten, de Waal en de oostelijke grenzen der gemeenten IJzendoorn, Kesteren en Lienden tot aan den Rijn (Staatscourant van 12 October 1894).

Door den Minister van Binnenlandsche Zaken is ingetrokken zijn beschikking van 18 September l.l., waarbij het vervoer van herkauwende dieren en varkens verboden is uit een kring in de gemeente Grootegast (Staatscourant van 13 October 1894).

Eveneens is ingetrokken de beschikking waarbij het houden van markten, verkoopingën, tentoonstellingen en andere vereenigingen van herkauwende dieren en varkens in de gemeenten Spanbroek en Hilversum is verboden (Staatscourant van 26 October 1894).

S T A A T der gevallen van besmettelijke veeziekten in Nederland, gedurende Juli 1894.

(De cijfers tusschen ( ) duiden het getal eigenaren aan, onder wier vee de ziekte voorkwam.)

PROVINCIE.	GEMEENTE.	Veepest der herkauwers. Longziekte (rund).	Mond- en klauwzeer.	Kwade droes en huidworm.	Schurft bij paard en schaaap.	Schaapspokken.	Vlekziekte en borstziekte bij varkens.	Trichinen-ziekte.	Millvuur.	Hondsdelheid.		Rotkveupel.
										Bij hond en kat.	Bij ander vee.	
Groningen . .	Termunten	" "	" "	" "	" "	" "	2 ⁽²⁾	" "	" "	" "	" "	" "
	Veendam	" "	" "	" "	" "	" "	4 ⁽³⁾	" "	" "	" "	" "	" "
Friesland . .	Doniawerstal	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "	1	" "	" "	" "
	Hemelumer-Oldelaart	" "	" "	" "	" "	" "	3 ⁽²⁾	" "	" "	" "	" "	" "
	Leeuwarden	" "	" "	" "	2 ⁽¹⁾	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "
	Opsterland	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "	1	" "	" "	" "
	Schoterland	" "	" "	" "	" "	" "	1	" "	" "	" "	" "	" "
	Utingeradeel	" "	" "	" "	" "	" "	1	" "	" "	" "	" "	" "
Drente		" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "
Overijssel . .	Ambt-Ommen	" "	" "	" "	" "	" "	1	" "	1	" "	" "	" "
	Genemuiden	" "	" "	" "	" "	" "	1	" "	" "	" "	" "	" "
Gelderland . .	Elst	" "	" "	" "	" "	" "	6 ⁽⁶⁾	" "	" "	" "	" "	" "
	Epe	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "	1	" "	" "	" "
	Gorsel	" "	" "	" "	" "	" "	1	" "	" "	" "	" "	" "
	Hedel	" "	13 ⁽²⁾	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "
	Nijmegen	" "	" "	" "	" "	" "	1	" "	" "	" "	" "	" "
	Reden	" "	" "	" "	" "	" "	2 ⁽²⁾	" "	" "	" "	" "	" "
	Voorst	" "	" "	" "	" "	" "	1	" "	" "	" "	" "	" "
Utrecht	Wamel	" "	" "	3 ⁽¹⁾	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "
	Abkoude-Baambrugge	" "	1	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "
	Abkoude-Proosdij	" "	53 ⁽⁶⁾	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "
	Doorn	" "	" "	" "	" "	" "	2 ⁽¹⁾	" "	" "	" "	" "	" "
	Hoenkoop	" "	5 ⁽¹⁾	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "
	Renswoude	" "	" "	" "	" "	" "	1	" "	" "	" "	" "	" "
	Utrecht	" "	" "	" "	" "	" "	2 ⁽¹⁾	" "	" "	" "	" "	" "
	Venendaal	" "	" "	" "	" "	" "	1	" "	" "	" "	" "	" "
Noord-Holland.	Amsterdam	" "	*) 2	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "
*) Abattoir.	Andijk	" "	" "	" "	" "	" "	4 ⁽⁴⁾	" "	" "	" "	" "	" "
	Assendelft	" "	" "	" "	" "	" "	2 ⁽²⁾	" "	" "	" "	" "	" "
	Berkhout	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "	1	" "	" "	" "
	Blokker	" "	" "	" "	" "	" "	3 ⁽¹⁾	" "	" "	" "	" "	" "
	Bussum	" "	9 ⁽¹⁾	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "
	Edam	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "	1	" "	" "	" "
	Heilo	" "	15 ⁽¹⁾	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "
	Ouder-Amstel	" "	15 ⁽¹⁾	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "
	Texel	" "	" "	" "	" "	" "	2 ⁽²⁾	" "	" "	" "	" "	" "
	Uitgeest	" "	21 ⁽¹⁾	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "
Zuid-Holland .	Zandvoort	" "	" "	" "	" "	" "	1	" "	" "	" "	" "	" "
	Bergschenhoek	" "	2 ⁽¹⁾	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "
	Berkel	" "	57 ⁽³⁾	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "
	Transporteere	" "	195 ⁽²⁰⁾	3 ⁽¹⁾	2 ⁽¹⁾	" "	42 ⁽⁹⁶⁾	" "	6 ⁽⁶⁾	" "	" "	" "

PROVINCIE.	GEMEENTE.	Veepest der herkauwers.	Longziekte (rund).	Mond- en klauwzeer.	Kwade droes en huidworm.	Schurft bij paard en schaap.	Schaanpoken.	Vlekziekte en borsziekte bij varkens.	Trichinen-ziekte.	Miltvuur.	Hondsdoelheid		Botkreupel.
											Bij hond en kat.	Bij ander vee.	
Zuid-Holland .	Transport	" "	" "	195 ⁽²⁰⁾	3 ⁽¹⁾	2 ⁽¹⁾	"	42 ⁽³⁶⁾	"	6 ⁽⁶⁾	"	"	"
	Bleiswijk	" "	" "	39 ⁽³⁾	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Charlois	" "	" "	"	"	"	"	1	"	"	"	"	"
	Dordrecht	" "	" "	4 ⁽⁴⁾	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Herkingen	" "	" "	"	"	"	"	1	"	"	"	"	"
	Hillegersberg	" "	" "	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Ketel	" "	" "	97 ⁽⁷⁾	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Klaaswaal	" "	" "	96 ⁽⁵⁾	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Middelharnis	" "	" "	"	"	"	"	5 ⁽²⁾	"	"	"	"	"
	Mijns-Heerenland	" "	" "	6 ⁽⁶⁾	"	"	"	1	"	"	"	"	"
	Nieuw-Beierland	" "	" "	12 ⁽²⁾	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Nieuwe-Tonge	" "	" "	"	"	"	"	2 ⁽²⁾	"	"	"	"	"
	Ond-Beierland	" "	" "	25 ⁽³⁾	"	"	"	1	"	"	"	"	"
	Overschie	" "	" "	1004 ⁽⁸⁶⁾	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Ridderkerk	" "	" "	"	"	"	"	2 ⁽¹⁾	"	"	"	"	"
	Rotterdam	" "	" "	34 ⁽⁵⁾	"	"	"	2 ⁽²⁾	"	"	"	"	"
	Schiebroek	" "	" "	263 ⁽¹³⁾	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Schiedam	" "	" "	165 ⁽²⁾	"	"	"	"	"	1	"	"	"
	Spijkenisse	" "	" "	34 ⁽³⁾	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Stolwijk	" "	" "	76 ⁽¹⁰⁾	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Strijen	" "	" "	"	"	"	"	1	"	"	"	"	"	
Zevenhoven	" "	" "	"	"	"	"	1	"	"	"	"	"	
Zevenhuizen	" "	" "	19 ⁽¹⁾	"	"	"	"	"	"	"	"	"	
Zwanmerdam	" "	" "	22 ⁽¹⁾	"	"	"	"	"	"	"	"	"	
Zeeland	Biggekerke	" "	"	"	"	"	"	6 ⁽⁶⁾	"	"	"	"	"
	Domburg	" "	"	"	"	"	"	2 ⁽¹⁾	"	"	"	"	"
	Dreischor	" "	"	"	"	"	"	2 ⁽²⁾	"	"	"	"	"
	Ellemect	" "	"	"	"	"	"	1	"	"	"	"	"
	Grijpskorke	" "	"	"	"	"	"	1	"	"	"	"	"
	Kolijnsplaat	" "	"	"	"	"	"	1	"	"	"	"	"
	Kortgene	" "	"	"	"	"	"	1	"	"	"	"	"
	Kondekerke	" "	"	"	"	"	"	8 ⁽⁸⁾	"	"	"	"	"
	Krabbendijke	" "	"	"	"	"	"	1	"	"	"	"	"
	Oud-Vosmeer	" "	" "	"	"	"	"	1	"	"	"	"	"
Noord-Brabant.	Serooskerke (S.)	" "	" "	"	"	"	"	2 ⁽¹⁾	"	"	"	"	"
	Bergen-op-Zoom	" "	" "	"	"	"	"	1	"	"	"	"	"
	Dussen	" "	" "	"	"	"	"	2 ⁽²⁾	"	1	"	"	"
	Fijnaart	" "	" "	24 ⁽³⁾	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Helmond	" "	" "	"	"	"	"	"	"	2 ⁽¹⁾	"	"	"
	's-Hertogenbosch	" "	" "	1	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Klundert	" "	" "	"	"	"	"	"	"	4 ⁽³⁾	"	"	"
Limburg.	Lierop	" "	" "	"	"	"	"	"	"	1	"	"	"
	Willemstad	" "	" "	26 ⁽⁵⁾	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Wouw	" "	" "	"	"	"	"	6 ⁽⁵⁾	"	"	"	"	"
	Totaal in Nederland	" "	" "	2142 ⁽¹²⁷⁾	31 ⁽¹⁾	2 ⁽¹⁾	"	97 ⁽⁸³⁾	"	11 ⁽⁴⁰⁾	"	"	"

STAAT der gevallen van besmettelijke veeziekten in Nederland, gedurende Augustus 1894.

(De cijfers tusschen ( ) duiden het getal eigenaren aan, onder wier vee de ziekte voorkwam.)

PROVINCIE.	GEMEENTE.	Veepest der herkauwers.	Longziekte (ruud).	Mond- en klauwzeer.	Kwade droes en huidworm.	Schurft bij paard en schaap.	Schaapspokken.	Vlekziekte en borstziekte bij varkens.	Trichinen-ziekte.	Miltvuur.	Hondsdolheid		Rotkreupel.	
											Bij hond en kat.	Bij ander vee.		
Groningen . .	Leek	..	..	..	..	..	..	2 ⁽¹⁾	..	..	..	..	..	
	Termunten	..	..	..	..	..	..	1	..	..	..	..	..	
Friesland . . .	Wildervank	..	..	..	..	..	..	1	..	..	..	..	..	
	Achtkarspelen	..	..	..	..	..	..	1	..	..	..	..	..	
	Bolsward	..	..	..	..	..	..	1	..	..	..	..	..	
	Dokkum	..	..	..	..	6 ⁽¹⁾	..	..	..	..	..	..	..	
	Doniawerstal	..	..	..	..	..	..	3 ⁽²⁾	..	1	..	..	..	
	Haskerland	..	..	..	..	..	..	1	..	..	..	..	..	
	Hemclumer-Oldefaart	..	..	135 ⁽⁴⁾	..	..	..	17 ⁽¹⁵⁾	..	..	..	..	..	..
	Idaarderadeel	..	..	102 ⁽¹⁾	..	..	..	1	..	..	..	..	..	..
	Kollumerland	..	..	..	..	11 ⁽¹⁾	..	..	..	..	..	..	..	..
	Lecuwarderadeel	..	..	..	..	..	..	1	..	..	..	..	..	..
	Opsterland	..	..	..	..	..	6 ⁽²⁾	..	..	..	..	..	..	..
Schoterland	..	..	..	..	..	6 ⁽¹⁾	..	..	..	..	..	..	..	
	West-Dongeradeel	..	..	..	..	..	..	3 ⁽³⁾	..	..	..	..	..	
	Wonseradeel	..	..	..	..	..	..	33 ⁽¹³⁾	..	..	..	..	..	
Drente Overijsel.	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
	Ambt-Almelo	..	..	..	..	..	..	1	..	..	..	..	..	
	Ambt-Ommen	..	..	..	..	..	..	1	..	1	..	..	..	
Gelderland . . .	Kampen	..	..	..	..	..	..	2 ⁽²⁾	..	..	..	..	..	
	Rijsen	..	..	..	..	..	..	1	..	..	..	..	..	
	Elst (Elden)	..	..	..	..	..	..	9 ⁽⁸⁾	..	..	..	..	..	
	Hedel	..	..	8 ⁽¹⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
	Heteren (Driel)	..	..	..	..	..	..	6 ⁽⁵⁾	..	..	..	..	..	
	Nijmegen (Hees)	..	..	..	..	..	..	2 ⁽¹⁾	..	..	..	..	..	
	Opijnen	..	..	..	..	..	..	..	..	1	..	..	..	
	Randwijk	..	..	..	..	..	..	1	..	..	..	..	..	
	Reden (Velp)	..	..	..	..	..	..	4 ⁽³⁾	..	..	..	..	..	..
	Ubbergen	..	..	..	..	..	..	1	..	..	..	..	..	..
Utrecht	Voorst	..	..	..	..	..	..	2 ⁽²⁾	..	..	..	..	..	
	Zalt-Bommel	..	..	..	..	..	..	3 ⁽²⁾	..	..	..	..	..	
	Abkoude-Baambrugge	..	..	630 ⁽²⁸⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
	Abkoude-Proosdij	..	..	1384 ⁽⁴⁶⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
	Benschop	..	..	43 ⁽⁹⁾	..	3 ⁽¹⁾	..	..	..	..	..	..	..	
	Breukelen-Nijenrode.	..	..	15 ⁽¹⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
	Doorn	..	..	..	..	..	..	3 ⁽²⁾	..	..	..	..	..	
	Hoenkoop	..	..	178 ⁽¹⁶⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
	Jutfaas	..	..	30 ⁽¹⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
	Kamerik	..	..	45 ⁽²⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
Linschoten	..	..	5 ⁽¹⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..		
Transporteere	..	..	2575 ⁽¹¹³⁾	..	..	32 ⁽⁶⁾	..	100 ⁽⁷⁾	..	3 ⁽³⁾	..	..	..	

PROVINCIE.	GEMEENTE.	Veepest der herkauwers.		Mond- en klauwzeer.	Kwade droes en huidworm.	Schurft bij paard en schaaap.	Schaapspokken.	Vlekziekte en borsziekte bij varkens.	Triehinen-ziekte.	Miltvuur.	Hondsdelheid.		Rotkreupel.	
		Longziekte (rond).									Bij hond en kat.	Bij ander vee.		
Utrecht	Transport	..	..	2575 ⁽¹⁴³⁾	..	32 ⁽⁶⁾	..	100 ⁽⁷¹⁾	..	3 ⁽³⁾	..	..	..	
	Loenen	..	..	4 ⁽¹⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
	Loopik	..	..	12 ⁽¹⁾	..	..	..	1	..	..	..	..	..	
	Mijdrecht	..	..	193 ⁽¹¹⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
	Nichtevecht	..	..	91 ⁽⁶⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
	Polsbroek	..	..	51 ⁽⁴⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
	Snelrewaard	..	..	69 ⁽⁴⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
	Vinkeveen e. a.	..	..	134 ⁽¹²⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
	Vleuten	..	..	35 ⁽³⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
	Vroceland	..	..	7 ⁽²⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
	Willige-Langerak	..	..	8 ⁽¹⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
	Wilnis	..	..	56 ⁽⁴⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
	IJsselstein	..	..	4 ⁽¹⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
	Zegveld	..	..	25 ⁽⁴⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
	Aalsmeer	..	..	9 ⁽¹⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
	Akersloot	..	..	112 ⁽³⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
	Alkmaar	..	..	201 ⁽¹²⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
	*) Abattoir.	Amsterdam	..	..	*) 2	..	..	..	..	..	*) 8	..	..	..
		Andijk	..	..	..	..	..	..	12 ⁽⁶⁾	..	..	..	..	..
Assendelft	..	..	..	..	..	..	5 ⁽²⁾	..	..	..	..	..		
Beemster	..	..	281 ⁽²¹⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..		
Berkhout	..	..	11 ⁽¹⁾	..	..	..	..	13 ⁽⁴⁾	..	..	..	..		
Blokker	..	..	..	..	..	..	..	2 ⁽¹⁾	..	..	..	..		
Diemen	..	..	10 ⁽¹⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..		
Edam	..	..	14 ⁽¹⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..		
Egmond (B.)	..	..	..	..	..	..	..	..	..	1	..	..		
Enkhuizen	..	..	..	..	..	..	..	11 ⁽³⁾	..	..	..	..		
Ileilo	..	..	82 ⁽³⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..		
Hoogkarspel	..	..	..	..	..	..	..	19 ⁽¹⁰⁾	..	..	..	..		
Iloorn	..	..	..	..	..	..	..	1	..	..	..	..		
Kwadijk	..	..	..	..	..	..	..	..	..	1	..	..		
Medemblik	..	..	..	..	..	..	..	12 ⁽⁸⁾	..	..	..	..		
Muiden	..	..	63 ⁽³⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..		
Nederhorst-den-Berg	..	..	29 ⁽¹⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..		
Nieuwendam	..	..	35 ⁽³⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..		
Nieuwer-Amstel	..	..	214 ⁽¹¹⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..		
Oosthuizen	..	..	14 ⁽²⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..		
Opเปอร์does	..	..	..	..	12	..	..	25 ⁽⁷⁾	..	..	..	..		
Ouder-Amstel	..	..	271 ⁽¹⁶⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..		
Oudkarspel	..	..	18 ⁽²⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..		
Schellinkhout	..	..	..	..	..	..	..	4 ⁽¹⁾	..	..	..	..		
Schoten	..	..	4 ⁽¹⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..		
Sloten	..	..	..	..	..	..	..	5 ⁽¹⁾	..	..	..	..		
Texel	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..		
Twisk	..	..	..	..	..	..	..	2 ⁽¹⁾	..	..	..	..		
	Transporteere	..	..	4634 ⁽³⁵²⁾	..	32 ⁽⁶⁾	..	210 ⁽¹²³⁾	..	8 ⁽⁵⁾	..	..	83 ⁽⁵⁾	

PROVINCIE.	GEMEENTE.	Veepest der herkauwers.		Mond- en klauwzeer.	Kwade droes en huidworm.	Schurft bij paard en schaap.	Schaapspokken.	Vlekziekte en borstziekte bij varkens.	Trichinen-ziekte.	Miltvuur.	Hondsdelheid		Rotkreupel.
		Longziekte (rond).									Bij hond en kal.	Bij ander vee.	
Noord-Holland.	Transport	..	..	4634 ⁽²⁵²⁾	..	32 ⁽⁶⁾	..	210 ⁽¹²³⁾	..	8 ⁽⁵⁾	..	..	33 ⁽⁵⁾
	Uitgeest	..	..	23 ⁽³⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Venhuizen	..	..	..	..	..	..	45 ⁽²⁶⁾	..	..	..	..	..
	Watergraafsmeer	..	..	92 ⁽⁴⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Weesp	..	..	39 ⁽²⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Weesperkarspel	..	..	481 ⁽³³⁾	..	..	..	..	..	2 ⁽²⁾	..	..	..
	Wijdenes	..	..	..	..	..	..	31 ⁽¹⁰⁾	..	..	..	..	..
	Zuid- en Noord-Schermer	..	..	28 ⁽²⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Zwaag	..	..	..	..	..	..	4 ⁽¹⁾	..	..	..	..	..
	Ter-Aar	..	..	29 ⁽²⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
Zuid-Holland .	Aarlanderveen	..	..	17 ⁽²⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	
	Barendrecht	..	..	..	..	..	..	1	..	..	..	..	
	Bergambacht	..	..	377 ⁽⁴¹⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	
	Bergschenhoek	..	..	922 ⁽²⁸⁾	..	..	..	..	..	2 ⁽¹⁾	..	..	
	Berkenwoude	..	..	131 ⁽⁵⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	
	Berkel	..	..	621 ⁽¹⁷⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	
	Bloiswijk	..	..	220 ⁽¹²⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	
	Bleskensgraaf	..	..	12 ⁽²⁾	..	..	..	1	..	..	..	..	
	Bodegraven	..	..	938 ⁽³²⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	
	Charlois	..	..	8 ⁽¹⁾	..	..	..	5 ⁽²⁾	..	..	..	..	
	Delft	..	..	27 ⁽³⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	
	Dordrecht	..	..	..	..	..	..	2 ⁽⁴⁾	..	..	..	..	
	Gouderak	..	..	166 ⁽⁵⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	
	's-Gravenhage	..	..	29 ⁽¹⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	
	Haastrecht	..	..	1029 ⁽³⁰⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	
	Hazerswoude	..	..	..	..	..	..	1	..	..	..	..	
	Heenvliet	..	..	..	..	..	..	4 ⁽¹⁾	..	..	..	..	
	Heinenoord	..	..	..	..	..	..	3 ⁽³⁾	..	..	..	..	
	Hekendorp	..	..	85 ⁽¹⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	
	Hillegersberg	..	..	569 ⁽³¹⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	
	Hof-van-Delft	..	..	414 ⁽²⁴⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	
	Kapelle a/d IJsel	..	..	290 ⁽³⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	
	Ketel	..	..	924 ⁽²⁸⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	
	Klaaswaal	..	..	..	..	..	..	1	..	..	..	..	
	Krimpen a/d IJsel	..	..	131 ⁽³⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	
	Lekkerkerk	..	..	45 ⁽¹⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	
	De Lier	..	..	19 ⁽¹⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	
	Maasland	..	..	313 ⁽¹⁴⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	
Meerkerk	..	..	6 ⁽¹⁾	..	..	..	..	..	..	..	..		
Meliszand	..	..	..	..	..	..	1	..	..	..	..		
Middelbarnis	..	..	..	..	..	..	1	..	..	..	..		
Molenaarsgraaf	..	..	8 ⁽¹⁾	..	..	..	..	..	..	..	..		
Moordrecht	..	..	189 ⁽⁶⁾	..	..	..	..	..	..	..	..		
Nieuw-Beierland	..	..	2 ⁽¹⁾	..	..	..	..	..	..	..	..		
Transporteere	..	..	12818 ⁽⁵⁶⁸⁾	..	32 ⁽⁶⁾	..	310 ⁽¹⁷³⁾	..	12 ⁽⁸⁾	..	..	33 ⁽⁵⁾	

PROVINCIE.	GEMEENTE.	Veepest der herkauwers.	Longziekte (rind).	Mond- en klawweer.	Kwade droes en huidworm.	Scharft bij paard en schaaap.	Schaapspokken.	Vlekziekte en borstziekte bij varkens.	Trichinen-ziekte.	Miltrunc.	Hondsdelheid		Rotkreupel.
											Bij hond en kat.	Bij ander vee.	
Zuid-Holland .	Transport	.. ..	.. ..	12818 ⁽⁵⁶⁸⁾	.. ..	32 ⁽⁶⁾	.. ..	310 ⁽¹⁷³⁾	.. ..	12 ⁽⁸⁾	.. ..	.. ..	32 ⁽⁵⁾
	Nieuwerkerk a/d IJsel	.. ..	.. ..	550 ⁽⁴⁸⁾	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..
	Nieuw-Hellevoet	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	11 ⁽⁸⁾	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..
	Nieuwkoop	.. ..	.. ..	170 ⁽⁴⁾	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..
	Nieuwpoort	.. ..	.. ..	5 ⁽¹⁾	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..
	Numansdorp	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	5 ⁽⁵⁾	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..
	Oegstgeest	.. ..	.. ..	61 ⁽¹⁾	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	1	.. ..	.. ..	.. ..
	Oud-Beierland	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	1	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..
	Ondshoorn	.. ..	.. ..	177 ⁽¹¹⁾	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..
	Overschie	.. ..	.. ..	1152 ⁽⁴¹⁾	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..
	Papekop	.. ..	.. ..	37 ⁽²⁾	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..
	Pernis	.. ..	.. ..	15 ⁽¹⁾	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..
	Peursum	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	1	.. ..	.. ..	.. ..
	Poortugaal	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	2 ⁽²⁾	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..
	Pijnakker	.. ..	.. ..	42 ⁽⁴⁾	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..
	Kidderkerk	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..
	Rijswijk	.. ..	.. ..	15 ⁽¹⁾	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..
	Roon	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	1	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..
	Rotterdam	.. ..	.. ..	695 ⁽⁶⁾	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	5 ⁽⁴⁾	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..
	Schiebroek	.. ..	.. ..	557 ⁽¹⁴⁾	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..
	Schiedam	.. ..	.. ..	275 ⁽¹³⁾	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	2 ⁽²⁾	.. ..	.. ..	40 ⁽¹⁾
	Schipmuiden	.. ..	.. ..	1675 ⁽⁴¹⁾	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..
	Spijkenisse	.. ..	.. ..	40 ⁽⁵⁾	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	1	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..
	Stolwijk	.. ..	.. ..	2191 ⁽⁸⁸⁾	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	1	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..
	Stompwijk	.. ..	.. ..	32 ⁽³⁾	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..
	Strijen	.. ..	.. ..	14 ⁽¹⁾	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	4 ⁽⁴⁾	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..
	Vlaardingen	.. ..	.. ..	10 ⁽¹⁾	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..
	Vlaardinger-Ambacht	.. ..	.. ..	723 ⁽²¹⁾	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..
	Vlist	.. ..	.. ..	385 ⁽¹⁷⁾	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..
	Voorburg	.. ..	.. ..	57 ⁽¹⁾	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..
	Voorsehoten	.. ..	.. ..	52 ⁽³⁾	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..
	Vrijenban	.. ..	.. ..	337 ⁽¹⁰⁾	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..
	Warder	.. ..	.. ..	4 ⁽¹⁾	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..
Waddinxveen	.. ..	.. ..	6 ⁽¹⁾	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	
Westmaas	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	1	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	
Wijngaarden	.. ..	.. ..	12 ⁽²⁾	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	
IJselmonde	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	1	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	
Zegwaard	.. ..	.. ..	34 ⁽¹⁾	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	
Zevenhoven	.. ..	.. ..	260 ⁽⁹⁾	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	
Zevenhaizen	.. ..	.. ..	498 ⁽¹²⁾	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	
Zoeterwoude	.. ..	.. ..	145 ⁽⁸⁾	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	
Zuidland	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	1	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	
Zwammerdam	.. ..	.. ..	603 ⁽¹³⁾	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	
Zeeland	Aagtekerke	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	1	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..
	Biggekerke	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	1	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..
	Transporteere	.. ..	.. ..	23647 ⁽⁹²³⁾	.. ..	32 ⁽⁶⁾	.. ..	346 ⁽²⁰⁵⁾	.. ..	16 ⁽¹²⁾	.. ..	.. ..	73 ⁽⁶⁾

PROVINCIE.	GEMEENTE.	Veepest der herkauwers. Longziekte (rund).	Mond- en klauwzeef.	Kwade droes en huidworm.	Schrift bij paard en schaaap.	Schaapspokken.	Vleekziekte en borsziekte bij varkens.	Trichinen-ziekte.	Miltvuur.	Hondsdelheid		Rotkreupel.
										Bij hond en kat.	Bij ander vee.	
Zeeland . . .	Transport . . .	23547 ⁽⁹²³⁾		32 ⁽⁶⁾	346 ⁽²⁶⁵⁾	18 ⁽¹²⁾					73 ⁽⁶⁾	
	Bronwershaven . . .				2 ⁽¹⁾							
	Dreischor . . .				1							
	Ellemeet . . .				8 ⁽⁷⁾							
	Grijpskerke . . .				3 ⁽³⁾							
	Haamstede . . .				1							
	Hontenisse . . .				2 ⁽²⁾							
	Kattendijke . . .				1							
	Koijnsplaat . . .				1							
	Koudekerke . . .				11 ⁽¹⁰⁾							
	St. Maartensdijk . . .				3 ⁽³⁾							
	Meliskerke . . .				2 ⁽²⁾							
	Middelburg . . .				2 ⁽²⁾							
	Noordwelle . . .				3 ⁽³⁾							
	O.- en W.-Souburg.				11 ⁽¹⁰⁾							
	Oostkapelle . . .				1							
	Scherpenisse . . .				5 ⁽⁴⁾							
	Serooskerke (S.) . . .				10 ⁽¹⁰⁾							
	Tolen . . .				2 ⁽²⁾							
	Noord-Brabant.	Westkapelle . . .				3 ⁽³⁾						
Breda . . .					3					1		
Dinteloord . . .					4 ⁽²⁾							
Helmond . . .					2				1			
Klundert . . .					2 ⁽²⁾							
Kuik . . .					1							
Lierop . . .					9 ⁽⁹⁾				1			
Ossendrecht . . .					1							
Rozendaal . . .					5 ⁽⁵⁾							
Steenbergen . . .					1							
Limburg.	Vucht . . .				8 ⁽⁷⁾							
	Wouw . . .				1							
	Zevenbergen . . .								1			
	Heerlen . . .											
	Mook . . .								1			
Totaal in Nederland . . .		23547 ⁽⁹²³⁾		32 ⁽⁶⁾	450 ⁽⁵⁰¹⁾	20 ⁽¹⁶⁾	1			73 ⁽⁶⁾		

'S RIJKS VEEARTSENIJSCHOOL.

Bij Ministeriële beschikking van 1 October 1894, no. 4456, afd. M. P., zijn benoemd tot assistenten aan 's Rijks Veeartsenij-school, voor het tijdperk van 1 October 1894 tot en met 30 September 1895 de veeartsen: M. H. DE LA VIETER van 's-Gravenhage, A. VAN HEUSDEN van Zalt-Bommel en G. G. J. WESTHOLZ van Arnhem.

De cursus 1894/95 is begonnen met 57 leerlingen, waarvan 11 in het 1ste 1), 17 in het 2de, 14 in het 3de en 15 in het 4de studiejaar. Hiervan zijn 25 inwonend en 32 uitwonend.

VETERINAIRE DIENST BIJ HET LEGER.

Aan het «Statistisch overzicht der bij het Nederlandsche leger hier te lande in 1893 behandelde zieke paarden,» bewerkt door den Luitenant-Kolonel, Dirigeerend Paardenarts J. J. HINZE, ontleenen wij het volgende:

Het aantal paarden bedroeg gemiddeld 5034, namelijk 2486 bij de cavalerie, 2038 bij de artillerie, 438 bij het remonte-depot en 72 bij de Kon. Mil. Academie. Het ziektecijfer was 110.92 pct., tegen 108 pct. in 1892.

Op 1 Januari 1893 waren nog in behandeling 186 patiënten; in den loop van het jaar kwamen er 5398 bij, zoodat het aantal behandelde dieren 5584 bedroeg. Hiervan zijn hersteld 5259, gestorven 60, afgemaakt 18, als «niet hersteld» verkocht 28 en bleven er op 31 December 1893 nog in behandeling 219. Het totale verlies is dus 106, zijnde 1.9 pct. der behandelde zieken of ruim 2 pct. van de gemiddelde sterkte aan legerpaarden.

Bij de 5584 zieken — waaronder 460 officierspaarden — kwamen 914 inwendige en 4670 uitwendige ziekten voor, en wel bij de

1) Van dezen heeft een, wegens het kiezen van een andere studie, de school verlaten.

cavalerie 343 inwendige en 2589 uitwendige, met een verlies van 48, bij de artillerie 270 inwendige en 1738 uitwendige, met een verlies van 37, bij het remonte-depot 293 inwendige en 294 uitwendige, met een verlies van 20 en bij de Kon. Mil. Academie 8 inwendige en 49 uitwendige ziekten, met een verlies van 1 stuks.

Van de 914 inwendige zieken stierven er 50, werden er 4 afgemaakt en 4 verkocht, alzoo een totaal verlies van 58, zijnde 6.34 pct. der behandelde. Van de 4670 uitwendige zieken zijn er gestorven 10, afgemaakt 14 en verkocht 24, alzoo een totaal verlies van 48, of ruim 1 pct. der behandelde.

Behalve de 28 paarden, hiervoor reeds als verkocht aangegeven, werden er nog 280 verkocht als ongeschikt voor den dienst; voegt men daarbij de gestorven en afgemaakte paarden, dan komt men tot een totaal verlies van 8.33 pct., tegen 10.55 pct. in 1892.

Van de 308 verkochte paarden behoorden 158 bij de cavalerie, 139 bij de artillerie, 5 bij het remonte-depot en 6 bij de Kon. Mil. Academie; de leeftijd dier paarden bedroeg: 1 van 3 jaar, 1 van 5, 1 van 8, 32 van 6—10, 128 van 11—15, 123 van 16—20 en 22 boven de 20 jaar oud.

Over de verschillende kwartalen zijn de ziektegevallen als volgt verdeeld: 1ste kwartaal 1130, 2de kwartaal 1409, 3de kwartaal 2027 en 4de kwartaal 1018.

Bovendien werden nog 62 paarden behandeld van officieren, niet tot een der bereden korpsen behoorend en 21 paarden der marechatssee.

De gezondheidstoestand kon over het algemeen als zeer gunstig worden beschouwd, vooral in de drie eerste kwartalen, daar gedurende het vierde in twee garnizoenen influenza heerschend optrad.

Van besmettelijke ziekten, bedoeld bij de wet van 20 Juli 1870, kwam slechts één geval van miltvuur voor; het betrof een 7-jarig paard te Bergen-op-Zoom, dat na een zeer kort ziekteverloop stierf.

Te 's-Gravenhage kwamen in het begin van het jaar 4 sporadische gevallen van influenza (Brustseuche) voor, maar van half November tot het einde van het jaar werden aldaar nog 42 gevallen geconstateerd, waarvan 5 doodelijk verliepen. In dien zelfden tijd werden te Haarlem 13 gevallen waargenomen, waarvan 2 letaal eindigden. Uit eenige proeven met injecties van

bloedserum van herstelde paarden bleek, dat deze geen invloed uitoefenden op het verloop der ziekte; «alleen werd opgemerkt, dat korten tijd na de injectie de temperatuur een weinig steeg, om daarna weder tot de bestaande terug te keeren, zonder dat eenige verdere daling werd verkregen.»

Goedaardige droes kwam veelvuldig voor, vooral in het 3de kwartaal, zijnde de tijd waarop de meeste paarden worden aangekocht.

In de weiden werden 124 paarden voor deze ziekte behandeld, waarvan er 8 aan metastatischen droes overleden; te Rotterdam werden onder de uit Ierland aangevoerde paarden 25 gevallen waargenomen, waarvan 3 doodelijk verlieden, terwijl in het remonte-depot slechts 36 gevallen werden geconstateerd.

Enkele malen werd complicatie met catarrhale pneumonie waargenomen. Onder de uit Ierland aangevoerde remonte-paarden kwamen in een weide te Wamel 6 gevallen van stomatitis pustulosa contagiosa voor; de patiënten waren spoedig hersteld.

Van zenuwziekten werden waargenomen: apoplexie 1 (gestorven), hersencongestie 2, hersen- en hersenvliesontsteking 2 (1 gestorven), hersenwaterzucht 2, kruislamheid 3 (1 verkocht, 1 afgemaakt, 1 nog in behandeling), epilepsie 2 (1 verkocht, 1 afgemaakt) en 1 geval van partiële paralyse, zijnde het paard in 1892 door den bliksem getroffen, dat als ongeschikt voor den dienst moest worden verkocht.

Van ziekten der ademhalingsorganen kwamen 155 gevallen voor, waaronder 91 aan neus- en neuskeelcatarrh; aan laryngo-pharyngitis 25 (1 gestorven aan glottisoedeem), cornage 1 (verkocht), bronchitis 15, long- en borstvlieslijden 22 (5 gestorven, 1 afgemaakt).

Aan ziekten van het hart stierven plotseling 3 paarden.

Ziekten der spijsverteringsorganen werden 404-maal waargenomen, waaronder 128 gevallen van gastricismus (1 patiënt stierf plotseling en bij de sectie bleek ruptuur van de rechter leverkwab te bestaan) en 59 van maag-darmcatarrh (2 gestorven). Aan koliek leden 217 paarden, waaronder 6 recidief. Van de 15 dieren, aan deze ziekte gestorven, is van 5 niets naders bekend, bij 1 kwam maagbersting voor, bij 1 omslingering der dunne darmen, bij 1 asdraaiing, bij 1 darminschuiving, bij 2

haemorrhagische enteritis, bij 1 acute peritonitis, bij 1 wormen en bij 2 ophooping van zand.

Een geval van nephritis verlicp doodelijk.

Bij de uitwendige ziekten wijzen wij op 294 gevallen van ontsteking van pezen en peesscheeden (2 verkocht, 1 afgemaakt), 37 met acute gewrichtsontsteking, 83 met exostosen (5 verkocht), 576 kneuzingen (1 gestorven, 2 afgemaakt, 1 verkocht), 629 drukkingen door het harnachement, waaronder 306 aan ribben en borst en 161 aan de schoft.

Verwondingen zijn 1171-maal waargenomen; van deze patiënten stierven er 3, namelijk 1 aan tetanus, 1 aan decubitus en 1 aan pyaemie, terwijl 1 paard wegens gewrichtsverstijving werd afgemaakt en 1 verkocht.

Beenbreuken kwamen 18-maal voor; als gevolg daarvan zijn 4 paarden gestorven (breuk van schedelbeenderen, halswervels, rugwervels, bekken- en dijbeenderen), 9 afgemaakt (onderarmbeen, haakbeen, pijpbeen, schenkelbeen) en 2 hersteld (voorhoofdsbeenderen en uitwendige darmbeenshoek).

Behandeld werden met spierrheumatismus 10 dieren (3 verkocht), schouderkreupelheid 103 (2 verkocht), verstuikingen 511, waaronder 438 van het kogelgewricht (4 verkocht), gallen 27, gezwollen 18 en 26 verzweringen (fistels). Verder werden waargenomen: 130 oogziekten, 249 ziekten van huid en onderhuidsche bindweefsel (1 verkocht) en 717 hoefziekten, waaronder 6 met rheumatische hoefontsteking (2 verkocht), 16 met chronische hoefgewrichtskreupelheid (3 verkocht), 6 met hoefkanker, 76 met nageltred (2 daarvan stierven aan tetanus) en 1 met uitgebreide straalverzwering, die afgemaakt werd.

Uit de bijzonderheden in de verschillende garnizoenen nemen wij slechts het volgende over. Te Amersfoort kwam in November een paard in behandeling met zaadstrengfistel. De linker streng was zeer hard en gezwollen, terwijl uit een fijne opening steeds een weinig pus vloeide. Daar het paard zeer lastig was, kon een locale behandeling moeielijk en niet zonder gevaar worden ingesteld; toch gelukte het een paar malen een weinig solut. chloret. hydrargyric. in te spuiten. Patiënt liet evenwel toe dat de omgeving der woekering werd gemasseerd; dit geschiedde dagelijks met vaseline. Inwendig werd 2-maal daags 5 gram

jodetum kalicum in het drinkwater gegeven. Patiënt was den 29sten November volkomen hersteld.

Een cavaleriepaard aldaar bleef onder het rijden plotseling staan met wijd uit elkander geplaatste beenen. Het moest op een slede naar den ziekenstal worden vervoerd en stierf reeds den volgende dag. Bij de sectie bleek, dat beide dijbeenderen, even onder het gewrichtshoofd, in schuine richting waren gebroken, wat ook op 3 plaatsen het geval was met de bekkenbeenderen; de spieren in de omgeving waren verscheurd en veel bloed was in bekken- en buikholte aanwezig.

Te Bergen-op-Zoom leed een paard aan gastricismus, maar herstelde daarvan spoedig; na 3 weken traden de verschijnselen weder op, thans gepaard met krampen. Reeds na 2 dagen stierf patiënt en bij de sectie vond men veel bloed in de buikholte, door een groote scheur in de rechter leverkwab.

Te 's-Gravenhage genas een paard in drie weken van amaurosis, na injecties met klimmende giften van nitras strychnini.

In het remonte-depot kwam zandkoliek herhaalde malen voor en 2 patiënten stierven daaraan. Extractum aloës en sulfas eserini worden als de beste geneesmiddelen daarbij aanbevolen, terwijl het gebruik van middenzouten wordt ontraden, omdat de dieren daarna zeer benauwd worden.

Het zaakrijke verslag eindigt met enkele opmerkingen omtrent ziekten bij de manoeuvres en in de legerplaatsen.

v. E.

BOEKBEOORDEELING.

SIMON, Grundriss der gesammten Fleischbeschau. Ein Leitfaden für empirische Fleischbeschauer.

Van de hand des Heeren SIMON, Schlachthofinspector te Rathenow, verscheen voor eenige weken een werkje over vleeschkeuring, ten dienste van empirische keurmeesters.

Met genoegen maakte ik kennis met dit vademecum.

Wat OSTERTAG'S standaardwerk is voor veeartsen, welke met de keuring van vleesch zijn belast, is bovenbedoeld werkje voor

keurmeesters niet-veeartsen, die in dit gedeelte der sanitaire politie voor onze gezondheid moeten waken.

De schrijver heeft op uitnemende en populaire wijze tal van belangrijke zaken in 67 bladzijden druks behandeld. In de eerste acht hoofdstukken worden de bouw van het dierlijk lichaam, het doel der vleeschkeuring, de wetten daarop betrekking hebbende, het onderzoek naar den gezondheidstoestand der te slachten dieren, de slachtmethoden en het onderscheid der verschillende vleeschsoorten beknopt maar degelijk beschreven.

Het negende hoofdstuk is gewijd aan de ziekten, die uit een oogpunt van vleeschkeuring de meeste aandacht verdienen, n.l. parasitaire en besmettelijke ziekten. Bij septicaemie en pyaemie wordt iets langer stilgestaan, opdat de beknoptheid geen schade zou doen aan het vooral te dezer zake zoo noodige juiste begrip.

Steeds worden den keurmeester aanwijzingen gegeven op welke zaken hij vooral moet toezien.

Het tiende hoofdstuk behandelt den onderzoekingsmodus van geslachte dieren; de volgorde daarvan is de door OSTERTAG aangegevene en ook hier algemeen gevolgd.

De bekende uitgever SCHOETZ te Berlijn zorgde dat dit boekje in een sierlijk gewaad werd gestoken. Ofschoon het werkje voor den veearts niets nieuws bevat en uitsluitend voor empirische keurmeesters is geschreven, zij het toch ter lezing aanbevolen.

M. G. DE BRUIN.

NIEUW UITGEKOMEN BOEKEN.

- Prof. Dr. ARNOLD, Repetitorium der Chemie. 6te, verbesserte und ergänzte Auflage. Hamburg und Leipzig, LEOPOLD VOSS 1894. Preis gebunden 6 Mark.
- Dr. H. RÖTTGER, Kurzes Lehrbuch der Nahrungsmittel-Chemie (aus der Bibliothek für Nahrungsmittel-Chemiker). Leipzig, J. A. BARTH (Arthur Meiner) 1894.
- Dr. ARTHUR WÜRZBURG, Die Nahrungsmittel-Gesetzgebung im Deutschen Reiche und in den einzelnen Bundesstaaten (aus der Bibliothek für Nahrungsmittel-Chemiker). Leipzig, J. A. BARTH (Arthur Meiner) 1894.
- BENNO MARTINY, Die Milchversorgung Berlins. Im Auftrag der Deutschen Landwirtschaftsgesellschaft auf Grund besonderer amtlicher Erhebungen dargestellt. Berlin, Verlag der Deutschen Landwirtschaftsgesellschaft 1894.
- GEORG OSTHOFF, Anlagen für die Versorgung der Städte mit Lebensmitteln. (Handbuch der Hygiene von Theodor Weyl, 5 Lieferung). Jena, GUSTAV FISCHER 1894. Dit werk bevat plannen betreffende hallen, slachthuizen en veemarkten.
- HEIM, Lehrbuch der bakteriologischen Untersuchung und Diagnostik. Stuttgart, F. ENKE 1894.
- Dr. G. SCIENNEIDEMÜHL, Die Blutserumimpfungen und die bisherigen Folge ihrer Anwendung zum Schutze und zur Heilung von Thierseuchen (Heft 6 der «thier-medicinischen Vorträge»). Leipzig, ARTHUR FELIX 1894.
- J. EHRHARDT, Die Krankheiten des Hausgeflügels. Aarau, EMIL WIRZ 1893.
- Dr. W. DIECKERHOFF, Lehrbuch der speciellen Pathologie und Therapie für Thierärzte. II Band. 2 Lieferung. Krankheiten des Rindes: Infections- und Intoxicationskrankheiten. Berlin, HIRSCHWALD 1894.
- MAX SCHMEY, Arznei-Verordnungen zum Gebrauche für practische Thierärzte und Studierende der Thierheilkunde. Berlin und Leipzig, HEUSER 1894. Preis 2 Mark.
- Dr. GEORG MÜLLER, Lehrbuch der Pharmakologie für Tierärzte. Mit 71 Original-Holzschnitten. Dresden, G. SCHÖNFELD 1894. Preis 12 Mark.
- SIMON, Grundriss der gesammten Fleischbeschau. Ein Leitfaden für empirische Fleischbeschauer. Berlin, RICHARD SCHOETZ 1894. Preis gebunden 1 M. 60.
- Dr. R. LONG und M. PREUSSE, Practische Anleitung zur Trichinen-Schau. Mit vielen Abbildungen. Berlin, RICHARD SCHOETZ 1895. Preis gebunden M. 2.
- Dr. O. SCHWARZ, Bau, Einrichtung und Betrieb von öffentlichen Schlachthöfen. Mit in den Text gedruckten Abbildungen und einer Tafel. Berlin, JULIUS SPRINGER 1894. Preis 5 Mk., in Leinwand gebunden 6 Mk.

- Deutsches Reichsviehseuchengesetz in der Fassung des Gesetzes vom 1 Mai 1894. Ergänzt und erläutert von R. HÖINGHAUS. Bielefeld, A. HELMICH 1894.
- Gesetz vom 17 August 1892, betreffend die Abwehr und Tilgung der Lungenseuche der Rinder sammt allen hiezu erflossenen Erlässen der hohen Ministerien und Landesbehörden, nebst einer Anleitung zur ämtlichen Erhebung und Berichterstattung. 1 Supplementheft zum Handbuch der Thierseuchen-gesetzgebung von den städt. Thierärzten ANTON TOSCANO und AUGUST POSTOLKA in Wien. Wien, KREISEL UND GRÖGER 1894. Preis 1 fl. 50.
- ELLENBERGER-SCHÜTZ, Jahresbericht über die Leistungen auf dem Gebiete der Veterinär-medicin. 13 Jahrgang (1893). Berlin, AUGUST HIRSCHWALD 1894.
- Prof. Dr. R. SCHMALTZ, Deutscher Veterinär-Kalender für das Jahr 1895. In zwei Theilen. Theil I gebunden, Theil II broschirt. Berlin, RICHARD SCHOETZ 1894.
- E. AUREGGIO, Les chevaux du Nord de l'Afrique. 1 beau volume in-4° de plus de 500 pages. Avec 20 planches en phototypie et 3 cartes géographiques. Paris, ASSELIN et HOUZEAU 1894. Prix 11 francs, rendu franco.
- J. J. JACOULET et C. CHOMEL, Traité d'Hippologie. Tome I. Un volume grand in-8, de 692 pages et 306 figures intercalées dans le texte. Saumur, librairie MILON 1894.
- H. BOUCHER, Hygiène des animaux domestiques. Un vol. in-18 de 504 pages, avec 71 figures intercalées dans le texte (de l'Encyclopédie vétérinaire, publiée sous la direction de C. CADÉAC). Paris, J. B. BAILLIÈRE et fils 1894.
- Dr. M. LETULLE, Pus et Suppuration. 1 volume petit in-8° de l'Encyclopédie des Aide-Mémoire, avec 47 figures dans le texte. Paris, G. MASSON 1894. Prix broché 2 fr. 50, cartonné 3 fr.
- V. GALTIER, De la pneumo-entérite septique ou pleuro-pneumonie septique des veaux (maladie de la courade). Broch. in-8° de 60 pages avec six figures dans le texte. Paris, ASSELIN et HOUZEAU 1894. Prix 2 francs.
- ED. DE FREUDENREICH, Les microbes et leur rôle dans la laiterie. Un vol. petit in-8° de 120 pages, avec 2 fig. dans le texte. Paris, G. CARRÉ 1894.
- Dr. J. A. DEMPO, L'Abatage des animaux de boucherie. Étude comparée des diverses méthodes, précédé de lettres de M. M. VIRCHOW et W. PREYER. In-8. Paris, F. ALCAN 1894. Prix 2 francs.
- LOUIS VILLAIN, La viande malade. Moyens pratiques de la reconnaître. Un volume petit in-8° de 167 pages Paris, G. CARRÉ 1894.
- A. GALLIER, Traité des vices redhibitoires dans les ventes ou échanges d'animaux domestiques, 2e édition. Un vol. in-8° de 780 pages. Caen, C. VALLIN et Paris, ASSELIN et HOUZEAU 1894.
- A. SANSON, L. TRASBOT et E. NOCARD, Nouveau dictionnaire pratique de médecine, de chirurgie et d'hygiène vétérinaires: tome XXII. Un vol. in-8° de 684 pages. Paris, ASSELIN et HOUZEAU, avril 1894.

Miscellaneous investigations concerning infectious and parasitic diseases of domesticated animals. Conducted under the direction of Dr. D. E. SALMON, Chief of the Bureau of Animal Industry, by F. L. KILBORNE, VERANUS A. MOORE, E. C. SCHROEDER, THEOBALD SMITH and C. W. STILES. Washington, Government Printing Office 1893.

THOMAS H. BRIGG, Haulage by horses. By Bradford, England, 1894.

JOHN DUGDALE ASTLEY, Fifty years of my life in the world of sport at home and abroad. London, BART. HURST and BLACKETT 1894. Price 30 s.

K. FOWLER, Recollections of country-life. London, LONGMANS, GREEN & Co. 1894. Price 10 s. 6 d.

G. J. HENGEVELD.

Aan de veeartsenijkunde is een harer verdienste-lijkste mannen ontvallen. De oud-leeraar aan 's Rijks Veeartsenijschool G. J. HENGEVELD overleed den 3^{den} November 1894 te Haarlem. Hij was een man, groot door zijn uitgebreide kennis, door zijn veelzijdige werkzaamheid, en niet minder door zijn eerlijk karakter en bereidvaardigheid waar het gold onze wetenschap te bevorderen en onzen stand in de schatting van anderen te verheffen.

GERARDUS JOHANNES HENGEVELD werd den 25sten Februari 1814 te Wilnis geboren. Op achttienjarigen leeftijd begon hij als leerling aan de Veeartsenijschool zijn studiën, welke hij in den kortsten tijd volbracht. In Juli 1836 werd hij, na een den 25sten en 26sten van genoemde maand gehouden examen, gediplomeerd tot veearts en met ingang van 1 September 1836 aangesteld tot veearts 1ste klasse, op een jaarwedde van f 500, gedurende de vijf eerstvolgende jaren. Deze zou hij ontvangen uit het fonds van den Landbouw, mits zich vestigende op zoodanige standplaats, als hem zou worden aangewezen, en zich voortdurend gedragende naar de instructiën, welke voor de bezoldigde veeartsen reeds bestonden of nader zouden worden gegeven. Als standplaats werd hem Oegstgeest aangewezen. Aldaar oefende hij zijn praktijk uit, welke zich meer en meer uitbreidde en te midden van welks drukke werkzaamheden hij toch nog den tijd vond om zich met wetenschappelijken arbeid bezig te houden. Geëerd

in deze omgeving als veearts en als mensch, hooggeacht bij de veehouders om zijn praktische kennis en hulpvaardigheid, was het voor dezen een groote teleurstelling, toen hij de standplaats verliet om het leeraarsambt aan de school, welke twee jaar te voren een Rijks Veeartsenijschool was geworden, te aanvaarden.

Bij Koninklijk besluit van 30 Augustus 1853 (Stsbl. n°. 57) werd HENGEVELD benoemd tot leeraar in de natuurlijke geschiedenis der huisdieren, met uitzondering van het paard, in leefregelkunde, veeteelt, verloskunde, heekunde, in de leer der operatiën en in clinic.

Niettegenstaande door hem vele en heterogene vakken werden gedoceerd, kwam ieder vak door exacte beoefening volkomen tot zijn recht. Zijn lessen muntten uit door duidelijkheid en werden gewaardeerd door zijn hoorders, ook om de humaniteit waarmede hij ze gaf. Voor zijn leerlingen was hij niet alleen de vraagbaak aangaande alles wat zijn vakken betrof, maar ook na het verlaten van de school, na volbrachte studie, gedenkt menig oud-leerling met dankbaarheid de door hem gegeven praktische wenken van wetenschappelijken, alsook van maatschappelijken aard.

Veeteelt en runderpraktijk waren zijn geliefkoosde vakken en in deze richting is door hem voor onze school veel gedaan.

Rechtvaardig was hij in de beoordeeling van anderen en was dat oordeel wel eens scherp, niet minder streng was hij ook in de beoordeeling van zich zelf. Zijn leerlingen hielden van hem.

HENGEVELD heeft door zijn onderwijs *veel* bijgedragen tot de vorming der veeartsen. Zijn werken zijn de levende getuigenis van zijn werkzaamheid en belangstelling in de Veeartsenijkunde en de haar aanverwante vakken.

Zijn eerste werk verscheen in October 1847, en was getiteld: „Het wezen, de oorzaken en de behandeling der longziekte van het Rundvee”; proeve ter beantwoording eener betrekkelijk deze ziekte uitgeschreven prijsvraag door de Maatschappij van Wetenschappen te Haarlem.

Op de 1ste Algemeene Vergadering van Rijks-veeartsen, gehouden te Arnhem op 28 Juni 1848, werd G. J. HENGEVELD benoemd tot een der 12 leden van het Centraal Veeartsenijkundig Genootschap. In de eerste vergadering van dat genootschap, welke te Amsterdam op 28 Sept. 1848 plaats had, werd hij benoemd tot Secretaris en Thesaurier.

De levensdraad van dit Centraal Veeartsenijkundig Genootschap werd reeds na een 10jarig bestaan afgesneden.

In een vergadering, den 31sten Augustus 1861 te Amsterdam gehouden, werd een commissie benoemd met de opdracht het daarheen te willen leiden, dat de stichting van een nieuw algemeen veeartsenijkundig gezelschap mogelijk werd gemaakt. Ook in deze commissie, welke den grondslag heeft gelegd voor de „Maatschappij ter bevordering der Veeartsenijkunde in Nederland” en voor het tegenwoordig Tijdschrift, had HENGEVELD zitting.

Het „Repertorium, Tijdschrift voor de geneeskunde in al haren omvang onder redactie van F. RIENDERHOFF en F. C. HEKMEIJER”, bevat van de hand van HENGEVELD de volgende mededeelingen :

„Iets over de onderkenning van longziekte”, 1849, pag. 45.

„Aanwending van het stijfselverband bij beenbreuken”, 1849, pag. 87.

„Iets over de stelsels van afzondering en dooding, tot wering der longziekte van het rund aangewend, alsmede over de maatregelen, die bij den tegenwoordigen toestand van het fonds van den landbouw, nog tot verligting en stuiting van de ramp zouden kunnen worden genomen”, 1849, pag. 118.

„Beoordeeling van het werk : „Bijdrage tot de kennis en de behandeling van de ziekte der hoeven bij het paard, bekend onder den naam van straal- of hoefkanker, door A. J. JANNÉ, Rijksveearts voor het 2de en 3de district van Landbouw in 't Hertogdom Limburg, met houtsneefiguren”, 1849, pag. 157.

„Herniotomie bij eene koe”, 1849, pag. 191.

„Bubonis bij een veulen”, 1849, pag. 278.

„Uitzakking van den endeldarm bij varkens”, 1849, pag. 286.

„Uittreksel uit het verhandelde op de Vergadering van de Zuid-Hollandsche Maatschappij ter bevordering der Veeartsenijkunde, gehouden den 8sten Mei 1849 te Rotterdam”, 1849, pag. 328.

„Amputatio uteri bij dieren”, 1849, pag. 366.

„Gangraena in de uiers bij runderen”, 1849, pag. 382.

„Verslag van de gevoelens der Zuid-Hollandsche Maatschappij ter bevordering der Veeartsenijkunde, over de opheffing van het Fonds voor den Landbouw”, 1850.

„Loodwitvergiftiging bij koeien”, geconstateerd door G. J. HENGEVELD, zie „Leidsche Courant” van 4 Juni 1850, 1850, pag. 278.

„Opgave en berekeningen betreffende de uitoefening der Veeartsenijkunde in Nederland”, 1850, pag. 343.

„Hondsdolheid bij het paard”, 1851, pag. 21.

„Eenige wenken over de hondsdolheid”, 1853, pag. 109.

De „Verzameling van Veeartsenijkundige Bijdragen”, uitgegeven door de Zuid-Hollandsche Maatschappij tot bevordering der Veeartsenijkunde, werd met J. JENNES en L. SWART door hem geredigeerd.

In dat Tijdschrift deed hij mededeelingen omtrent „de inenting bij de longziekte van het rundvee in de provincie Zuid-Holland gedurende het jaar 1855”.

In 1860 in hetzelfde Tijdschrift:

„Voorloopige resultaten, getrokken uit het verslag der inenting der longziektesmetstof, verricht door L. SWART te Barendrecht en W. DOGTEROM te Krimpen a/d Lek, en verdere practische beschouwingen, door G. J. HENGEVELD.”

Met J. JENNES gaf hij in de Veeartsenijkundige Bijdragen „Korte mededeelingen uit de kliniek van 's Rijks Veeartsenij-school, gedurende de jaren 1858—1859”.

In diezelfde Bijdragen werden door hem in 1860 behandeld: „Castratie van klophengsten”.

„Onvolkomen ontwrichting van den 4^{den} en 5^{den} halswervel bij het paard.”

„Ontneming der eiernesten bij koeien en kalveren.”

„Beschrijving en gebruik der instrumenten voor de castratie der koeien, met aantekeningen over hetzelfde onderwerp.”

„Speeksselfistel.”

„De Hippo-lasso of het dwangtuig van Raabe en Lunel.”

„Boekmaagverstopping.”

„Varkensziekte.”

„Aetherisatie bij tetanus”.

„Rheumatische boegkreupelheid”.

„Beenbreukziekte.”

Het Tijdschrift in 1861 door de Maatschappij ter bevordering der Veeartsenijkunde in Nederland uitgegeven, als „Tijdschrift voor Veeartsenijkunde en Vee-teelt” had tot redacteurs: F. C. HEKMEIJER, J. JENNES en G. J. HENGEVELD.

In 1863 kwam daarin van zijn hand een artikel voor: „Eenige vee-teeltkundige regelen der Grieken en Romeinen.”

In het Tijdschrift, uitgegeven door de „Nederlandsche Maatschappij ter bevordering van Nijverheid”, samengesteld door A. H. VAN DER BOON MESCH, H. C. VAN HALL en E. VAN VOORTHUIZEN, schreef hij in de jaargangen 1853, '54, '55, '56, '57 en '58 artikelen over: „het Rundvee, zijne verschillende soorten, rassen en veredeling”, geïllustreerd door fraaie platen van exemplaren dier veerassen. Deze artikelen zijn later gecombineerd en door de Maatschappij ter bevordering van Nijverheid uitgegeven als „Het Rundvee.” Hiervan verscheen in 1865 een 2de druk.

Met dit werk heeft HENGEVELD zich een monument gesticht en tal van blijken van waardeering zijn hem hiervoor geworden, o. a. van den Minister THORBECKE, die zeer met dit werk was ingenomen. Verder ontving hij daarvoor een gouden medaille van de „Hollandsche Maatschappij van Landbouw”, en ter gelegenheid van het 25-jarig bestaan

der „Maatschappij van Landbouw in het arrondissement Breda” een bronzen medaille.

In de sub-commissie welke 25 Augustus 1865 was benoemd wegens den veetyphus, bekleedde HENGEVELD de functie van voorzitter en diende hij als zoodanig het rapport in.

In „De Runderpest”, bijlage tot de Landbouwcourant 1865, n°. 11, leverde hij een uittreksel uit de discussiën over de runderpest op het veeartsencongres te Hamburg in 1863.

Bij Ministeriële beschikking van den 17^{den} September 1866 werd bovenbedoelde commissie ontbonden en werden met het toezicht over den veeartsenijkundigen dienst tot wering van den veetyphus belast de Heeren G. J. HENGEVELD, J. A. ALERS, L. SWART en W. J. E. HEKMEIJER.

De runderpest-veldtocht, welke Augustus 1865 aanving, eindigde 1 September 1867; HENGEVELD was hiervan gedurende een jaar in het spoeling-district, ter standplaats Schiedam gestationneerd, den overigen tijd te Leiden. Zijn lessen aan de school werden gedurende dien tijd gedeeltelijk waargenomen door den Majoor-Paardenarts A. J. DE BRUIJN.

Zijn verdiensten ten opzichte van de bestrijding dezer ziekte werden zeer op prijs gesteld. In plaats van de toegedachte ridderorde, werd op verlangen liever een gratificatie aangenomen. Voorzeker een practische keuze met het oog op het destijds bescheiden traktement.

HENGEVELD heeft vele pogingen aangewend om hier te lande het fokken van hoornloos rundvee te bevorderen. Als erkenning daarvoor ontving hij een medaille van aluminium met den beeldenaar van „Prince ADALBERT DE BAVIÈRE, protecteur, 1861” en aan de keerzijde; „Propagation des races bovines désarmées à Mr. G. HENGEVELD, Professeur à l'école vétérinaire d'Utrecht, éclairé appréciateur des races bovines désarmées.” Eveneens kreeg hij een zilveren medaille met den beeldenaar van WILLEM FREDERIK KAREL Prins der Nederlanden (Prins FREDERIK), en aan de keerzijde: „het

comité van veredeling van het ras van hoornloos rundvee te Utrecht aan G. J. HENGEVELD."

Naar aanleiding van zijn bemoeiingen in zake de koepok-
inentingen ontving hij een zilveren medaille met den beel-
denaar van WILLEM III.

In het jaar 1856 was HENGEVELD lid der Commissie,
welke door de regeering naar de Veetentoonstelling te Parijs
werd afgevaardigd. Hij bracht datzelfde jaar hiervan een
verslag uit, dat in druk verscheen: „Het rundvee op de
Algemeene tentoonstelling te Parijs door G. J. HENGEVELD,
vice-president en jurylid."

Behalve de artikelen over „het Rundvee", werden door
hem in het „Tijdschrift uitgegeven door de Ne-
derlandsche Maatschappij ter bevordering van
Nijverheid" de volgende artikelen geplaatst:

„De rundveehandelen en de runderpest van het Russische
steppenvee" door G. J. HENGEVELD, volgens het „Journal
d'Agriculture pratique de Barral, n°. 4, 1856,
1857, pag. 278.

„Luchtverversching en afvoering der vloeibare uitwerp-
selen in paarden- en koestallen," 1860, pag. 29.

Verslag wegens een werk getiteld:

„Abbildungen der Rindviehracen und Schläge der Schweiz",
op uitnoodiging van Directeuren der Nederlandsche Maat-
schappij ter bevordering van Nijverheid.

„De onvruchtbaarheid en het niet drachtig worden der
koeien," 1860, pag. 28.

In de „Boeren Goudmijn" werden door hem geplaatst:

„Het snijden der koeien, een nieuwe goudmijn voor de
landbouwers," 1855.

„Het snijden der vaarskalveren om kunstkwenen te be-
komen," 1856.

„Het castreeren der koeien," 1858.

„Het onderwijs aan veeartsenijscholen, ook in vereeniging
met landbouwscholen," 1860.

HENGEVELD was een zeer vlijtig medewerker van de „Land-

bouwcourant" welke in het jaar 1847 door J. WITTEWAAL werd opgericht.

Hierin komen van hem voor:

„Iets aangaande de heerschende longziekte van het rund-
vee," 1848, n°. 2.

„De rijksveeartsenijschool," 1850, n°. 47.

„De sterftestatistiek van aan longziekte lijdend vee gedurende de jaren 1844—1850 in de gemeenten Leiderdorp, Soeterwoude, Hazerswoude, Koudekerk, Oudshoorn, Aarlanderveen, Alphen, Zwammerdam en Bodegraven", 1852, n°s. 30, 40, 109 en 149.

„Geneesmiddelen tegen de longziekte van het rundvee," 1855, n°s. 35 en 36.

„Het aantal paarden in Rusland," 1858, n°. 14.

„Het castreren van koeijen," 1858, n°. 25.

„Hoe oud is een rund dat de eerste vier blijvende tanden bezit?" 1858, n°. 27.

„Instrumenten voor de castratie van koeijen," 1859, n°s. 13 en 14.

„Over het verwerpen van paarden en koeijen," 1859, n°. 10.

„Bepaling van den waren ouderdom der jonge runderen," 1859, n°. 8.

„Eenige oorzaken die het verwerpen kunnen teweegbrengen," 1859, n°. 1.

„Dwangtuig voor paarden," 1860, n°. 50.

„Iets over bekroningen van vee op de tentoonstellingen," 1862, n°. 20.

„Boekaankondiging door G. J. HENGEVELD"; der curiositeitswille zij hier vermeld, dat deze bevat een critiek naar aanleiding van „SMALL's veeartsenijkundige tafel, bevattende 30 recepten ter genezing van in- en uitwendige ziekten van paard, rund en hond, vertaald door W. J. E. HEKMEIJER," met den aanhef:

„Geen veeartsen meer!

Ruim de Veeartsenijschool maar op!

Wie vraagt er nu nog naar eene wet op de veeartsenijkunde!

Leve de volkswetenschap en kunst!

Ieder zijn eigen veearts!”, 1864, n°. 22.

„Geslachtsbepaling der vrucht”, 1864, Bijblad van de Landbouwcourant.

„Longziekte”, Bijblad van de Landbouwcourant, 1870, n°. 5.

„Amerikaansch-Noord-Hollandsch vee,” met 4 afbeeldingen naar pentteekeningen van H. JANNÉ, 1873, n°s. 2, 3 en 4.

„Een praatje over het extérieur van ongehoord rundvee,” 1874, n°s. 38 en 39.

Verslag eener voordracht, over melk en hare vervalsching, door hem te Utrecht gehouden, 1875.

„Over de tentoonstelling te Drie Romers onder Roordahuizum, den 25sten Juli 1877,” 1877, n°. 32.

„De Hereford volbloedstier „Success”, met eene afbeelding,” 1878, n°. 1.

„Over maïs, en maïs bij de vetmesting van varkens,” 1878, n°. 21.

„Over het Amerikaansch-Nederlandsch rundveestamboek,” 1878, n°. 61.

„Iets over keurmeesters van vee op internationale veetentoonstellingen,” 1878, n°. 77.

„Lijnkoek en maïskoek of lekker en minder lekker,” 1879, n°. 9.

„Melkinrichtingen en melkverkoopers,” 1879, n°. 18.

„Samenstelling en vervalsching van melk, melkpolitie,” 1879, n°s. 19 en 20.

„Onderzoek naar trichinen te Utrecht,” 1879, n°. 28.

„Over stieren van het Nederlandsch Rundveestamboek,” 1880, n°. 18.

„Verslag van de gehouden inspectie van in het Rundveestamboek ingeschreven jong vee in 1880 en vroeger,” 1881, n°. 51.

„Noord-Hollandsche schapenteelt”, 1881, n°. 65.

„Het Rosensteiner rundvee,” 1881, n°. 73.

„Melkrijk vee,” 1882, n°. 58.

„Over vee prijzen”, 1882, n°. 92.

„Verschil van lichaamsvorm bij de runderen,” 1883, n°. 1.
 „Rundveerassen en veetentoonstellingen,” 1883, n°s. 10
 en 37.

„Het Nieuws van den Dag en het kruisen met Jersey
 vee,” 1883, n°. 68.

„Het opknappen van de horens der runderen,” 1883, n°. 71.

„Over de vet- en fokveetentoonstelling te Alkmaar den
 4^{den} April”, 1884, n°. 30.

„Internationale tentoonstelling van landbouw te Amster-
 dam”, 1884, n°. 85.

„Een Hollandsche stier (Constantijn II) in Amerika.”

„Het ongehoord Suffolk-rund in Amerika”, 1886, n°. 21.

„Het water en zijne zegeningen, melk als voedsel,” 1886,
 n°s. 103 en 104.

„Over den invloed der fokkers op het geslacht van het
 toekomstige dier dat zij wenschen te bekomen,” 1888, n°. 45.

„Iets over de kleuren van het Nederlandsche rundvee”
 1888, n°. 26.

„Een volbloed Noord-Hollandsch en Nederlandsch rund-
 veestamboek-melkkoe”, 1888, n°. 5.

„Over de vorming van grove horens bij de nakomelingen
 van het Wilster marschvee”, 1889, n°. 15.

„Paring van groote vaders met kleine moederdieren”,
 1889, n°. 15.

„Onderzoek naar het vetgehalte van de melk”, 1889, n°. 39.

Verder in :

„den Almanak van de Hollandsche Maat-
 schappij van Landbouw” : „Eenige veeteeltkundige
 regelen”, 1862.

In 1876 verscheen van zijn hand :

„A. MÜLLER'S Tabel in kleuren, voorstellende de voedings-
 waarde der voornaamste voedingsmiddelen voor mensch en
 dier. Uit het Duitsch, naar de 4de uitgave vertaald en inge-
 leid door G. J. HENGEVELD.”

In de Milch-Zeitung: „Het kruisen van Hollandsch
 vee met Shorthorns”, 19 Sept. 1883.

In het Album der Natuur: «Iets over Rundveestamboeken», 1892.

HENGEVELD was in velerlei betrekkingen werkzaam. In 1862 werd hij benoemd tot lid der „Commissie van keuring en toezigt op het vee en vleesch te Utrecht”; van 1865 tot 1881 was hij secretaris van deze commissie.

In 1863 genoot hij de eer te worden gekozen tot lid van het „Provinciaal Utrechtsch Genootschap van Kunsten en Wetenschappen.”

Van de afdeeling Utrecht der Maatschappij ter bevordering van Nijverheid was hij lid en eenigen tijd Voorzitter (1862).

Het Nederlandsch Rundveestamboek, waarvan HENGEVELD Hoofdinspecteur was, werd na veel inspanning in 1875 opgericht. Zijn werkzaamheden hebben daartoe het meeste bijgedragen en in den beginne verrichtte hij al dien arbeid zonder daarvoor eenig honorarium te ontvangen. Eerst later genoot hij voor zijn bemoeiingen een jaarlijksche toelage van f 300. De werkzaamheden hieraan verbonden heeft hij tot twee dagen vóór zijn sterfdag volgehouden.

HENGEVELD heeft door zijn werken en door zijn uitgebreide kennis veel nut gesticht; bekend is de populaire en dikwerf geestige wijze waarop hij de zaken behandelde.

Den 1sten October 1878 vierde HENGEVELD zijn 25-jarig jubileum als leeraar aan 's Rijks Veeartsenijschool; zijn leerlingen en oud-leerlingen hadden hem op „Absyrtus” een feest bereid, waar velen met den hooggeachten leermeester hebben aangezeten en menige hartelijke toast werd uitgebracht. Tot aan den avond van zijn leven had dit feest een aangename herinnering bij hem achtergelaten; hij liet dan ook niet na daarvoor bij gelegenheid zijn dankbaarheid te uiten.

Bij Koninklijk besluit van den 2^{den} Augustus 1881 werd HENGEVELD op zijn aanvraag eervol ontslag verleend als leeraar aan 's Rijks Veeartsenijschool, met ingang van den 1sten September d. a. v. Gedurende 28 jaar had hij zijn

beste krachten gewijd aan het onderwijs, vele veeartsen opgeleid, die met dankbaarheid zijn lessen gedenken, maar ook aan velen den weg aangegeven voor hun maatschappelijke positie.

Na zijn vertrek van onze school zat HENGEVELD echter niet stil. Zijn geliefkoosd vak „de veeleelt” bleef hij beoefenen en tal van artikelen daarover verschenen van hem in tijdschriften en weekbladen, gelijk uit de voorafgaande literatuur-opgave volgt. Vooral als Hoofdinspecteur van het Nederlandsch Rundveestamboek droeg hij veel bij om hier te lande de veefokkerij te releveeren.

HENGEVELD huwde den 24sten April 1842 te Oegstgeest Mejuffrouw KLASINA IJPERLAAN. Uit dit huwelijk werden geboren twee zoons en twee dochters. Een zoon overleed op zeer jeugdigen leeftijd te Utrecht in 1859. De jongste dochter, welke leerares was aan de Hoogere Burgerschool voor meisjes te Leeuwarden, overleed in Maart 1888 ten huize van haar ouders, welke zich, na hun vertrek uit Utrecht in Mei 1882, te Beverwijk metterwoon hadden gevestigd. De overgebleven zoon drukt thans de voetstappen zijns vaders; HENGEVELD heeft het voorrecht gehad dezen zoon als districtsveearts een eervolle positie te zien innemen in de maatschappij en in de veeartsenijkundige wetenschap. De oudste dochter was steeds thuis en is haar moeder, wie het verlies van haar echtgenoot op haar 76-jarigen leeftijd wel zeer zwaar moet vallen, tot hulp en troost.

In April 1892 vierde HENGEVELD zijn 50-jarig huwelijksfeest in den kring van zijn familie te Haarlem, alwaar hij na zijn verhuizing uit Beverwijk in Augustus 1888 tot aan zijn dood woonde.

Den 3^{den} November 1894 overleed, na een kortstondige ziekte, de man die gewerkt had zoolang het dag was en in velerlei opzicht tot zegen is geweest.

Zijn teraardebestelling had den 7^{den} November 1894 te Haarlem plaats. Twee fraaie kransen, één van de leeraren van 's Rijks Veeartsenijschool en één van de Sociëteit Absyr-

tus, bedekten de kist. De Heer Dr. L. J. VAN DER HARST, die met den Heer J. M. BILLROTH de Maatschappij ter bevordering der Veeartsenijkunde vertegenwoordigde, sprak namens die Maatschappij en herdacht het vele door den overledene voor de Maatschappij en het Tijdschrift verricht.

Namens oud-leerlingen werd door den Heer D. VAN DER SLUIJS te Amsterdam hulde gebracht aan de nagedachtenis van den beminden leermeester.

De Heeren N. H. M. VAN ALTENA JR. en J. BREEDVELD waren namens de Sociëteit «Absyrtus», waarvan de overledene het oudste eereid was, afgevaardigd. Zij brachten bij monde van den eerstgenoemde een afscheidsgroet aan den oud-leeraar, een eerbiedige hulde van de jongeren, een uiting van dankbaarheid voor hetgeen HENGEVELD voor de veeartsenijkundige wetenschap heeft gedaan.

HENGEVELD heeft zijn leven wel besteed, zijn heengaan was in vrede. Veelzijdig is het nut door zijn voorbeeld en door zijn werken gesticht.

Zijn nagedachtenis worde door ons in eere gehouden.

M. G. DE BRUIN.

UTRECHT, 1 December 1894.

DE BLOEDSERUM-THERAPIE,

DOOR

J. DE HAAN,

Officier van Gezondheid 1ste klasse.

Weinig onderwerpen in de medische wetenschap verheugen zich op dit oogenblik meer in de belangstelling der geneeskunst-oefenaren dan de zoogenaamde bloedserumtherapie. Een overzicht van de belangrijkste hierop betrekking hebbende feiten zal daarom, naar ik hoop, den lezers van dit Tijdschrift niet onwelkom zijn.

ROUX en YERSIN ¹⁾ toonden aan, dat in het kiemvrije filtraat van 4—5 weken oude bouillon-culturen van den LOEFFLER'schen diphtheritis-bacil een oplosbare stof aanwezig is, die bij daarvoor ontvankelijke proefdieren ingespoten, dezelfde verschijnselen teweegbrengt als de bacterie zelf.

Deze onderzoekingen werden door BRIEGER en FRÄNKEL ²⁾ voortgezet. Zij vonden, dat deze stof volgens haar chemische eigenschappen thuis behoort in de reeks der eiwitlichamen en gaven er den naam aan van toxalbumine. Ook in de door porcelein-filters kiemvrij gemaakte bouillon-culturen van den tetanus-bacil bleek een toxalbumine aanwezig te zijn, waarmede het BRIEGER, FRÄNKEL en KITASATO ³⁾ gelukte bij proefdieren tetanus te verwekken. Ongeveer te gelijker tijd werd hetzelfde feit door TIZZONI en CATTANI ⁴⁾ ontdekt.

In 1890 deelden BEHRING en KITASATO ⁵⁾ den uitslag mede hunner onderzoekingen over bij proefdieren kunstmatig teweeggebrachte immuniteit tegen diphtheritis en tetanus. Deze immuniteit berust op het vermogen van het celvrije bloedserum, de door de bacillen geproduceerde toxinen onschadelijk te maken. Het bloedserum behoudt dit antitoxisch vermogen ook buiten de vaten en is van zoo blijvend aard, dat het ook in het organisme van andere dieren werkzaam blijft en deze voor infectie met de bacteriën of inspuiting der toxalbuminen ongevoelig maakt.

EHRlich ⁶⁾ nam hetzelfde verschijnsel waar bij de toe-

1) Contribution à l'étude de la diphthérie, Annales de l'Institut PASTEUR, 1888, n°. 12.

2) Untersuchungen über Bakteriëngifte, Berliner klin. Wochenschrift, 1890, nos. 11 en 12.

3) Experimentelle Untersuchungen über das Tetanusgift, Zeitschr. f. Hygiene, 1891, Bd. X, Heft II.

4) Ueber das Tetanusgift, Centralblatt f. Bakt., 1890, Bd. VIII, n°. 3.

5) Ueber das Zustandekommen der Diphtherie-Immunität und der Tetanus-Immunität bei Thieren, Deutsche med. Wochenschrift, 1890, nos. 49 en 50.

6) Experimentelle Untersuchungen über Immunität, Deutsche med. Wochenschrift, 1891, nos. 32 en 44.

diening aan proefdieren van twee eiwit-lichamen uit het plantenrijk; ricine, het toxalbumine der ricinus-zaden en abrine, dat der jequiriti-boonen. Werden deze voor het dierlijk organisme zeer vergiftige stoffen in langzaam stijgende doses ingespoten, dan ontstond immuniteit. Bovendien kon met het bloedserum dezer immuun geworden dieren aan andere immuniteit worden bezorgd.

CALMETTE ¹⁾ bestudeerde in het laboratorium van Roux den invloed van in langzaam stijgende hoeveelheden toegevend vergif uit de vergifklier der naja tripudians en eenige andere vergiftige slangen. Het gelukte hem op deze wijze bij zijn proefdieren immuniteit tot stand te brengen. Het serum der immuun geworden dieren had antitoxische eigenschappen verkregen. Evenals dit bij de antitoxine der diphtheritis- en tetanus-bacillen was opgemerkt, werd ook hier gevonden, dat door vermenging van de toxine met het antitoxisch werkend bloedserum in vitro een werkeloos mengsel kon worden verkregen. Dat dit geen chemische verbinding, maar een mengsel is, leidt CALMETTE af uit de waarneming, dat wanneer het mengsel tot 70° werd verwarmd, het zijn toxiciteit terugkreeg. Bij deze temperatuur wordt dus alleen de antitoxine veranderd.

Daar het aan BEHRING en KITASATO uit hun proeven voldoende gebleken was, dat het bloedserum of daarin opgeloste stoffen de overdragere zijn der immuniteit, werd ijverig voortgewerkt om een methode te vinden, ten einde met diphtheritis-gif geïnfecteerde dieren te genezen en zodoende in het bezit van antitoxisch bloedserum te geraken. Het middel werd gevonden in het joodtrichlorid, dat spoedig na de infectie en wel op dezelfde plaats als waar het gif was ingespoten, moest worden ingebracht, wilde het invloed kunnen uitoefenen. Op deze wijze behandelde Guineesche biggetjes herstelden en hadden een zekere mate van immuniteit verkregen. Het bleek BEHRING evenwel alras, dat deze

1) Contribution à l'étude du venin des serpents, Annales de l'Institut PASTEUR, 1894, n°. 5.

inwerking van het JCl_3 ook buiten het lichaam tot stand kon komen. Werd aan 4 weken oude culturen van diphtheritis-bacillen JCl_3 toegevoegd in zulk een hoeveelheid, dat dit in de cultuur in de verhouding van 1 : 500 aanwezig was en werkte dit 36—38 uur daarop in, dan konden hiermede grootere dieren worden immuun gemaakt. In vereeniging met den Stabsarzt WERNICKE beproefde BEHRING op deze wijze schapen te immuniseeren. Deze proeven werden met goed gevolg bekroond en door nu deze schapen nog gedurende eenigen tijd, in bepaalde tusschenruimten, met steeds grootere cultuurmassa's in te spuiten, kon die immuniteit steeds hooger worden opgevoerd. Het bloedserum van deze schapen had nu niet alleen de eigenschap, wanneer het bij gezonde dieren werd ingespoten, die voor een volgende kunstmatige infectie met diphtheritis-bacillen ongevoelig te maken, maar het bleek ook in staat te zijn reeds geïnfecteerde dieren te genezen. Om genezing van reeds zieke dieren tot stand te brengen, was evenwel een veel grooter hoeveelheid serum noodig dan voor het bezorgen van immuniteit. Wanneer caviae werden geïnfecteerd met een zoo groote hoeveelheid diphtheritis-bacillen, dat zij zonder behandeling in 3—4 dagen zouden sterven, konden zij nog in het leven worden gehouden, wanneer onmiddellijk na de infectie het $1\frac{1}{2}$ - tot 2-voud van de dosis, die voor eenvoudige immunisatie zou noodig zijn geweest, werd ingespoten; 8 uur na de infectie was het drievoud noodig en wanneer eerst 24—36 uur daarna het bloedserum werd ingespoten, moest in refracta dosi tot het 8-voud worden opgeklommen om het dier nog te redden.

Met dit „Diphtherie-normal-heilserum” werden nu proeven genomen bij aan diphtheritis lijdende kinderen. Vooraf had men evenwel zich van de onschadelijkheid van het middel overtuigd. Als bewijs voor deze onschadelijkheid deelde HEUBNER op het jongste Congres voor Hygiën een Demographie te Budapest het volgende mede. In een zaal van de Kinder-afdeeling der Charité, waarop een aantal zeer

jonge en zwakke kinderen van 1—2 jaar lagen, was een geval van diphtheritis voorgekomen. Onmiddellijk werd bij 10 dezer in hooge mate zwakke kinderen „Heilserum” ingespoten, om te trachten ze op deze wijze immuniteit te bezorgen. Geen dezer kinderen ondervond van die inspuiting eenig nadeel en allen bleven van diphtheritis verschoond. Het «Heilserum» van BEHRING-WERNICKE werd bij 30 aan diphtheritis lijdende kinderen ingespoten. Van dit getal 30 kwamen er 14 voor te Berlijn, en daarvan 3 op de Kinderafdeeling van HENOCH, terwijl andere gevallen hier en daar verspreid waren. Bij allen was de diagnose bacteriologisch gecontroleerd. Van deze 30 stierven er 6 en genazen er 24; dus een mortaliteit van 20 pOo.

KOSSEL ¹⁾ behandelde in April en Mei 1893 in het „Institut für Infectionskrankheiten” te Berlijn 11 aan diphtheritis lijdende kinderen, waarvan er 2 aan complicaties stierven en 9 genazen. Onder deze 11 gevallen kwamen er slechts 2 voor, die het karakter eener ernstige infectie droegen, maar ook deze 2 genazen.

In de Deutsche med. Wochenschrift van 16 April 1894 werden door EHRLICH, KOSSEL en WASSERMANN de resultaten medegedeeld der behandeling met het „Heilserum” van een groot aantal aan diphtheritis lijdende kinderen. In het geheel werden in verschillende hospitalen 220 kinderen behandeld. Om verschillende redenen kon slechts in de helft der gevallen de diagnose bacteriologisch worden gecontroleerd ²⁾. Er werd geen keuze gedaan uit de patiënten, maar allen werden geïnjiciëerd. Aanvankelijk werd slechts éénmaal een bepaalde dosis van het „diphtherieheilserum” ingespoten, doch enkele ernstige gevallen noopten hen die inspuiting te herhalen.

1) Ueber die Behandlung Diphtherickranker Kinder mit Heilserum, Deutsche medic. Wochenschrift, 1893, n°. 17.

2) H. KOSSEL, Diphtheriebehandlung mit Serum, Zeitschrift f. Hygiene, 1894, Bd. 17, Heft 3, S. 495.

Uit de volgende tabel blijkt welke resultaten verkregen werden.

Behandeld.	Genezen.	Gestorven.	Genezing in pCt.	Daarvan hadden de tracheotomie ondergaan :			
				Totaal.	Genezen.	Gestorven.	Genezing in pCt.
220	168	52	76.4	67	37	30	55.1

Duidelijker blijkt nog de invloed der inspuitingen, wanneer de gevallen worden gegroepeerd naar de ziektedagen op welke zij onder behandeling kwamen.

Ziektedag.	Behandeld.	Genezen.	Gestorven.	Genezing in pCt.
I	6	6	—	100
II.	66	64	2	97
III.	29	25	4	86
IV.	39	30	9	77
V.	23	13	10	56.5

Grooten opgang maakte de mededeeling van Roux 1) op het reeds boven vermelde Congres omtrent hetzelfde onderwerp. Evenals BEHRING in den laatsten tijd zijn „Heilserum” aan paarden ontleent, heeft ook Roux dit gedaan en daarmee sedert geruimen tijd proeven genomen op dieren. Op den 1sten Februari 1894 is hij met MARTIN en CHAILLOU 2) begonnen daarmee aan diphtheritis lijdende kinderen te

1) Contribution à l'étude de la diphthérie (Serum-therapie), Annales de l'Institut PASTEUR, 1894, n°. 9.

2) Trois cents cas de diphthérie traités par le sérum anti-diphthérique, Annales de l'Institut PASTEUR, 1894, n°. 9.

behandelen in het „Hôpital des Enfants-Malades” te Parijs. De cijfers bij deze behandeling verkregen, zijn van zeer groot gewicht. Dagelijks werd de visite in de voor diphtheritis-patiënten ingerichte afdeeling gemaakt en alle kinderen, die zij er aantroffen, werden ingespoten, hoe hun toestand ook was. Er werd geen keuze gedaan en niets werd in de gewone behandeling veranderd, zoodat de resultaten, die verkregen werden, met vroegere konden worden vergeleken. De proeven werden genomen van 1 Februari tot 24 Juli, dus gedurende den winter, wanneer diphtheritis veelvuldig voorkomt en van ernstigen aard is, en gedurende de eerste zomermaanden in welke de ziekte minder frequent is. Van de vorige jaren bestaat een nauwkeurig bewerkte statistiek der diphtheritis-gevallen en bovendien werd in Parijs in het „Hôpital Trousseau”, dat ook een afzonderlijke afdeeling voor diphtheritis-lijders heeft, geen serum ingespoten. Alle gegevens voor een vergelijking op ruime schaal waren dus aanwezig.

In het boven aangegeven tijdsverloop kwamen in het „Hôpital des Enfants-Malades” 448 kinderen, verdacht van diphtheritis. Bij 320 dezer kinderen werd de diagnose bacteriologisch vastgesteld. Twintig stierven reeds bij hun opneming en werden niet met serum behandeld. Er blijven er dus 300 over die de serum-therapie hebben ondergaan. Van dezen zijn er 78 gestorven, d.i. 26 pCt. In hetzelfde ziekenhuis was vroeger de sterfte bij kinderen met bacteriologisch gecontroleerde diagnose 50 pCt. Gedurende hetzelfde tijdsverloop bedroeg het sterftcijfer in het „Hôpital Trousseau” 86 pCt.

Het van dieren verkregen „Heilserum” is geen volgens vaste chemische gegevens bereide stof. Daarom moet telkens de werkzaamheid van een nieuw verkregen bloedserum worden vastgesteld. In den laatsten tijd geschiedt dit door BEHRING op de volgende wijze. Een bepaalde hoeveelheid toxine wordt in een bepaalde hoeveelheid bouillon opgelost. Deze oplossing heeft een zoodanige concentratie, dat 0.4 cM³ voldoende is om 1 Kg. cavia bij subcutane injectie zeker

te dooden. Dit is de normaal-giftooplossing. Er wordt nu beproefd hoeveel bloedserum er noodig is om 1 cM³ der normaal-giftooplossing in vitro onschadelijk te maken. Bloedserum, waarvan 0.1 cM³ voldoende is om 1 cM³ normaal-giftooplossing te neutraliseeren, wordt als normaal-antitoxine-oplossing aangeduid. 1 cM³ van dit bloedserum is een normaal-antitoxine-eenheid. Iedere normaal-antitoxine-eenheid is dus in staat 10 cM³ normaalgift te neutraliseeren.

Door de „Höchster Farbwerkenfabrik” worden op het oogenblik 2 verschillende praeparaten van BEHRING in den handel gebracht. Het eerste (n^o. I, prijs 5 mark) bevat in 10 cM³ een „einfache Heildosis”, het tweede (n°. II, prijs 15 Mark) in 11.5 cM³ de twee en een halfvoudige „Heildosis”. N^o. I bevat 600 normaal-antitoxine-eenheden. Serumsoorten van zoo hooge waarde als n°. II zijn slechts te verkrijgen van dieren, die zeer dikwerf aan gevaarvolle diphtheritis-infecties werden blootgesteld en na langdurige behandeling nog in leven zijn gebleven. Dit is echter bij een gering procent-gehalte het geval. Het gevolg hiervan is, dat de levering van een zeer sterk werkend serum niet altijd mogelijk is. Zooveel materiaal is echter volgens BEHRING's ¹⁾ verzekering voorhanden, dat n^o. I van het heilserum ten allen tijde kan worden geleverd, maar niet n°. II. De Höchster fabriek beschikt wel is waar over een niet gering bedrag van zeer sterk serum, doch kan dit niet geheel afstaan. De voorraad die noodzakelijk moet worden achtergehouden dient, om de verkregen zwakkere serumsoorten door vermenging met zeer sterk serum op de waarde van n^o. I te brengen.

Volgens de meening van BEHRING is voor de gewone gevallen van diphtheritis een dosis van 600 normaal-antitoxine-eenheden voldoende om de genezing tot stand te brengen. Zij moet echter steeds in eens worden ingespoten. Hoe

1) Die Blutserumtherapie zur Diphtheriebehandlung des Menschen, Berliner klin. Wochenschrift, 1894, n°. 36.

vroeger het middel wordt toegepast, des te zekerder is het gevolg. Zeer veel minder „Heilserum” heeft men noodig wanneer men het als prophylacticum wil aanwenden, dus om nog niet aangetaste kinderen voor de infectie te beschutten. In dit geval is $\frac{1}{10}$ deel van den inhoud van een fleschje n^o. I voldoende. Voor de inspuiting is iedere aseptische spuit van 10—12 cM³ inhoud geschikt. HEUBNER ¹⁾, die op het laatste Congres te Budapest eenige wenken mededeelde aangaande de toepassing der serum-therapie, gebruikt het spuitje van KOCH, dat vooraf in 1 pCt. soda wordt uitgekookt. Als plaats voor injectie raadt hij aan: de ruimte onder de clavicula, de flanken of de binnenvlakte der dijen. De huid wordt met water en zeep gereinigd en met aether afgewasschen. Na de injectie moet niet worden gemasseerd, de inspuiting veroorzaakt dan geen pijn en het serum wordt zeer gemakkelijk en snel geresorbeerd. Soms wordt de inspuiting gevolgd door een spoedig weer verdwijnende urticaria, die waarschijnlijk niet afhankelijk is van de anti-toxine, maar op andere eigenschappen van het dierlijk bloedserum berust, daar haar optreden ook bij inspuiting van gewoon kalverbloedserum werd waargenomen. Ook de door Roux behandelde patiënten kregen soms urticaria.

Het groote succes, door de toepassing van de bloedserum-therapie bij diphtheritis in den laatsten tijd verkregen, heeft de behandeling van den tetanus volgens hetzelfde principe een weinig op den achtergrond gedrongen. Ook voor deze ziekte is door BEHRING en KITASATO een „Heilserum” bereid. Het kiemvrije filtraat van tetanus-bouillonculturen werd met JCl₃ vermengd. Van deze vloeistof werd een bepaalde dosis bij konijnen ingespoten. Lichte ziekteverschijnselen: contractuur van de rugspieren, verhoogde temperatuur, vermagering en vermindering van den eetlust waren

1) Praktische Winke zur Behandlung der Diphtherie mit Heilserum, Deutsche medic. Wochenschrift, 1894, n°. 36.

daarvan het gevolg. De dieren die hiervan herstellen, verdragen bij vernieuwde inspuiting meer dan de voor contrôle-proefdieren doodelijke dosis en leveren een serum, in staat om andere dieren immuun te maken. Door dezelfde proefdieren met langzaam opklimmende hoeveelheden cultuurvloeistof te behandelen, kon de immuniseerende kracht van het geleverde bloedserum worden opgevoerd. Met zulk bloedserum kon KITASATO muizen van tetanus genezen.

De eerste poging om met een zoodanig verkregen serum bij den mensch genezing van tetanus tot stand te brengen, werd door KITASATO, in vereeniging met BAGINSKY, gewaagd bij een aan tetanus lijdend kind, maar zonder succes. In zijn Blutserumtherapie II zegt BEHRING, dat een serum, in staat, aan tetanus lijdende muizen te genezen, om bij den mensch genezing tot stand te kunnen brengen in een hoeveelheid moet worden gebruikt, die de ter genezing van muizen noodige hoeveelheid zoovele malen overtreft, als het lichaamsgewicht van den te behandelen mensch grooter is dan dat van den muis. Er zouden dus groote hoeveelheden bloedserum noodig zijn en daarom werd getracht grootere dieren immuun te maken. Door BEHRING, CASPER en SCHÜTZ werden nu schapen en paarden geïmmuniseerd en op de reeds medegedeelde manier werd de immuniteit voortdurend hooger opgevoerd.

Van deze dieren werd serum verkregen, geschikt om in gevallen van tetanus bij den mensch te worden gebruikt. Bij niet te snel beloop van het ziekteproces is volgens BEHRING 100 cM³ van dit serum in staat genezing tot stand te brengen. Het moet dan zoo worden gebruikt, dat bij een volwassen individu binnen 24 uur op 5 plaatsen telkens 20 cM³ wordt ingespoten, bij kinderen beneden 16 jaar telkens 10 cM³ en onder 6 jaar telkens 5 cM³.

TIZZONI en CATTANI, die eveneens bij grootere dieren, eerst honden, later ook paarden, immuniteit tegen tetanus tot stand brachten, praecipiteerden uit het bloedserum dezer dieren de antitoxine, en gebruikten het op deze wijze ver-

kregen globuline-poeder. De literatuur beschikt reeds over een aantal gevallen, in welke zoowel door het «Heilserum» van BEHRING als door het globuline-poeder van TIZZONI en CATTANI genezing van tetanus is verkregen.

In alle gevallen is gebleken, dat de bestaande ziekteverschijnselen in de eerste dagen na de inspuiting van het geneesmiddel niet veranderen of verminderen, maar dat al zeer spoedig een zekere mate van euphorie optreedt, terwijl in de meeste gevallen geen toenemen van de, tot op het oogenblik der eerste inspuiting steeds progrediënte, ziekteverschijnselen wordt waargenomen. Langzamerhand gaan ook deze terug en treedt de volkomen restitutio ad integrum op. Het laatste geval van genezing van tetanus, in de Berliner klin. Wochenschrift van 3 September 1894 door GIUSTI en BONAIUTI medegedeeld, heeft deze waarneming opnieuw bevestigd. Hier genas een zwaar geval van tetanus in 5 dagen, na injectie van 60 cM³. paardeserum, 110 cM³. hondeserum en 2 gram van het droge alcoholische neerslag van paardeserum. Reeds na de tweede inspuiting viel deze patiënt, die zeer onrustig was en voortdurend door hevige aanvallen van trismus en opisthotonus werd gekweld, van tijd tot tijd in een rustigen slaap. Na deze korte perioden van rust traden de tetanus-aanvallen echter weer op, en zelfs nog heviger dan te voren. Onder herhaalde inspuiting van het serum werden zij allengs minder en bleven ten slotte geheel weg.

Dezelfde Italiaansche onderzoeker TIZZONI vond met CEN-TANNI ¹⁾, dat het serum van tegen rabies geïmmuniseerde dieren immuniseerende eigenschappen heeft. Zij gebruikten voor hun proeven schapen en honden. Bij ieder dier werd in het geheel 10-maal, om den anderen dag 0.33 gram vast virus pro kilogram lichaamsgewicht ingebracht. Het aan deze dieren op verschillende tijdperken na de vaccinatie ontnomen bloed werd bij een reeks konijnen ingespoten, bij

1) Serum gegen Rabies von hoher immunisierender Kraft auf den Menschen anwendbar, Berliner klin. Wochenschrift, 1894, n°. 8.

welke 24 uur daarna de infectie onder de dura mater met rabies-gif werd verricht. Deze infectie doodde de contrôle-dieren in 17—19 dagen. De met het serum behandelde dieren, welke steeds minstens 6 maanden in observatie werden gehouden, leverden zulke gunstige resultaten op, dat TIZZONI en CENTANNI daarin aanleiding hebben gevonden te trachten een serum te bereiden met zóó groot immuniseerend vermogen, dat het bij den mensch kan worden gebruikt. Mededeelingen hieromtrent zijn evenwel nog niet gedaan.

De theoretische toelichting der met de bloedserum-therapie verkregen resultaten kan op het oogenblik nog niet worden gegeven. Is onze kennis omtrent het door de specifieke bacteriën gevormde specifiek vergift, wat de scheikundige samenstelling betreft, hoogst gebrekkig, nog meer tasten we in het duister waar het geldt de genezende werking van het antitoxisch bloedserum te verklaren. Dat die bestaat, valt niet langer te ontkennen, nu de resultaten der door sommigen gewraakte Duitsche bacteriologische school zoo schitterend door ROUX en zijn medewerkers zijn bevestigd. Het werk van BEHRING is overal met ernst en nauwgezetheid ter hand genomen. Die samenwerking zal naar wij hopen het ontbrekende aanvullen.

Het schijnt dat hij, die zich de ontwikkeling der bloedserum-therapie tot „Lebensaufgabe" had gesteld, tevreden kan zijn.

EMPLASTRUM ACRE ANGLICUM EN DIENS AANWENDING IN DE CHIRURGIE,

DOOR

M. G. DE BRUIN.

Het emplastrum acre anglicum of de scherpe Engelsche pleister is een praeparaat van ouden datum. Men vindt

daarvan melding gemaakt in HERTWIC's Chirurgie en in de 1ste editie van BEGEMANN's «Veterinär Pharmacopoea». In de laatste jaren echter was het gebruik van deze pleister geheel op den achtergrond geraakt, wijl tal van andere middelen en daaronder ook enkele van den nieuweren tijd, dikwijls meer succes hadden.

Evenwel moet worden erkend, dat voor de gewone praktijk deze eenigszins obsolete applicatievorm in sommige gevallen iets vóór kan hebben. Reeds een vijftiental jaren is dit emplastrum acre door mij in de praktijk aangewend, en hoewel niet steeds met gunstig gevolg, dan toch in bepaalde gevallen met het gewenschte resultaat. Het is daarom misschien niet ondienstig hier een en ander omtrent samenstelling, wijze van applicatie en indicaties voor de toepassing aan te geven.

De samenstelling is als volgt:

Mastix, colophonium, emplastrum oxycroceum, terebinthina communis, pix navalis, van ieder 60 deelen, resina flava 110, euphorbium 30, bolus armena 60, pulvis cantharidum 130 deelen. De zes eerstgenoemde stoffen worden op een zacht vuur gesmolten en daarna de drie laatste er bijgevoegd. Op een steenen plaat wordt deze massa tot pijpen gerold, die ieder 60—80 gram wegen.

Ofschoon herhaalde malen door mij is beproefd de samenstelling te vereenvoudigen door enkele middelen weg te laten, heb ik steeds ervaren dat deze wijzigingen schade deden aan de werking, doordat de pleister te bros werd of niet goed bleef zitten.

De wijze waarop de pleister moet worden geapplied, is van overwegend belang; het gevolg is hiervan afhankelijk.

Tot dat doel worden eerst de haren onberispelijk weggeknipt en niet alleen op de plaats waar de pleister wordt aangewend, maar ook nog 2 cM. in den omtrek, opdat straks, wanneer de randen van de pleister worden uitgestreken, deze niet op de haren komt te liggen, waardoor zij

gemakkelijk zou loslaten. Het stof en enkele losse haren worden verwijderd. De pleister wordt onder deze bewerking in een potje op het vuur gesmolten; men neemt daartoe 60—80 gram, waarbij vooral moet worden zorg gedragen dat, door het inslaan van de vlam, de massa niet verbrandt. Heeft de inhoud van het potje de consistentie van bruine teer, dan is de pleister gereed om te worden opgestreken. Met een gewone spatel wordt alsnu een dun laagje pleister op de huidplaats aangebracht; dit eerste laagje vooral smeert men dun over de geheele oppervlakte. Direct daarna brengt men een weinig fijn geknipte jute op de nog warme en kleverige pleister, de jute plakt daarop, maar mag slechts in zoo kleine hoeveelheid worden gebruikt, dat de bruine kleur der pleister er doorschijnt. Vervolgens smeert men over de jute een laagje pleister, daarna brengt men een dun laagje jute en ten slotte nog een laag gesmolten pleister aan, zoodat de geheele applicatieplaats daarmede is bedekt. Alsnu wordt de spatel heet gemaakt, flauw roodgloeiend, en hiermede de randen van de pleister dun uitgestreken en de oppervlakte gelijk gemaakt.

Het geheel wordt nu hard en oefent dientengevolge een gelijkmatige drukking uit.

De werking is als volgt :

12.—20 uur na de aanwending vormt zich tusschen pleister en huid een gering exsudaat, dat tot een korst opdroogt. Is de exsudatie vrij groot, zoodat aan den rand een sereus vocht te voorschijn komt, dan laat de pleister waarschijnlijk los; er heeft zich dan evenwel een flinke korst gevormd tusschen laatstgenoemde en de huid, zoodat toch een vrij permanente drukking wordt uitgeoefend. Blijft de pleister 3 dagen zitten zonder dat zich aan de randen exsudaat vertoont, dan valt zij eerst na 2 of 3 weken af.

Haar aanwending vindt zij vooral in de volgende gevallen :

a. Bij leggers in het subacut of chronisch stadium, waarbij door punctie geen vocht kan worden ontlast. Het

is hier dikwijls noodig de applicatie na 3 weken te herhalen.

b. Bij dikke hakken, waarbij de gewone middelen als carbonas kalicus, teer, jodium en vesicantia, hebben gefaald.

c. Bij chronische synovitiden, speciaal van groote sesamscheede, carpaal- en tarsaalscheede. Op de buigvlakte der gewrichten mag echter geen pleister worden aangewend wegens het ontstaan van rhagades.

d. Bij beginnenden overhoef en spat, wanneer deze nog recent zijn en er feitelijk nog van periostitis en acute arthritis sprake is. Het doel is hier derivatie en immobilisatie.

e. In gevallen waarbij men zooveel mogelijk wenscht te immobiliseeren of permanente drukking wil uitoefenen, bijv. bij gonitis, tendinitis, schuifels, enz.

Bij de sub *a* en *b* genoemde gevallen heeft deze behandelingsmethode nog het voordeel, dat de patiënten daarbij kunnen werken; zelfs kan dit nog in sommige gevallen, onder *c* bedoeld.

Een ander en niet te miskennen voordeel is, dat de pleister door den veearts zelf wordt geapliceerd en de eigenaar er niet meer naar behoeft om te zien. Deze volgt anders, vooral in den zomer bij drukke landbouwwerkzaamheden, zeer dikwijls de gegeven voorschriften niet op, zoodat b.v. de patiënt op stal niet wordt opgebonden, om aflikken te voorkomen (unguentum cantharidum of bijodetum hydrargyri), of hij smeert het in de weide zijnde dier niet dagelijks in (unguentum jodii), zoodat men geen succes van zijn therapie heeft.

Wanneer verder de samenstelling en wijze van aanwending overeenkomen met de hier beschrevene, dan behoeft er geen vrees te bestaan voor in het oog springende litteekens, terwijl de regeneratie der haren volkomen plaats heeft, hoe sterk de exsudatie onder de pleister ook moge zijn. Zelfs bij een lichtgekleurde huid is mij het tegenovergestelde nog nooit voorgekomen.

Korte Mededeelingen en Referaten.

Behandeling der hondeziekte, door M. G. DE BRUIN. Bij de behandeling van hondeziekte hebben vooral in den laatsten tijd de antiseptica een groote rol gespeeld. Het waren desinfectantia voor het darmkanaal of voor de luchtwegen, maar ook antipyretica, welke tevens antiseptische eigenschappen bezitten.

Het succes, dat met deze middelen in de polycliniek van 's Rijks Veeartsenijschool werd verkregen, was zeer luttel. Van de toediening per os van calomel, salol en thioform zag men nu en dan eenig resultaat. Over het algemeen was het om wanhopig te worden en werd men pessimistisch gestemd ten opzichte van het instellen eener therapie.

Naar aanleiding van een door mij behandeld geval van tetanus bij een veulen, waarbij hypodermatische injecties van jodiumtrichloride werden aangewend en deze zelfs in vrij geconcentreerden toestand goed werden verdragen, kwam het denkbeeld op om de werking van dit krachtig antisepticum ook bij hondeziekte te beproeven. De beschrijving der behandelde gevallen hoop ik in een der volgende afleveringen te doen opnemen. Alleen mag nu reeds worden opgemerkt, dat de injecties bij honden welke nog in het febrile stadium verkeerden, dus in het begin der ziekte, succes hadden. Sinds deze therapie is toegepast, zijn de resultaten veel gunstiger.

De toediening is als volgt: dagelijks wordt bij een kleinen hond 5 cM³., bij een middelgrooten 15 cM³., en bij een zeer grooten hond 30 cM³., eener oplossing van 1 deel jodiumtrichloride op 2000 deelen aqua destillata onder de huid ingespoten. Vóór de injectie worden op de plaats van inspuiting de haren afgeknipt, de huid met aether gewasschen en de naald geflambeerd. De injecties worden volgehouden totdat alle verschijnselen ophouden.

De resultaten, hier verkregen, kunnen nu reeds een aansporing zijn om het middel ook elders te beproeven.

Adderbeet, door J. N. A. C. SCHEEPENS. In de Berliner thierärztliche Wochenschrift, 1894, no. 26, bladz. 306, komt een referaat voor over de behandeling van adderbeten door den vecarts BINDER (Oesterr. thierärztl. Ctrbl., no. 6). Deze komt op het volgende neer.

BINDER vergroot de gebeten plek door een kruissnede, verwijderd door drukking het verzamelde bloed, druppelt in de gemaakte opening een carbolsolutie en verbindt vervolgens de wond met een in joodtinctuur gedrenkt linnen lapje. Inwendig gaf hij pruimen-jenever, later liquor ammonii anisati.

Mij werd gelegenheid geboden genoemde therapie voor een deel in toepassing te brengen.

Een Duitsche kortharige jachthond van den Heer N. te dezer stede, werd, op jacht zijnde, bij het volgen van een spoor plotseeling door een adder in de wang gebeten. Men schonk er in den beginne evenwel geen aandacht aan en de jacht werd, als ware er niets gebeurd, voortgezet. Tegen het einde der jacht bemerkte de eigenaar, dat het dier minder vlug in zijn bewegingen geworden was, het maakte van tijd tot tijd een mispas en had koortsrillingen, terwijl de gebeten plaats ook min of meer gezwollen en pijnlijk was.

Ongeveer 5 uur nadat de hond was gebeten, werd mijn hulp ingeroepen. De zwelling in de wang was zeer toegenomen, had zich zelfs langs den hals uitgebreid en liep door tot onder de borst. De gebeten plaats scheen zeer pijnlijk, het was mij ten minste niet mogelijk ze nauwkeurig te onderzoeken; daarbij was het dier zeer angstig, mat en loom, het rilde van tijd tot tijd, de pols was zeer frequent, de hartslag bonzend, de ademhalingsfrequentie eenigszins afgenomen, de eetlust ontbrak. Ik verzuimde de temperatuur op te nemen.

Ik adviseerde het dier brandewijn met melk te geven ($\frac{1}{4}$ L. brandewijn bij tusschenpoozen over een tijdsverloop van 12 uur). Bovendien liet ik de gezwollen plaatsen met joodtinctuur inwrijven. Den volgenden dag was het dier opgewekter, had ook eenigen eetlust, terwijl de zwelling zichtbaar was afgenomen. Ik liet dien dag weer brandewijn met melk geven en de zwelling nogmaals met joodtinctuur inwrijven. Den derden dag waren de zwellingen geheel verdwenen en bleek het dier hersteld.

BINDER meent dat, zoo men aan het jodium de genezing wil toeschrijven, men dit effect moet verklaren door de eigenschap

van jodium om wegens zijn sterke affiniteit tot waterstof, eiwitachtige giften tot coagulatie te brengen.

Harderwijk, 18 October 1894.

Nieuwe onderzoekingen omtrent het resultaat van de verbinding der bacillen. Vermeerdering der virulentie van sommige microben. Verhooging der receptiviteit.

Uit de door GALTIER verrichte experimenten blijkt:

1°. Microben, die dermate verzwakt zijn, dat zij op zich zelf geen doodelijke ziekte meer teweegbrengen, kunnen herleven en opnieuw virulent worden, wanneer twee soorten in het dierlijk lichaam worden gevoerd;

2°. De beide microben kunnen zich naast elkander vermeerderen, doch gewoonlijk verdwijnt de eene of neigt deze tot verdwijnen, terwijl de andere weder pathogeen wordt;

3°. Komen twee microben-soorten in gezelschap voor, dan verkrijgt nu de eene, dan de andere de virulentie terug, al naar de wijze, waarop zij in het dierlijk lichaam zijn gebracht, en tevens naar de diersoort;

4°. De verbindingen van bacillen kunnen in de laboratoria worden gebruikt tot het doen terugkeeren der virulentie bij getenuerde microben;

5°. Zij kunnen niet alleen het ontwaken van sommige epidemieën verklaren, doch zij kunnen ook de werking der met goed-aardig virus gemaakte entingen verhoogen;

6°. Ten slotte wordt het duidelijk, dat de passage van een microbe, welke tegen een ziekte immuniteit verleent, de vatbaarheid voor een andere kan verhoogen (*Journ. de méd. vét.* 1894, n°. 6).

W. C. S.

Aetiologie van aphthae. — G. PIANA en Dr. FIORENTIN publiceeren in een voorloopigen arbeid de resultaten hunner experimenten omtrent de aetiologie van mond- en klauwzeer en trekken daaruit de volgende besluiten:

1°. Bij deze ziekte bestaan geen microben, die onder de splitszwammen kunnen worden gebracht;

2°. In het exsudaat der aphthae van de huid en van het

mondslijmvlies vindt men zeer kleine elementen, verschillend van die, welke anders in ontstekingshaarden worden aangetroffen;

3°. Deze elementen vormen waarschijnlijk de pathogene microben der aphthae en hebben een zekere overeenkomst met de goed bekende parasieten van malaria, evenals met die van menschen- en koepokken.

Deze elementen zijn ongeveer $\frac{1}{2}$ —2 lange, uit een homogene protoplasma-massa gevormde lichaampjes, die soms een sterker gekleurde kern vertoonen. Het met thymol vermengde methyleenblauw kleurt ze tamelijk goed (Journ. de méd. vét. et de zootechnie, 1894, n°. 5).

W. C. S.

Acarus-schurft bij den hond. — Tegen dit lijden leerde de Fransche paardenarts WALDTEUFEL de reeds in 1892 door prof. RAILLIET aanbevolen zware steenkolenteerolie als een voortreffelijk middel kennen. Destijds was de casuïstiek echter nog spaarzaam; thans is dit niet meer het geval en kan men beter over het geneesmiddel oordeelen.

WALDTEUFEL genas daarmede alleen in November 1893 11 jachthonden van officieren, tot zijn regiment behoorende, en wel in korten tijd, zonder dat recidieve ontstond. Eén geval in het bijzonder toonde de groote werkzaamheid aan van de in gasfabrieken, door gefractionneerde distillatie der steenkolenteer verkregen, hoofdzakelijk uit phenol, cresol, naphthaline en aniline bestaande olie. De hond was op de verschillendste plaatsen van het lichaam bedekt met kale plekken, het meest aan den kop en den hals. Aan den romp waren de kale, met korsten en violette puisten bedekte plaatsen alle van de grootte van een 2-frankstuk en cirkelrond (evenals bij herpes circinnatus), zoodat het dier van het begin der genezing tot het weder verschijnen van de eerste haren niet het aanzien had van een huidzieke, maar van een getijgerden hond. Ook bemerkte men duidelijk, dat de ronde plekken reeds na de eerste inwrijvingen hadden opgehouden zich verder uit te breiden.

Een voortreffelijk middel tegen demodex schijnt ook naphthaline te zijn; soms ontstaat echter na het gebruik storing in de gezondheid en gevaar voor vergiftiging.

Boven de evenzoo hoog te schatten creoline verdient de

zware steenkolenteerolie de voorkeur, daar zij werkzamer is; zij vervliegt ook minder spoedig op de huid en dringt gemakkelijker in de diepe cutislagen, vooral wanneer zij alleen, zonder met vet, lanoline, enz. verbonden te zijn, wordt ingewreven (*Recueil de méd. vétér.* 30 Août 1894). W. C. S.

Geheimmiddelen. Prof. Dr. C. ARNOLD deelt daaromtrent in de *Deutsche thierärztliche Wochenschrift* van 3 November 1894 het volgende mede.

Anaspaline is een constituens voor zalven, dat met lanoline overeenkomt.

Oogstaarmiddel van Dr. FISCHER te Grub bij Appenzell, is 2% aluinoplossing.

Gehoorolie van denzelfden kwakzalver is een mengsel van kajapoctolie en amandelolie.

Antikamnia, tot hetzelfde doel als zelfstandig chemisch praeparaat aanbevolen, bestaat uit natrium bicarbonicum, antifebrine en coffeine.

Antinervine, als antinervinum en antipyreticum aanbevolen, bestaat uit 50 deelen acetanilide, 25 deelen ammonium-bromid en 25 deelen salicylzuur.

Antikol, als antineuralgicum aanbevolen, bestaat uit 75 deelen acetanilide, 17 deelen natriumbicarbonaat, en 7,5 deelen wijnsteen-zuur.

Camphoid, als snel uitdrogend vehikel voor jodoform, chrysarobine, enz. gerecommandeerd, is een oplossing van collodium-wol in campherspiritus.

Exodyne, als antineuralgicum en antirheumaticum dienende, bestaat uit 90 deelen acetanilide, 5 deelen natriumbicarbonaat en 5 deelen natriumhelicylaat.

Gelatol, is een nieuw constituens voor zalven, uit olie, glycerine, gelatine en water bestaande.

Glacialine bestaat uit borax, boorzuur en suiker.

Kresine is een nieuw desinfectans, dat 25% cresolen bevat.

Lactopeptine, in Amerika tegen dyspepsie veel aangewend, bestaat uit 240 deelen melksuiker, 8 deelen pepsine, 36 deelen pancreatine, 3 deelen diastase, 4 deelen melkzuur en 4 deelen zoutzuur.

Lipanine¹⁾, als surrogaat voor levertraan aanbevolen, is olijfolie, gemengd met 6°/_o vrij oliezuur.

Molline is een vet en glycerine bevattende kalizeep, gecommandeerd als constituens voor zalven.

Mollisine is een constituens voor zalven, uit 4 deelen paraffine-olie en 1 deel gele was bestaande.

Myrtol, desodorans en desinfiens, bij ziekten der luchtwegen, bestaat uit terpentijn, eucalyptol en een met gewone campher isomeer lichaam; het wordt uit myrtenolie bereid.

Phenolide, antifebrinum en antineuralgicum, bestaat uit gelijke deelen acetanilide en natriumbicarbonaat.

Phenosalyl, specificum voor ontstoken slijmvliezen, is een mengsel van carbol-, salicyl- en benzoëzuur, opgelost in melkzuur.

Pinguine is met alantol, C₁₀ H₁₆ O, vermengde levertraan.

Pixol is een mengsel van teer, kaliloog en smeerzeep.

Resorcinol, bij verschillende huidziekten aanbevolen, bestaat uit gelijke deelen jodoform en resorcine.

Somatose is een albumosen-praeparaat, dat de voedingsstoffen van het vleesch in licht oplosbaren vorm bevat.

Steresol is een antiseptisch vernis, bestaande uit schellak, benzoëhars, tolubalsem, carbolzuur, saccharine, kaneelolie en alcohol.

Trefusia is een ijzer-albuminaat, door indampen van gedefibrineerd ossenbloed verkregen.

Pyretine. Onder dezen naam wordt uit Amerika een, naar men beweert, zelfstandig, nieuw chemisch praeparaat als antipyreticum enz. in den handel gebracht. Het bestaat in werkelijkheid uit acetanilide, coffeine, koolzure kalk en dubbelkoolzure soda.

Phenatol is een met pyretine overeenkomend praeparaat, bestaande uit acetanilide, natriumbicarbonaat, natriumcarbonaat, natriumsulfaat, natriumchloride en coffeine, aan barnsteenzuur gebonden.

Radicaal wormpoeder en wormtabletten van GROSSMAIER te Dusseldorf bestaan uit herba tanaceti.

Resorbine, een nieuw constituens voor zalven, is een met

1) KAHLBAUM'S lipanine is geen geheimmiddel.

slijmachtige middelen vervaardigde emulsie uit amandelolie en water.

Simmenthaler snelmestpoeder, per centenaar 100 mark kostende, bevat 10% eiwit en 8% vet.

Tannon van DLABAC te Nijmburg, middel tegen mond- en klauwzeer, prijs fl. 4, is nog niet geanalyseerd.

Zwitsersch vee-mestpoeder bestaat uit semen foeni graeci, semen rapae, zwavelantimonium, keukenzout, krijt en salpeter.

W. C. S.

Geneeskrachtig vleesch. — De verrassende gevolgen, welke door de toediening van de rauwe schildklier van het schaap bij myxoedeem en onlangs bij psoriasis werden verkregen, hebben er toe geleid, dat ook andere orgaandeelen van slachtdieren op hun therapeutische bruikbaarheid bij den mensch worden onderzocht. Deze bemoeiingen schijnen niet zonder resultaat te zijn. Althans prof. FRASER uit Edinburg bericht, dat hij met de toediening van beenmerg bij perniciose anaemie groot succes had (*Zeitschrift für Fleisch- und Milchhygiene*, October 1894).

W. C. S.

Over immunisatie tegen diphtheritis. — (BEHRING, *Deutsche med. Wochenschr.* 1894, n°. 46.) — In Augustus van dit jaar gaf BEHRING met EHRLICH het voorschrift, dat gezonde individuen het $\frac{1}{10}$ deel van de door de H $\ddot{o}$ chster Farbw $\ddot{u}$ rken in den handel gebrachte «einfache Heildosis», dus 60 antitoxine-normaaleenheden, voor immunisatie zouden noodig hebben¹⁾. Eenige weken geleden is de gebruiksaanwijzing zoodanig veranderd, dat niet $\frac{1}{10}$, maar $\frac{1}{4}$ van deze dosis moet worden ingespoten, d. i. 150 eenheden. Deze verandering is noodig geworden, omdat het gebleken is, dat niet in alle gevallen 60 eenheden voldoende zijn en niettegenstaande het gebruik van deze hoeveelheid kinderen weinige dagen na de inspuiting aan diphtheritis gaan lijden, wanneer in het huizegezin, waartoe de ingespoten kinderen behooren, ten tijde der inspuiting, een geval van diphtheritis in behandeling was. Misschien waren deze kinderen

1) Zie: De bloedserum-therapie, dit Tijdschrift, blz. 111.

evenwel reeds geïnfecteerd en bevonden zij zich in het stadium incubationis. In dit geval zou zelfs de geheele dosis van 600 eenheden niet meer voldoende zijn geweest om de ziekte tegen te houden. Het kwam ook voor, dat kinderen, die geïmmuniseerd waren, zelfs 7—9 dagen daarna nog diphtheritis kregen.

Die vroeger omschreven dosis van 60 eenheden was experimenteel door BEHRING en EHRLICH vastgesteld. In verschillende streken van Duitschland, waar de diphtheritis zoo hevig heerschte dat de scholen moesten worden gesloten, werden op ruime schaal proeven genomen. Met 1 eenheid kregen zij een onbevredigend resultaat, met 5 eenheden was het al beter, en bij 15 eenheden meenden zij reeds de noodige grens gevonden te hebben. Toch bleek ook dit nog niet voldoende en zoo klommen zij tot 60. Onder minstens 10000 met deze dosis behandelde menschen zijn er ongeveer nog 10 ziek geworden aan diphtheritis, en om deze reden is de hoeveelheid op 150 eenheden gebracht. Wanneer nu weer onder 10000 met deze quantiteit behandelde personen er een paar voorkomen, die toch nog diphtheritis krijgen, zal men dan maar weer de dosis moeten grooter maken? BEHRING, die het zelf voor waarschijnlijk houdt dat dit zal gebeuren, is niet voor vergrooting van de dosis. Hij meent, dat 150 eenheden voldoende zijn om alle gezonde individuen te immuniseeren. Voor reeds geïnfecteerde personen hangt de vraag, of deze dosis nog in staat zal zijn het uitbreken der ziekte te voorkomen, geheel af van het tijdstip in het incubatie-stadium waarop de inspuiting is geschied. Dierproeven hebben geleerd, dat, wanneer na een sterke injectie het incubatie-stadium ten einde loopt, zelfs de geheele «einfache Heildosis» de ziekte niet meer kan tegenhouden. Moet nu, wanneer bijv. voor 1000 personen de immuniseerende dosis, die $1\frac{1}{4}$ Mark kost, voldoende is, om de mogelijkheid, dat zij voor den 1001^{den} persoon niet voldoende zal zijn, voor alle anderen ook bijv. een 4-maal duurdere hoeveelheid worden genomen?

Deze vraag zou men bevestigend moeten beantwoorden, wanneer voor de personen, die zich reeds in een ver voortgeschreden incubatie-stadium bevonden en bij wie dus toch diphtheritis ondanks de inspuiting optreedt, groot gevaar bestond. Maar volgens de tot nu toe verkregen ervaringen wordt reeds door 60 eenheden, wanneer na de inspuiting daarvan toch nog diphtheritis uitbreekt, het ziektebeloop zoodanig gewijzigd, dat de ziekte

geen noemenswaard gevaar oplevert, en wanneer men nu bedenkt, dat door het inspuiten van een dosis van 600 eenheden, als ziekte is uitgebroken, alle gevaar voor een goeden afloop verdwijnt, dan schijnt het niet gemotiveerd te zijn, de nu voorgeschreven dosis van 150 eenheden nog op te voeren; veeleer zou het overweging verdienen om weer tot de kleinere dosis van 60 eenheden terug te keeren.

Er is evenwel een punt, waarom de injectie van 150 eenheden boven die van 60 is te verkiezen. De immuniseerende werking van het serum duurt des te langer naarmate er een grooter aantal eenheden is ingespoten, maar verdwijnt ten slotte geheel omdat de antitoxine met kliersecretie en hoofdzakelijk met de urine wordt uitgescheiden. Stel dat voor een gezond, niet geïnfecteerd kind van 20 K.G. lichaamsgewicht de dosis van 60 eenheden een immuniseerende werking gedurende 6 weken uitoefent, dan houdt na afloop van die 6 weken nog niet onmiddellijk alle beschuttende werking op. Lichte infecties kunnen dan nog volkomen onschadelijk zijn en zulke infecties, die bij niet geïmmuniseerde personen zware ziekteverschijnselen veroorzaken, worden in minder ernstige veranderd. Langzamerhand echter is ieder spoor van beschuttende werking verdwenen. Dit feit zou er dus toe kunnen leiden grootere hoeveelheden serum in te spuiten. Nu is evenwel uit dierproeven gebleken, dat er des te meer antitoxine met de urine wordt uitgescheiden, naarmate deze stof meer geconcentreerd in het bloed aanwezig is, zoodat bijv. wanneer 60 eenheden gedurende 6 weken immuniseeren, 150 eenheden dit niet 15, maar misschien hoogstens 10 weken doen. Een gedeelte van de antitoxine verlaat dus ongebruikt het lichaam. Met het oog op deze verschillende omstandigheden is het beter om, ten einde een langer tijd durende beschuttende werking te verkrijgen, herhaaldelijk kleinere hoeveelheden in te spuiten.

BEHRING raadt nu aan de inspuitingen van 150 eenheden om de 10 weken te herhalen. Noch ouderdom, noch constitutie vereischen een verandering van dit voorschrift. Daar waar geen diphtheritis heerscht of waar de ziekte is verdwenen, ontraadt BEHRING de inspuiting. Het verdient overweging om de vermoedelijk reeds geïnfecteerde leden van een huisgezin, waar diphtheritis heerscht, met 150 eenheden en de nog niet geïnfecteerden uit de omgeving met 60 eenheden in te spuiten.

Het is niet goed om de voor immunisatie noodige dosis te

nemen uit de fleschjes, die voor genezingsdoeleinden door de H6chster Farbwerken worden verkocht, maar uit kleinere, die ieder 2-maal de dosis van 150 eenheden, voor 66n immunisatie noodig, bevatten. Deze fabriek zal dan ook zeer spoedig fleschjes in den handel brengen van 2 cM³. inhoud, bevattende 300 eenheden, geschikt voor 2 immunisaties. De prijs zal 3 Mark bedragen. BEHRING heeft hier met opzet een sterker werkend serum genomen dan het normaalserum, omdat hij er een voordeel in ziet, bij gezonde personen slechts een klein volume in te spuiten.

Referent meent toch, dat het zaak is om voorzichtig te zijn met het herhaalde inspuiten van vrij groote doses antitoxine. Hoewel ook uit het opstel van BEHRING een blind vertrouwen spreekt in de onschadelijkheid van zijn middel, is het hier de plaats om er nog eens op te wijzen, dat ROUX bij zijn onderzoekingen het merkwaardige feit heeft vastgesteld, dat «beaucoup de ces cobayes qui ont 6t6 trait6s par le s6rum dans des conditions vari6es et qui ont surv6cu, deviennent cachectiques et finissent par succomber parfois apr6s des mois. Lorsqu'on fait le compte de ceux qui subsistent apr6s 6 mois ou un an, on est 6tonn6 de voir combien ils sont peu nombreux. Chez ces petits rongeurs, les cons6quences d'un empoisonnement diphth6rique m6me peu intense se font sentir 6 longue 6ch6ance». Zou dit de adder zijn, die onder het gras schuilt? Het groote levensgevaar waarin diphtheritis-pati6nten verkeereren, veroorlooft veel, maar een al te blind vertrouwen zou misschien groote teleurstellingen kunnen baren.

DE HAAN.

De Nieuwe Rotterdamsche Courant van 20 December 1894 bevat het volgende schrijven:

Utrecht, 19 December.

De ondergeteekenden verklaren te hebben aanvaard de door de Nieuwe Rotterdamsche Courant ontvangen gelden voor bereiding en kostelooze verschaffing van BEHRING's middel tot voorkoming en genezing van diphtherie, ten bedrage van f 4662.50, en betuigen aan de edelmoedige gevers voor die zeer gewaardeerde bijdrage, aan het Rotterdamsche comit6 van geneeskundigen voor het in hen gestelde vertrouwen, alsmede aan de administratie der Nieuwe Rotterdamsche Courant voor de door haar genomen moeite hun hartelijken dank.

Met nadruk wenschen zij er op te wijzen, dat zij het genoemde bedrag en andere gelden, door particulieren voor hetzelfde doel verstrekt of toegezegd, overeenkomstig den door Zijn Excellentie den Minister van Binnenlandsche Zaken in de vergadering van de Tweede Kamer der Staten-Generaal van 12 dezer uitgesproken wensch, niet als rijks-ambtenaren aannemen of zullen aannemen voor het rijk, maar als particuliere deskundigen, die van de serum-vaccinatie en -therapie in het algemeen voor mensch en veestapel groote verwachtingen koesterende, met beide handen de gelegenheid aangrijpen om zich met een wetenschappelijken arbeid te kunnen bezighouden, die hen in staat stelt op de hoogte te blijven van de practijk dier nieuwe wijze van voorkomen en genezen, en mede te werken aan hare toepassing en opbouw. Te meer, nu zij door de uitkomsten der meest bevoegden zijn overtuigd, dat zij met de hereiding van BEHRING's entstof hulpbehoevenden feitelijk kunnen helpen.

Met velen zijn de ondergeteekenden van oordeel, dat BEHRING's middel aan proefneming in klinieken en inrichtingen is ontwassen, en thans wel degelijk in de handen van den medicus op de rechte plaats is.

Dr. C. H. H. SPRONCK.

Dr. A. W. H. WIRTZ.

MAATSCHAPPIJ TER BEVORDERING DER VEEARTSENIJKUNDE.

MEDEDEELINGEN VAN HET HOOFDBESTUUR.

Zooals bekend is, werden in de laatst gehouden Algemeene Vergadering, ten gevolge van het voorstel der afdeeling Noord-Holland, de H.H. Dr. A. W. H. WIRTZ, D. A. DE JONG, M. H. J. P. THOMASSEN, Dr. L. J. VAN DER HARST, J. J. HINZE, J. F. LAMÉRIS en D. VAN DER SLUIJS benoemd tot leden der commissie „welke een onderzoek instelt naar de wijze waarop een reorganisatie van het veeartsenijkundig onderwijs in Nederland aangewezen zou kunnen worden geacht en die tevens de midde-

len aangeeft, waardoor de Maatschappij een hervorming zou kunnen bevorderen." Daar de H.H. WIRTZ en HINZE de benoeming niet hebben aanvaard, is in een bijeenkomst van het Hoofdbestuur met de overige leden der commissie besloten de H.H. J. POELS en A. FREDERIKSE uit te noodigen in de commissie zitting te nemen. Aan dit besluit is gevolg gegeven. De Heer FREDERIKSE heeft zich bereid verklaard lid der commissie te worden; de Heer POELS heeft voor de uitnoodiging bedankt en om deze plaats te vervullen is den Heer J. MAZURE gevraagd lid der commissie te willen worden.

De Heer D. F. VAN EVELD heeft zich welwillend bereid verklaard voorloopig voort te gaan met het in ontvangst nemen en verzamelen van Hollandsche werken en geschriften op veeartsenijkundig gebied, ten behoeve van de bibliotheek der Maatschappij.

Het Hoofdbestuur verzoekt dus beleefd de zendingen aan het adres van den Heer VAN EVELD te richten.

Als Secretaris der afdeling Noord-Holland is opgetreden de Heer A. L. J. GOETHALS te Amsterdam.

Bij de afdeling Utrecht zijn als leden aangenomen de Heeren: A. E. TEN BROEKE te Maarsen, A. MARCÛS te Hilversum, M. H. DE LA VIETER en G. G. J. WESTHOLZ, beiden te Utrecht.

De Heer A. MARCÛS te Hilversum gaat van de afdeling Utrecht naar die van Noord-Holland over, terwijl de Heer J. L. G. CAJJAUX van de Algemeene afdeling naar die van Gelderland—Overijsel overgaat.

BIBLIOTHEEK VAN HOLLANDSCHE VEEARTSENIJKUNDIGE WERKEN.

Voor de bibliotheek zijn ontvangen:

Van den Heer H. A. KROES te Dieverbrug:

H. J. PRAKKE, Een woord aan de veehouders in Friesland met betrekking tot de veepest. Leeuwarden, Wed. M. VAN DEN BOSCH, 1866.

W. F. STEYGERWALT, De bekwame Veearts, volledig handboek der genees- en verloskunde van het vee. Naar het Duitsch van Dr. L. WAGENFELD. 2de druk. Leiden, D. NOOTHOVEN VAN GOOR, z. j.

Van den Heer N. WOLF te Utrecht:

J. S. RAREY, Het geheim om paarden te temmen. Uit het Engelsch door D. C. STEYN PARVÉ. Haarlem, C. ZWAARDEMAKER en J. J. WEEVERINGH, 1858.

Van den Heer W. C. SCHIMMEL te Utrecht:

FRANCISCUS GUENON, Verhandeling over de melkkoeijen, uit het Fransch vertaald. Brugge, A. BOGAERT, 1849.

Bibliotheek over Landbouw, ingerigt door het Staetsbestuur. Keus der melkkoeijen. Brussel, STAPLEAUX, 1850.

E. C. ENKLAAR, Handboek voor den houder van rundervee. Tweede veel vermeerderde en verbeterde druk, met vele houtgravuren. Haarlem, A. C. KRUSEMAN, 1858.

Kort verslag van het verhandelde in de 1ste tot IX^{de} Algemeene Vergadering van Rijksveeartsen. Utrecht, POST UITERWEER EN COMP., 1852—58 (N°. 1 in duplo. Van de 8ste en 9de Algemeene Vergadering ontbreken de blz. 121—132, n.l. opgaven van buitenlandsche literatuur).

en verder onderstaande werken, geschreven door wijlen L. PH. WÜPPERMANN, paardenarts 1ste klasse bij het Nederlandsche leger (Zie Tijdschrift voor Veeartsenijkunde en Veeceelt, Deel 19, blz. 1).

L. PH. WÜPPERMANN, Handbuch der Hypologie oder die Lehre von der Schätzung des Pferdes auf dessen öconomischen und pecuniären Werth. Osnabrück, FRIEDRICH RACKHORST, 1832.

L. PH. WÜPPERMANN, Gemeinnutziges Vieharzneibuch. Dritte vermehrte und verbesserte Auflage. Osnabrück, J. F. L. LÜDECKE, 1833.

L. PH. WÜPPERMANN, Abhandlung über das Wesen der Imponderabilien. Erste Theil, Erste und zweite Abtheilung. Utrecht, W. F. DANNENFELSER, 1849.

L. PH. WÜPPERMANN, Gedachten en opmerkingen omtrent den dienst der paardenartsen van het Nederlandsche leger. Amsterdam, M. DE BOER, 1855.

Van den Heer D. F. VAN ESVELD te Utrecht:

Dr. A. NUMAN, Iets voor landbouwers over het zaaijen

van koolzaad en andere veldgewassen op rijen. Groningen, R. J. SCHIERBEEK, 1827.

Dr. A. NUMAN, Iets voor landbouwers over de teelt van het Chinesche radijs-zaad als olie-gevend gewas. Utrecht, N. VAN DER MONDE, 1837.

A. J. JANNE, De kenteekenen, het verloop en de oorzaken der ziekten van het vee. Utrecht, DANNENFELSER & CO. (G. METZELAAR), 1878.

Aanteekeningen uit de geschiedenis der Rijks Veeartsenijschool te Utrecht. Uitgegeven door de feestreglings-commissie bij de herdenking aan haar 50-jarig bestaan. Zwolle, W. E. J. TJEENK WILLINK, 1872.

Dr. H. VAN CAPELLE, 's Rijks Veeartsenijschool te Utrecht (met gravures). In Eigen Haard, jaargang 1880, n°s. 41, 42 en 43.

DIXI, Nog iets over het onderwijs aan de Veeartsenijschool te Utrecht. Nieuwe Utrechtsche Courant, n°s. 852 en 853 van 1868.

De Vijf-en-Twintig-jarige ambtsvervulling van den Heer A. TH. VERHAAR, den 1sten April 1880 herdacht door zijne Oud-leerlingen, Ambtgenooten en Leerlingen. Utrecht, J. VAN DRUTEN, 1882.

H. J. H. STEMPEL, Rede uitgesproken bij de herdenking van het 25-jarig bestaan der Maatschappij ter bevordering der Veeartsenijkunde, op 17 September 1887. Utrecht, J. L. BEIJERS, 1887.

Feestwijzer ter gelegenheid van het 25-jarig Jubileum der veterinaire Sociëteit Absyrtus, 1865—1890. Utrecht, G. J. C. SCRINERIUS, 1890.

Een Zeventigjarige ('s Rijks-Veeartsenijschool). Utrechtsche Courant van 10 December 1891.

Request der Veeartsenijkundige Vereeniging, naar aanleiding der ter beschikking stelling van den Heer W. EEFING, gepatenteerd veearts, ten einde benoemd te worden tot Gouvernementsveearts. Batavia, 18 Februari 1890.

Burgerlijke Veeartsenijkundige Dienst in Nederl. Indië, door een Veearts. Algemeen Handelsblad van 19 Januari 1890.

Veeartsenijkunde op christelijk-historischen grondslag. Het Vaderland van 29 Januari 1890.

D. A. DE JONG JZN., Eenige opmerkingen aangaande de plaats gehad hebbende benoeming van gouvernements-veeartsen in Nederlandsch-Indië. Nieuwe Rotterdammer Courant van 30 Januari 1890.

Rapport van de Natuurkundige Afdeeling der Koninklijke Academie van Wetenschappen naar aanleiding van verzoeken aan Zijne Majesteit den Koning van de besturen der Nederlandsche Vereeniging en der Sophia-vereeniging tot bescherming van dieren, om wettelijke voorziening tegen misbruik van vivisectie. Amsterdam, 24 Februari 1883.

Adres der leerlingen van het 3de en 4de studiejaar aan 's Rijks-Veeartsenijschool te Utrecht, naar aanleiding van het Ministeriëel besluit van 17 October 1888. Utrechtsch Prov. en Stedelijk Dagblad van 19 November 1888.

Een Dierenvriend over voorstaand adres en Dr. J. D. VAN DER PLAATS, De oefenings-operatiën aan 's Rijks-Veeartsenijschool. Utrechtsch Prov. en Stedelijk Dagblad van 22 November 1888.

Dierenbeschermmer, Utrechtsch Prov. en Stedelijk Dagblad van 24 November 1888.

Dr. A. W. H. WIRTZ, De oefenings-operatiën aan 's Rijks-Veeartsenijschool; De leeraren aan 's Rijks-Veeartsenijschool. Het klinisch onderwijs aan 's Rijks-Veeartsenijschool. Utrechtsch Prov. en Stedelijk Dagblad van 25 November 1888.

Dr. J. D. VAN DER PLAATS, Toelichtingen op een schrijven van den directeur der Rijks-Veeartsenijschool. Utrechtsch Prov. en Stedelijk Dagblad van 3 December 1888.

Oefenings-Operatiën. De Amsterdammer, Dagblad van Nederland, van 4 December 1888.

Dr. A. W. H. WIRTZ, Nog eens: De Oefenings-operatiën aan 's Rijks-Veeartsenijschool. Utrechtsch Prov. en Stedelijk Dagblad van 5 December 1888.

S. F. W. ROORDA VAN EYSINGA, Vivisectie. Utrechtsche Courant van 20 Juni 1892.

X. Z. Wetten op de besmettelijke ziekten van het vee. Nieuwe Utrechtsche Courant van 5 Februari 1871.

J. B. SNELLEN, Twee plagen. Nieuwe Rotterdamsche Courant van 30 October 1894.

L. J. VAN DER HARST, Studiën over *Taxus baccata* L.

en het aan deze plant eigen vergift. Academisch proefschrift. Utrecht, J. L. BEIJERS, 1884.

Dr. ZWAARDEMAKER, Idiosyncrasie bij carbol-vergiftiging (Overgedrukt uit het Ned. Tijdschrift voor Geneeskunde, 1887 2de Deel).

J. POELS, Die Mikrokokken der Druse der Pferde (Coryza contagiosa equorum). Separatabdruck aus „Fortschritte der Medicin“, 1888, n°. 1.

Prof. J. FORSTER, Over de inwerking van het rooken op het infectie-vermogen van tuberculeuse stoffen (Overgedrukt uit het Ned. Tijdschrift voor Geneeskunde 1890, 1ste Deel).

Van den Heer Dr. L. J. VAN DER HARST te Utrecht:

X. Het aantal aanstaande veeartsen in ons land. Landbouwcourant 1887, n°. 43.

Van den Heer H. L. A. WIJNEN, geneesheer (oud-veearts) te Odoorn:

Dr. A. NUMAN, Verhandeling over de koepokken, zooals dezelve natuurlijk bij het rund voorkomen, en, door inenting kunnen worden voortgebracht, en over de beveiligende mok of pokmok des paards. Utrecht, VAN PADDENBURG EN COMP., 1831.

C. C. GOEDHARDT, De besmettelijke longziekte van het rundvee. Amsterdam, GEBR. DIEDERICHS, 1852.

VAN ESVELD.

VERSLAG VAN DE VERGADERING DER AFDEELING UTRECHT,

gehouden op 28 Juli 1894.

Na behandeling der huishoudelijke werkzaamheden krijgt de Heer HAMBURGER het woord voor zijn voordracht over «Een onbekende microbe als oorzaak van peritonitis bij het paard.»

Spreeker ontving voor eenige weken van den Heer VAN DULM

te Arnhem een vloeistof, welke afkomstig was uit de peritoneaalholte van een paard, dat plotseling in de weide was ziek geworden en spoedig daarna aan peritonitis bezweek. Het was den Heer VAN DULM bij sectie gebleken, dat geen perforatie van den darm had plaats gehad; de oorzaak van het lijden was hem onbekend gebleven. Bij microscopisch onderzoek bleek de, onder aseptische voorzorgsmaatregelen verzamelde, vloeistof weinig witte bloedlichaampjes te bevatten, maar een groote hoeveelheid streptococcen, zooals later bleek, in reine cultuur.

Entingen, verricht in paarden-, runder- en honden-bouillon, kwamen uitstekend op; evenzoo die in gelatine, waarvan de plaatculturen een eigenaardigen rosetvorm deden zien. In agar-agarplaten waren de koloniën rond en ovaal van vorm. De steekculturen in paardegelatine en paardenagar hadden een zaagvormige gedaante.

Het was nu de vraag, is deze streptococcus de oorzaak der ziekte geweest? Na enting met reine bouillon-culturen in de peritoneaalholte van konijnen ontstond wel verhoogde lichaamstemperatuur, doch deze was den volgenden dag weer normaal. Bij inspuiting van culturen in de bloedbaan kreeg men soortgelijk resultaat. Peritonitis was in geen van beide gevallen waar te nemen. Proeven bij een hond gaven een eenigszins bevredigender resultaat. Culturen der microben in honden-bouillon gevormd, werden in de peritoneaalholte bij een hond ingespoten; hierdoor werd een zeer lichte peritonitis opgewekt, die echter wel niet doodelijk was, doch met tijdelijke aanzienlijke temperatuurverhooging gepaard ging. Er kon met een spuitje een weinig vocht uit de buikholte gezogen worden en daarin bevond zich dezelfde streptococcus. In de bloedbaan van een hond gespoten, veroorzaakte de cultuur wel koorts, doch geen peritonitis.

Spreker had onlangs opgemerkt, dat bij een geopereerden klop-hengst, die peritonitis had gekregen, wel microben aanwezig waren in het vocht der buikholte, maar geen enkele in de bloedbaan. Ofschoon hij niet wist of dit ook in het nu besproken geval had plaats gehad — hij had het bloed niet onderzocht — heeft hij toch enkele experimenten met betrekking tot dit verschijnsel genomen. Het bleek dan dat de streptococcen in het bloedserum van paarden niet wilden groeien, in de lymfhe daarentegen wel. Aangezien nu het seruse vocht in de buikholte niets anders dan lymfhe is, wordt hierdoor verklaard waarom sommige

bacteriën niet in de bloedbaan, doch wel in de buikholte voorkomen. In het serum moeten dus vergiften aanwezig zijn, die in de lympe worden gemist.

Bedoelde microbe heeft spreker streptococcus peritonitidis equi genoemd, omdat de peritonitis er spontaan door ontstaat en de streptococcus in eigenschappen van alle bekende streptococcen afwijkt.

Hiermede wil hij echter niet zeggen dat peritonitis ook niet door andere microben kan worden veroorzaakt. Men denke bijv. aan bacterium coli communis, een microbe, welke men bij koliek, zoowel bij mensch als paard, in een aantal gevallen aantreft.

De onderzoekingen over dit onderwerp zijn nog in geenen deele als geëindigd te beschouwen.

De bacteriën worden levend en ook gekleurd gedemonstreerd, evenals de besproken culturen.

De heer DE BRUIN bedankt spreker voor het gehoorde en beveelt hem de Afdeeling en het Tijdschrift aan voor verdere mededeelingen. De Heer HAMBURGER verlaat de vergadering.

De heer DE JONG stelt voor om in de onvoorziene uitgaven een post op te nemen van b.v. f 75, om DR. HAMBURGER in de gelegenheid te stellen zijn proeven met den streptococcus op paarden voort te zetten.

De Heer DE BRUIN meent, dat op aanvraag, voor dit doel wellicht aan de school paarden beschikbaar zouden kunnen worden gesteld.

De Heer VAN LENT vraagt hoe te handelen met het lid onzer afdeeling, den Heer VAN HINSBERGH, die steeds achterstallig blijft met de betaling der contributies?

Aan den Secretaris wordt opgedragen om, alvorens dienaangaande te beslissen, nogmaals een schrijven tot hem te richten, met het verzoek om voor het lidmaatschap te bedanken, in geval er geen plan bestaat tot afbetaling.

De Heer VAN LENT deelt een geval mede van uitgebreid interstitieel emphyseem, door hem waargenomen bij een hit. Het dier was als opgeblazen; na eenige dagen volgde herstel.

De heer HOEFNAGEL kreeg veel katten onder behandeling, die een vischhaak in den anus hadden, welke blijkbaar met den vischkop was opgegeten.

De Heer DE BRUIN deelt mede, dat bij de uitwendige bekkenafmeting de verkregen coëfficiënt vrij constant is.

De Heer DE JONG wijst er op, dat keuring van vleesch zonder de ingewanden niet alleen wetenschappelijk onmogelijk, maar ook practisch gevaarlijk is. Dezer dagen werden te Leiden 4 voet vleesch ingevoerd ter keuring; het vleesch was waterig en de nieren bezet met miliair-abscessen. Het hart was toevallig aanwezig; ook daarin vond men in het myocardium abscessen, die in het endocardium uitmondten. Men had dus met een pyaemisch proces te doen, misschien wel ten gevolge van metritis, en het vleesch werd afgekeurd. Ook in de hersenen waren kleine abscessen, en bij navraag bleek, dat het dier gedurende het leven hersenverschijnselen had vertoond.

De Heer HOEFNAGEL zegt een dergelijk geval te hebben waargenomen na traumatische pericarditis. Spreker meent dat pyaemisch vleesch geen gevaar oplevert voor consumptie; in Amsterdam wordt dit vleesch gekookt in den handel gebracht.

De Heer DE JONG vraagt of het bekend is, dat in spek nu en dan pigment wordt aangetroffen? Dezer dagen heeft hij het waargenomen in enkele vetcellen van stukken spek; door geconcentreerd zoutzuur was het niet te vernietigen, dus was het niet afkomstig uit het bloed.

De Heer SIKKEMA zegt dat pigment meermalen in beenderen is opgemerkt, en dat zich te Amsterdam aan het abattoir een schapekop en een pijpbeen bevinden, welke geheel zwart zijn.

De Heer DE BRUIN merkt op dat bij zwangere dieren dikwijls pigment aanwezig is in de buikspieren. Voorts maakt spreker nog opmerkzaam op het voorkomen van mesenteriaal-emphyseem bij varkens, n. l. luchtcysten in het mesenterium, die tot verwisseling aanleiding zouden kunnen geven met cysticercus.

De Heer VAN DER HARST heeft, indertijd, op verzoek van den Heer DHONT, het gas uit dergelijke cysten onderzocht en gevonden dat het gewone dampkringslucht is, misschien met een weinig meer CO₂. De Heer DE BRUIN zegt dat OSTERTAG deze zaak bespreekt en van meening is dat die cysten door lagere organismen worden veroorzaakt, doch daar zij nooit zijn gevonden, blijft de zaak zeer twijfelachtig.

De Heer DE JONG deelt mede, dat wanneer *Demodex folliculorum* plaatselijk aanwezig is, volgens Fransche schrijvers een behandeling met acidum nitricum succes geeft; is het geheele lichaam er door aangetast, dan zou een behandeling zijn aan te bevelen met 5% creoline met lanoline.

Niets meer te verhandelen zijnde, sluit de Voorzitter de vergadering.

TIEL, November 1894.

NECROLOGIE.

Op 26 November 1894 overleed te Grijpskerk de empirist O. KOSTER.

PERSONALIA.

De paardenarts 2de klasse P. BROUWER is met ingang van 2 Januari 1895 gedetacheerd bij het remonte-depot te Milligen.

De paardenarts 2de klasse J. M. KNIPSCHER is, met ingang van 2 Januari 1895, overgeplaatst bij het 1ste Regiment Veld- Artillerie te Utrecht.

De veearts K. VAN DER VEEN heeft zich in December 1894 verplaatst van Druten naar Grijpskerk.

Voorloopig zijn ter beschikking gesteld van den gouvernements- veearts te Batavia de bij den burgerlijken dienst benoemde vee- artsen: B. SIKKEMA, J. D. VAN DEN BERGH en CH. F. G. H. DE WILDE.

De cursus in bacteriologie van Dr. M. STRAUB aan 's Rijks Hospitaal te Utrecht wordt sedert 1 Januari 1895 bijgewoond door den paardenarts 1ste klasse J. N. BALLANGÉE van Amers- foort, en A. VRIJBURG, veearts te Deli, met verlof hier te lande.

VEEARTSENIJKUNDIG STAATSTOEZICHT.

Bij Koninklijk besluit van 3 November 1894, n°. 31, is met ingang van 16 December 1894, benoemd tot plaatsvervanger van

den districtsveearts, wien Utrecht als standplaats is aangewezen, de veearts J. J. F. HARTMANN te Nieuwersluis (gemeente Loenen) en, met ingang van 1 Januari 1895, tot plaatsvervanger van den districtsveearts, wien Groningen als standplaats is aangewezen, de veearts G. J. Mos te Assen.

Bij Koninklijk besluit van 7 November 1894, n°. 27, zijn voor den tijd van één jaar benoemd tot plaatsvervangers van den districtsveearts, wien Dordrecht als standplaats is aangewezen, de veeartsen W. H. VAN HASELEN te Vianen en C. ROODZANT te Oude-Tonge.

Bij Koninklijk besluit van 24 November 1894, n°. 47, is voor den tijd van 3 jaar benoemd tot plaatsvervanger van den districtsveearts, wien Groningen als standplaats is aangewezen, de veearts J. KNOL te Dalen.

De Minister van Binnenlandsche Zaken, gelet op het Koninklijk besluit van 27 Juni 1892, tot vaststelling van nadere bepalingen tot het tegengaan van de verbreiding van het mond- en klauwzeer onder het vee, aangevuld bij de Koninklijke besluiten van 17 November 1892 en 13 September 1894; gezien het bericht van den Commissaris der Koningin in de provincie Zuid-Holland, dd. 17 October ll.;

nader voorgenomen zijn beschikkingen van 29 Augustus ll., n°. 3760, en 10 October ll. n°. 4778, afd. M. P., waarbij het vervoer van herkauwende dieren en varkens verboden is uit een kring, omvattende de provinciën Noord-Holland (met uitzondering van de daartoe behoorende eilanden), Zuid-Holland en Utrecht, heeft goedgevonden te bepalen, dat, met wijziging dier beschikking, de afwijking van het verbod van veevervoer met inachtneming overigens van het in die beschikking bepaalde, kan worden toegestaan door den burgemeester van Rotterdam, wanneer die afwijking gevraagd wordt ten behoeve van vee, dat van de veemarkt te Rotterdam direct uit den bovenbedoelden kring naar de slachtbank moet worden vervoerd (Staatscourant van 21 October 1894).

Door den Commissaris der Koningin in de provincie Noord-Brabant is aan de Staatsspoorweg-Maatschappij dispensatie verleend van de Koninklijke besluiten van 2 December 1870 (Stbld. n°. 194) en van 14 Augustus 1888 (Stbld. n°. 142) tot doorvoer

door Nederland, langs de grenskantoren Rozendaal, Baarle-Nassau en Valkenswaard, van versch en gezouten vleesch, van versche en gedroogde huiden (met inbegrip van versch gezouten huiden), van ongesmolten vet, onbewerkte wol, onbewerkt haar en van versche en gedroogde klauwen en hoornen (Telegraaf van 27 October 1894).

De Minister van Binnenlandsche Zaken heeft ingetrokken zijn beschikking, waarbij het vervoer van herkauwende dieren en varkens verboden is uit een kring in de gemeente Tietjerksteradeel.

De Minister van Binnenlandsche Zaken heeft bepaald: dat afwijking van het verbod van veevervoer kan worden toegestaan door den burgemeester van Tiel, wanneer die afwijking gevraagd wordt ten behoeve van vee, dat van de veemarkt te Tiel direct uit den bovenbedoelden kring naar de slachtbank moet worden vervoerd (Staatscourant van 3 November 1894).

De Minister van Binnenlandsche Zaken heeft met intrekking van vroegere beschikkingen:

1°. Het vervoer van herkauwende dieren en varkens naar het overige gedeelte des lands verboden uit een kring, omvattende de provinciën Noord-Holland (met uitzondering van de daartoe behoorende eilanden), Zuid-Holland, Utrecht, Noord-Brabant en Zeeland, alsmede het gedeelte der provincie Gelderland ten Noorden en ten Westen van de Maas, de oostelijke grenzen der gemeenten Appeltern, Horsen en Druten, de Waal en de oostelijke grenzen der gemeenten IJzendoorn, Kesteren en Lienden tot aan den Rijn;

2°. Bepaald, dat, ten behoeve van vervoer van vee naar de slachtbank afwijking van het verbod van vervoer van herkauwende dieren en varkens, uit den in deze beschikking genoemden kring, na advies van den districtsveearts, onder de noodige voorzorgen tegen overbrenging van besmetting en met bepaling van den tijd, waarbinnen de slachting van het vee moet hebben plaats gehad, kan worden toegestaan:

a. door den Commissaris der Koningin in de provincie, waarin de invoer uit den kring plaats vindt;

b. door de burgemeesters van Rotterdam en Tiel, wanneer die afwijking gevraagd wordt ten behoeve van vee, dat van de veemarkten te Rotterdam en te Tiel rechtstreeks uit den bovenbedoelden kring naar de slachtbank moet worden vervoerd;

3°. Bepaald, dat ten behoeve van de beweiding, beakkering of bemesting van landerijen, gelegen langs of in de nabijheid van de grenzen van den in deze beschikking genoemden kring, afwijking van het verbod van vervoer van herkauwende dieren en varkens uit dien kring, na advies van den districtsveearts, onder de noodige voorzorgen tegen overbrenging van besmetting, en met bepaling van den tijd gedurende welke de vergunning van kracht is, kan worden toegestaan door den burgemeester van de gemeente, waarin de invoer uit den kring plaats vindt;

4°. Bepaald, dat de vergunningen, waarbij de hierboven onder 2°. en 3°. bedoelde afwijking van het verbod van vervoer van herkauwende dieren en varkens uit den in deze beschikking genoemden kring wordt toegestaan, zullen bevatten een nauwkeurige beschrijving van het vee, door opgave van geslacht, leeftijd, kleur en blijvende bijzondere kenteekenen, benevens een opgave van de plaats van herkomst en van de plaats van bestemming, en dat aan den burgemeester van de plaats der bestemming onverwijld een afschrift van de vergunning zal worden gezonden door den Commissaris der Koningin, die haar verleent, of door den burgemeester, die haar verleent, indien de plaats van bestemming niet in zijn gemeente ligt;

5°. Bepaald, dat wanneer afwijking van het verbod van vervoer van herkauwende dieren en varkens uit den in deze beschikking genoemden kring noodzakelijk is om andere redenen dan de hierboven onder 2°. en 3°. genoemde, zoodanige afwijking alleen kan worden toegestaan door den Minister van Binnenlandsche Zaken (Staatscourant van 6 November 1894).

Door den Commissaris der Koningin in de provincie Zuid-Holland is aan de Staatsspoorweg-Maatschappij dispensatie verleend van art. 1 van het Koninklijk besluit van den 8sten December 1870 (Stbl. n°. 194) en van art. 1 van het Kon. besluit van den 14^{den} Augustus 1888 (Stbl. n°. 142) voor den invoer van diverse partijen versch en gezouten vleesch, ongesmolten vet, onbewerkte wol, onbewerkt haar, klauwen en hoornen en versche en versch gezouten huiden van België via Rozendaal, Baarle-Nassau, Eisdén en Valkenswaard aan te voeren in verschillende plaatsen der provincie Zuid-Holland (Telegraaf van 8 November 1894).

De Minister van Binnenlandsche Zaken heeft bepaald, dat, te rekenen van 8 November 1894, het verbod van vervoer van

herkauwende dieren en varkens uit den kring, aangewezen bij zijn beschikking van 5 November, niet toepasselijk is op den doorvoer van bovenbedoeld vee door Noord-Brabant per spoor langs de lijn Nijmegen—Venlo (Staatscourant van 11 November 1894).

Met verwijzing naar het bericht omtrent den invoer van schapen in België, opgenomen in de Nederlandsche Staatscourant van 11 October, brengt de Minister van Buitenlandsche Zaken ter kennis van belanghebbenden dat, blijkens bericht van Hr. Ms. gezant te Brussel, thans ook de invoer in België is toegestaan van schapen uit Nederland — met uitzondering der provinciën Noord-Holland, Zuid-Holland en Utrecht — afkomstig, wanneer zij bestemd zijn voor de slachthuizen van Antwerpen, Gent en Luik.

De invoer zal uitsluitend mogen geschieden langs de grenskantoren Esschen, Hamont en Selzacte, per spoorweg en zonder overlading.

De schapen zullen afgeladen worden aan de stations Antwerpen (Stuyvenberg), Gent en Luik (Longdoz) of Luik (Vivegnis).

De dieren zullen na aankomst aan voormelde stations onmiddellijk uit de wagens, die ze hebben aangebracht, in voertuigen worden overgeladen en daarin naar de slachthuizen worden overgebracht. Dadelijk bij hun aankomst in die richtingen zullen zij op kosten der belanghebbenden, door daartoe aangewezen veeartsen, worden onderzocht. Na afloop van dat onderzoek zullen de dieren geleid worden in voorloopig daartoe aangewezen lokalen, en aldaar, totdat zij geslacht worden, onder bijzonder toezicht van den provincialen inspecteur-veearts verblijven.

De slachting moet uiterlijk binnen 5 dagen na aankomst in het slachthuis geschieden (Staatscourant van 16 November 1894).

Na overleg met de ambtenaren van het veeartsenijkundig staats-toezicht is door den Minister van Binnenlandsche Zaken bepaald, dat de bestrijding van het mond- en klauwzeer, met aanvanke-lijke handhaving der afgesloten kringen, zoolang dit nog noodzakelijk voorkomt, thans, zooveel doenlijk, zal worden beperkt tot de gewone maatregelen, welke tegen die ziekte krachtens de wet van 1870 en het Koninklijk besluit van 27 Maart 1888 (Staatsblad n°. 67) zijn voorgeschreven.

In verband hiermede zal de belooning van buitengewone gemeente-veldwachters, aangesteld voor het merken, beschrijven

en controleeren van aan mond- en klauwzeer lijdend, daarvan verdacht of daarvan hersteld vee, niet meer ten laste van het rijk kunnen worden gebracht (Telegraaf van 19 November 1894).

De Minister van Binnenlandsche Zaken heeft goedgevonden, met ingang van 20 November 1894, het vervoer van herkauwende dieren en varkens te verbieden in de gedeelten der gemeenten Weert, Nederweert, Meiel en Helden, gelegen ten Noorden en Westen van de Zuid-Willemsvaart en het Noorderkanaal, in de gemeenten Sevenum, Horst, Venraai en Wansum, in het gedeelte der gemeente Bergen, gelegen ten Noorden van het dorp Well en in de gemeenten Gennep, Ottersum en Mook, tenzij de vervoerder in het bezit zij of van een schriftelijke vergunning, waarbij hem afwijking van het verbod van vervoer uit den bovenbedoelden kring, ten behoeve van het vee dat hij vervoert, is toegestaan, of van een vervoerbillet, afgegeven door den burgemeester van de plaats van herkomst van het vee en bevattende een nauwkeurige omschrijving van het vee, door opgave van geslacht, leeftijd, kleur en blijvende bijzondere kenteekenen en opgave van de plaats van herkomst en de plaats van bestemming en van den tijd gedurende welken het biljet geldig is, alsmede de verklaring van den burgemeester, dat het vee zich na het in werking treden van deze beschikking niet in den bovenbedoelden kring heeft bevonden, een en ander met dien verstande, dat de bovenomschreven bepaling niet toepasselijk zij op vee hetwelk met doorvoer door Noord-Brabant per spoor langs de lijn Nijmegen-Venlo in Limburg wordt ingevoerd (Staatscourant van 18/19 November 1894).

Door den Minister van Binnenlandsche Zaken is ingetrokken zijn beschikking van 23 Augustus 1894, waarbij het vervoer van herkauwende dieren en varkens was verboden in den kring van de gemeenten Hemelumer-Oldefaart en Wymbritseradeel (Staatscourant van 24 November 1894).

Door den Commissaris der Koningin in de provincie Utrecht is aan de Staats-Spoorwegmaatschappij dispensatie verleend van het verbod, vervat in artikel 1 van de Koninklijke besluiten van 8 December 1870 (Stbl. n°. 194) en van 14 Augustus 1888 (Stbl. n°. 142) tot invoer van versch of gezouten vleesch (waaronder ook worst) in kleine hoeveelheden in de restauratie van den

harmonicatrein, komende uit Duitschland via Emmerik-Zevenaar (Telegraaf van 24 November 1894).

Door den Commissaris der Koningin in de provincie Utrecht is aan de Staats-Spoorwegmaatschappij dispensatie verleend van het verbod, vervat in art. 1 van de Koninklijke besluiten van 8 December 1870 (Stbl. n°. 194) en van 14 Augustus 1888 (Stbl. n°. 142) tot invoer per spoor uit Duitschland, langs het grenskantoor Zevenaar en uit België, langs de grenskantoren Rozendaal, Baarle-Nassau, Valkenswaard en Eisden, van de in genoemde Koninklijke besluiten vermelde artikelen, bestemd voor plaatsen gelegen in de provincie Utrecht.

De Minister van Buitenlandsche Zaken brengt ter kennis van belanghebbenden, dat de invoer in Italië van runderen, schapen en varkens, herkomstig uit Nederland, sinds 22 December 1894 is verboden (Telegraaf van 25 December 1894).

De Minister van Binnenlandsche Zaken heeft met intrekking der beschikking van 24 December 1870 (Staatscourant van 25/26 December 1870), bepaald:

1°. dat de kenteekenen, gebezigd om, volgens art. 17 dier wet, hoeven, erven, stallen of weiden aan te wijzen, waar zich door een besmettelijke ziekte aangetast of daarvan verdacht vee bevindt of bevonden heeft, zullen bestaan uit borden van ruw hout, aan één zijde glad geschaafd.

Deze borden zullen den vorm hebben van een rechthoek, waarvan de lange zijde een lengte heeft van acht decimeter, de korte van vier decimeter. Op de glad geschaafde zijde wordt met zwarte verf de naam der ziekte geplaatst.

De letters moeten een lengte hebben van één decimeter en een dikte van ten minste twee en ten hoogste drie centimeter.

Wanneer de districtsveearts het noodig acht, worden boven den naam der ziekte de woorden «verdacht vee» op het bord geplaatst;

2°. dat de sub 1°. bedoelde borden op zoodanige plaatsen als door den burgemeester, na overleg met den districtsveearts, zullen worden aangewezen, ter hoogte van ten minste twee en een halven meter boven den beganen grond, met spijkers zullen worden vastgehecht zoo mogelijk aan daartoe geschikte voorwerpen, of zoo de gelegenheid daartoe ontbreekt, aan houten palen, die te dien einde in den grond worden geplaatst (Telegraaf van 29 December 1894).

S T A A T der gevallen van besmettelijke veeziekten in Nederland gedurende September 1894.

(De cijfers tusschen ( ) duiden het getal eigenaren aan, onder wier vee de ziekte voorkwam.)

PROVINCIE.	GEMEENTE.	Veepest der herkauwers.	Longziekte (rund).	Mond- en klauwzeer.	Kwade droes en huidworm.	Schurft bij paard en schaaap.	Schaapspokken.	Vlekziekte en borstziekte bij varkens.	Trichinen-ziekte.	Miltvuur.	Hondsdolheid.		Rotkreupel.
											Bij hond en kat.	Bij ander vee.	
Groningen . .	Grootegast . .	"	"	1	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Termunten . .	"	"	"	"	"	"	1	"	"	"	"	"
	Veendam . . .	"	"	"	"	"	"	1	"	"	"	"	"
Friesland . .	Zuidbroek . .	"	"	"	"	"	"	1	"	"	"	"	"
	Baarderadeel .	"	"	"	"	1	"	6 (2)	"	"	"	"	"
	Doniawerstal .	"	"	55 (1)	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Hemelumer Olde- faart en Noord- wolde	"	"	135 (2)	"	"	"	12 (30)	"	"	"	"	"
	Hennaarderadeel	"	"	"	"	12 (1)	"	11 (6)	"	"	"	"	"
	Idaarderadeel .	"	"	71 (2)	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Leeuwarderadeel	"	"	"	"	"	"	"	1	"	"	"	"
	Oost-Dongeradeel	"	"	"	"	"	"	1	"	"	"	"	"
	Opsterland . .	"	"	"	"	39 (1)	"	"	"	"	"	"	"
	Rauwerderhem .	"	"	128 (3)	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Schoterland . .	"	"	"	"	5 (1)	"	"	"	"	"	"	"	
Tietjerksteradeel	"	"	63 (2)	"	"	"	"	"	"	"	"	"	
Utingeradeel . .	"	"	238 (4)	"	"	"	"	"	"	"	"	"	
West-Dongeradeel	"	"	"	"	"	"	1	"	"	"	"	"	
Wonseradeel . .	"	"	"	"	"	"	73 (41)	"	"	"	"	"	
Wymbritseradeel.	"	"	111 (2)	"	"	"	"	"	"	"	"	"	
Drente		"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Overijsel . . .	Avereest . . .	"	"	"	"	"	"	1	"	"	"	"	"
	Den Ham . . .	"	"	"	"	"	"	"	1	"	"	"	"
Gelderland . .	Ommen (Ambt).	"	"	"	"	"	"	1	"	1	"	"	"
	Appeltern . . .	"	"	4 (1)	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Barneveld . . .	"	"	"	"	"	"	1	"	"	"	"	"
	Beesd	"	"	16 (3)	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Brakel	"	"	5 (1)	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Buren	"	"	20 (2)	"	"	"	2 (1)	"	"	"	"	"
	Doesburg	"	"	"	"	"	"	1	"	"	"	"	"
	Elburg	"	"	"	"	"	"	"	1	"	"	"	"
	Elst	"	"	"	"	"	"	2 (2)	"	"	"	"	"
	Est en Opijnen.	"	"	26 (2)	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Heerde	"	"	"	"	"	"	1	"	"	"	"	"
	Heteren	"	"	"	"	"	"	1	"	"	"	"	"
	Kuilenburg . . .	"	"	12 (2)	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Manrik	"	"	94 (10)	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Ophemert	"	"	26 (3)	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Reden	"	"	"	"	"	"	2 (2)	"	"	"	"	"	
Voorst	"	"	"	"	"	"	1	"	"	"	"	"	
Transporteere . .		"	"	1005 (41)	"	57 (4)	"	120 (76)	"	4 (4)	"	"	"

PROVINCIE.	GEMEENTE.	Veepest der herkauwers.	Longziekte (rund).	Mond- en klauwzeer.	Kwade droes en huidworm.	Schurft bij paard en schaap.	Schaapspokken.	Vlekziekte en borsziekte bij varkens.	Trichinen-ziekte.	Milbvuur.	Hondsdelheid.		Rotkreupel.
											Bij hond en kat.	Bij ander vee.	
Gelderland.	Transport	"	"	1005 (41)	"	57 (4)	"	120 (76)	"	4 (4)	"	"	"
	Vuren	"	"	3 (4)	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Wageningen	"	"	"	"	"	"	4 (3)	"	"	"	"	"
	Wamel	"	"	"	4 (4)	"	"	"	"	"	"	"	"
Utrecht	Zalt-Bommel	"	"	"	"	"	"	2 (2)	"	"	"	"	"
	Abkoude-Baambrugge	"	"	1584 (43)	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Abkoude-Proosdij	"	"	918 (20)	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Baarn	"	"	18 (2)	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Benschop	"	"	1178 (78)	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Breukelen-Nijenrode	"	"	216 (31)	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Breukelen-St. Pieters	"	"	45 (2)	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Bunschoten	"	"	20 (4)	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Haarzuilens	"	"	224 (9)	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Harmelen	"	"	131 (21)	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Hoenkoop	"	"	525 (24)	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Houten	"	"	94 (6)	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	IJsselstein	"	"	481 (27)	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Jaarsveld	"	"	23 (5)	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Jutfaas	"	"	186 (18)	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Kamerik	"	"	1567 (77)	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Kokkengen	"	"	335 (24)	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Laag-Nieuwkoop	"	"	183 (11)	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Linschoten	"	"	235 (33)	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Loenen	"	"	481 (31)	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Loenersloot	"	"	511 (23)	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Loosdrecht	"	"	83 (15)	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Loopik	"	"	431 (46)	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Maarsen	"	"	126 (13)	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Maarseveen	"	"	17 (2)	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Maartensdijk	"	"	43 (3)	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Mijdrecht	"	"	1748 (89)	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Nichtevecht	"	"	357 (18)	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Odijk	"	"	31 (2)	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Oudenrijn	"	"	358 (16)	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Polsbroek	"	"	893 (26)	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Ruwiel	"	"	576 (34)	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Schalkwijk	"	"	7 (4)	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Snelrewaard	"	"	433 (28)	"	"	"	"	"	"	"	"	"	
Utrecht	"	"	77 (5)	"	"	"	"	"	"	"	"	"	
Veldhuizen	"	"	45 (4)	"	"	"	"	"	"	"	"	"	
Vinkeven e. a.	"	"	1478 (71)	"	"	"	"	"	"	"	"	"	
Vleuten	"	"	163 (11)	"	"	"	"	"	"	"	"	"	
Vreeland	"	"	225 (17)	"	"	"	"	"	"	"	"	"	
Transporteere	"	"	17054 (927)	4 (4)	57 (4)	"	126 (81)	"	4 (4)	"	"	"	

PROVINCIE.	GEMEENTE.	Veepest der herkauwers.	Longziekte (rund).	Mond- en klauwzeer.	Kwade droes en huidvorm.	Schurft bij paard en schaaap.	Schaapspokken.	Vlekziekte en borstziekte bij varkens.	Trichinen-ziekte.	Miltvuur.	Hondsdotheid.		Rotkrepel.
											Bij hond en kat.	Bij ander vee.	
Utrecht	Transport.	..	..	17054 ⁽⁹²⁷⁾	4 ⁽¹⁾	57 ⁽⁴⁾	..	126 ⁽⁸⁴⁾	..	4 ⁽⁴⁾	..	..	..
	Vreeswijk.	..	..	3 ⁽²⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Willeskop	..	..	352 ⁽²²⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Willige-Langerak	..	..	303 ⁽³⁷⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
Noord-Holland.	Wilnis	..	..	1082 ⁽⁵⁵⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Zegveld	..	..	444 ⁽³⁵⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Zuilen.	..	..	38 ⁽²⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Aalsmeer.	..	..	167 ⁽¹⁶⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Abbekerk.	..	..	35 ⁽⁴⁾	..	..	..	3 ⁽²⁾	..	..	..	..	..
	Akersloot.	..	..	985 ⁽⁸³⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Alkmaar	..	..	297 ⁽²²⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	*) Abattoir.	Amsterdam	..	..	30 ⁽⁴⁾	1	..	..	..	..	..	..	..
	Andijk	..	..	..	..	..	..	1	..	..	..	..	..
	Ankeveen.	..	..	29 ⁽³⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Assendelft	..	..	145 ⁽¹⁷⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Avenhorn	..	..	71 ⁽⁸⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Beemster	..	..	664 ⁽⁶⁸⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Beets	..	..	172 ⁽¹⁹⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Bergen	..	..	15 ⁽¹⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	2 ⁽¹⁾
	Berkhout	..	..	249 ⁽¹²⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Beverwijk	..	..	8 ⁽¹⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Bloemendaal	..	..	21 ⁽¹⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Broek-in-Waterland	..	..	168 ⁽²⁰⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Broek-op-Langendijk	..	..	3 ⁽¹⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Buiksloot	..	..	6 ⁽¹⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Diemen	..	..	808 ⁽⁶⁹⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Edam	..	..	315 ⁽²⁸⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Enkhuizen	..	..	..	..	..	..	2 ⁽²⁾	..	..	..	..	..
	Graft	..	..	304 ⁽³⁴⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	's-Gravenland	..	..	45 ⁽⁴⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
Haarlemmerliede en Spaarnwoude	..	..	29 ⁽⁵⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
Haarlemmermeer	..	..	344 ⁽¹⁰⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
Heemskerk	..	..	397 ⁽²⁴⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
Heemstede	..	..	24 ⁽²⁾	..	..	..	1	..	..	..	..	..	
Heer-Hugowaard	..	..	125 ⁽⁴⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
Heilo	..	..	280 ⁽¹¹⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
Hensbroek	..	..	34 ⁽²⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	13 ⁽¹⁾	
Hilversum	..	..	138 ⁽⁵⁾	..	..	..	2 ⁽²⁾	..	..	..	..	..	
Hoogkarspel	..	..	..	..	..	..	1	..	..	..	..	..	
Hoogwoud	..	..	148 ⁽¹⁵⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
Ipendam	..	..	169 ⁽¹²⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
Jisp	..	..	201 ⁽¹⁷⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
Kastrikum	..	..	115 ⁽⁸⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
	Transporteere	..	..	25812 ⁽¹⁵⁹¹⁾	5 ⁽²⁾	57 ⁽⁴⁾	..	136 ⁽⁹⁰⁾	..	4 ⁽⁴⁾	..	..	15 ⁽²⁾

PROVINCIE.	GEMEENTE.	Vepest der herkauwers.	Lonziekte (rund).	Mond- en klauwzeer.	Kwade droes en huidworm.	Scharft bij paard en schaaap.	Schaapspokken.	Vlekziekte en borstziekte bij varkens.	Trichinen-ziekte.	Miltvuur.	Hondsdoelheid.		Rotkreupel.
											Bij hond en kat.	Bij ander vee.	
Noord-Holland.	Transport . . .	"	"	25812 ⁽⁴⁵⁰¹⁾	5 ⁽²⁾	57 ⁽⁴⁾	"	136 ⁽⁹⁰⁾	"	4 ⁽⁴⁾	"	"	15 ⁽²⁾
	Katwonde . . .	"	"	53 ⁽⁹⁾	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Koedijk . . .	"	"	11 ⁽⁴⁾	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Kortenhoef . . .	"	"	39 ⁽⁵⁾	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Krommenie . . .	"	"	87 ⁽⁸⁾	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Kwadijk . . .	"	"	88 ⁽¹⁰⁾	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Landsmeer . . .	"	"	47 ⁽⁷⁾	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Limmen . . .	"	"	266 ⁽³⁴⁾	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Middelie . . .	"	"	136 ⁽⁴⁸⁾	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Monnikendam . . .	"	"	87 ⁽⁸⁾	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Muiden . . .	"	"	327 ⁽³⁰⁾	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Naarden . . .	"	"	302 ⁽³⁵⁾	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Nederhorst-den-Berg . . .	"	"	278 ⁽²²⁾	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Nieuwendam . . .	"	"	242 ⁽¹⁵⁾	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Nieuwe-Niedorp . . .	"	"	2 ⁽²⁾	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Nieuwer-Amstel . . .	"	"	3258 ⁽¹⁰⁵⁾	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Obdam . . .	"	"	18 ⁽³⁾	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Oosthuizen . . .	"	"	86 ⁽¹³⁾	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Oterleek . . .	"	"	316 ⁽¹⁹⁾	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Oudendijk . . .	"	"	101 ⁽¹¹⁾	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Ouder-Amstel . . .	"	"	1855 ⁽⁹⁸⁾	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Oudkarspel . . .	"	"	"	"	"	"	1	"	"	"	"	"
	Ouddorp . . .	"	"	82 ⁽¹⁶⁾	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	St.-Pankras . . .	"	"	10 ⁽²⁾	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Purmerend . . .	"	"	175 ⁽²⁴⁾	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Ransdorp . . .	"	"	110 ⁽¹²⁾	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Rijp . . .	"	"	13 ⁽³⁾	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Schellinkhout . . .	"	"	37 ⁽³⁾	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Schermerhorn . . .	"	"	27 ⁽¹⁰⁾	"	2 ⁽⁴⁾	"	"	"	"	"	"	"
	Schoten . . .	"	"	83 ⁽⁵⁾	"	6 ⁽⁴⁾	"	"	"	"	"	"	"
	Sloten . . .	"	"	112 ⁽⁹⁾	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Spaarndam . . .	"	"	11 ⁽²⁾	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Spanbroek . . .	"	"	7 ⁽¹⁾	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Sijbekarspel . . .	"	"	52 ⁽²⁾	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Texel . . .	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	66 ⁽⁸⁾
	Uitgeest . . .	"	"	512 ⁽⁴⁰⁾	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Uithoorn . . .	"	"	754 ⁽²²⁾	"	"	"	"	"	"	"	"	"	
Ursen . . .	"	"	18 ⁽²⁾	"	"	"	"	"	"	"	"	"	
Velzen . . .	"	"	46 ⁽³⁾	"	"	"	"	"	"	"	"	"	
Venhuizen . . .	"	"	6 ⁽¹⁾	"	"	"	5 ⁽⁵⁾	"	"	"	"	"	
Warder . . .	"	"	14 ⁽²⁾	"	"	"	"	"	"	"	"	"	
Watergraafsmeer . . .	"	"	62 ⁽³⁾	"	"	"	"	"	"	"	"	"	
Weesp . . .	"	"	121 ⁽¹⁴⁾	"	"	"	"	"	"	"	"	"	
Weesperkarspel . . .	"	"	1892 ⁽¹²²⁾	"	"	"	"	"	"	"	"	"	
Westzaan . . .	"	"	19 ⁽³⁾	"	"	"	1	"	"	"	"	"	
Transporteere . . .	"	"	37574 ⁽²³³⁶⁾	5 ⁽²⁾	65 ⁽⁶⁾	"	143 ⁽⁹⁷⁾	"	4 ⁽⁴⁾	"	"	81 ⁽⁴⁰⁾	

PROVINCE.	GEMEENTE.	Voepst der herkauwers.	Longziekte (rund).	Mond- en klauwzeer.	Kwade droes en huidworm.	Schurft bij paard en schaaip.	Schaapspokken.	Vlekziekte en borsziekte bij varkens.	Trichinen-ziekte.	Miltkuut.	Hondsdelheid.		Rotkreupel.
											Bij hond en kat.	Bij ander vee.	
Noord-Holland.	Transport . . .	..	..	37574 ⁽²³³⁶⁾	5 ⁽²⁾	65 ⁽⁶⁾	..	143 ⁽⁹⁷⁾	..	4 ⁽⁴⁾	..	..	81 ⁽¹⁰⁾
	Wognum . . .	..	..	31 ⁽¹⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Wormer . . .	..	..	404 ⁽²⁸⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Wormerveer . . .	..	..	33 ⁽⁵⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Wijdene . . .	..	..	12 ⁽⁴⁾	..	..	..	6 ⁽⁴⁾	..	..	..	..	..
	Wijdewormer . . .	..	..	84 ⁽⁶⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Wijk-aan-Zee en Duin . . .	..	..	15 ⁽¹⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
Zuid-Holland.	Zuid- en Noord-Schermer . . .	..	..	793 ⁽⁵³⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Aar (Ter) . . .	..	..	500 ⁽²⁸⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Aarlanderveen . . .	..	..	2273 ⁽⁷⁰⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Abbenbroek . . .	..	..	20 ⁽²⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Alblas (Oud-) . . .	..	..	12 ⁽³⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Alblasserdam . . .	..	..	4 ⁽¹⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Alkemade . . .	..	..	1002 ⁽⁵²⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Alfen . . .	..	..	2718 ⁽⁴⁹⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Ameide . . .	..	..	9 ⁽²⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Ammerstol . . .	..	..	9 ⁽²⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Barendrecht . . .	..	..	12 ⁽¹⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Barwoutswaarder . . .	..	..	1216 ⁽³⁴⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Beierland (Oud-) . . .	..	..	..	..	..	..	1	..	..	..	..	..
	Benthuizen . . .	..	..	354 ⁽¹⁴⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Bergambacht . . .	..	..	1137 ⁽³⁶⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Bergschenhoek . . .	..	..	1076 ⁽³²⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Berkel e. a. . .	..	..	853 ⁽³⁴⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Berkenwoude . . .	..	..	209 ⁽¹⁸⁾	..	..	..	..	..	2 ⁽¹⁾	..	..	..
	Bleiswijk . . .	..	..	384 ⁽²³⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Bleskensgraaf . . .	..	..	43 ⁽⁷⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Bodegraven . . .	..	..	4286 ⁽¹¹¹⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Boskoop . . .	..	..	131 ⁽¹³⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Brandwijk . . .	..	..	24 ⁽⁵⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Charlois . . .	..	..	52 ⁽⁵⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Delft . . .	..	..	487 ⁽²⁶⁾	..	..	..	..	..	1	..	..	..
	Dordrecht . . .	..	..	13 ⁽¹⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Dubbeldam . . .	..	..	27 ⁽⁴⁾	..	..	..	1	..	..	..	..	..
	Geervliet . . .	..	..	46 ⁽⁶⁾	..	..	..	2 ⁽⁴⁾	..	..	..	..	..
	Giesendam . . .	..	..	18 ⁽²⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Giesen-Nieuwkerk . . .	..	..	12 ⁽²⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Gouda . . .	..	..	424 ⁽²⁴⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Gouderak . . .	..	..	496 ⁽³⁷⁾	..	3 ⁽¹⁾	..	5 ⁽¹⁾	..	..	..	..	..
Goudriaan . . .	..	..	9 ⁽²⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
Gondswaard . . .	..	..	12 ⁽²⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
's-Gravendeel . . .	..	..	53 ⁽⁶⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
's-Gravenhage . . .	..	..	411 ⁽²⁰⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
's-Gravenzande . . .	..	..	97 ⁽⁵⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
Transporteere . . .	..	..	57365 ⁽³¹⁷⁰⁾	5 ⁽²⁾	68 ⁽⁷⁾	..	158 ⁽¹⁰⁵⁾	..	7 ⁽⁶⁾	..	..	81 ⁽¹⁰⁾	

PROVINCIE.	GEMEENTE.	Veepest der herkauwers.		Mond- en klauwzeer.	Kvade droes en huidvorn.	Schurft bij paard en schaap.	Schaapspokken.	Vlekziekte en borstziekte bij varkens.	Trichinen-ziekte.	Milkvuur.	Hondsdolheid.		Rotkreupel.
		Longziekte (ruud).									Bij hond en kat.	Bij ander vee.	
Zuid-Holland	Transport.	..	..	57365 ⁽⁸¹⁷⁰⁾	5 ⁽²⁾	68 ⁽⁷⁾	..	158 ⁽¹⁰⁵⁾	..	7 ⁽⁶⁾	..	..	81 ⁽¹⁰⁾
	Groot-Ammers	..	..	97 ⁽¹⁰⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Haastrecht	..	..	1409 ⁽⁵⁶⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Hazerswoude.	..	..	1030 ⁽²⁷⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Heenvliet	..	..	115 ⁽¹⁰⁾	..	..	..	4 ⁽¹⁾	..	..	..	..	..
	Heinenoord	..	..	18 ⁽²⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Hekelingen	..	..	19 ⁽³⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Hekendorp	..	..	413 ⁽¹⁷⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Helvoet (Nieuw-)	..	..	30 ⁽²⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Hendrik-Ido-Am- bacht	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Hillegersberg	..	..	28 ⁽³⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Hof-van-Delft	..	..	1422 ⁽⁵⁸⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Hoogvliet.	..	..	2323 ⁽⁹⁴⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Hoorbaar.	..	..	68 ⁽⁶⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	IJselmonde	..	..	..	..	..	..	..	..	1	..	..	..
	Kapelle a/d IJsel	..	..	107 ⁽¹²⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Ketel	..	..	761 ⁽⁶¹⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Klaaswaal	..	..	1047 ⁽⁴⁰⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Koudekerk	..	..	18 ⁽²⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Kralingen	..	..	992 ⁽²⁶⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Krimpen a/d Lek	..	..	1750 ⁽³⁵⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Krimpen a/d IJsel	..	..	169 ⁽¹²⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Langerak.	..	..	270 ⁽²¹⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Langeruigeweide.	..	..	9 ⁽²⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Leerbroek.	..	..	926 ⁽²⁸⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Leiderdorp	..	..	10 ⁽¹⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Leimuider	..	..	486 ⁽²⁵⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Lekkerkerk	..	..	631 ⁽³⁰⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Lekkerland (Nieuw-)	..	..	287 ⁽⁴¹⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Leksmond	..	..	84 ⁽¹¹⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Lier (De).	..	..	36 ⁽⁵⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Lisse	..	..	872 ⁽³⁷⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Loosduinen	..	..	107 ⁽⁵⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
Maasland.	..	..	805 ⁽⁴⁸⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
Maassluis.	..	..	2140 ⁽¹¹⁷⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
Meerkerk.	..	..	29 ⁽⁴⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
Meliszand	..	..	64 ⁽¹⁰⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
Middelharnis	..	..	6 ⁽¹⁾	..	..	..	7 ⁽⁷⁾	..	..	..	..	..	
Mijns-Heerenland	..	..	..	..	..	..	2 ⁽²⁾	..	..	..	..	..	
Molenaarsgraaf.	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
Monster	..	..	34 ⁽⁷⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
Moordrecht	..	..	166 ⁽⁸⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
Naaldwijk	..	..	795 ⁽⁴⁰⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
Nieuwenhoorn	..	..	569 ⁽³⁸⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
			44 ⁽⁵⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
Transporteere	..	..	77551 ⁽⁴¹³⁶⁾	5 ⁽²⁾	68 ⁽⁷⁾	..	173 ⁽¹¹⁷⁾	..	8 ⁽⁷⁾	..	..	81 ⁽¹⁰⁾	

PROVINCIE.	GEMEENTE.	Veepest der herkauwers.	Longziekte (rond).	Mond- en klauwzeer.	Kwade droes en huidworm.	Schrift bij paard en schaaap.	Schaapspokken.	Vlekziekte en borstziekte bij varkens.	Trichinen-ziekte.	Miltvuur.	Hondsdelheid.		Rotkreupel.
											Bij hond en kat.	Bij ander vee.	
Zuid-Holland	Transport . . .	..	..	77551 ⁽⁴¹³⁶⁾	5 ⁽²⁾	68 ⁽⁷⁾	..	173 ⁽⁴¹⁷⁾	..	8 ⁽⁷⁾	..	..	81 ⁽⁴⁰⁾
	Nieuwerkerk a/d IJsel . . .	..	..	1253 ⁽⁷²⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Nieuwkoop . . .	..	..	2562 ⁽⁶⁵⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Nieuwpoort . . .	..	..	6 ⁽¹⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Nieuwveen . . .	..	..	318 ⁽¹²⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Noordeloos . . .	..	..	13 ⁽³⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Nootdorp . . .	..	..	228 ⁽⁹⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Numansdorp . . .	..	..	..	..	..	..	4 ⁽⁴⁾	..	..	..	..	..
	Oegstgeest . . .	..	..	514 ⁽²⁶⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Oost-Voorne . . .	..	..	42 ⁽⁴⁾	..	..	..	1	..	..	..	..	..
	Ottoland . . .	..	..	12 ⁽³⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Oudendoorn . . .	..	..	20 ⁽²⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Ouderkerk a/d IJsel . . .	..	..	447 ⁽⁶⁶⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Oudewater . . .	..	..	33 ⁽⁴⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Oudshoorn . . .	..	..	1741 ⁽³⁷⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Overschie . . .	..	..	1227 ⁽⁵²⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Papekop . . .	..	..	605 ⁽²³⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Papendrecht . . .	..	..	59 ⁽¹⁰⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Pernis . . .	..	..	98 ⁽¹²⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Peursum . . .	..	..	9 ⁽¹⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Piershil . . .	..	..	4 ⁽¹⁾	..	..	..	1	..	..	..	..	..
	Pijnakker . . .	..	..	1036 ⁽²⁹⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Poortugaal . . .	..	..	46 ⁽⁷⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Reewijk . . .	..	..	657 ⁽⁶⁸⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Roon . . .	..	..	30 ⁽⁴⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Ridderkerk . . .	..	..	69 ⁽⁷⁾	..	..	..	1	..	..	..	..	..
	Rijnsaterwoude . . .	..	..	143 ⁽⁷⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Rijswijk . . .	..	..	2120 ⁽⁸²⁾	..	4 ⁽¹⁾	..	..	..	..	..	..	..
	Rotterdam . . .	..	..	1039 ⁽¹⁵⁾	..	..	..	..	..	1	..	..	..
	Rozenburg . . .	..	..	479 ⁽³²⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Sassenheim . . .	..	..	91 ⁽⁵⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Schiebroek . . .	..	..	557 ⁽¹⁴⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Schiedam . . .	..	..	504 ⁽³⁶⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Schipluiden . . .	..	..	1949 ⁽⁵⁴⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Schoonhoven . . .	..	..	10 ⁽³⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Sliedrecht . . .	..	..	62 ⁽¹¹⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Sommelsdijk . . .	..	..	67 ⁽¹⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Spijkensisse . . .	..	..	55 ⁽⁵⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Stolwijk . . .	..	..	2267 ⁽⁹⁶⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Stompwijk . . .	..	..	973 ⁽⁶⁷⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Streefkerk . . .	..	..	166 ⁽²⁹⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Strijen . . .	..	..	212 ⁽²⁷⁾	..	4 ⁽¹⁾	..	1	..	..	..	..	..
	Tienhoven . . .	..	..	24 ⁽³⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Tonge (Nieuwe-) . . .	..	..	..	..	..	..	3 ⁽³⁾	..	..	..	..	..
	Transporteere . . .	..	..	99328 ⁽⁵¹³⁷⁾	5 ⁽²⁾	76 ⁽⁹⁾	..	184 ⁽¹²⁸⁾	..	9 ⁽⁸⁾	..	..	81 ⁽⁴⁰⁾

PROVINCIE.	GEMEENTE.	Veepest der horkauwers.	Longziekte (rond).	Mond- en klauwzeer.	Kwade droes en huidworm.	Schurft bij paard en schaaap.	Schaapspokken.	Vlekziekte en borstziekte bij varkens.	Trichinen-ziekte.	Miltyuur.	Hondsdotheid.		Rotkreupel.
											Bij hond en kat.	Bij ander vee.	
Zuid-Holland	Transport	..	..	99828 ⁽⁵¹³⁷⁾	5 ⁽²⁾	76 ⁽⁹⁾	..	184 ⁽¹²⁸⁾	..	9 ⁽⁸⁾	..	..	81 ⁽¹⁰⁾
	Veer	..	..	72 ⁽⁵⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Vianen	..	..	24 ⁽³⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Vierpolders	..	..	32 ⁽⁴⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Vlaardingen	..	..	98 ⁽¹⁰⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Vlaardinger-Am- bacht	..	..	1304 ⁽⁹¹⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Vlist	..	..	887 ⁽⁴⁰⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Voorburg	..	..	412 ⁽²⁴⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Voorhout	..	..	149 ⁽⁵⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Voorschoten	..	..	431 ⁽¹³⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Vrijenban	..	..	1933 ⁽⁷⁴⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Waarder	..	..	1110 ⁽²³⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Waddinxveen	..	..	766 ⁽⁶¹⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Warmond	..	..	420 ⁽²¹⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Wassenaar	..	..	782 ⁽²⁰⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Wateringen	..	..	363 ⁽¹⁶⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Westmaas	..	..	..	..	..	..	2 ⁽²⁾	..	..	..	..	..
	Wijngaarden	..	..	6 ⁽¹⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Woerden	..	..	346 ⁽¹⁶⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Woubrugge	..	..	619 ⁽³²⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Zegwaard	..	..	241 ⁽¹²⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Zevenhoven	..	..	455 ⁽²⁹⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Zevenhuizen	..	..	1012 ⁽⁶⁸⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Zoetermeer	..	..	242 ⁽¹⁷⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Zoeterwoude	..	..	691 ⁽⁴³⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Zuidland	..	..	45 ⁽³⁾	..	..	..	3 ⁽³⁾	..	..	..	..	..
	Zwammerdam	..	..	1360 ⁽⁴⁵⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
Zwartewaal	..	..	9 ⁽²⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
Zeeland	Biggekerke	..	..	..	..	..	..	2 ⁽²⁾	..	..	..	..	
	Brouwershaven	..	..	..	..	..	..	2 ⁽²⁾	..	..	..	..	
	Bruinisse	..	..	..	..	..	..	10 ⁽⁹⁾	..	..	..	..	
	Dreischor	..	..	..	..	..	3	1	..	..	..	..	
	Elkerzee	..	..	..	..	..	..	1	..	..	..	..	
	's-Gravenpolder	..	..	..	..	..	..	2 ⁽¹⁾	..	..	..	..	
	Grijpskerke	..	..	..	..	..	..	6 ⁽⁶⁾	..	..	..	..	
	Haamstede	..	..	..	..	..	..	2 ⁽²⁾	..	..	..	..	
	's-Heer-Arends- kerke	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
	's-Heerenhoek	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
	Heinkenszand	..	..	12 ⁽¹⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	
	Hontenisse	..	..	..	..	..	..	1	..	..	..	..	
	Kapelle	..	..	7 ⁽¹⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	
Koewacht	..	..	11 ⁽¹⁾	..	..	..	..	..	..	..	..		
Kolijnsplaat	..	..	..	..	..	..	1	..	..	..	..		
Kortgene	..	..	..	..	..	..	2 ⁽²⁾	..	..	..	..		
Transporteere	..	..	113167 ⁽³⁷⁹⁷⁾	5 ⁽²⁾	76 ⁽⁹⁾	..	219 ⁽¹⁸¹⁾	..	9 ⁽⁸⁾	..	..	176 ⁽¹²⁾	

PROVINCIE.	GEMEENTE.	Veepest der herkauwers.		Mond- en klauwzeer.	Kwade droos en huidworm.	Schrift bij paard en schaap.	Schaapspokken.	Vlekzichte en borstzichte bij varkens.	Trichinen-ziekte.	Miltvuur.	Hondsdolheid.		Rotkreupel.
		Longzichte (ruud).									Bij hond en kat.	Bij ander vee.	
Zeeland . . .	Transport . . .	..	..	113167 ⁽⁵⁷⁹⁷⁾	5 ⁽²⁾	76 ⁽⁶⁾	..	219 ⁽¹⁶¹⁾	..	9 ⁽⁸⁾	..	..	176 ⁽¹²⁾
	Koudekerke . . .	..	..	..	..	..	..	3 ⁽²⁾	..	..	..	..	..
	Kruiningen . . .	..	..	..	..	..	..	2 ⁽¹⁾	..	..	..	..	..
	St.-Maartensdijk.	..	..	..	..	..	..	4 ⁽³⁾	..	..	..	..	..
	Meliskerke . . .	..	..	20 ⁽³⁾	..	..	..	4 ⁽³⁾	..	..	..	..	..
	Nieuwerkerk . . .	..	..	1	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Nisse	..	..	5 ⁽¹⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	O. en W. Sooburg	..	..	..	..	..	..	4 ⁽⁴⁾	..	..	..	..	..
	Oostkapelle . . .	..	..	..	..	..	..	3 ⁽³⁾	..	..	..	..	..
	Ouwerkerk . . .	..	..	5 ⁽¹⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Renesse	..	..	..	..	..	..	1	..	..	..	..	..
	Scherpenisse . . .	..	..	..	..	..	..	3 ⁽³⁾	..	..	..	..	..
	Scrooskerke (S).	..	..	..	..	..	..	1	..	..	..	..	..
	Tolen	..	..	..	..	..	..	1	..	..	..	..	..
	Vrouwenpolder . .	..	..	..	..	..	..	1	..	..	..	..	..
	Wemeldinge . . .	..	..	10 ⁽¹⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Wissekerke . . .	..	..	..	..	..	..	2 ⁽²⁾	..	..	..	..	..
	Zonnemaire . . .	..	..	17 ⁽³⁾	..	..	..	1	..	..	..	..	..
	Noord-Brabant.	Bergen-op-Zoom.	..	..	1	..	..	..	..	..	..	..	..
Bezooien		..	..	..	..	..	1	..	..	1	..	..	..
Dongen		..	..	..	..	..	..	..	..	1	..	..	..
Fijnaart c. a . . .		..	..	28 ⁽⁵⁾	..	..	..	2 ⁽¹⁾	..	..	..	..	..
Gastel (Ond- en		..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..
Nieuw-).		..	..	11 ⁽⁴⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
Heesbeen c. a . . .		..	..	2 ⁽⁴⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
Kapelle		..	..	1	..	..	..	..	..	..	..	..	..
Klundert		..	..	11 ⁽¹⁾	..	..	..	1	..	..	..	..	..
Loon-op-Zand . . .		..	..	..	..	..	..	..	..	1	..	..	..
Nieuwkuik		..	..	..	..	..	..	1	..	..	..	..	..
Ooien		..	..	21 ⁽²⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
Oosterhout		..	..	..	..	..	..	1	..	..	..	..	..
Ossendrecht		..	..	..	..	..	..	1	..	..	..	..	..
Prinsenhage . . .		..	..	6 ⁽³⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
Rozendaal c. a . .		..	..	10 ⁽⁴⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
Vucht		..	..	..	..	..	..	1	..	..	..	..	..
Willemstad		..	..	1	..	..	..	..	..	..	..	..	..
Wijk c. a		..	..	4 ⁽²⁾	..	..	..	1	..	..	..	..	..
Woensdrecht . . .	..	..	..	..	..	..	2 ⁽¹⁾	..	..	..	..	..	
Zevenbergen . . .	..	..	..	..	..	..	1	..	..	..	..	..	
Zwaluwe (Hooge	..	..	5 ⁽²⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
en Lage)	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
Limburg	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..
Totaal in Nederland . . .	..	..	113326 ⁽⁵⁸²⁸⁾	5 ⁽²⁾	76 ⁽⁶⁾	..	261 ⁽¹⁹⁷⁾	..	12 ⁽¹¹⁾	..	..	..	176 ⁽¹²⁾

N.B. In den staat voor Augustus 11., opgenomen in de *Nederlandsche Staatscourant* van 23 en 24 September 1894, n°. 223, moeten, volgens later ingekomen bericht, voor Noord-Brabant nog opgenomen worden 55 gevallen van mond- en klauwzeer, namelijk: te Drongelen c. a. 1, te Heesbeen c. a. 23⁽⁴⁾, te Fijnaart 5⁽²⁾ en te Willemstad 26⁽⁴⁾, zoodat het totaalcijfer voor het Rijk wordt 23702⁽⁹³⁴⁾.
(*Staatscourant* van 20 October 1894.)

STAAT der gevallen van besmettelijke veeziekten in Nederland, gedurende October 1894.

(De cijfers tusschen ( ) duiden het getal eigenaren aan, onder wier vee de ziekte voorkwam.)

PROVINCIE.	GEMEENTE.	Veepest der herkauwers.		Mond- en Klauwzeer.	Kwade droes en huidworm.	Schurft bij paard en schaaap.	Schaapspokken.	Vlekziekte en borstziekte bij varkens.	Tiechmen-ziekte.	Miltvuur.	Hondsdelheid.		Rotkreupel.
		Longziekte (rund).									Bij hond en kat.	Bij ander vee.	
Groningen	Termunten	..	..	..	..	..	..	1	..	..	..	..	..
Friesland	Veendam	..	..	..	..	..	..	1	..	..	..	..	..
	Bolsward	..	..	..	..	..	..	4 (3)	..	..	..	..	..
	Ferwerderadeel	..	..	..	..	..	..	..	..	1	..	..	..
	Gaasterland	..	..	403	(10)	..	..	..	..	1	..	..	..
	Hemelum-Olde- faart en Noord- wolde	..	..	..	..	..	..	1	..	1	..	..	..
	Hennaarderadeel	..	..	..	..	..	..	3 (3)	..	..	..	..	..
	Idaarderadeel	..	..	135	(2)	..	..	..	..	..	..	..	..
	Opsterland	..	..	..	..	..	..	2 (1)	..	..	..	..	..
	Sloten	..	..	27	(4)	..	..	..	..	..	..	..	..
	Smallerland	..	..	45	(6)	..	..	..	..	..	..	..	..
Drente Overijsel.	Tietjerksteradeel	..	..	5	(1)	..	..	1	..	..	..	..	..
	Utingeradeel	..	..	375	(5)	..	..	..	..	..	..	..	..
	West-Dongeradeel	..	..	..	..	..	..	1	..	..	..	..	..
	Wymbritseradeel	..	..	380	(6)	..	..	..	..	..	..	..	..
	Wonseradeel	..	..	..	..	..	..	8 (7)	..	..	..	..	..
	Ambt-Almelo	..	..	..	..	..	..	1	..	..	..	..	..
	Diepenveen	..	..	..	..	..	..	..	..	1	..	..	..
	Stad-Ommen	..	..	..	..	..	..	1	..	..	..	..	..
	Rijsen	..	..	..	..	..	..	2 (2)	..	..	..	..	..
	Gelderland.	Apeldoorn	..	..	..	..	..	..	..	..	1	..	..
Arnhem		..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..
Barneveld		..	..	7	(1)	..	..	11 (5)	..	..	..	..	..
Beesd		..	..	22	(8)	..	..	..	..	..	..	..	..
Beuzichem		..	..	46	(10)	..	..	..	..	..	..	..	..
Brakel		..	..	18	(7)	..	..	..	..	..	..	..	..
Brummen		..	..	15	(1)	..	..	..	..	..	..	..	..
Buren		..	..	67	(10)	..	..	..	..	..	..	..	..
Buurmalsen		..	..	42	(9)	..	..	..	..	..	..	..	..
Deil		..	..	24	(4)	..	..	..	..	..	..	..	..
Doodewaard		..	..	8	(1)	..	..	..	..	..	..	..	..
Driel		..	..	1	..	..	..	1	..	..	..	..	..
Druten		..	..	2	(1)	..	..	..	..	..	..	..	..
Ede		..	..	380	(5)	..	..	1	..	..	..	..	..
Elburg		..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..
Est en Opijnen		..	..	16	(2)	..	..	..	..	..	..	..	..
Herwijnen		..	..	7	(3)	..	..	..	..	..	..	..	..
Heteren		..	..	..	..	..	..	1	..	..	..	..	..
Hoewelaken	..	..	1	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
Transporteere	..	..	2023	(95)	3 (3)	..	..	39 (29)	..	6 (6)	..	..	..

PROVINCIE.	GEMEENTE.	Veepest der herkauwers.	Longziekte (ruud).	Mond- en klauwzeer.	Kwade droes en huidworm.	Schurft bij paard en schaaap.	Schaapspokken.	Vlekziekte en borstziekte bij varkens.	Triebinen-ziekte.	Miltvuur.	Hondsdelheid.		Rotkreupel.
											Bij hond en kat.	Bij ander vee.	
Gelderland .	Transport	..	..	2023	(95)	3 (3)	..	..	39 ⁽²⁹⁾	..	6 ⁽⁶⁾	..	..
	Horsen	..	..	6	(1)	..	..	..	..	..	..	..	..
	Kesteren	..	..	13	(4)	..	..	..	..	..	..	..	..
	Kuilenburg	..	..	62	(8)	..	..	..	..	..	..	..	..
	Maurik	..	..	278	(24)	..	..	..	..	..	..	..	..
	Nijkerk	..	..	48	(11)	..	..	..	..	..	..	..	..
	Oldebroek	..	..	14	(9)	..	..	..	..	..	..	..	..
	Poederooien	..	..	41	(19)	..	..	..	..	..	..	..	..
	Reden	..	..	..	..	..	..	..	2 ⁽²⁾	..	..	..	..
	Varik	..	..	11	(2)	..	..	..	..	..	..	..	..
	Voorst	..	..	..	..	..	..	..	1	..	..	..	..
	Waardenburg	..	..	10	(2)	..	..	..	..	..	..	..	..
	Wadenooien	..	..	17	(2)	..	..	..	..	..	..	..	..
	Wageningen	..	..	104	(10)	..	..	..	..	..	..	..	..
	Wamel	..	..	71	(17)	3 (1)	..	..	..	..	..	..	..
	Wichen	..	..	..	..	..	..	..	1	..	..	..	..
	Winterswijk	..	..	..	..	..	..	..	1	..	..	..	..
	Wisch	..	..	..	..	..	..	..	..	1	..	..	..
	Zoelen	..	..	40	(5)	..	..	..	..	..	..	..	..
Zuilichem	..	..	8	(1)	..	..	..	..	..	..	..	..	
Utrecht .	Abkoude-Baam- brugge	..	..	260	(8)	..	..	..	..	..	..	..	..
	Abkoude-Proosdij	..	..	133	(6)	..	..	..	..	..	..	..	..
	Achtienhoven	..	..	158	(12)	..	..	..	..	..	..	..	..
	Amerongen	..	..	21	(2)	..	..	..	..	..	..	..	..
	Baarn	..	..	22	(2)	..	..	..	..	..	..	..	..
	Benschop	..	..	984	(40)	..	..	..	..	..	..	..	..
	De Bilt	..	..	70	(3)	..	..	..	..	..	..	..	..
	Breukelen-Nijenrode	..	..	327	(28)	..	..	..	..	..	..	..	..
	Breukelen-St.Pieters	..	..	27	(3)	..	..	..	..	..	..	..	..
	Bunnik	..	..	37	(1)	..	..	..	..	..	..	..	..
	Bunschoten	..	..	63	(10)	..	..	..	..	..	..	..	..
	Haarzuilens	..	..	202	(16)	..	..	..	..	..	..	..	..
	Harmelen	..	..	898	(62)	..	..	..	..	..	..	..	..
	Hoenkoop	..	..	246	(9)	..	..	..	..	..	..	..	..
	Hoogland	..	..	37	(5)	..	..	..	..	..	..	..	..
	Houten	..	..	281	(15)	..	..	..	..	..	..	..	..
	IJselstein	..	..	718	(42)	..	..	..	..	..	..	..	..
	Jaarsveld	..	..	177	(10)	..	..	..	..	..	..	..	..
	Jutfaas	..	..	479	(42)	..	..	..	..	..	..	..	..
	Kamerik	..	..	2251	(90)	..	..	..	..	..	..	..	..
	Kokkengen	..	..	417	(18)	..	..	..	..	..	..	..	..
	Laag-Nieuwkoop	..	..	209	(11)	..	..	..	..	..	..	..	..
	Linschoten	..	..	1106	(58)	..	..	..	..	..	..	..	..
	Loenen	..	..	143	(14)	..	..	..	..	..	..	..	..
	Loenersloot	..	..	203	(10)	..	..	..	..	..	..	..	..
	Loosdrecht	..	..	509	(31)	..	..	..	..	..	..	..	..
	Transporteere	..	..	12724	(755)	6 (4)	..	..	44 ⁽³⁴⁾	..	7 (7)	..	..

PROVINCIE.	GEMEENTE.	Veepest der herkauwers.	Longziekte (rind).	Mond- en klauwzeer.	Kwade droes en huidworm.	Schurt bij paard en schaaip.	Schaapspokken.	Vlekziekte en borsziekte bij varkens.	Triehner-ziekte.	Miltvuur.	Hondsdoelheid.		Rotkreupel.
											Bij hond en kat.	Bij ander vee.	
Utrecht.	Transport	77	77	12724 (755)	6 (4)	77	77	44 (34)	77	7 (7)	77	77	77
	Loopik	77	77	904 (48)	77	77	77	77	77	77	77	77	77
	Maarsen	77	77	121 (12)	77	77	77	77	77	77	77	77	77
	Maarseveen	77	77	98 (12)	77	77	77	77	77	77	77	77	77
	Maartensdijk	77	77	182 (19)	77	77	77	77	77	77	77	77	77
	Mijdrecht	77	77	703 (20)	77	77	77	77	77	77	77	77	77
	Montfoort	77	77	8 (2)	77	77	77	77	77	77	77	77	77
	Nichtevecht	77	77	31 (2)	77	77	77	77	77	77	77	77	77
	Odijk	77	77	18 (4)	77	77	77	77	77	77	77	77	77
	Oudenrijn	77	77	127 (14)	77	77	77	77	77	77	1	77	77
	Polsbroek	77	77	655 (18)	77	77	77	77	77	77	77	77	77
	Ruwiel	77	77	338 (19)	77	77	77	77	77	77	77	77	77
	Schalkwijk	77	77	253 (13)	77	77	77	77	77	77	77	77	77
	Snelrewaard.	77	77	321 (32)	77	77	77	77	77	77	77	77	77
	Soest	77	77	53 (4)	77	77	77	77	77	77	77	77	77
	Tienhoven	77	77	15 (2)	77	77	77	77	77	77	77	77	77
	Tul en 't Waal	77	77	115 (5)	77	77	77	77	77	77	77	77	77
	Utrecht	77	77	66 (15)	77	77	77	77	77	77	77	77	77
	Veldhuizen	77	77	295 (17)	77	77	77	77	77	77	77	77	77
	Vinkeveen c. a.	77	77	306 (20)	77	77	77	77	77	77	77	77	77
	Vleuten	77	77	213 (15)	77	77	77	77	77	77	77	77	77
	Vreeland	77	77	258 (19)	77	77	77	77	77	77	77	77	77
	Vreeswijk	77	77	68 (6)	77	77	77	77	77	77	77	77	77
	Werkhoven	77	77	50 (4)	77	77	77	77	77	77	77	77	77
	Westbroek	77	77	69 (5)	77	77	77	77	77	77	77	77	77
	Wijk-bij-Duurstede	77	77	6 (1)	77	77	77	77	77	77	77	77	77
	Willeskop	77	77	792 (29)	77	77	77	77	77	77	77	77	77
Willige-Langerak	77	77	328 (21)	77	77	77	77	77	77	77	77	77	
Wilnis	77	77	801 (33)	77	77	77	77	77	77	77	77	77	
Zegveld	77	77	1396 (65)	77	77	77	77	77	77	77	77	77	
Zeist	77	77	1	77	77	77	77	77	77	77	77	77	
Zuilen	77	77	50 (3)	77	77	77	77	77	77	77	77	77	
Noord-Holland.	Aalsmeer	77	77	313 (20)	77	77	77	77	77	77	77	77	
	Abbekerk	77	77	90 (6)	77	77	77	77	77	77	77	77	
	Akersloot	77	77	334 (26)	77	77	77	77	77	77	77	77	
	Alkmaar	77	77	263 (30)	77	77	77	77	77	77	77	77	
	Abattoir.	77	77	157 (22)	77	77	77	77	77	4*)	77	77	
	Amsterdam	77	77	457 (22)	77	77	77	77	77	77	77	77	
	Ankeveen	77	77	28 (3)	77	77	77	77	77	77	77	77	
	Anna-Paulowna	77	77	10 (2)	77	77	77	77	77	77	77	77	
	Assendelft	77	77	189 (44)	77	77	77	77	77	77	77	77	
	Avenhorn	77	77	165 (17)	77	77	77	77	77	77	77	77	
	Barsingerhorn	77	77	124 (18)	77	77	77	77	77	77	77	77	
	Beemster	77	77	1294 (94)	77	77	77	77	77	77	77	77	
	Beets	77	77	48 (8)	77	77	77	77	77	77	77	77	
	Bergen	77	77	289 (22)	77	77	77	77	77	77	77	77	
	Berkhout	77	77	376 (36)	77	77	77	77	77	77	77	77	
	Beverwijk	77	77	10 (4)	77	77	77	77	77	77	77	77	
	Transporteere			25055 (530)	6 (4)			44 (34)			9 (9)		

PROVINCIE.	GEMEENTE.	Veepest der herkauwers.		Mond- en klauwzeet.	Kwade droes en huidworm.	Schurft bij paard en schaap.	Schaapspokken.	Vlekziekte en borstziekte bij varkens.	Trichinen-ziekte.	Miltvuur.	Hondsdolheid.		Rotkreupel.
		Longziekte (rond).									Bij hond en kat.	Bij ander vee.	
Noord-Holland.	Transport	.. ..	25055	(1580)	6(4)	.. ..	44(34)	.. ..	9 (9)	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..
	Bloemendaal	.. ..	131	(10)	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..
	Blokker	.. ..	112	(40)	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..
	Broek-in-Waterland	.. ..	257	(30)	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..
	Broek-op-Langendijk	.. ..	1		.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..
	Buiksloot	.. ..	4	(4)	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..
	Bussum	.. ..	6	(1)	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..
	Diemen	.. ..	194	(10)	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..
	Edam	.. ..	89	(10)	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..
	Egmond	.. ..	273	(26)	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..
	Enkhuizen	.. ..	30	(2)	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..
	Graft	.. ..	300	(45)	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..
	's-Gravenland	.. ..	99	(7)	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..
	Haarlem	.. ..	127	(18)	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..
	Haarlemmerliede en Spaarnwoude	.. ..	855	(81)	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..
	Haarlemmermeer	.. ..	931	(82)	.. ..	15 (4)	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..
	Harenkarspel	.. ..	84	(17)	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..
	Heemskerk	.. ..	357	(28)	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..
	Heemstede	.. ..	35	(6)	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..
	Heer-Hugowaard	.. ..	332	(44)	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..
	Heilo	.. ..	556	(31)	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..
	Helder	.. ..	6	(1)	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..
	Hensbroek	.. ..	78	(17)	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..
	Hilversum	.. ..	70	(8)	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..
	Hoogkarspel	.. ..	13	(1)	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..
	Hoogwoud	.. ..	523	(45)	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..
	Hoorn	.. ..	12	(3)	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..
	Ipendam	.. ..	92	(9)	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..
	Jisp	.. ..	49	(9)	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..
	Kastrikum	.. ..	218	(20)	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..
	Katwoude	.. ..	174	(15)	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..
	Koedijk	.. ..	36	(3)	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..
	Koog a/d Zaan	.. ..	22	(3)	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..
	Kortenhoef	.. ..	18	(4)	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..
	Krommenie	.. ..	94	(16)	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..
Kwadijk	.. ..	69	(10)	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	
Landsmeer	.. ..	369	(40)	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	
Laren	.. ..	43	(10)	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	
St.-Maarten	.. ..	52	(10)	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	
Medemblik	.. ..	27	(3)	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	
Middelie	.. ..	8	(1)	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	
Monnikendam	.. ..	274	(29)	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	
Muiden	.. ..	153	(13)	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	
Naarden	.. ..	210	(24)	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	
Transporteere	.. ..	32438	(2332)	6(4)	15 (1)	.. ..	44(34)	.. ..	9 (9)	.. ..	.. ..	.. ..	

PROVINCIE.	GEMEENTE.	Veepest der herkauwers.	Longziekte (rund).	Mond- en klauwzeer.	Kwade droes en huidworm.	Scherft bij paard en schaaip.	Schaapspokken.	Vlekziekte en borstziekte bij varkens.	Trichinen-ziekte.	Miltevuur.	Honds-dolheid.		Rotkreupel.
											Bij hond en kat.	Bij ander vee.	
Noord-Holland.	Transport	» »	32438 (2353)	6 ⁽⁴⁾	15 ⁽¹⁾	»	44 ⁽²⁴⁾	»	9 ⁽⁹⁾	»	»	»	
	Nederhorst-den-Berg	» »	2 (1)	»	»	»	»	»	»	»	»	»	
	Nibbixwoud	» »	11 (1)	»	»	»	»	»	»	»	»	»	
	Nieuwendam	» »	231 (31)	»	»	»	»	»	»	»	»	»	
	Nieuwe-Niedorp	» »	189 (37)	»	»	»	»	»	»	»	»	»	
	Nienwer-Amstel	» »	863 (51)	»	»	»	»	»	»	»	»	»	
	Obdam	» »	183 (14)	»	»	»	»	»	»	»	»	»	
	Oosthuizen	» »	22 (4)	»	»	»	»	»	»	»	»	»	
	Oostzaan	» »	36 (11)	»	»	»	»	»	»	»	»	»	
	Opmeer	» »	215 (17)	»	»	»	»	»	»	»	»	»	
	Oterleek	» »	231 (18)	»	»	»	»	»	»	»	»	»	
	Oudendijk	» »	109 (17)	»	»	»	»	»	»	»	»	»	
	Oude-Niedorp	» »	67 (15)	»	»	»	»	»	»	»	»	»	
	Ouder-Amstel	» »	245 (17)	»	»	»	»	»	»	»	»	»	
	Oudkarspel	» »	4 (3)	»	»	»	»	»	»	»	»	»	
	Ouddorp	» »	179 (19)	»	»	»	»	»	»	»	»	»	
	St.-Pankras	» »	2 (1)	»	»	»	»	»	»	»	»	»	
	Purmerend	» »	187 (22)	»	»	»	»	»	»	»	»	»	
	Ransdorp	» »	78 (8)	»	»	»	»	»	»	»	»	»	
	Rijp	» »	133 (24)	»	»	»	»	»	»	»	»	»	
	Schagen	» »	105 (18)	»	»	»	»	»	»	»	»	»	
	Schellinkhout	» »	131 (10)	»	»	»	»	»	»	»	»	»	
	Schermerhorn	» »	511 (31)	»	»	»	»	»	»	»	»	»	
	Schoorl	» »	28 (3)	»	»	»	»	»	»	»	»	»	
	Schoten	» »	181 (17)	»	»	»	»	»	»	»	»	»	
	Sloten	» »	1100 (89)	»	»	»	»	»	»	»	»	»	
	Spaarndam	» »	29 (6)	»	»	»	»	»	»	»	»	»	
	Spanbroek	» »	326 (30)	»	»	»	»	»	»	»	»	»	
	Sijbekarspel	» »	288 (21)	»	»	»	»	»	»	»	»	»	
	Texel	» »	»	»	»	»	»	»	»	»	»	2 (1)	
	Twisk	» »	5 (1)	»	»	»	»	»	»	»	»	»	
	Uitgeest	» »	471 (46)	»	»	»	»	»	»	»	»	»	
	Uithoorn	» »	227 (19)	»	»	»	»	»	»	»	»	»	
	Ursem	» »	238 (25)	»	»	»	»	»	»	»	»	»	
	Velzen	» »	303 (29)	»	»	»	»	»	»	»	»	»	
	Venhuzen	» »	99 (8)	»	»	»	»	»	»	»	»	»	
	Warder	» »	2 (1)	»	»	»	»	»	»	»	»	»	
	Warmenhuizen	» »	27 (3)	»	»	»	»	»	»	»	»	»	
	Watergraafsmeer	» »	38 (2)	»	»	»	»	»	»	»	»	»	
	Weesp	» »	6 (1)	»	»	»	»	»	»	»	»	»	
	Weesperkarspel	» »	120 (10)	»	»	»	»	»	»	»	»	»	
	Westwoud	» »	3 (1)	»	»	»	»	»	»	»	»	»	
	Westzaan	» »	194 (35)	»	»	»	»	»	»	»	»	»	
	Wieringerwaard	» »	39 (4)	»	»	»	»	»	»	»	»	»	
	Winkel	» »	70 (18)	»	»	»	»	»	»	»	»	»	
	Wognum	» »	205 (20)	»	»	»	»	»	»	»	»	»	
Transporteere	» »	40171 (3112)	6 ⁽⁴⁾	15 ⁽¹⁾	»	44 ⁽³⁴⁾	»	9 ⁽⁹⁾	»	»	2 (1)		

PROVINCIE.	GEMEENTE.	Veepest der herkauwers, Longziekte (rund).	Mond- en klanvzeer.	Kwade droes en huidworm.	Schuift bij paard en schaaap.	Schaapspokken.	Vlekziekte en borstziekte bij varkens.	Triehinen-ziekte.	Miltvuur.	Hondsdoel- heid.		Betreuvel.
										Bij hond en kat.	Bij ander vee.	
Noord-Holland.	Transport	.. ..	40171 (3112)	6(6)	15 (1)	..	44(34)	..	9 (9)	..	..	2 (1)
	Wormer	.. ..	100 (48)	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Wormerveer	.. ..	120 (29)	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Wijdenes	.. ..	29 (3)	..	3 (1)	..	..	..	..	..	..	..
	Wijdewormer	.. ..	553 (46)	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Wijk-a.-Zee en -Duin	.. ..	192 (18)	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Zaandam	.. ..	149 (31)	..	..	..	..	..	..	..	..	..
Zuid-Holland .	Zaandijk	.. ..	31 (6)	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Zuid- en Noord- Schermer	.. ..	299 (28)	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Zwaag	.. ..	39 (4)	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Zijpe	.. ..	39 (5)	..	5 (1)	..	..	..	..	..	..	..
	Ter-Aar	.. ..	524 (21)	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Aarlanderveen	.. ..	721 (17)	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Abbenbroek	.. ..	29 (3)	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Alblas (Oud-)	.. ..	71 (11)	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Alblasserdam	.. ..	120 (18)	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Alkemade	.. ..	1024 (49)	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Alfen	.. ..	1408 (32)	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Ameide	.. ..	143 (16)	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Ammerstol	.. ..	5 (1)	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Arkel	.. ..	4 (1)	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Asperen	.. ..	14 (4)	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Barendrecht	.. ..	416 (12)	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Barwoutswaard	.. ..	705 (20)	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Beierland (Nieuw-)	.. ..	10 (1)	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	id. (Oud-)	.. ..	8 (1)	..	..	..	3 (3)	..	..	..	..	..
	id. (Zuid-)	.. ..	22 (2)	..	..	..	3 (1)	..	..	..	..	..
	Benthuizen	.. ..	251 (6)	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Bergambacht	.. ..	449 (51)	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Bergschenhoek	.. ..	117 (3)	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Berkel c. a.	.. ..	381 (20)	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Berkenwoude	.. ..	348 (14)	..	..	..	..	..	..	1	..	..
	Bleiswijk	.. ..	267 (10)	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Bleskensgraaf	.. ..	244 (33)	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Bodegraven	.. ..	185 (3)	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Boskoop	.. ..	71 (42)	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Brandwijk	.. ..	95 (10)	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Charlois	.. ..	242 (14)	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Delft	.. ..	416 (9)	..	..	..	..	..	..	..	..	..
Dirksland	.. ..	16 (2)	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
Dordrecht	.. ..	13 (2)	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
Dubbeldam	.. ..	35 (5)	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
Everdingen	.. ..	14 (2)	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
Geervliet	.. ..	240 (24)	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
Giesendam	.. ..	22 (6)	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
	Transporteere	.. ..	49752 (3742)	6(6)	23 (3)	..	50(38)	..	10(10)	..	..	2(1)

PROVINCIE.	GEMEENTE.	Veepest der herkauwers.		Mond- en klauwzeer.	Kwade droes en huidworm.	Schurff bij paard en schaaap.	Schaapspokken.	Vlecziekte en borstziekte bij varkens.	Trichinen-ziekte.	Miltvuur.	Hondsdoelheid.		Rotkreupel.
		Longziekte (rond).									Bij hond en kat.	Bij ander vee.	
Zuid-Holland .	Transport	..	..	49752 (3742)	6(4)	23 (3)	..	50(38)	..	10(10)	..	..	2(1)
	Giesen-Nieuwkerk	..	..	29 (6)	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Goedereede	..	..	91 (8)	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Gouda	..	..	342 (25)	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Gouderak	..	..	498 (15)	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Goudriaan	..	..	122 (20)	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Goudswaard	..	..	149 (14)	..	..	..	1	..	..	..	..	..
	's-Gravendceel	..	..	18 (3)	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	's-Gravenhage	..	..	102 (7)	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	's-Gravenzande	..	..	184 (28)	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Groot-Ammers	..	..	218 (30)	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Haastrecht	..	..	236 (12)	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Hagestein	..	..	15 (2)	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Hardinxveld	..	..	6 (1)	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Hazerswoude	..	..	2235 (72)	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Heenvliet	..	..	140 (15)	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Heer-Jansdam	..	..	71 (6)	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Hei- en Boeikop	..	..	39 (7)	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Heinenoord	..	..	28 (8)	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Hekelingen	..	..	50 (7)	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Hekendorp	..	..	272 (12)	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Hellevoet (Nieuw-)	..	..	99 (10)	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Hendrik-Ido-Am- bacht	..	..	126 (13)	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Heukelom	..	..	5 (1)	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Hillegersberg	..	..	167 (9)	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Hillegom	..	..	56 (2)	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Hof-van-Delft	..	..	35 (1)	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Hoog-Blokland	..	..	28 (6)	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Hoogvliet	..	..	41 (6)	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Hoornaar	..	..	33 (5)	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	IJselmonde	..	..	117 (9)	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Kapelle a/d IJsel	..	..	158 (14)	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Katwijk	..	..	5 (2)	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Ketel	..	..	63 (4)	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Klaaswaal	..	..	6 (1)	..	7 (1)	..	3 (2)	..	..	..	..	..
Koudekerk	..	..	937 (48)	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
Kralingen	..	..	445 (18)	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
Krimpen a/d Lek	..	..	456 (17)	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
id. a/d IJsel	..	..	57 (11)	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
Langerak	..	..	103 (15)	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
Langeruigeweide	..	..	421 (14)	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
Leerbroek	..	..	23 (4)	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
Leerdam	..	..	29 (5)	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
Leiden	..	..	..	..	..	..	1	..	..	..	..	..	
Leiderdorp	..	..	638 (29)	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
Leimuiden	..	..	257 (17)	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
Transporteere	..	..	58302 (4266)	6(4)	30 (4)	..	55(42)	..	10(10)	..	..	2(1)	

PROVINCIE.	GEMEENTE.	Veepest der herkauwers.	Longziekte (rund).	Mond- en klauwzeer.	Kwade droes en huidworm.	Schurft bij paard en schaaap.	Schaapspokken.	Vlekziekte en borstziekte bij varkens.	Trichinen-ziekte.	Milkvuur.	Hondsdelheid.		Botkreupel.	
											Bij hond en kat.	Bij ander vee.		
Zuid-Holland .	Transport	.. ..	58302	⁽⁴⁰⁰⁾	6 ⁽⁴⁾	30 ⁽⁴⁾	..	55 ⁽⁴²⁾	..	10 ⁽¹⁰⁾	..	..	2 ⁽¹⁾	
	Lekkerkerk	.. ..	307	⁽⁴⁴⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
	Lekkerland(Nieuw-)	.. ..	298	⁽⁴³⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
	Leksmond	.. ..	144	⁽¹⁹⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
	De Lier	.. ..	57	⁽¹⁰⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
	Lisse	.. ..	238	⁽¹⁴⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
	Loosduinen	.. ..	605	⁽⁴⁰⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
	Maasdam.	.. ..	53	⁽⁵⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
	Maasland	.. ..	60	⁽⁹⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
	Maassluis.	.. ..	10	⁽²⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
	Meerkerk.	.. ..	160	⁽²⁶⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
	Meliszand	.. ..	12	⁽⁴⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
	Middelharnis	.. ..	24	⁽¹⁾	..	..	..	1	..	..	..	..	..	
	Mijns-Heerenland.	.. ..	29	⁽⁰⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
	Moerkapelle.	.. ..	182	⁽⁴⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
	Molenaarsgraaf.	.. ..	22	⁽⁵⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
	Monster	.. ..	320	⁽²⁵⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
	Moordrecht	.. ..	550	⁽²¹⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
	Naaldwijk	.. ..	526	⁽⁵⁷⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
	Nieuwenhoorn	.. ..	93	⁽¹²⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
	Nieuwerkerk a/d													
	IJsel	.. ..	80	⁽¹³⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
	Nieuwkoop	.. ..	694	⁽²⁷⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
	Nieuwpoort	.. ..	4	⁽²⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
	Nieuwveen	.. ..	203	⁽¹¹⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
	Noordeloos	.. ..	124	⁽²⁰⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
	Noordwijk	.. ..	250	⁽¹³⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
	Noordwijkerhout	.. ..	499	⁽¹²⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
	Nootdorp	.. ..	304	⁽²⁴⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
	Numansdorp	.. ..	44	⁽⁶⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
	Oegstgeest	.. ..	385	⁽²⁵⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
	Oost-Voorne	.. ..	140	⁽¹⁶⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
	Ottoland	.. ..	93	⁽¹⁶⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
	Ouddorp	.. ..	88	⁽¹⁸⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
	Oudenhoorn	.. ..	13	⁽²⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
	Ouderkerk a/d IJsel	.. ..	56	⁽¹³⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
	Oudewater	.. ..	66	⁽⁵⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
	Oudshoorn	.. ..	847	⁽¹⁴⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
	Overschie	.. ..	37	⁽⁵⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
	Papekop	.. ..	144	⁽⁶⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
Papendrecht	.. ..	195	⁽²⁴⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..		
Pernis	.. ..	70	⁽⁸⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..		
Peursum	.. ..	18	⁽²⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..		
Piershil	.. ..	18	⁽²⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..		
Pijnakker.	.. ..	355	⁽³⁰⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..		
Poortugaal	.. ..	69	⁽¹⁰⁾	..	..	..	1	..	..	..	..	..		
Puttershoek	.. ..	5	⁽¹⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..		
Transporteere	.. ..	66793	⁽⁴⁰³⁸⁾	6 ⁽⁴⁾	30 ⁽⁴⁾	..	57 ⁽⁴⁴⁾	..	10 ⁽¹⁰⁾	..	..	2 ⁽¹⁾		

PROVINCIE.	GEMEENTE.	Veepest der herkauwers.	Longziekte (trund).	Mond- en klauwzeer.	Kwade droes en huidworm.	Schurft bij paard en schaap.	Schaapspokken.	Vlekziekte en borstzickte bij varkens.	Trichinen-ziekte.	Miltvuur.	Hondsdelheid.		Rotkreupel.
											Bij hond en kat.	Bij ander vee.	
Zuid-Holland	Transport	..	..	66793 ⁽⁴⁹³⁸⁾	6 ⁽⁴⁾	30 ⁽⁴⁾	..	57 ⁽⁴⁴⁾	..	10 ⁽¹⁰⁾	..	..	2 ⁽¹⁾
	Reewijk	..	..	363 ⁽³⁶⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Roon	..	..	44 ⁽⁷⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Ridderkerk	..	..	209 ⁽²⁰⁾	..	..	..	3 ⁽²⁾	..	..	..	..	..
	Rijnsaterwoude	..	..	219 ⁽¹¹⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Rijnsburg	..	..	95 ⁽¹⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Rijswijk	..	..	409 ⁽²⁰⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Rokkanje	..	..	42 ⁽⁸⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Rotterdam †)	..	..	192 ⁽⁴⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Rozenburg	..	..	433 ⁽³³⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Sassenheim	..	..	356 ⁽¹⁰⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Schelluinen	..	..	10 ⁽²⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Schiebroek	..	..	96 ⁽¹⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Schiedam	..	..	73 ⁽⁸⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Schipluiden	..	..	5 ⁽¹⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Schoonhoven	..	..	27 ⁽³⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Schoonrewoerd	..	..	14 ⁽²⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Sliedrecht	..	..	321 ⁽⁴⁴⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Sommelsdijk	..	..	300 ⁽⁴⁵⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Spijkenisse	..	..	163 ⁽¹³⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Stellendam	..	..	26 ⁽⁵⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Stolwijk	..	..	398 ⁽²⁴⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Stompwijk	..	..	1880 ⁽¹²²⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Streekerk	..	..	261 ⁽⁴³⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Strijen	..	..	316 ⁽³⁵⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Tienhoven	..	..	160 ⁽²⁰⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Tonge (Oude-)	..	..	7 ⁽¹⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Valkenburg	..	..	134 ⁽⁷⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Veur	..	..	225 ⁽⁹⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Vianen	..	..	98 ⁽¹⁵⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Vierpolders	..	..	36 ⁽⁴⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Vlaardingen	..	..	25 ⁽⁹⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Vlaardinger-Am- bacht	..	..	68 ⁽⁸⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Vlist	..	..	109 ⁽⁵⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Voorburg	..	..	196 ⁽⁸⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
Voorhout	..	..	445 ⁽⁴⁵⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
Voorschoten	..	..	626 ⁽²⁹⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
Vrijenban	..	..	331 ⁽¹⁹⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
Waarder	..	..	290 ⁽¹⁷⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
Waddinxveen	..	..	896 ⁽⁴⁷⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
Warmond	..	..	401 ⁽²⁴⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
Wassenaar	..	..	1372 ⁽⁴³⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
Wateringen	..	..	159 ⁽¹²⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
Wijngaarden	..	..	159 ⁽²⁷⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
Woerden	..	..	1196 ⁽⁴²⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
Woubrugge	..	..	1029 ⁽⁴³⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
	Transporteere	..	..	81007 ⁽⁵⁸⁵⁰⁾	6 ⁽⁴⁾	30 ⁽⁴⁾	..	60 ⁽⁴⁶⁾	..	10 ⁽¹⁰⁾	..	..	2 ⁽¹⁾

Transporteere . . . . . 81007 ⁽⁵⁸⁵⁰⁾ 6⁽⁴⁾ 30 ⁽⁴⁾ .. 60⁽⁴⁶⁾ .. 10⁽¹⁰⁾ .. .. 2 ⁽¹⁾

PROVINCIE.	GEMEENTE.	Veepest der herkauwers.		Mond- en klauwzeer.	Kwade droes en huidworm.	Schurft bij paard en schaaap.	Schaapspokken.	Vlekziekte en borstziekte bij varkens.	Trichinen-ziekte.	Miltvuur.	Hondsdelheid.		Rotkreupel.		
		Longziekte (rind).									Bij hond en kat.	Bij ander vee.			
Zuid-Holland .	Transport	.. ..	.. ..	81007	(5850)	6(4)	30 (4)	..	60(46)	..	10(10)	..	..	2	
	Zegwaard	.. ..	.. ..	619	(23)	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
	Zevenhoven	.. ..	.. ..	393	(10)	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
	Zevenhuizen	.. ..	.. ..	234	(19)	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
	Zoetermeer	.. ..	.. ..	391	(23)	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
	Zoeterwoude	.. ..	.. ..	1060	(51)	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
	Zuidland	.. ..	.. ..	147	(16)	..	..	..	1	..	..	..	..	..	
	Zwanmerdam	.. ..	.. ..	258	(17)	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
	Zwartewaal	.. ..	.. ..	43	(5)	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
	Zwijndrecht	.. ..	.. ..	111	(8)	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
	Zeeland	St.-Annaland	.. ..	.. ..	30	(1)	..	..	..	..	..	..	..	..	..
		Axel	.. ..	.. ..	28	(1)	..	..	..	..	..	..	..	..	..
Biggekerke		.. ..	.. ..	..	..	..	..	..	2 (2)	..	..	..	..	..	
Brouwershaven		.. ..	.. ..	..	..	..	..	..	1	..	..	..	..	..	
Bruinisse		.. ..	.. ..	..	..	..	..	..	4 (4)	..	..	..	..	..	
Domburg		.. ..	.. ..	4	(1)	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
Duivendijke		.. ..	.. ..	28	(1)	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
St.-Filipsland		.. ..	.. ..	13	(2)	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
Goes		.. ..	.. ..	14	(1)	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
Grijpskerke		.. ..	.. ..	7	(1)	..	..	..	1	..	..	..	..	..	
Haamstede		.. ..	.. ..	12	(1)	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
'sHeer-Arendskerke		.. ..	.. ..	14	(1)	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
Kattendijke		.. ..	.. ..	32	(2)	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
Kerkwerve		.. ..	.. ..	8	(1)	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
Kolijnsplaat		.. ..	.. ..	5	(1)	..	..	..	..	3 (3)	..	..	..	..	
Koudekerke		.. ..	.. ..	..	..	..	..	..	..	6 (6)	..	..	..	..	
St.-Maartensdijk		.. ..	.. ..	59	(9)	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
Meliskerke		.. ..	.. ..	10	(3)	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
Middelburg		.. ..	.. ..	5	(1)	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
Nieuwerkerk		.. ..	.. ..	16	(1)	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
Noordwelle		.. ..	.. ..	..	..	..	..	..	1	..	..	..	..	..	
O.- en W.-Souburg		.. ..	.. ..	..	..	..	..	..	1	..	..	..	..	..	
Oosterland		.. ..	.. ..	10	(1)	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
Oostkapelle		.. ..	.. ..	..	..	..	..	..	1	..	..	..	..	..	
Oud-Vosmeer		.. ..	.. ..	72	(3)	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
Ouwerkerk		.. ..	.. ..	60	(3)	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
Poortvliet		.. ..	.. ..	25	(2)	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
Scherpenisse		.. ..	.. ..	30	(1)	..	..	..	..	1	..	..	..	..	
Serooskerke (S.)		.. ..	.. ..	..	..	..	..	..	..	2 (2)	..	..	..	..	
Stavenisse		.. ..	.. ..	30	(4)	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
Tolen		.. ..	.. ..	145	(3)	..	..	..	..	..	..	1	..	..	
Wissekerke		.. ..	.. ..	6	(1)	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
Zieriksee	.. ..	.. ..	55	(3)	..	..	..	..	..	..	..	..	..		
Zonnemaire	.. ..	.. ..	70	(2)	..	..	..	..	..	..	..	..	..		
Noord-Brabant.	Zuiddorpe	.. ..	.. ..	25	(1)	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
	Almkerk	.. ..	.. ..	12	(4)	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
	Alfen	.. ..	.. ..	..	..	..	..	..	1	..	..	..	..	..	
Transporteere		.. ..	.. ..	85638	(6092)	6(4)	30 (4)	..	85(70)	..	11(11)	..	..	2 (1)	

PROVINCIE.	GEMEENTE.	Veepest der herkauwers.	Longziekte (rind).	Mond- en klauwzeer.	Kwade droes en huidworm.	Schurft bij paard en schaaap.	Schaapspokken.	Vlekziekte en borstziekte bij varkens.	Triehinen-ziekte.	Miltyuur.	Hondsolheid.		Rotkreupel.	
											Bij hond en kat.	Bij ander vee.		
Noord-Brabant.	Transport	„	„	85638 (6092)	6 ⁽⁴⁾	30 ⁽⁴⁾	„	85 ⁽⁷⁰⁾	„	11 ⁽¹⁴⁾	„	„	2 ⁽¹⁾	
	Bezoioen	„	„	2 (1)	„	„	„	„	„	„	„	„	„	
	Best	„	„	„	„	„	„	1	„	„	„	„	„	
	Dinteloord c. a.	„	„	29 (2)	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
	Dongen	„	„	15 (2)	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
	Drunen	„	„	„	„	„	„	„	„	1	„	„	„	„
	Dussen c. a.	„	„	3 (4)	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
	Etten c. a.	„	„	22 (4)	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
	Fijnaard c. a.	„	„	16 (2)	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
	Giesen	„	„	6 (1)	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
	Gilze c. a.	„	„	24 (4)	„	„	„	„	„	„	1	„	„	„
	Ginneken c. a.	„	„	3 (4)	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
	Heesbeen c. a.	„	„	9 (2)	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
	Klundert	„	„	64 (10)	„	„	„	1	„	„	„	„	„	„
	Made c. a.	„	„	8 (4)	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
	Meenwen	„	„	5 (1)	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
	Nieuw-Vosmeer	„	„	9 (1)	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
	Ooien c. a.	„	„	50 (4)	„	„	„	„	3 ⁽²⁾	„	„	„	„	„
	Oorschot	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
	Oosterhout	„	„	42 (9)	„	„	„	1	„	„	„	„	„	„
	Ossendrecht	„	„	26 (1)	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
	Oud- en Nieuw Gastel	„	„	22 (5)	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
	Putte	„	„	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
	Raamsdonk	„	„	4 (1)	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
	Rijswijk	„	„	3 (2)	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
	Rozendaal c. a.	„	„	113 (6)	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
	Rukfen c. a.	„	„	12 (2)	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
	Sprang	„	„	2 (2)	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
	Steenbergen c. a.	„	„	13 (2)	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
	Terheiden	„	„	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
	Teteringen	„	„	1	„	„	„	„	5 ⁽²⁾	„	„	„	„	„
	Tilburg	„	„	„	„	„	„	„	„	1	„	„	„	„
	Veen	„	„	2 (1)	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Vlijmen	„	„	8 (1)	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	
Vrijhoeve-Kapelle de Werken c. a.	„	„	7 (2)	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	
Werkendam	„	„	4 (4)	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	
Wijk c. a.	„	„	20 (2)	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	
Willemstad	„	„	102 (30)	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	
Woudrichem	„	„	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	
Woudrichem	„	„	15 (2)	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	
Zevenbergen	„	„	19 (5)	„	„	„	1	„	„	„	„	„	„	
Zwaluwe	„	„	27 (5)	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	
Venlo	„	„	„	„	„	„	„	„	1	„	„	„	„	
Totaal in Nederland	„	„	86348 (6212)	6 ⁽⁴⁾	30 ⁽⁴⁾	„	97 ⁽⁷⁸⁾	„	15 ⁽¹⁵⁾	„	„	„	2 ⁽¹⁾	

'S RIJKS VEEARTSENIJSCHOOL.

De leerling van het 2de studiejaar L. LAPIDOTH heeft, met ingang van het schooljaar 1894—95, zijn studiën aan de Veeartsenij-school gestaakt.

Bij beschikking van den Minister van Binnenlandsche Zaken van 29 December 1894, n°. 7285, afd. M. P., is met ingang van 1 Januari 1895 voor den tijd van één jaar in dienst gesteld, als oeconoom bij 's Rijks Veeartsenij-school te Utrecht, W. K. B. VAN DEN BERG aldaar.

BOEKBEOORDEELING.

Lehrbuch der Pharmakologie für Tierärzte. Auf Grundlage des Arzneibuches für das Deutsche Reich und der Pharmacopoea Austriaca sowie mit Berücksichtigung der Pharmacognosie, pharmaceutischen Chemie und Toxikologie, bearbeitet von Dr. GEORG MULLER, Professor an der tierärztlichen Hochschule zu Dresden. Mit 71 Original-Holzschnitten. Dresden, G. Schönfeld's Verlagsbuchhandlung 1894. Prijs 12 Mark.

Onder dezen eenigszins breedprakigen titel verscheen onlangs een werk over geneesmiddelleer van ruim 500 bladzijden door Prof. MÜLLER uit Dresden bewerkt. Van gemelden schrijver verwacht men, als clinicus, een handboek dienstig voor de praktijk en aan deze verwachting heeft hij beantwoord. Zijn werk voldoet aan de eischen, die de practicus aan een degelijk geschrift op dit gebied mag stellen. Het brengt hem vooreerst in kennis met de nieuwste geneesmiddelen en verder met de laatste gegevens omtrent de physiologische werking en de therapeutische aanwending der medicamenten in het algemeen.

De eerste twintig bladzijden worden in beslag genomen door

eenige algemeene beschouwingen op het gebied van pharmacodynamie en toxicologie.

De schrijver heeft een therapeutische indeeling gevolgd, d. w. z. de geneesmiddelen groepsgewijze samengevoegd, naar gelang van het gebruik, waarvoor zij in de veeartsenijkundige praktijk het meest in aanmerking komen. In hoofdzaak volgden wij dezelfde indeeling sedert jaren.

Aan het pharmacognostisch, zoowel scheikundig als natuurhistorisch gedeelte is een ruime plaats afgestaan. Zelfs vinden wij vele teekeningen, voorstellende het officineele gedeelte van geneeskrachtige planten.

Wij veroorloven ons de volgende aanmerking. Het komt ons voor, dat de beschrijving der *physiologische* werking van vele geneesmiddelen al te beknopt is. De schrijver bepaalt zich soms tot de opsomming van wat men noemt het *eindeffect*, zonder in bijzonderheden te treden omtrent de veranderingen in het organisme, die hieraan ten grondslag liggen. Met andere woorden het *hoe en waarom* der werking, voor zoover wij er iets van weten of gissen, ontbreekt veelal.

De stoffen, vermeld onder het opschrift «*pyretica*», d. w. z. die koorts verwekken, behooren ons inziens minder te huis in een werk over geneesmiddelleer, aangezien de *tuberculine* en de *malleine* in de veeartsenijkundige praktijk uitsluitend als onderkenningmiddel worden gebruikt. Niettegenstaande de leemte waarop wij wezen en die door anderen misschien als een goede eigenschap wordt beschouwd, kunnen wij niet nalaten het handboek van MÜLLER ten zeerste aan te bevelen, vooral voor den practicus, die zich op de hoogte wil stellen van de laatste nieuwigheden op dit gebied.

M. H. J. P. THOMASSEN.

NIEUW UITGEKOMEN BOEKEN.

- ALEX. KEILMANN, Der Placentarboden beider deciduaten Thieren. Eine vergleichend-embryologische Studie. Dorpat, S. J. KAROW 1894. Preis 2 Mark.
- POPOFF, Die Dottersackgefäße des Huhnes. Mit 12 lithogr. Tafeln in Farbendruck und 12 Tafeln Erklärungsblätter. Wiesbaden, C. W. KREIDEL 1894. Preis 27 Mark.
- SUSSDORFF, Lehrbuch der vergleichenden Anatomie der Haustiere. Lieferung 4. Stuttgart, F. ENKE 1895.
- ELLENBERGER UND BAUM, Topographische Anatomie des Pferdes. Erster Theil: Die Gliedmassen. 275 Seiten gr. 8°. mit 82 Abbildungen im Text. Berlin, P. PAREY 1894.
- A. SCHWARZ, Das Pferd, sein Bau, seine inneren Organe, mit erläuterndem Text, zum Auseinandernehmen wie «Der menschliche Körper». Fürth, G. LÖWENSOHN 1894. Preis 2 Mark.
- Prof. L. BRAUN, Vorlagen für Pferde-Konstruktions-Zeichnungen. Für Maler, Bildhauer, Veterinärschulen, Dilettanten und Pferde Liebhaber. Vollständig in 6 Lieferungen zu 8 Tafeln à 3 M. Zürich, ORELL FÜSSLI 1894.
- G. SCHWARZNECKER, Pferdezucht, Rassen, Züchtung und Haltung des Pferdes. 3. Auflage. Mit 101 Abbildungen im Text und 40 Rassebildern. Berlin, P. PAREY 1894. Preis 16 Mark.
- Dr. T. YAMAMOTO, Die Rinderzucht Deutschlands, ihre Vergangenheit, ihr gegenwärtiger Zustand und ihre weitere Vervollkommnung. Berlin, P. PAREY 1894. Preis 5 Mark.
- ERNST VON OTTO-KRECKWITZ, Der Kriegshund, dessen Dressur und Verwendung. München, J. SCHOEN 1894. Preis 2 Mark.
- STUTZER, SCHMÖGER, EISBEIN UND WERNER, Die Kuhmilch, ihre Erzeugung und Verwertung, 4. Auflage. Neudamm, J. NEUMANN 1894.
- Prof. Dr. PEIPER, Die Verbreitung der Echinococcen-Krankheit in Vorpommern. Mit einer Karte, 8. Stuttgart, F. ENKE 1894. Preis geh. 2 Mark.
- Prof. TH. KITZ, Lehrbuch der pathologisch-anatomischen Diagnostik, für Thierärzte und Studierende der Thiermedizin. Zwei Bände. I Band mit 103 Abbildungen, gr. 8°. Stuttgart, F. ENKE 1894. Preis geh. 14 Mark.
- Prof. Dr. F. V. BIRCH-HIRSCHFELD, Lehrbuch der Pathologischen Anatomie. Zweiter Band. Specielle pathologische Anatomie. Erste Hälfte. Vierte umgearbeitete Auflage. Mit 121 Abbildungen. 560 S. lex. 8. Leipzig, F. C. W. VOGEL 1894. Preis 12 Mark, geb. 13 Mark 25 Pf. (Die II Hälfte erscheint Anfang 1895.)

- Prof. Dr. F. A. ZÜRN, Die hauptsächlichsten inneren Krankheiten der Haussäugethiere, deren Vorbeuge und Behandlung durch den Thierbesitzer. Mit 59 Abbildungen. 2 Auflage. Weimar 1894. Preis 4 Mark.
- Dr. O. HILFREICH, Das kranke Schwein. Ein gemeinverständlicher Rathgeber zur Erkennung, Behandlung und Verhütung der Schweinekrankheiten, sowie zur Beurtheilung des Fleisches kranker Schweine. Mit 25 Abbildungen im Text. Neudamm, J. NEUMANN 1895.
- SPOHR, Die Bein- und Hufleiden der Pferde, ihre Entstehung, Verhütung und arzneilose Heilung, nebst einem Anhang: Die arzneilose Heilung von Druckschäden und Wunden. 5 vermehrte und verbesserte Auflage. Berlin, R. WILHELMI 1894. Preis 3 Mark.
- STRÖSE, Hilfstafeln für das Obduktionsbuch, zum Gebrauch für Sanitätstierärzte. Göttingen, H. LANGE 1894.
- JOS. KOFLER, Die Gewächrschaft im Thierhandel auf Grund der Bestimmungen des bürgerlichen Gesetzbuchs. Innsbruck, WAGNER 1894. Preis 0,80 Mark.
- MÖLTER, Leitfaden zum Unterricht in der Fleischbeschau. Auf Grund des für den Fleischbeschaukursus für Militärveterinäre vorgeschriebenen Programms zusammengestellt und für den Unterricht an die Beamten der Militärverwaltung bearbeitet. 2 Auflage. München 1894.
- HENGST UND SCHMIDT, Das Fleisch unserer Schlachtthiere. Die Bedeutung der Fleischnahrung, sowie die sachgemäße Beurtheilung und die Verwendung des Fleisches der Schlachtthiere im Haushalt. Mit 16 nach der Natur aufgenommenen Farbendrucktafeln und 3 schematischen Darstellungen. Leipzig, TH. GRIEBEN 1894.
- Gutachten über das jüdisch-rituelle Schlachtverfahren (Schächten). Berlin, E. APOLANT 1894. Preis 2,50 Mark.
- P. LOHMANN, Lebensmittelpolizei. Ein Handbuch zur Prüfung und Beurtheilung der menschlichen Nahrungs- und Genussmittel. Leipzig, E. GÜNTHER 1894. Preis 8 Mark.
- E. WALTHER, Kurz gefasster Leitfaden für den thierärztlichen Unterricht in landwirthschaftlichen Winter- und Ackerbauschulen. Bautzen, E. HÜBNER 1894. Preis 1,60 Mark.
- Prof. Dr. A. JOHNE, Was hat der Landwirth und Viehzüchter gegenüber unserem heutigen Wissen über die Tuberkulose des Rindes (Perlsucht oder Franzosenkrankheit) zu beachten? Berlin 1894. Preis 0,50 Mark.
- JOSEF RUDOVSKY, FROMME'S österreicherischer Kalender für Thierärzte für das Jahr 1895. 2ter Jahrgang. Wien, CARL FROMME 1894.
- Academische Revue, internationales Organ der Universitäten, technischen Hochschulen, Academieen und gelehrten Instituten, in Verbindung mit den Hochschulnachrichten. Herausgegeben von der Centralstelle für das internationale Hochschulwesen in München von Dr. PAUL VON SALVISBERG. I Jahrgang, October zu October.
- Dr. LANDAU, Zur Geschichte des Diphtherie-Heilserums Behrings, 20 Seiten. München, SEITZ und SCHAUER 1894.

- DE SIMONOFF ET DE MOERDER, Les races chevalines avec une étude sur les chevaux russes. Avec 32 chromolithographies et 70 figures.
- A. GANTOIS, Stud-Book de races canines. Bruxelles, VAN BUGGENHOUDT 1894.
- MOSSELMAN ET HÉBRANT, Précis de toxicologie vétérinaire. Bruxelles, LAMERTIN 1894. Prix 6 francs.
- DELAMOTTE, Les affections charbonneuses (charbon bactérien, charbon bactérien). 1 volume in-8°. avec 2 planches. Paris, ASSELIN et HOUZEAU 1894. Prix 5 francs.
- ALFRED GALLIER, Traité des règles de la garantie dans les ventes d'animaux de boucherie, d'animaux méchants, d'animaux atteints de maladies contagieuses. Paris, ASSELIN et HOUZEAU 1894. Prix 3 francs.
- L. MOULÉ, Annuaire de la société centrale de médecine vétérinaire, rédigé et publié à l'occasion du Cinquantenaire de la Société. Sous la direction de C. LEBLANC. Un volume cartonné, tranches rouges. Paris, ASSELIN et HOUZEAU 1894. Prix 5 francs.
- WILLIAM S. GOTTHEIL, A Manual of General Histology. New York, SANBOSTON, MURRAY & Co. 1894.
- C. W. STILES and ALBERT HASSALL, A Revision of the Adult Cestodes of Cattle, Sheep, and Allied Animals. Prepared under the direction of Dr. E. SALMON. Washington 1893.
- ALFRED E. PEASE, Horse-breeding for farmers. London, MACMILLAN and Co. 1894. Price 2 s. 6 d.
- HERMANN BIDDELL, C. J. DOUGLAS, THOMAS DYKES, Dr. GEORGE FLEMING, C. B. ARCHIBALD MACNEILAGE, GILBERT MURRAY and W. R. TROTTER, Heavy horses: Breed and Management. No. III of Live Stock Handbooks, edited by JAMES SINCLAIR. London, VINTON and Co., New Bridge Street 1894. Price 3 s. 6 d.
- FRED. SMITH, A Manual of Saddles and Collars, Sore Backs and Sore Shoulders. Second Edition. London, EYRE & SPOTTISWOODE 1893.
- ALFRED LINGARD, Report on Horse Surra. Vol. I, Bombay 1893.
- Annual Statistical and General Report of the Army Veterinary Department for the year ending 31st March 1894. London 1894.
- Prof J. VANNERHOLM, Handbok i Allmän Veterinär Kirurgi. Stockholm, LOOSTRÖM u. Komp. 1894. Pr. 8,25 Mark.

DE BEHANDELING VAN HONDENZIEKTE DOOR
SUBCUTANE INSPUITING EENER OPLOSSING
VAN JODIUMTRICHLORIDE,

DOOR

M. G. DE BRUIN.

De hondenziekte (*febris catarrhalis epizooticum canum*) is een infectieziekte, waaraan jaarlijks een groot aantal honden te gronde gaat. Aan de besmettelijkheid daarvan zal wel niet worden getwijfeld; de voorbeelden zijn te over, dat zoowel de experimenteele als gewone infectie het symptomenbeeld van deze ziekte in extenso te voorschijn heeft geroepen. ¹⁾

In de kliniek van 's Rijks Veeartsenijschool komt onder het aantal ter behandeling aangeboden honden jaarlijks een belangrijk cijfer voor van patiënten met hondenziekte. Het zijn lijdens waarbij de therapeut in den artsenijschat grijpt naar antiseptica, antipyretica, expectorantia, sedantia, nervina en tal van middelen uit andere groepen, maar meestal met even weinig succes. Menig nieuw antisepticum werd beproefd, b. v. salol, dithionbismuthsalicylaat (thioform); ook van calomel in kleine dosis zag men nu en dan eenig succes, maar het behoorde tot de zeldzaamheden wanneer een patiënt herstelde, d. w. z. totaal genas, zonder dat paraplegie of chorëiforme krampen ontstonden.

1) Zie hierover de belangrijke lezing, gehouden door J. C. VAN DER SLOOTEN in de 11de Vergadering der Nieuwe afdeling Zuid-Holland, Tijdschrift voor Veeartsenijskunde en Veeteelt, XXIste deel, blz. 149.

Diagnose: hondenziekte.

Prognose: dubia.

Behandeling: Behalve de gewone diaetotherapie en warmhouden, werd voorgeschreven 3 maal daags een poeder van 0,1 gram calomel, de oogen betten met een oplossing van zinksulfaat 1 op 300.

13 November. De patiënt verkeerde nog in denzelfden toestand, het hoesten was verergerd, het reutelen duidelijk waarneembaar. De behandeling werd gewijzigd en bestond nu in de onderhuidsche inspuiting van 10 gram eener oplossing van 1 deel jodiumtrichloride in 2000 deelen aqua communis.

16 November. Eetlust veel verbeterd, braken opgehouden, uit de luchtwegen werd een groote hoeveelheid purulent secreet ontlast. Temperatuur 39.5° C. Met de inspuiting werd voortgegaan.

19 November. Eetlust vrij goed, geen diarrhee, hoesten veel verminderd, de expectoratie eveneens, de behandeling voortgezet.

22 November. Eetlust uitstekend, temperatuur $39,4^{\circ}$ C., steeds nog eenige expectoratie, inspuiting van 20 gram van dezelfde solutie.

24 November. Alle verschijnselen waren geweken, de eetlust was uitstekend, defaecatie normaal, conjunctivae normaal, bij auscultatie geen abnormiteiten waarneembaar, hoesten opgehouden, uitvloeiing uit den neus eveneens. De eigenaar had echter opgemerkt dat de hond eenigszins traag was. De behandeling werd gestaakt.

11 December werd de hond aan de kliniek vertoond. De vroegere vroolijkheid was teruggekeerd, geen enkel ziekteverschijnsel werd opgemerkt, zoodat volkomen herstel was gevolgd.

2°. Grijsze Ulmer, reu, 5 maanden oud, eigenaar Dr. van W. te U., ter behandeling aangeboden 1 November 1894.

Anamnesis. De hond lag gedurende een paar dagen erg te rillen, was daarbij suf; eetlust gering; de laatste

dagen was de patiënt lijdende aan een profuse diarrhee.

Bij het onderzoek werd het medegedeelde bevestigd, de patiënt was daarbij mager en rachitisch; temperatuur 40,5° C.

Diagnose. Infectieuze darmcatarrh (hondenziekte).

Therapie. De volgende medicatie per os werd ingesteld: R. Thioformyli 4.

Sacch. lactis 2.

fiant pulveres no. VI.

Signetur: 3 maal daags 1 poeder.

3 November werd de patiënt weder vertoond. In het ziektebeeld was weinig verandering gekomen, temperatuur 39,7° C.; dezelfde poeders werden nogmaals toegediend.

Gedurende de hieropvolgende dagen werd van dezen patiënt niets vernomen, zooals het wel meer gaat bij aan de polycliniek ter behandeling aangeboden huisdieren.

19 November werd hetzelfde dier met een kameraad, eveneens lijdende aan hondenziekte, wederom gepresenteerd. Het beeld van hondenziekte was nu compleet; eetlust zeer weinig, temperatuur 40,1° C., mucopurulente expectoratie, veelvuldig hoesten; aan het rechter oog een hevige iritis; op de huid van den onderbuikwand en van de liesstreek was een uitgebreid pustuleus exantheem aanwezig.

De behandeling bestond in de subcutane inspuiting van 20 gram eener oplossing van 1 deel jodiumtrichloride in 2000 deelen water.

20 November. De eetlust was veel verbeterd, de iritis herstellende, het pustuleus exantheem verminderd. De behandeling door subcutane injecties van dezelfde oplossing werd voortgezet.

22 November. Iritis hersteld, het exantheem in het stadium van opdroging, hier en daar desquammatie. Expectoratie vermeerderd, uitvloeiing eener mucopurulente massa. Temperatuur 40° C. De injecties voortgezet.

26 November. Exantheem hersteld, eetlust goed, de patiënt was echter zwak, de expectoratie verminderd.

28 November. Toestand vooruitgaande. Aan den rechter

schouder, op de plaats waar 22 November j.l. de injectie heeft plaats gehad, was een stuk huid ter grootte van een rijksdaalder necrotisch geworden. Na wegneming van het necrotisch weefsel werd de wond behandeld met unguentum acidi borici, jute en bandage.

5 December werd de patiënt opnieuw ter onderzoek aangeboden, het scheen dat het ziektebeeld was verergerd. De injecties waren, doordat de eigenaar verzuimd had den hond aan de kliniek te zenden, gedurende een zestal dagen achterwege gebleven. De eetlust was weinig, ontlasting zeer dun, het hoesten trad veelvuldig op. Temperatuur 39,7° C. Behandeling bestond in het eenmaal daags onderhuids inspuiten van 15 gram eener oplossing van 1 deel jodiumtrichloride in 2000 deelen water.

Van nu af nam de patiënt voortdurend in beterschap toe, zoodat op 15 December volkomen herstel was verkregen. Ook de wond was op dien datum genezen.

3°. Bruine patrijshond, 1 jaar oud, van denzelfden eigenaar, werd 19 November 1894 ter behandeling aangeboden en bij onderzoek lijdende bevonden aan hondenziekte. Bij dezen patiënt werd om den anderen dag 15 gram van dezelfde solutie subcutaan ingespoten. Na 14 dagen was herstel verkregen.

4°. Hond, gemengd ras, 1 jaar oud, eigenaar D. V. te Utrecht. Deze patiënt vertoonde het beeld van hondenziekte in optima forma, n.l. gastro-enteritis met brakingen en diarrhee; conjunctivitis, tracheo-bronchitis, pustuleus exantheem aan de huid van den buik; temperatuur 40° C. Deze hond werd dagelijks ingespoten met 10 gram der genoemde solutie. Na de 2de injectie hield het braken op, ontstond iets lust tot voedselopneming en werden de faeces consistent. Na de 3de injectie was de eetlust verbeterd, faeces normaal, het pustuleus exantheem in het stadium, waarbij de inhoud van de puist verdroogt en de hyperaemie in den omtrek afneemt. Na de 4de injectie was de eetlust veel verbeterd, de conjunctivitis hersteld, de temperatuur normaal.

Na de zesde injectie waren alle verschijnselen verdwenen en kon de patiënt als hersteld worden beschouwd.

5°. Hond, geel, gemengd ras, 10 maanden oud, vertoonde het typisch beeld van hondenziekte; temperatuur 40,5° C. Ook bij dezen patiënt werd dagelijks 10 gram der genoemde solutie geïnjectiëerd. Na een viertal injecties was reeds belangrijke beterschap gevolgd, zoodat na een behandeling van acht dagen herstel was verkregen.

Een aantal patiënten met hondenziekte is op deze wijze in den laatsten tijd met succes behandeld geworden.

Voor zooverre mijn ervaring omtrent deze therapie strekt, mag men komen tot de volgende conclusies:

1°. De behandeling van patiënten met hondenziekte door middel van subcutane injecties eener oplossing van jodiumtrichloride heeft het meeste succes in den aanvang der ziekte, in het febrile stadium.

2°. De inspuitingen zijn vooral aan te bevelen, wanneer bij jonge honden het vermoeden gewettigd is, dat men te doen heeft met hondenziekte in het initiaal-stadium en ook dan, wanneer reeds meer verschijnselen van de ziekte aanwezig zijn.

3°. De injecties kunnen zonder eenig nadeel worden toegepast in een verdunning van 1 op 1000—2000.

Voor desinfectie van de applicatieplaats en aseptische canule moet worden zorggedragen.

4°. De hoeveelheid welke dagelijks gedurende een acht-tal dagen kan worden ingespoten, bedraagt voor een kleinen hond 5 gram, een middelgrooten hond 15 en een grooten hond 30 gram eener solutie van 1 op 2000.

5°. Bij naziekten als paraplegie en chorëiforme krampen zijn de injecties niet op haar plaats.

EEN PROCES OVER DAMPIGHEID,

DOOR

G. J. C. VAN DER STARP.

Den 19^{den} Maart 1894 kochten twee kennissen van mij op de palmpaardenmarkt te Utrecht een vos-merrie, 5 jaar oud. Zij reden 's middags van Utrecht naar Gorinchem met mij mede en lieten het gekochte paard achter de dogkar loopen, door een knecht aan een halster vastgehouden. Op de plaats van afrit bekeek ik, uit nieuwsgierigheid, het paard en zeide zoo ter loops, „nu als er niets anders aan is dan wat men zoo kan zien, dan hebben de heeren een goeden koop gedaan”. Het paard kostte f 390.

Te half drie gingen we op weg. Hoewel de koper zeer ingenomen was met zijn gekochte waar, was ik een weinig achterdochtig omtrent de echtheid daarvan en keek telkens eens om. Wij reden een gewonen draf, niet te hard, niet te langzaam.

Op de hoogte van de groote kanaalbrug bij Utrecht bemerkte ik dat het paard minder vlot liep dan in den beginne. De knecht moest nu en dan wat meer aantrekken. Vijf minuten later keek ik weer eens om, en zag dat de neusgaten zich ongewoon opensperden, terwijl het dier onderdrukt kuchte. Ik hield dadelijk op en ging den flankenslag na. Deze had veel sterker plaats dan anders na zulk een draf het geval is. Er bestond geen uitvloeijing uit den neus. Ten overvloede vergeleek ik de ademhaling met die van mijn paard; de neusgaten van den nieuwkoop werden wijd opengezet.

Wij reden op dezelfde manier 10 minuten verder; het paard begon meer te hoesten, de neusgaten werden steeds wijder opengesperd, de draf werd moeilijker volgehouden, er was sterke transpiratie ontstaan, de flankenslag belangrijk toegenomen. Ook thans geen neus-uitvloeijing.

Men zal moeten toegeven dat een half uur rijdens van Utrecht tot Jutfaas geen beulenwerk is voor een los paard. Ik constateerde te Jutfaas dampigheid; te Vianen werd een verklaring door mij afgegeven, waarmede men wilde beproeven den verkooper nog te Utrecht te vinden.

Dit mislukte echter door gebrek aan reisgelegenheid. Er zat niets anders op dan het paard mede te nemen; op mijn aanraden werd gewoon doorgereden en onderweg nu en dan aan de paarden rust gegeven. Bij gewoon rijden legt men het traject Utrecht—Gorinchem, met inbegrip van den rusttijd, in 4 uur af. Te Gorinchem werd het paard naar de boerderij gebracht, en verder werd er door mijn vrienden en mij overlegd wat nu te doen.

In de eerste plaats diende den volgenden dag de verkooper opgezocht. Dit was J. te H. Daar ik de geheele zaak niet vertrouwde, vooral ook wegens de beschrijving, die men mij van den verkooper gaf, wendde ik mij tot collega K. te R. Deze was niet thuis, doch ik had het geluk hem te ontmoeten en vertelde hem de zaak in quaestie. Na een en ander breedvoerig te hebben besproken, werd besloten naar H. te rijden, en aldaar den eigenaar op te zoeken.

Door de handige en lenke wijze van optreden van collega K. kwamen wij van een koetsier aldaar te weten, dat genoemd paard niet van J. te H. was, maar aan K. de S., ook te H., toebehoorde. Op de vraag van collega K. of dat paard wel eerlijk was, antwoordde de koetsier: 1°. dat het paard 14 dagen bij hem was geweest om te leeren draven, 2°. dat het alleen voor honden wat bang was en 3°. dat het met de vastenavondmarkt wat hoestte en verkouden was geweest. De reis was nu naar K. de S.

Daar aangekomen, werd de zaak aldus behandeld. Bij het begin van het onderhoud verklaarde K. de S. dat het paard van hem was, vooreerst door zijn signaleering ervan, maar dan ook door uitdrukkingen als „het is zoo'n lievert" en dergelijke. Bij het vertoonen en onder het lezen van mijn verklaring, te Vianen geschreven, kon een goed opmerker

bespeuren, dat hij schrok; hij pakte zoo eigenaardig zijn dij beet en kroop in het hoekje van den schoorsteen bij de kachel. Er werden schikkingen voorgeslagen. De slotsom was dat hij het bestaan der ziekte niet aannam, zijn pet van den schoorsteenmantel pakte en zich verder wilde gereed maken om zijn veearts kennis te gaan geven, dat zij beiden den volgenden dag zouden komen. Hij zou maken dat wij 's avonds wisten met welken trein hij te Gorinchem aankwam. Des avonds hadden wij geen bericht dat hij den volgenden dag zou komen, maar wel een paar dagen later.

Op den bepaalden dag (Vrijdag) kwam er echter niemand. Ik adviseerde om uiterlijk Dinsdag daaraanvolgend het paard gerechtelijk te doen presenteeren. Dit werd door K. de S. te H. evenwel niet aangenomen, met de woorden „dat paard is niet van mij, dat heb ik aan J. te H. verkocht”. Een nader bewijs, dat K. de S. onwaarheid sprak, lag in het roepen van de kinderen op straat „daar hebt geden vos van K. de S. weerom!” De zaak kreeg toen den gerechtelijken loop.

Na verloop van 4 of 5 maanden werd door de rechtbank te Rotterdam gevonnisd, dat van de zijde des koopers getuigen zouden worden opgeroepen. Dat getuigenverhoor heeft in October plaats gehad. Ik acht het niet noodig hierover breedvoerig te zijn. Alleen wil ik mededeelen, dat de verklaringen der getuigen juist met elkander overeenstemden, en dat de conclusie van dien dag was, dat de advocaat van den verkooper nog een deskundig onderzoek wenschte, en de vraag deed of er verklaard kon worden dat de eigenaar geweten heeft dat het dier dampig was. De deskundige heeft het paard onderzocht en getuigd, dat het in hooge mate dampig was en dat hij zich niet kon begrijpen hoe het lijden zich op dezen leeftijd reeds in zulk een hooge mate voordeed.

Getuigenverhoor van de zijde des verkoopers heeft niet plaats gehad; men beweerde dat zij te laat waren gekomen aan het gerechtshof.

Intusschen is door den verkooper een schikking voorgesteld. Hoe het nu over en weer behandeld is, weet ik niet. Dit weet ik echter, dat het paard teruggenomen is en de verkooper alle kosten voor zijn rekening heeft moeten nemen.

K. de S. heeft daarna aan den kooper een brief geschreven met de vraag of hij niet eenige tegemoetkoming kon krijgen, want dat het paard nu maar 70 gulden waard was (zeker ook niet meer op den dag van den verkoop) en dat hij slechte raadgevers had gehad. Dit zal ook wel de reden zijn geweest, dat hij in het begin zoo hardnekkig terugneming of schikking weigerde.

Het antwoord door den kooper gegeven, behelsde de vraag: wat hij gedaan zou hebben, wanneer de kooper niet het geluk had gehad den w a r e n eigenaar van het paard terug te vinden?

GORINCHEM, Januari 1895.

IETS OVER TETANUS,

DOOR

A. VAN HEUSDEN.

Onder den naam *tetanus* verstaat men een infectieziekte, waarbij in meer of minder mate een verhoogde tonus der spieren op den voorgrond treedt. Deze wordt veroorzaakt door toxische stoffen, welke door de bacteriën op de plaats van infectie worden geproduceerd en van hieruit door het lichaam worden verbreid.

Eerst sedert eenige jaren heeft men die bacteriën nauwkeurig leeren kennen. Het eerst gelukte het aan CARLO en RATTONE om aan te toonen, dat het wondsecret bij tetanus,

van een trauma uitgegaan, infectieuse eigenschappen heeft, daar het in staat is bij proefdieren weder tetanus te veroorzaken. Daarna gelukte het aan NICOLAIER, ROSENBACH e. a., om de aanwezigheid van een specifieke bacterie aan te toonen, en kwamen zij tot de ontdekking, dat deze bacteriën in aarde, hooistof en andere zaken voorkwamen en dat entingen met deze stoffen de typische verschijnselen van tetanus te voorschijn riepen. Vooral het cultiveeren ging met moeilijkheden gepaard; na lang zoeken gelukte het aan KITASATO reine culturen te kweken en daardoor den vorm en andere eigenschappen der bacteriën na te gaan.

Zij zijn obligaat anaëroob, en hebben den vorm van rechte staafjes met afgeronde uiteinden; aan één der uiteinden vormen ze een spoor, waardoor ze een speldeknopvormig aanzien krijgen; enkele zijn tot langere draden vereenigd. Het uiteinde, waarin de spoor zich bevindt, is sterk afgescheiden van het overige gedeelte en is bij kleuring als een rand om de kleurloos gebleven spoor waar te nemen. De beste temperatuur voor het ontwikkelen der bacillen is gelegen tusschen 36 en 39° C.; onder 14° C. houdt de vermenigvuldiging op; tusschen deze beide temperaturen in is de snelheid, waarmede zij zich ontwikkelen, rechtstreeks evenredig aan den warmtegraad en variëert tusschen eenige dagen en een week. Bij een temperatuur van 42—43° C. ontwikkelen zich nog wel de bacillen, maar blijft het vormen van sporen achterwege.

Aangezien zuurstof schadelijk op deze bacteriën inwerkt, heeft het vormen van reine culturen het beste plaats in een waterstof-atmosfeer; als voedingsbodem kan men gebruiken: gelatine, agar of bouillon, welke zwak alcalisch moeten reageeren; onder toevoeging van indigo-zwavelzure soda (1°/₀₀) of druivensuiker (2°/₀) neemt de ontwikkeling sterk toe.

Het resistentie-vermogen der bacteriën, maar vooral van de sporen, is groot; deze laatste kunnen tot een jaar en langer in uitgedroogden toestand in de aarde vertoeven,

zonder haar virulentie te verliezen. Vele antiseptica missen, wanneer ze slechts eenigen tijd op de sporen inwerken, het vermogen ze onwerkzaam te maken; joodtrichloride (JCl_3) en zilvernitraat (Ag NO_3) schijnen echter een bijzonder sterken invloed er op uit te oefenen. Hiervan wordt dan ook gebruik gemaakt bij het verzwakken van culturen, om daarmede genezing of immuniteit te bewerkstelligen.

De bacteriën komen zeer verspreid voor; men treft ze vooral aan in de tuinaarde, en wel in die soorten, waarin zich veel paardenmest bevindt; dienovereenkomstig zijn zij bijna geregeld in paardenstallen aanwezig. Met het voedsel komen ze in het darmkanaal der paarden, vermenigvuldigen zich hier en komen met den mest weder in de aarde; van hieruit heeft in de meeste gevallen de infectie plaats. Niet-tegenstaande hun veelvuldig voorkomen in het darmkanaal, heeft men langs dien kant nog geen infectie kunnen waarnemen of veroorzaken.

Door de anaërobe eigenschap zijn, vanwege de infectie, steekwonden het meest te vreezen, vooral op die plaatsen, welke volop in de gelegenheid zijn met aarde in aanraking te komen; hoefverwondingen, speciaal nageltred, zijn dus het gevaarlijkst.

Zijn éénmaal de bacteriën aanwezig, dan verspreiden ze zich niet door het geheele lichaam, maar blijven op de plaats van infectie; van hiernit worden hun stofwisselingsproducten vervoerd, en deze veroorzaken een intoxicatie, waardoor de verhoogde tonus der spieren ontstaat. Deze kan het eerst worden waargenomen op de plaats van infectie; dit behoeft echter niet, want na een verwonding aan den hoef kunnen de eerste symptomen van tetanus aan het hoofd optreden.

De hevigheid, waarmede de ziekte ontstaat, verschilt zeer; in sommige gevallen zijn de verschijnselen zoo duidelijk, dat niemand aan het bestaan van tetanus zal twijfelen, in andere gevallen daarentegen treden ze in zulk een geringen graad op, dat het maken eener juiste diagnose moeielijkheden oplevert.

Een der voornaamste punten om tot de diagnose te geraken, is zeker de anamnese; hieruit toch komen wij te weten of voor eenigen tijd, ten gevolge van een verwonding, een infectie mogelijk is geweest. In de meeste gevallen ontwikkelen zich de eerste symptomen twee tot drie weken na de infectie; als uiterste grenzen vindt men aangegeven 6 uur en 5—6 weken. In een twijfelachtig geval kan de anamnese den doorslag geven.

De verhoogde tonus der spieren kan zich over het geheele lichaam uitstrekken of zich tot eenige spiergroepen bepalen; daarmee in overeenstemming zullen zich ook de verschijnselen voordoen. Zijn de kauwspieren aangetast, dan zal de beweging van de onderkaak geheel of ten deele zijn opgeheven en evenredig daaraan de opneming van het voedsel bemoeielijkt zijn; deze vorm van tetanus wordt aangeduid met den naam van trismus (klem in den eigenlijken zin). Door het aangetast zijn van andere spiergroepen kunnen voorts als symptomen van tetanus aanwezig zijn: overeind staan der ooren, te voorschijn treden der membrana nictitans door terugtrekking van den oogbol, het opengesperd zijn der neusgaten, slikbezwaren, stijve, gestrekte houding van het hoofd, zwak inbuigen van de wervelkolom, vastzetten der ribben en in verband hiermede oppervlakkig en frequent ademen, stijf naar boven en meestal iets scheef houden van den staart, opgetrokken zijn van den buik, en een gestrekte stand der ledematen, waarbij deze zooveel mogelijk naar buiten worden gebracht. Daarmede gepaard gaan een verhoogde gevoeligheid en schrikachtigheid van het dier en een vermeederde zweetsecretie, terwijl temperatuur en pols normaal of iets verhoogd zijn; alleen tegen het naderen van den dood en ook nog eenige uren daarna stijgt de temperatuur aanzienlijk ten gevolge van omzettingsprocessen in de spieren (stolling van de myosine).

Zijn al de genoemde symptomen aanwezig, dan is het stellen van de diagnose, in verband met de anamnese, niet moeielijk; komen er slechts enkele en dan nog in geringen

graad voor, dan levert het diagnostiseeren vele moeielijkheden op.

Het te voorschijn treden van de membrana nictitans aan beide oogen, wat vooral sterk is wanneer het hoofd wordt opgelicht, is een symptoom, dat in sommige gevallen het eerst aanwezig is en zich het duidelijkst openbaart, zoo zelfs, dat een oppervlakkig onderzoeker geen andere waarneemt. In de Duitsche vertaling van DAUMAS „die Pferde der Sahara” (1853) vindt men hierover aangehaald:

„El Meghrla (stijfkramp). Men herkent deze ziekte aan de gezwollen traanklieren, wanneer die zwelling zich tot over het oog uitstrekt en het kraakbeen der klier de grootte van een grauwe erwt bereikt. Deze onderkenning wordt versterkt, wanneer het paard dikwijls gaat liggen en weder opstaat en niets bemerkt van hetgeen er rondom hem geschiedt.”

In de literatuur worden eenige gevallen medegedeeld, waarbij het sterk zichtbaar worden van de membrana nictitans door den eenen deskundige voor een lokaal lijden, door den anderen voor tetanus gehouden wordt.

MAIJER deelt een geval mede, waarbij het wenkvlies, vooral bij het opheffen van het hoofd, te voorschijn trad en wel in die mate, dat daardoor de visus werd gestoord en het dier in beweging de knieën ongewoon sterk boog; volgens hem was hier geen tetanus aanwezig, terwijl een ander deskundige dit lijden wel diagnostiseerde.

MAIJER verkreeg na aanwending van groote doses atropine binnen eenige dagen genezing; de mogelijkheid, dat toch tetanus bestaan heeft, is daardoor geenszins uitgesloten.

SCHORTMAN nam een dergelijk geval waar bij een goed gevoed Deensch paard, dat op een kouden, winderigen dag in November gebruikt was tot ploegen. Den volgenden morgen stond het met het hoofd omlaag voor de krib, terwijl er anders niets ziekelijks aan bemerkt werd. Bij het opheffen van het hoofd trad de membrana nictitans zoo sterk naar voren, dat het zien totaal belemmerd was; liet men het hoofd los, dan werd het weder naar beneden

gebogen en verdween de membraan grootendeels. Ook in dit geval werd, in tegenstelling met SCHORTMAN, door een ander deskundige tetanus gediagnostiseerd. Onder aanwending van diaetetische maatregelen en inwrijvingen van spiritus camphoratus rondom het oog trad na tien dagen genezing op; ook deze genezing sluit het bestaan hebben van tetanus niet uit.

Een ander geval werd waargenomen aan de kliniek van 's Rijks Veeartsenijschool te Utrecht; wel deden zich hierbij meer symptomen voor, doch een totaal ontwikkeld beeld van tetanus was geenszins aanwezig. In het laatst van Mei 1894 werd aldaar ter behandeling aangeboden een zwarte merrie, 7 jaar oud, van Iersch ras en toebehoorende aan R. L. v. L. te U. Dit paard was sedert eenige dagen behandeld wegens een te sterk te voorschijn treden der membrana nictitans aan beide oogen. Uit de anamnese bleek, dat patiënte ongeveer vier weken te voren lijdende was geweest aan nageltred, die echter spoedig was genezen. Verder werd tegelijkertijd medegedeeld, dat het paard zeer schrikachtig was, zoowel in rust als in beweging.

Bij onderzoek bleek de gang, vooral van de achterbeenen stijf, het dier liep wijdbeenig, de staart werd naar boven en iets ter zijde gedragen; bij betasten bleken de spieren van romp en ledematen sterk gecontraheerd. De membrana nictitans trad duidelijk te voorschijn, vooral bij het opheffen van het hoofd, de mondholte kon nog voldoende worden geopend, de neusgaten waren opengesperd, temperatuur en pols normaal, de ribben waren eenigermate vastgezet en in verband hiermede de respiratie iets frequent. Patiënte bleek zeer schrikachtig te zijn; bij de minste excitatie namen de verschijnselen in hevigheid toe, de tonus der spieren werd verhoogd en de membrana nictitans trad sterker te voorschijn.

Deze verschijnselen, in verband met de anamnese, maakten het stellen van de diagnose „tetanus” nog al gemakkelijk. De ziekte trad echter in lichten graad op, aangezien de

verschijnselen reeds ongeveer 8 dagen bestonden, en deze niet in hevigheid waren toegenomen, niettegenstaande het dier steeds was gebruikt; bovendien waren ook lang niet alle symptomen van tetanus aanwezig, o. a. ontbrak de verhoogde tonus der kauwspieren en deze bleef ook verder afwezig, zoodat in de opneming van voedsel geenerlei stoornis is ontstaan. Toch werd de prognose dubia gesteld, aangezien de mogelijkheid niet was uitgesloten, dat de verschijnselen langzamerhand in hevigheid zouden toenemen. Dit bleek echter niet het geval.

Gedurende de eerste drie weken bleef de toestand in statu quo; de eetlust was steeds goed, alleen geschiedde het opnemen van voedsel iets langzamer dan normaal. Na dien tijd kwam er allengs verbetering; het wenkvlies trad alleen nog bij het opheffen van het hoofd te voorschijn, terwijl de tonus der spieren verminderde. In dit laatste stadium vermagerde patiënt sterk en ontwikkelde zich een oedeem onder de voorborst.

Gedurende al dien tijd was van geneesmiddelen geen gebruik gemaakt; alleen diaetetische maatregelen waren genomen. Patiënte werd geplaatst in een box, voorzien van een goed stroobed; het traliewerk van de box werd geheel omhangen met dekens, zoodat patiënt van de omgeving totaal was afgesloten. Door toevallige omstandigheden kon het paard alléén worden geplaatst in een der kleine stallen; deze werd afgesloten, door zonneblinden werd de lichtsterkte geregeld, terwijl voor een frissche atmosfeer zorg werd gedragen. Alleen in noodzakelijke gevallen en dan onder de meeste voorzorgen werd het dier in zijn eenzaamheid gestoord.

Na ongeveer vier weken onder deze omstandigheden te hebben verkeerdt, werd, daar het gevaar geweken was, besloten de tot nu toe gevolgde therapie te wijzigen. Patiënte werd nu eenige malen daags een korten tijd afgestapt; alleen een eenigszins stijve en wijde gang der achterbeenen was nog aanwezig, al de andere symptomen waren verdwenen. In den gang ontstond langzaam verbetering, zoodat na

eenigen tijd het herstel volkomen was. Wegens de zwakte van het dier en de vermagering werd den eigenaar aangeraden het paard in de weide te doen. Na een paar maanden hierin vertoefd te hebben, werd patiënte weder in gebruik genomen; ze was toen volkomen hersteld.

In dit laatste geval, waarbij verschillende symptomen aanwezig waren, werd toch een te voorschijn treden der membrana nictitans het eerst waargenomen, en laat het zich wel eenigszins verklaren, dat hiertegen een locale behandeling in het werk was gesteld. In de beide eerste gevallen, waar bij een locale therapie binnen korten tijd genezing werd verkregen, is de mogelijkheid volstrekt niet uitgesloten, dat men te doen had met een lichten graad van tetanus, waarbij op een zekeren tijd de bacteriën verhinderd werden chemische stoffen te produceeren en aldus een verder voortschrijden van het ziekteproces werd belet, zoodat genezing moest volgen.

De in het laatste geval toegepaste therapie is zeker altijd aan te bevelen; het gebruik van geneesmiddelen treedt op den achtergrond. Als diactetische maatregel bevelen sommigen aan het paard in een broek te hangen; het voordeel hiervan is, dat men geen gevaar loopt dat het dier valt, waarna, door het moeielijk op de been helpen, in vele omstandigheden een snelle verergering der ziekte ontstaat. Het nadeel echter is, dat de broek vele dieren zal exciteeren, en elke opwekking is voor den patiënt nadeelig. Toch hebben velen met goed gevolg dit hulpmiddel aangewend; de aanvankelijk veroorzaakte excitatie hield spoedig op.

In de meeste gevallen maakt de voeding een punt van overweging uit, daar wegens de veelal aanwezige kramp der kauwspieren de opneming van vast voedsel verhinderd is; men doet dan het best met aan het dier slobbering te geven en wel vele malen daags in kleine hoeveelheden. Het in de krib plaatsen van een emmer frisch water is aan te bevelen. Bij slechte ontlasting van faeces en urine ledigt

men het rectum met de hand en oefent tevens een lichte drukking op de blaas uit.

Het aantal in verloop van tijd toegepaste geneesmiddelen is legio; een voornaam doel was het vinden van een specifium tegen tetanus. Tal van narcotica zijn hiertegen gebruikt, waarvan er zeker vele of totaal onwerkzaam zijn geweest of den dood hebben verhaast. Mocht men geneesmiddelen willen gebruiken, dan komen vooral in aanmerking: chloralhydraat of aether per clysmata, subcutane morphine-injecties en chloroform-inhalaties. Het doel van deze aanwending is het verkrijgen van relaxatie der samengetrokken spieren. Kon men een paard hierbij rustig op een zacht veeren bed leggen en de narcose eenigen tijd volhouden, dan zou van deze therapie heil te verwachten zijn; in onze praktijk zijn dit echter onmogelijkheden. Het ingeven van geneesmiddelen per os is sterk af te raden; hierdoor toch loopt men veel gevaar een slikpneumonie te veroorzaken.

De therapie voor de toekomst zal misschien bestaan in de injectie hetzij van door jodium-trichloride verzwakte reine culturen, hetzij van serum, afkomstig van voor tetanus immune dieren, of van jodium-trichloride alleen.

BEHRING EN KITASATO hebben gevonden, dat door jodium-trichloride verzwakte reine culturen niet alleen in staat waren dieren immuniteit te bezorgen tegen tetanus, doch zelfs dat reeds aangetaste dieren, wanneer ze bijtijds in behandeling werden genomen, hierdoor nog konden herstellen. Om hun immuniteit te bezorgen, heeft men eenigen tijd achter elkander, met enkele dagen tusschenpoos, een steeds minder verzwakte cultuur ingespoten. Daarvoor heeft men reine culturen met een langzaam in sterkte verminderende solutie van joodtrichloride behandeld (van 1 tot $\frac{1}{4}$ 0/0); de eerst in te spuiten culturen waren daardoor veel, de laatste weinig in haar werking verzwakt. Hebben de dieren immuniteit of zijn ze immuun geworden, doordat ze van tetanus hersteld zijn, dan bezitten zij een groot weerstand-

biedend vermogen tegen een infectie met tetanus-bacillen en tegen de daardoor geproduceerde toxische stoffen, ook dan, wanneer deze zelfstandig worden ingespoten. Bloedserum van zulke dieren heeft weder immuniseerende eigenschappen voor andere.

Een tijdige aanwending van verzwakte en langzaam sterker wordende culturen, van bloedserum afkomstig van immune dieren, of van jodtrichloride, kan een beginnenden tetanus in zijn verdere ontwikkeling tegengaan en daardoor de kans voor natuurgenezing grooter maken of kan direct herstel ten gevolge hebben. Zelfs kan transfusie van bloed, genomen van immune dieren, hetzelfde veroorzaken. Hoe groot daardoor de kans op herstel ook moge worden, toch moet men in de eerste plaats trachten het optreden van tetanus te voorkomen; een goede, nauwkeurige desinfectie, vooral bij hoofverwondingen, zal daarom steeds een voorname plaats blijven innemen.

Een geval van tetanus, behandeld met subcutane injecties van jodium-trichloride, moge hier worden vermeld. In de ambulatoire kliniek van 's Rijks Veeartsenijschool werd in Juni 1894 ter behandeling aangeboden een bruin hengstveulen, drie maanden oud en toebehoorende aan J. v. W. te M. De eigenaar had opgemerkt, dat reeds sedert eenige dagen het veulen moeielijk zoog, en diens hals stijf was, zoodat het hoofd niet tot den grond kon worden gebracht. Bij onderzoek buiten den stal merkte men het uitpuilen van het wenkvlies al dadelijk op; dit was vooral sterk, wanneer het hoofd werd opgelicht. De kaakspieren waren hard op het gevoel, de mond slechts met moeite en dan nog gering te openen, de halsspieren waren sterk gecontraheerd, rug en lenden hard en gespannen en de staart gestrekt, doch met weinig moeite te buigen. De gang der voor- en achterbeenen was stijf en wijd, buiging in handwortel en spronggewricht geschiedde uiterst moeielijk. Door het mede lijden der intercostaalspieren was de respiratie oppervlakkig en frequent; de temperatuur en pols waren normaal. De diag-

nose „tétanus” was hier gemakkelijk te maken. Van een voorafgegane verwonding wist de eigenaar niets; bij nauwkeurig onderzoek werd een oppervlakkig wondje, dat reeds bijna genezen was, aan den linker schenkel waargenomen. Misschien is dit de plaats van infectie geweest.

De patiënt werd in het donker geplaatst en elke irritatie zooveel mogelijk vermeden; de gespannen spiergroepen werden eenige malen daags ingewreven met een liniment, bestaande uit chloroform en oleum olivarum, in de verhouding van 1 op 5. Na eenige dagen waren de verschijnselen in hevigheid toegenomen. Bij wijze van proef werd patiënt nu subcutaan ingespoten met 50 gram joodtrichloride-solutie van $\frac{1}{2}$ 0/0. Tot viermaal toe werd deze hoeveelheid gedurende de volgende dagen eenmaal daags herhaald. Het succes was echter nihil, acht dagen na de eerste injectie stierf de patiënt. Het geheele beloop had 14 à 15 dagen geduurd.

UTRECHT, Januari '95.

Korte Mededeelingen en Referaten.

Experimenteele studie over boutvuur en diens betrekking tot maligne oedeem (Annales de l'Institut PASTEUR 1894, n°. 401). — DUENSCHMANN verschaftte zich zeer virulente boutvuurbacillen, terwijl hij ze 5-maal van dier op dier liet gaan door cavia's, waarvan de laatste binnen 8—15 uur stierven. Konijnen doorstaan de enting met boutvuurbacillen gewoonlijk, maar voor de toxine daarvan zijn zij toch gevoelig. D. gebruikte ze om een serum te verkrijgen met beschuttend vermogen tegen de boutvuurbacillen. Hij entte de dieren op verschillende wijze met de culturen van hooge virulentie en vond, dat het bloedserum van meermalen geënte konijnen een beschuttend vermogen bezat, indien hij het inoculeerde vóór het boutvuurvergift, en verder, dat het ook de werking van de boutvuur-cultuur ophief, wanneer het

daarmede vereenigd werd ingeënt, terwijl het serum van niet geënte dieren geen preventieve werking bezat.

DUENSCHMANN bereidde vervolgens op gecompliceerde wijze (cultiveering in het cadaver van een cavia, enz.) een krachtig werkende toxine, waarbij hij de ervaring opdeed, dat de toxinen slechts ontstaan op een voedingsbodan, die zeer rijk is aan eiwit (zooals runderbloed-serum en maceraties van vleesch). Zijn proeven tot bepaling of het serum van geïmmuniseerde konijnen ook antitoxisch werkt, vielen positief uit. Bij het gebruik van alcohol tot het verkrijgen van zuivere toxine bleek, dat het praecipitaat ongeveer dezelfde werking had als de oorspronkelijke substantie, terwijl het in den spiritus opgeloste gedeelte buitengewoon vergiftig was.

Het uit vleeschculturen verkregen boutvuur-vergift geeft na enting geen beschutting tegen levende culturen. Eenmaal met toxine geënte cavia's zijn langen tijd zeer gevoelig voor verdere entingen.

De bacillus van boutvuur kan in het dierlijk lichaam langen tijd levend en virulent blijven. De konijnen, welke gestorven zijn door enting met boutvuurbacillen leveren een beschuttend serum.

De dieren welke immuun zijn gemaakt tegen boutvuur, zijn tevens beschermt voor den bacillus van het maligne oedeem (Deutsche thierärztl. Wochenschrift, 1894 n°. 50). W. C. S.

Prof. E. HESS, Ueber den Werth des Tuberkulins in der Rindviehpraxis (Landwirthschaftl. Jahrbuch VIII 1894). — Uit Zwitserland komen ongunstige berichten omtrent de werking van tuberculine. De mededeelingen van prof. HESS zijn te belangrijker, wijl zij het resultaat zijn van nauwkeurige onderzoekingen. De reden, dat zijn waarnemingen en stellingen in tegenspraak zijn met de meeste der tot heden gepubliceerde experimenten, is volgens HESS daarin gelegen, dat de geënte dieren elders of te vroeg werden geslacht, namelijk reeds weinige dagen na de enting, of te laat, d. w. z. maanden of zelfs jaren daarna.

HESS heeft bij 30 herkauwers, te weten 26 koeien, 2 stieren, 1 bul en 1 ram tuberculine ingespoten, om de waarde daarvan voor de runderpraktijk te bepalen. Van deze dieren kregen 28

stuks elk 0,4, 1 stuk 0,5 en de ram 0,15 gr. tuberculine. Voor de beoordeeling zijn vooral 10 gevallen van gewicht, waarin de met tuberculine behandelde dieren ook geslacht en (door GUILLEBEAU) na den dood onderzocht zijn geworden. Van de overige 20 gevallen vermelden wij alleen in het kort de 3 volgende. Deze betreffen een koe met floride vulva-tuberculose, welke op tuberculine reageerde, een dier met chronische streptococcensepticaemie, dat niet reageerde, en een dier met actinomycose, dat een lichte reactie-koorts (38,2—40,2) kreeg.

Als koorts werd beschouwd elke verhooging van temperatuur boven 39,5° C. Van de geënte 30 stuks waren enkele tijdens de hoogste entkoorts erg ziek, hadden 104 polsslagen, 50 ademtochten per minuut, waren neerslachtig, hadden dyspnoe, belangrijk verminderden eetlust en gaven weinig melk. Plaatselijk ontstond dikwijls een lichte phlegmoneuse zwelling, welke nooit in ettering overging, na eenige dagen weer verdween of aanleiding gaf tot schuren van de entplaats. Belangrijk was, dat bij 3 dieren de algemeene toestand, de eetlust en de voeding na de enting beslist eenigszins verbeterden. Onder de 10 door de obductie natwkeuriger waargenomen gevallen was er één (oude tuberculose der pleura en van de mediastinaalklieren), waarin de entkoorts bij de eerste enting slechts 0,5° C. bedroeg, doch bij de tweede normaal bleef, wellicht omdat het dier reeds aan de tuberculine gewend was. Mogelijk is de geringe reactie ook toe te schrijven aan den ouderdom der tuberculose. Want in een ander geval, waarbij oude tuberculose (van de pleura, de bronchiaalklieren, de lever, de mesenteriaal- en knieplooi-klieren) aanwezig was, ontstond na de enting geen reactie.

Een derde geval (versche en oude tuberculose van de pleura en de mediastinaalklieren, tuberculose der longen en van den neusscheidwand, versche en oude tuberculose der milt, van het net, tuberculose der portaalklieren, van de lever, de mesenteriaal-klieren en de dunne darmen) gaf een nieuwe bevestiging van het bekende feit, dat runderen zelfs dan niet op tuberculine reageeren, wanneer hun voedingstoestand slecht en de ziekte in sterke mate gegeneraliseerd is. Volgens de meening van HESS werd in dit zonder entkoorts verlopen geval door de injectie van tuberculine een sterk uitbreken van versche tuberculose teweeggebracht. Nog in 4 andere gevallen bestond naast de oude tuberculose een geheel versche, welke HESS toeschrijft aan de werking der tuber-

culine. Ook van deze 4 dieren had één (met oude en versche, sterk ontwikkelde tuberculose van de longen, de pleura, het hartezakje en de bronchiaalklieren) niet gereageerd.

Alzoo hebben van de 10 aan tuberculose lijdende runderen 7 gereageerd op de injectie van tuberculine, en 3 niet. Bij uitgeeerde, algemeen tuberculeuse dieren, evenals bij runderen met oude tuberculose, kan de ent-reactie volkomen achterwege blijven. Hess besluit zijn mededeelingen met de volgende behartenswaardige woorden:

«De door ons opgedane ongunstige ervaring, welke overigens geheel overeenstemt met die bij den mensch waargenomen, moet buiten twijfel voor de praktijk van beteekenis worden geacht. Wij zien toch, dat van onze 10 stuks bij 6, door de inenting met tuberculine, een duidelijke acute miliair-tuberculose werd opgewekt. In twee andere gevallen was dit resultaat wel is waar minder in het oog vallend, echter mogelijk alleen op dien grond, dat de dieren te vroeg moesten worden geslacht, vóór de reactieve verschijnselen zich duidelijk konden openbaren. In nog een ander geval is een afdoend oordeel onmogelijk, wegens het zoo lang uitgestelde slachten. Slechts bij een enkel dier waren beslist geen versche veranderingen aanwezig. Juist in dit geval kon door de enting geen snelle verbreiding der bacteriën en geen generalisatie der ziekte worden teweeggebracht.

„Wanneer wij deze ervaringen toepassen op de veeartsenijkundige praktijk, dan volgt daaruit, dat tuberculine, welke in de geneeskunde van den mensch met recht als diagnosticum en therapeuticum is verlaten, ook in de veeartsenijkunde, niettegenstaande haar onbetwistbare diagnostische voordeelen, uit een economisch oogpunt een zeer groot nadeel veroorzaakt, en dat daarom tegen de algemeene toepassing hiervan ernstig moet worden gewaarschuwd.

„Vooraf schijnt het ons meer dan gewaagd, wanneer geheele veestapels, dekstieren en voor de fokkerij bestemde koeien, evenals melkkoeien in melkinrichtingen, aan de inenting met tuberculine worden onderworpen. Daardoor wordt juist de bij sommige dieren sluimerende tuberculose opgewekt en direct gevaarlijk gemaakt, terwijl de nog bestaande goede gezondheidstoestand der behandelde dieren, door de bijgekomen acute miliair-tuberculose, zeer wordt verzwakt, zoodat de eigenaar meestal genoodzaakt wordt veel vroeger tot slachten over te gaan, dan anders het geval zou zijn geweest.

„Welke ongunstige invloeden zulk een te voorschijn roepen der tuberculose uitoefent op de hoedanigheid van de melk en het vleesch, ligt voor de hand, en dat de, uit het oogpunt van veeartsenijkundige politie, in de tuberculine gestelde hoop zich niet kan verwezenlijken, schijnt ons vast te staan. Het beste, wat de Staat voor de bestrijding der tuberculose kan doen, bestaat in een nauwkeurig onderzoek omtrent het wezen der ziekte en in bevordering van het veeartsenijkundig onderwijs, opdat de jonge veeartsen meer en meer in staat worden gesteld de ziekte vroegtijdig te onderkennen.

Op grond van onze onderzoekingen meenen wij gerechtigd te zijn de volgende stellingen te formuleeren:

- 1°. Als diagnosticum kan tuberculine groote diensten bewijzen;
- 2°. Bij sterk ontwikkelde, evenals bij oude tuberculose, is de werking niet betrouwbaar;
- 3°. Voor de runderpraktijk moet tegen de aanwending van tuberculine worden gewaarschuwd, wegens het menigvuldig ontstaan van acute miliair-tuberculose”.

W. C. S.

Het voorkomen van tuberkelbacillen in de boter. — Door de onderzoekingen van BANG is aangetoond, dat tuberkelbacillen, welke bij de melk zijn gemengd, ook in de boter overgaan. ROTH zag dit door eigen proeven bevestigd. Hij bereidde uit melk, welke van een tuberculeuse koe afkomstig was en veel tuberkelbacillen bevatte, boter en entte deze intraperitoneaal bij cavia's. De proefdieren gingen alle aan tuberculose te gronde.

Daarna experimenteerde ROTH met boter, die hij gewoon op de markt kocht, bracht daarvan 5—10 ccM. in de buikholte van cavia's en zag, dat 2 van de 20 boterproeven virulente tuberkelbacillen bevatten. Hij acht het derhalve wenschelijk om de boter uit gekookte melk of gekookten room te bereiden. Beter nog ware, gelijk in Denemarken geschiedt, de boterbereiding uit gesteriliseerden room (Korrespondenzblatt für Schweiz. Aerzte 1894, n°. 17; Zeitschr. f. Fleisch- und Milchhygiene, Dezember 1894).

BRUSAFERRO, van Turiijn, heeft dezelfde ervaring opgedaan bij Italiaansche runderen en komt tot een overeenkomstig resultaat; evenals bij de Zwitsersche botersoorten bracht 10% der monsters infectie teweeg.

Deze waarnemingen zijn van te meer beteekenis, wijl men tot heden geen practisch middel kent om de boter te steriliseeren (zie boven) (*Revue Scientifique; Recueil de méd. vét.*, 15 Dec. 1894).

W. C. S.

Beschuttende entingen met bloedserum bij de besmettelijke borstziekte van het paard. — De paardenarts EBERTZ deelt daaromtrent het een en ander mede in de *Zeitschrift für Veterinärkunde*, waaraan de *Berl. thierärztl. Wochenschrift*, 1895, n°. 3, het volgende ontleent. In een afdeeling van het artillerie-regiment VON SCHARNHORST was de besmettelijke borstziekte uitgebroken. Er waren 12 ziektegevallen, waarvan 3 letaal eindigden. Na toestemming van hoogerhand werden nu (Februari 1894) alle paarden geënt, behalve die, welke de ziekte reeds hadden gehad. Op den eersten dag werden 94, op den tweeden 127, op den derden 59 en op den vierden 26 paarden geënt. De ziekten liepen daarmede ten einde, niettegenstaande de reconvallescenten na de entingen tusschen de gezonden werden geplaatst.

Op eens veranderde de toestand echter. In de laatste dagen van Maart werden alle stallen van de afdeeling gedesinfecteerd en in April brak de ziekte uit; nog in Mei kwamen nieuwe ziektegevallen voor. Dit hernieuwd uitbreken der ziekte is mogelijk daaraan toe te schrijven, dat bij de desinfectie van den stal het in de paillasse nog aanwezig contagium uitgestrooid, buiten den stal verbreid en aldus een nieuwe infectie bevorderd werd.

Het interessante hierbij is, dat de enting wel de eerste maal de ziekte schijnt te hebben gecoupeerd, doch dat zij reeds na ruim een maand een herhaald uitbreken der ziekte niet kon voorkomen. De enting schijnt dus slechts een korten tijd te kunnen beschutten.

Dit resultaat zou echter reeds van belang zijn, wijl men het hiermede in zijn macht zou hebben om den gang eener enzoötie af te breken.

W. C. S.

De besmettelijke borstziekte onder de paarden van het Oldenburgsche dragonder-regiment n°. 19 en haar behan-

deling met bloedserum in het jaar 1893/94 (Zeitschrift für Veterinärkunde 1895, S. 1—19). Omtrent dit artikel van WEISHAAPT deelt de Deutsche thierärztl. Wochenschrift, 1895, n°. 2, ongeveer het volgende mede.

Bij de paarden van het regiment heerschte de borstziekte van 23 October 1893 tot 15 Juli 1894, met inbegrip van de zeswekelijksche periode na het laatste ziektegeval. Gedurende den geheelen duur der ziekte leden bij het

1 ^{ste}	eskadron met 2 voorloopers	15	paarden,
2 ^{de}	» » 1 voorlooper	7	»
4 ^{de}	» » 1 »	28	»
3 ^{de}	» zonder »	17	»
5 ^{de}	» » »	13	»
	in de officiersstallen	4	»
	totaal . .	84	paarden.

Hiervan hadden volgens de clinische diagnose:

- 3 beiderzijdsche long- borstvliesontsteking,
- 1 rechtszijdige long-, beiderzijdsche borstvliesontsteking,
- 2 linkszijdige long- borstvliesontsteking,
- 7 beiderzijdsche longontsteking,
- 24 rechtszijdige »
- 20 linkszijdige »
- 26 hevige catarrh zonder duidelijke ontsteking der longen.

Er genazen 82 stuks. Een troepenpaard stierf in het reconvalescentie-tijdperk aan een ontsteking der dunne darmen, een officierspaard aan hartverlamming na ichoreuse pleuritis.

Als naziekte werd driemaal snuiven, zevenmaal pees- en pees-scheede-ontsteking, driemaal acute periostitis en zeer dikwijls inwendige oogontsteking geconstateerd.

WEISHAAPT wendde tot mogelijke verkorting der enzoötie de door HELL het eerst aanbevolen entingen met bloedserum aan. Van paarden, welke de borstziekte hadden doorstaan en reeds 14 dagen vrij van koorts waren, werd, door middel van een aderlating, 2—4 Kg. bloed uit de halsader genomen. Het bloedserum, dat zich hierna of binnen 24—48 uur afzette of door toevoeging van oxaalzuur (1 : 10 bloedshoeveelheid) in korter tijd afscheidde, werd bij de paarden aan den hals subcutaan geïnjecteerd, in hoeveelheden van 4-maal 50 of 3-maal 67 ccm.

De entresultaten leidden WEISHAAPT tot de volgende conclusies.

- 1°. Het zuivere of na aanwending van oxaalzuur verkregen

bloedserum van paarden, welke de borstziekte kort te voren hadden doorstaan, schaadt bij invoer in een ander organisme niet.

2°. Door het inenten van serum wordt het uitbreken der ziekte bij reeds geïnfecteerde paarden bespoedigd.

3°. Het serum is volgens de bij het regiment opgedane ervaring wel een praeservatief, doch geen geneesmiddel, en oefent dus op den gang der ziekte geen noemenswaardigen invloed uit.

4°. De beschuttende kracht tegen infectie met het contagium van borstziekte, welke door de behandeling met serum wordt verkregen, is slechts van korten duur; zij regelt zich naar de individualiteit en duurt 1—2, in een enkel geval hoogstens 3 maanden."

„Alzoo," gaat WEISHAUPT voort, „dient deze nieuwe geneesmethode nog te worden verbeterd; de hiermede verkregen voordeelen zijn, wegens de korte immuniteit, nauwelijks in overeenstemming met de moeite. Daar, waar genoegzaam entstof aanwezig is, iets waaraan in het begin der ziekte meestal gebrek bestaat, kan men, vooral bij kleine paarden-afdeelingen, de uitbreiding tegengaan en den omvang der ziekte spoediger aangeven. Heeft men het noodige materiaal voor de enting echter niet, dan zal men zich ook verder moeten beperken tot afscheiding en desinfectie, althans indien het niet gelukt om, door het vinden van andere methoden, op een centraal-station entstof te maken in grooter hoeveelheid en van langer durende werkzaamheid."

W. C. S.

Prof. Dr. R. EMMERICH, **De genezing van miltvuur door erysipelas-serum.** — Volgens de proeven van EMMERICH, welke hij reeds in 1886 verrichtte, kunnen acuut verlopende miltvuur-infecties bij konijnen worden genezen door subcutane of intraveneuse injecties van erysipelas-coccon, daar de voor konijnen minder gevaarlijke infectie met erysipelas-coccon een vernietiging der miltvuur-bacillen in het organisme ten gevolge heeft.

Reeds 11 uur na de injectie bevinden zich in het weefsel in verval zijnde, gedooide anthrax-bacillen, wier degeneratie in de verdere uren nog duidelijker voor den dag treedt.

Een nieuw onderzoek van deze geneesmethode heeft goede resultaten opgeleverd, zoodat de schrijver ook de practizeerende veeartsen uitnodigt om in voorkomende gevallen het erysipelas-

serum te beproeven, dat in het bacteriologisch laboratorium van Dr. H. SCHOLL te München bereid en onder garantie verstrekt wordt (Münch. med. Wochenschrift, 1894, n°. 28; Oesterr. Monatsschrift für Thierheilkunde, 1895, n°. 2).

W. C. S.

Natrium benzoicum bij diphtherie der oogen. — Prof. HERMANN COHN berichtte op het 3ste internationale congres voor hygiëne en demographie (bacteriologische sectie), dat bij de conjunctivitis diphtheritica van den mensch alle mogelijke middelen zonder gevolg waren beproefd. Eerst sedert NIEDEN-Bochum bij een epidemie in zijn kippenstal heeft gevonden, dat een 5 pct. oplossing van natrium benzoicum de membranen oplost, heeft COHN dit middel ook bij den mensch toegepast en sedert geen oog meer aan diphtherie verloren. De oplossing moet elk uur worden aangewend (Münch. Med. Wochenschrift 1894, n°. 40; Berl. th. Wochenschr. 1894, n°. 49).

Referent heeft dit middel steeds zonder succes bij de diphtheritische conjunctivitis der vogels in toepassing gebracht; ook dan wanneer de eigenaar vele malen daags de oogen met een dergelijke solutie behandelde, zag hij geen verandering ten goede.

W. C. S.

Een geval van echte diphtherie bij den hond. — ARTHUR S. WHEELER deelt daaromtrent in The Veterinary Magazine, Augustus 1894, het volgende mede. Een hond vertoonde de volgende verschijnselen: onvermogen om te slikken, uithangende tong, sterk ontstoken mond, bloedend tandvleesch, bloederige diarrhee, temperatuur 39.4° C. Daar in hetzelfde huis, eenigen tijd te voren, een geval van diphtherie was voorgekomen bij een kind, kwam de schrijver op het denkbeeld om een cultuur te maken van de producten uit het achterste gedeelte van den mond. Deze cultuur werd onderworpen aan het onderzoek van een bacterioloog, ARCHINARD genaamd, en bleek, zonder eenigen twijfel, de bacil van KLEBS-LÖFFLER te zijn. De schrijver besluit daaruit tot de besmettelijkheid van de diphtherie van den mensch voor den hond.

W. C. S.

Stoom als bloedstelpend middel. — Onder dit opschrift refereert Dr. DE WAL in het Weekbl. voor Geneeskunde van 1 Dec. 1894, een artikel van SNEGIREW (Deutsche med. Wochenschrift 1894, n°. 38), waaraan het volgende wordt ontleend. Reeds langen tijd bezigden de verloskundigen heet water om bloedingen (post partum) te bestrijden. SNEGIREW gebruikte in plaats daarvan stoom en wel met uitnemend resultaat. Zijn methode van aanwending in de uterus-therapie is als volgt: Na voorloopige dilatatie van den uterus wordt in de holte een gevensterde catheter gebracht. In het lumen daarvan bevindt zich een dun metalen buisje, dat in verbinding wordt gebracht met een stoomketeltje. De stoom, welke hieruit komt, heeft een warmte van ongeveer 100° C. Het is voldoende dezen $\frac{1}{2}$ —1 minuut te laten doorstroomen om dadelijk een bloedstelpende en cauteriserende werking te verkrijgen, daaraan kenbaar, dat uit den catheter een donkere, op sterken bouillon gelijkende vloeistof loopt. De patiënte voelt hoegenaamd geen pijn; zij kan zelfs het oogenblik niet bepalen, dat de stoom inwerkt.

Het plaatselijk gevolg is, dat het uterus-slijmvlies oppervlakkig wordt gecauteriseerd, zoodat dit als met een fijne, witte eiwitlaag bedekt raakt. Mogelijk bestaande foetor verdwijnt, evenals pijnlijkheid. Brengt men voorts nog in rekening de antiseptische werking van den stoom, dan heeft men, volgens SNEGIREW, in dit middel een haemostaticum en antisepticum tevens, zooals er geen tweede bestaat, en dat dus ongetwijfeld een groote toekomst te gemoet gaat.

Met Dr. BLAGOWOLUS nam hij een groot aantal proeven bij dieren om na te gaan hoe de werking van stoom is bij bloedingen uit de lever, de milt, de nieren, enz. Het resultaat was:

1°. Dat men zonder bloedverlies of levensgevaar stukken uit de lever kan snijden;

2°. Dat men tot zekere hoogte hetzelfde kan doen ten opzichte van de milt, de longen, de nieren en de hersenen;

3°. Dat de bloedingen uit spongieus been en beenmerg na aanwending van stoom onmiddellijk ophouden, terwijl geen nadeelige invloeden werden waargenomen;

4°. Dat huid- en spierbloedingen oogenblikkelijk werden gestild, zelfs bloedde een overlans of dwars in-, resp. doorgesneden arteria femoralis bij een hond onder de inwerking van stoom niet;

5°. Dat de wonden per primam genezen.

Nadat deze gunstige resultaten bij dieren waren verkregen, heeft

SNEGIREW den stoom toegepast bij de volgende operaties: 5 gevallen van kniegewrichtsresectie zonder elastieken zwachtel of ligatuur noch arteriepincetten, 1 geval van carcinoma mammae, eenige van huid-tumoren, 1 carcinoom van het collum uteri, eenige fibro-myomotomieën, sequestrotomieën en tal van kleinere operaties. De genezing ontstond in al deze gevallen zonder complicaties, meestal per primam intentionem (Dit laatste schijnt ref. een lapsus òf in het origineel, òf in het Weekbl. v. Geneeskunde; na zooveel substantieverlies kan geen onmiddellijke reünio geschieden. Wanneer geen ettering ontstaat, is men dikwijls geneigd van genezing per primam te spreken, ook dan wanneer aan de vereeniging herstel van weefselverlies heeft moeten voorafgaan. Deze begripsverwarring is stellig nog een uitvloeisel daarvan, dat vroeger genezing per secundam en per suppurationem werden geïdentificeerd. Nu wij echter weten dat granulatievorming kan geschieden zonder ettering, diende ook wat scherper te worden onderscheiden tusschen genezing op den eersten en op den tweeden weg).

W. C. S.

Verdwijnen van een melanotisch gezwel. — Bij een vrouw ontstond, zooals de *Dermatologische Zeitschrift*, Band I, meldt, in den vorigen zomer onder de rechter mamma, op de plaats waar de balijnen van het corset langs een reeds lang bestaande pigmentvlek schuurden, een klein zwart gezwel, dat weldra de grootte van een kers bereikte, zoodat het moest worden geopereerd. Daar patiënte er niet toe te bewegen was, om het gezwelletje operatief te laten verwijderen, werd bij wijze van proef inwendig arsenik voorgeschreven; hierdoor nam de tumor langzamerhand in omvang af. Zoodra men met de arsenikkuur ophield, werd de nieuwvorming weder grooter, totdat zij eindelijk na consequent volhouden der behandeling volkomen werd geresorbeerd.

Gelijk bekend is, werd hetzelfde middel in vroeger tijd ook bij paarden tegen melanomen aangewend, evenwel bijna altijd zonder resultaat, omdat de gezwelmasa in den regel te groot was. Het ware nuttig om, nu er eenmaal positieve resultaten zijn verkregen, de proeven met arsenik bij nog versche, zich ontwikkelende melanomen van paarden te hervatten (*Deutsche thierärztliche Wochenschrift*, 1895, n°. 1).

W. C. S.

Texas-koorts, door VOLLERS, staatsveearts te Hamburg (*Mittheilungen für Thierärzte*, 1894, S. 353—368).

Uit de verhandeling van VOLLERS vernemen wij de nadere omstandigheden, welke (in het begin van November 1894) het Duitse Rijk aanleiding hebben gegeven tot het verbod van in- en doorvoer van levend rundvee en van versch rundvleesch uit Amerika.

Het schip „Persia”, dat New-York op den 15^{den} September van het vorig jaar had verlaten, kwam 26 September 's avonds met een lading van 392 stuks rundvee (281 ossen, 111 stieren) te Hamburg aan, nadat op reis 4 runderen gestorven en over boord geworpen waren. Te Hamburg werden de dieren, als naar gewoonte, van de haven per spoor vervoerd naar een geïsoleerd gedeelte van de veemarkt „Sternschanze”, ten einde binnen 10 dagen in het aldaar aanwezig abattoir te worden geslacht.

Onder de dieren der „Persia” was een os, die bij aankomst, naar het scheen, leed aan maag-darmontsteking; deze werd mede getransporteerd naar de veemarkt „Sternschanze”. Die os werd op 28 September uit nood geslacht; de veearts KÜHNAU verrichtte de sectie. Ook nog een ander dier (een stier met etterachtige kroongewrichtsontsteking) moest op denzelfden dag uit nood worden geslacht, evenals 4 stieren op den volgenden dag. Eén stier was in den nacht van 27 op 28 September gestorven.

Met uitzondering van één os behoorden de uit nood geslachte dieren alle tot een transport van 34 stuks, welke de firma GOLDSCHMIDT te New-York voor den commissionair in vee O. had bestemd; ook de reeds aan boord ziek geworden os was door deze firma verzonden, echter aan den commissionair Sp. De dieren van deze zendingen verkeerden in slechter voedingstoestand dan de overige der lading en onderscheidden zich ook door hun bouw (zware kop, spitse vorm van bekken) van de andere, welke op het shorthorn-ras geleken.

Op den 30sten September werd weder een stier van de GOLDSCHMIDT'sche expeditie ziek; daarom werd de rest van 18 stuks, die van de 34 waren overgebleven, uit nood geslacht. Hiervan bleken 11 ziek. Verdere ziekten kwamen niet voor, hoewel ruim 100 stuks van de lading der „Persia” eerst op den 6^{den} October werden geslacht.

Volgens de opgaven van VOLLERS weigerden de zieke dieren plotseling het voeder, de uitdrukking van het oog werd mat en troebel, de temperatuur in het rectum steeg tot 40,2—40,4° C.,

de ademhaling was bemoeielijkt, soms ontstond hoesten. Het lijf was iets opgezet, de mest eerst vast, terwijl later doorloop ontstond, de urine was bloederig. Een enkele maal werd zwelling van den kop waargenomen. De dieren waren zeer zwak en lusteloos. De dood volgde reeds weinige uren na het waarnemen der eerste ziekteverschijnselen.

Bij de sectie waren constante symptomen: lakkleurig, niet gestold bloed, belangrijke zwelling der milt (2—3-voudige vergrooing; pulpa donkerbruin-zwartrood, niet vervloeiend, tamelijk vast), vergrooing ook van lever en lymphklieren, en voorts maag- en darmontsteking. Daarentegen ontbrak bij de dieren, welke bij het ontstaan der ziekte dadelijk werden geslacht, de bloederige urine en de blaasontsteking, evenals de klontcrige gal en de ontsteking der galblaas, welke in andere gevallen konden worden waargenomen. Slechts eenmaal ontbrak elke aandoening der longen. Anders waren de longen in de onderste gedeelten vrij scherp begrensd donker grauwood, bloedcrig gelatineus geïnfilteerd, terwijl het bindweefsel der longen op deze plaatsen geleiachtig geïnfilteerd, van grauwgele kleur was. Het hart en de spieren waren troebel; miltvuur-bacillen waren niet aanwezig.

Onder de vele vee-transporten, welke vroeger en in den loop van 1894 uit Amerika te Hamburg waren aangekomen, hadden zich herhaaldelijk, tijdens het opstallen, ziekten voorgedaan. VOLLERS houdt het daarom voor waarschijnlijk, dat enkele gevallen van deze ziekte reeds vroeger te Hamburg zijn voorgekomen, doch dat zij met andere ziekten verwisseld zijn geworden. Indien dit werkelijk Texaskoorts is geweest, dan zouden, naar de ziekte- en sectie-verschijnselen, miltvuur, longziekte, maag- en darmontsteking en vooral de „Wild- und Rinderseuche”, voor de differentiëel-diagnostiek in aanmerking komen.

Eerst bij het transport der „Persia” vermoedden VOLLERS (Hamburg), KÖLLESCH en VOLLERS (Altona), dat Texas-koorts aanwezig kon zijn.

Het bacteriologisch onderzoek van de zieke organen der gestorven dieren geschiedde vooreerst door de veeartsen te Hamburg, resp. Altona, maar dan ook door SCHÜTZ te Berlijn en in het Keizerlijk gezondheidsambt. Het leidde tot zeer verschillende resultaten.

VOLLERS (Altona) meende den door BILLINGS als oorzaak der Texas-koorts beschuldigden bacillus in het bloed der geslachte runderen gevonden en op een voedingsbodem rein geteeld te hebben.

GRIPS (Hamburg) zag in de milt en in de haemorrhagisch gezwollen lymphklieren der runderen ronde tot ovale bacteriën, welke zich op voedingsbodems zuiver lieten kweken en voor muizen en konijnen, bij subcutane enting en bij voeding, van pathogene werking waren, en dan in het bloed en in alle organen van deze dieren, onverschillig of de laatste met stukjes van organen der betrokken runderen of van de gestorven entdieren zelve of met reine culturen behandeld waren geworden, weder in reine culturen konden worden aangetoond. De met anilinekleuren aan de uiteinden beter dan in het midden te kleuren bacteriën toonden, in voorkomen en werking op entdieren, groote overeenkomst met die bacteriën, welke de ziekten veroorzaken die tot de groep der septicaemia haemorrhagica behooren. Op een 2-jarigen os lieten deze micro-organismen (bouillon-cultuur met 2 milten van muizen in een agaten mortier samengewreven en onder de huid gespoten) zich slechts overbrengen met het resultaat, dat bij dit dier de eetlust voor korten tijd verdween en dat verhooging der temperatuur ontstond tot $41,2^{\circ}$, welke nog op den 7^{den} dag na de enting $40,5^{\circ}$ bedroeg en daarna weder daalde. Toen de os 32 dagen na de enting werd geslacht, vond men geen afwijkingen. Een tweede proef, waarbij een os werd geënt en tevens gevoederd met organen (milt, levers, nieren) van gestorven konijnen en met bouillon-culturen, had een overeenkomstig gevolg.

GRIPS is van meening, dat het door hem gekweekte bacterium de oorzaak is van de ziekte, welke te Hamburg onder de Amerikaanse runderen is uitgebroken.

Op den 19^{den} October kwam de „Prussia” met 368 stuks runderen uit New-York te Hamburg aan. Onder deze dieren bevond zich een os, welke op het schip geslacht en door KÖLLISCH post mortem onderzocht werd; deze vertoonde wel is waar geen aandoening der longen, doch overigens alle veranderingen der organen, welke aanwezig waren bij de runderen, met de „Persia” medegekomen. Verdere ziekten kwamen niet voor.

Het bacteriologisch onderzoek der organen van dezen os, door GRIPS verricht, leverde niets op. Daarentegen vond Dr. MAASSEN in het Keizerlijk gezondheidsambt te Berlijn op den 24sten October de door SMITH en KILBORNE (Amerika) beschreven lichaampjes (protozoën) in de toegezonden organen, zoodat de os, welke met de „Prussia” was aangekomen, beslist aan Texaskoorts leed.

Daarna volgde het verbod tot invoer van levend rundvee en van versch vleesch uit Amerika. W. C. S.

Autopsie van een paard, dat de operatie van Smith tegen snuiven heeft ondergaan. — De operatie bestaat in het doorsnijden van den linker nervus recurrens, en diens vereeniging met den nervus accessorius. Het paard, dat vóór deze operatie door een commissie onderzocht was, werd een maand daarna weder in dienst gesteld en eerst elf maanden later aan een nieuw onderzoek onderworpen. Men constateerde een merkbare verbetering van den toestand, maar het snuiven bleef bestaan.

Bij de autopsie bleken de zenuwen volkomen vereenigd; prikkeling van den nervus accessorius veroorzaakte duidelijke contracties aan de linker zijde van den larynx, niettegenstaande er sterke spier-atrophie bestond. Bij het microscopisch onderzoek bleek de regeneratie minder duidelijk; in het litteken kwamen slechts enkele zenuwbuisjes voor, gelegen in een dikke scheede van perineurium.

Niettemin was er klaarblijkelijk een begin van regeneratie, wijl het paard gedurende zes maanden zonder linker recurrens heeft kunnen arbeiden.

Deze waarneming kan intusschen bewijzen, dat een motorische zenuw door een andere kan worden vervangen (*The Veterinarian*, September 1894; *Rec. de méd. vét.*, 15 Dec. 1894).

W. C. S.

Verschaffing van Behring's middel in Indië. — Naar het „Bat. Nbl.” verneemt, heeft zich te Batavia een commissie gevormd, waarin o. a. zitting hebben de heeren EIJKMAN, directeur van het bacteriologisch laboratorium, dr. EILERTS DE HAAN, directeur van het park vaccinogène en de heer HOOGKAMER, paardenarts 1ste klasse, tot het kweeken van den diphtheritis-bacil en het vervaardigen van het serum naar dr. BEHRING; intusschen zal men trachten om door tusschenkomst van een der groote stoomvaart-maatschappijen het serum in de koelkamers over te brengen uit Europa. Daar diphtheritis hier niet zoo veelvuldig voorkomt als in Europa, vreest men niet altijd serum genoeg te

hebben, wanneer dat noodig is; in Europa kan men den bacil steeds doorkweken met het oog op het voortdurend voorkomen der ziekte (N. Rott, Cour. van 5 Febr. 1895).

MAATSCHAPPIJ TER BEVORDERING DER VEEARTSENIJKUNDE.

MEDEDEELINGEN VAN HET HOOFDBESTUUR.

Als vervolg op hetgeen op blz. 136 en 137 der vorige aflevering vermeld is omtrent de pogingen, in het werk gesteld om de daar ter plaatse genoemde Commissie voltallig te krijgen, deelt het Hoofdbestuur mede, dat ook de Heer J. MAZURE verklaard heeft het lidmaatschap niet te kunnen aanvaarden. Achtereenvolgens zijn nu uitgenoodigd de H.H.: F. W. VAN DULM, D. KRUIJT en H. C. REIMERS, welke evenzeer bedankten. Eindelijk is de Heer J. M. BILLROTH bereid bevonden zitting in de Commissie te nemen. Deze bestaat nu uit de H.H.: J. F. LAMÉRIS, M. H. J. P. THOMASSEN, D. VAN DER SLUIJS, A. FREDERIKSE, J. M. BILLROTH, D. A. DE JONG en dr. L. J. VAN DER HARST. Zij heeft zich Zondag 17 Februari j.l. geconstitueerd, waarbij de H.H. THOMASSEN, DE JONG en VAN DER SLUIJS gekozen zijn resp. tot Voorzitter, 1ste Secretaris en 2de Secretaris.

Als nieuwe leden zijn aangenomen in de Nieuwe afdeeling Zuid-Holland de Heeren: J. HELLEMANS te Lekkerkerk en J. M. FILLEKES te Berkel, terwijl in de afdeeling Groningen werden voorgedragen de Heeren: G. T. BRONSDIJK te Roden, W. OOSTINGH te Emmen en K. VAN DER VEEN te Grijpskerk.

Als lid van de afdeeling Noord-Brabant-Limburg heeft bedankt de Heer J. J. NOEST te Lit.

VERSLAG DER VERGADERING VAN DE
AFDEELING UTRECHT.

(28 Juli 1894.)

Geachte Redactie!

In het verslag van de vergadering der afdeeling Utrecht op 28 Juli 1894, opgenomen in de 2de aflevering van het 22ste deel van het Tijdschrift voor Veeartsenijkunde en Veeteelt, leest men:

„De Heer DE JONG vraagt of het bekend is, dat in spek nu „en dan pigment wordt aangetroffen? Dezer dagen heeft hij het „waargenomen in enkele vetcellen van stukken spek; door „geconcentreerd zoutzuur was het niet te vernietigen, dus „was het niet afkomstig uit het bloed.”

Deze mededeeling is onjuist en het spijt mij te moeten bekenen, dat dit mijn opmerkzaamheid ontgaan is bij het voorlezen der notulen van de bedoelde vergadering. De schuld der onjuiste mededeeling ligt dus aan mij en in geen geval aan den geachten afdeelings-secretaris.

Door mij is alleen gesproken over de inwerking van geconcentreerd zwavelzuur op het in het spek voorkomend pigment, [terwijl tevens werd gezegd, dat dit onderzoek niet voldoende was om uit te maken of het pigment zijn oorsprong vond in bloedkleurstof.

Met de opneming van deze rectificatie, zult u zeer verplichten,
Uw dienstwilligen dienaar,
D. A. DE JONG JZN.

Leiden, 11 Februari 1895.

BIBLIOTHEEK VAN HOLLANDSCHE
VEEARTSENIJKUNDIGE WERKEN.

7de *vervolg.*

Voor de bibliotheek zijn ontvangen:

Van den Heer W. C. SCHIMMEL te Utrecht:

TAN YOE HOA, Advies van een Chineeschen landeigenaar in zake veepest, van 7 Maart 1880. Overdruk uit het „Tijdschrift voor Nijverheid en Landbouw in Nederlandsch-Indië”, 1883.

Dr. A. W. H. WIRTZ, Rapport nopens de in West-Java geheerscht hebbende veeziekte. Tijdschrift voor Nijverheid en Landbouw in Nederlandsch-Indië, 1883.

W. G. VAN DER WAL, Nederlandsche paardenfokkerij. Overdruk uit de „Nederlandsche Sport” 1893, n°. 571.

D. SCHURINK, Het bouwvuur en zijn voorbehoeding. Doetinchem, C. MISSET, 1893.

J. VAN DE VELDE, Uit de praktijk van een paardenarts. Overdruk uit de „Veeartsenijkundige Bladen voor Nederlandsch-Indië”, Deel VII, 1893.

J. VAN DE VELDE, Proeve eener beschouwing over den anatomischen bouw van het rijpaard in verband met het exterieur ende africhting. Overdruk uit het „Indisch Militair Tijdschrift”, 1893.

E. DAMEN, Openbare slachthuizen en veemarkten (met twee bladen schetsen). Overdruk uit „De Opmerker”, z. j.

F. A. DEIJERMANS, Paardenfokkerij en beoordeeling van paarden. Landbouw-courant 1875, n°. 14.

J. PÖELS, Inlichtingen over inenting tegen miltvuuren en varkensziekte. Rotterdam 1886.

Eenige opmerkingen omtrent den toestand der veeartsen in ons land, door een Veearts. Dagblad van Zuid-Holland en 's-Gravenhage van 20 Januari 1887.

De opleiding der veeartsen, door een Veearts. Nieuwe Rotterdamsche Courant van 16 Augustus 1887.

De opleiding der veeartsen, door een Veearts. Nieuwe Rotterdamsche Courant van 13 October 1887.

E. VAN GENDT, Eenige beschouwingen over de paardenfokkerij in Nederland. Nieuwe Rotterdamsche Courant van 13 November 1887.

N. N. Vleeschkeuring. Nieuwe Rotterdamsche Courant van 2 November 1887.

Stilstand is achteruitgang, door een Veearts. Nieuwe Rotterdamsche Courant van 20 Mei 1888.

Operatieleer aan de Veeartsenijschool, door een Gemeentevcearts. Nieuwe Rotterdamsche courant van 20 Juni 1888.

K. BÜCHLI, De erfelijkheid van piepende dampigheid. Provinciale Groninger Courant van 17 Maart 1890.

Van den Heer D. VAN GRUTING te Utrecht

T. D. SCHUBART, Atlas en beschrijving van den atlas bevattende de anatomie des paards. Utrecht, J. HERFKENS Fz., 1848.

Van den Heer J. J. HINZE te 's-Gravenhage:

Instructie ter regelmatige waarneming van den vétérinairdienst bij het leger in tijd van vrede (Vastgesteld bij beschikking van den Minister van Oorlog van 30 October 1883). 's-Gravenhage, Gebroeders VAN CLEEF, 1883.

Idem, (Vastgesteld bij beschikking van den Minister van Oorlog van 12 November 1894). 's-Gravenhage, Gebroeders VAN CLEEF, 1894.

Verzameling van voorschriften betreffende den vétérinairdienst bij het leger. Leiden, J. J. GROEN, 1895.

Van den Heer D. F. VAN Esveld te Utrecht:

T. D. SCHUBART, Tafel van den ouderdom des paards. Utrecht, K. J. GIEBEN, 1841.

E. C. ENKLAAR, De gezondheidsleer der landhuishoudelijke huisdieren, bewerkt uit het Duitsch van Dr. C. G. HAUBNER. Zwolle, W. E. J. TJEENK WILLINK, 1850.

G. J. HENGEVELD, Over het rundvee en zijne verschillende soorten, rassen en veredeling (met platen). Haarlem, de ERVEN LOOSJES, 1853—58.

G. J. HENGEVELD. Het castreren der koeijen. Overdruk uit „De boeren-goudmijn” 1858, n°. 6.

G. J. HENGEVELD, Iets over rundvee-stamboeken. Overdruk uit het „Album der Natuur.”

W. J. E. HEKMEIJER, Handboek tot de kennis en genezing van de ziekten der honden, bewerkt naar het Hoogduitsch van den Hoogleeraar HERTWIG. Utrecht, J. G. BROESE, 1854.

J. A. ALERS, BAUMEISTER's handleiding tot de paardenkennis, bewerkt uit het Hoogduitsch van Dr. A. RUEFF. Gouda, G. B. VAN GOOR, 1858.

A. W. H. WIRTZ, De lintwormen, vooral die van den mensch. Uitgegeven door de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen. October 1868.

H. A. KROES, De varkensziekte en hare bestrijdingsmiddelen en iets over slecht hooi. Twee vraag-

punten, op populaire wijze ingeleid, in de vergadering van het Genootschap ter bevordering van den Landbouw in Drenthe, op 29 September 1888 te Beilen. Provinciale Drentsche en Asser Courantdrukkerij.

M. H. J. P. THOMASSEN, Le centenaire de l'école de Milan. Overdruk uit „Annales de médecine vétérinaire” 1891.

M. H. J. P. THOMASSEN, Un cas de diathèse hémorragique chez le cheval. Overdruk uit „Annales de médecine vétérinaire”.

D. A. DE JONG JZN., Voeding van melkvee en aanwending van nieuwe krachtvoerders. Maandblad van de Nederlandsche Maatschappij van Landbouw, Mei 1891.

D. A. DE JONG JZN., Vergelijkende proef met betrekking tot het toedienen van gestoomde maïs of gemalen maïs aan mestvarkens. Maandblad van de Nederlandsche Maatschappij van Landbouw, November 1891.

Medische politie. Het Nieuws van den Dag van 7 September 1893.

M., Bacteriologisch laboratorium. De Telegraaf van 28 December 1893.

D. F. VAN ESVELD, Vleesch en melk als oorzaken van tuberculose. Overdruk uit het „Nederlandsch Tijdschrift voor Geneeskunde”.
VAN ESVELD.

PERSONALIA.

Op 15 Februari 1895 is door de Leidsche universiteit benoemd tot Doctor honoris causa in de geneeskunde de veearts J. POELS te Rotterdam.

De redactie wenscht den Heer POELS geluk met deze welverdiende onderscheiding en is van oordeel dat alle veeartsen in Nederland met dezen gelukwensch zullen instemmen.

De Heer W. F. HILWIG, tijdelijk te Bergen-op-Zoom, is benoemd tot provinciaal-veearts 3de klasse te IJzendijke.

Verplaatst: De veeartsen F. J. KRUIJT van Fijnaart naar Tolen en M. F. WEIJERS (reeds geruimen tijd geleden) van Huizen naar Nijmegen.

De paardenarts 2de klasse C. VAN HEELSBERGEN wordt met 1 Mei a. s. verplaatst van Zutfen naar Amsterdam en de paardenarts 2de klasse P. C. MUIJZERT van Amsterdam naar Zutfen.

Bij den burgerlijken veeartsenijdienst in Nederlandsch-Indië zijn belast: met den dienst in de residentien Japara en Rembang (standplaats Rembang) de veearts CH. F. G. H. DE WILDE; Socrabaja en Madoera (standplaats Soerabaja) de veearts F. PASZOTTA; Madioen en Kediri (standplaats Kediri) de veearts C. G. A. A. ROUIJER.

VEEARTSENIJKUNDIG STAATSTOEZICHT.

Bij Koninklijk besluit van 5 Februari 1895, n°. 6, is, met ingang van 1 Maart, de veearts G. MUIJS te Schagen benoemd tot plaatsvervanger van den districtsveearts, wien Haarlem als standplaats is aangewezen.

De Minister van Binnenlandsche Zaken heeft goedgevonden: met ingang van 24 Januari 1895 in te trekken zijn beschikkingen van:

a. 5 November 1894, geplaatst in de Nederlandsche Staatscourant van 6 November 1894, n°. 260;

b. 10 November 1894, geplaatst in de Nederlandsche Staatscourant van 11/12 November 1894, n°. 265, waarbij het vervoer van herkauwende dieren en varkens naar het overige gedeelte des lands verboden is uit een kring, omvattende de provinciën Noord-Holland (met uitzondering van de daarbij behoorende eilanden), Zuid-Holland, Utrecht, Noord-Brabant, Zeeland en een gedeelte van de provincie Gelderland;

c. 17 November 1894, geplaatst in de Nederlandsche Staatscourant van 18/19 November 1894, n°. 271, waarbij het vervoer van herkauwende dieren en varkens in een gedeelte van de provincie Limburg slechts voorwaardelijk is toegestaan (Staatscourant van 22 Januari 1895).

STAAT der gevallen van besmettelijke veeziekten in Nederland, gedurende November 1894.

(De cijfers tusschen ( ) duiden het getal eigenaren aan, onder wier vee de ziekte voorkwam.)

PROVINCIE.	GEMEENTE.	Veepest der herkauwers.	Longziekte (rund).	Mond- en klanvzeer.	Kwade droes en huidworm.	Schurft bij paard en schaaap.	Schaapspokken.	Vlekziekte en borstziekte bij varkens.	Trichinen-ziekte.	Milkvuur.	Hondsdolheid.		Rotkreupel.
											Bij hond en kat.	Bij ander vee.	
Groningen . . .	Bierum	" "	24 (1)	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Groningen	" "	6 (1)	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Grootegast	" "	88 (4)	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Hoogkerk	" "	27 (1)	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Muntendam	" "	21 (3)	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Oldekerk	" "	24 (1)	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Friesland	Uithuizermeeden	" "	59 (1)	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Achtkarspelen	" "	139 (5)	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Baarderadeel	" "	357 (8)	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Barradeel	" "	55 (3)	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Bolsward	" "	39 (4)	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Dantumadeel	" "	42 (5)	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Doniawerstal	" "	143 (3)	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Ferwerderadeel	" "	2 (1)	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Franekeradeel	" "	45 (1)	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Gaasterland	" "	483 (10)	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Haskerland	" "	"	"	"	"	"	"	"	2 (1)	"	"	1
	Hemelumer-Oldefaart en Noordwolde	" "	59 (1)	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Hennaarderadeel	" "	153 (3)	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Idaarderadeel	" "	38 (1)	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	IJlst	" "	113 (3)	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Kollumerland	" "	160 (8)	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Leenwarden	" "	64 (2)	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Leeuwarderadeel	" "	86 (4)	"	"	"	"	"	"	1	"	"	"
	Lemsterland	" "	76 (2)	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Menaldumadeel	" "	63 (3)	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Oost-Dongeradeel	" "	167 (6)	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Schoterland	" "	95 (3)	"	"	"	"	2 (1)	"	"	"	"	"
	Sneek	" "	22 (1)	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Tietjerksteradeel	" "	177 (4)	"	"	10 (2)	"	"	"	"	"	"	"	
Utingeradeel	" "	117 (1)	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	
West-Dongeradeel	" "	3 (1)	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	
West-Stellingwerf	" "	110 (3)	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	
Wymbritseradeel	" "	335 (9)	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	
Wonseradeel	" "	297 (7)	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	
Drente	Koevorden	" "	"	"	5 (1)	"	"	"	"	"	"	"	"
	Overijsel	Avereest	" "	"	"	"	1	"	"	"	"	"	"
		Blankenham	" "	54 (4)	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Transporteere		" "	3743 (104)	"	15 (3)	"	3 (2)	"	3 (2)	"	"	1	

PROVINCIE.	GEMEENTE.	Veepest der herkauwers.		Mond- en klauwzeer.	Kwade droes en huidworn.	Schurft bij paard en schaaap.	Schaapspokken.	Vleekziekte en borsziekte bij varkens.	Trichinen-ziekte.	Miltruur.	Hondsdelheid.		Rotbreucpel.
		Longziekte (rund).									Bij hond en kat.	Bij ander vee.	
Overijsel.	Transport.	"	"	3743 (104)	"	15 ⁽³⁾	"	3 ⁽²⁾	"	3 ⁽²⁾	"	"	1
	Kampen	"	"	"	"	"	"	1	"	"	"	"	"
Gelderland.	Ommen (Ambt).	"	"	"	"	"	"	"	"	1	"	"	"
	Rijsen.	"	"	"	"	"	"	"	"	1	"	"	"
	Appeltern.	"	"	6 (2)	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Barneveld	"	"	"	"	"	"	1	"	"	"	"	"
	Beuzichem	"	"	10 (3)	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Buren	"	"	55 (6)	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Buurmalsen	"	"	3 (1)	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Deil	"	"	13 (3)	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Driel	"	"	8 (3)	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Ede	"	"	74 (4)	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Geldermalsen	"	"	4 (1)	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Hedel	"	"	1 (1)	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Heerwaarden	"	"	4 (1)	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Herwen en Aart.	"	"	97 (5)	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Herwijnen	"	"	10 (4)	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	IJzendoorn	"	"	31 (1)	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Kuilenburg	"	"	3 (1)	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Lienden	"	"	3 (1)	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Maurik	"	"	28 (4)	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Nijkerk	"	"	45 (6)	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Ophemert	"	"	6 (1)	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Poederlooien	"	"	9 (2)	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Putten	"	"	27 (1)	"	"	"	"	"	"	1	"	"
	Raurlo	"	"	"	"	"	"	"	"	"	2 ⁽¹⁾	"	"
	Ubbergen.	"	"	4 (1)	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Vuren c. a.	"	"	24 (5)	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Waardenburg	"	"	19 (3)	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Wageningen	"	"	25 (7)	"	"	"	"	"	"	"	"	"	
Wamel	"	"	29 (6)	"	"	"	"	"	"	"	"	"	
Zoelen.	"	"	8 (1)	"	"	"	"	"	"	"	"	"	
Zuilichem.	"	"	8 (3)	"	"	"	"	"	"	"	"	"	
Utrecht.	Achtthhoven	"	"	201 (12)	"	"	"	"	"	"	"	"	
	Baarn.	"	"	5 (1)	"	"	"	"	"	"	"	"	
	Bilt (de)	"	"	93 (6)	"	"	"	"	"	"	"	"	
	Breukelen-Nijenrode	"	"	117 (3)	"	"	"	"	"	"	"	"	
	Breukelen-St. Pieters.	"	"	5 (1)	"	"	"	"	"	"	"	"	
	Bunnik	"	"	17 (2)	"	"	"	"	"	"	"	"	
	Bunschoten	"	"	201 (10)	"	"	"	"	"	"	"	"	
	Driebergen	"	"	19 (1)	"	"	"	"	"	"	"	"	
	Eemnes	"	"	4 (1)	"	"	"	"	"	"	"	"	
	Haarzuilens	"	"	39 (1)	"	"	"	"	"	"	"	"	
Transporteere	"	"	4998 (221)	"	15 ⁽³⁾	"	5 (4)	"	8 (6)	"	"	3	

PROVINCIE.	GEMEENTE.	Veepest der herkauwers.		Mond- en klauwzeer.	Kwade droes en huidworm.	Schurft bij paard en schaaap.	Schaapspokken.	Vlekziekte en borstziekte bij varkens.	Trichinen-ziekte.	Miltvuur.	Hondsdoelheid.		Rotkreupel.
		Longziekte (rond).									Bij hond en kat.	Bij ander vee.	
Utrecht . . .	Transport.	"	"	4998 (221)	"	15 (3)	"	5 (4)	"	8 (6)	"	"	3 (2)
	Harmelen.	"	"	179 (34)	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Hoogland.	"	"	2 (1)	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Houten.	"	"	142 (6)	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	IJselstein.	"	"	77 (11)	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Jutfaas.	"	"	106 (4)	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Kamerik.	"	"	341 (20)	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Kokkengen.	"	"	3 (1)	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Laag-Nieuwkoop.	"	"	4 (1)	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Langbroek.	"	"	4 (1)	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Linschoten.	"	"	174 (17)	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Loosdrecht.	"	"	47 (5)	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Loopik.	"	"	28 (5)	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Maarsen.	"	"	7 (2)	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Maarseveen.	"	"	91 (6)	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Maartensdijk.	"	"	141 (10)	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Mijdrecht.	"	"	45 (2)	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Montfoort.	"	"	2 (4)	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Odijk.	"	"	24 (2)	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Oudenrijn.	"	"	71 (4)	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Schalkwijk.	"	"	104 (7)	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Snelrewaard.	"	"	84 (9)	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Soest.	"	"	81 (5)	"	"	"	"	"	1	"	"	"
	Tienhoven.	"	"	52 (5)	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Tul en 't Waal.	"	"	39 (2)	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Utrecht.	"	"	36 (6)	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Veldhuizen.	"	"	46 (6)	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Vinkeveen c. a.	"	"	2 (1)	"	"	"	"	"	"	"	"	"	
Vleuten.	"	"	5 (4)	"	"	"	"	"	"	"	"	"	
Vreeswijk.	"	"	7 (4)	"	"	"	"	"	"	"	"	"	
Werkhoven.	"	"	101 (5)	"	"	"	"	"	"	"	"	"	
Westbroek.	"	"	67 (4)	"	"	"	"	"	"	"	"	"	
Willeskop.	"	"	137 (9)	"	"	"	"	"	"	"	"	"	
Willige-Langerak.	"	"	9 (2)	"	"	"	"	"	"	"	"	"	
Wilnis.	"	"	3 (1)	"	"	"	"	"	"	"	"	"	
Zegveld.	"	"	150 (7)	"	"	"	"	"	"	"	"	"	
Zeist.	"	"	17 (1)	"	"	"	"	"	"	"	"	"	
Noord-Holland.	Aalsmeer.	"	"	10 (4)	"	"	"	"	"	"	"	"	
	Abbekerk.	"	"	39 (3)	"	"	"	"	"	"	"	"	
	Akersloot.	"	"	4 (1)	"	"	"	"	"	"	"	"	
	Alkmaar.	"	"	17 (3)	"	"	"	"	"	"	"	"	
	Amsterdam.	"	"	73 (11)	"	"	"	"	"	"	"	"	
	Andijk.	"	"	65 (6)	"	"	"	"	"	"	"	"	
	Anna-Paulowna.	"	"	208 (23)	"	"	"	"	"	"	"	"	
	Assendelft.	"	"	6 (1)	"	"	"	"	"	"	"	"	
Transporteere .	"	"	7848 (457)	"	15 (3)	"	5 (4)	"	9 (7)	"	"	3 (2)	

PROVINCIE.	GEMEENTE.	Veepest der herkauwers.	Longziekte (rund).	Mond- en kluwzeer.	Kwade droes en huidworm.	Schurft bij paard en schaaap.	Schaapspokken.	Vlekziekte en borstziekte bij varkens.	Trichinen-ziekte.	Miltvuur.	Hondsdelheid.		Rotkveupel.
											Bij hond en kat.	Bij ander vee.	
Noord-Holland.	Transport.	"	"	7848 (457)	"	15 (3)	"	5 (4)	"	9 (5)	"	"	"
	Avenhorn	"	"	44 (5)	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Barsingerhorn	"	"	342 (41)	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Beeuster	"	"	216 (28)	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Beets	"	"	10 (2)	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Bergen	"	"	247 (28)	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Berkhout	"	"	169 (23)	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Beverwijk	"	"	23 (2)	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Blarikum'	"	"	43 (4)	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Bloemendaal	"	"	120 (13)	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Blokker	"	"	50 (6)	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Bovenkarspel.	"	"	10 (1)	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Broek-in-Waterland	"	"	400 (38)	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Buiksloot.	"	"	15 (3)	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Diemen	"	"	61 (4)	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Edam	"	"	50 (5)	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Egmond	"	"	222 (24)	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Enkhuizen	"	"	49 (5)	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Graft	"	"	21 (2)	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Grootebroek	"	"	38 (4)	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Haarlem	"	"	44 (4)	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Haarlemmerliede en Spaarnwoude	"	"	140 (24)	"	"	"	7 (1)	"	"	"	"	"
	Haarlemmermeer	"	"	716 (64)	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Harenkarspel.	"	"	139 (10)	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Heemskerk	"	"	40 (4)	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Heemstede	"	"	27 (2)	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Heer-Hugowaard	"	"	238 (24)	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Heile	"	"	25 (4)	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Helder	"	"	46 (7)	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Hensbroek	"	"	59 (5)	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Hoogkarspel	"	"	166 (13)	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Hoogwood	"	"	175 (13)	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Hoorn	"	"	16 (2)	"	"	"	"	"	"	"	"	"
IJpendam.	"	"	45 (4)	"	"	"	"	"	"	"	"	"	
Jisp	"	"	10 (1)	"	"	"	"	"	"	"	"	"	
Kastrikum	"	"	31 (4)	"	"	"	"	"	"	"	"	"	
Koedijk	"	"	40 (5)	"	"	"	"	"	"	"	"	"	
Kwadijk	"	"	10 (1)	"	"	"	"	"	"	"	"	"	
Landsmeer	"	"	111 (13)	"	"	"	"	"	"	"	"	"	
Laren	"	"	88 (19)	"	"	"	"	"	"	"	"	"	
Maarten (St.-)	"	"	177 (14)	"	"	"	"	"	"	"	"	"	
Medemblik	"	"	100 (10)	"	"	"	"	"	"	"	"	"	
Middelie	"	"	60 (4)	"	"	"	"	"	"	"	"	"	
Transporteere	"	"	12481 (946)	"	15 (3)	"	12 (5)	"	9 (7)	"	"	"	3 (2)

PROVINCIE.	GEMEENTE.	Veepest der herkauwers.	Longziekte (rind).	Mond- en klauwzeet.	Kwade droes en huidworm.	Schurft bij paard en schaap.	Schaapspolken.	Vlekziekte en borstziekte bij varkens.	Triehinen-ziekte.	Miltevuur.	Hondsdolheid.		Rotkreupel.
											Bij hond en kat.	Bij ander vee.	
Noord-Holland.	Transport	.. ..	.. ..	12481 ⁽⁹⁴⁶⁾	.. ..	15 ⁽³⁾	.. ..	12 ⁽⁵⁾	.. ..	9 ⁽⁷⁾	.. ..	.. ..	3 ⁽²⁾
	Midwoud	.. ..	.. ..	188 ⁽¹⁶⁾	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..
	Naarden	.. ..	.. ..	12 ⁽²⁾	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..
	Nibbixwoud	.. ..	.. ..	27 ⁽³⁾	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..
	Nieuwendam	.. ..	.. ..	40 ⁽⁴⁾	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..
	Nieuwe-Niedorp	.. ..	.. ..	100 ⁽¹¹⁾	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..
	Nieuwer-Amstel	.. ..	.. ..	211 ⁽¹⁵⁾	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..
	Noord-Scharwoude	.. ..	.. ..	20 ⁽²⁾	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..
	Obdam	.. ..	.. ..	56 ⁽¹¹⁾	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..
	Oosthuizen	.. ..	.. ..	25 ⁽²⁾	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..
	Oostzaan	.. ..	.. ..	142 ⁽¹²⁾	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..
	Oppendoes	.. ..	.. ..	96 ⁽⁷⁾	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..
	Oterleek	.. ..	.. ..	89 ⁽¹⁴⁾	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..
	Oude-Niedorp	.. ..	.. ..	126 ⁽¹⁷⁾	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..
	Oudkarspel	.. ..	.. ..	56 ⁽⁶⁾	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..
	Ouddorp	.. ..	.. ..	35 ⁽³⁾	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..
	Petten	.. ..	.. ..	50 ⁽²¹⁾	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..
	Purmerend	.. ..	.. ..	25 ⁽⁴⁾	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..
	Ransdorp	.. ..	.. ..	189 ⁽¹⁹⁾	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..
	Schagen	.. ..	.. ..	287 ⁽¹⁸⁾	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..
	Schellinkhout	.. ..	.. ..	54 ⁽⁸⁾	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..
	Schermerhorn	.. ..	.. ..	54 ⁽⁷⁾	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..
	Schoorl	.. ..	.. ..	83 ⁽¹²⁾	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..
	Schoten	.. ..	.. ..	25 ⁽²⁾	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..
	Sloten	.. ..	.. ..	320 ⁽³²⁾	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	1	.. ..	.. ..
	Spaarndam	.. ..	.. ..	23 ⁽²⁾	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..
	Spanbroek	.. ..	.. ..	170 ⁽¹³⁾	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..
	Sijbekarspel	.. ..	.. ..	174 ⁽¹⁷⁾	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..
	Texel	.. ..	.. ..	209 ⁽⁸⁾	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	15 ⁽²⁾
	Twisk	.. ..	.. ..	353 ⁽²²⁾	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..
	Uitgeest	.. ..	.. ..	53 ⁽¹⁰⁾	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..
	Ursem	.. ..	.. ..	149 ⁽¹²⁾	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..
	Velzen	.. ..	.. ..	166 ⁽¹⁷⁾	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..
	Venhuzen	.. ..	.. ..	156 ⁽¹⁰⁾	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..
	Warder	.. ..	.. ..	10 ⁽¹⁾	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..
	Warmenhuizen	.. ..	.. ..	90 ⁽³⁾	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..
Watergraafsmeer	.. ..	.. ..	70 ⁽³⁾	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	
Wervershoof	.. ..	.. ..	96 ⁽⁸⁾	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	
Westwoud	.. ..	.. ..	187 ⁽¹⁴⁾	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	
Westzaan	.. ..	.. ..	90 ⁽¹³⁾	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	
Wieringerwaard	.. ..	.. ..	289 ⁽¹⁹⁾	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	
Winkel	.. ..	.. ..	199 ⁽²²⁾	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	
Wognum	.. ..	.. ..	187 ⁽¹²⁾	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	
Wormer	.. ..	.. ..	139 ⁽¹⁴⁾	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	.. ..	
Transportceer	.. ..	.. ..	17601 ⁽¹⁸⁸⁶⁾	.. ..	.. ..	15 ⁽³⁾	.. ..	12 ⁽⁵⁾	.. ..	10 ⁽⁸⁾	.. ..	.. ..	18 ⁽⁴⁾

PROVINCIE.	GEMEENTE.	Veepest der herkauwers.	Longzickte (rond).	Mond- en klauwzeer.	Kwade droes en huidworm.	Schurft bij paard en schaaip.	Schaapspokken.	Vlekzichte en borstzichte bij varkens.	Trichinen-ziekte.	Milvuur.	Hondsdoelheid.		Retrevpèl.	
											Bij hond en kat.	Bij ander vee.		
Noord-Holland.	Transport.	„	„	17601 ⁽¹³⁸⁶⁾	„	15 ⁽³⁾	„	12 ⁽⁵⁾	„	10 ⁽⁸⁾	„	„	18 ⁽²⁾	
	Wormerveer.	„	„	20 ⁽³⁾	„	„	„	„	„	1	„	„	„	
	Wijdenes.	„	„	70 ⁽⁶⁾	„	„	„	„	„	„	„	„	„	
	Wijk-aan-Zee en Duin.	„	„	30 ⁽³⁾	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
	Zaandam.	„	„	14 ⁽²⁾	„	„	„	9 ⁽¹⁾	„	„	„	„	„	„
	Zuid-Scharwoude	„	„	35 ⁽⁵⁾	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„
Zuid-Holland	Zwaag.	„	„	147 ⁽¹²⁾	„	„	„	„	„	„	„	„	„	
	Zijpe.	„	„	534 ⁽⁵³⁾	„	„	„	„	„	„	„	„	„	
	Aar (Ter).	„	„	5 ⁽¹⁾	„	„	„	„	„	„	„	„	„	
	Abbenbroek.	„	„	9 ⁽²⁾	„	„	„	„	„	„	„	„	„	
	Alblas (Oud-).	„	„	„	„	„	„	6 ⁽⁴⁾	„	„	„	„	„	
	Alblasserdam.	„	„	7 ⁽²⁾	„	„	„	„	„	„	„	„	„	
	Alkemade.	„	„	45 ⁽³⁾	„	„	„	„	„	„	„	„	„	
	Alfen.	„	„	128 ⁽³⁾	„	„	„	„	„	„	„	„	„	
	Ameide.	„	„	17 ⁽²⁾	„	„	„	„	„	„	„	„	„	
	Arkel.	„	„	5 ⁽¹⁾	„	„	„	„	„	„	„	„	„	
	Asperen.	„	„	4 ⁽²⁾	„	„	„	„	„	„	„	„	„	
	Barendrecht.	„	„	12 ⁽¹⁾	„	„	„	„	„	„	„	„	„	
	Barwoutswaarder	„	„	29 ⁽⁴⁾	„	„	„	„	„	„	„	„	„	
	Beierland (Nieuw-)	„	„	8 ⁽²⁾	„	„	„	„	„	„	„	„	„	
	Beierland (Oud-)	„	„	42 ⁽⁴⁾	„	„	„	„	„	„	„	„	„	
	Beierland (Zuid-)	„	„	133 ⁽⁵⁾	„	„	„	„	1	„	„	„	„	
	Benthuizen.	„	„	39 ⁽³⁾	„	„	„	„	„	„	„	„	„	
	Bergambacht.	„	„	8 ⁽¹⁾	„	„	„	„	„	„	„	„	„	
	Bergschenhoek.	„	„	33 ⁽¹⁾	„	„	„	„	„	„	„	„	„	
	Bleiswijk.	„	„	30 ⁽⁷⁾	„	„	„	„	„	„	„	„	„	
	Bleskensgraaf.	„	„	29 ⁽⁴⁾	„	„	„	„	„	„	„	„	„	
	Brandwijk.	„	„	8 ⁽¹⁾	„	„	„	„	„	„	„	„	„	
	Brielle.	„	„	5 ⁽¹⁾	„	„	„	„	„	„	„	„	„	
Charlois.	„	„	26 ⁽³⁾	„	„	„	„	„	„	„	„	„		
Dirksland.	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„		
Dubbeldam.	„	„	76 ⁽⁷⁾	„	„	„	„	„	„	„	„	„		
Geervliet.	„	„	20 ⁽²⁾	„	„	„	„	„	„	„	„	„		
Giesendam.	„	„	117 ⁽⁹⁾	„	„	„	„	„	„	„	„	„		
Giesen-Nieuwkerk	„	„	3 ⁽¹⁾	„	„	„	„	„	„	„	„	„		
Goedereede.	„	„	15 ⁽³⁾	„	„	„	„	„	„	„	„	„		
Goudriaan.	„	„	16 ⁽⁴⁾	„	„	„	„	„	„	„	„	„		
Goudswaard.	„	„	196 ⁽⁶⁾	„	„	„	„	„	„	„	„	„		
's-Gravendeel.	„	„	85 ⁽⁴⁾	„	„	„	„	„	„	„	„	„		
's-Gravenzande.	„	„	105 ⁽⁹⁾	„	„	„	„	„	„	„	„	„		
Groot-Amers.	„	„	42 ⁽⁸⁾	„	„	„	„	„	„	„	„	„		
Hagestein.	„	„	24 ⁽⁵⁾	„	„	„	„	„	„	„	„	„		
Hazerswoude.	„	„	2 ⁽¹⁾	„	„	„	„	„	„	„	„	„		
Heenvliet.	„	„	23 ⁽³⁾	„	„	„	„	„	„	„	„	„		
	Transporteere.	„	„	19847 ⁽¹⁵⁸²⁾	„	15 ⁽³⁾	„	29 ⁽⁹⁾	„	11 ⁽⁹⁾	„	„	18 ⁽⁴⁾	

PROVINCIE.	GEMEENTE.	Veepst der herkauwers.	Lougziekte (rund).	Mond- en klauwzeer.	Kwade droes en huidworm.	Schurft bij paard en schaaft.	Schaapspokken.	Vlekziekte en borstziekte bij varkens.	Triehinen-ziekte.	Miltvuur.	Hondsdoelheid.		Rotkreupel.
											Bij hond en kaf.	Bij ander vee.	
Zuid-Holland.	Transport.	..	..	19847 ⁽¹⁵⁸²⁾	..	15 ⁽³⁾	..	29 ⁽⁸⁾	..	11 ⁽⁹⁾	..	..	18 ⁽⁴⁾
	Heer-Jansdam . . .	..	..	22 ⁽¹⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Hei- en Boeicop. . .	..	..	14 ⁽³⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Heinenoord . . .	..	..	70 ⁽²⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Hekelingen . . .	..	..	41 ⁽³⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Hekendorp . . .	..	..	7 ⁽⁴⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Helvoet (Nieuw-)	..	..	63 ⁽²⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Hendrik-Ido-Am- bacht . . .	..	..	27 ⁽²⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Hillegom . . .	..	..	28 ⁽³⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Hof-van-Delft . . .	..	..	6 ⁽⁴⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Hoog-Blokland . . .	..	..	60 ⁽⁷⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Hoorbaar . . .	..	..	8 ⁽¹⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	IJselmonde . . .	..	..	28 ⁽³⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Katwijk . . .	..	..	66 ⁽⁵⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Klaaswaal . . .	..	..	35 ⁽¹⁾	..	..	..	1	..	..	..	..	..
	Krimpen-a/d-Lek	..	..	2 ⁽⁴⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Langerak . . .	..	..	45 ⁽⁸⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Leerbroek . . .	..	..	41 ⁽⁵⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Leerdam . . .	..	..	8 ⁽²⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Leiderdorp . . .	..	..	9 ⁽¹⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Leimaiden . . .	..	..	30 ⁽¹⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Lekkerkerk . . .	..	..	42 ⁽⁵⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Lekkerland (Nieuw-) . . .	..	..	57 ⁽¹³⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Leksmond . . .	..	..	72 ⁽⁹⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Lisse . . .	..	..	162 ⁽⁹⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Maasdam . . .	..	..	15 ⁽⁴⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Meerkerk . . .	..	..	102 ⁽¹⁰⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Middelharnis. . .	..	..	19 ⁽¹⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Mijns-Heerenland	..	..	81 ⁽²⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Moerkapelle . . .	..	..	57 ⁽²⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Monster . . .	..	..	34 ⁽¹⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Naaldwijk. . .	..	..	71 ⁽⁷⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Nieuwenhoorn . . .	..	..	17 ⁽¹⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Nieuwerkerk-a/d- IJsel. . .	..	..	2 ⁽¹⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Noordeloos . . .	..	..	210 ⁽¹⁷⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Noordwijk . . .	..	..	58 ⁽³⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
Noordwijkerhout.	..	..	426 ⁽¹⁸⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
Noordorp . . .	..	..	16 ⁽²⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
Numansdorp . . .	..	..	79 ⁽⁷⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
Oegstgeest . . .	..	..	12 ⁽¹⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
Oostvoorne . . .	..	..	15 ⁽⁵⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
Ottoland . . .	..	..	9 ⁽¹⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
Transporteere . . .	..	..	22013 ⁽¹⁷⁵¹⁾	..	..	15 ⁽³⁾	..	30 ⁽¹⁰⁾	..	11 ⁽⁹⁾	..	..	18 ⁽⁴⁾

PROVINCIE.	GEMEENTE.	Veepest der herkauwers.		Mond- en klauwzeer.	Kwade droes en huidworm.	Schurft bij paard en schaaap.	Schaapspokken.	Vlekziekte en borstziekte bij varkens.	Trichinen-ziekte.	Miltvuur.	Hondsdelheid.		Rotkreupel.
		Longziekte (rund).									Bij hond en kat.	Bij ander vee.	
Zuid-Holland	Transport.	..	..	22013 ⁽¹⁷⁵¹⁾	..	15 ⁽³⁾	..	30 ⁽¹⁰⁾	..	11 ⁽⁹⁾	..	..	18 ⁽⁴⁾
	Oudewater	..	..	16 (1)	..	..	..	..	..	..	..	..	6 ⁽¹⁾
	Overschie.	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Papendrecht	..	..	42 (6)	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Pernis	..	..	33 (4)	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Peursum	..	..	51 (3)	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Piershil	..	..	89 (3)	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Pijnakker.	..	..	18 (2)	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Poortugaal	..	..	120 (4)	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Puttershoek	..	..	39 (2)	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Roon	..	..	14 (2)	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Ridderkerk	..	..	53 (5)	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Rijnsburg.	..	..	53 (3)	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Rijswijk	..	..	5 (1)	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Rokkanje.	..	..	28 (4)	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Rozenburg	..	..	207 (6)	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Sassenheim	..	..	14 (1)	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Schiedam	..	..	14 (1)	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Sliedrecht.	..	..	147 (15)	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Sommelsdijk	..	..	55 (3)	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Spijkenisse	..	..	34 (3)	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Stellendam	..	..	8 (2)	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Stompwijk	..	..	71 (6)	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Streefkerk	..	..	41 (9)	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Strijen	..	..	232 (16)	..	..	7 ⁽¹⁾	..	..	..	..	..	..
	Tienhoven	..	..	12 (2)	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Valkenburg	..	..	12 (2)	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Veur	..	..	22 (2)	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Vianen	..	..	38 (6)	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Vlaardinger- Ambacht	..	..	4 (1)	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Voorhout.	..	..	89 (6)	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Voorschoten	..	..	375 (14)	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Waddinxveen.	..	..	32 (2)	..	..	..	..	..	..	..	..	..
Warmond	..	..	70 (4)	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
Wassenaar	..	..	665 (25)	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
Wateringen	..	..	71 (3)	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
Wijngaarden	..	..	18 (2)	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
Zevenhoven	..	..	27 (1)	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
Zoetermeer	..	..	71 (3)	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
Zoeterwoude	..	..	68 (3)	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
Zuidland	..	..	58 (6)	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
Zwijndrecht	..	..	87 (1)	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
Zeeland	Arnemuiden	..	..	..	..	..	..	1	..	..	..	..	
	Bruinisse	..	..	..	..	..	..	2 ⁽²⁾	..	..	..	..	
Transporteere		..	..	25116 ⁽⁴⁹³³⁾	..	22 ⁽⁴⁾	..	33 ⁽¹³⁾	..	11 ⁽⁹⁾	..	..	24 ⁽⁵⁾

PROVINCIE.	GEMEENTE.	Veepest der herkauwers.		Mond- en klauwzeer.	Kwade droes en huidworm.	Schuift bij paard en schaaap.	Schaapspokken.	Vlekzichte en borstzichte bij varkens.	Trichinen-ziekte.	Miltvuur.	Hondsdelheid.		Rotkreupel.
		Longzichte (rond).									Bij hond en kat.	Bij ander vee.	
Zeeland . . .	Transport.	..	..	25116 ⁽¹⁸⁹³⁾	..	22 ⁽⁴⁾	..	33 ⁽¹⁸⁾	..	11 ⁽⁹⁾	..	..	24 ⁽⁵⁾
	Burg . . .	..	..	59 ⁽²⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Dreischor . . .	..	..	..	..	..	..	1	..	..	..	..	..
	Filipsland (St.-)	..	..	6 ⁽²⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Haamstede . . .	..	..	27 ⁽²⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	's Heer-Arends-kerke . . .	..	..	7 ⁽¹⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Hontenisse . . .	..	..	19 ⁽¹⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Kattendijke . . .	..	..	29 ⁽¹⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Klinge . . .	..	..	54 ⁽¹⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Kolijnsplaat . . .	..	..	..	..	..	..	2 ⁽²⁾	..	..	..	..	..
	Koudekerke . . .	..	..	..	..	..	..	3 ⁽³⁾	..	..	..	..	..
	Maartensdijk (St.-)	..	..	4 ⁽¹⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Middelburg . . .	..	..	..	..	..	..	1	..	..	..	..	..
	Noordwelle . . .	..	..	41 ⁽¹⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Oud-Vosmeer . . .	..	..	7 ⁽¹⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Poortvliet . . .	..	..	15 ⁽²⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Serooskerke (Sch.)	..	..	14 ⁽³⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Stavenisse . . .	..	..	35 ⁽¹⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Tolen . . .	..	..	1	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Waterlandkerkje.	..	..	61 ⁽¹⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Westkapelle . . .	..	..	..	..	..	..	1	..	..	..	..	..
	Wissekerke . . .	..	..	176 ⁽⁴⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Zieriksee . . .	..	..	70 ⁽²⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Zuiddorpe . . .	..	..	33 ⁽²⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Almkerk . . .	..	..	6 ⁽¹⁾	..	..	..	1	..	..	..	..	..
	Andel c. a. . .	..	..	8 ⁽²⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Baardwijk . . .	..	..	5 ⁽¹⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
Bezooien . . .	..	..	6 ⁽¹⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
Dinteloord c. a.	..	..	9 ⁽⁴⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
Drongelen c. a.	..	..	7 ⁽²⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
Dussen c. a. . .	..	..	11 ⁽²⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
Empel c. a. . .	..	..	5 ⁽¹⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
Fijnaart c. a. . .	..	..	53 ⁽⁵⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
Geertruidenberg.	..	..	..	..	..	..	..	..	1	..	..	..	
Gilze c. a. . .	..	..	4 ⁽²⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
Heesbeen c. a. . .	..	..	16 ⁽¹⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
Heeswijk . . .	..	..	2 ⁽¹⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
's-Hertogenbosch	..	..	16 ⁽³⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
Kapelle . . .	..	..	5 ⁽²⁾	..	..	..	1	..	..	..	..	..	
Klundert . . .	..	..	8 ⁽¹⁾	..	..	..	..	..	..	1	..	..	
Lit . . .	..	..	20 ⁽⁵⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
Littooien . . .	..	..	1 ⁽¹⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
Meeuwen c. a. . .	..	..	1 ⁽¹⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
Nieuw-Vosmeer .	..	..	4 ⁽¹⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
Transporteere . . .	..	..	25961 ⁽¹⁸⁹⁹⁾	..	..	22 ⁽⁴⁾	..	43 ⁽²⁵⁾	..	12 ⁽¹⁰⁾	1	..	24 ⁽⁵⁾

PROVINCIE.	GEMEENTE.	Veepst der herkauwers. Longziekte (rond).	Mond- en klauwzeer.	Kwade droes en huidworm.	Schurft bij paard en schaa- p.	Schaapspokken.	Vlekziekte en borstziekte bij varkens.	Trichinen-ziekte.	Miltvuur.	Honds- dolheid.		Rotkreupel.
										Bij hond en kat.	Bij ander vee.	
Noord-Brabant.	Transport.	.. ..	25961 ⁽⁴⁹⁹⁾	..	22 ⁽⁴⁾	..	43 ⁽²³⁾	..	12 ⁽¹⁰⁾	1	..	24
	Oorschoot	.. ..	..	..	..	..	3 ⁽²⁾	..	..	..	..	..
	Oud- en Nieuw- Gastel	.. ..	7 ⁽²⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Putten	.. ..	1	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Rozendaal c. a. . . .	.. ..	10 ⁽²⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Sprang	.. ..	6 ⁽²⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Steenbergen c. a. . .	.. ..	..	..	..	..	1	..	..	..	..	..
	Terheiden	.. ..	6 ⁽⁴⁾	..	..	..	..	..	..	1	..	..
	Tilburg	.. ..	11 ⁽²⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Vlijmen	.. ..	5 ⁽¹⁾	..	..	..	2 ⁽¹⁾	..	..	..	..	..
	Vrijhoeve-Kapelle . .	.. ..	3 ⁽²⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Werken (de) c. a. . . .	.. ..	1	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Werkendam	.. ..	22 ⁽⁴⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
Willemsstad	.. ..	31 ⁽³⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
Woudrichem	.. ..	23 ⁽²⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
Zevenbergen	.. ..	17 ⁽³⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
Limburg.	Grevenbicht	.. ..	..	..	..	..	..	..	1	..	..	..
Totaal in Nederland		.. ..	26104 ⁽²⁰³²⁾	..	23 ⁽⁴⁾	..	49 ⁽²⁷⁾	..	14 ⁽¹²⁾	1	..	24

(Staatscourant van 15 December 1894.)

STAAT der gevallen van besmettelijke veeziekten in Nederland, gedurende December 1894.

(De cijfers tusschen ( ) duiden het getal eigenaren aan, onder wier vee de ziekte voorkwam.)

PROVINCIE.	GEMEENTE.	Veepest der herkauwers.	Longziekte (rund).	Mond- en klauwzeer.	Kwade droes en huidworm.	Schurft bij paard en schaaap.	Schaapspokken.	Vlekziekte en borstziekte bij varkens.	Trichinen-ziekte.	Miltyuur.	Hondsdolheid.		Rotkreupel.
											Bij hond en kat.	Bij ander vee.	
Groningen	Hoogezaand	..	..	7 (1)	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Leek	..	..	26 (1)	..	..	..	..	..	..	..	..	..
Priesland	Slochteren	..	..	11 (1)	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Achtkarspelen	..	..	..	..	2 (1)	..	..	..	..	..	..	..
	Baarderadeel	..	..	59 (3)	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Bolsward	..	..	42 (2)	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Dantumadeel	..	..	47 (7)	3(1)	..	..	..	..	..	..	..	..
	Dokkum	..	..	8 (1)	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Ferwerderadeel	..	..	78 (3)	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Franekeradeel	..	..	247 (8)	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Gaasterland	..	..	64 (1)	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Harlingen	..	..	13 (4)	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Haskerland	..	..	150 (3)	..	..	..	..	..	..	1	..	..
	Hennaarderadeel	..	..	75 (2)	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Kollumerland e. a.	..	..	48 (1)	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Leeuwarderadeel	..	..	53 (4)	..	..	..	..	..	..	1	..	..
	Menaldumadeel	..	..	150 (5)	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Oost-Dongeradeel	..	..	361 (10)	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Rauwerderhem	..	..	45 (1)	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Tietjerksteradeel	..	..	151 (3)	..	..	..	2 (2)	..	..	..	..	..
	Utingeradeel	..	..	70 (3)	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	West-Dongeradeel	..	..	457 (10)	..	..	..	..	..	..	..	..	..
West-Stellingwerf	..	..	61 (1)	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
Wonseradeel	..	..	165 (4)	..	..	..	1	..	..	..	..	..	
Workum	..	..	90 (1)	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
Drente		..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Overijsel.	..	..	..	..	..	1	..	..	1	..	..	..
Gelderland.	Kampen	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Rijsen	..	..	..	..	..	1	..	..	2 (4)	..	..	..
	Zwollerkerspel	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Ammerzoden	..	..	14 (3)	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Barneveld	..	..	..	..	..	..	4 (4)	..	..	..	..	..
	Buurmalsen	..	..	41 (4)	..	..	..	..	..	..	1	..	..
	Gendringen	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Haften	..	..	10 (2)	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Huisen	..	..	..	..	..	..	..	..	..	1	..	..
	Laren	..	..	..	..	..	..	..	..	..	1	..	..
	Maurik	..	..	16 (1)	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Nederhemert	..	..	2 (4)	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Nijkerk	..	..	61 (6)	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Rossum	..	..	..	..	..	1	..	..	..	..	..	..
	Voorst	..	..	..	..	..	..	..	..	..	1	..	..
	Winterswijk	..	..	..	..	..	..	1	..	..	..	..	..
Transporteere		..	..	2620 (88)	3(1)	3 (2)	..	10 (19)	..	9 (8)	..	..	..

PROVINCIE.	GEMEENTE.	Veepest der herkauwers.	Longziekte (rond).	Mond- en klauwzeer.	Kwade droes en huidworm.	Schurft bij paard en schaap.	Schaapspokken.	Vlekzichte en borstziekte bij varkens.	Trichinen-ziekte.	Miltvuur.	Hondsdolheid.		Rotkreupel.
											Bij hond en kat.	Bij ander yee.	
Utrecht . . .	Transport . . .	..	..	2620 (85)	3 (1)	3 (2)	..	10 (10)	..	9 (8)	..	..	..
	Achttienhoven . . .	..	..	14 (1)	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Amcrongen . . .	..	..	1	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Bunnik . . .	..	..	7 (1)	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Bunschoten . . .	..	..	50 (6)	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Houten . . .	..	..	16 (1)	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Utrecht . . .	..	..	55 (4)	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Vreeswijk . . .	..	..	6 (1)	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Westbroek . . .	..	..	69 (2)	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Willige-Langerak . . .	..	..	4 (1)	..	..	..	..	..	..	..	..	..
Noord-Holland.	Akersloot . . .	..	..	21 (1)	..	20 (1)	..	..	..	..	..	..	..
	Alkmaar . . .	..	..	8 (1)	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	*) Abattoir 2.	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Amsterdam . . .	..	..	12 (3)	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Andijk . . .	..	..	61 (3)	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Anna-Paulowna . . .	..	..	65 (5)	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Barsingerhorn . . .	..	..	59 (3)	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Beemster . . .	..	..	31 (2)	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Beets . . .	..	..	30 (2)	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Bergen . . .	..	..	70 (3)	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Berkhout . . .	..	..	36 (2)	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Beverwijk . . .	..	..	2 (1)	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Blarikum . . .	..	..	12 (1)	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Blokker . . .	..	..	10 (1)	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Bovenkarspel . . .	..	..	40 (2)	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Broek-in-Waterland . . .	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Enkhuizen . . .	..	..	17 (4)	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Grootebrug . . .	..	..	63 (4)	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Grootebrug . . .	..	..	23 (2)	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Haarlemmermeer . . .	..	..	55 (5)	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Heer-Hagowaard . . .	..	..	33 (2)	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Hilversum . . .	..	..	10 (1)	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Hoogkarspel . . .	..	..	145 (9)	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Huizen . . .	..	..	26 (4)	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Medemblik . . .	..	..	52 (5)	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Midwoud . . .	..	..	20 (2)	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Nieuwendam . . .	..	..	16 (1)	..	..	..	..	..	..	..	..	..
Nieuwer-Amstel . . .	..	..	48 (3)	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
Oostzaan . . .	..	..	10 (1)	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
Opperdoes . . .	..	..	98 (5)	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
Oudendijk . . .	..	..	18 (1)	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
Ouddorp . . .	..	..	1	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
Rijp . . .	..	..	..	..	..	5 (1)	..	..	..	..	..	..	
Schagen . . .	..	..	63 (5)	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
Schellinkhout . . .	..	..	10 (1)	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
Schermerhorn . . .	..	..	..	..	..	1	..	..	..	..	..	..	
Transporteere . . .	..	..	..	4007 (100)	3 (1)	29 (5)	..	10 (10)	..	9 (8)	..	..	..

PROVINCIE.	GEMEENTE.	Veepest der herkauwers. Longziekte (rund).	Mond- en klauwzeer.	Kwade droes en huidworm.	Schurft bij paard en schaap.	Schaapspokken.	Vlakziekte en borstziekte bij varkens.	Trichinen-ziekte.	Hondsdelheid.		Rotkreupel.	
									Miltvuur.	Bij hond en kat.		Bij ander vee.
Noord-Holland.	Transport . . .	..	4007 ⁽¹⁹⁰⁾	3 ⁽¹⁾	29 ⁽⁶⁾	..	10 ⁽¹⁰⁾	..	9 ⁽⁸⁾	..	..	..
	Schoorl . . .	..	40 ⁽⁷⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Sloten . . .	..	54 ⁽⁵⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Spanbroek . . .	..	16 ⁽⁴⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Texel . . .	..	268 ⁽¹⁷⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	12 ⁽⁵⁾
	Ursem . . .	..	7 ⁽⁴⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Warder . . .	..	10 ⁽¹⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Weesperkarspel . . .	..	26 ⁽²⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Wervershoof . . .	..	77 ⁽⁵⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Westwoud . . .	..	20 ⁽²⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Wieringerwaard . . .	..	118 ⁽⁶⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Wijdene . . .	..	41 ⁽²⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Zijpe . . .	..	965 ⁽³¹⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Zuid-Holland .	Abbenbroek . . .	..	5 ⁽¹⁾	..	..	..	..	..	..	..	..
Barendrecht . . .		..	17 ⁽²⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
Beierland (Oud-) . . .		..	18 ⁽¹⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
Beierland (Zuid-) . . .		..	131 ⁽²⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
Benthuizen . . .		..	..	..	15 ⁽¹⁾	..	..	..	..	..	..	..
Berkenwoude . . .		..	42 ⁽²⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
Dubbeldam . . .		..	35 ⁽¹⁾	..	..	..	..	..	1	..	..	..
Geervliet . . .		..	12 ⁽¹⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
Giesendam . . .		..	33 ⁽²⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
Goudswaard . . .		..	16 ⁽¹⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
's-Gravenhage . . .		..	3 ⁽¹⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
Hazerswoude . . .		..	47 ⁽¹⁾	..	1	..	..	..	..	..	..	..
Heenvliet . . .		..	28 ⁽¹⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
Heer-Jansdam . . .		..	28 ⁽¹⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
Helvoet (Nieuw-) . . .		..	27 ⁽¹⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
Hoornaar . . .		..	21 ⁽¹⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
Kralingen . . .		..	8 ⁽¹⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
Lekkerkerk . . .		..	30 ⁽³⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
Leksmond . . .		..	47 ⁽³⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
Loosduinen . . .		..	21 ⁽¹⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
Nieuwenhoorn . . .		..	59 ⁽²⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..
Nieuwkoop . . .		..	..	..	..	..	..	..	2 ⁽²⁾	..	..	..
Noordeloos . . .	..	60 ⁽⁴⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
Noordwijk . . .	..	27 ⁽¹⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
Noordwijkerhout . . .	..	52 ⁽¹⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
Oegstgeest . . .	..	12 ⁽¹⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
Oostvoorne . . .	..	7 ⁽¹⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
Ottoland . . .	..	33 ⁽¹⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
Oudshoorn . . .	..	3 ⁽¹⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
Piershil . . .	..	57 ⁽¹⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
Poortugaal . . .	..	45 ⁽²⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
Roon . . .	..	33 ⁽²⁾	..	..	..	..	..	..	..	..	..	
Transporteere . . .	..	..	6609 ⁽³¹⁴⁾	3 ⁽¹⁾	45 ⁽⁷⁾	..	10 ⁽¹⁰⁾	..	13 ⁽¹²⁾	..	..	12 ⁽⁵⁾

PROVINCIE.	GEMEENTE.	Veepst der horkauwers.		Mond- en klauwzeer.	Kwade droes en huidworm.	Schurft bij paard en schaaap.	Schaapspokken.	Vlekzichte en borstzichte bij varkens.	Trichinen-ziekte.	Milvuur.		Hondsolheid.		Rostreupel.
		Longzichte (ruud).								Bij hond en kat.	Bij ander vee.			
Zuid-Holland .	Transport	33	33	6609 ⁽³¹⁴⁾	3 ⁽¹⁾	45 ⁽⁷⁾	33	10 ⁽¹⁰⁾	33	18 ⁽¹²⁾	33	33	33	12 ⁽⁵⁾
	Rijnsburg	33	33	3 ⁽¹⁾	33	33	33	33	33	33	33	33	33	33
	Rotterdam	33	33	3 ⁽¹⁾	33	33	33	33	33	33	33	33	33	33
	Sliedrecht	33	33	72 ⁽⁴⁾	33	33	33	33	33	33	33	33	33	33
	Sommelsdijk	33	33	33	33	33	33	4 ⁽⁴⁾	33	33	33	33	33	33
	Spijkenisse	33	33	9 ⁽¹⁾	33	33	33	33	33	33	33	33	33	33
	Stellendam	33	33	12 ⁽¹⁾	33	33	33	33	33	33	33	33	33	33
	Stompwijk	33	33	33	33	5 ⁽⁴⁾	33	33	33	33	33	33	33	33
	Strijen	33	33	41 ⁽¹⁾	33	33	33	33	33	33	33	33	33	33
	Tonge (Nieuwe-)	33	33	18 ⁽⁴⁾	33	33	33	33	33	33	33	33	33	33
	Vianen	33	33	23 ⁽¹⁾	33	33	33	33	33	33	33	33	33	33
	Voorhout	33	33	37 ⁽¹⁾	33	33	33	33	33	33	33	33	33	33
	Zegwaard	33	33	33	33	17 ⁽¹⁾	33	33	33	33	33	33	33	33
	Zevenhoven	33	33	20 ⁽²⁾	33	33	33	33	33	33	33	33	33	33
Zeeland	Zwartewaal	33	33	37 ⁽¹⁾	33	33	33	33	33	33	33	33	33	
	Biggekerke	33	33	33	33	33	33	33	33	33	33	33	33	
	Haamstede	33	33	33	33	33	33	1	33	33	33	33	33	
	Hontenisse	33	33	33	33	33	33	1	33	33	33	33	33	
	Koudekerke	33	33	33	33	33	33	3 ⁽³⁾	33	33	33	33	33	
	Maartensdijk (St.-)	33	33	45 ⁽¹⁾	33	33	33	1	33	33	33	33	33	
	Nieuwerkerk	33	33	25 ⁽¹⁾	33	33	33	33	33	33	33	33	33	
	Oost- en West-													
	Souburg	33	33	33	33	33	33	1	33	33	33	33	33	
	Oosikapelle	33	33	33	33	33	33	1	33	33	33	33	33	
	Oud-Vosmeer	33	33	35 ⁽¹⁾	33	33	33	33	33	33	33	33	33	
	Zieriksee	33	33	8 ⁽¹⁾	33	33	33	33	33	33	33	33	33	
	Noord-Brabant .	Baardwijk	33	33	2 ⁽¹⁾	33	33	33	33	33	33	33	33	
		Berkel	33	33	33	33	33	33	33	33	1	33	33	
Drongelen c. a.		33	33	21 ⁽¹⁾	33	33	33	33	33	33	33	33		
Fijnaart c. a.		33	33	76 ⁽³⁾	33	33	33	33	33	33	33	33		
Gilze c. a.		33	33	33	33	33	33	33	33	1	33	33		
Hedikhuizen		33	33	17 ⁽¹⁾	33	33	33	33	33	33	33	33		
Heesbeen c. a.		33	33	2 ⁽¹⁾	33	33	33	33	33	33	2 ⁽¹⁾	33		
Herpen		33	33	33	33	33	33	33	33	33	33	33		
's-Hertogenbosch														
Kapelle		33	33	19 ⁽²⁾	33	33	33	33	33	33	33	33		
Lierop		33	33	33	33	33	33	33	33	33	1	33		
Raamsdonk		33	33	12 ⁽¹⁾	33	33	33	33	33	33	33	33		
Schaaik		33	33	33	33	33	33	33	33	33	1	33		
Schijndel		33	33	2 ⁽¹⁾	33	33	33	33	33	33	33	33		
Terheiden	33	33	75 ⁽²⁾	33	33	33	1	33	33	33	33			
Teteringen	33	33	33	33	33	33	33	33	33	33	1			
Werkendam	33	33	22 ⁽¹⁾	33	33	33	33	33	33	33	33			
Wijk c. a.	33	33	17 ⁽¹⁾	33	33	33	33	33	33	33	33			
Limburg	Zevenbergen	33	33	14 ⁽²⁾	33	33	33	2 ⁽¹⁾	33	33	33			
	Gronsveld	33	33	33	33	33	33	33	33	1	33			
Totaal in Nederland		33	33	7277 ⁽³⁵¹⁾	3 ⁽¹⁾	67 ⁽⁹⁾	33	26 ⁽²⁵⁾	33	20 ⁽¹⁸⁾	1	33	12 ⁽⁵⁾	

STAAT der gevallen van besmettelijke veeziekten in Nederland, gedurende Januari 1895.

(De cijfers tusschen ( ) duiden het getal eigenaren aan, onder wier vee de ziekte voorkwam.)

PROVINCIE.	GEMEENTE.	Veepest der herkauwers	Longziekte (rund).	Mond- en klauwzeer.	Kwade droes en huidworm.	Schurft bij paard en schaaap.	Schaapsprokken.	Vlekziekte en borstziekte bij varkens.	Trichinen-ziekte.	Miltevuur.	Hondsdolheid.		Rotkraupel.
											Bij hond en kat.	Bij ander vee.	
Groningen	Veendam	..	..	..	..	..	..	1	..	..	..	..	..
	Franckeradeel	..	..	402 (2)	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Idaarderadeel	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	2(1)
	Menaldumadeel	..	..	12 (4)	..	..	..	..	..	..	..	..	..
Drente	Oost-Dongeradeel	..	..	77 (2)	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Smallingerland	..	..	..	..	9(1)	..	..	..	..	..	..	..
	Kampen	..	..	..	..	..	..	1	..	..	..	..	..
	Ommen (Ambt)	..	..	..	..	..	..	..	..	2 (2)	..	..	..
Overijsel	Zalk en Veeaten	..	..	..	..	..	..	..	..	1	..	..	..
	Barneveld	..	..	..	..	..	..	1	..	..	..	..	..
	Buurmalsen	..	..	8 (1)	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Elburg	..	..	17 (1)	..	..	..	..	..	..	..	..	..
Gelderland.	Lichtenvoorde	..	..	..	..	..	..	..	..	1	..	..	..
	Ruurlo	..	..	..	..	..	..	..	..	1	..	..	..
	Wageningen	..	..	40 (2)	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Winterswijk	..	..	..	..	..	..	1	..	3 (2)	..	..	..
Utrecht	Zoelen	..	..	17 (4)	..	..	..	..	..	..	5 (2)	..	..
	Amersfoort	..	..	..	..	..	..	..	..	..	1	..	..
	Leusden	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Schalkwijk	..	..	12 (1)	..	..	..	..	..	..	..	..	..
Noord-Holland.	Vreeswijk	..	..	5 (2)	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Westbroek	..	..	4 (1)	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Akersloot	..	..	..	..	9(1)	..	..	..	..	..	..	..
	Amsterdam	..	..	3 (3)	..	1 (1)	..	..	..	..	..	..	..
") Abattoir.	Andijk	..	..	31 (1)	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Berkhout	..	..	..	..	1	..	..	..	..	..	..	..
	Diemen	..	..	15 (4)	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Grootebroek	..	..	43 (2)	..	..	..	..	..	..	..	..	..
Zuid-Holland	Haarlemmermeer	..	..	64 (3)	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Heer-Hugowaard	..	..	10 (4)	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Hoogkarspel	..	..	14 (1)	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Nieuwer-Amstel	..	..	16 (1)	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Sloten	..	..	49 (3)	..	..	..	..	..	2 (2)	..	..	..
	Texel	..	..	15 (1)	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Velzen	..	..	14 (4)	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Aar (Ter)	..	..	2 (1)	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Barendrecht	..	..	10 (1)	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Beierland (Oud-)	..	..	8 (4)	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Beierland (Zuid)	..	..	11 (1)	..	..	..	..	..	..	..	..	..
	Berkenwoude	..	..	16 (1)	..	..	..	..	..	..	..	..	..
Transporteere		..	..	615 (37)	1	19(3)	..	4 (4)	..	16(12)	..	..	2(1)

PROVINCIE.	GEMEENTE.	Veepest der herkauwers.	Longziekte (rond).	Mond- en klauwzeer.	Kwade droes en huidworm.	Schurft bij paard en schaaap.	Schaapspokken.	Vlekziekte en borstziekte bij varkens.	Trichinen-ziekte.	Milkyuur.	Hondsdelheid.		Rotkreupel.
											Bij hond en kat.	Bij ander vee.	
Zuid-Holland	Transport	"	"	615 ⁽³⁷⁾	1	19 ⁽³⁾	"	4 ⁽⁴⁾	"	16 ⁽¹²⁾	"	"	2 ⁽¹⁾
	Bleiswijk	"	"	24 ⁽¹⁾	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Dubbeldam	"	"	14 ⁽¹⁾	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Geervliet	"	"	75 ⁽²⁾	"	"	"	"	"	1	"	"	"
	Gouderak	"	"	3 ⁽¹⁾	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	's-Gravenhage	"	"	3 ⁽¹⁾	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	's-Gravenzande	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Naaldwijk	"	"	17 ⁽⁴⁾	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Noordeloos	"	"	24 ⁽¹⁾	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Noordwijkerhout	"	"	20 ⁽¹⁾	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Poortugaal	"	"	43 ⁽²⁾	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	) Abattoir.	Rokkanje	"	"	38 ⁽²⁾	"	"	"	"	"	"	"	"
	Rotterdam	"	"	"	"	"	"	1 ^(*)	"	"	"	"	"
	Schiedam	"	"	"	"	"	"	"	"	1	"	"	"
	Schipluiden	"	"	"	"	"	"	"	"	2 ⁽²⁾	"	"	"
	Sommelsdijk	"	"	"	"	"	"	3 ⁽³⁾	"	"	"	"	"
	Stolwijk	"	"	64 ⁽¹⁾	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Voorschoten	"	"	16 ⁽¹⁾	"	"	"	"	"	"	"	"	"	
Vrijenban	"	"	2 ⁽¹⁾	"	"	"	"	"	"	"	"	"	
Zeeland	Vere	"	"	"	"	"	3 ⁽¹⁾	"	"	"	"	"	
Noord-Brabant	Almkerk	"	"	1	"	"	"	"	"	"	"	"	
	Alfen	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	
	Baardwijk	"	"	2 ⁽¹⁾	"	"	"	"	"	"	"	"	
	Deursen c. a.	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	
	Etten c. a.	"	"	17 ⁽³⁾	"	"	"	"	"	"	"	"	
	Kapelle	"	"	2 ⁽¹⁾	"	"	"	"	"	"	"	"	
	Raamsdonk	"	"	60 ⁽⁶⁾	"	"	"	"	"	"	"	"	
	Strijp	"	"	"	"	"	"	"	"	1	"	"	
	Teteringen	"	"	"	"	"	"	"	"	"	1	"	
	Waspik	"	"	"	"	"	"	"	"	"	1	"	
	Werkendam	"	"	1	"	"	"	"	"	"	"	"	
	Willemstad	"	"	2 ⁽¹⁾	"	"	"	"	"	"	"	"	
	Woudrichem	"	"	1	"	"	"	"	"	"	"	"	
Limburg	Bergen	"	"	"	"	"	"	"	"	1	"	"	
	Horn	"	"	"	"	"	"	"	"	1	"	"	
Totaal in Nederland		"	"	1044 ⁽⁶⁶⁾	1	19 ⁽³⁾	"	11 ⁽³⁾	"	25 ⁽²¹⁾	2 ⁽²⁾	"	2 ⁽¹⁾

(Staatscourant van 16 Februari 1895.)

MILITAIRE VETERINAIRE DIENST.

Instructie betreffende den veterinairen dienst bij het leger, in tijd van vrede. Bij Ministerieële beschikking van 12 November 1894, III^{de} Afd., n°. 105, is, ter vervanging van die van 30 October 1883, een nieuwe instructie vastgesteld voor de paardenartsen van het leger hier te lande. Bij vergelijking van beide blijkt, dat de hoofdartikelen nagenoeg onveranderd zijn gebleven; toch zijn er enkele zeer te waardeeren wijzigingen aan te toonen. De voornaamste daarvan is wel dat de geheele correspondentie (spoedeischende gevallen uitgezonderd) met den Inspecteur van den Geneeskundigen dienst der landmacht niet meer behoeft gevoerd te worden door tusschenkomst van den Dirigeerend-officier van gezondheid 1ste klasse in het district van den militairen geneeskundigen dienst. Hierdoor werd niet alleen tijdverlies veroorzaakt, maar tevens een geheel onnoodige contrôle uitgeoefend.

Thans voert de Eerstaanwezend-paardenarts, d. i. de hoogste of oudste in rang bij een korps, een zelfstandig onderdeel of een inrichting, direct briefwisseling met den Inspecteur, terwijl in bepaald voorgeschreven gevallen de stukken ter kennis moeten worden gebracht van den commandeerenden officier en door dezen voor „gezien” geteekend (art. 5).

In plaatsen waar zich meer dan één Eerstaanwezend-paardenarts bevindt, is de hoogste of oudste in rang Eerstaanwezend-paardenarts van het garnizoen. Als zoodanig is hij belast met de uitvoering van wetten, Koninklijke besluiten en Ministerieële beschikkingen omtrent besmettelijke ziekten bij officiers- en troepenpaarden en heeft hij de overige paardenartsen onder zijn bevelen (art. 3); hij wijst den paardenarts aan die de troepen vergezelt, wanneer zij tot manoeuvres of andere oefeningen van langen duur of wel tot parades uitrukken (art. 12).

De Eerstaanwezend-paardenarts bij ieder korps is chef van den veterinairen dienst en voert als zoodanig het beheer in den ziekenstal van het korps, voor zoover het betreft de verpleging en de behandeling van zieke dieren, enz. Is er in een garnizoen slechts een ziekenstal ten behoeve van verschillende korpsen, dan voert de Eerstaanwezend-paardenarts van het garnizoen dit beheer (art. 10).

Ieder Eerstaanwezend-paardenarts is o. a. verplicht eenmaal per maand een inspectie te houden over de hoeven van alle paarden (art. 18). Paarden met beenbreuk moeten — wanneer genezing niet mogelijk wordt geacht — op voorstel van den Eerstaanwezend-paardenarts, op last van den commandeerenden officier dadelijk worden afgemaakt (art. 24), terwijl de hoeven van alle gestorven en afgemaakte paarden (met uitzondering van die welke aan besmettelijke ziekten hebben geleden) aan de Hoef-smidsschool moeten worden opgezonden (art. 29).

Wanneer een paardenarts, uitgenoodigd een dienstpaard van een officier, op diens eigen stal gestald, te behandelen of wel dit paard reeds onder behandeling hebbende, het noodig acht dat het naar den ziekenstal wordt overgebracht, is hij verplicht den eigenaar daarmede in kennis te stellen. Is deze evenwel niet genegen daaraan gevolg te geven, dan is de paardenarts niettemin gehouden — tenzij de eigenaar den wensch tot het tegendeel te kennen geeft — het paard in behandeling te nemen of te blijven behandelen. Hij is alsdan evenwel ontheven van alle verantwoordelijkheid voor den uitslag dier behandeling en voor de mogelijke nadeelen, die uit het niet opvolgen van zijn advies voor het paard mochten ontstaan (art. 35). Alle officieren hebben voor hun dienstpaarden aanspraak op de hulp van een paardenarts en eveneens op kosteloze verstrekking van geneesmiddelen, voor zoover die verstrekking uit 's Rijks voorraad kan geschieden (art. 13).

Talrijk zijn de wijzigingen in de artikelen, betrekking hebbende op de middelen tot uitoefening van den dienst, het aanvragen van instrumenten en geneesmiddelen, enz. Zij zijn voor dit overzicht echter van geen belang; alleen wenscht referent er op te wijzen dat volgens art. 47 elk jaar de maten en gewichten moeten worden herijkt.

Omtrent de slotbepalingen stippen wij aan dat, terwijl in de vorige instructie alleen sprake was van een burgerveearts ter vervanging van paardenartsen, thans overal wordt gesproken van een gediplomeerd veearts, zoodat empiristen voortaan van die functie zijn uitgesloten en daarmede een werkelijke grief tegen de instructie is weggenomen.

Aan het slot der instructie vindt men de verschillende modellen van staten, rapporten, aanvragen, enz. Daaronder is ook de opgaaf van de volgorde, waarin de ziekten en gebreken in de ziekenrapporten moeten worden vermeld; in die lijst is een groote

verbetering aangebracht, daar voortaan ziekten der oogen, van de huid en het onderhuidsch bindweefsel, alsmede ziekten en gebreken van den hoof, onder afzonderlijke rubrieken worden geplaatst.

Door den Luitenant-kolonel Dirigeerend-paardenarts J. J. HINZE is bewerkt een „Verzameling van voorschriften betreffende den veterinairen dienst bij het Leger”. In dit keurig bewerkt boekje, 15 bladzijden groot, met wit papier doorschoten, zijn alle voorschriften vermeld, die niet in de instructie zijn opgenomen of wel ter aanvulling daarvan dienen. Zoo vinden wij daar opgaven omtrent briefwisseling, verlof, dienstvervangning, burgerpraktijk, maar ook betreffende anti-sepsis, instrumenten, keuring, enz. Ieder paardenarts zal Z.H.E.G. daarvoor zeker dankbaar zijn, wijl het hem tijd en moeite kan besparen.

VAN ESVELD.

BOEKBEOORDEELING.

Het **PAARD**. Maandblad, gewijd aan paardenfokkerij en paardenkennis in uitgebreiden zin. Officiëel orgaan van de Commissie tot bevordering der paardenfokkerij in Gelderland en van het Geldersch Paardenstamboek. Jaargang 1895, Afl. 1. Redacteur-Uitgever: A. W. HEIDEMA, Rijks-veearts, Groningen.

Onder dezen titel verscheen in Januari 11., in keurige gedaante, aflevering 1 van een nieuw Maandblad. Zooals den lezers van dit Tijdschrift bekend is, was HEIDEMA de eerste veearts, die vóór 3 jaar het ondernam om op hippisch gebied een tijdschrift uit te geven, en wel met uitnemend succes. Zijn Maandblad „Hippos” beleefde drie jaargangen en mocht zich in een steeds toenemend aantal intekenaars verheugen. Door een samenloop van omstandigheden besloot de uitgever van „Hippos” dit Maandblad in een Weekblad te veranderen en den paardenarts QUADDEKKER met de redactie hiervan te belasten. Dit gaf HEIDEMA aanleiding om een nieuw Maandblad te stichten, ten einde op den eenmaal ingeslagen weg te kunnen voortgaan, en hij stelde zooveel vertrouwen in zijn onderneming, dat hij besloot de uitgaaf voor eigen rekening te nemen.

Op de keerzijde van den omslag zien wij, dat HEIDEMA zich in een groot aantal aanzienlijke medewerkers mag verheugen. Het doet ons veeartsen goed die bonte mengeling van namen en qualiteiten te lezen, te ontwaren hoe op dit gebied de paardenliefhebbers in den lande elkander ontmoeten. Het kan niet missen of dit samengaan moet tot meerdere waardeering van ons vak, tot verheffing van den Nederlandschen veeartsenijkundigen stand leiden.

Geeft de omslag van „Het Paard” ons reeds rijpe stof tot overweging, niet minder is dit met den inhoud het geval. In groot 8° formaat, op zwaar papier, met scherpe letter gedrukt, bevat de 1ste aflevering 24 bladzijden en twee prachtig geslaagde phototypie's. De artikelen kenmerken zich door groote verscheidenheid, zooals te verwachten is, indien men bedenkt, dat de schrijvers zijn twee officieren der veld-artillerie (K. D. PUNT en J. H. KNEL), een leeraar aan 's Rijks Veeartsenijschool (M. G. DE BRUIN), een plaatsvervangend-districtsveearts (F. W. VAN DULM) en de Directeur der Utrechtsche Rijtuig-Maatschappij (C. B. BEIJERMAN). En ook de „Korte Mededeelingen” geven elk wat wils.

Van harte hopen wij dat het HEIDEMA moge gelukken zijn Maandblad staande te houden, vooral ook, wijl dit ongetwijfeld zal leiden tot meerdere voeling tusschen ons, veeartsen, en de paardenliefhebbers in Nederland.

K. HOEFNAGEL.

Een handleiding der bacteriologie voor Nederlandsche veeartsen.

Wie onzer heeft in de laatste jaren niet meermalen een vakblad of eenig ander geschrift onvoldaan ter zijde gelegd, wijl na kennismaking met een wetenschappelijke verhandeling veel hem onduidelijk, dikwerf zelfs onbegrijpelijk bleef. Het gold dan meestal beschouwingen rakende de studie der uiterst kleine wezens, die bij vele ziekten van mensch en dier een overwegend groote rol spelen. Deze tekortkoming ondervinden niet uitsluitend de ouderen. Want ofschoon de bacteriologie als gewichtig onderdeel der geneeskunde overal een voorname plaats in het onderwijs heeft ingenomen, bleven de veeartsen in Nederland, met uitzondering van enkele bevoorrechten, steeds verstoken van een genoegzame opleiding in de leer der bacteriën, daar dit vak aan de Utrechtsche school tot heden slechts ter loops en dus te beknopt

moest worden behandeld. Onzes inziens zal deze stiefmoederlijke behandeling der bacteriologie bestendig blijven, zoolang zij niet als afzonderlijk leervak wordt opgenomen, zoodat een docent, den leerlingen ten goede, den noodigen tijd aan deze onmisbare wetenschap zal kunnen wijden.

Sedert 1890 bestaat voor enkele militaire en civiele veeartsen een gelegenheid buiten onze school, om zich in betrekkelijk korten tijd de grondslagen der theoretische en praktische bacteriologie, zooveel als noodig zijn voor klinische onderzoekingen, eigen te maken. Hen, die in hun werkkring over de noodige hulpmiddelen beschikken, stelt de genoten opleiding in staat om, voortbouwende op de gelegde grondslagen, zich in het practisch werken zelfstandig zoover te bekwamen, dat zij tot meer ingewikkelde nasporingen in staat zijn.

De tweemaandelijksche cursussen, die wij op het oog hebben, werden tot 1 Januari 1895 aan het militair hospitaal te Utrecht gegeven door de Heeren Dr. STRAUB¹⁾ en DE HAAN, officieren van gezondheid 1ste klasse, en worden sedert door laatstgenoemde voortgezet.

Het zal voor de Nederlandsche collega's, die deze hoogst interessante lessen mochten bijwonen, een aangenaam en welkom bericht zijn te vernemen, dat genoemde Heeren besloten hun voordrachten in het licht te geven en dat zij dit plan reeds ten uitvoer hebben gebracht.

In Januari van dit jaar verscheen bij S. C. VAN DOESBURGH te Leiden een boek getiteld: „Voordrachten over bacteriologie voor praktizeerende medici en veeartsen” door J. DE HAAN en Dr. M. STRAUB, officieren van gezondheid 1ste klasse bij het militair hospitaal te Utrecht, groot 375 bladz., met platen.

Wij zullen ons moeten beperken tot een zeer beknopt overzicht van den inhoud van genoemd werk, waarvan, het zij gezegd, de stof de grenzen niet overschrijdt van de algemeene beschouwingen, voor zoover deze voor het onderzoek en de verklaring der bacteriën-ziekten noodig zijn. Men mag dus in deze handleiding niet verwachten een beschrijving der morphologische en biologische eigenschappen, enz. van alle pathogene microben, die voor de veterinaire en de menschelijke

1) Dr. STRAUB werd benoemd tot buitengewoon hoogleeraar te Amsterdam.

pathologie van belang zijn. Trouwens door boekenstudie alleen zal men te vergeefs trachten zich die kennis eigen te maken. Deze is alleen volkomen te bereiken door practisch werken en eigen onderzoek; ter voorbereiding hiertoe zijn in dit handboek de noodige gegevens glas-helder beschreven.

Het werk is in vier boeken verdeeld, of anders uitgedrukt: de twee-en-twintig voordrachten, die er in zijn opgenomen, vormen vier groepen, als:

I. De methoden van bacteriologisch onderzoek.

Onder deze rubriek vinden wij behandeld: het microscopisch onderzoek; de soorten van bacteriën naar den vorm; de meest beproefde kleurmiddelen en kleurmethoden; de kweeking van bacteriën op verschillende voedingsbodems, als bouillon, gelatine, agar-agar, enz. en de bereiding daarvan; het bacteriologisch onderzoek door dierproeven, waarbij de voornaamste plaatsen, geschikt voor enting met producten die ziektekiemen kunnen bevatten of met reine culturen, worden besproken en de voor- en nadeelen er van blootgelegd. Naast de subcutane, intraperitoneale en intravenetuse methoden, wordt gewezen op het nut der entingen in de cornea en in de voorste oogkamer.

Dit eerste hoofdstuk, van ongeveer 60 pagina's, is voor den practicus en voor in de bacteriologie oningewijden het meest belangrijke. Zij vinden hierin al wat bij een klinisch onderzoek te pas komt.

II. Geschiedenis der bacteriologie en de groote ontdekkingen der Fransche bacteriologische school.

De geschiedenis der bacteriologie is door de schrijvers in drie tijdperken verdeeld. Het eerste wordt beheerscht door de vraag, hoe de bacteriën ontstaan. Uitvoerig is de quaestie der *generatio spontanea* en die der nieuwere, zoogenaamde *heterogenese* besproken.

Het tweede tijdperk is ingenomen door de onderzoekingen van PASTEUR omtrent de oorzaak der gisting.

In den aanvang van het derde tijdperk werd een begin gemaakt, in navolging van hetgeen PASTEUR en KOCH in 1876 en '77 in zake de miltvuur-bacterie hadden gedaan, met het cultiveeren in de laboratoria van parasitaire bacteriën.

Het miltvuur is uitvoerig besproken, alsook de miltvuur-bacterie en de miltvuursporen in al haar bijzonderheden. Na een

korte beschouwing over septichaemie, wordt een 30-tal bladzijden ingenomen door een onderwerp, dat de belangstelling van den veearts in de eerste plaats verdient en wel de voorzorgs-entingen tegen kippen-cholera, miltvuur, boutvuur en de curatieve enting tegen hondsdolheid.

III. In het derde hoofdstuk, dat meer in het bijzonder aan de scheikundige ontsmettingsmiddelen is gewijd, vinden wij onder meer de resultaten medegedeeld van proeven aangaande het ontsmettend vermogen der voornaamste desinfectantia. De uitkomsten in het Utrechtsch laboratorium verkregen, verschillen nog al van hetgeen wij in bekende en nog steeds gangbare tabellen van KOCH en anderen omtrent de antiseptische waarde van sublimaat, carbol, chloor, enz. opgegeven vinden.

Verder wordt gehandeld over de toepassing der ontsmettingsmiddelen in de praktijk, over ontsmetting door hitte en ontsmetting in de natuur.

IV. De invloed der bacteriologie op de algemeene pathologie levert de stof voor het laatste gedeelte.

Hierin is vooreerst nagegaan de invloed der bacteriologie op de leer der ontsteking; verder is uiteengezet de rol van sommige microben bij het ontstaan van gezwellen, als actinomycomen, mycofibromen, enz.; ook is van de vermoedelijke parasieten, gevonden in carcinomen, melding gemaakt.

Aan de belangrijke quaestie der immuniteit en haar oorzaken, en het gebruik der antitoxinen als therapeutisch hulpmiddel is een ruime plaats afgestaan.

Ten slotte komen de Schrijvers in uitvoerige algemeene beschouwingen omtrent den invloed der bacteriologie op de algemeene aetiologie en de epidemiologie en treden in bijzonderheden aangaande de aetiologie van tuberculose en de epidemiologie van malaria, typhus en cholera.

Deze eenvoudige opsomming bewijst reeds genoegzaam, dat wij te doen hebben met een degelijk werk, rijk aan stof, de belangstelling der veeartsen overwaard. Ofschoon de beide Schrijvers buiten ons vak staan, blijkt uit de degelijke behandeling der onderwerpen van zuiver veeartsenijkundigen aard, dat zij de zuster-wetenschap der geneeskunde, op het gebied der infectieziekten, met veel belangstelling en met vrucht hebben beoefend. De belofte, uitgedrukt op het titelblad met de woorden: „voor

veeartsen", zijn zij getrouw nagekomen. De veeartsenijkunde toch heeft haar behoorlijk en gewenscht aandeel in dit werk.

De heldere, beknopte en vloeiende taal waarin het handboek is gesteld, iets waardoor het zich van vele andere medische werken gunstig onderscheidt, maakt de lezing aangenaam en de kennis-making gemakkelijk.

De betrekkelijk geringe prijs (f 5,90) zal vermoedelijk geen der collega's afschrikken zich dezen wegwijzer op het voor velen nog onbekende pad der bacteriologie aan te schaffen.

M. H. J. P. THOMASSEN.

De „Veterinaire Almanak", 1895.

Wanneer ik op verzoek der redactie deze uitgave aankondig, doe ik dat, beginnende met een betuiging van weemoed. Weemoed, opgewekt door het aanschouwen van de beeltenis van den Heer G. J. HENGEVELD, wien ik zoo gaarne gegund had, dat hij de waardeering van het jongere geslacht nog had mogen ondervinden, zooals die nu — maar helaas na zijn dood — in den Almanak is uitgedrukt. Nu is in een „In memoriam" (blz. 158 en v.v.) herinnerd aan de vele verdiensten van den overledene. Den Heer M. G. DE BRUIN komt daarvoor een woord van lof toe.

De Almanak begint met de gewone klacht der redactie (de H.H.: N. H. M. VAN ALTENA, President, E. C. KOENS, Vice-president, J. A. R. AVIS, Secretaris-Penningmeester, N. H. WOLF en D. B. WAGENAAR) over weinige medewerking van de zijde der leden van „Absyrtus". Toch mag ik opmerken, dat het „Mengelwerk" een zestal goede bijdragen geeft. Non multa sed multum.

Na het gewone „Almanak"-gedeelte, kalender, verslagen, enz. enz. volgt een „Lijst der namen, rangen en garnizoenen van het korps militaire paardenartsen hier te lande", welke lijst gevolgd wordt door een bijdrage van de hand van Dr. J. D. VAN DER PLAATS. Deze geeft in een 12-tal hoofdstukken een overzicht van het „onderwijzend personeel en leervakken aan 's Rijks Veeartsenijschool sedert hare oprichting". Bewerkt met 's Schrijvers bekende nauwkeurigheid, is dit overzicht (blz. 116 en v.v.) zeker niet een der minst belangrijke deelen van den inhoud.

Op blz. 145 en v.v. vindt men het „Reglement voor de provinciale veeartsen in Zeeland van den 4^{den} Juli 1839”, een stukje historie alzoo, door den Heer J. K., tot aanvulling van vroegere mededeelingen omtrent den veeartsenijkundigen dienst in de provincie Zeeland, gegeven.

„Prof. G. B. ERCOLANI” is de titel van een opstel, waarin „DUX” ons het leven en de werkzaamheden van den beroemden Italiaanschen geleerde schetst en waarin diens groote verdiensten ten opzichte der veeartsenijkunde in het licht worden gesteld. Jammer, dat op blz. 156 in dit stukje een lapsus calami voorkomt; immers op reg. 2 v. o. zal in plaats van „toekomstigen”, wel „overleden”, „vroegeren”, of i. d. moeten worden gelezen.

In het „Mengelwerk” opent N. H. W. de reeks met een toekomst-beeld: „In het jaar 1945”. Of zijn blik een profetenblik zal geweest zijn? De bedoeling van het stukje zal overigens wel in hoofdzaak zijn eenige desiderata kenbaar te maken.

De poëzie is vertegenwoordigd door „Notturmo” van TENOR en door 2 dichtstukjes van JAC. Z. RISCH: „Immergrün” en „Bloemen”, alle drie in mijn oogen verdienstelijk in hun genre. Onder het proza vinden wij: „Liefdesmart” door CUPIDO, „Van illusies die verdwenen”, door N. en „Te veel geëischt”, door DABAWA. Is het eerste een luchtig geschreven verhaal van de genezing eens „zieken jongelings”, de beide andere zijn meer zwaarmoedig getinte schetsen. Ik hoop dat N. betere indrukken van de wereld zal ontvangen dan hij thans koestert. Een 50-tal varia maakt het slot uit van dezen jaargang, dien ik ook weer met genoegen onder de aandacht der lezers kan brengen.

UTRECHT, 19 Februari 1895.

H.

NIEUW UITGEKOMEN BOEKEN.

- Dr. F. B. AHRENS, Organische Chemie für Aerzte. 12 Vorlesungen. Stuttgart, F. ENKE 1894. Preis 3 Mark.
- Dr. AUGSTEIN, *Strongylus filaria* R. Inaugural-Dissertation. Berlin, Nicolaische Verlagsbuchhandlung 1894.
- Dr. GOLDBECK, Die Nematoden in den Respirationsorganen und dem Schlunde des Schafes. Inaugural-Dissertation. Mühlhausen, WENTZ UND PETERS 1894.
- RABE, Die Lebensgeschichte eines Pferdes, von ihm selbst erzählt. Ein Büchlein für alle Tierfreunde und besonders für solche, die mit Pferden umzugehen haben. Leipzig, PETER HOBING 1894. Preis geh. 80 Pfg., geb. 1 Mark.
- Prof. Dr. A. KRÄMER, Das schönste Rind, Anleitung zur Beurteilung der Körperbeschaffenheit des Rindviehs nach wissenschaftlichen und praktischen Gesichtspunkten. gr. 8°, 240 Seiten, mit 82 Text-Abbildungen. Berlin, P. PAREY 1894.
- Prof. Dr. BERNSTEIN, Lehrbuch der Physiologie des thierischen Organismus, im Speciellen des Menschen. Mit 271 Abbildungen. Stuttgart, F. ENKE 1894. Preis 16 Mark.
- Dr. G. SCHNEIDEMÜHL, Repetitorium der Muskellehre beider Haussäugethiere, gleichzeitig ein Leitfaden für die Präparirübungen. Für Studierende und Thierärzte. Zweite vermehrte und verbesserte Auflage. Hannover, SCHMORL UND VON SEEFELD NACHF. 1894. Preis 1,50 M.
- Dr. LUDWIG HEIM, Lehrbuch der bacteriologischen Untersuchung und Diagnostik. Eine Anleitung zur Ausführung bacteriologischer Arbeiten und zur Einrichtung bacteriologischer Arbeitsstätten. Stuttgart, F. ENKE 1894.
- Dr. KLETT, Beiträge zur Morphologie des Milzbrandbaccillus. Inaugural-Dissertation. Karlsruhe, F. GUTSCH 1894.
- Prof. Dr. ZIEGLER, Lehrbuch der allgemeinen und speziellen pathologischen Anatomie für Aerzte und Studierende. Achte neu bearbeitete Auflage. I Band. Allgemeine Pathologie. Mit 458 theils schwarzen, theils farbigen Abbildungen. Jena, G. FISCHER 1895.
- M. REUTER, Die Hunde-Staupe und deren Verhütung. Für Hundezüchter und Besitzer. München, J. SCHÖN 1895.
- F. v. CHELCHOWSKI, Die Sterilität des Pferdes, ihre Ursachen und Behandlung. 90 Seiten. Wien, MORITZ PERLES 1894. Preis 2 Mark.
- HENGST UND SCHMIDT, Das Fleisch unserer Schlachttiere. Die Bedeutung der Fleischnahrung sowie die sachgemässe Beurteilung und die Verwendung des Fleisches der Schlachttiere im Haushalte. Mit 16 Farbendrucktafeln und 3 schematischen Darstellungen. Leipzig, TH. GRIEBEN 1894.
- STRAUCH, Die Schlachtviehversicherung, ihre Organisation und Verwaltung. Bremen, M. HEINSIUS 1895.

- RECHENBERG, Katechismus der menschlichen Ernährung. Leipzig, MAX HESSE 1894.
- NIEMANN, Die wichtigsten Verfälschungen der menschlichen Nahrungs- und Genussmittel und deren Nachweis. Frankfurt a/M., JAEGER'sche Verlagshandlung 1894.
- J. BREGENZER, Thierethik. Darstellung der sittlichen und rechtlichen Beziehungen zwischen Mensch und Thier. Preisschrift. Bamberg, C. C. BUCHNER 1894.
- Dr. GEORGES PENNETIER, Histoire naturelle agricole du gros et petit bétail. Zootechnie générale, produits du bétail, zootechnie descriptive, parasites et maladies, législation et police sanitaire. 1 volume grand in-8° de 779 pages. Avec 108 figures dans le texte, cartonné. Paris, ASSELIN et HOUZEAU 1894. Prix 20 francs.
- Live Stock Journal Almanac 1895. Numerous illustrations. London, VINTON & Co. 1894. Price 1 s.
- FRIEDBERGER AND FRÖHNER, Pathology and Therapeutics of Domestic Animals. Translated by Prof. W. L. ZWILL of Philadelphia, with the notes of the French translators and selections from those of Prof. TRASBOT, in two volumes. The work is published by the autor. Philadelphia 1895.
- D. J. HAMILTON, A Text-Book of Pathology, Systematic and Practical. Vol. II (The first part is issued in 1889; the work is now completed). London, MACMILLAN & Co. 1894.
- GEORGE GRESSWELL, The diseases and disorders of the ox, with an account of the diseases of the sheep. With additions by Dr. ALBERT GRESSWELL. Second edition. London, W. H. ALLEN and Co. 1895. Price 7 s. 6 d.
- Prof. P. J. VETH, Het paard onder de volken van het Maleische ras. Leiden, E. J. BRILL 1894.

1871

Received of the Treasurer of the
City of New York the sum of
Twenty Dollars for the year
ending on the 31st day of
December 1871.

Witness my hand and the seal
of the City of New York
this 1st day of January 1872.

Mayor of the City of New York

PROLAPSUS ET INVERSIO UTERI COMPLETA
MET PLACENTITIS BIJ EEN MERRIE,

DOOR

E. H. BERCH GRAVENHORST.

Den 7^{den} Maart 1895 werd des morgens door v. d. H., landbouwer nabij het fort Vossegat bij Utrecht, de hulp der ambulatoire kliniek van 's Rijks Veeartsenijschool ingeroepen voor een paard, dat volgens den eigenaar reeds bijna twee dagen verschijnselen van hevig koliek vertoonde. Om circa half twaalf bij patiënte, een 7-jarige vosmerrie, aangekomen, was het dier vrij kalm; direct werd opgemerkt dat het bezig was te baren, de chorionblaas was reeds gearsten en er bestonden hevige weeën. De temperatuur was zeer laag, 36.4° C., de pols frequent doch week, de ademhaling versneld en oppervlakkig. De lage temperatuur werd toegeschreven aan het niet gesloten zijn van den sphincter. Achteraf beschouwd zal het paard echter wel reeds in een stadium van collaps hebben verkeerd. Vooraf moet worden opgemerkt, dat het hier een partus praematurus gold; het dier was volgens den eigenaar 10 maanden zwanger.

Daar de partus niet erg vlotte, hoewel er hevige dolores waren, werd geëxploreerd en alles in orde bevonden; de plooiën van den moedermond waren verstreken, het veulen lag in de eerste positie der rotatie, dus in zijligging. Alsnu werd het amnion geopend en het veulen onder licht trekken levend geboren, waarbij de merrie bleef staan en de navelstreng werd afgebonden. De uit de vulva hangende secundinae waren verbazend zwaar en lang, zoodat er eenige knoopen in moesten worden gelegd en ze later zelfs aan

den staart werden vastgebonden. Na den plaats gehad hebbenden partus bleef patiënte zeer onrustig, was nauwelijks op de beenen te houden en perste hevig. De uteruscontractiën waren zwak, zoodat hier zeer gunstige factoren aanwezig waren voor het ontstaan eener inversio uteri, waarom besloten werd patiënte nog eenigen tijd te observeeren. Werkelijk duurde het geen kwartier of de geheele uterus kwam omgestulpt met de secundinae te voorschijn, waarbij direct de intens donkerroode kleur van het geheel in het oog viel. De verbinding van de uterusmucosa en het chorion was zeer innig. Nergens had loslating van de placenta foetalis plaats gehad. De inplanting van de navelstreng was een zoogenaamde insertio velamentosa, d. w. z. de navelvaten hadden zich op vrij grooten afstand van de placenta reeds in verschillende takken gesplitst.

De prognose werd infausta gesteld.

De therapie moest met afpellen der secundinae beginnen. Hiertoe werd het dier, dat inmiddels was gevallen, gekluisterd en het geprolabeerde orgaan op een rein laken gelegd, flink schoongemaakt en gedesinfecteerd. Alsnu begon het afpellen, dat door de innige verbinding zeer bezwaarlijk ging; centimeter voor centimeter moest om het zoo uit te drukken veroverd worden, hetgeen nog het gemakkelijkst ging door de vingers van de eene hand onder het chorion te brengen en nu met een drogen doek den uterus te drukken tot hij losliet van het vruchtvlies. Soms stak men door het chorion heen, vooral op plaatsen waar de verbinding zeer sterk was, want niet overal was deze even innig en dan moest men weer met den nagel trachten tusschenbeide te komen. Tusschen de vlokken der placenta materna en de chorionvlokken bestond op sommige plaatsen een vaste verbinding door bindweefsel, een formeele vergroeiing, elders was de verbinding minder innig, terwijl op enkele gedeelten een agglutinatie had plaats gevonden, die bij een langer drachtigheidsverloop zeer zeker eveneens tot vergroeiing van beide placentae aanleiding zou hebben ge-

geven. Na de scheiding der placenta bleek de uterus als bezaaid met haematomen van de grootte van een noot tot die van een vuist. Deze haematomen waren zeer dun van wand en hadden hun zitplaats tusschen mucosa en muscularis; bij enkele was de inhoud versch gestold bloed, dus van recenten datum, bij andere was de inhoud meer geelachtig van kleur. Op enkele plaatsen zag men op het chorion donkere, soms zwarte plekken, d. i. het pigment dat achtergebleven was na de resorbtie van het extravasaat. Eindelijk, na 2 uur werkens en nadat door de noodzakelijke geweldadige losmaking een vrij groot bloedverlies was ontstaan, waren de secundinae verwijderd en kon worden overgegaan tot de repositie, waartoe de uterus op een omgekeerde zeef met schoonen doek was gebracht. Toen echter aan de merrie een hoogere ligging van het achterstel zou worden gegeven, bezweek het dier plotseling onder convulsiën, waarschijnlijk ten gevolge van hersenanaemie.

De oorzaak van den partus praematurus zal mijns inziens moeten worden gezocht in een primaire placentitis. De uitgang der placentitis in vergroeiing van de placenta foetalis met de placenta materna en dientengevolge bindweefselnieuwvorming met opvolgende retractie, is zeer waarschijnlijk de oorzaak geweest van circulatiestoornissen, waaraan de vroegtijdige uitdrijving van de vrucht moet worden toegeschreven.

Het is juist met het oog op deze placentitis, dat ik dit geval mededeel, omdat hiervan in de literatuur en leerboeken over veeartsenijkundige verloskunde weinig vermeld wordt. FRANCK (Tierärztliche Geburtshilfe) zegt hieromtrent, dat ziekten der vruchtvliesen bij onze huisdieren nog weinig zijn waargenomen, maar dat het niet onwaarschijnlijk is, dat ze meer voorkomen dan men geneigd is aan te nemen en dat ze dikwijls oorzaak zullen zijn van het vertraagde afgaan der secundinae. Dit zou in het onderhavige geval, had de inversio et prolapsus uteri niet plaats gehad, ook zeker gebeurd zijn, de innige verbinding in aanmerking genomen. TAPKEN uit Varel beschreef in

de Monatshefte für prakt. Thierheilkunde, 1893, 9te Heft, een geval van placentitis dat in dit Tijdschrift, Deel XXI, blz. 21, is gerefereerd. In het begin van het proces ziet men helderroode vlekken op het chorion, die later meer livide worden. De innige verbinding tusschen chorion en uterus komt bij acute placentitis tot stand door de bloedige zwelling waarin de chorionvlokjes verkeeren en bij chronische gevallen wordt dit door bindweefselnieuwvorming veroorzaakt. Ook werden hier enkele myxomata fibrosa placentae waargenomen, korrels ter grootte van een flinke erwt, die door VIRCHOW het eerst zijn beschreven. Ze zijn doorzichtig, gelatineachtig, blijken meer bindweefsel dan slijmweefsel te bevatten en komen veel overeen met de bovenste laag van de navelstreng.

UTRECHT, Maart 1895.

UTERUS-RUPTUUR BIJ EEN KOE.

DOOR

R. L. KLINKENBERG.

Op het einde van het vorig jaar werd mijn hulp ingeroepen bij de verlossing eener koe. Het dier, dat voor de derde keer moest kalven, had eenige uren te voren hevige weeën gehad, doch deze bleven nu totaal weg, waarom de eigenaar vermoedde dat er iets niet goed zat.

Bij het onderzoek bemerkte ik dat er geen voldoende ontsluiting van den mond en den hals der baarmoeder was, terwijl ik duidelijk kon voelen dat de ligging van het kalf normaal was, kop op de pootjes en de vliezen ongeschonden. Ik raadde den eigenaar aan geduld te hebben en ging weer naar huis.

Den volgenden dag kwam de eigenaar mij opnieuw halen,

de koe had nog niet gekalfd; wel had zij hevige weëën gehad, doch deze waren weer opgehouden en de koe was nu erg dik geworden in de linker zijde.

Bij onderzoek van patiënte vond ik de ontsluiting juist zoo als den vorigen avond, doch uit den uterus waren èn kalf èn vliezen verdwenen, zoodat ik de schoone cotyledonen kon voelen. In de rechter zijde bespeurde ik een knobbel, liet daartegen duwen en nu voelde ik het kalf op den uterus tegen mijn hand stooten. Van een scheur in den uterus bemerkte ik niets.

Daar ik nu zeker was dat het kalf tusschen de ingewanden lag, liet ik de koe den hals afsnijden. Bij lijkopening vond ik een volkomen ontwikkeld kalf, nog geheel in de vliezen gehuld, tusschen de ingewanden liggen; aan de bovenzijde der baarmoeder was een scheur van ongeveer 30 centimeter lengte. Aan den mond en den hals der baarmoeder waren op enkele plaatsen verdikkingen waar te nemen, als van litteeken-weefsel, zoodat de ontsluiting waarschijnlijk daardoor niet volkomen kon worden.

Toen ik den eigenaar hierop wees en hem nader onder-vroeg, vertelde hij dat het vorige kalf met geweld geëxtraheerd was (met een polderboom) en de koe korten tijd in behandeling was geweest voor uitscheuring en lichte metritis. Na herstel werd zij, met het bovenvermeld gevolg, weder voor de fokkerij gebruikt.

KLUNBERT, Februari 1895.

UTERUS-BLOEDING,

DOOR

R. L. KLINKENBERG.

In Januari van dit jaar werd ik bij een veehandelaar geroepen, ten einde hulp te verleen en bij een koe, die langs de genitaliën veel bloed verloor.

De koe had pas gekalfd en perste nu af en toe een tamelijk groote hoeveelheid bloed naar buiten. Bij het onder-
vragen bleek mij dat één voorbeen teruggeslagen was geweest
en de eigenaar dit zelf ontwikkeld had. Vliezen hadden
(volgens den eigenaar) volstrekt niet tusschen de striktouw-
tjes gezeten, en één man was voldoende geweest om het
kalf uit te trekken.

Bij onderzoek voelde ik voor in den uterus, links, een
arterie spuiten en toen ik trachtte deze te torseeren, bemerkte
ik dat ook rechts twee arteriën bloedden.

Uit vrees dat ik door verder onderzoek soms bloedingen,
die reeds gestild waren, weder aan den gang zou maken,
besloot ik maar terstond te tamponneeren.

Bij gebrek aan voldoende materiaal gebruikte ik voor tam-
pons 6 handdoeken en een half pak jute, alles gedrenkt in
een lauwwarme boorzuur-solutie, en naaide vervolgens de
vulva dicht. Verder liet ik doeken, gedrenkt in ijskoud
water, op kruis en lenden leggen. Inwendig behandelde
ik de koe met *extractum secale cornutum*.

Den volgenden dag verwijderde ik de tampons voor zoover
dit gemakkelijk ging; die vast gekleefd zaten liet ik zitten,
en van nu af liet ik den uterus irrigereen met lauwe
creoline-solutie. De overgebleven tampons vielen van zelf
uit en na een dag of acht was patiënte geheel hersteld,
ook van de lichte metritis, die na de tamponnade optrad.

KLUNDERT, Februari 1895.

Referaten.

Zuid-Afrikaansche zoönosen. — In het Schweizer-
Archiv für Tierheilkunde, Heft I, 1895, vindt men
door A. THEILER, veearts te Johannesburg, beschreven: de „blauw-
tong” der schapen en het „rooiwater” van het rund, waaraan het
volgende is ontleend.

De blauw-tong. Deze ziekte is speciaal eigen aan het
schaap. Tot voor korten tijd was ze op wetenschappelijk gebied
vrij wel onbekend; eerst in November 1893 vinden we daarvan
een beschrijving door D. HUTCHEON onder den naam van: „Ma-
larial katarrhal fever of sheep”. Ze is gekarakteriseerd door een
catarrhale ontsteking van het slijmvlies van den mond, de lippen,
de luchtwegen en het darmkanaal (in meer of mindere mate) en
gaat met koorts (40—41,5° C.) en groote zwakte gepaard.

Het eerst neemt men waar een congestie van de slijmvliesen
van het hoofd, verhoogde temperatuur en depressie. Spoedig ziet
men slijm aan lippen, neus en oogleden, het submucetuse weefsel
zwellt, het epithelium wordt afgestooten en op de genoemde
plaatsen treden zweren te voorschijn; door de zwelling ziet de
tong blauw, vandaar de naam. Soms wordt de huid der ledematen
in het proces betrokken. De kroon en de hoeflederhuid gaan in
verettering over, meestal gepaard met ontschoening; niet zelden
valt de wol totaal uit.

De ziekte komt in hoofdzaak 's zomers en in den herfst voor;
in droge jaren weinig en dan alleen op laag gelegen landen, in
natte jaren daarentegen zeer verbreid, met uitzondering van de
hoog gelegen gedeelten. Worden de schapen alleen over dag
gedreven en 's nachts op een heuvel of nog beter op stal ge-
bracht, dan worden ze weinig aangetast; schapen wegens schurft
met antiseptica behandeld, hebben er nagenoeg geen last van.
HUTCHEON meent ze te kunnen vergelijken met een infectie, als
bij malaria van den mensch, THEILER met de boosaardige kop-
ziekte, zooals ze door FRIEDBERGER-FRÖHNER is beschreven.

Het rooiwater (readwater) van het rund, komt volgens THEILER, wat verschijnselen betreft, het meest met haemoglobinurie overeen; het eindigt veelal doodelijk. Naast de longziekte komt dit lijden het meest voor en wel in hoofdzaak ten Zuiden van Limpopo; ten Noorden daarvan volgens den een niet, volgens den ander wel. Van buiten aangevoerde runderen, vooral ossen, zijn zeer vatbaar; aldaar opgevoede dieren hebben een groot resistentie-vermogen, hun kruisingsproducten verhouden zich als de eerste. Somwijlen is de sterfte zóó groot, dat alle geïmporteerde dieren bezwijken. Sinds men deze echter op stal brengt en voert met hooi, haverstroo en zemelen komt de ziekte minder voor. De vatbaarheid is op elken leeftijd gelijk en is het grootst in den zomer. Bijna zonder uitzondering krijgen de dieren de ziekte in de weide. Veelal laat men ze daarin tot zich een geval voordoot, het is dan echter gewoonlijk te laat; zelfs 8—10 dagen na het op stal brengen doen zich nog nieuwe gevallen voor. Bij een uitsluitend verblijf op stal heeft men het ontstaan der ziekte nog niet waargenomen.

Velen schrijven de ontwikkeling toe aan het eten van z. g. „zuurgras”, dat vooral op de zuidelijke helling van heuvels groeit. Volgens oude, aldaar bekende personen, komt het rooiwater eerst voor na den ontzaglijken invoer van runderen; van de groote vervoerswegen uit zou het zich door het binnenland hebben verspreid. Laat men aan rooiwater gestorven runderen aan den weg liggen of worden ze aan de oppervlakte begraven, dan zou op die plaats het gras zeer welig groeien, een aangename smaak hebben en daarom geliefd zijn; het eten er van zou echter aan het vee de ziekte bezorgen. Daarom worden de gestorven runderen zeer diep begraven. Andere ervaringen versterken deze opinie; op die plaats zou dus de ziekteoorzaak langen tijd verblijven en nieuwe dieren aantasten. Niettegenstaande het bewijs ontbreekt, zal het rooiwater wel een infectie-ziekte zijn; het onderzoek er naar levert vele moeilijkheden op, aangezien de boeren voor de ziekte geen hulp inroepen; secties behooren daarom tot de zeldzaamheden. De cadavers worden door de Kaffers zonder eenig nadeel gegeten.

De verschijnselen worden in hoofdzaak teruggebracht tot die van een acuten maag-darm-catarrh, wat de boeren aanduiden met den naam van gal- of stopziekte; daarbij treedt veelal een roodkleuring der urine op. De temperatuur is verhoogd (41° C.), de

pols ongeveer 100, respiratie iets frequent; verder zwakte van het achterstel en beven. Deze beide laatste symptomen, ja zelfs het beven alleen, zouden in verband met den acuten maag-darm-catarrh reeds voldoende zijn voor de diagnose, vóór dat een roodkleuring der urine optreedt. Het verloop is veelal kort (3—5 dagen) en doodelijk; van de ingevoerde dieren sterven 95 % en meer, van de Transvaalsche rassen 50—80 %.

Dikwijls blijkt bij sectie het onderhuidsche bindweefsel zwak-rood van kleur, slechts enkele keeren is dit donker; in één geval waren kruis- en lendenstreek bloedig geïnfiltréerd, zeldzaam was de subcutis geheel normaal. Is het dier niet behandeld, dan is de maag-inhoud droog en laat het slijmvlies los; soms zijn leb-maag en darmen catarrhaal ontstoken. De lever is bijna geregeld vergroot, roodbruin, bloedrijk en bevat veel gal; de galblaas meestal gevuld en de omgeving geïnfiltréerd. Soms zijn de serosae geel van kleur, evenals een enkelen keer het vruchtwater. De milt is veelal vergroot, soms tot tweemaal toe. Bij doorsnijden blijken de nieren donkerrood te zijn en een rood gekleurde vloeistof te bevatten. De blaas vindt men somwijlen zeer sterk, met donkerroode urine gevuld; het slijmvlies is niet ontstoken. Het hart is meestal slap en met bloed gevuld, petechiën in endo- en pericardium. De longen zijn veelal oedemateus, soms is er ophooping van schuim tot aan het strottenhoofd.

De urine, versch opgevangen, is bij opvallend licht donker, bij doorvallend licht robijnrood van kleur, zonder troebel te zijn. Ze bevat zelden roode bloedlichaampjes of cilindervormige figuren en weinig epithelium. De urine uit het cadaver is troebel, bevat veel endotheliumcellen en een groote hoeveelheid bacteriën, namelijk korte staafjes. Bij koken ontstaat een overvloedig vuil, zwart neerslag.

De boeren verstaan onder den naam „rooiwater” ook de z. g. enzoötische maag-darm-ontsteking; de hevige pathologische verschijnselen van het digestiekanaal, zoowel bij het leven als bij de sectie, doen ze echter van de haemoglobinurie onderscheiden. In het begin is de gewone acute maag-darm-catarrh licht met het rooiwater te verwisselen, daar dit met dezelfde symptomen begint.

A. v. H.

Vergelijkend physiologische onderzoekingen omtrent de normale polsfrequentie der huiszoogdieren. — Hieromtrent

deelt Dr. RICHARD ELLINGER, directeur van het slachthuis te Grossenhain, zijn uitvoerige nasporingen mede in het Archiv für wissenschaftliche und praktische Thierheilkunde, Band 21, Heft 1, blz. 17—51, en komt tot de volgende resultaten:

1°. De polsfrequentie der huiszoogdieren is, evenals die van den mensch, in normalen toestand niet constant, doch aan schommeling onderhevig;

2°. De schommelingen worden voornamelijk te voorschijn geroepen door den invloed van oefening, geslacht, ras, vooral echter van de hartskracht;

3°. Edele paarden hebben een sterker en zwaarder hart en minder polsslagen dan koudbloedige rassen;

4°. Hengsten hebben minder polsslagen dan merriën; de polsfrequentie van den ezel komt ongeveer overeen met die van een éénjarig veulen;

5°. Onder de runderen hebben vroegrijpe cultuurslagen een kleiner en lichter hart dan landslagen, en dienovereenkomstig ook een grooter aantal polsslagen;

6°. Hooglandsche rassen hebben minder polsslagen dan laaglandsche rassen;

7°. Trekossen hebben gemiddeld 36—48 polsslagen per minuut, mestossen 48—60 en koeien 70—80;

8°. Tellingen in koude stallen leveren het minimum, tellingen in warme stallen het plurimum der polsfrequentie; een omstandigheid, welke in de praktijk in acht dient te worden genomen;

9°. Trekossen hebben een hart van 5—8 pond, koeien een hart van 3—6 pond;

10°. Vroegrijpe cultuurrassen van varkens en schapen hebben een lichter hart en meer polsslagen dan landrassen en laatrijpe slagen;

11°. Groote hondenrassen hebben minder polsslagen dan kleine; aan beweging gewende honden minder dan even groote kamerhonden;

12°. Wilde konijnen hebben minder polsslagen dan tamme.

W. C. S.

Prophylaxis der tuberculose door het voedsel. — Onder dezen titel schreef MOREAU, veearts, hoofdinspecteur van den dienst der vleeschkeuring te Parijs, een dissertatie, groot 104 bladzijden, welke onlangs te Parijs bij G. STEINHEIL het licht zag.

Hij bestudeerde voornamelijk de infectie langs de digestie-organen en komt tot de volgende conclusies:

A. Melk van tuberculeuse dieren.

I. Het gebruik van melk van tuberculeuse dieren of van de producten dier melk moet streng worden verboden.

II. Ten einde alle tuberculeuse dieren aan de melkproductie te onttrekken, zou het noodig zijn de toepassing van de volgende maatregelen uit te lokken:

a. De melkkoeien zullen periodiek worden onderworpen aan de tuberculine-proef;

b. De aanvulling der stallen mag slechts geschieden met dieren, welke kort te voren de tuberculine-proef hebben doorstaan.

III. Tot het oogenblik dat deze maatregelen van overheidswege zijn voorgeschreven, moet het publiek worden uitgenoodigd om niet anders dan goed gekookte, of beter nog vooral voor kinderen, gesteriliseerde melk, te gebruiken.

B. De voorschriften betreffende het vleesch van tuberculeuse dieren konden naar de volgende grondslagen worden herzien:

I. De ingewanden, klieren en andere organen of weefsels, welke tuberkels bevatten, moeten worden vernietigd.

II. De deelen, welke rondom de tuberculeuse organen zijn gelegen, en ook die, welke daarmede door de lymphvaten in betrekking staan, moeten aan de consumtie worden onttrokken.

III. De generalisatie der laesies in de voornaamste kliergroepen van den romp en van de ledematen moet tot afkeuring van al het vleesch leiden.

IV. Indien de tuberculose tot een of meer organen, tot een of meer streken bepaald is gebleven, moet men rondom de zieke gedeelten aannemen:

a. Een virulente of verdachte zone (aangrenzende deelen en deelen welke door lymphvaten met de zieke organen in betrekking staan), welke dient te worden verwijderd;

b. Onschadelijke streken, welke het overige van het dier omvatten en voor de consumtie kunnen worden gebruikt. Het onderzoek met een loupe van de bereikbare klieren kan de onschadelijkheid van deze gedeelten aantoonen.

V. Wyl de gewone localisaties thoracaal of abdominaal zijn, kunnen worden gebruikt: bijna altijd de beenen, en veelal de lenden- en bekkenstreek met de dijen. Maar de hals, de ribben, de buikwand, het middelrif, de psoas en de lymphklier-pakketten

aan de bovineinden der voor- en achterbeenen moeten dikwijls worden opgeofferd (Recueil de méd. vét., 15 Janvier 1895).
W. C. S.

Tuberculose, finnen en trichinen in de Pruisische abattoirs van April 1893 tot April 1894. — Prof. Dr. SCHMALTZ geeft in de Berliner thierärztl. Wochenschrift, 1895, n°. 4, een tabellarisch overzicht van de bevindingen bij de Pruisische slachthuizen gedurende bovengemelden termijn en knoopt daaraan eenige beschouwingen vast. Hieraan ontleenen wij ten opzichte van tuberculose, finnen en trichinen het volgende.

Van 695,852 runderen waren 62,312 tuberculeus = 8,9 pct. (tegen 8,6, resp. 8,1 pct. in de beide voorgaande jaren, wat dus op een voortdurend toenemen van de tuberculose wijst). De menigvuldigheid der ziekte was in de onderscheidene regeerings-districten zeer verschillend. Het percentgehalte der tuberculeuse dieren onder de geslachte was het laagst in het regeerings-district Hannover, met 1,2 pct.; daarop volgen met minder dan 2 pct. Osnabruck, Munster, Minden, Keulen, Aken, Gumbinnen; met met 2—3,2 pct. Koningsbergen, Erfurt, Sigmaringen en Kassel; met 5—6 pct. Breslau, Posen, Dusseldorf, Trier; met 7—9,9 pct. Potsdam, Frankfort, Merseburg, Hildesheim, Aurich, Arnsberg, Wiesbaden; met 10—11,7 pct. Cöslin, Sleeswijk, Mariënwerder, Liegnitz, Oppeln, Luneburg; met 12—13 pct. Stettin, Bromberg, Coblentz, Dantzig; bovenaan staan Berlijn met 14,6 pct., Straalsond met 16,9 pct. en Maagdeburg met 17,5 pct.

Deze groote verscheidenheid berust niet enkel in de verbreiding der tuberculose onder de veestapels der verschillende districten; veel meer komt daarbij in aanmerking de aanvoer van buiten, vooral in Berlijn en in het Rijnlandsch-Westphaalsche kolendistrict, alwaar veel tuberculeus vee van heinde en ver wordt geïmporteerd.

Na het rund komt het v a r k e n in aanmerking wat de tuberculose betreft; bij 2,159,302 stuks werd deze ziekte 14,266 maal geconstateerd, dus in 0,66 pct. der gevallen (tegenover 0,74 en 1 pct. in de beide voorgaande jaren, zoodat de verhouding gunstiger is geworden dan bij het rund).

Het aantal tuberculeuse kalveren onder de 6 weken be-

draagt 466 van de 1,027,480 geslachte dieren, dus 0,04 pct., evenals in het voorgaande jaar.

Van de 1,114,972 geslachte schapen en geiten waren 868 tuberculosis, alzoo 0,07 pct. [Dit is dus in strijd met de bewering van Dr. KÜTTE op blz. 194 van het Weekblad voor Geneeskunde, Deel I, 1895, waar hij zegt: „en daar de ervaring leert, dat tuberculose bij het rund (in casu kalf) tot een cijfer van ongeveer 20 pct. voorkomt, en dit bij het schaap uitzondering is.” De Pruisische statistiek leert, evenals trouwens de Nederlandsche, dat een cijfer van 20 pct. der tuberculeuse runderen gelukkig niet wordt bereikt. De hoofdkeurmeester aan het abattoir te Amsterdam constateerde gedurende 1888—1892 1,76—5,3 pct. bij runderen en 0,4—1.9 pct. bij varkens. In geen geval gelden deze hooge cijfers echter van het kalf].

Finnen bij het rund werden 868 maal gevonden; op 1014 runderen komt dus 1 finnis voor (0,09 pct.). De methode tot ontdekking van finnen, welke het eerst door den directeur van het slachthuis te Berlijn, Dr. HERTWIG, in toepassing werd gebracht, vindt meer en meer algemeene aanwending. Daardoor worden de finnen buiten Berlijn in steeds grooter mate geconstateerd. Vóór 2 jaar nog zag men alleen te Berlijn 260 gevallen en in alle overige regeringsdistricten samen slechts 167; in het voorgaand jaar was de verhouding reeds omgekeerd, namelijk 238 (Berlijn) tot 330, en in dit jaar is een verdere voortuitgang waar te nemen, wijl in de provincies 402 finnige runderen werden waargenomen en te Berlijn 284.

De resultaten, door HERTWIG's onderzoekingsmethode verkregen, verklaren het vroeger raadselachtige omtrent de menigvuldigheid van den ongewapenden en den gewapenden bandworm van den mensch. Waarschijnlijk blijkt, bij algemeen en nauwkeurig onderzoek, dat de finnen bijna even dikwijls voorkomen bij het rund als bij het varken.

De varkens-finnen werden onder 2,159,302 stuks 7589 maal, dus $1 : 284 = 0,35$ pct. (tegen $1 : 243$ in het vorig jaar) aangetroffen.

Trichinen vond men bij 565 varkens; er komt alzoo 1 trichineus varken op 3821 der geslachte, tegen 2384 in het vorig jaar (dus 38 pct. minder). Het voorkomen van trichinen verhoudt zich tot dat der finnen als $1 : 13$. Het meest zijn de trichinen waargenomen in Posen en West-Pruisen, daarna in Oost-Pruisen

en Silezië. Zelden zijn zij in Pommeren en in het geheele Westen, met uitzondering echter van Trier, dat constant een uitzondering schijnt te maken.

W. C. S.

Onderkenning van het vleesch van gestorven dieren. —

MANDEL besprak in een voordracht (*Deutsche Tierärztl. Wochenschrift* 1894, n°. 47) de middelen om te bewijzen, dat een dier zijn natuurlijken dood gestorven of in agonie geslacht is, en toonde de wenschelijkheid aan om in twijfelachtige gevallen het oordeel 24 uur op te schorten. Daarna kan met grooter zekerheid worden beslist, omdat het vleesch van zieke en slecht uitgebloede dieren spoedig in rotting overgaat.

Volgens MANDEL heeft het vleesch van gestorven dieren een troebel, smerig, als gewassen en daarna gebleekt aanzien, verder heeft het een kleur als van zalm of gekookt vleesch of is ook leem-, soms zelfs aardkleurig. VILLAIN wees er reeds op, dat het vleesch van zieke dieren op den rand der sneevlakte een zoom van troebele, aardachtige kleur vertoont, terwijl het centrum er rooder uitziet. Deze verkleuring neemt men als karakteristiek verschijnsel van den natuurlijken dood waar aan de borst- en psoasspijeren. Het zalmkleurige en als gekookt uitzienende vleesch vindt men aan de spieren van de bekken-symphysis. Laat zich op deze plaats het vleesch tusschen de vingers stuk wrijven, dan kan men met zekerheid zeggen, dat het van een gestorven dier afkomstig is.

Als verdere symptomen aan het vleesch van gestorven dieren wees MANDEL op de troebel donkerbruine, soms bleekgroene en violette verkleuring, op de weke, fletse consistentie, terwijl de oppervlakte vochtig, het gevoel, bij betasten van het vleesch, slijmig en kleverig is, door „geleiachtige exsudaties en citroengele serositeiten.” De reuk wisselt af van den licht zuren tot den rottingsstank.

MANDEL wees er voorts op, dat bij gestorven dieren de sereuse vliezen, de aponeurosen en het bindweefsel bleekrood gekleurd en met een net van sterk geïnjecteerde capillaire vaten doortrokken zijn, zoodat deze er als een spinnweb uitzien. De okselader is steeds sterk gevuld met donker bloed; daarom mag niet worden verzuimd een schouder los te maken.

Ten slotte maakt MANDEL nog opmerkzaam op de schijn-

manoeuvre van den postmortalen hersenslag en idem halssnede (ontbreken van bloedige infiltraties aan de randen), en betoogt, dat men in twijfelachtige gevallen liever moet afkeuren, wijl het belang der consumenten hooger staat dan dat van den eigenaar.

W. C. S.

Het gebruik van anaesthetica bij onze huisdieren. — Daarentrent deelt de Magister in de veeartsenijkunde J. NEGOTIN te Jurjew (Dorpat) zijn onderzoekingen mede in de Monatshefte für praktische Thierheilkunde von FRÖHNER und KRITZ, Band VI, en komt tot de volgende resultaten.

1°. Chloroform kan voor paarden en varkens als een zeker en voortreffelijk anaestheticum worden aanbevolen; ook kippen verdragen ze zeer goed. Bij honden en katten, doch vooral bij de herkauwers (rund, schaap en geit) is de aanwending echter gevaarlijk.

2°. Aether is niet geschikt tot narcotiseeren van paarden en honden, wijl zij bij deze dieren weinig anaestheseerend werkt. Het aetheriseeren van schapen is gevaarlijk. Alleen katten verdragen de aethernarcose goed.

3°. Tegenover mengsels van aether verhouden de dieren zich verschillend.

a. Het mengsel van chloroform en aether, gelijke deelen, kan bij honden en katten niet als anaestheticum worden gebruikt, wegens de ongunstige werking op de hart- en longwerkzaamheid; voor het paard verdient het mengsel geen voorkeur boven zuivere chloroform.

b. Om dezelfde reden is ook het Engelsche mengsel voor het paard niet aan te bevelen; bij honden en katten werkt het evenals het mengsel van BILLROTH. Hierbij staat het Engelsche mengsel echter beslist ten achteren wegens het langere excitatiestadium.

c. Het mengsel van BILLROTH verdient bij honden en katten als anaestheticum te worden aanbevolen, vooral bij honden na voorafgaande morphine-injectie.

d. Als zeker en goed anaestheticum moet voor honden melding worden gemaakt van het mengsel van Wachsmuth.

4°. Methylenbichloride kan niet worden aangera-

den, daar het bij het begin der narcose een sterke excitatie veroorzaakt en overigens boven zuivere chloroform geen voordeel aanbiedt.

5°. Bromoform, amylenhydraat en chloralhydraat moeten wegens hun sterk prikkelende en bijtende eigenschappen in de praktijk niet worden gebruikt.

6°. Morphine is als zelfstandig anaestheticum niet te gebruiken; daarentegen kan het als ondersteuningsmiddel, verbonden met een ander anaestheticum, bijv. met het mengsel van BILLROTH, uitstekende diensten bewijzen. (Referent kan zich hiermede, wat den hond betreft, niet vereenigen; bij dit dier is een hypodermatische injectie van 2—9 centigram morphine een uitnemend anaestheticum.)

7°. Wat de locale anaesthetica, cocaine en brucine betreft, daarvan voldeed de eerste zeer goed, terwijl de laatste geen anaestheseerende eigenschappen bezit.

De volgende anaesthetica zouden dus passen voor de verschillende dieren:

Paard: chloroform.

Rund, schaap, geit: geen chloroform.

Varken: chloroform.

Hond: mengsel van BILLROTH na voorafgaande injectie van morphine; speciaal echter het mengsel van WACHSMUTH.

Kat: aether, mengsel van BILLROTH.

Kippen: chloroform.

W. C. S.

De werking van malleïne op het bloed en haar diagnostische waarde. — Onder dezen titel deelt Dr. JOHANN PRUS zijn onderzoekingen, verricht aan het „Instituut voor algemeene en experimenteele „pathologische anatomie” der veeartsenijschool te Lemberg”, mede in een arbeid van 88 bladzijden (*Oesterreichische Zeitschrift für wissenschaftliche Veterinärkunde*, Band VI, Heft 2 und 3), waarbij hij tot geheel andere resultaten komt dan vroegere onderzoekers. Deze resumeert hij ten slotte als volgt:

1°. Zoowel de vloeibare malleïne (van PREUSSE) als de droge (van FOTH), in verschillenden graad met de physiologische keukenzoutoplossing verdund, lost de haemoglobine der roode

bloedlichaampjes op, destrueert de witte lichaampjes en belet de stolling van het bloed. Malleïne is dus een sterk vergift, dat op dezelfde wijze op het bloed werkt als tuberculine.

2°. Na een subcutane injectie van groote giften malleïne ontstaan bij kikvorschen eerst sterke clonische krampen, evenals onder den invloed van strychnine, en daarna volgen spierverlamming en de dood.

3°. Kleine doses malleïne, subcutaan geïnjecteerd, roepen bij gezonde dieren de volgende veranderingen in het bloed te voorschijn. In het eerste uur na de injectie vermindert belangrijk de hoeveelheid witte bloedlichaampjes (bijna driemaal), of de zoogenaamde leukopenie ontstaat en gelijktijdig neemt de hoeveelheid roode bloedlichaampjes af, evenals ook die der bloedplaatjes van BIZZOZERO. De witte bloedlichaampjes ondergaan de leukolyse, d. w. z. zij degenereren en vervallen (karyolysis, caryorhexis, plasmalysis, de vacuolaire en hydropische degeneratie), en de eosinophile cellen verdwijnen volkomen. De roode bloedlichaampjes ondergaan ook een degeneratie.

Na 6 uur vermeerdert de hoeveelheid witte bloedlichaampjes in het bloed (leukocytose), het grootste gedeelte der leukocyten vormen de kleine lymphocyten en de „mast“-cellen, de roode bloedlichaampjes nemen af (erythropenie), de bloedplaatjes echter komen in normaal getal voor.

Na 12 uur bereikt de leukocytose haar maximum en het grootste gedeelte der leukocyten bestaat uit mononucleaire cellen; de erythropenie begint te verminderen.

Na 24 uur is de leukocytose, hoewel in geringen graad, nog steeds aanwezig; er komen kleine eosinophile cellen te voorschijn en de hoeveelheid roode bloedlichaampjes is reeds bijna normaal.

4°. In het bloed der kwaaddroezige paarden vindt men de neutrophile leukocytose (75 pCt.), erythropenie en een grooter hoeveelheid bloedplaatjes. Vele roode bloedlichaampjes vertoonen vibreerende en voortgaande bewegingen, en zijn door een lichten hof omgeven. Dit zijn ziekelijke bloedlichaampjes, in wier oppervlakkige laag de haemoglobine is opgelost. Dikwijls kan men in het bloed kwade-droes-bacteriën aantreffen.

5°. Na een injectie van malleïne bij kwaaddroezige paarden vindt men 12 uur later een belangrijke neutrophile polynucleaire leukocytose (92 pCt.), terwijl bij gezonde paarden na malleïne een mononucleaire leukocytose voorkomt.

6°. Dit onderscheid in de soorten van leukocytose wordt door geen der tot heden bestaande theorieën omtrent het ontstaan van leukocytose op bevredigende wijze verklaard, namelijk noch door die van LIMBECK en HORBACZEWSKI (de chemotactische werking van malleïne), noch door die van RIEDER (de bovenmatige ophooping van leukocyten in de periphere vaten) of die van LÖWIT (de leukocytose is het gevolg van voorafgegangene leukopenie).

7°. Leukolyse, leukopenie en leukocytose staan niet tot elkander in de verhouding als oorzaak en werking, maar het zijn gelijkwaardige verschijnselen.

8°. De leukocytose is het gevolg van den versterkten lymphstroom.

9°. De malleïne bespoedigt den lymphstroom en de lymphvorming, daar zij het endothelium der capillaire vaten tot secretie van lymfhe aanzet; zij is dus een lymphagogum en wel onafhankelijk van haar leukolytische werking.

10°. De door malleïne versterkte lymphstroom voert het bloed van gezonde dieren mononucleaire leukocyten toe uit de lymphklieren, uit de milt en uit het beenmerg (van daar de mononucleaire leukocytose); bij kwaaddroezige paarden echter brengt zij nog polynucleaire leukocyten uit alle ziektehaarden aan (van daar de polynucleaire leukocytose).

11°. Het verschijnen der polynucleaire leukocytose na malleïne wijst op de aanwezigheid van ontstekingshaarden en op een belangrijke emigratie van witte bloedlichaampjes (alleen polynucleaire cellen emigreeren).

12°. Na de subcutane injectie van kwade-droes-bacteriën,

a. in een kleine dosis: blijft de temperatuur der proefdieren normaal;

b. in een matige dosis: stijgt de temperatuur;

c. in een groote dosis: daalt de temperatuur.

13°. Na het invoeren van kwade-droes-bacteriën direct in het bloed (in de ader),

a. bij een kleine dosis verheft zich gewoonlijk de temperatuur;

b. bij een grootere daalt deze en het dier gaat te gronde.

14°. Na het aanbrengen van een kleine hoeveelheid kwade-droes-bacteriën onder het harde hersenvlies stijgt de temperatuur spoedig en belangrijk, en de dieren sterven aan hersenontsteking; wanneer de hoeveelheid bacteriën echter grooter is, daalt de temperatuur en het dier bezwijkt nog vóór het ontstekingsproces tot stand komt.

15°. In de kwade-droes-bacteriën is de pyrogenetische substantie, de zoogenaamde „Centannis pyrotoxina bacteritica”, die in een zekere dosis het thermogenetische centrum prikkelt, dat zich in de grauwe substantie van het verlengde merg en in het ruggemerg bevindt; in een grootere dosis verlamt het dit.

16°. In de malleïne is ook de pyrotoxine bevat. Verschillende malleïne-doses, subcutaan of direct in het bloed geïnjecteerd, roepen een stijgen of dalen der temperatuur te voorschijn of veranderen de temperatuur in het geheel niet, wat van de hoeveelheid pyrotoxine afhangt.

17°. Na een gelijktijdige injectie:

a. van kwade-droes-bacteriën (subcutaan of direct in het bloed) en

b. van malleïne (subcutaan) verandert gewoonlijk de temperatuur volstrekt niet (soms stijgt zij), voornamelijk in die gevallen, waarbij na een gelijke injectie van bacteriën bij de voor controle gebruikte dieren, de temperatuur in het geheel niet steeg.

18°. Bij dieren met verhoogde temperatuur (door injectie van kwade-droes-bacteriën) stijgt de temperatuur na malleïne nog meer, of zij begint spoedig te dalen en het dier sterft.

19°. Wanneer de temperatuur na injectie van kwade-droes-bacteriën daalde, dan zakt zij na malleïne nog sneller, en de dood van het dier volgt spoedig.

20°. Bij dieren, waarbij de kwade-droes zich reeds had ontwikkeld, was het verloop der temperatuur na malleïne zeer verschillend.

21°. Bij kwaaddroezige dieren, die op malleïne reageeren met temperatuursverhoging, treden talrijke kwade-droes-bacteriën en een belangrijke polynucleaire leukocytose op, terwijl bij de kwaaddroezige, niet reagerende dieren een mononucleaire leukocytose voorkomt en men in het bloed geen bacteriën vindt.

22°. De malleïne-reactie ontstaat het meest in die gevallen, waarbij of versche kwade-droes-infiltraties of kaasachtige massa's aanwezig zijn.

23°. De in de longen der paarden aangetroffen grauwe, glazige, doorschijnende, homogene, met kikvorsch-gelei overeenkomende knobbeltjes vormen het eerste stadium van ontwikkeling der veranderingen door de kwade-droes-bacteriën

24°. Malleïne oefent geen specifieke invloed uit, noch op de kwade-droes-bacteriën, noch op het weefsel dat onder den invloed der bacteriën gevormd is, noch op sommige zelfstandig-

heden, welke slechts uitsluitend in het organismus van kwaaddroezige dieren konden voorkomen.

25°. De werking van malleïne kan men zich als volgt verklaren :

Malleïne verhoogt de productie van lympe door het aanzetten van het endothelium der capillaire vaten tot secretoire functie, en versnelt den lymphstroom. De versterkte lymphstroom, welke door de ziektehaarden vloeit, neemt de aldaar ontstane pyrotoxine op en voert deze naar het bloed; in het bloed vereenigt zich de pyrotoxine met die, welke in de malleïne is bevat, en van de grootte der aldus verkregen som hangt het effect der werking op de thermogenetische centra af. Wanneer de verbonden pyrotoxine een geringe hoeveelheid bedraagt, blijft de temperatuur onveranderd; indien zij echter belangrijker is, dan volgt de prikkeling der thermogenetische centra en de temperatuur stijgt, en wanneer de som der pyrotoxine zeer groot wordt, dan ontstaat verlamming der bovengenoemde centra en daardoor dalen der temperatuur.

26°. Malleïne bezit geen diagnostische waarde, daar men noch op grond van het uitblijven der reactie kwadedroes kan uitsluiten, noch door het optreden der reactie gerechtigd is tot het besluit, dat beslist kwadedroes aanwezig is.

De door Prof. SCHINDELKA als typisch aangegeven malleïne-reactie (de temperatuurcurve komt overeen met de voorstelling der hoogte van een berg, welke twee hoogste spitsen bezit) schijnt niet steekhoudend te zijn, zelfs al bedraagt zij meer dan twee graden.

W. C. S.

Verband tusschen de ontsteking van de Tenon'sche kapsel bij den mensch en de hondenziekte, door ZELINSKI, NENCKI en KARPINSKI. — Zes leden van een zelfde huisgezin werden gelijktijdig aangetast door tenonitis. Behalve het lijden van den oogbol en de locale symptomen hieraan eigen, bestonden er ook verschijnselen van algemeene infectie. Als zenuw-aandoening nam men waar: hoofdpijn, apathie, algemeene zwakte; bovendien bestonden anorexie, braken en constipatie, terwijl aan de respiratie-organen werden geconstateerd: bronchitis, pneumonie en angina. De koorts duurde 3—12 dagen.

Het bacteriologisch onderzoek van het conjunctivaal-secreet toonde bij alle zieken één en denzelfden staphylococcus aan.

De epidemie heeft zich niet tot dit enkele huisgezin bepaald.

Een dame, die er een bezoek had afgelegd, werd, thuis gekomen, ziek en besmette haar vader en den huishond. Negen maanden na de genezing van alle zieken, werd, niettegenstaande de desinfectie van het appartement der eerste familie, een persoon, die overgekomen was, en in het bed sliep, waarin een der vroegere lijders had gelegen, door dezelfde ziekte aangetast. De ontwikkeling daarvan kwam overeen met die der vroeger waargenomen aandoening, terwijl het bacteriologisch onderzoek denzelfden staphylococcus aantoonde.

De hond welke het volgend jaar spontaan werd geïnfecteerd, leed, volgens professor YOUKOVSKI, aan dezelfde ziekte. De klinische symptomen van het lijden geleken op die van den mensch; men vond denzelfden coccus. Morphologisch komen deze cocci overeen met den staphylococcus albus, maar zij zetten suiker om en peptoniseeren eitwit.

De cultuur dezer cocci, bij honden in den conjunctivaalzak geënt, bracht een ziekte teweeg, geheel identisch aan de hondenziekte en de tenonitis van den mensch.

De schrijvers besluiten dat: 1°. de hondenziekte den mensch kan infecteeren en omgekeerd; 2°. deze ziekte bij den mensch het voorkomen heeft van een algemeene infectie; 3°. de pathogene microbe van dit lijden op den staphylococcus albus van ROSEN-BACH gelijkt, maar zich daarvan vooral onderscheidt door zijn vermogen om rietsuiker om te zetten; 4°. de tenonitis bij den mensch dikwijls niets anders is dan een symptoom van de infectie door hondenziekte (*Gazeta lekarska*, Juni 1894; *Recueil de médecine vétérinaire*, 15 December 1894).

W. C. S.

Eenige korte mededeelingen omtrent waarnemingen bij het snuiven van paarden, door N. MACKEL, staatsveearts te Grevenmacher (Luxemburg).

1°. Bij het vertrek van de Beiersche bezettingstroepen uit de Fransche vesting Longvy kocht ik op de toen gehouden verkoo핑 een koetspaard, dat tamelijk erg snoof. Nadat ik het eenige maanden had gebruikt, had ik genoeg van die muziek en verkocht het aan een stalhouder, bij wien het geruimen tijd daarna begon te droezen, terwijl de klieren in abscesvorming overgin

gen. Na de genezing van deze ziekte had het snuiven opgehouden.

2°. Hierdoor aangespoord, deed ik bij een ander paard, dat tot het koudbloedig ras behoorde en aan snuiven leed, in de strottenhoofdstreek een absces ontstaan door injectie van terpentijnolie met aether. Toen het dier later weder in gebruik werd genomen, bleek ook het snuiven verdwenen te zijn.

3°. Op dit oogenblik bezit ik een sterk Oost-Pruisisch paard, dat ik voor een jaar te Metz als snuiver kocht. Ik beproefde weder dezelfde injectie, maar dezen keer zonder het gunstige resultaat. Ik geloof echter, dat het snuiven bij dit dier niet meer zoo sterk is als voorheen.

4°. Een uit België ingevoerde hengst was hier goedgekeurd, niettegenstaande hij snoof. Van dezen zag ik drie veulens van een en hetzelfde jaar, welke hetzelfde gebrek hadden. Dit pleit duidelijk voor de hereditieit (*Deutsche thierärztliche Wochenschrift*, 1894, n°. 51).

W. C. S.

Castratie tegen hypertrophie van de glandula prostatica.

— De redactie ontving een afdruk van een artikel over dit onderwerp, dat zou verschijnen in de Februari-aflevering 1895 van het *University Medical Magazine*, welk tijdschrift uitgegeven wordt door de *University of Pennsylvania Press* te Philadelphia. Daarin wordt er op gewezen hoe Dr. J. WILLIAM WHITE in 1893, op zuiver theoretische gronden, het eerst heeft aanbevolen om bij den mensch de castratie te beproeven, indien hypertrophie van de prostaat voorkwam. En dat deze niet zeldzaam is, blijkt uit de onderzoekingen van HENRY THOMPSON, welke vond, dat 1 van de 3 mannen boven 54 jaar na den dood eenige vergrooting van de prostaat vertoonde; voorts dat hierdoor bij 1 van de 7 mannen meer of minder obstructie werd veroorzaakt, terwijl 1 van de 15 gevallen belangrijk genoeg was om deskundige hulp te doen inroepen.

De prostatectomie gaat met overwegende bezwaren gepaard, en geneesmiddelen leveren bij de ware hypertrophie gewoonlijk geen gevolg op.

De castratie tegen dit lijden gercommandeerd, is niet alleen in Amerika, doch ook in Europa beproefd en meestal met succes. In bedoeld artikel wordt melding gemaakt van 18 gevallen. Dit

getal is echter stellig beneden de werkelijkheid. Prof. KORTEWEG deelde in de Vergadering van de Sectie voor Heelkunde van het Genootschap ter bevordering van Natuur-, Genees- en Heelkunde op Woensdag 2 Januari 1895 (Weekblad voor Geneeskunde 1895, I, n°. 5), een geval mede van castratie bij een 74-jarig man, die sedert geruimen tijd, bij vergroote prostata, aan incontinentia urinae leed. Deze persoon kon nu en dan kleine hoeveelheden urine loozen, doch meestal was de drang zoo plotseling, dat hij in den regel, zoowel 's nachts als over dag, nat was. Na de castratie kon de urine veel beter worden opgehouden, zoodat er geen gevaar meer bestond voor zelfverontreiniging; een bepaalde verkleining van de prostata kon echter niet worden geconstateerd.

Prof. KORTEWEG had deze operatie reeds meer toegepast, doch niet altijd zulke goede gevolgen gezien.

De professoren KOCH en TILANUS waren geen voorstanders van deze operatie.

Zooals bekend is, komt hypertrophie van de prostata nu en dan bij den hond voor en heeft zij daarbij, door vernauwing van het bekkengedeelte der urethra, stoornis in de urine-afvloeiing ten gevolge, welke tot druppelpis, incontinentia urinae, enturie en uraemie kan leiden. In zulke omstandigheden ware castratie te beproeven. Er dient dan echter op gelet, gelijk in het redactie-artikel van het University Medical Magazine is aangegeven, dat ware hypertrophie bestaat, en geen prostata-absces, geen prostatitis of tumoren in deze klier of aan den hals van de blaas aanwezig zijn. In zulke omstandigheden zou van de castratie niets zijn te verwachten.

W. C. S.

Slangengif. — In het laatste jaar stierven in Engelsch-Indië, volgens de officiële statistiek, ruim 23,000 menschen aan slangenbeet, waarvan 10,797 gevallen enkel in Bengalen. Het is dus niet te verwonderen, dat het zoeken naar werkzame middelen tegen slangengif niet ophoudt. Dit levert ook daarom bezwaren, wijl het gif van bijna elke slang den dood op een andere wijze veroorzaakt. Zoo ontstaat na een cobra-beet verlamming der respiratie-organen, terwijl het daboigif hevige convulsies verwekt; aldus wijken de verschijnselen bij de onderscheidene vergiften

bijna altijd van elkander af, wat natuurlijk ook doet besluiten tot een verschil in het gif zelf. De onderzoeker moet dus niet enkel streven naar een geneesmiddel voor elke species, doch vóór alles de symptomen en de doodsoorzaak leeren kennen, zooals deze zich bij verschillend slangengif voordoen. Dit is echter tot heden weinig geschied. Niet eens is de groote strijdvrage, of het gif direct op de zenuwen dan wel op het bloed inwerkt, afdoende beslist.

Bijzonder hebben in den laatsten tijd de aandacht getrokken de onderzoekingen van Dr. CALMETTE in het Instituut van PASTEUR; het gelukte hem cobra-gif in een reageerbuisje onschadelijk te maken door toevoeging van chloorkalk. Tot nog toe leden de meeste proeven in deze richting schipbreuk. CALMETTE beweert nu, dat door inspuiting van een (tot $\frac{1}{60}$) verdunde oplossing van chloorkalk in verschillende lichaamsdeelen de werking van het vergif wordt opgeheven. Bij konijnen en varkens werd een milligram cobra-gif, waarvan men de werking vooraf had onderzocht door het doodden van twee konijnen, ingespoten en daarna een chloorkalkoplossing; van elf konijnen en twee varkens, die aldus werden behandeld, stierven slechts vier dieren. Ook het bloedserum der geënte dieren zou de werking van het gif opheffen.

Men kan alleszins tegenwerpingen maken. Zoo was het gif niet genomen van een levende slang, doch van een, die eenige maanden dood was, en hoewel het gif, naar men wil, door den dood van het dier niet wordt vernietigd, zoo kan het, in den vorm waarin het is gebruikt, toch belangrijk afwijken van het versche gif, dat door een beet in de diepte dringt.

In elk geval is de ontdekking van Dr. CALMETTE tot heden wel de gewichtigste, die op het ondankbaar gebied van de geneesmiddelen tegen slangengif is gedaan (*Thierärztl. Centralblatt*, 1 März 1895).

W. C. S.

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER VEEARTSENIJKUNDE.

VERSLAG VAN DE VERGADERING DER
AFDEELING UTRECHT,
op 23 November 1894.

Aanwezig zijn de H.H. A. VAN HEUSDEN, H. ANKER, D. A. DE JONG JZN., M. G. DE BRUIN, W. VAN HASELEN, W. C. SCHIMMEL, G. GOOSENS, J. D. DE VRIES, K. HOEFNAGEL, H. J. H. STEMPEL, Dr. H. J. HAMBURGER, J. VAN KLAVEREN, D. F. VAN ESVELD, P. BROUWER en H. J. C. VAN LENT.

Geïntroduceerd: de H.H. K. VAN DER VEEN, F. J. LAMERIS, W. HILWIG en H. VAN HARREVELT.

Als Voorzitter fungeert de Ondervoorzitter M. G. DE BRUIN.

Na afdoening der huishoudelijke zaken verkrijgt de heer M. G. DE BRUIN het woord voor zijn voordracht over: „Het rechts-principe in de gerechtelijke veeartsenijkunde,” welke, op verzoek, door spreker ter opneming in het Tijdschrift zal worden gezonden.

Naar aanleiding van deze lezing zegt de heer D. A. DE JONG, dat het niet altijd zoo loopt als door spreker is medegedeeld, daar de koper de keuze heeft tusschen geheele restitutie, of het dier te behouden tegen zooveel minderen prijs als de rechter beslist.

De heer DE BRUIN antwoordt dat dit kan, doch dan moet die eisch dadelijk blijken uit het exploit. Er is geen jurisprudentie bekend, waarbij vermindering van prijs door de rechtbank wordt toegestaan bij een actie tot koopvernietiging.

Den heer GOOSENS is het dikwijls voorgekomen, dat hem advies werd gevraagd over koopvernietigende gebreken. Men verkoopt naar Frankrijk, de tolk komt één poos later aan met een gestempeld en gezegeld bewijs, behelzende de een of andere verklaring omtrent het verkochte paard. Wat nu te doen?

De heer HOEFNAGEL raadt steeds aan af te wachten; laten ze het paard maar terugzenden en het aanbieden; alsdan kan ook hier een onderzoek plaats hebben.

De heer DE JONG zegt dat men gerust een afwachtende houding kan aannemen, wanneer in de verklaring niet uitdrukkelijk vermeld staat, dat het gebrek in quaestie bestond vóór den verkoop.

Den heer STEMPEL is ook dikwijls in deze zaken om raad

gevraagd; hem is gebleken, dat wanneer men te doen heeft met groote kooplui, men wel mag aannemen dat het gebrek bestaat wanneer ze aanschrijving doen. Soms heeft men met minder vertrouwbare personen te doen en dan is het beter maar af te wachten.

De heer GOOSENS vraagt inlichting omtrent oorzaak en wezen van het zoogenaamd „kramp trekken”; het is geen hanetred, maar in verschillende graden ziet men dat één of beide achterbeenen nu en dan krampachtig worden opgetrokken, vooral bij het achteruitzetten.

De heer SCHIMMEL zegt dat het meestal een begin van hanetred is en daar wij van dit lijden evenmin de oorzaak kennen, is een antwoord op de gestelde vraag moeielijk. Meestal zal het wel een ruggemergslijden zijn.

De heer DE JONG wenscht, dat in verband met de verhooging van contributie door de afdeelingen, op de aanstaande Algemeene Vergadering worde voorgesteld ook van de leden der algemeene afdeeling verhooging der contributie te heffen. Spreker zou er toe kunnen besluiten om naar de algemeene afdeeling over te gaan; het is goedkooper en men kan overal komen.

De heer DE BRUIN wijst er op dat de contributie even hoog is en dat men als lid eener afdeeling ook de vergaderingen der zuster-afdeelingen kan bijwonen. Voorts heeft men het voorrecht op de afdeelings-vergaderingen te kunnen medestemmen, en eveneens op de algemeene vergadering zijn stem te kunnen uitbrengen, wanneer men niet tegenwoordig is geweest op de zomervergadering der afdeeling.

De heer VAN ESVELD maakt er opmerkzaam op, dat de leden der algemeene afdeeling tot nu toe meer hebben betaald dan de leden der afdeelingen en vindt dit onbillijk.

De heer ANKER meent dat het beter ware van dit punt af te stappen en tot het volgende der agenda over te gaan. Wanneer er waren die om genoemde reden uit de afdeeling gingen, zouden wij er toe kunnen komen hen van onze vergaderingen te weren.

De heer SCHIMMEL vindt het beter de contributie ad f 5.— te behouden, omdat er vele leden van de algemeene afdeeling in Indië wonen, die geen ander voordeel genieten dan het tijdschrift te ontvangen.

De heer DE JONG merkt op, dat het niet collegiaal zou zijn collega's te gaan weren van afdeelingsvergaderingen, waarop de heer ANKER repliceert, dat de collegialiteit door diegenen gene-

geerd wordt, welke uittreden om een klein geldelijk voordeel.

De heer VAN ESVELD merkt nog op, dat alleen zij lid van de algemeene afdeeling worden, die geen lid kunnen zijn van een afdeeling, zooals veeartsen in Indië, paardenartsen, enz.

De heer DE BRUIN zegt, dat wanneer de heer DE JONG dien-aangaande een voorstel wil doen, dit eerst kan geschieden in de volgende vergadering.

De heer DE JONG wil dit punt alsdan gaarne inleiden en verzoekt het op de agenda te plaatsen.

De heer MARCUS vermeldt de eigenaardige therapie bij metritis van den mensch, het toedienen namelijk van groote hoeveelheden opium. De antiseptische inspuitingen, zooals wij toepassen, zouden de beschuttende laag, die door een reactieye ontsteking wordt gevormd, vernietigen.

De heer VAN HARREVELT zegt dat injecties van morphine (0.75—2 gram) bij runderen steeds hevige excitatie-verschijnselen te voorschijn roepen.

De heer DE BRUIN is van meening, dat het tot rust brengen van den uterus altijd zeer gewenscht is. De lymphbanen toch van den uterus hebben een ander beloop dan die in eenig ander orgaan. In de muscularis is een wijdmazig net van lymphbanen, vooral zeer talrijk bij het paard, die overgaan in lymphvaten, welke in de lendenklieren uitmonden. Na een embryotomie bij het paard bijv. ziet men de eerste 4 à 5 dagen alles goed gaan, maar op eens bemerkt men verhooging van temperatuur (39°—40°) en den 8sten of 9^{den} dag is het dier dood. Den 8sten of 9^{den} dag namelijk treedt bij het paard de bronsperiode op; de septische stoffen die zich hebben gevormd, worden nu door de contracties der baarmoeder in het bloed gevoerd en septicaemie is het gevolg.

De heer DE VRIES heeft in die gevallen met succes opium toegediend; hij deed geen morphine-injecties, maar gaf per os pulvis opii, 2 gram daags.

De heer DE JONG vraagt of ook reeds joodkalium is toegediend bij metritis en fluor albus, en of er iets omtrent de resultaten bekend is?

Niemand kan spreker inlichtingen geven.

De heer VAN KLAVEREN deelt mede, dat zijn hulp werd ingeroepen bij een ruïn; het paard was benauwd en onrustig, zweette sterk en perste voortdurend op de urine.

Hij deed een morphine-injectie, exploreerde daarop en vond

de blaas sterk gespannen. Na veel moeite gelukte het hem eindelijk den penis in handen te krijgen en zag toen een blaasvormig weefsel uit het orificium hangen; hij perforceerde dit en kon er daarna een membraan uit halen, die bezet was met blaassteentjes. Maanden geleden was hij ook bij dit paard geroepen, het had toen in de sloot gezeten, perste evenzoo sterk, doch herstelde spoedig na wateraftapping.

De heer SCHIMMEL stelt zich het ziekteproces aldus voor: eenige blaassteentjes zijn met de urine afgevoerd, doch in de urethra, nabij het orificium urethrae, blijven zitten. Door het persen is de mucosa, die de steentjes als een zak omsloot, uit het orificium gedrongen. De urineloozing werd hierdoor gestoord en gaf tot bovengenoemde verschijnselen aanleiding. Hij zegt een dergelijk geval vroeger te hebben waargenomen.

De heer DE BRUIN merkt op, dat bij hondenziekte alle middelen werden beproefd, doch meestal met ongunstig gevolg. Bij een veulen met tetanus had spreker joodtrichloride ingespoten, 100 ccM. van $\frac{1}{2}$ % solutie, hetgeen zeer goed door dit dier verdragen werd. Toen er nu weer patiënten kwamen met hondenziekte, wilde hij dit middel ook eens beproeven en wendde het onder de huid aan in hoeveelheden van 10—20—30 ccM. van 1 : 2000 joodtrichloride-solutie, om den anderen dag herhaald. Na 2 dagen trad profuse expectoratie op, met braken en diarrhee en na eenige dagen voortgezette insputting volgde herstel.

De heer VAN LENT deelt over de malleïne-injecties, in 1894 te Wamel gedaan, het volgende mede. Den 29sten Mei 1894 kwamen er te Wamel 90 remontepaarden, direct uit Ierland geïmporteerd, om aldaar gedurende den zomer te weiden. Deze hadden ongeveer 8 dagen te Rotterdam gestaan, alvorens naar Wamel te worden verzonden. Bij aankomst waren aan deze paarden geen verschijnselen waar te nemen, die op kwade-droes wezen. Zij werden, vooral in het begin, bijna dagelijks door mij nagegaan en minstens éénmaal per week geïnspecteerd door den majoor-paardenarts SCHRÖDER; geen verdachte verschijnselen werden waargenomen, totdat den 9^{den} Juli (dus 40 dagen na aankomst) bij een paard duidelijke verschijnselen van kwade-droes te zien waren.

Het dier werd vanwege het Veeartsenijkundig Staatstoezicht gedood en de lijkschouwing bevestigde de diagnose.

Den 17^{den} Juli (dus 50 dagen na aankomst) kwamen er weer

2 gevallen voor van kwade-droes in twee verschillende weiden. (De paarden waren verdeeld in koppels van 4—12 stuks en deze waren van elkander afgezonderd gebleven van den dag van aankomst af.)

Daar niet met zekerheid te zeggen was, dat de paarden de ziekte uit Ierland hadden medegebracht, of dat ze op de reis of te Rotterdam besmet waren geworden, zoo was het bij geen mogelijkheid te bepalen, hoever de infectie verbreid en onder welke koppels ze te zoeken was; te minder, wijl alle paarden min of meer lijdende waren of geweest waren aan goedaardige-droes, waarbij verschijnselen optraden, die het moeielijk maakten om met zekerheid uitspraak te doen.

Na eenige voorbereiding werd door den heer Generaal-Majoor, Inspecteur van den geneeskundigen dienst der landmacht, besloten, dat de malleine-proef zou worden genomen op al de remonte-paarden, die te Wamel weidden; daarmede werd belast de paardenarts 2de klasse A. FREDERIKSE, terwijl ik dezen behulpzaam zou zijn. De luitenant-kolonel-paardenarts HINZE had verder bepaald op welke wijze de proef moest worden ingericht; de paarden die 2° en hooger reageerden, zouden besmet en die welke 1,5^o—2° temperatuursverhooging gaven, zouden verdacht worden verklaard.

Daar de gewone ziekenstal vrij moest worden gehouden, werden er achteraf hulpstallen gebouwd, waar de paarden achtereenvolgens in werden geplaatst, koppelsgewijze, zooals ze in de weiden bij elkander liepen.

Natuurlijk werden het eerst die koppels genomen, welke het minst door ons werden verdacht.

De wijze waarop geopereerd werd, was als volgt:

De paarden werden op stal gehaald en den volgenden dag, werd 3 à 4 maal de temperatuur opgenomen, ten einde een gemiddeld cijfer te kunnen vaststellen. Den avond van dien dag te ongeveer 10 uur, werden de paarden ingespoten. Te voren was op de linker halsvlakte een plek kaalgeknipt en met een 3 % creoline-solutie gereinigd; den avond vóór de inspuiting was deze plaats reeds gedesinfecteerd met een 1 % sublimaatoplossing.

De hoeveelheid malleine welke bij elk paard werd ingespoten, was 0,5 gram malleine brúte van Dr. ROUX, gemengd met 2 gram 5 % phenylsolutie. Na elke inspuiting werd de naald gedesinfecteerd.

Omtrent 6 à 7 uur na de inspuiting werd het eerst de temperatuur opgenomen en dit om de 2 uur herhaald tot 18 uur na de inspuiting. Den daaropvolgenden dag werd nog eenige malen de temperatuur opgenomen.

De eerste 47 paarden, die op de bovenbeschreven wijze werden ingespoten, gaven geen reactie, d. w. z. de temperatuurstijging bleef beneden de $1,5^{\circ}$ C., gaf geen schommelingen te zien en daalde spoedig regelmatig.

Dit blijkt uit onderstaand staatje, genomen uit een der vele.

Morgen-temperatuur.	Middag-temperatuur.	Avond-temperatuur.	Gemiddelde temperatuur.	6 uur na de inspuiting.	8 dito.	10 dito.	12 dito.	14 dito.	16 dito.	18 dito.	20 dito.	22 dito.	24 dito.	Hoogte stijging.
37.9	38.2	38.1	38.1	38.2	38.4	38.7	38.9	39.	38.6	38.2	38.1	37.8	37.8	0.9

Den 5^{den} September werden twee paarden afgemaakt, welke meer dan 2° hadden gereageerd en bovendien enkele klinische verschijnselen aanboden. De sectie toonde duidelijk kwade-droes aan; dit resultaat werd nog gecontrôleerd door bacteriologisch onderzoek en inenting op caviae, wat opgedragen was aan de heeren Dr. STRAUB en DE HAAN en positieve resultaten gaf.

Den 18^{den} September werd wederom een paard afgemaakt, dat meer dan 2° gereageerd had en op dien datum bovendien duidelijke verschijnselen vertoonde van kwade-droes (zweren in den neus en huidworm).

Den 16^{den} September werd begonnen met de inspuiting voor de 2de maal, waarbij telkens 4 gram verdunde malleine brùte werd gebruikt. Deze bewerking ondergingen die paarden, welke meer dan $1,5^{\circ}$ C. gereageerd en die welke met kwaaddroezigen op één stal gestaan hadden.

Hiervan bleken den 20sten September weer twee paarden boven de 2° C. te reageeren; deze werden daarom afgemaakt. Sectie en bacteriologisch onderzoek toonden aan, dat zij aan kwade-droes lijdende waren geweest.

Den 30sten October werden nog 4 paarden afgemaakt, die na inspuiting een temperatuurstijging hadden gehad van meer dan 2° C. Bij 3 toonden lijkopening en bacteriologisch onderzoek kwade-droes aan; bij het 4de paard was alleen sterke vergrooting der bronchiaalklieren te constateeren; het bacteriologisch onderzoek bleef negatief.

Onderstaande tabel geeft een voorbeeld van twee reactiegevallen:

	Mengen- temperatuur.	Middag- temperatuur.	Aavond- temperatuur.	Gemiddelde temperatuur.	6 uur na de inspuiting.	8 dito.	10 dito.	13 dito.	14 dito.	16 dito.	18 dito.	20 dito.	22 dito.	26 dito.	48 dito.	Hoogste stijging.
1ste injectie . . .	38.3	38.6	38.8	38.6	38.5	39.-	39.2	38.9	39.5	39.9	39.6	38.8		38.4		1.3
2de „ . . .	38.2	39.5	39.9	39.2	39.1	39.5	39.6	39.7	40.-	40.7	41.1	41.-	41.-	39.8	39.6	1.9
1ste injectie . . .	37.9	38.-	38.2	38.-	38.2	38.9	38.5	39.1	39.1	39.-	39.1	38.7		38.4		1.1
2de „ . . .	37.8	38.6	38.3	38.2	39.6	40.4	40.3	39.6	39.5	39.7	39.5	39.5	39.4	39.8	39.4	2.2

Zien we dezen temperatuursstaat in, dan springen het meest in het oog de schommelingen welke daarin voorkomen (de zoogenaamde typische reactie volgens SCHINDELKA), alsmede het lang aanhouden der verhoogde lichaamswarmte.

Dit verschijnsel deed zich voor bij al de paarden, welke reageerden op de inspuiting. De verdere verschijnselen welke daarbij werden waargenomen, waren voornamelijk sterke zwelling op de plaats van inspuiting die lang bleef bestaan en van waar duidelijk waarneembare lymphstrengen naar de boegklieren liepen. Voorts werd een enkele maal sterke horripilatie en een waggelende gang opgemerkt.

Bij de sectie constateerde men meestal alleen longen-kwade-droes, namelijk enkele kwade-droes-knobbeltjes in de longen, soms zoo weinig, dat het, zonder het positieve bacteriologisch onderzoek, niet doenlijk zou zijn geweest om met zekerheid uitspraak te doen. Bij andere daarentegen waren de sectie-verschijnselen zoo duidelijk en sprekend, dat twijfel niet mogelijk was.

Het resultaat der inenting is geweest, dat van de 90 paarden er 17 bleken kwade-droes te hebben gehad, en de overige naar Milligen konden worden gezonden, waarvan er slechts 3 als verdacht in observatie behoefden te blijven.

De heer BROUWER is tegenwoordig geweest bij het onderzoek der culturen en der caviae, welke te Wamel geënt waren. Als klinisch verschijnsel bij de caviae treedt orchitis op den voorgrond. Spreker heeft caviae geïnfecteerd en daarna beproefd met malleïne-injecties genezing te verkrijgen; dit is hem niet gelukt, de dieren stierven alle aan malleets. Enkele malen heeft hij bij zijn proeven gebruik gemaakt van vrouwelijke caviae en daar zag men aan

de labiae der vulva het ziekteproces het eerst en het duidelijkst optreden.

De heer SCHIMMEL zegt, dat het een bekende zaak is dat bij hengsten, die kwade-droes hebben, orchitis optreedt, zoodat de testikels een praedilectie-plaats schijnen te zijn voor den kwade-droes-bacil.

De heer STEMPEL vult het boven medegedeelde nog aan door op te merken dat het de aandacht trok, dat de huidwormknobbels bij 2 paarden zoo groot waren en dat het paard, dat den 8sten September werd afgemaakt, op de linker halsvlakte een krater-vormige verzwering had, ter grootte van een hand, met ingevreten randen.

De heer DE JONG deelt mede dezer dagen gelezen te hebben, dat vleesch van tuberculeuse dieren afkomstig, gevaarlijk is voor teringlijders, doordien dit vleesch, hoewel dikwijls geen tuberkels bevattende, doordrenkt zou zijn met tuberculine; deze wordt opgenomen en werkt in op het aangetaste weefsel der longen, evenals bij injecties, waardoor de ziekte kan verergeren. Dit is dus een reden te meer om alle vleesch van tuberculeuse dieren aan de consumtie te onttrekken.

Dr. HAMBURGER vraagt of de schrijver ook mededeelt, dat er tuberculine in de spieren is aangetoond?

De heer DE JONG antwoordt, dat de tuberculine wel in de melk is aangetoond, zoodat het zeer waarschijnlijk is dat deze ook in het spierweefsel voorkomt.

De heer VAN ESVELD dankt den heer DE BRUIN voor de uitstekende leiding der vergadering en deelt mede dat in de volgende week de commissie bijeenkomt van de Maatschappij voor Geneeskunde, waarin zal worden gesproken over de vleeschkeuring. Spreker is uitgenoodigd deze vergadering bij te wonen om nadere toelichting te geven.

Niets meer te verhandelen zijnde, sluit de Voorzitter de vergadering.

TIEL, 28 Maart 1895.

De Secretaris,
H. J. C. VAN LENT.

BIBLIOTHEEK VAN HOLLANDSCHE
VEEARTSENIJKUNDIGE WERKEN.

8ste *vervolg.*

Voor de bibliotheek zijn ontvangen:

Van den Heer D. VAN DER SLUIJS te Amsterdam:

DAVID HELLBRON CZN., Korte schets van eene in den jare 1808 in een gedeelte van de provinciën Gelderland en Brabant geheerscht hebbende kortstondige koortsziekte onder het rundervee (bekend onder de benaming van het vuur, het bloed of miltvuur). Amsterdam, JOHANNES VAN DER HEY, 1815.

G. WIT, Dictaat over Verloskunde van het vee.

J. A. DEKKER, Nieuw genees- en verloskundig handboek voor het vee. Naar het Hoogduitsch. Leiden, D. NOOTHOVEN VAN GOOR. z. j.

W. BAVINK, Volledig handboek der practische veeartsenijkunde, benevens eene handleiding voor de verloskunde, het aderen, zetten van fontanellen, dragten, branden, scarificeren, enz. enz., naar onuitgegeven aantekeningen van den veearts H. W. HENTZE. Leiden, D. NOOTHOVEN VAN GOOR z. j.

W. J. E. HEKMEIJER, De Hollandsche veearts, of de kunst om de ziekten van paarden, rundvee, schapen, geiten en varkens te kennen en te genezen. Tiel, A. VAN LOON, 1858.

A. J. JANNÉ, Bijdrage tot de kennis en de behandeling van de ziekten der hoeven bij het paard, bekend onder den naam van straal- of hoefkanker. Amersfoort, W. J. VAN BOMMEL VAN VLOTEN, 1848.

F. C. HEKMEIJER, Handleiding tot de stelselmatige beschrijvende ontleedkunde der huiszoogdieren. Utrecht, J. G. BROESE, 1862.

Mr. W. WINTGENS, De regering tegenover de veepest. Drie redevoeringen in de Tweede Kamer der Staten-Generaal. 's-Gravenhage, Gebroeders BELINFANTE, 1866.

D. MUNNIKHUIS, Beknopte en duidelijke beschrijving der melkteekens bij het rundvee. Purmerende, J. MUUSSES, 1874.

Abattoirs (Utrechtsch Provinciaal en Stedelijk Dagblad, nos. 292 en 294 van 1894)

Van den Heer K. HOEFNAGEL te Utrecht:

Mr. H. M. HARTOG, Uitoefenen van burgerpraktijk door paardenartsen (Nederlandsch Landbouweekblad n°. 8, 1895).

Van den Heer H. J. C. VAN LENT te Tiel:

K. HOEFNAGEL en A. VAN LEEUWEN, Uitoefenen van burgerpraktijk door paardenartsen (Nederlandsch Landbouweekblad n°. 10, 1895).

H. J. C. VAN LENT, Inspuitingen van malleïne (Mededeelingen en berichten der Geldersch-Overijselsche Maatschappij van Landbouw over 1894, II. Lochem, J. H. SCHEEN, 1894).

Van den Heer W. C. SCHIMMEL te Utrecht:

Staat, aanwijzende de betrekkingen, rangen, getal, tractementen en toelagen van het personeel der geneeskundige dienst van de landmagt op den voet van vrede. Deze staat behoort bij het besluit van 5 Maart 1841, n°. 90.

Koninklijk besluit van 21 September 1841, houdende bepalingen omtrent het uitoefenen van practijk door paardenartsen, adjunct-paardenartsen en surnumerair-paardenartsen.

Reglement van 1 December 1841, n°. 80, op de admissie van kweekelingen voor de militaire geneeskundige dienst en derzelver bevordering tot officier van gezondheid der 3de klasse, mitsgaders op de bevordering der officieren van gezondheid van de 3de tot de 2de klasse, van de 2de tot de 1ste klasse en van de 1ste klasse tot Eerste officier van gezondheid (Dit reglement is tevens van toepassing op de bevordering van adjunct-paardenartsen tot paardenartsen).

Ministeriëel besluit van 26 October 1853, houdende wijziging der artikelen 6 en 11 van de Instructie voor de leeraren aan 's Rijks Veeartsenijschool.

Instructie voor de leeraren aan 's Rijks Veeartsenijschool, vastgesteld 18 Maart 1851.

Instructie voor den Directeur aan 's Rijks Veeartsenijschool, vastgesteld 18 Maart 1853.

Instructie voor den Oeconoom aan 's Rijks Veeartsenijschool, vastgesteld 15 October 1860.

Instructie voor den smid, tevens onderwijzer in het practisch hoefbeslag aan 's Rijks Veeartsenijschool, vastgesteld 15 Februari 1873.

Koninklijk besluit van 14 September 1851, n°. 59, houdende bepalingen omtrent de jaarlijks te betalen som, door kweekelingen aan 's Rijks Veeartsenijschool, benevens het Ministeriëel besluit van 16 September 1851, houdende: Programma van de vereischten om aan 's Rijks Veeartsenijschool als kweekeling, of tot de bijwoning der lessen in die instelling te worden toegelaten, en van het onderwijs aldaar te geven (Van beide besluiten een gedrukt en een geschreven exemplaar).

Koninklijke besluiten van 25 Maart 1860, n°. 54 en 26 April 1860, n°. 65, houdende bepalingen omtrent de bijdragen te storten voor onderwijs, huisvesting en verpleging door kweekelingen aan 's Rijks Veeartsenijschool, benevens Ministeriëele beschikking van 13 October 1860, n°. 172, 9de afdl., houdende Programma, enz. (zie het voorgaand nummer).

Koninklijk besluit van 8 Mei 1864, n°. 8, houdende bepalingen omtrent de bijdragen enz. (zie hiervoor) en: Uittreksel uit het Reglement voor 's Rijks Veeartsenijschool, vastgesteld bij beschikking van den Minister van Binnenlandsche Zaken van 12 December 1865, n°. 217, 9de afdl.

Reglement voor 's Rijks Veeartsenijschool, vastgesteld 12 December 1865.

Koninklijk besluit van 23 April 1873, n°. 7, houdende bepalingen omtrent de bijdragen, enz. (zie hiervoor) en Uittreksel uit het Reglement, vastgesteld 12 December 1865 en gewijzigd bij beschikking van 16 April en 11 December 1873, 9de afdeeling.

Brief van den Minister van Binnenlandsche Zaken, dato 7 October 1865, n°. 236, aan den Leeraar F. C. HEKMEIJER.

Bepalingen omtrent het afnemen der examina voor paardenartsen bij het leger, vastgesteld op 28 October 1863.

Proces verbaal der eedsaflegging op 9 October 1830 van F. C. HEKMEIJER, als veearts der 1ste klasse in de provincie Utrecht.

J. VAN DAM, Hoedanig is de toestand der Veeartsenijkunde in Nederland? en hoedanig behoorde dezelve te wezen? Voordracht gehouden in de Vergadering der Veeartsenijkundige Vereeniging in Noord-Holland op 17 October 1851 (manuscript).

Brief van den 1ste Luitenant F. v. T. aan F. C. HEKMEIJER, over hoornachtige uitsteeksels aan het been van een veulen, met schetsteekening.

F. C. HEKMEIJER, Korte geschiedenis en inrigting der Militaire Vétérinaire dienst in Nederland, gedateerd December 1859 (in manuscript).

DEHNE, Geschiedkundige verhandeling omtrent het militair veterinair wezen van voor 1830, betrekkelijk het personeel, hunne positie, betaling, etc. met 2 bijlagen, gedateerd September 1863 (in manuscript).

F. C. HEKMEIJER, Korte aantekeningen omtrent den militairen veterinairen dienst bij het Nederlandsche leger sedert de vrede van Utrecht in 1713 tot op den tegenwoordigen tijd (in manuscript), ontleend aan een werk van den militairen intendant der 1ste klasse H. HARDENBERG te 's Hage.

F. C. HEKMEIJER, Enkele aantekeningen uit de jaren 1867 en 1873 omtrent het aanschaffen van zaken voor het onderwijs.

A. DE Vos, Iets over de Runderpest en hare tegenwoordige verhouding tegenover Ned.-Indië. Lezing gehouden op 1 Juni 1867 te Batavia.

A. DE Vos, De naderende dood van de Runderpest in Holland (overdruk uit?).

Wetten, besluiten, verordeningen, enz. in verschillende Staten van Europa, Azië en Amerika tegen het mishandelen van dieren. Uitgegeven door de Nederlandsche Vereeniging tot Bescherming van Dieren. 's-Gravenhage, H. L. SMITS, 1869.

Ontwerp, verslagen, amendementen, enz., betrekking hebbende op: regeling van het onderwijs in de veeartsenijkunde en van de voorwaarden tot verkrijging van bevoegdheid tot hare uitoefening en Regeling van de uitoefening der veeartsenijkunst (zittingsjaar 1873—1874).

Idem, omtrent voorziening tegen hondsdolheid (zittingsjaar 1874—1875).

Van den Heer D. F. VAN ESVELD te Utrecht:

Bestek en voorwaarden tot het bouwen van een paardenstal met kliniek, pathologisch kabinet en leerzaal, een hondenstal, een wagenhuis; verder het verplaatsen van een hooiberg en het leggen van bestratingen, een en ander op de terreinen en ten dienste van 's Rijks Veeartsenijkschool te Utrecht. Met 4 teekeningen, 1874.

BATO, Verzorging van de huid der dieren (De Telegraaf van 1 April 1895).

D. A. DE JONG, JZN., Behandeling van miltvuur (Landbouwcourant van 26 November 1891).

Idem, De veiligheidsstang van UFFENHAUSEN, met plaat (Overdruk uit Hippos, 15 September 1892).

Idem, De spat (Overdruk uit Hippos, 15 November 1892).

Idem, L'hérédité; le croisement; la reproduction en consanguinité. La connaissance de la composition chimique des nourritures est indispensable pour l'alimentation rationnelle du bétail (Extrait du Rapport du Congrès international d'Agriculture tenu à la Haye du 7 au 13 Septembre 1891. Troisième section).

Idem, Retropharyngealblutung bei einer Kuh (Sonderabdruck. Deutsche Zeitschrift für Tiermedizin und vergleichende Pathologie).

Idem, Oogziekte en zonneshijn (Landbouwcourant 1 Maart 1888).

Idem, Die Jodtherapie bei Retropharyngeal- und Parotisactinomykosen. Die Anwendung des Cocainum hydrochloricum beim Nervenschnitt (Sonderabdruck. Deutsche Zeitschrift für Tiermedizin und vergleichende Pathologie).

Idem, Lichaamsmetingen bij het rundvee (Maandblad voor den Nederlandschen Landbouwer 1888, n°s. 1 en 2).

Idem, Mais en beenderenmeel als voedsel voor mestvarkens (Maandblad voor den Nederlandschen Landbouwer 1890, n°s. 10 en 11).

Idem, De beteekenis van organische zuren in voedingsmiddelen (Idem 1890, n°. 11).

Idem, Iets over leverbotziekte en haar oorzaak (Maandblad der Holl. Maatschappij van Landbouw 1887, n°. 12).

Idem, Voeding van kalvers (Idem 1892, n°. 41).

Idem, De landbouwtentoonstelling te Berlijn (Idem 1894, n°s. 26 en 27).

Idem, Verslag der vee- en vleeschkeuring te Leiden over 1893.

Van den Heer H. C. REIMERS te Wageningen:

Voordracht over paardenteelt, in verband met den aankoop voor de remonte, gehouden te Arnhem (Arnhemsche Courant van 25 December 1889).

Van den Heer H. J. C. VAN LENT te Tiel:

H. J. C. VAN LENT, De tuberculose en hare bestrijding (De Telegraaf van 14, 15 en 16 April 1895).

De ondergeteekende die, op verzoek van het Hoofdbestuur der Maatschappij, voorloopig nog de zorg voor de bibliotheek op zich neemt, wekt alle Collega's op hem bijdragen te zenden aan zijn persoonlijk adres, Rijks Veeartsenij-school. Alles wat in het Hollandsch verscheen en met de veeartsenijkunde in verband staat, wordt gaarne ingewacht, maar ook stukken door Hollandsche veeartsen in vreemde talen of over andere onderwerpen geschreven.

UTRECHT, 2 April 1895.

VAN ESVELD.

NECROLOGIE

Op den 7^{den} Maart 1895 is te Arnhem overleden de veearts J. N. DIJKMAN, keturmeester van vee en vleesch, die in 1861 tot veearts werd bevorderd.

Te 's-Gravenhage overleed op 26 Maart 1895 de gepensioneerde luitenant-kolonel-paardenarts A. J. DE BRUIJN, die in 1834 tot veearts werd bevorderd.

Het Utrechtsch Provinciaal en Stedelijk Dagblad bevat daaromtrent het volgende:

Te 's-Gravenhage overleed gister in den ouderdom van bijna 84 jaar de gepensioneerde luitenant-kolonel bij den veterinaïren dienst A. J. DE BRUIJN, den 4^{den} September van het jaar 1811 te Delft geboren.

Na gedurende 5 jaar het onderwijs aan 's Rijks Veeartsenij-school te Utrecht te hebben genoten, verwierf hij aldaar in het jaar 1834 het diploma van veearts der 1ste klasse en werd hij den 13^{den} Augustus van ditzelfde jaar aangesteld als adjunct-paardenarts bij het leger, in welke qualiteit hij bij het mobiele leger dienst deed.

Op grond van Z. M. besluit van den 6^{den} Januari 1840 werd hem een onbepaald verlof verleend, doch bij besluit van Z. Exc.

den Directeur-Generaal van Oorlog van den 1sten December 1845 is hij weder in actieven dienst gesteld en den 30sten April 1846 tot paardenarts bevorderd.

Na in 1851 tot paardenarts der 2de klasse en den 15^{den} Augustus 1856 reeds tot paardenarts der 1ste klasse te zijn benoemd, kreeg hij den 30sten Mei 1867 den rang van majoor, welke betrekking hij tot in 1879 waarnam en toen met den rang van luitenant-kolonel werd gepensionneerd.

DE BRUIJN onderscheidde zich door den grootsten ijver en een buitengewone werkzaamheid, niet allcen in de uitoefening van zijn dienstvak, waaromtrent ook eenige werkjes door hem zijn in het licht gegeven, maar was ook een groot beoefenaar van eenige natuurkundige wetenschappen, inzonderheid der botanie.

Zijn handleiding tot de beoordeeling van de fourages voor het paard, vooral van het hooi, gebaseerd op de kennis der grassen en overige planten daarin aanwezig, met een verzameling dier planten in gedroogden toestand, getuigde van zijn bijzondere studie op dat gebied.

Ook in het buitenland was DE BRUIJN wegens zijn geleerdheid bekend en als lid van verschillende geleerde genootschappen opgenomen. Wegens zijn verdiensten was hij mede begiftigd met het ridderkruis der orde van den Nederlandschen Leeuw.

In de volgende aflevering hopen wij een meer uitvoerig levensbericht te geven.

PERSONALIA.

De veearts M. H. DE LA VIETER heeft zich te 's-Gravenhage gevestigd.

Bij den veeartsenijkundigen dienst in Nederlandsch-Indië zijn geplaatst de gouvernements-veeartsen B. SIKKEMA te Poerworedjo en J. D. VAN DEN BERG te Besoeki. De gouvernements-veearts P. P. VAN DER POEL is verplaatst van Fort de Kock naar Padang en de gouvernements-veearts D. HUBENET van Soekaboemie naar Bandoeng.

Aan den gouvernements-veearts C. A. PENNING is een verlof van twee jaar verleend.

De paardenarts 1ste klasse J. DE JONGH is van Lombok naar Salatiga teruggekeerd.

De paardenarts 2de klasse H. J. TROMP DE HAAS is van Makassar overgeplaatst naar Atjeh, terwijl de paardenarts 2de klasse J. VAN DE VELDE van zijn detachering in Nederlandsch-Indië is ontheven en in Nederland is teruggekeerd.

VEEARTSENIJKUNDIG STAATSTOEZICHT.

Bij beschikking van den Minister van Binnenlandsche Zaken van 23 Maart 1895, n°. 1238, afdeeling M. P. is, met ingang van 1 Mei 1895, Teteringen (bij Breda) aangewezen als standplaats van den districtsveearts A. J. MONTENS, thans te Breda.

Bij Kon. besluit van 13 April 1895, n°. 15, is, met ingang van 1 Juni 1895, benoemd tot plaatsvervanger van den districtsveearts, wien Utrecht als standplaats is aangewezen, de veearts H. J. C. VAN LENT te Tiel.

Bij Kon. besluit van 17 April 1895, n°. 1, is, met ingang van 1 Mei 1895, benoemd tot plaatsvervanger van den districtsveearts, wien Arnhem als standplaats is aangewezen, de veearts TH. H. L. ARNTZ, te Nijmegen.

De Minister van Buitenlandsche Zaken deelt aan belanghebbenden mede, dat, blijkens ontvangen bericht van H. M. Gezant te Brussel, onder eenige bepaalde voorwaarden omtrent den gezondheidstoestand, de invoer van schapen uit Nederland en bestemd voor de slachtplaatsen te Brussel, Cureghem, Anderlecht, Antwerpen, Gent, Luik en Brugge weer is toegestaan.

De invoer zal uitsluitend langs den spoorweg mogen plaats hebben, via de kantoren Esschen, Visé, Hamont, Selzaete en het hulpkantoor Westkapelle, op de dagen en uren hieronder aangeduid, zonder overlading tusschen het kantoor van invoer en de stad der bestemming. Bij hun aankomst aan het tolkantoor worden de dieren onderzocht ten koste der invoerders, door den Belgischen veearts.

Wanneer de veearts erkent, dat de schapen gezond zijn, geeft

hij daarvan een schriftelijke verklaring af en verklaart tevens of zij te voet van het station van aankomst naar de plaats hunner bestemming mogen worden verzonden. Zoodra zij in de slachthuizen aankomen, worden de dieren er in voorloopig daartoe bestemde lokalen gebracht en zijn zij aan een bijzonder toezicht vanwege den inspecteur-veearts onderworpen tot het tijdstip hunner slachting, welke uiterlijk binnen vijf dagen na de aankomst in het slachthuis zal plaats hebben.

De invoer, langs dezelfde kantoren, van levende, magere schapen mag toegelaten worden onder de voorwaarden in het vorig artikel bepaald, mits overleg van stukken, waarbij bewezen wordt dat zij herkomstig zijn uit plaatsen in Holland, waar geen voor de schapen besmettelijke ziekte bestaat of sedert twee maanden bestaan heeft.

De aanvragen tot vergunningen, met de noodige stukken er bijgevoegd, moeten worden verzonden naar den dienst van landbouw (Beyaertstraat, n°. 3 te Brussel), die de beslissing ter kennis der belanghebbenden en van de douanen van het kantoor van invoer zal brengen. De schapen, ingevoerd ingevolge bedoelde vergunningen, zullen ten minste veertien dagen op de plaats hunner bestemming moeten verblijven.

De kantoren zijn geopend:

Esschen (station), elken dag van zonsopgang tot zonsondergang.

Visé (station), elken Dinsdag-voormiddag en elken Zaterdag-namiddag op de uren van voorbijkomst der veetreinen uit Nederland.

Hamont (station), elken Woensdag op het uur van voorbijkomst van den eersten trein des morgens.

Selzaeté (station), elken Dinsdag-middag van 2 tot 4 ure.

Westkapelle, elken Dinsdag-morgen op het uur van voorbijkomst van den eersten lokaal-trein.

Dit besluit is op 6 dezer in werking getreden (Staatscourant van 8 Maart 1895).

De Minister van Buitenlandsche Zaken brengt ter algemeene kennis, dat blijkens telegraphisch bericht van H. M. Gezant te Brussel de Belgische grenzen den 23sten Maart 1895 weder zijn opengesteld voor den invoer van vee uit Nederland (Staatscourant van 23 Maart 1895).

Ten vervolge op het bericht betreffende de openstelling der

Belgische grens voor den vee-invoer uit Nederland, brengt de Minister van Buitenlandsche Zaken ter kennis van belanghebbenden, dat de Belgische *Moniteur* van 22 dezer ter zake de navolgende bepalingen bevat:

Bij hun aankomst aan het tolkantoor worden de dieren op kosten der invoerders door een Belgischen veearts onderzocht.

Wanneer de veearts bevindt, dat het vee gezond is, geeft hij daarvan een schriftelijk bewijs af en verklaart hij, dat de dieren naar de plaats hunner bestemming mogen worden vervoerd.

Behalve de grenskantoren bij het besluit van 6 Maart (zie hierboven) genoemd, is ook nog opengesteld het kantoor Achel, per spoor en langs den straatweg, elken Woensdag en elken Zaterdag tot 10 uur voormiddag (*Staatscourant* van 24/25 Maart 1895).

Gedeputeerde Staten van Friesland hebben, ten einde door een verscherpt veeartsenijkundig toezicht op de veemarkten de verbreiding van mond- en klauwzeer tegen te gaan, de volgende maatregelen voorgeschreven:

Burgemeester en Wethouders der verschillende gemeenten wordt opgedragen te bevorderen, dat:

de marktterreinen, zoo mogelijk, aldus worden ingericht, dat het rundvee kan worden gebonden aan een dubbele rij palen, waartusschen een flinke gang loopt;

bij iedere markt een gelegenheid beschikbaar zij, om ziek en verdacht vee onmiddellijk af te zonderen;

na afloop der markt het terrein wordt gereinigd en, waar dit door den districtsveearts noodzakelijk wordt geacht, ook ontsmet;

tijdens de markt ontsmettingsmiddelen, met name carbolzuur of creoline, aanwezig zijn;

tijdens en vooral bij de opening der markt het niet ontbreke aan den bijstand der politie;

de daartoe aangewezen veeartsen uit te noodigen, zorg te dragen, dat zij steeds tegenwoordig zijn vóór het openen der markt en zich te vergewissen van de juistheid der datums, welke voor de markt zijn aangegeven (*De Telegraaf* van 6 April 1895).

De Minister van Buitenlandsche Zaken brengt ter kennis van belanghebbenden dat, blijkens telegraphisch bericht van H. M. Gezant te Brussel, de Belgische *Moniteur* van 20 dezer de bekendmaking bevat, dat de Belgische grens den 27sten April a. s.

weder voor den invoer van rundvee en schapen uit Nederland zal zijn gesloten (Staatscourant van 21/22 April 1895).

De Belgische Moniteur bevat het volgende:

De Minister van Landbouw, Nijverheid, Arbeid en Openbare Werken, gezien de wet van 30 December 1882, op de gezondheids-politie der huisdieren, alsook het reglement van algemeen bestuur van 20 September 1883, ter uitvoering dezer wet genomen;

Herzien het ministeriëel besluit van 20 Maart laatstleden, waarbij de in- en doorvoer der runderen en schapen, herkomstig uit Nederland, onder zekere voorwaarden toegelaten wordt;

Overwegende dat het mond- en klauwzeer herhaaldelijk is vastgesteld geworden op dieren van bedoelde veeslagen, sedert voormelden dag uit Nederland verzonden;

Gezien de verslagen van het veeartsenijkundig toezicht;

Besluit:

Art. 1. Tot nadere schikking, is verboden de in- en uitvoer van rundvee en schapen, herkomstig uit Nederland.

Dit verbod is niet van toepassing op de dieren, in rechtstreekschen doorvoer, zonder overlading, langs den ijzerenweg, verzonden.

Art. 2. Het huidige reglement zal den 27sten April 1895 in voege treden (De Telegraaf van 22 April 1895).

S T A A T der gevallen van besmettelijke veeziekten in Nederland, gedurende Februari 1895.

(De cijfers tusschen ( ) duiden het getal eigenaren aan, onder wier vee de ziekte voorkwam.)

PROVINCIE.	GEMEENTE.	Veepest der herkauwers.	Longziekte (rond).	Mond- en klauwzeer.	Kwade-droes en huidworm.	Schurft bij paard en schaap.	Schaapspekken.	Vlekziekte en borstziekte bij varkens.	Trichinen-ziekte.	Miltvaar.	Hondsolheid.		Rotkreupel.
											Bij hond en kat.	Bij ander vee.	
Groningen . . .	Nieuwrolde . . .	"	"	"	"	6 ⁽²⁾	"	"	"	"	"	"	"
Friesland . . .	Het Bilt . . .	"	"	"	"	1	"	"	"	"	"	"	"
	West-Stellingwerf	"	"	"	"	"	"	"	"	1	"	"	"
	Workum . . .	"	"	75 ⁽¹⁾	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Drente . . .		"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Overijssel . . .		"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Gelderland . . .	Brummen . . .	"	"	"	"	"	"	"	"	1	"	"	"
	Buren . . .	"	"	12 ⁽¹⁾	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Hoevelaken . . .	"	"	"	"	"	"	"	"	1	"	"	"
	Laren . . .	"	"	"	"	"	"	"	"	1	"	"	"
	Maurik . . .	"	"	4 ⁽¹⁾	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Zutfen . . .	"	"	"	"	"	"	1	"	"	"	"	"
Utrecht . . .	Leusden . . .	"	"	"	"	"	"	"	"	1	"	"	"
	Maartensdijk . . .	"	"	"	"	"	"	"	"	1	"	"	"
	Utrecht . . .	"	"	"	"	"	"	"	"	1	"	"	"
	Willige-Langerak	"	"	"	"	"	"	"	"	1	"	"	"
	Zuilen . . .	"	"	"	"	"	"	"	"	1	"	"	"
Noord-Holland.	Amsterdam . . .	"	"	1)22 ⁽³⁾	"	"	"	"	"	2)1	"	"	"
1) Hieronder aan	Andijk . . .	"	"	13 ⁽¹⁾	"	"	"	"	"	"	"	"	"
het abattoir 10 ⁽⁴⁾ .	Anna-Paulowna . . .	"	"	40 ⁽¹⁾	"	"	"	"	"	"	"	"	"
2) Abattoir.	Beemster . . .	"	"	33 ⁽¹⁾	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Beverwijk . . .	"	"	3 ⁽¹⁾	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Haarlem . . .	"	"	"	"	"	"	"	"	1	"	"	"
	Haarlemmermeer . . .	"	"	25 ⁽¹⁾	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Medemblik . . .	"	"	"	"	10 ⁽¹⁾	"	"	"	"	"	"	"
	Midwoud . . .	"	"	27 ⁽¹⁾	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Nibbixwoud . . .	"	"	24 ⁽¹⁾	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Velsen . . .	"	"	29 ⁽¹⁾	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Zuid-Holland . . .	Alfen . . .	"	"	"	"	"	"	2 ⁽²⁾	"	"	"	"	"
	Barwoutswaarder . . .	"	"	"	"	"	"	1	"	"	"	"	"
	Bleiswijk . . .	"	"	47 ⁽¹⁾	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Bodegraven . . .	"	"	"	"	"	"	"	"	1	"	"	"
	Dirksland . . .	"	"	20 ⁽¹⁾	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	's-Gravenhage . . .	"	"	1	1	"	"	"	"	"	"	"	"
	's-Gravenzande . . .	"	"	2 ⁽¹⁾	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Hoogvliet . . .	"	"	4 ⁽¹⁾	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Kralingen . . .	"	"	10 ⁽¹⁾	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Transporteere . . .	"	"	391 ⁽²³⁾	1	17 ⁽⁴⁾	"	4 ⁽⁴⁾	"	12 ⁽¹²⁾	"	"	"

PROVINCIE.	GEMEENTE.	Veepest der herkauwers.	Longziekte (rund).	Mond- en klauwzeer.	Kwade-droes en huidworm.	Schurft bij paard en schaaap.	Schaapspokken.	Vleziekte en borstziekte bij varkens.	Trichinen-ziekte.	Miltvuur.	Hondsdelheid.		Rotkreupel.
											Bij hond en kat.	Bij ander vee.	
Zuid-Holland .	Transport	" "	391 ⁽²³⁾	1	17 ⁽⁴⁾	"	4 ⁽⁴⁾	"	12 ⁽¹²⁾	"	"	"	"
	Mijns-Heerenland	" "	37 ⁽²⁾	"	"	"	"	"	1	"	"	"	"
	Moordrecht	" "	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Nieuwenhoorn	" "	43 ⁽⁴⁾	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Nieuwkoop	" "	"	"	"	"	"	"	1	"	"	"	"
	Poortugaal	" "	4 ⁽¹⁾	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Rokkanje	" "	33 ⁽¹⁾	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Rotterdam	" "	13 ⁽²⁾	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Schiedam	" "	"	"	"	"	"	"	1	"	"	"	"
	Veur	" "	32 ⁽¹⁾	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Zeeland . . . . . Noord-Brabant.	Waddinxveen	" "	"	"	"	"	"	"	1	"	"	"	"
	Zevenhuizen	" "	5 ⁽¹⁾	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Zuidland	" "	71 ⁽¹⁾	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Brouwershaven	" "	"	"	"	"	"	2 ⁽²⁾	"	"	"	"	"
	Berehem	" "	"	"	"	"	"	"	2 ⁽²⁾	"	"	"	"
	Gilze en Rijen	" "	"	"	"	"	"	"	1	"	"	"	"
	Klundert	" "	26 ⁽¹⁾	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Raamsdonk	" "	38 ⁽³⁾	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Willematad	" "	11 ⁽¹⁾	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Wocnsel	" "	"	"	"	"	"	"	1	"	"	"	"
Limburg.	Wijk e. a.	" "	"	"	"	"	1	"	"	"	"	"	"
	Zomerem	" "	"	"	1	"	"	"	"	"	"	"	"
Totaal in Nederland		" "	709 ⁽³³⁾	2 ⁽²⁾	17 ⁽⁴⁾	"	7 ⁽⁷⁾	"	20 ⁽²⁰⁾	"	"	"	"

(Staatscourant van 15 Maart 1895.)

STAAT der gevallen van besmettelijke veeziekten in Nederland, gedurende Maart 1895.

(De cijfers tusschen ( ) duiden het getal eigenaren aan, onder wier vee de ziekte voorkwam.)

PROVINCIE.	GEMEENTE.	Veepest der herkanwers.	Longziekte (rund).	Mond- en klauwzeer.	Kwade-droes en huidworm.	Schurft bij paard en schaaap.	Schaapspokken.	Vlekziekte en borstziekte bij varkens.	Trichinen-ziekte.	Miltruur.	Hondsloolheid.		Rotkreupel.
											Bij hond en kat.	Bij ander vee.	
Groningen . .	Beerta	" "	" "	" "	" "	4 ⁽¹⁾	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "
Friesland . .	Dantumadeel	" "	" "	25 (1)	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "
	Doniawerstal	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "	1	" "	" "	" "
	Ferwerderadeel	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "	1	" "	" "	" "
	Oost-Dongeradeel	" "	" "	26 (1)	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "
	Sneek	" "	" "	" "	" "	1	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "
Drente		" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "
Overijssel . .	Ham (den)	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "	1	" "	" "	" "
Gelderland . .	Beuzichem	" "	" "	16 (1)	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "
	Brummen	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "	1	" "	" "	" "
	Ede	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "	1	" "	" "	" "
	Epe	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "	1	" "	" "	" "
	Kesteren	" "	" "	16 (1)	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "
	Laren	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "	1	" "	" "	" "
	Maurik	" "	" "	9 (1)	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "
	Voorst	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "	1	" "	" "	" "
Utrecht	Abconde-Prösdij	" "	" "	14 (1)	" "	" "	" "	" "	" "	1	" "	" "	" "
	Oudenrijn	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "	2 ⁽¹⁾	" "	" "	" "
	Soest	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "	1	" "	" "	" "
	Willeskop	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "	1	" "	" "	" "
Noord-Holland.	Aalsmeer	" "	" "	" "	" "	34 ⁽¹⁾	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "
1) Abattoir.	Amsterdam	" "	" "	1 ⁽¹⁾	1	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "
	Haarlem	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "	2 ⁽²⁾	" "	" "	" "
	Ipendam	" "	" "	" "	" "	10 ⁽¹⁾	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "
	Obdam	" "	" "	31 (1)	" "	" "	" "	" "	" "	1	" "	" "	" "
	Parmerend	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "	1	" "	" "	" "
	Sloten	" "	" "	20 (1)	" "	" "	" "	" "	" "	1	" "	" "	" "
	Weesperkarspel	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "	1	" "	" "	" "
Zuid-Holland .	Zijpe (de)	" "	" "	6 (1)	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "
	Asperen	" "	" "	21 (1)	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "
	Hendrik-Ido-Ambacht	" "	" "	13 (1)	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "
	Leiden	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "
	Nieuwenhoorn	" "	" "	50 (1)	1	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "
	Rotterdam	" "	" "	12 (1)	" "	" "	" "	" "	" "	1	" "	" "	" "
	Spijkenisse	" "	" "	13 (1)	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "
	Zevenhuizen	" "	" "	24 (1)	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "
	Zuidland	" "	" "	23 (1)	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "	" "
	Transporteere	" "	" "	329 (17)	2 ⁽²⁾	49 ⁽⁴⁾	" "	" "	" "	19 ⁽¹⁸⁾	" "	" "	" "

PROVINCIE.	GEMEENTE.	Veepest der herkauwers.	Longziekte (rund).	Mond- en klauwzeer.	Kwade-droes en huidworm.	Schrift bij paard en schaaap.	Schaapspokken.	Vlekziekte en bontziekte bij varkens.	Trichinen-ziekte.	Miltvuur.	Hondsdotheid.		Rotkreupel.
											Bij hond en kat.	Bij ander vee.	
Land . . . Noord-Brabant.	Transport	" "	329 (17)	2(2)	49(4)	"	"	"	"	19(18)	"	"	"
	. . . . .	" "	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Alfen	" "	"	"	"	"	"	"	"	1	"	"	"
	Berkel	" "	"	"	"	"	"	"	"	1	"	"	"
	Deurne c. a.	" "	"	"	"	"	"	"	"	1	"	"	"
	Gilze c. a.	" "	"	"	"	"	"	"	"	1	"	"	"
mburg.	Goorle	" "	"	"	"	"	"	"	"	1	"	"	"
	Grubbenvorst	" "	"	"	"	"	"	"	"	2(4)	"	"	"
	Horn	" "	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Transporteere	" "	329 (17)	2(2)	49(4)	"	"	"	"	27(25)	"	"	"

Staatscourant van 12/13 April 1895.

'S RIJKS VEEARTSENIJSCHOOL.

Bij beschikking van den Minister van Binnenlandsche Zaken van 27 Maart 1895, n. 1309, afdeeling M. P. is aan H. M. DE LA VIETER op zijn verzoek, met ingang van 1 April 1895, eervol ontslag verleend als tijdelijk assistent.

Bij beschikking van den Minister van Binnenlandsche Zaken van 6 April 1895, n°. 1430, afdl. M. P. is voor den tijd van één jaar benoemd, met ingang van 16 April 1895, tot opziener M. C. P. KRUSE, thans reeds als zoodanig werkzaam.

VI. INTERNATIONALER TIERÄRZTLICHER KONGRESS ZU BERN.

16 bis 21 September 1895.

BERN, den 5ten April 1895.

Sehr geehrte Herren Kollegen!

Unterm Datum des 6ten Januar 1894 hatten wir die Ehre, Ihnen zur Kenntnis zu bringen, dass, gestützt auf einen Beschluss des V. internationalen tierärztlichen Kongresses zu Paris 1889, der hohe schweizerische Bundesrat beschlossen habe, es sei als Ort der Abhaltung des VI. internationalen tierärztlichen Kongresses im Jahr 1895 die Stadt Bern bezeichnet. Gleichzeitig konnten wir Ihnen mitteilen, dass das Organisationskomitee sich konstituiert habe.

Nach Kenntnisnahme der eingegangenen diesbezüglichen Vorschläge hat das Organisationskomitee das Programm des Kongresses festgesetzt (vide die Beilage). Die in dasselbe aufgenommenen Fragen bieten ein hohes Interesse für die internationale Tierseuchenpolizei, die öffentliche Gesundheitspflege und die Tiermedizin. Die Berichte über diese Fragen sollen sofort nach deren Eingang und, wenn irgend möglich, geraume Zeit vor der Eröffnung des Kongresses den Mitgliedern desselben in deutscher, respektive in französischer Sprache zugestellt werden.

Als Mitglieder des Kongresses werden alle Tierärzte und Freunde der Tierheilkunde betrachtet, welche vor dem 15ten August ihre Beitrittserklärung einsenden.

Der Beitrag ist auf Fr. 10 festgesetzt; derselbe berechtigt zum portofreien Bezug aller Publikationen, welche den Kongress betreffen.

Die Beitrittserklärung sowie der Kongressbeitrag sind Herrn Prof. Dr. RUBELI in Bern, Quästor des Organisationskomitees, einzusenden. Für die Schweiz werden die am 1. August nicht eingezahlten Beiträge per Einzugsmandat erhoben.

Der Kongress wird vom 16 bis 21 September abgehalten, gleichzeitig mit der VI. allgemeinen schweizerischen landwirtschaftlichen Ausstellung, welche vom 13 bis 23 September in Bern stattfindet.

Sehr geehrte Herren Kollegen!

Die hohe schweizerische Bundesversammlung hat einen namhaften Beitrag an den Kongress bewilligt. Herr Bundesrat Dr. DEUCHER, Vorsteher des Landwirtschaftsdepartements, hat das Ehrenpräsidium des Kongresses übernommen. Angesichts dieser wirksamen Unterstützung durch die Behörden glauben wir die Zusicherung aussprechen zu dürfen, dass, soviel an uns, der VI. internationale tierärztliche Kongress seiner Vorgänger würdig durchgeführt werden wird.

Genehmigen Sie, hochgeehrte Herren Kollegen, die Versicherung unserer vorzüglichen Hochachtung.

Namens des Organisationskomitees,

Der Schriftführer:
E. NOYER.

Der Präsident:
POTTERAT.

De Redactie, voldoende aan een desbetreffend verzoek van het Congresbestuur, verklaart zich gaarne bereid om inschrijvingen voor het lidmaatschap aan te nemen. Zij verzoekt — vóór 1 Augustus a. s. — aan het adres van ondergeteekende, het verlangen daartoe kenbaar te maken, onder bijvoeging van vijf gulden voor contributie.

VAN ESVELD.

PROGRAMM

DES

VI. internationalen tierärztlichen Kongresses zu Bern

16 bis 21 September 1895.

I.

Die internationale Tierseuchenpolizei; Vorschlag einer internationalen Konvention betreffend den Viehverkehr; Herausgabe eines internationalen Bulletins über die ansteckenden Krankheiten der Haustiere.

Berichterstatter: Herren Direktor BERDEZ in Bern, Direktor DEGIVE in Brüssel, Prof. Dr. HUUYEA in Budapest, Prof. PERRONCITO in Turin.

II.

Die Impfungen; ihre veterinärpolizeiliche Bedeutung; die bisher gewonnenen Resultate betreffend:

- a) Die Bedeutung des Malleins als diagnostisches Hilfsmittel des Rotzes:
Berichterstatter: Herren Regierungsrat BRISSWÄNGER in Stuttgart, Prof. NOCARD in Alfort, Departementstierarzt PREUSSE in Danzig, Prof. Dr. SCHINDELKA in Wien;
- b. die Bedeutung des Tuberkulins für die Diagnostik der Tuberkulose:
Berichterstatter: Herren Prof. Dr. BANG in Kopenhagen, Prof. HESS in Bern, Prof. emerit. Mag. SEMMER in St. Petersburg;
- c. der Wert des Pneumo-Bacillins für die Diagnostik der Lungenseuche.
Berichterstatter: Herr Direktor ARLOING in Lyon;

d) die Schutzimpfungen gegen Rauschbrand:

Berichterstatter: Herren Prof. CORNEVIN in Lyon, Prof. HESS in Bern, Bezirkstierarzt STREBEL in Freiburg, Direktor Dr. SZPILMANN in Lemberg;

e) die Impfungen zu Schutz- oder Heilzwecken gegen Starrkrampf, Rotlauf und Schweineseuche, Maul- und Klauenseuche, etc.:

Berichterstatter: Herr Rektor Dr. SCHÜTZ in Berlin.

III.

Die Verwendung des Fleisches tuberkulöser Tiere und die öffentliche Gesunthheitspflege:

Berichterstatter: Herren Tierarzt BUTEL in Meaux (Frankreich), FLEMING in Combe-Martin (England), Prof. Dr. GUILLEBEAU in Bern, Prof. Dr. OSTERTAG in Berlin.

IV.

Über den Einfluss der Veterinärwissenschaften auf die sociale Entwicklung und die Hebung des öffentlichen Wohlstandes:

Berichterstatter: Herr Oberregierungsrat Dr. LYDTIN in Karlsruhe.

V.

Die Lungenseuche des Rindes; Bericht über die Erfolge der in den einzelnen Ländern angewendeten Tilgungsmassregeln:

Berichterstatter für Amerika: Herr Prof. LTAUTARD in New-York,
 „ „ Belgien, Dänemark, Holland und Luxemburg: Herr Prof. THOMASSEN in Utrecht,
 „ „ Deutschland: Herr Geh. Regierungsrat ROECKL in Berlin,
 „ „ England, Frankreich: Herr LEBLANC, Mitglied der Akademie der Medizin in Paris,
 „ „ Italien: Herr Prof. GENERALI in Modena,
 „ „ Österreich-Ungarn: Herr Sektionsrat SPERK in Wien,
 „ „ Rumänien, Türkei und Balkanländer: Herr Prof. PERSU in Bukarest,
 „ „ Russland: Herr Mag. EKKERT, Beamter im Ministerium des Innern in St. Petersburg;
 „ „ Schweden und Norwegen: Herr Direktor LINDQUIST in Stockholm;
 „ „ die Schweiz: Herr Prof. HIRZEL in Zürich;
 „ „ Spanien und Portugal: Herr Prof. ANTERO VIURUM in Madrid.

Generalberichterstatter: Herr Prof. HIRZEL in Zürich.

VI.

Einem mehrfach geltend gemachten Wunsche gemäss wird am Kongress eine besondere selbständige Sektion für Anatomie gebildet. Als erstes Traktandum derselben ist in Aussicht genommen:

Die Aufstellung einer einheitlichen anatomischen Nomenklatur.

Einführende der Sektion: Herren Prof. Dr. MARTIN in Zürich und Prof. Dr. RUBELI in Bern.

A. J. DE BRUIJN.

Den 26sten Maart 1895 overleed te 's-Gravenhage ARY JOHANNES DE BRUIJN, gepensionneerd luitenant-kolonel-paardenarts. Geboren te Delft den 4^{den} September 1811, moest hij reeds op 13-jarigen leeftijd, door minder gunstige financiële omstandigheden zijner ouders, de school verlaten. Na dien tijd trachtte hij door eigen studie en door de hulp van zijn broeder, den later algemeen bekenden theoloog M. D. DE BRUIJN, zich te bekwamen voor het toelatingsexamen aan de Vceartsenijschool, hetgeen in niet geringe mate werd bemoeielijkt, wijl hij over dag werkzaam was op het kantoor van een notaris te Delft.

Niettegenstaande deze omstandigheden werd hij, bij dispositie van den Commissaris-generaal van Oorlog van den 10^{den} September 1829, als kweekeling aan genoemde school geplaatst voor rekening van het Departement van Oorlog. Na een studie van 5 jaar verwierf hij den 28sten Juli 1834 het diploma van veearts van de 1ste klasse.

Den 13^{den} Augustus daaropvolgende werd DE BRUIJN aangesteld als adjunct-paardenarts bij het regiment lichte dragonders n°. 4, destijds in cantonnement te Tilburg. Ten gevolge van het Koninklijk besluit van den 6^{den} Januari 1840 werd hem een onbepaald verlof verleend; dit verlof eindigde toen hij door den Directeur-generaal van Oorlog op den 1sten December 1845 weder in actieven dienst werd gesteld.

Gedurende de jaren 1840—1845 oefende DE BRUIJN de veterinaire praktijk uit; in hoofdzaak legde hij zich echter toe op literairen arbeid, waarvan het vertalen van een groot aantal werken, ook op niet-veeartsenijkundig gebied, het voornaamste was.

Behalve dat hij zich met ijver en buitengewone werkracht wijdde aan de uitoefening van zijn dienstvak, beoefende DE BRUIJN ook de natuurkundige wetenschappen, waaronder vooral de botanie. In 1845 vinden we hem vermeld onder de oprichters van de „Vereeniging voor de Flora van Nederland”, thans de Nederlandsche Botanische Vereeniging, waarvan hij tot zijn dood een der ijverigste leden is gebleven. Daar hij zich door zijn scherpen en juist blik op het gebied der botanie onderscheidde, werd zijn medewerking bij de uitgave der *Prodromus Florae Batavae* ingeroepen. Van zijn hand vinden we de geslachten *Rubus*, *Polygonum* en *Rumex* op zeer nauwkeurige wijze bewerkt; tot kort vóór zijn overlijden heeft hij deze geslachten bijgewerkt, waarvan men de bewijzen vindt in het stam-herbarium der Nederlandsche Botanische Vereeniging.

Dat zijn botanische kennis in ruimen kring bekend was, blijkt uit de omstandigheid, dat DE BRUIJN door den Minister van Oorlog gemachtigd werd om voor de bibliotheek van elk der bereden korpsen en van de Koninklijke Militaire Academie een verzameling van verschillende gedroogde grassen en planten bijeen te brengen en daar bij te voegen een door hem vervaardigde handleiding, ten einde de officieren en paardenartsen bij de korpsen en die inrichting in de gelegenheid te stellen hun praktische voederkennis te vermeerderen.

Deze verzameling is beoordeeld door den heer Directeur van den militairen-veterinairdienst, welke als zijn gevoelen heeft te kennen gegeven, dat zij op uitmuntende wijze is bijeengebracht en gedroogd, zoodat zij volkomen waardig kan worden gekeurd om in de bibliotheek der bereden korpsen en der Koninklijke Militaire Academie te worden opgenomen, terwijl de arbeid, naar zijn meening, getuigde van

een bijzonderen lust in de beoefening der botanie. Door middel van den commandeerenden officier van het 3de regiment dragonders te 's-Gravenhage ontving DE BRUIJN in October 1861 een tevredenheidsbetuiging over bedoeld werk van den Minister van Oorlog.

Dat hij ook in het buitenland bekend stond als botanicus bleek uit zijn benoeming in 1863 tot buitenlandsch lid van het K. K. Zoölogisch-Botanisch genootschap te Weenen.

Om terug te keeren tot zijn militairen loopbaan zien we, dat DE BRUIJN den 30sten April 1846 benoemd wordt tot paardenarts 2de klasse en den 15^{den} October 1856, na een loffelijk afgelegd examen, tot paardenarts 1ste klasse. Tot zijn verschillende garnizoensplaatsen behooren: 's-Gravenhage (1851), Zutfen (1856), 's-Gravenhage (1861), Zutfen (1865) en Utrecht (1866).

Bij zijn inferieuren, vooral de hoefsmeden, was hij zeer bemind, omdat hij hun belangen steeds behartigde; met zijn superieuren stond hij echter niet altijd op den besten voet.

Met ingang van 1 Februari 1866 werd DE BRUIJN tijdelijk benoemd tot leeraar aan 's Rijks-veeartsenijschool, ter waarneming van de lessen, opgedragen aan den heer HENGEVELD. Deze was namelijk van Rijkswege belast met het verleenen van hulp tot bestrijding van de in ons land heerschende runderpest. Deze betrekking is door hem waargenomen tot 1 September 1867.

Den 30sten Mei 1867 werd DE BRUIJN benoemd tot majoorpaardenarts bij het regiment veld-artillerie te Utrecht, in welke betrekking hij aldaar tot 1879 bleef. Vele jaren was hij daar lid der Commissie van toezicht op het vee en vleesch, van welke functie hij, wegens zijn vertrek in 1879, op de meest eervolle wijze werd ontheven. Dat hij ook overigens in Utrecht gewaardeerd werd, blijkt uit zijn benoeming op 28 Juni 1864 tot lid van het Provinciaal Utrechtsch Genootschap van Kunsten en Wetenschappen.

In 1874 werd hij door den Minister WEITZEL uitgenoodigd om een voorstel in te dienen tot wijziging, voor zooveel

noodig, van de, bij aanschrijvingen van het Departement van Oorlog, dd. 30 September 1818, 2 Mei 1822, 14 December 1837 en 5 Januari 1858 en van het «Voorschrift betreffende het africhten van de paarden der kavallerie», vastgestelde bepalingen, omtrent de voeding, behandeling, enz. der remonte-paarden; tevens werd zijn oordeel gevraagd omtrent een wijziging der bestaande voorschriften aangaande het op reform stellen van rijkspaarden. Bovendien werd van hem verlangd een beredeneerd verslag betreffende de plaatsing der paardenartsen 1ste klasse bij de depots der bereden korpsen.

Den 12^{den} Mei 1874 viel aan DE BRUIJN de onderscheiding ten deel benoemd te worden tot Ridder van den Nederlandschen Leeuw, een onderscheiding die, noch voor dien tijd, noch daarna aan een paardenarts te beurt viel.

Ook buiten den militairen-veterinairdienst vinden we DE BRUIJN vermeld. Den 11^{den} September 1851 werd hij op de 3de Algemeene vergadering van Rijks-veeartsen, gehouden te Utrecht, benoemd tot lid van het Centraal-veeartsenijkskundig genootschap, welk lidmaatschap hij tot de opheffing van het genootschap, in 1860, bleef bekleeden. Van 1852—1855, toen hij volgens het reglement moest aftreden, was hij onder-secretaris van genoemd genootschap.

In de bijlagen der „Verhandelingen over verschillende veeartsenijkskundige onderwerpen” vinden we van zijn hand in 1852: Bijdragen tot de aetiologie der haematuria vera (mictus cruentus); in 1855: Algemeene beschouwing omtrent de diagnostiek der kreupelheden; in 1860: Over de kreupelheid in de groote schouderblads-draaierspier (musculus teres minor, SCHWAB.)

Gedurende vele jaren, van 1863—1877, was DE BRUIJN lid der commissie, belast met het afnemen van het examen der militaire paardenartsen; in 1867 nam hij deel aan het examineeren van hen, die zich hadden aangegeven voor onderwijzer in practisch hoefbeslag aan de Veeartsenijkschool, en van 1878—1880 was hij plaatsvervangend lid der commissie voor het veeartsenijkskundig examen.

In 1879 werd DE BRUIJN eervol gepensionneerd onder toekenning van den rang van luitenant-kolonel; hij trachtte daarna particuliere praktijk in den Haag te verkrijgen, wat hem echter niet bijzonder gelukte.

Tot in zijn laatste levensjaren bleef hij zich op de botanie toeleggen; zelfs zoud professor SURINGAR hem nog twee jaar vóór zijn dood een 100-tal planten ter determineering.

Van zijn hand verschenen o. a. de volgende, hetzij oorspronkelijke, hetzij vertaalde werken:

Handboek der werktuigkunde, door LARDNER en KATER (1838).

Onderrigt in de paardenkennis, ten dienste van onderofficieren, korporaals en manschappen der Nederlandsche Kavallerie (1842).

Handleiding tot de praktische kennis der voedsels en weiden voor het paard. 's-Gravenhage, de Erven DOORMAN, 1864.

Handleiding tot het praktisch hoefbeslag, inzonderheid ingerigt ten dienste der bereden korpsen. Uitgegeven met voorkennis van het Departement van Oorlog. Utrecht, KEMINK EN ZOON, 1865.

Handwoordenboek der vervalschingen die in voedingsmidelen, dranken en andere artikelen van dagelijksch gebruik voorkomen. Naar het Hoogduitsch van Dr. KLENCKE. Utrecht, J. G. BROESE, 1879.

De raadgever bij zieke paarden. 's-Gravenhage, HENRI J. STEMBERG, 1880.

Gids voor hoefsmeden. Een handleiding tot het doelmatig beslaan van paarden, zoowel met gezonde als met ziekelijke hoeven. 's-Gravenhage, HENRI J. STEMBERG, 1881.

Het turfstrooisel. 's-Gravenhage, H. C. SUSAN C. HZN., 1882.

De beknopte handleiding tot de kennis, het doelmatig opfokken en verzorgen van het paard. Naar het Hoogduitsch bewerkt. Amsterdam, J. NOORDENDORP, 1852.

De lintworm bij menschen en dieren.

Het werktuigelijk samenstel en de plaatsbeweging van het paard in verband met de rij- en africhtingskunst.

De raadgever in huis, en nog andere werkjes, over hoofdpijn, enz.

De kleurblindheid, haar wetenschappelijke en practische beteekenis; de theorieën omtrent haar ontstaan, haar voorkomen en de methoden van onderzoek. Naar het Duitsch van KALISCHER.

Handleiding tot het fokken en mesten van varkens. Amsterdam, J. NOORDENDORP.

D . . . s. De paardenartsen van het Nederlandsche leger. Utrecht, G. F. KOCH, 1855.

Bovendien bestaat er van zijn hand een zeer uitvoerig manuscript over „kreupelheid bij het paard,” dat reeds vóór 1870 door een erkend paardenliefhebber in het licht zou worden gegeven. Na diens dood hadden de erfgenamen bezwaar tegen het teruggeven van het manuscript, zoodat dit nimmer in druk kwam. In dit werk heeft DE BRUIJN zijn langdurige ervaring omtrent dit punt neergelegd en het is te betreuren dat ook anderen niet in de gelegenheid zijn gesteld daarvan gebruik te maken. Uit de enkele hoofdstukken, ons er van bekend, o. a. over podotrochilitis, verscheuring van den tibialis anticus en van den schortband, blijkt dat het steeds het streven van DE BRUIJN was om de kreupelheden te diagnostiseeren uit de afwijkingen in den stand, dus in hoofdzaak bij het stilstaande paard.

In later jaren bleek ons herhaalde malen dat DE BRUIJN, hoewel steeds dit standpunt behoudende, zijn denkbeelden aanmerkelijk had gewijzigd.

Uit bovenstaande geschriften ziet men welk werkzaam leven DE BRUIJN heeft geleid; in zijn 45-jarigen diensttijd heeft hij geen enkelen keer verzuimd en den eenigen dag, welken hij op zijn legerstede doorbracht, was die, waarop hij 's avonds zijn nuttig leven eindigde.

UTRECHT, Juni 1895.

REDACTIE.

HUIDWORM EN KWADE-DROES,

DOOR

D. VAN DER SLUIJS.

Den 16^{den} Maart ll. werd aan het abattoir ter keuring en slachting aangevoerd een zwaar Engelsch werkpaard, vos-ruin, aftands 13 à 14 jaar ¹⁾. Bij de keuring werden hieraan de volgende verschijnselen waargenomen: belangrijke zwelling van het linker voorbeen, vooral van den handwortel tot boven den elleboog, hard, weinig pijnlijk, aan de achtervlakte boven den carpus in de diepte iets fluctuerend; middelmatig groote legger, niet pijnlijk, ook in de diepte fluctueerend; aan de uitwendige vlakte om het carpaalgewricht een opening in de huid van ongeveer 1 ctm. diameter, eenigszins kratervormig met spekachtigen bodem en rand. Uit deze opening vloeide een taaie, purulente, tot korsten opdrogende lymphe; de huid aan het onderbeen was op enkele plaatsen geëxcoriëerd.

Op de linker wang en aan het bovenste gedeelte van den hals een vijftal litteekens, in het midden verdiept met iets boven de huid verheven randen.

Van enkele was de dekkende korst met eenige moeite te verwijderen en kwam in het midden een kleine granulatievlakte te voorschijn.

Vóór de rechter heup, in het bovenste deel van de flank, een noot-groote zwelling, waaruit bij matige drukking een prop taaie, witgrauwe etter te voorschijn kwam; op het midden van den rechter borstwand een kleine, langwerpige, weinig pijnlijke, matig vaste zwelling in de huid. Op het slijmvlies van het neusmiddelschot, rechts en links, vie-

1) Dit paard was 14 Maart uit Engeland geïmporteerd.

len, bij opening der neusgaten, streepvormige, witte, scherp tegen de hyperaemische mucosa afstekende litteekens (aan elke zijde één), ter lengte van $1\frac{1}{2}$ ctm. en ter breedte van 1 mm. in het oog. Deze strepen misten geheel het karakter van genezen chankers. Uitvloeijing uit den neus, als ook zwelling van de keelgangsymphklieren, ontbraken.

Deze verschijnselen gaven den heer Y. VAN DER SLUIS, keurmeester aan het abattoir, die het paard onderzocht, aanleiding mij te rapporteeren, dat het lijdende was aan kwade-droes en huidworm.

Bij mijn onmiddellijk hierop ingesteld onderzoek vond ik de aangegeven verschijnselen.

Hoewel ik dadelijk moest toegeven, dat de verschijnselen aan de huid van dien aard waren, dat zij tot het stellen der diagnose huidworm aanleiding gaven, kwam mij toch de diagnose wel wat te absoluut voor, althans zeker wat die van neus-kwade-droes betref. De strepen in het neus-slijmvlies misten, zooals gezegd, het karakter van genezen zweren, terwijl uitvloeijing en klierzwelling ontbraken, zoodat geen der drie criteria aanwezig was.

Wat de symptomen van huid-kwade-droes betreft, deze waren m. i. meer sprekend, doch niet duidelijk typisch. De zwelling van het been deed meer denken aan een lymphan-gitis dan aan chronischen huid-kwade-droes; alleen het absces vóór de heup, de zwelling aan den borstwand en de litteekens aan hoofd en hals maakten, in verband met de overige afwijkingen, de zaak suspect.

Mijn conclusie was dan ook het paard niet voor de slachting toe te laten, doch het als „verdacht” in observatie te houden en door de malleïne-proef te trachten zekerheid te verkrijgen. Dat de symptomen deze proef niet overbodig maakten, kan nog blijken uit de mededeeling, dat de heer KOOREVAAR, wien ik verzocht het paard ook eens te onderzoeken, het ziektebeeld niet karakteristiek genoeg vond om een zekere diagnose te stellen. De patiënt kwam mij daarom nog te meer voor, een zeer geschikt object voor de

malleïne-proef te zijn. Met inachtneming der wettelijke voorschriften werd hiertoe overgegaan¹⁾.

Daar ik op dat oogenblik geen malleïne tot mijn dispositie had, wendde ik mij tot den heer J. MAZURE, die mij welwillend een fleschje malleïne diluée afstond. Deze malleïne was reeds eenige weken oud; een dosis hiervan was gebezigd voor de contrôle van één der paarden, bestemd voor het verkrijgen van anti-diphtherie-serum.

De injectie had plaats 19 Maart, des avonds te 11 $\frac{3}{4}$ uur. Van 16 Maart, den dag der afzondering tot dezen tijd, werd de temperatuur van het paard beurtelings door den heer KOOREVAAR en mij gecontroleerd, en was gemiddeld 38,3° C. Onmiddellijk vóór de injectie wees de thermometer 38,6 aan.

De injectieplaats was de linker halsvlakte, midden vóór den schouder; ingespoten werd 2 $\frac{1}{2}$ ccm.

Temperatuursverhoudingen na de injectie.

20 Maart	6 u. 's m.	(6 uur na de injectie)	38,6
	7 " "		38,4
	8 " "		38,5
	9 " "		"
	11 " "		39,1
	12 $\frac{1}{2}$ " 's av.		39,3
	1 $\frac{1}{2}$ " "		39,3
	3 $\frac{1}{2}$ " "	(15 $\frac{3}{4}$ " " " " "	39,6
	4 $\frac{1}{2}$ " "		39,5
	5 $\frac{1}{2}$ " "		39,2
	6 $\frac{1}{2}$ " "		"
	8 " "		"
	10 " "		"

1) De districtsvcearts, de heer HENGEVELD, was verhinderd het paard te onderzoeken.

21 Maart	1 u. 's m.	(25 uur na de injectie)	39,1
	4 " "		38,9 ¹⁾
	6 " "		39,3
	9½ " "		39,5
	2 " 's av.	(38 " " " ")	39,7
	4½ " "	(40½ " " " ")	40,3
	6½ " "	(42 " " " ")	40,9
	8 " "		"
	11 " "		"
22 "	1 " 's m.		39,3
	4 " "		39,0
	6 " "		"
	7 " "		38,2
	8½ " "		38,1
	9½ " "		38,2
	12 " "		38,3
	6 " 's av.		39,6
	11 " "	(72 " " " ")	40,1
23 "	1 " 's m.		39,9
	4 " "		39,7
	6 " "		38,8
	9½ " "	(1 uur vóór de afmaking)	38,6.

Het temperatuursverloop na de injectie liet wel geen twijfel aan het bestaan der ziekte meer over. Een verhooging van 2,3° C. (de maximum-stand van den thermometer) rechtvaardigde de absolute diagnose. De plaatselijke reactie was eveneens kenmerkend. Na 15 uur was zeer duidelijk zwelling om de injectieplaats waar te nemen; deze nam geleidelijk in omvang toe, verkreeg een lengte van ruim 15 ctm., bij een breedte van 12 ctm. en een hoogte van ongeveer 4 ctm. Met de stijging en daling van de temperatuur ging ook een

1) Gedurende den nacht (1, 4 en 6 uur) is de temperatuur door den portier opgenomen; waarschijnlijk heeft hij zich daarbij vergist of heeft hij den thermometer niet goed aangelegd.

eenigszins afwisselende vergrooting en verkleining der zwelling gepaard.

Het algemeen welzijn van het paard was, ondanks de belangrijke temperatuursverheffing, weinig gestoord, de eetlust en defaecatie leden geen schade, het paard bleef steeds op de beenen, de ademhaling werd slechts een paar slagen frequenter, de pols versnelde tijdens de stijging der temperatuur ongeveer met 10 slagen.

Opmerkelijk waren het intermitterend temperatuursverloop en het relatief late optreden der sterkste verheffingen.

Den 23sten Maart omstreeks half elf 's morgens werd het paard afgemaakt. De sectie leverde het volgend resultaat op. Aan het dikke voorbeen was de huid zeer verdikt, na klieving der huid langs de achterste mediaanlijn kwam, van den carpus tot de ulna, in het geheele verloop van de spieren, subcutaan en in de spier- en peesscheeden, een massa bloederige etter (ichor) te voorschijn. De huid om den legger was zeer verdikt en de bursa gevuld met vuilbruine lympe. In den omtrek van de injectie-plaats, vooral op het midden der zwelling, was de huid duidelijk verdikt, het subcutane weefsel met lympe geïnfiltréerd, de glandula axillaris aanmerkelijk gezwollen, ook de andere lymphklieren aan den hals en onder den schouder vergroot.

Het subcutane weefsel, ter plaatse van de litteekens aan het hoofd en den hals, was verdikt en vast; aan den borstwand, corresponderende met de zwelling, infiltratie en begin van pusvorming (beginnend absces); vóór de heup een tamelijk groote abscesholte. Op het neusslijmvlies en in de boezems was niets abnormaals te zien. De strepen in de mucosa zijn bijna niet terug te vinden. Ook de larynx en trachea zijn normaal. In de longen, die behoorlijk gecollabeerd zijn, was een vrij groot aantal tuberkels voel- en zichtbaar, vooral in de voorste einden (longtoppen).

Deze tuberkels, miliair tot hagelkorrel groot, schenen grijsachtig glinsterend door de pleura heen; zij lagen meestal aan de peripherie, enkele ook meer naar het centrum. Zij

waren vast en homogeen, sommige eenigszins korrelig vervallen, de grootste met een dunne bindweefselkapsel omhuld.

De bronchiaal- en mediastinaalklieren waren duidelijk gezwollen en met lymfhe overvuld. De overige inwendige organen volkomen normaal.

Behalve aan de huid alzoo weinig anatomische veranderingen, welke de klinische diagnose versterkten; alleen de tuberkels in de longen konden als tot het proces behoorend worden aangemerkt, alsmede de zwelling der lymphklieren. Karakteristiek voor long-kwade-droes waren de tuberkels echter ook hier niet.

Bacteriologische diagnose. Om zekerheid te verkrijgen of de tuberkels door den kwade-droes-bacil waren veroorzaakt, werd een middelmatig groote knobbel, zorgvuldig, zooveel mogelijk zonder verontreiniging, uit het longweefsel genomen en onder de huid van de inwendige dijvlakte van een vrouwelijke cavia gebracht; de huidopening werd met één hechting gesloten en het dier ter observatie in zijn kooi geplaatst.

Reeds na een paar dagen (de enting had plaats direct na de sectie op 23 Maart) bleek dat de huidwond, die bij andere entingen gewoonlijk spoedig per primam sluit, geen neiging tot genezing vertoonde. De wondranden waren gezwollen, trokken terug, zoodat een gedeeltelijk openstaand, met een korst bedekt wondje ontstond. Na vijf dagen nam de zwelling in den omtrek van de wond toe, in de subcutis vormde zich een vrij vaste, erwtgrootte zwelling en ook de liesklier nam in omvang toe, terwijl de wond begon te suppureeren. Langzamerhand kregen de verschijnselen van huidworm een grooter omvang. De liesklier en de in den omtrek hiervan ontstane knobbeltjes gingen in abscessen over, braken naar buiten door, conflueerden gedeeltelijk, zoodat een kratervormige opening werd gevormd, ter grootte van ruim $\frac{1}{2}$ ctm. middellijn; de omvang der zwelling in de diepte was ongeveer gelijk aan dien van een hazelnoot.

Ook de liesklier aan de andere zijde was gezwollen en

langs den buik en den borstwand ontstonden nog een paar kleine knobbeltjes, die niet in abscedering zijn overgegaan. Dit werd na 12—14 dagen waargenomen. De algemeene toestand van de cavia leed hieronder blijkbaar, de haren werden dof en stonden overeind, het diertje vermaerde en was minder opgewekt, de eetlust bleef echter goed.

Na ontlasting van pus en uitstooting van een necrotisch weefselpropje uit de groote zwelling, bleef de suppuratie aanhouden, de randen der opening hadden, evenals de bodem der zweer, een spekachtig voorkomen. Den 22sten April, alzoo 29 dagen na de enting, bezweek het diertje, nadat het steeds magerder en krachteloozer was geworden. De sectie leverde een zeer fraai beeld van metastasen in de longen, de lever en de milt, waarin typische haarden in groot aantal werden aangetroffen. Ook in den neus op het slijmvlies van het septum, werd een zeer fraaie chancker, bedekt met een kaasachtig, korrelig vervallen massa, aangetroffen.

Aardappelculturen, uit de knobbeltjes van de longen, de lever en de milt aangelegd, gaven fraai de kolonies van kwade-droes-bacillen te zien; die uit den neus mislukten door de vermenging met andere micro-organismen, welke in de cultuur de overhand verkregen.

Microscopische praeparaten van de culturen, gekleurd met LÖFFLER's methyleen blauw en ontkleurd met azijnzuur tropaeoline, gaven een fraai beeld der bacillen (Olie-immersie, objectief $\frac{1}{2}$, Zeiss, oculair 4, apochromatisch systeem).

De malleïne-proef, de dierproef en het bacteriologisch onderzoek hebben dus op eclatante wijze de door den heer IJ. VAN DER SLUIS gestelde diagnose bevestigd.

Ik heb gemeend dat de mededeeling van dit op zich zelf staand geval, waarbij wel is waar genoegzaam aanwijzingen bestonden om het bestaan der ziekte te vermoeden, doch de mogelijkheid, dat het geen malleus was, niet geheel was uit te sluiten, den praktizeerenden collega's niet onwelkom zal zijn en tot onderricht zal kunnen strekken. Zij is in

ieder geval een bijdrage voor de deugdelijkheid der malleïne-proef in twijfelachtige gevallen.

AMSTERDAM, Juni 1895.

Referaten.

Eenige proeven over de werking van malleïne tegenover andere bacteriën-proteïnen, door H. SCHINDELKA.

Reeds meermalen werd in de literatuur gewag gemaakt van proeven om in plaats van tuberculine en malleïne andere derivaten van bacteriën te gebruiken; daardoor werd echter weinig licht verspreid.

Onlangs berichtte SCHATTENFROH (*Zeitschrift für Hygiene* 1894, Bd. XIX, S. 457) omtrent een serie proeven, welke hij had genomen met de proteïnen van eenige soorten van bacteriën, bereid volgens de methode van BUCHNER, evenals met tuberculine en in het bijzonder met malleïne, en kwam tot het resultaat, dat malleïne wel is waar geen specifieke werking uitoefent op kwaaddroezige paarden, doch dat zij hierbij sterker werkt dan bij gezonde en ook sterker dan de andere proteïnen, zoodat zij nog steeds het beste diagnosticum is dat wij bezitten.

Met twee van deze door SCHATTENFROH gebruikte en door hem in het laboratorium van FALTAUF bereide proteïnen, die van den bacillus pyocyaneus en de pneumobacillus van FRIEDLÄNDER, welke hij pyocyanine en pneumobacilline noemde, evenals met tuberculine en malleinum siccum, nam SCHINDELKA proeven bij groote dieren, namelijk bij 4 paarden, 2 runderen, 2 geiten en 1 varken. Alle dieren waren even slecht gevoed en toonden de verschijnselen van een duidelijk koortsloos ademhalingsbezwaar. Het gevolg was verrassend. Van de 4 paarden openbaarde slechts 1 na malleïne (de droge van FOTH) een typische hooge reactie van 2,4°, terwijl de andere 3 in het geheel niet (1 maal met 0,9° en 2 maal met 0,4°) reageerden. Bij de sectie bleek het paard met de hooge reactie lijdende aan neus-, strottenhoofds- en

long-kwade-droes. Dit dier had na inspuiting van 0,01 gr. pyocyanine in het geheel geen reactie (0,6°) getoond.

De 3 andere op malleine niet reagerende paarden bleken bij de sectie niet met kwade-droes behept; daarentegen vertoonden zij andere ziekelijke veranderingen, namelijk bij één van chronisch longemphyseem, bij een ander van chronische pneumonie met een groot long-absces, en bij het derde van belangrijke phlegmoneuse zwelling met ulceratieve processen aan een achterbeen.

De injectie van pneumobacilline en pyocyanine had nu juist bij deze niet-kwaaddroezige, doch aan een andere ziekte lijdende dieren belangrijke temperatuursverhoogingen (van 1,5°, 1,8°, 2,1° en 2,2°) te voorschijn roepen.

Bij de andere diersoorten was de werking van malleine even onzeker als die der bacteriën-proteïnen.

De malleine heeft alzoo bij deze proef weder haar hooge diagnostische waarde bewezen. Dat noch de pneumobacilline noch de pyocyanine in staat zijn om de malleine te vervangen, blijkt hieruit voldoende. In de literatuur is veelvuldig beweerd geworden, dat juist bij andere, met belangrijke emigratie van leucocyten samengaande ziekteprocessen, door de malleine in het lichaam een zelfde reactie wordt veroorzaakt als bij kwade-droes. Deze bewering kan niet beter worden weerlegd dan door deze proeven (Oesterr. Zeitschrift für wissenschaftl. Veterinärkunde, Band VI, Heft 4).
W. C. S.

De aanwezigheid van oestruslarven (*hypoderma bovis*) in het ruggemergkanaal van het rund, door HINRICHSSEN, HORNE en RUSER.

HINRICHSSEN heeft reeds in 1888 in het Archiv für wissenschaftl. und prakt. Thierheilkunde, Band XIV, over het voorkomen van een parasiet in het ruggemergkanaal van het rund geschreven, dat hij voor het eerste, nog onbekende stadium van *hypoderma bovis* hield. Bij deze meening sloot zich prof. BRÄUER aan in een monographie over oestriden. Hij ontkende ook, dat de oestrusvlieg de huid doorboort, om in de gemaakte opening haar eieren te leggen.

Onlangs deed HINRICHSSEN in de Zeitschrift für Fleisch-

und Milchhygiene verdere mededeelingen, volgens welke deze larve zelfs zeer menigvuldig in het ruggemergkanaal van het rund zou voorkomen, voornamelijk in de maanden December—Maart, onafhankelijk van den leeftijd der dieren. Hij beweert, dat zij bij 40—50 pct. van alle runderen die des zomers in de weide zijn geweest, in genoemde maanden kunnen worden gevonden, en neemt aan dat de eieren door de mondholte in het lichaam van het rund geraken. De larven zouden daarna in het ruggemergkanaal en eerst na maanden onder de huid komen, waarbij zij het ruggemergkanaal verlaten door de wervelgaten. Het vinden der larven gaat gemakkelijker bij magere dieren dan bij vette.

In overeenstemming met de mededeelingen van HINRICHSSEN bericht HORNE te Christiania in de Zeitschrift für Fleisch- und Milchhygiene, April 1895, dat hij de bedoelde larven toevallig ook heeft gevonden in het ruggemergkanaal van het rund. Daarna heeft hij er nauwkeurig op gelet en trof hij de larve zoo dikwijls aan, dat hij tot de conclusie is gekomen om het ruggemergkanaal als de normale verborgen verblijfplaats van hypoderma bovis te beschouwen. Hij heeft de overtuiging gekregen, dat de larven in het eerste stadium meer of minder groote tochten maken door het lichaam van den gastheer. Zij schijnen het ruggemergkanaal van voren naar achteren door te trekken en komen aan het achterste gedeelte het meest voor. Door de zijdelingsche tusschenwervelgaten geraken zij nu in de borstholte, dan in de buikholte, waar zij op verschillende plaatsen subsercus (tusschen de ribben, in het mediastinum, onder de nierkapsel), maar ook in de organen (longen, nieren, klieren) kunnen worden gevonden.

Zoover verdwalen zij intusschen niet dikwijls. Meestal vertoeven zij in het ruggemergkanaal. Dikwijls worden zulke verdwaaide larven dood en afgekapseld aangetroffen. Enkele vinden echter den weg terug en ontwikkelen zich volkomen in de subcutis. In de maanden Februari tot April heeft HORNE meermalen zulke vuil-groene larvengangen in het vleesch waargenomen, welke uit het ruggemergkanaal, tusschen de spieren door, tot onder de huid voerden. Vooral tusschen de doornvormige uitsteeksels en aan weerszijden van den nekband zijn deze gangen niet zeldzaam.

Op den tijd, dat de larven volkomen ontwikkeld zijn en zich als „wormbuilen” onder de huid vertoonen, verdwijnen de jonge

larven in het eerste stadium meer en meer, en in de laatste zomermaanden worden daarvan slechts nog enkele achteraan-komenden aangetroffen. Met de meening van HINRICHSEN dat de invasies plaats vinden van uit den darm, kan HORNE zich niet vereenigen; de wegen der larven wijzen op een invasie door de huid. Van voorafgegane ziekteverschijnselen kon bij het aantreffen van larven in het ruggemergkanaal niets worden geconstateerd. Steeds werden zij buiten de dura mater gevonden; een verplaatsing naar de schedelholte door het achterhoofds-gat is echter geenszins onmogelijk. De larven zijn in dit stadium 10—15 mm. lang, 2—3 mm. breed, doorschijnend en cilindrisch, hebben ongeveer 10 dwarse groeven, aan het achterstel met een groot aantal kleine, doornvormige haken, en aan het mondapparaat een vork met twee chitine-haken. HORNE voegt er de, uit een oogpunt van gezondheids-politie, interessante mededeeling aan toe, dat hij een jonge koe door het geheele lichaam zoo vol met hypoderma-larven aantrof, dat zij aan de consumtie moest worden onttrokken.

In aansluiting met de laatste mededeeling van HINRICHSEN bericht ook de veearts RUSER te Kiel, dat hij sedert jaren te vergeefs had getracht een zoodanige vondst te doen, doch nu, na de hernieuwde communicaties daaromtrent, weer is begonnen te zoeken en wel met bijzonder gevolg. Hij vond namelijk, dat het vetweefsel op de plaats waar de larven liggen, een karakteristieke vuil-groene kleur aanneemt, welke het vinden der larven gemakkelijker maakt. De kleur komt geheel overeen met die, zooals ze bij het slachten van vee, dat het vorig jaar in de weide is geweest, als gevolg van aanwezig geweest zijnde larven, onder het ruggevlies voorkomt.

Toen RUSER hiervan op de hoogte was, vond hij tot 20 en meer larven bij een en hetzelfde dier. Men moet zooveel mogelijk zoeken terwijl het vet nog niet vast is geworden. Intusschen dient men de larven eenmaal te hebben waargenomen, wijl men ze anders licht over het hoofd ziet. Bij een dier, dat 20 larven in het ruggemergkanaal had, vond RUSER ook twee even groote in de subcutis van den rug. Vele van die larven in het ruggemergkanaal staken met het eene uiteinde in de tusschenwervelgaten.

Wat de verhuizing der dieren betreft, zoo is bij de runderen, welke met wormbuilen in het aanvangsstadium zijn behept, voornamelijk het bindweefsel dat de lange rugspier mediaal en ventraal

omringt, dikwijls karakteristiek doorweekt. Ervaren slachters bevestigen ook, dat het vet in het ruggemergkanaal, gedurende het voorjaar, wanneer de wormbuilen ontstaan, dikwijls waterig, oedemateus is. De mogelijkheid van een verhuizing in het losse bindweefsel is, bij het gewapend zijn der larve, gemakkelijk te verklaren. Deze diepzittende larven zijn glashelder en matgroen; die welke onder de huid voorkomen, ook al zijn zij nog even groot, ondoorschijnend en reeds van donkere, dwarse strepen voorzien. Zij kapselen zich in; reeds bij het begin der kapselvorming echter vindt men door de geheele dikte der huid een kanaal geboord. De larve schijnt voor verdere ontwikkeling zuurstof noodig te hebben en het kanaal vóór de afkapseling te boren; daardoor dringen dan ettercoccen, welke de bekende builen doen ontstaan.

Voor de vleeschkeur is het vinden van deze larve tamelijk onverschillig, in zoover* geen locale veranderingen in het vleesch worden aangetroffen. RUSER houdt het niet voor waarschijnlijk dat de larven door de huid binnenkomen; men moest ze dan ook gedurende den herfst in het jonge stadium onder de huid aantreffen. Zij zouden bovendien reeds vroeger tot abscessen aanleiding geven, wanneer zij met doorboring der huid waren binnengekomen (Berl. thierärztl. Wochenschrift, 1895, n°. 16).

W. C. S.

Koliek, physostigmine, eseridine. Onder dit opschrift deelt W. EBER in de Deutsche Zeitschrift für Thiermedizin und vergleichende Pathologie, Band XXI, Heft 3 und 4, zijn waarnemingen en onderzoekingen mede, welke hem leidden tot de volgende conclusies:

1°. De geforceerde beweging van paarden, welke aan koliek lijden, onverschillig van welken vorm, is nadeelig wegens het daarmee verbonden verlamningsgevaar van het ademhalingscentrum.

2°. Dit gevaar neemt toe wanneer tot opwekking der darmperistaltiek, ademhalingsvergiften als physostigmine en eseridine, zijn verstrekt geworden.

3°. Door haar zesmaal geringer vergiftigheid is eseridine te verkiezen boven physostigmine als darmopwekkend middel bij tympanitis. Bij een dosis van 0,3 gr. eseridinum tartaricum is het

gevaar om het bedreigde ademhalingscentrum te verlammen, $\frac{1}{8}$ zoo groot als bij physostigmine.

4°. De verstoppingskolieken verloopden onder den invloed der eseridine-therapie veel rustiger. De zichtbare darmwerking der eseridine treedt dikwijls later te voorschijn, doch duurt langer dan die der physostigmine. Het therapeutisch gevolg staat minstens niet ten achteren bij dat van de physostigmine, doch ontwikkelt zich dikwijls, onafhankelijk van de darmontlasting, in verrassend korten tijd. De dosis voor paarden is 0,15—0,3 gr. eseridinum tartaricum.

5°. Het mist allen grond om de werking van eseridine slechts te heeten een verzwakte physostigmine-werking.

6°. De intensiteit der werking van physostigmine en eseridine is afhankelijk van de energie der cellen. Hoe jeugdiger of weerstandbiedender het organisme is, des te zwakker zijn de algemeene en de darm-werking. Een voorzichtige doseering der physostigmine zou in dien zin zijn aan te raden, dat men aan de dieren, welke in lichten graad ziek zijn, grooter doses toedient dan aan de hevig zieke of oude individuen. Deze voorzichtige doseering is bij de eseridine niet noodig wegens haar geringe vergiftigheid.

7°. Het toedienen van glauberzout en aloë is evenmin te ontberen bij de aanwending van eseridine als bij die van physostigmine.

8°. Het gelijktijdig injiciëeren van morphine bij physostigmine en eseridine, zelfs in doses van 0,1 gr., moet worden vermeden, wijl de darmwerking hierdoor belangrijk wordt verzwakt.

9°. Scherpe huidprikkelers, voornamelijk sinapismen en wrijvingen met sterke oplossingen van mostaard-spiritus, zijn bij koliek gecontra-indiceerd, wanneer men een krachtige darmwerking van de physostigmine verlangt. Lichte huidprikkelers op den buikwand schaden deze therapie niet.

10°. Physostigminum sulfuricum Merck is, niettegenstaande de schijnbaar constante chemische samenstelling, geen onveranderlijk werkend praeparaat, doch heeft in één geval een zeer zwakke physiologische werking geopenbaard. W. C. S.

Eseridine in de bujatrische praxis. — W. EBER resumeert zijn waarnemingen daaromtrent in de Zeitschrift für Thiermedizin, Bd. XXI, Heft 3 und 4, als volgt.

1°. Eseridine is, in doses van 0,15—0,3 gr., een kostbaar middel tot opwekking van de penswerkzaamheid bij het rund.

2°. Bij acute tympanitis verdienen aanbeveling de subcutane injecties van eseridine benevens absorbentia en het gebruik van een slokdarm-catheter. Eseridine alléén kan weinig uitrichten tegen opgeblazenheid.

3°. Chloroform veroorzaakt in een gift van 30 gr. bij niet getrokareerde runderen tuimelen en vallen.

4°. Het toedienen van chloroform kan worden beproefd bij chronische tympanitis door abnorme gistingsprocessen, met gelijktijdig gebruik van den trokar.

5°. Geschikte trokars zijn die met vleugelvormige verlengsels, welke door hechtingen in de huid kunnen worden bevestigd. Na het vasthechten der trokar-plaat is geen toezicht op de dieren noodig.

W. C. S.

Het aantoonen van nuchter kalfsvleesch in worst. — Hieromtrent deelt W. NIEBEL, die in den laatsten tijd bekend is geworden door zijn glycogeen-bepalingen in het paardenvleesch, in de Zeitschrift für Fleisch- und Milchhygiene, Band V, Heft 7, het een en ander mede, waaraan wij het volgende ontleenen.

NIEBEL onderzocht vleesch van een kalfsfoetus op het glycogeen-gehalte. Hij kreeg uit 400 gram vleesch van een bijna voldragen kalfsfoetus, door driemaal uitkoken, 7 gram; in een ander geval uit 6 K.G. vleesch dat 4 dagen oud was, en afkomstig van een voldragen kalfsfoetus, door eenmaal uitkoken, 88 gram glycogeen.

Volgens M'DONNELL zou het gehalte aan glycogeen in de weefsels der longen en in de willekeurige spieren tot 50 pCt. van de droge substantie bedragen. Dit glycogeen der foetale spieren verdwijnt mettertijd, zoodat bij een kalf van eenige weken oud geen glycogeen of slechts een spoor daarvan wordt aangetroffen.

Op grond van dit feit kan worst, welke verdacht wordt vervalscht te zijn met foetaal kalfsvleesch of het vleesch van zogenoemde nuchtere, tot 3 dagen oude kalveren, op wetenschappelijke gronden worden onderzocht en beoordeeld. Daarbij dient te worden overwogen of het glycogeen-gehalte der worst niet aan paardenvleesch is toe te schrijven. Bij het aantoonen van een

buitengewoon hoog glycogeen-gehalte in worst (d. w. z. meer dan 0.204 pCt. van de vochtige waar, resp. 1 pCt. van de ontvette droge substantie) mag worden aangenomen, dat dit zijn ontstaan heeft te danken aan de bijvoeging van paardenvleesch, wanneer de worst bruinrood is gekleurd, terwijl bij een licht- of bleekroode kleur het bewijs geleverd is, dat men heeft vervalscht met het vleesch van ongeboren of nuchtere kalveren.

Ter bepaling van het glycogeen-gehalte kan worden gebezigd de methode van BRUCKE (*Zeitschrift für Fleisch- und Milchhygiene*, I, S. 188) of bij aanwezigheid van dextrine enz., die van LANDWEHR (*Zeitschrift für phys. Chemie* VIII, S. 165).
W. C. S.

In het „Lehrbuch der vergleichenden Pathologie und Therapie des Menschen und der Haustiere, von DR. GEORG SCHNEIDEMÜHL,“ komen onder meer eenige ziekten voor die, hoewel voor ons land van minder belang, uit een wetenschappelijk oogpunt wel de moeite waard zijn in dit Tijdschrift te worden gerefereerd. Hiertoe behooren:

I. **Texas-koorts (Texasseuche der Rinder).** In sommige deelen van de Vereenigde Staten, vooral in de omgeving van de golf van Mexico, treedt de Texas-koorts heerschend onder het rundvee op. Ze is aldaar bekend onder den naam van „Texas fever“ of „Spanish fever“; door BILLINGS wordt ze: „Southern Cattle Plague of the United States“ geheeten.

De ziekte wordt veroorzaakt door een parasiet, voorkomende in de roode bloedlichaampjes, welke genoemd wordt „*pyrosoma bigeminum*.“ In de donkere, gerimpelde bloedlichaampjes der zieke dieren ziet men peervormige figuren, welke veelal gepaard voorkomen, 2,5—4 mikrons lang zijn en bij 24° C. een duidelijke beweging vertoonen. Volgens SMITH zijn 1—2% der bloedlichaampjes door deze parasiet in beslag genomen; sterft echter het dier in het koortsstadium, dan zou ongeveer 80% er in betrokken zijn. In den aanvang van de ziekte en bij den chronischen vorm zijn deze peervormige figuren vervangen door ronde, op coccen gelijkende lichaampjes, die door SMITH en KILBORNE als een voortrap der parasiet worden aangezien.

Wordt het bloed van zieke dieren bij gezonde onder de huid of in de venae gebracht, dan treden binnen weinige uren de eerste verschijnselen op; opmerkelijk is het dat zelfs bloed, overgebracht uit besmette streken op runderen, die leven op plaatsen waar de ziekte totaal niet voorkomt, in staat is deze te infecteeren. Konijnen, marmotjes, duiven en schapen zijn immuun.

Dat deze parasiet werkelijk de ziekte-oorzaak is, besluit men uit:

1. In meer dan 100 gevallen, verdeeld over verschillende erupties, heeft men deze parasiet gevonden.

2. In het bloed van dieren van noordelijke streken, welke niet geïnfecteerd waren, werden de parasieten niet gevonden.

3. De vermenigvuldiging in het geënte dier geschiedt verbaazend snel en gaat altijd met vernieling der roode bloedlichaampjes gepaard.

4. De groote gevoeligheid van het rund tegenover andere dieren pleit er voor, dat het lijden van parasitair aard is.

5. Dat de parasieten en niet een chemisch agens de roode bloedlichaampjes verwoesten, wordt voldoende bewezen door de recidieven, welke weken lang na het eerste optreden der ziekte met een aanwezig zijn der parasieten gepaard gaan.

Volgens SMITH speelt bij de infectie de hoofdrol een teek (door COOPER CURTICE *boophilus bovis*, door RIDGEY *ixodes bovis* genoemd), welke in de weide op de runderen voorkomt, ze infecteert en zorgt voor de verdere verbreiding der ziekte. Na het verlaten van het ei kruipt de teek op het rund en verblijft daar liefst in de omgeving van den uier en de binnenvlakte van den schenkel. Na twee vervellingen zijn ze geslachtsrijp, paren en na eenigen tijd neemt het wijfje, soms binnen 24 uur, sterk in omvang toe, laat los en valt op den grond. Die sterke uitzetting wordt veroorzaakt door opzuigen van een naar verhouding groote hoeveelheid bloed. Een paar dagen daarna wordt een massa eieren, ongeveer 2000 in getal, losgelaten; uit deze eieren komen na 2—6 weken, afhankelijk van de temperatuur, jonge teeken, die nu weer hetzelfde leven beginnen. De duur van het verblijf van de teek op het dier is ongeveer 23 dagen.

Heeft een bevruchte teek zich volgezogen van een dier dat aan Texas-koorts lijdt, dan gaan de parasieten over op de jonge teeken, die nu op haar beurt een ander dier infecteeren. Verhindert men dat de teeken het rund verlaten, dus neemt men

ze, vóór ze loslaten er af, dan kan de uitbreiding worden tegengegaan. Door een weide te bestrooien met rijpe teeken kan men ze besmetten, zonder dat er geïnfecteerde runderen aanwezig waren. Ook kunnen kunstmatig uitgebroeide teeken, op een jong rund gebracht, dit ziek maken. 10—15 dagen na het vasthechten der jonge teeken treden de eerste verschijnselen op, en 45—60 dagen duurt het eer onder runderen, welke in aanraking zijn geweest met dieren, voorzien van teeken, de ziekte uitbreekt.

De verspreiding geschiedt veelal doordat met teeken besmette runderen op een weide overnachten, waarop later andere runderen komen. Door het aanzienlijk aantal eieren en den langen tijd (waarschijnlijk maanden), gedurende welken de jonge parasieten levensvatbaar blijven, is het gevaar voor infectie groot. Volgens SMITH is de kans van besmetting voor andere landen gering, daar de ontwikkeling van de teek aan een bepaald klimaat gebonden is. Vooral is het van belang, dat runderen, die in zuidelijke streken thuis behooren, de ziekte naar andere plaatsen kunnen overbrengen, zonder dat ze er zelf aan lijden. Aangezien de teeken door de koude gedood of in haar ontwikkeling belemmerd worden, bestaat er alleen in den zomer en in den herfst gevaar voor infectie.

De Texas-koorts treedt in een acuten en chronischen vorm op. De acute vorm gaat gepaard met koorts (40,5—42° C.), bloedwateren en snel optredende anaemie; bij den chronischen vorm stijgt de temperatuur alleen des avonds 1—2° en ontwikkelt de anaemie zich langzamer. Bij de hevige koorts neemt het aantal roode bloedlichaampjes sterk af. Veelal sterven de dieren na 5—6 dagen, en wel ongeveer 80—90% der aangetaste. Bij herstelde dieren kan na verscheidene weken een nieuwe eruptie ontstaan, veelal echter in een meer chronischen, minder hevigen vorm.

Bij sectie blijkt de milt 2 tot 4 maal vergroot. De lever is bloedarm, aan de oppervlakte bruingeel van kleur en met kleine, grauwe vlekken bezet, welke op een beginnende necrose wijzen. De nieren zijn in het acute stadium donkerrood, bij het chronische bleek en murw. De blaas is, bijna zonder uitzondering, met zeer donkerroode, niet doorschijnende urine gevuld, terwijl deze slechts zelden eenige bloedlichaampjes bevat. Het bloed is dik-vloeibaar en lakachtig van kleur. In het bloed van hartspier, lever, milt en nieren vindt men in de roode bloedlichaampjes de peervormige parasieten. Bij den chronischen vorm zijn deze li-

chaampjes zelden aanwezig; in 5—50% der roode bloedlichaampjes bevinden zich dan de ronde, coccus-vormige figuren.

De therapie is bij het snelle beloop tot nog toe zonder eenig succes geweest; chinine in groote doses kan echter worden beproefd.

II. Afrikaansche paardenpest (*Pestis africana equorum*). Over den aard van deze ziekte is men het lang niet eens; sommigen houden het voor apoplectisch miltvuur, anderen voor een typhus-vorm, weer anderen voor een epidemisch optredende cerebrospinaal-meningitis. In het midden van deze eeuw wordt dit lijden het eerst vermeld als aan de Kaap de Goede Hoop voor te komen, waar er ongeveer 70000 paarden aan stierven; in 1878 trad het op in Syrië en Egypte met een verlies van ongeveer 10000 paarden.

De ziekte begint met koorts, gebrek aan eetlust, depressie en zwakte. Daarnaast ontstaat een slijmig-etterige conjunctivitis en meermalen ziet men aan de gezwollen tong en het mondslijmvlies bloedingen. Onder snel toenemende zwakte treedt na eenige uren de dood in; bij uitzondering duurt het drie dagen, terwijl genezing zelden wordt waargenomen.

Bij sectie vindt men volgens sommigen verschijnselen van septicaemie, volgens anderen zwellingen van de klierachtige organen met bloedingen in serosae en mucosae.

Behandeling is tot nog toe zonder gevolg gebleven.

Wat betreft de Zuid-Afrikaansche paardenziekten, namelijk de dunpaardenziekte en de dikkoppaardenziekte, wordt verwezen naar dit Tijdschrift, Deel XXI, afl. 3, bl. 191—197.

III. Cadeiras-ziekte. Deze naam werd in 1889 door REBOURGEON gegeven aan een ziekte, voorkomende onder de paarden in de aequatoriale provinciën van Brazilië. Ze is door stijfheid in het achterstel, trismus en verhoogde prikkelbaarheid gekarakteriseerd. Bij sectie blijken de psoas-spijeren sterk aangestast te zijn.

IV. Corn fodder (*Corn stalk disease*; Stoppelziekte). Deze ziekte van het rundvee wordt sedert 1869 in de Westelijke

Staten van Amerika waargenomen. Ze komt volgens BILLINGS alleen voor in de maanden November, December, Januari en Februari en dan bij die runderen welke op laag gelegen stoppelvelden verblijf houden; ze verloopt veelal doodlijk. Hoewel eerst met November het koren schadelijke bestanddeelen bevat, vertoont het reeds in Augustus een vuile massa tusschen stengel en bladscheede, zwartkleuring van de knopen op den halm en later donkerbruine vlekken over de geheele plant.

Als oorzaak heeft BILLINGS gevonden een eivormige, zeer beweeglijke bacterie, welke hij uit de zieke plantendeelen, het bloed en de organen der gestorven runderen kon afzonderen, en die veel overeenkomst oplevert met die der borstziekte van de varkens. Entproeven met die bacterie gedaan bij andere dieren gaven eenig resultaat.

De aangetaste dieren vertoonen koorts, verlies van eetlust, een strakken blik, een stijven gang of kreupelheid; veelal volgt de dood na 24 uur, soms later, zelfs in enkele gevallen eerst na tien dagen.

Bij de sectie ziet men de verschijnselen van septicaemie met parenchymateuse degeneratie van lever, milt en nieren, echter niet de ulceratieve en diphtheritische aandoeningen van de darmen, zooals die bij de genoemde varkensziekte voorkomen. Bij een langer verloop ontwikkelt zich veelal pleuropneumonie met stuwing en thrombose der longvaten.

V. Milk-sickness. — Onder de planteters (paard, rund, schaap en geit) komt, volgens KIMMEL, in het centraal gedeelte der Vereenigde Staten een ziekte voor, bekend onder den naam van milk-sickness. Ze schijnt aan bepaalde tijden en plaatsen gebonden te zijn; op pas in cultuur gebrachte landen en bij dieren, welke 's morgens vroeg en 's avonds laat op de weide vertoeven, is het gevaar het grootst. De ziekte duurt van 2—8 dagen en begint met gebrek aan eetlust, constipatie en depressie; schrijdt ze verder, dan vertoonen de dieren excitatie-verschijnselen, ze beven sterk en kunnen plotseling neervallen en sterven.

Door het gebruik van melk, boter of vleesch van zieke of gestorven dieren, gaat de milk-sickness op den mensch over. De dan optredende verschijnselen komen veel overeen met die bij worstvergiftiging (botulismus).

VI. Proteosis (mal della ferula). — In sommige streken der provincie Sassari in Sardinië treedt, nu eens sporadisch dan weder enzoötisch of epizoötisch, onder den naam „mal della ferula” een ziekte op die, wat beloop en verschijnselen betreft, veel op boutvuur of miltvuur gelijkt. Ze komt onder verschillende gedaanten bij alle huisdieren voor (van daar den naam: proteosis) en kan op den mensch, het konijn, de marmotjes en de vogels worden overgebracht.

PERRONCITO vermeldt in de „Giornale di Med. vet. prat., 1890, Sulla malattia del bestiame e particolarmente della Proteosi in Sardegna”, het volgende:

De zieke dieren vertoonen de symptomen van miltvuur of boutvuur, soms die van haematurie of haemoglobinurie; ze sterven plotseling of na 1—2 dagen. Het specifieke agens, dat zoowel in het lichaam als in cultuur veelvuldige vormveranderingen ondergaat, heet: „*proteus virulentissimus*”. De bacterie groeit in agar-agar, bloedserum, kippen-bouillon, en in neutrale of zwak zure urine, heeft ter ontwikkeling veel lucht noodig en is in verschen toestand van een gelei-achtige, moeielijk kleurbare kapsel omgeven. Ze vertoont veel overeenkomst met den *proteus vulgaris*, met den bacil van varkensziekte, met de bacterie van „Wildseuche”, met die der carbone bufalino en met den *proteus capsulatus*. Konijnen sterven na enting zeer snel, paarden en runderen na 36 uur, marmotjes, schapen en geiten eerst na eenige dagen. Honden, duiven en kippen worden door de enting niet gedood. Bij toevallige infectie van den mensch ontstonden op verschillende plaatsen van het lichaam abscessen.

VII. Ak-paipak. Tentjian. Dschumur-Kurt. Volgens PETROWSKI komt in de Kirgizen-steppen een ziekte voor, welke aldaar bij het rund bekend is onder den naam van ak-paipak, bij het schaap en de geit als tentjian en dschumur-kurt, terwijl hij zelf ze scarlatina noemt. Ze kan van dier op mensch en omgekeerd overgaan; het vleesch van aan ak-paipak gestorven runderen is zeer gevaarlijk. De smetstof is contagieus en komt in alle se- en excreten voor. De verspreiding geschiedt veelal door de melk en het melken, door besmette weiden en stallen en door voorwerpen, daaruit afkomstig. Alle se- en excreten van den mensch kunnen de dieren infecteeren.

Door de luchtwegen, het digestie-apparaat en de huid wordt de smetstof opgenomen. Herstel gaat gepaard met immuniteit.

Het incubatie-tijdperk duurt van eenige uren tot enkele dagen. Het eerst neemt men waar een verhoogde temperatuur ($40-41^{\circ}$), loomheid, depressie, gebrek aan eetlust, ophouden der melksecretie, droogheid en warmte van huid en slijmvliezen.

Na een paar dagen ontstaan sterke slijmafscheiding en pleks-gewijze roodkleuring der mucosae en ook van de huid, vooral bij den uier en het scrotum, aan de wangen en de neusvleugels, veelal gepaard met angina, diarrhee en donkergele urine. De roode plekken verbleeken, maar blijven afschubben. Soms ontwikkelt zich op het slijmvlies van mond en neus een croupetous-diphtheritisch beslag, dat bij afvallen zweren achterlaat. Als complicaties kunnen optreden: gastro-enteritis, gangreneuse processen, aandoening der respiratie-organen, nephritis, conjunctivitis, lijden der klauwen, zwelling van de keelgangsklieren en de huid. De duur bedraagt 8—14 dagen; bij den boosaardigen vorm sterven er 90—95%, bij goedaardig verloop 3—35%, afhankelijk van den ouderdom en het weerstandsvermogen van het dier.

Bij sectie blijken de dieren sterk vermagerd. In de lichaams-holten bevindt zich veelal sereus transsudaat. In de pens, de net- en de boekmaag neemt men roode vlekken waar, in de lebmaag en den darm zeer donkere vlekken met klierzwelling; de inhoud is veelal dun en rood van kleur. De nieren zijn hyperaemisch en gezwollen, de lever murw en geel; op de slijmvliezen treft men hier en daar zwellingen aan.

VIII. Bradsot der schapen. Op IJsland, de Far-oer en in het westelijk deel van Noorwegen komt onder de schapen een ziekte voor, welke door NIELSEN in 1888 beschreven is en wegens haar snel beloop bradsot wordt genoemd. Eén jaar oude lammeren worden het meest aangetast, vooral in den herfst; de dieren lijden aan koliek, waarbij de dood spoedig volgt.

De ziekte zou zijn een gastromycosis, al of niet gepaard met symptomen eener algemeene infectie. Als oorzaak vond NIELSEN een ovalen, 2—6 mikrons langen bacil, den bacillus gastromycosis ovis, nu eens alleen, dan weder met andere verbonden. De bacil is volgens de GRAM'sche methode te kleuren en vertoont verschijnselen van sporenvorming. Reine culturen en entingen zijn mislukt. In het slijmvlies van de lebmaag, in de

nieren, de longen, de milt en de vaten komt deze bacterie in groote hoeveelheid voor.

IX. Morbus máculosus Werlhoffi (Purpura). Onder dezen naam vat WERLHOF een reeks zeer verschillende ziekte-processen te zamen, welke alle gepaard gaan met haemorrhagicën in de huid. Deze haemorrhagicën wisselen sterk af wat grootte, uitbreiding, oorprong, voorkomen en beteekenis betreft en kunnen min of meer met algemeene verschijnselen verloop. De ziekte komt bij de dieren niet voor; wel meenen FRIEDBERGER en FRÖHNER dat er bij den hond haemorrhagische ziekten kunnen voorkomen, welke met morbus maculosus van den mensch overeenstemmen.

Over de oorzaak verkeert men nog in het duister. Volgens KOLB wordt deze morbus maculosus veroorzaakt door staafvormige organismen met afgeronde uiteinden; veelal komen ze gepaard voor, terwijl men in enkele gevallen lange draden waarneemt. Hij noemt die oorzaak „bacillus haemorrhagicus”; deze bezit geen eigen beweging. Witte muizen en konijnen sterven na enting hiermede in 1—3 dagen. Daarbij ziet men bloedingen onder de huid (niet op de plaats van injectie), in de lymphklieren, de spieren en in de buikholt; verder milt- en leverzwelling. Een druppel van een bouillon-cultuur, subcutaan of peritoneaal aangebracht, is voldoende om genoemde dieren te doodden. Marmotjes zijn zoo goed als immuun. Duiven krijgen necrose op de plaats van injectie. Honden lijden wel aan bloedingen op verschillende plaatsen, doch zijn er verder tegen bestand. Voor subcutane entingen bij muizen kan men even goed de stofwisselingsproducten als de culturen gebruiken. Volgens BABÈS wordt de purpura veroorzaakt door verschillende soorten van bacteriën.

Naar de symptomen onderscheidt men: purpura simplex (kleine, onzichtbare bloedingen in de huid) en purpura haemorrhagica (groote bloedingen in de huid en kleine op de slijmvliezen); verder purpura febrilis, non febrilis, rheumatica en peliosis rheumatica (SCHÖNLEIN), welke gepaard gaat met ontsteking der gewrichten. De bloedingen in de huid en de slijmvliezen treden zonder bekende oorzaak op en gaan veelal gepaard met inwendige bloedingen. Verder neemt men waar koorts, pijn in de gewrichten, en voorts maag- en darmaandoening. Het lijden kan

licht worden verward met vergiftigingen, acute infectie-ziekten, haemophilie, scorbut, e. a. De prognose is dubia en de therapie tot nog toe zonder succes.

X. Buffelziekte; Barbone-ziekte der buffels; (Barbone dei bufali). — Onder de buffels in sommige deelen van Italië komt een ziekte voor, die veel met „Wild und Rinderseuche” overeenkomt en langen tijd voor miltvuur, typhus, droes, enz. is aangezien.

Door onderzoekingen van ORESTE en ARMANNI (1887) heeft men de oorzaak der buffelziekte beter leeren kennen. Ze komt bijna uitsluitend 's zomers bij jonge buffels voor. In het exsudaat der lokaal ontstane zwellingen, in het speeksel, in de urine, in de melk en in het bloed van moeder en foetus vindt men ovoïde bacteriën, zeer veel overeenkomende met die van de borstziekte der varkens, van kippencholera en van konijnen-septicaemie. Na enting met reine culturen bleken vatbaar: jonge buffels, paarden, runderen, schapen, varkens, marmotjes, konijnen, duiven, kippen, muizen en ratten; honden daarentegen niet. De natuurlijke infectie geschiedt door huidwondjes en het digestie-apparaat; zelden langs de luchtwegen. Door uitdrogen, kookhitte, 2 0/0 carbolsolutie en 1 0/0 zwavelzuur wordt de smetstof gedood. Volgens GÀL komt de ziekte ook voor bij verblijf op stal en in den winter.

Het eerst neemt men waar koorts (41—42° C.), zwakte en verminderden eetlust. Hiermede gaan gepaard klierzwelling in de keelgang, speekselen, neusuitvloeiing, zwellings van de tong en het mondslijmvlies met dyspnoe. In de zwellingen, ook in die welke op het hoofd, den hals, den buik en de ledematen kunnen optreden, bevindt zich geel exsudaat; bij drukken daarop blijven vingerindrukken achter. Veelal sterven de dieren na 3—10 uur, onder krampen. Duurt het lijden langer dan 24 uur, dan genezen de zieken gewoonlijk. De sterfte is 40—50 0/0; het verloop in een bepaalde streek is van 9—10 dagen.

ORESTE en ARMANNI hebben prophylactisch geënt; ze verzwakken eerst de smetstof bij duiven. Buffels welke driemaal met kleine hoeveelheden bloed van zulk een duif zijn geënt, worden immuun. Van 1986 geënte buffels stierven er slechts 6. GÀL spuit in de zwellingen 5 0/0 creoline-solutie, laat den mond betten met creoline en geeft deze eveneens inwendig (ongeveer 50 gram).

XI. Pest; Oostersche Pest; Bubonen-pest. — Dit is een acute infectie-ziekte van den mensch; naast hevige algemeene symptomen treden locale op in de lymphklieren.

De ziekte is al lang bekend en is uit het Oosten langs de groote wegen van Europa verspreid; vroeger noemde men ze: „zwartedood”. Mislukken van den oogst, hongersnood, overstromingen en veeziekten waren en door het verzwakken van den mensch en door bederf van den bodem de gewone voorboden.

De besmetting geschiedt zoowel door personen als door voorwerpen, handelswaren, e. a. De eene mensch kan den anderen niet direct infecteeren. Het pus uit aangetaste lymphklieren schijnt, nadat het langen tijd buiten het lichaam is geweest, nog pathogeen te zijn. Geïnfecteerde huizen bleken na maanden nog levende smetstoffen te bevatten. Afwisselende warmte en vochtigheid bevorderen het optreden, voortdurende hevige hitte en strenge koude gaan de ziekte tegen. Genezing gaat veelal gepaard met immuniteit.

Het incubatie-tijdperk duurt van 2—7 dagen. Eerst treden algemeene symptomen op; na 2 tot 4 dagen ziet men zwelling der lymphklieren met ontsteking en verettering der omgeving, zoodat op verschillende plaatsen furunkels, carbonkels en spierabscessen ontstaan. In het gunstigste geval gaan de klieren den 6^{den} dag in verettering over en kan er na een lang reconvalescentie-stadium genezing volgen; in andere gevallen ontstaat na eenigen tijd recidieve. Het sterfte-cijfer is 60—90%. Als naziekten komen voor: pneumonie, hydrops, psychosen, verlammingen, e. a.

Men heeft met succes excitantia en koude baden aangewend. Groote zindelijkheid, afzondering der zieken, zorgvuldig uitgevoerde desinfectie en strenge quarantaine gaan de verbreiding tegen.

XII. Beri-beri. (*Neuritis multiplex endemica*; *Paraplegia mephitica*; *Hydrops asthmaticus*; *Serophthisis perniciosa endemica*.) SCHEUBE beschrijft beri-beri als een *neuritis multiplex endemica*. De eerste beschrijving er van dateert van 1642 door JACOBUS BONTIUS. De ziekte komt voor in een groot deel van de tropische en sub-tropische landen van het oostelijk en westelijk halfrond. Onze Indische Archipel, de Solo-eilanden, Voor- en Achter-Indië, Japan, Kameroen, Brazilië en Californië zijn daarvoor de meest gevreesde plaatsen.

Een bepaalde ziekte-oorzaak is nog niet gevonden. OGATA,

PEKELHARING, WINKLER en LACERDA veronderstellen, dat de smetstof langs de respiratie-organen wordt opgenomen. De meeningen dat het lijden van rheumatischen of constitutioneelen oorsprong zou zijn, raken meer en meer van de baan. De beri-beri treedt vooral op aan de zeekusten en langs de oevers van de groote rivieren, weinig in het binnenland; ze tast speciaal personen tusschen 21 en 31 jaar aan; de mannen hebben grooter vatbaarheid dan de vrouwen. Vochtige jaren en slechte voeding zijn voor het optreden gunstig. De ziekte is niet contagieus, maar wordt door het verkeer verspreid. De inboorlingen en vreemde kleurlingen zijn vatbaarder dan de daar aanwezige Europeanen en Amerikanen. Infectie-ziekten, zittend leven, slapen onder den blooten hemel, e. d. verhoogen de vatbaarheid.

Het incubatie-tijdperk loopt van dagen tot weken. Men onderscheidt een acuten vorm, waarbij na een paar dagen de dood volgt en een chronischen, welke veelal in genezing overgaat. Volgens SCHEUBE zijn vier vormen te onderscheiden. Vooral worden de zenuwen van de ledematen en van het hart aangetast en naar het meer of minder op den voorgrond treden dezer symptomen en het meer acuut of chronisch verloop onderscheidt men de verschillende vormen.

Meestal volgt genezing; in andere gevallen blijven zenuwstoornissen voor het geheele leven achter. Het verloop kan maanden en jaren duren. Verwisseling is mogelijk met: meningitis spinalis, tabes dorsalis, progressieve spieratrofie, ankylostomatose en trichinose.

Een specifiek geneesmiddel bestaat er niet. Van gunstigen invloed is veranderen van klimaat en verplaatsing der zieken van de beri-beri-streken naar gezonde, hoog gelegen plaatsen. In het begin kan een zeereis gunstig werken. De verdere behandeling is symptomatisch. Volgens SCHEUBE werken prophylactisch: goede reiniging van den bodem door draineeren en kanaliseeren en zorgen voor goed drinkwater en goede voeding; woonplaatsen met ondoordringbaren bodem zijn uitstekend.

EYCKMAN heeft beri-beri bij apen en konijnen waargenomen; hij vond in het ruggemerg geen anatomische veranderingen. LACERDA ontdekte bij paarden en varkens op het eiland Marajo een epizoötie, die door groote zwakte, ataxie en verlamming der achterbeenen gekarakteriseerd was en veel overeenkomst met beri-beri vertoonde. Hij vond in het water van het meer Arary micro-

organismen, behoorende tot de groep der ascomyceten en zag dat entingen met culturen er van bij konijnen, varkens, vogels en apen symptomen te voorschijn riepen, overeenkomende met die van beri-beri. Volgens SCHNEIDER komt deze ziekte bij honden, runderen en schapen voor.

A. v. H.

DR. WEISSER en DR. A. MAASSEN. De aetiologie der Texas-koorts. — Aan de Berliner thierärztliche Wochenschrift 1895, n°. 22, ontleenen we daaromtrent het volgende :

Onder de ladingen rundvee, die respectievelijk 26 September en 19 October te Hamburg uit New-York werden aangevoerd, kwam Texas-koorts voor (zie hiervoor dit Tijdschrift, Deel XXII, afl. 3, bl. 207—210). Uit de onderzoekingen van WEISSER en MAASSEN, welke gestorven runderen, behoorende tot de laatste zending, betreffen, blijkt het volgende :

Bij pathologisch-anatomisch onderzoek waren de lymfklieren (in casu de boegklieren) vergroot, aan de oppervlakte iets rooder van kleur, op doorsnede grauwrood en zeer vochtrijk. De milt bleek sterk vergroot, van buiten donkerbruin van kleur. De kapsel was dun en gespannen, de pulpa donkerbruin tot zwart en week. De Malpighische lichaampjes en de trabekels waren moeielijk te onderkennen. De lever vertoonde een geelbruine kleur, was vergroot, bloedarm, week en vettig gedegeneerd. De galblaas en de galbuizen bleken met een donkergroene, dikvlocibare, van vlokken voorziene gal gevuld, terwijl het slijmvlies daarvan sterke vulling der vaten en geringe bloeditstortingen vertoonde.

De nieren waren vergroot, donkerbruin van kleur en week ; de kapsel was gemakkelijk te verwijderen en het omgevende vet met een roode vloeistof doordrenkt. Op de oppervlakte waren de nieren glad, op doorsnede vertoonde de mergsubstantie een sterke roode kleur en was met roode strepen doortrokken. De urine in het nierbekken was donkerrood en troebel, het slijmvlies iets gezwollen en hier en daar voorzien van bloeditstortingen. Op het visceraal blad van het pericardium waren petechiën aanwezig. De hartspier was geelrood van kleur, troebel, week en murw ; in de linker kamer waren sub-endocardiale bloeditstortingen. Het bloed was vloeibaar en lakachtig van kleur.

Entingen bij muizen, konijnen en marmotjes, of voederproeven

bij konijnen en muizen mislukten. Het cultiveeren der smetstof in bouillon, agar, bloedserum en gelatine gelukte evenmin.

Het best toont men de parasieten aan volgens de methode van EHRLICH. Bloederig weefsel uit de nier wordt op een dekglasje dun uitgestreken, daarna gefixeerd door het 2 uur lang tot 110° C. te verhitten en vervolgens met een alcalische methyleenblauw- of gentiaanviolet-oplossing gekleurd. De roode bloedlichaampjes ziet men dan als witte, soms iets geel gekleurde schijven, waarin de protozoën voorkomen, gelijkende op coccen of diplococcen. Komen ze gepaard in één bloedlichaampje voor, dan vertoonen ze meer een langen vorm of soms een peervorm. Zelden zijn er meer dan twee in één bloedlichaampje aanwezig; wel bevinden ze zich nog al eens er buiten. Het breedste einde van het protozoön, wanneer deze meer een langen vorm heeft, kleurt gemakkelijker dan de rest, wat vooral duidelijk te zien is bij aanwending van alcalisch methyleenblauw. Fuchsine, methyleengroen, gentiaanviolet en crystalviolet zijn voor de kleuring eveneens goed te gebruiken.

Bij weefselpraeparaten zijn haematoxyline, methyleenblauw en gentiaanviolet goede klettrstoffen; de beide laatste moeten echter, als heldere solutie, 24 uur inwerken. In de hartspier en in de nieren vindt men doorgaans besmette bloedlichaampjes; in de lever, in de milt en in de boegklieren is dit minder het geval. De parasieten veroorzaken het verval der roode bloedlichaampjes.

De meening van BILLINGS als zou de Texas-koorts door een soort van eivormige bacterie veroorzaakt zijn, wordt door deze onderzoekingen niet bevestigd.

Volgens MAASSEN en WEISSER is Texas-koorts nog te verwarren met een runderziekte, voorkomende in Kaapland en in de Transvaal en aldaar bekend onder den naam van „red water” (zie dit Tijdschrift, Deel XXII, afl. 4, bl. 251—253).

BABÈS meent (*Comptes rendus de l'académie des sciences*, 1888) bij runderen en schapen in Roemenië ziekteverschijnselen en parasieten gevonden te hebben, zooals ze bij Texas-koorts voorkomen.

STARCOVICI rekent de bij deze drie runderziekten gevonden parasieten voor protozoën, welke een overgangstrap tot bacteriën vormen. Hij noemt ze alle drie „*Babesia*” en onderscheidt de soorten:

1. *Pyrosoma bigeminum* (SMITH) voor de Texas-koorts;

2. *Babesia bovis* (BABÈS) voor de heerschend optredende haemoglobinurie onder de runderen in Roemenië;

3. *Babesia ovis* (BABÈS) voor een onder schapen heerschend optredende ziekte „Carceay” genoemd. A. v. H.

NOCARD, **Opmerkingen over epizoötisch verwerpen** (Recueil de méd. vét. 1895, n°. 16; Schweizer-Archiv für Tierheilkunde, Bd. 37, Heft 2).

Aan bovenstaande tijdschriften wordt het volgende ontleend.

1°. Veelal wordt de infectieuze abortus in een stal gebracht door het aankopen van een drachtige koe. Verwerpt deze, dan volgen de runderen, welke bij haar in de buurt staan, zoodat ten slotte de geheele stal geïnfecteerd is. In een eenmaal besmetten stal is de smetstof moeielijk te vernietigen en kan daar jaren achtereen aanwezig blijven.

2°. Brengt men in een besmetten stal drachtige koeien, afkomstig van niet geïnfecteerde stallen, dan zal bij die koeien, waarbij de drachtigheid reeds in een vergevorderd stadium verkeert, gewoonlijk geen abortus optreden; bij de andere echter meestal wel.

3°. Zelden verwerpt een koe vóór de 4de maand der drachtigheid; daarna kan het ten allen tijde geschieden.

4°. Meestal is de verworpen vrucht dood, in enkele gevallen leeft zij nog en kan zelfs goed ontwikkeld en krachtig zijn. Leven de vruchten, dan gaan ze toch in 90 0/0 van de gevallen dood; ze zuigen niet meer, krijgen diarrhee en sterven dan spoedig.

5°. Het ontruimen van den stal zonder nauwkeurige desinfectie is niet voldoende om onbesmette dieren, daarin gebracht, onaangetast te houden.

6°. Heeft een rund (door een infectieuze oorzaak) verworpen, dan is het voor de voortteling verloren, daar het of onvruchtbaar blijft of later opnieuw verwerpt; uitzonderingen komen zelden voor. Het best is zulke dieren vet te mesten.

7°. Ouderdom, ras en voedingstoestand hebben geen invloed op het verwerpen, zoodat primipara er even vatbaar voor zijn als multipara.

8°. Aan een koe, die binnen eenige dagen zal verwerpen, merkt men niets abnormaals; soms ziet men bij nauwkeurige waarneming dat de vulva iets gezwollen is, de zitbeenderen sterk pro-

mineeren en dat bij primipara de uier zwelt. Neemt men deze symptomen waar, dan moet men het dier direct afzonderen.

9°. De uitdrijving van de vrucht geschiedt gemakkelijk, maar de secundinae blijven gewoonlijk achter; de manueele verwijdering gaat, wegens de innige verbinding van de secundinae met den uterus, moeielijk.

10°. Het vruchtwater is troebel en vuil; de nageboorte is in ontbinding, met etter bedekt, terwijl de koe langen tijd na het verwerpen nog navuil ontlast. In het vruchtwater, aan de vrucht en in de uitvloeiingen der vulva bevindt zich na en soms vóór het verwerpen de ziekteoorzaak.

11°. De infectie geschiedt doordat de smetstof langs de vulva in den uterus geraakt, en de opneming van de smetstof komt tot stand, omdat de vulva, bij het liggen der koe, met smetstof bevattende zaken in aanraking komt. Eerst langen tijd na de infectie werkt het contagium pathogeen op het foetus.

Prophylaxis. 1°. Pas aangekochte drachtige koeien zet men zoolang afzonderlijk, totdat ze normaal hebben gekalfd.

2°. Heeft men geen afzonderlijken stal, dan zet men iedere verdachte koe alléén en desinfecteert haar plaats en de groep nauwkeurig.

3°. Heeft een koe verworpen, dan moet men ze direct van de andere afzonderen, de vrucht en de secundinae vernietigen (liefst verbranden), den bodem zorgvuldig schoonmaken en van de andere koeien dagelijks de vulva met haar omgeving reinigen.

4°. Is de stal geïnfecteerd, dan handelt men als volgt:

a. Men wast iederen morgen zorgvuldig den staart, den anus, de vulva en het perineum van elke koe met één der volgende antiseptica.

1°. Een creoline-solutie van 4 0/0.

2°. Een mengsel van 10 gram sublimaat, 100 gram zoutzuur en 20 liter regenwater.

b. Eenmaal per week wordt de bodem nauwkeurig schoongemaakt en daarna overgoten met een creoline- of sulfas cupri-solutie (40 gram op 1 liter regenwater).

Is een koe reeds geïnfecteerd, dan geven deze maatregelen niets meer; gaat men er echter geregeld mede door, dan kan men daardoor het verder optreden van infectieusen abortus in den stal tegengaan.

A. v. H.

Anti-diphtheritisch genees-serum. — Dr. C. H. H. SPRONCK, hoogleeraar aan 's Rijks universiteit te Utrecht en Dr. A. W. H. WIRTZ, directeur van 's Rijks veeartsenijschool aldaar, hebben aan de burgemeesters van eenige gemeenten het volgend schrijven gericht :

De ondergeteekenden hebben de eer u kennis te geven, dat zij aan het einde van het vorig jaar een aanvang hebben gemaakt met de kostelooze bereiding van anti-diphtheritisch genees-serum, waartoe particuliere bijdragen uit verschillende oorden des lands hun de gelegenheid hadden geopend; dat zij voornemens zijn met de bereiding voort te gaan zoolang hun daartoe financiëele steun zal worden geschonken en dat zij thans in staat zijn dat serum kosteloos beschikbaar te stellen voor zoover de voorraad strekt.

Zijn Excellentie de Minister van Binnenlandsche Zaken heeft in dato 27 December 1894 bepaald, dat het serum voor die particuliere bijdragen door de ondergeteekenden kosteloos te bereiden en te verstrekken, enkel verstrekt mag worden aan on- en minvermogenden, alsmede aan instellingen van weldadigheid. Ingevolge die bepaling richten zij tot u het verzoek hun te willen mededeelen, of door u gelegenheid kan worden gegeven dat in uw gemeente kosteloos worde gevestigd een depot, waar dat serum op voorschrift van de geneeskundigen, door een apotheker zal worden verstrekt.

Bij zulke regeling zou echter onmisbaar zijn de voorwaarde, dat op elk zoodanig voorschrift van een geneeskundige een verklaring van uwentwege voorkomt, dat de persoon of de personen, ten behoeve van wie het voorschrift is gedaan, on- of minvermogend zijn.

Mocht door u goedgevonden worden, dat uit het eventueel in uw gemeente te vestigen depot tevens verstrekking zal plaats hebben ten behoeve van lijdens aan diphtherie in naburige gemeenten, op voorwaarde dat de voorschriften daartoe zijn voorzien van de vorenbedoelde verklaring vanwege den betrokken burgemeester, dan zou daardoor het algemeen belang zeer gebaat kunnen worden en het sanitair belang uwer gemeente, bij die bestrijding van diphtherie in haar nabijheid, bijzonder worden gediend.

Het zou den ondergeteekenden hoogst aangenaam zijn, zoodra mogelijk een gunstig antwoord op hun verzoek te mogen ontvangen (Telegraaf van 29 Mei 1895).

Bestrijding van zoogenaamde kalverziekte. — Bij Ministeriël schrijven aan de districtsveeartsen van 22 Februari 1892, werd hun opgedragen, met medewerking van de veeartsen en zoo noodig ook van de maatschappijen van landbouw of veeteelt in hun districten, die door hen zou kunnen worden ingeroepen, de noodige gegevens te verzamelen, om vóór 1 September van dat jaar van advies te dienen omtrent de vraag, wat van Regeeringswege kan worden gedaan tot verspreiding van meer licht over de zoogenaamde kalverziekte en tot voorkoming van de na-deelige gevolgen voor onzen veestapel.

De door de Regeering ontvangen rapporten van de districtsveeartsen werden bij Ministeriël schrijven van 2 Februari 1893 gesteld in handen van den directeur van 's Rijks veeartsenijschool te Utrecht, die omtrent deze ziekte in hoofdzaak het volgend verslag heeft uitgebracht.

Voor zooverre uit de ingekomen rapporten blijkt, zou een heerschende ziekte onder de pasgeboren kalveren eigenlijk alleen in de provincie Friesland zijn waargenomen, maar ook in Utrecht, doch bij lange na niet algemeen verbreid, voorkomen.

De districtsveearts, die van 1871 tot 1888 als gemeente-veearts te Leeuwarden gevestigd was, deelt mede, dat de bedoelde ziekte destijds een ware ramp in de provincie Friesland was.

Vraagt men nu wat overigens omtrent die ziekte uit Friesland bekend werd, dan verdient het volgende opgemerkt te worden.

In de van Regeeringswege van 1851 af tot en met 1860 opgemaakte en uitgegeven verslagen vindt men met geen enkel woord melding gemaakt van ziekte onder de kalveren in Friesland.

Met 1 Januari 1871 trad het veeartsenijkundig staats-toezicht in werking en in zijn verslagen is over de bedoelde ziekte niets te vinden omtrent de jaren 1871 tot en met 1880. Wel wordt daarin met enkele woorden over veelvuldig waargenomen maag-darmcatarrh bij jonge kalveren gesproken in de jaren 1881, 1884, 1886, 1887 en 1890. Eerst in het verslag over 1891 wordt er de aandacht nadrukkelijk op gevestigd en opgemerkt, dat veeartsenijkundige hulp daarvoor zelden wordt ingeroepen.

Uit het rapport van den districtsveearts te Leeuwarden van 5 September 1892 blijkt, dat de Friesche Maatschappij van Landbouw zich per advertentie in de dagbladen tot de veehouders had gericht, dat Gedeputeerde Staten zich tot de burgemeesters gewend hadden en dat de districtsveearts zelf de medewerking

van alle veeartsen in de provincie had ingeroepen — maar dat al die vereende pogingen, om met het voorkomen van gevallen der kalverziekte bekend te worden, een schraal resultaat hebben opgeleverd. Slechts eenige keeren is hij er door in de gelegenheid gekomen, om zieke en doode kalveren te onderzoeken.

Naar de bevinding bij die gevallen te oordeelen, scheen de bedoelde ziekte eensdeels te zijn een infectieuse darmziekte, anderdeels een infectieuse bloedziekte of wellicht beide, namelijk de eene als gevolg van de andere of omgekeerd, terwijl, voor zoover hierbij gebleken is, de gewone wijze van infectie niet door den navel, maar in elk geval veel meer door den mond scheen te hebben plaats gehad.

Na de uitkomst van al die pogingen in het voorjaar van 1892 koesterde genoemde districtsveearts de hoop, dat een volgend jaar, als de zaak nog in ruimer kring bekend geworden en besproken zou zijn, gedurende den kalftijd de veehouders in hun eigen belang van meer medewerking zouden doen blijken. Daarentrent is hij evenwel niets te weten gekomen en het komt hem voor, dat de onverschilligheid hunnerzijds in deze tamelijk dezelfde is gebleven.

Omtrent de aanleiding tot het ontstaan van het darmlijden en van de bloed-infectie bij deze ziekte, of ziekten der kalveren, is slechts weinig bekend, niet alleen ten onzent, maar ook in tal van andere landen, waar men met dezelfde ziekte der pas geboren dieren, bepaaldelijk ook der kalveren, te doen krijgt als hier te lande.

Omtrent één punt echter is men het eens, althans nagenoeg eens, op grond van ruime ervaring: hoe eer een pas geboren kalf onttrokken wordt aan de plaats in den stal, waar onder de kalveren de bedoelde ziekte voorkomt of voorgekomen is, des te zekerder zal het er van vrij blijven; wordt het onmiddellijk na de geboorte uit dien stal verwijderd, dan is het zoo goed als zeker, dat het niet zal worden aangetast. De oorzaak der ziekte moet zich bijgevolg bevinden ter plaatse, waar te voren gevallen er van voorgekomen zijn.

Daaruit volgt van zelf, dat door grondige reiniging en ontsmetting tijdens den zomer van de bedoelde plaats of plaatsen in den stal of nog veiliger van den geheelen stal, de zich daar bevindende infectie-stof vernietigd of onschadelijk gemaakt en zoodoende de ziekte voorkomen zal kunnen worden. Bij het gros

der veehouders komt men echter met dergelijke overwegingen en raadgevingen, tegenover hun eigen meeningen in zake van voorkoming van veeziekten, in den regel niet veel verder.

Op grond van bovenstaande en andere feiten nu, komt de directeur van 's Rijks veeartsenijschool tot het volgende besluit. Wil men een onderzoek naar den aard van de oorzaak of oorzaken dezer ziekten instellen, dan schijnt het vooreerst het best, dat door tusschenkomst van den districtsveearts te Leeuwarden bij voorgekomen ziektegevallen, die hem daartoe het meest geschikt schijnen, pas gestorven kalveren gezonden worden naar de Rijks veeartsenijschool.

De aldaar met het onderwijs in algemeene ziektekunde en ziektekundige ontleedkunde, en als onderdeel daarvan met pathologische bacteriologie belaste leeraar zal alsdan in de gelegenheid komen, om onderzoekingen, als de voren vermelde, dienaangaande te kunnen instellen, terwijl alsdan tevens aldaar infectie-proeven op kalveren kunnen genomen worden met darminhoud van zieke kalveren en met daaruit gekweekte bacteriën.

De directeur zelf verklaart zich gaarne tot medewerking bij het nemen dier proeven bereid (Telegraaf van 20 Mei 1895).

Bijdrage tot het spoedig maken der diagnose van kwade-droes door de methode van Straus (Levy en Steinmetz, Berl. klin. Wochenschr., 1895, n°. 11). — Voor het spoedig met volledige zekerheid stellen der diagnose van kwade-droes bestaat een zeer eenvoudige proef bij dieren. Men brengt het verdachte materiaal onder de noodige voorzorgsmaatregelen in de buikholte van een cavia. Twee tot drie dagen, soms iets langer, na deze operatie, begint, wanneer het entmateriaal werkelijk kwade-droes-bacteriën bevat, bij de mannelijke caviae het scrotum rood en warm te worden en kunnen de testikels niet meer door den open processus vaginalis in de buikholte worden teruggebracht. Ten gevolge van een adhaesief ontstekingsproces, dat in de tunica vaginalis zetelt, is de tot nu toe beweeglijke testikel voor anker gelegd. Wordt het dier thans gedood, dan vindt men in deze tunica vaginalis een kaasachtig ontstekingsproduct, waarin zeer gemakkelijk de kwade-droes-bacillen kunnen worden aangetoond en waaruit men door middel van de aardappel-cultuur de karakteristieke, in het begin barn-

steen-geel en later meer donker wordende cultuur dezer microben kan verkrijgen.

Deze methode wordt door LEVY en STEINMETZ ten onrechte de methode van STRAUS genoemd. Deze toch beschreef dit verschijnsel eerst in 1889 in de *Archives de médecine expérimentale*, terwijl LÖFFLER in de *Arbeiten aus dem Kaiserlichen Gesundheitsamte* van 1886 het reeds in al zijn bijzonderheden heeft medegedeeld.

Referent kan uit eigen, vele malen opgedane ervaring de bovenvermelde methode ten zeerste aanbevelen. Het schijnt dat het genitaal-apparaat der caviae bijzonder gevoelig is voor de infectie met kwade-droes-gif. Niet alleen geldt dit voor de mannetjes, maar ook voor de wijfjes. Brengt men namelijk in het peritoneum van een vrouwelijke cavia kwade-droes-gif, dan ontstaat in de labia majora een ontstekingsproces, volkomen identiek met het in de tunica vaginalis bij de mannetjes optredende, en met evenveel gemak kan uit het daar aangetroffen exsudaat de kwade-droes-microbe in reine cultuur worden gekweekt. Ook dit feit was reeds aan LÖFFLER bekend. De aandoening der labia volgt niet zoo constant als de ontsteking van de testis bij het mannetje. Ref. zag eenmaal bij een zijner proefdieren een zoo belangrijke vaste zwelling der labia ontstaan, dat het niet meer mogelijk was den kwikbol van een zeer kleinen thermometer in het rectum te brengen om de temperatuur op te nemen.

LEVY en STEINMETZ wijzen er nog op dat, wanneer de ent-massa wordt ingespoten, men zorg moet dragen de canule niet te laag in het abdomen te steken, daar men alsdan gevaar loopt de vesiculi seminales te laedeeren. Deze zijn zeer groot, gemakkelijk beweeglijk en steken ongeveer 3—4 cM. boven den fundus van de vesica uit.

Door middel van de entproef gelukte het hun in 3 dagen de diagnose kwade droes met zekerheid te stellen bij een paard, dat reeds sedert maanden aan een verdachte uitvloeiing uit den neus leed (*Weekblad Tijdschrift voor Geneeskunde*).

DE HAAN.

MAATSCHAPPIJ TER BEVORDERING
DER VEEARTSENIJKUNDE.

BIBLIOTHEEK VAN HOLLANDSCHE VEEARTSENIJ-
KUNDIGE WERKEN.

9de *vervolg.*

Voor de bibliotheek zijn ontvangen:

Van den Heer L. BOOGAERT te Utrecht:

JACOB VAN DAM, landman en veearts, *Gedichten*. Haarlem,
WED. A. LOOSJES Pz., 1821.

F. C. HEKMEIJER, *De ziekten van den mensch die
ontstaan ten gevolge van besmetting door ziekten van die-
ren*. Naar het Hoogduitsch van B. RITTER. Amersfoort, W. J.
VAN BOMMEL VAN VLOTEN, 1850.

Van den Heer J. J. U. SMITS te Deventer:

J. J. U. SMITS, *Maatregelen ter bestrijding van mond- en
klatuwzeer*. Deventer, Grasmaand 1895 (Overgedrukt uit de
Provinciale Overijselsche en Zwolsche Courant).

Van den Heer H. J. C. VAN LENT te Tiel:

A. VAN LEEUWEN, *Uitoefenen van burgerpraktijk door
paardenartsen* (*Nederlandsch Landbouwweekblad* n°. 20,
1895).

Van den Heer D. A. DE JONG JZN. te Leiden:

*Verslag der vee- en vleeschkeuring te Leiden
over 1894.*

Van den Heer H. A. VERMEULEN te Utrecht:

G. J. HENGEVELD, *Het rundvee*, zijne verschillende soorten,
rassen en veredeling. Tweede druk. Eerste deel. Haarlem, de
Erven LOOSJES, 1865.

Van den Heer D. F. VAN ESVELD te Utrecht:

*Verslag van de werkzaamheden der Commissie van
toezicht op vee en vleesch in de gemeente Utrecht
van de jaren: 1874, '81, '82, '84, '87, '90, '91, '92, '93 en '94.*

Instructie voor de keurmeesters van het vee en vleesch te Utrecht, vastgesteld op 13 Januari 1863.

Idem — idem — vastgesteld op 7 Juni 1887.

Verordening op de heffing van keurloonen van vee en vleesch in de gemeente Utrecht, vastgesteld op 16 Februari 1865.

Verordening voor het toezicht op het vee en vleesch in Utrecht, vastgesteld op 17 Juni 1880.

Verordening op het houden en slagten van vee, mitsgaders op het invoeren, vervoeren, keuren en verkoopen van vee en vleesch te Utrecht, vastgesteld 25 October 1881.

Voorstel der Commissie van toezicht op vee en vleesch te Utrecht tot wijziging der „Verordening op het houden en slachten van vee, enz. (zie hierboven), ingezonden Maart 1885.

Ontwerp-Verordening op het houden en slachten van vee, enz., volgens het voorstel van de Commissie van toezicht op vee en vleesch te Utrecht, April 1885.

Strafverordening n°. 17, op het houden en slachten van vee, mitsgaders op het invoeren, vervoeren, keuren en verkoopen van vee en vleesch te Utrecht, vastgesteld op 22 April 1886, met een drietal wijzigingen, nl. van de artt. 37, 38 en 39, op 25 November 1886, artt. 16 en 27 op 28 Februari 1889 en art. 7 op 1 Mei 1890.

Belastingverordening n°. 20, op de heffing van keurloon van vee en vleesch te Utrecht, vastgesteld op 1 October 1891.

Strafverordening n°. 14, op het houden en slachten van vee, mitsgaders op het invoeren, vervoeren, keuren en verkoopen van vee en vleesch te Utrecht, vastgesteld op 24 December 1891.

Idem — Verordening tot wijziging der strafverordening n°. 14, vastgesteld op 22 December 1892.

Huishoudelijke verordening n°. 32, regelende de benoeming en den werkring der Commissie van toezicht op vee en vleesch te Utrecht, vastgesteld op 5 October 1893.

Idem n°. 33, tot regeling van den rang, het getal, de bezoldiging en de wijze van benoeming van de keurmeesters van vee en vleesch te Utrecht, vastgesteld op 5 October 1893.

Vijf stukken uit dag- en weekbladen (1889 en 1890), betrek-

king hebbende op de keuring van vee en vleesch te Utrecht en het oprichten van een abattoir aldaar.

Van den Heer J. ATTEMA CZN. te Koudum (al deze boeken in één band):

PETRUS CAMPER, Lessen over de thans zweevende vee-sterfte. Leeuwarden, H. A. DE CHALMOT, 1769.

PETRUS CAMPER, Voorlooper van waarneemingen omtrent de uitslag van de inëntinge der besmettelijke vee-ziekte op een honderd en twaalf hokkelingen. Leeuwarden, H. A. DE CHALMOT, 1769.

W. L. VEERMAN, Verhandeling over de thans woedende smetziekte onder het rundvee. Maassluis, NICOLAAS VAN DER BURGH, Leiden, J. H. VAN DAMME, 1769.

EELKO ALTA, Nodige raadgevingen aan overheden en ingezetenen dewelke in het bijzonder voor den Boer in deeze akelige omstandigheden, waarin het vaderland zig door de Ziekte van het Rundvee thans bevind, van zeer veel nut kunnen zijn. Leeuwarden, H. A. DE CHALMOT, 1769.

Remedien tegen de contagiouse Siekte onder de paarden en hoornbeesten. Leeuwarden, TOBEAS VAN DESSEL, 1732.

REINER FONTEIN, De kunst van het oordeelen over paarden, van BOURGELAT. Uit het Fransch vertaald. Amsterdam, VNKEMA & TIEBOEL, Harlingen, VOLKERT VAN DER PLAATS JUNIOR, 1770.

ABT DE VILLERS, Kunst om paarden te kennen, mitsgaders om derzelven ziekten en gebreken te geneezen door beproefde middelen, benevens een nette beschrijving van de aderen van een paard, om welke oorzaaken, en waar men hetzelfde moet doen aderlaaten. In het Nederduitsch vertaald door? Amsterdam, GERRIT BOM, 1765.

Van den Heer W. C. SCHIMMEL te Utrecht:

Levensbeschrijvingen van beroemde honden of merkwaardige voorbeelden van derzelve uitmuntende hoedanigheden. Naar het Fransch van A. F. J. FREVILLE. Nijmegen, J. F. THIEME, 1832.

SERVAAS DE BRUIN, De kunst om honden te dresseeren naar eene gemakkelijke nieuwe methode door ED. ZBORZILL. Utrecht, GEER. VAN DER POST, z. j.

JOHN CLATER, Natuur- en huishoudkundige historie der hon-

den of onderrigt hoe men honden opvoeden, oppassen en gewennen kan. Vierde druk. Naar de 34ste Engelsche uitgave bewerkt door? Utrecht, C. VAN DER POST JR., 1866.

W. BAVINK, De jachthonden, hunne afrigting op loopend, vliegend en waterwild, verpleging en de behandeling der in- en uitwendige ziekten. Tweede uitgave. Naar het Engelsch van H. ROBINSON. Utrecht, B. DEKEMA, 1871.

D. KANIS, De hondendokter. Gouda, G. B. VAN GOOR ZONEN, 1877.

J. C. ROUGEMONT, Verhandeling over de gevolgen der beet van dolle dieren, over de watervrees en hare onderscheidene soorten. Prijsvraag, bekroond door het Utrechtsch Genootschap van Kunsten en Wetenschappen. Hollandsche en Fransche tekst. Achtste deel der verhandelingen van dat Genootschap. Utrecht, J. DE WAAL SZ., 1794.

G. GREEVE, Iets over de honds dolheid. Utrecht, PADDENBURG en COMP, 1837.

A. LUIJTEN, Hondsdolheid en watervrees. Schoonhoven, S. E. VAN NOOTEN, 1847.

F. C. HEKMEIJER, Hondsdolheid, over de kenteekenen en verschijnselen dezer ziekte bij den hond. Uit het Fransch van H. BOULEY. Utrecht, J. G. BROESE, 1865.

G. J. HENGEVELD, Wenken over de honds dolheid. 's-Gravenhage, J. BRUNT, Dz. (firma J. K. DE LIEFDE), z. j.

W. BAVINK, De honds dolheid. Amsterdam, SCHELTEMA en HOLKEMA, z. j.

Een aandoenlijk verhaal (Runderpest in Indië). Indische Polichinel van 12 Augustus 1882.

J. DE MAN, Nog een getuige omtrent de veepest op West-Java. Landbouw-courant van 16 Februari 1882.

D. DRIESSEN, Over bloedverwantschap, temperament, constitutie. Overdruk uit de Vecartsenijkundige Bladen voor Nederl. Indië, Deel IV, afl. 3.

J. G. J. VAN DEN BOSCH, De veredelde schapenteelt. Bekroond antwoord op eene door de Zeeuwsche Commissie voor Landbouw uitgeschreven prijsvraag. Middelburg, U. F. AUER, 1843.

W. C. SCHIMMEL, Het hoefbeslag der paarden van het leger. De Militaire Spectator, 55ste Jaargang, n°. 3. Breda, BROESE & Co. 1886.

W. C. SCHIMMEL, Winterbeslag van W. A. H. VAN HORSEN,

De Militaire Spectator, 58ste jaargang, n°. 5. Breda. BROESE & Co., 1889.

W. C. SCHIMMEL, Aankondiging van „Het hoefbeslag”, Handleiding tot eene rationeele uitoefening van het hoefsmidsvak, door J. B. H. MOUBIS. De Militaire Spectator, 58ste jaargang, n°. 12. Breda, BROESE & Co., 1889.

W. C. SCHIMMEL, Aankondiging van: Beknopte handleiding tot de Paardenkennis, door J. VAN DE VELDE. De Militaire Spectator, BROESE & Co., 1890.

De ondergeteekende die, op verzoek van het Hoofdbestuur der Maatschappij, voorloopig nog de zorg voor de bibliotheek op zich neemt, wekt alle collega's op hem bijdragen te zenden aan zijn persoonlijk adres: Rijks Veeartsenijschool. Alles wat in het Hollandsch verscheen en met de veeartsenijkunde in verband staat, wordt gaarne ingewacht, maar ook stukken door Hollandsche veeartsen in vreemde talen of over andere onderwerpen geschreven.

UTRECHT, 8 Juni 1895.

VAN ESVELD.

NECROLOGIE.

Te Nijkerk (Veluwe) is op 23 Maart 1895 overleden de oudrijksveearts L. J. SMITS, die in 1835 tot veearts werd bevorderd.

PERSONALIA.

Verplaatst: de veearts D. DE FLUITER van 't Zand naar Zeerijp ('t Zand); F. B. VENEMA van Middelstum naar Bedum; J. KRAAMER van Oost- en West-Souburg naar Koudekerke.

Op 21 Mei 1895 werd te Utrecht tot semi-arts bevorderd de veearts S. KNOPS.

Benoemd: tot gemeente-veearts te Nijkerk (Veluwe) H. REMMELTS te Bellingwolde.

Geplaatst: te Deventer de paardenarts 2de klasse J. VAN DE VELDE.

Verlof verleend: naar Europa, voor den tijd van één jaar aan den gouvernements-veearts C. G. A. A. ROUIJER te Kediri.

VEEARTSENIJKUNDIG STAATSTOEZICHT.

Bij Koninklijk besluit van 17 April 1895, n°. 1, is met ingang van 9 Mei 1895 benoemd tot plaatsvervanger van den districtsveearts, wien Arnhem als standplaats is aangewezen, de vecarts TH. H. L. ARNTZ te Nijmegen.

De Ministers van Binnenlandsche Zaken en van Financiën brengen ter kennis van belanghebbenden, dat met afwijking van de verbodsbepalingen, vervat in het Koninklijk besluit van 8 December 1870, wordt toegestaan ten aanzien van den invoer uit Duitschland en België van rundvee en schapen, bestemd voor de slachtbank, daaronder begrepen de exportslachterijen, op de volgende voorwaarden:

1°. dat aan het grensstation worde overgelegd een ambtelijke verklaring van de overheid van de plaats van herkomst, binnen de laatste 8 dagen afgegeven, ten bewijze:

a. dat het vee, waarvan de leeftijd en het signalement te vermelden zijn, gedurende de laatste 20 dagen aldaar verblijf heeft gehouden, en

b. dat aldaar, benevens binnen een afstand van 10 K.M., in de laatste 120 dagen geen besmettelijke longziekte en in de laatste 20 dagen geen veepest, geen mond- en klauwzeer en geen schaapspokken zijn voorgekomen;

2°. dat het vee, bij aankomst aan het grensstation, door den districtsveearts of een zijner plaatsvervangers zij gekeurd en gezond bevonden, ten bewijze waarvan door hem, die het onderzoek heeft verricht, een aantekening op de bovenbedoelde verklaring is te stellen;

3°. dat het vervoer van het vee van het grensstation naar de plaats van bestemming geschiede per spoor zonder overlading, in afzonderlijke, gesloten en verzegelde wagens;

4°. dat het vee op de plaats van bestemming onder politietoezicht zoowel ontladen als vervoerd worde naar de slachtplaats, alwaar het van ander vee afgezonderd is te houden en binnen 24 uur, mede onder politietoezicht, moet worden geslacht, alles onverminderd zoodanige voorzorgen van bijzonderen aard, als ter wering van besmetting wegens plaatselijke omstandigheden

door Harer Majesteits Commissarissen in de onderscheidene provinciën bovendien mochten worden voorgeschreven (Staatscourant van 22 Mei 1895).

OVERZICHT VAN HET VERSLAG AAN DE KONINGIN-WEDUWE-REGENTES OVER 1893¹⁾.

Het „Verslag van de bevindingen en handelingen van het Veeartsenijkundig Staatstoezicht over het jaar 1893” bevat o. m. het volgende.

Op 1 Januari 1894 waren aan het Veeartsenijkundig Staatstoezicht verbonden 9 districtsveeartsen en 79 plaatsvervangers. De veeartsenijkundige praktijk werd uitgeoefend door 222 veeartsen en 215 empiristen.

Omtrent veeziekten, die niet in de Koninklijke besluiten als besmettelijk zijn vermeld, wijzen wij slechts op de volgende:

Tuberculose werd veelvuldig waargenomen. Aan het abattoir te Amsterdam bij rundvee 5.2 pct., bij varkens 1.15 pct. en bij kalveren 0.098 pct.; te Rotterdam bij 3 pct. der runderen en 0.5 pct. der varkens. Bij de noodslachtingen in Zuid-Holland, door veeopzichters onderzocht, werd 15 pct. der runderen tuberculus bevonden, eveneens in Nederweert.

In Utrecht kwam de ziekte bij 1.4 pct. der geslachte runderen en bij 0.2 pct. der geslachte varkens voor; te Schiedam bij 4 pct. der runderen; bovendien wordt o. a. melding gemaakt van 60 gevallen in Noord-Holland (buiten die te Amsterdam), van 31 op Voorne, 26 te Middelburg, enz.

Boutvuur kwam in het Westerkwartier van Groningen en in het zuid-westelijk deel van Drente zeer veel voor en in enkele stallen op het eiland Putten bedroeg het sterftecijfer 50 pct. Evenzoo stierven in Friesland vele kalveren aan deze ziekte, terwijl ook enkele vaarzen en koeien werden aangetast, wat eveneens werd waargenomen in de omgeving van Elburg. In Noord-Brabant

---

1) Dit verslag is in den boekhandel verkrijgbaar voor f 0.50.

wordt meer en meer tegen deze ziekte geënt, maar te Woudrichem, waar de veehouders tegen de inënting waren, stierven 55 dieren.

Kalfziekte eischte in Noord-Brabant talrijke offers, vooral in den herfst, toen de ziekte een uiterst gevaarlijk karakter had, wat ook het geval was in het oostelijk gedeelte van Gelderland en in Overijsel, waar de meeste patiënten aan die ziekte stierven of geslacht moesten worden.

In Noord-Brabant werd een ziekte kort na het kalven waargenomen, die meestal doodelijk verliep, onder verschijnselen van doorloop, donkergekleurde urine en verlamming der achterbeenen. De ziekte onder jonge kalveren werd in Friesland veelvuldig gezien.

Actinomycoze kwam meerdere malen voor, o. a. te Rotterdam bij 15 en te Leiderdorp bij 10 dieren.

Te Wamel werd onder een koppel paarden in de weide stomatitis pustulosa contagiosa opgemerkt, terwijl in een deel van Friesland een aandoening van de tepels bij runderen voorkwam, die voor koepokken werd gehouden.

De houw (keratitis purulenta?) werd dit jaar veelvuldig waargenomen, vooral in Gelderland, Utrecht, Zuid-Holland en Zeeland; de ziekte had een goedaardig karakter.

In Zuid-Holland, nl. te Leiderdorp, Gouda en Oudewater eischte in de maanden Juni en Juli een eigenaardige hersenen hersenvliesontsteking talrijke slachtoffers onder runderen van elken leeftijd. De meeningen omtrent de oorzaak der ziekte, welke een overwegend soporeus karakter heeft, loopen nogal uiteen. De eerste verschijnselen openbaren zich door verminderden eetlust en het geven van weinig melk. De faeces zijn klein gebald, hard, zwart gekleurd en met bloedig slijm bedekt, of wel er bestaat een weinig dunne ontlasting. Verder worden de dieren blind. De pupil is verwijd, de conjunctiva zeer rood gekleurd en de cornea-vaten zijn sterk geïnjecteerd. De cornea is geheel gevoelloos, wat ook met de gevoeligste huidplekken het geval is. De dieren dringen naar voren of tegen voorwerpen aan en blijven in een eenmaal aangenomen stand staan. Bij het gaan wankelen zij of vallen tegen den grond. Het bewustzijn gaat geheel verloren en de mond is soms niet te openen; nu en dan hoort men geloei en tandknarsen. Soms blijven de dieren met het voedsel in den mond staan. Bij sectie blijkt dat de vaten en capillairen van hersen- en ruggemergvliezen sterk zijn geïn-

jiciëerd. Op doorsnede is zoowel de grauwe als de witte hersen-substantie vochtig en glanzend, terwijl kleine extravasaten zichtbaar zijn. In de hersenkamers is een vrij groote hoeveelheid bloedig gekleurd serum. Ook in vroegere jaren werd deze ziekte bij groote droogte waargenomen.

Osteomalacie kwam in het Noorden van Limburg veel voor, onderscheidene dieren stierven of moesten worden afgemaakt. Varkens leden aldaar veel aan rachitis, terwijl osteomalacie vooral bij geiten werd waargenomen in oostelijk Gelderland en Overijsel.

Bloedwateren was in Limburg niet zeldzaam, vooral ook in de omstreken van Maastricht, waar op een nieuw aangelegde weide veel euphorbium voorkwam. Het gebruik van colchicum autumnale, in de weiden langs Geul en Gulp, was voor enkele runderen doodelijk.

Solanine-vergiftiging, na voeding met aardappels (veelal bedorven of geschoten), verliep, zoo niet spoedig verbetering in de voeding kon worden aangebracht, in den regel slecht.

In Zuid-Beierland stierven 3 paarden na het voeren van beschimmelde haver, terwijl ook nu weder in de Groninger Veenkoloniën onderscheidene gevallen werden geconstateerd van vergiftiging met lood of andere metalen in de compost aanwezig.

Herpes tonsurans kwam bij runderen in Zevenbergen, Maashees, Naarden en Venraai voor; de ziekte ging meermalen op den mensch over.

Van besmettelijke ziekten, in de wet opgenomen, kwamen niet voor: veepest der herkauwers, longziekte der runderen en trichinenziekte bij varkens.

Van mond- en klauwzeer bleven Friesland, Groningen en Drente verschoond. In de overige provinciën werden aangestast bij 414 veehouders in 156 gemeenten 8668 runderen, waarvan het meest in Zuid-Holland (4805 gevallen bij 187 eigenaren in 72 gemeenten), 421 schapen in 17 gemeenten en 708 varkens in 37 gemeenten. De maand Januari was de meest ongunstige, daar toen 5214 runderen, 344 schapen en 549 varkens aan de ziekte leden.

Kwadedroes kwam in Groningen, Drente, Gelderland, Zeeland en Limburg niet voor. In de overige provinciën werden 69 dieren aangetast, waarvan 43 alleen in Friesland. Behalve in Friesland, waarvan straks nader, werd malleïne-inspuiting verricht in Overijsel bij 3 paarden en in Zuid-Beveland bij 1.

Schurft kwam bij 15 paarden ter kennis van het Staats-toezicht en bovendien bij 328 schapen, verdeeld over 27 gemeenten en 40 kudden. Alleen Zeeland en Drente bleven van de ziekte verschoond, terwijl Friesland 98, Noord-Holland 68 gevallen opleverde. Bij één schaap te Delft werd sarcoptes- en dermatocoptes-schurft waargenomen.

Alleen in Zuid-Holland en Noord-Brabant werden schaaps-pokken geconstateerd, en wel 333 gevallen in 12 gemeenten onder 33 kudden; bovendien kwam de ziekte bij 3 geiten in Klundert voor. Onteigend en afgemaakt werden 11 dieren, terwijl de verdachte zoo spoedig mogelijk werden geovineerd; de sterfte onder de ingeënte schapen was grooter dan onder de dieren, welke langs natuurlijke wijze ziek waren geworden.

In 208 gemeenten werden 1845 gevallen van besmettelijke vlekziekte bij varkens waargenomen, waarvan 29.3 pct. zijn gestorven, 63.8 pct. zijn geslacht, 3.2 pct. hersteld, terwijl de afloop bij 3.7 pct. onbekend is gebleven. Alleen in Noord-Holland kwamen 1036 gevallen voor.

Van besmettelijke borstziekte, waaraan 8 dieren stierven en waarom 6 werden geslacht, werden in 5 gemeenten 15 gevallen bekend.

Aan miltvuur leden in 145 gemeenten 300 runderen, terwijl bovendien gevallen werden geconstateerd bij: schapen 1, geiten 7, varkens 3 en paarden 13. Te Voorschoten werden door de zorgeloze slachting van een aan miltvuur lijdend rund 2 paarden aangetast.

Hondsdoelheid kwam alleen in de provinciën Noord-Brabant (17), Utrecht (1) en Zeeland (1) voor; 99 honden, 24 katten en 1 geit werden als verdacht afgemaakt en 8 menschen werden gebeten, die allen met goed gevolg de voorbehoedende inenting in het Instituut-PASTEUR te Parijs ondergingen.

Van kwaadaardig klauwzeer (z. g. n. rotkreupel) werden in 7 gemeenten slechts 65 gevallen waargenomen, en wel in Noord-Holland 20, Zuid-Holland 6, Friesland 32 en Gelderland 7.

Uit het algemeen verslag over voorbehoedende inentingen tegen miltvuur en varkensziekte blijkt, dat in Limburg in 5 gemeenten bij 5 eigenaren tegen miltvuur zijn ingeënt: 82 runderen, 4 schapen en 2 paarden; al de ingeënte dieren hebben de kunstbewerking goed verdragen. In Noord-Holland werden te Diemen, Middellie en Sloten geënt 213 runderen, 5 schapen

en 3 paarden (zie de uitvoerige mededeelingen in dit Tijdschrift, Deel XXI, blz. 219).

Een kort verslag van de inenting tegen varkensziekte, van Regeeringswege in Friesland verricht, is reeds opgenomen in dit Tijdschrift, Deel XXI, blz. 254.

Van particuliere zijde werden in Friesland, Groningen en Noord-Holland entingen verricht bij 324 varkens, toebehoorende aan 49 eigenaren in 13 gemeenten. Van de 100 varkens in Friesland stierf er één, waarschijnlijk ten gevolge van een hersenlijden, één verminderde in waarde door de 1ste enting en 2 stierven na de 2de enting aan maligne oedeem. Van de 184 geënte varkens in Groningen stierven er 4, waarvan 3 reeds 4 maanden oud waren, en trad bij 2 hevige reactie op na de eerste enting; 5 varkens verminderden in waarde. Bij de entingen in Noord-Holland betreffende 40 varkens waren de resultaten zoo gunstig mogelijk.

Het algemeen verslag over proefnemingen met inspuiting van malleïne ter onderkenning van kwade-droes, van Regeeringswege verricht, is zeer uitvoerig. De proefnemingen zijn gedaan op 81 paarden, nl. Friesland 65 (in 3 gemeenten), Noord-Holland 9 (in 2 gemeenten), Zuid-Holland 1, Overijssel 5 (in 2 gemeenten) en Limburg 1.

De eerste inspuiting werd bij alle paarden verricht: 26 werden wegens de uitkomst afgemaakt. Tweede inspuitingen ondergingen 46 paarden, waarvan er 4 werden afgemaakt. Derde inspuitingen werden op 37 paarden toegepast en vierde inspuitingen werden gedaan bij 9 paarden, terwijl daarna een dezer paarden nog een 5de en een 6de maal en een ander nog eenige malen ingespoten werd.

De malleïne was verkregen uit het Instituut PASTEUR te Parijs; de gebruikte hoeveelheid wisselde bij de eerste inspuiting van 1—2.5 cM³ af.

Bij 50 paarden steeg de temperatuur 1° C. of meer.

Verhoogingen van 1°—1.5° kwamen voor bij 15 paarden; van deze is geen enkel afgemaakt.

Verhoogingen van 1.5°—2.0° zijn voorgekomen bij 19 paarden; van deze zijn 15 afgemaakt.

Verhoogingen van 2.0° en meer (t/m 2.9°) zijn waargenomen bij 16 paarden; van deze zijn 15 afgemaakt.

Aanvankelijk was bepaald dat een verhoging van 2.0° het bewijs van het bestaan van kwade-droes opleverde, dat een ver-

hooging van 1.0° tot 2.0° het paard aanwees als verdacht van aan die ziekte te lijden, en een verhooging beneden 1.0° het niet bestaan dier ziekte aantoonde. De ervaring van prof. NOCARD heeft echter geleerd dat paarden, waarbij de verhooging 1.5° tot 2.0° bedraagt, als aan kwade-droes (of huidworm) lijdende mogen worden aangemerkt, mits tevens: *a.* het dier lusteloos en loom is, *b.* de zwelling op de plaats van inspuiting een grooten omvang heeft, en *c.* er nog een aanmerkelijke temperatuursverhoging bestaat 24 uur na de inspuiting.

Bij de 15 afgemaakte paarden, waar de temperatuursverhoging 2.0 of meer bedroeg, werden bij 13 verschijnselen in de longen, bij 6 tevens in de lever, bij 3 ook in het slijmvlies der luchtpijp en bij 1 in het neusslijmvlies en in de lymphklieren aangetroffen; 1 paard had slechts in geringen graad longemphyseem. De lijkopening bij de 15 andere paarden, waar de temperatuursverhoging 1.5°—2.0° bedroeg, toonde aan dat bij 14 verschijnselen in de longen voorkwamen, bij 8 tevens in de lever, terwijl bij 1 paard alleen in de lever enkele knobbeltjes werden aangetroffen.

Uit verschillende omstandigheden — vooral opgemerkt bij de paarden der laatste rubriek — komt de rapporteur tot de conclusie dat de hiervoor gestelde 3 voorwaarden, bij paarden die een temperatuursverhoging van 1.5° tot 2.0° vertoonen, niet streng in het oog zijn te houden, zonder gevaar te loopen van te recht verdachte dieren onbesmet te verklaren en vrij te laten. Het algemeen verslag eindigt als volgt: „Of echter anderdeels „de bij sommige afgemaakte paarden aangetroffen, opvallend „geringe ziekelijke veranderingen, namelijk zeer enkele knobbel- „tjes van op zich zelf niet nader bekenden aard, overtuigende „bewijzen mogen heeten van het bestaan hebben van kwade- „droes — blijft een vraag, waarop een alleszins bevestigend „antwoord mij zou toeschijnen vooralsnog een voldoende grond- „slag te missen.”

Het statistisch overzicht over den gezondheidstoestand der legerpaarden werd uitvoerig opgenomen in dit Deel van het Tijdschrift, blz. 90.

De uitvoer van vee naar verschillende landen bedroeg 10549 paarden, 120174 runderen, 91351 varkens, 57849 schapen en 937 geiten, waarvan naar België 3398 paarden, 101192 runderen, 6472 varkens, 57751 schapen en 933 geiten; naar Groot-Brittannië 568 paarden, 219 runderen en 4 varkens; naar Pruisen

6578 paarden, 18452 runderen, 84415 varkens, 51 schapen en 1 geit.

De invoer bedroeg 8812 paarden, 37 runderen, 8 varkens, 6 schapen en 9 geiten, waarvan uit België 1735 paarden; uit Groot-Brittannië 4378 paarden, 4 runderen, 3 varkens en 6 schapen; uit Pruisen 2690 paarden, 5 varkens en 7 geiten.

Uit een lange lijst van ingestelde vervolgingen blijkt, dat drie-maal een vonnis werd gewezen in zake het onbevoegd uitoefenen der veeartsenijkunde.

VAN ESVELD.

AFDEELING GELDERLAND—OVERIJSSEL.

Zondag den 23sten Juni 1895 werd door de afdeeling Gelderland—Overijsel der Maatschappij ter bevordering der Veeartsenijkunde in Nederland de dag herdacht, waarop vóór 25 jaar de afdeeling Gelderland van genoemde Maatschappij werd opgericht.

Tot bijwoning van den feestmaaltijd, welke in het Hôtel „de Engel” te de Steeg werd gehouden, waren ook uitgenoodigd de H.H. Dr. A. W. H. WIRTZ, mede-oprichter en destijds Voorzitter der Maatschappij, en M. G. DE BRUIN, de thans fungeerende Voorzitter, welke beiden deze invitatie hadden aangenomen.

Van de oprichters waren mede aanwezig de H.H. J. M. D. WESTHOLZ, thans Voorzitter der afdeeling en F. W. VAN DULM; de Heer M. J. HENGEVELD was tot zijn leedwezen verhinderd.

De feestmaaltijd werd door een 17-tal veeartsen uit Gelderland en Overijsel bijgewoond en talrijke toosten werden uitgebracht zoowel voor den bloei der afdeeling, als ook om getuigenis af te leggen van de onderlinge waardeering en collegialiteit.

De regelings-commissie, welke dit feest voorbereidde, had zich uitstekend van haar taak gekweten.

Wij uiten den wensch dat de afdeeling Gelderland—Overijsel haar gouden feest met even veel opgewektheid moge herdenken.

S T A A T der gevallen van besmettelijke veeziekten in Nederland, gedurende April 1895.

(De cijfers tusschen ( ) duiden het getal eigenaren aan, onder wier vee de ziekte voorkwam.)

PROVINCIE.	GEMEENTE.	Veepest der herkauwers.	Longziekte (rund).	Mond- en klauwzeer.	Kwade-droes en huidworm.	Schurft bij paard en schaap.	Schaapspokken.	Vlekziekte en borstziekte bij varkens.	Trichinen-ziekte.	Milkvuur.	Hondsdolheid.		Rotkreupel.
											Bij hond en kat.	Bij ander vee.	
Groningen . .		"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Friesland . .	Dantumadeel . .	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	13 ⁽³⁾
	Opsterland . .	"	"	"	"	13 ⁽¹⁾	"	"	"	"	"	"	"
	West-Stellingwerf	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	5 ⁽¹⁾
Drente	Diever	"	"	"	"	"	"	1	"	"	"	"	"
Overijsel . . .	Borne	"	"	"	"	"	"	"	"	2 ⁽¹⁾	"	"	"
	Ham (den)	"	"	"	"	"	"	"	"	5 ⁽⁴⁾	"	"	"
	Hellendoorn . . .	"	"	"	"	"	"	"	"	2 ⁽¹⁾	"	"	"
	Ambt-Ommen . . .	"	"	"	"	"	"	"	"	3 ⁽³⁾	"	"	"
Gelderland . .	Beuzichem	"	"	21 ⁽¹⁾	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Elst	"	"	"	"	"	"	2 ⁽¹⁾	"	"	"	"	"
	Haaften	"	"	"	"	"	"	"	"	1	"	"	"
	Kesteren	"	"	13 ⁽¹⁾	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Lichtenvoorde . .	"	"	"	"	"	"	"	"	1	"	"	"
	Maurik	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	9 ⁽²⁾
	Ophemert	"	"	28 ⁽¹⁾	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Winterswijk	"	"	"	"	"	"	"	"	1	"	"	"
Utrecht	Abkoude-Proosdij	"	"	16 ⁽¹⁾	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Bunschoten	"	"	8 ⁽¹⁾	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Mijdrecht	"	"	"	"	"	"	"	"	3 ⁽³⁾	"	"	"
	Oudenrijn	"	"	"	"	"	"	"	"	1	"	"	"
	Wilnis	"	"	"	"	"	"	"	"	1	"	"	"
Noord-Holland.	Edam	"	"	13 ⁽¹⁾	"	"	"	"	"	1	"	"	"
	Medemblik	"	"	"	"	1	"	"	"	"	"	"	"
	Purmerend	"	"	"	"	"	"	"	"	1	"	"	"
	Sloten	"	"	24 ⁽¹⁾	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Wijdenes	"	"	"	"	"	"	2 ⁽¹⁾	"	"	"	"	"
	Zwaag	"	"	"	"	"	"	"	"	1	"	"	"
Zuid-Holland .	Abbenbroek	"	"	6 ⁽¹⁾	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Geervliet	"	"	13 ⁽²⁾	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Gouda	"	"	"	"	"	"	"	"	1	"	"	"
	Klaaswaal	"	"	"	"	"	"	1	"	"	"	"	"
	Melisand	"	"	"	"	"	"	8 ⁽³⁾	"	"	"	"	"
	Middelharnis . . .	"	"	32 ⁽¹⁾	"	"	"	1	"	"	"	"	"
	Moordrecht	"	"	26 ⁽¹⁾	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Nieuwveen	"	"	"	"	"	"	"	"	1	"	"	"
	Sommelsdijk	"	"	"	"	"	"	2 ⁽²⁾	"	"	"	"	"
	Transporteere . . .	"	"	200 ⁽¹²⁾	"	14 ⁽²⁾	"	12 ⁽¹⁰⁾	"	25 ⁽²¹⁾	"	"	27 ⁽⁷⁾

PROVINCIE.	GEMEENTE.	Veepest der herkauwers.	Longziekte (rond).	Mond- en klauwzeer.	Kwade-droes en huidworm.	Schurft bij paard en schaap.	Schaapspokken.	Vlekziekte en borstziekte bij varkens.	Triehinen-ziekte.	Miltvuur.	Hondsdoelheid.		Rotkreupel.
											Bij hond en kat.	Bij ander vee.	
Zuid-Holland .	Transport . . .	" "	200 (12)	"	14(2)	"	12(10)	"	25(21)	"	"	27(7)	
	Spijkenisse . . .	" "	25 (1)	"	"	"	"	"	"	"	"	"	
	Stad-aan-'t-Haringvliet	" "	19 (1)	"	"	"	"	"	"	"	"	"	
	Waarder	" "	"	"	"	"	"	"	1	"	"	"	
	Zoeterwoude . . .	" "	"	"	"	"	"	"	1	"	"	"	
Zeeland	Zuidland	" "	22 (2)	"	"	"	"	"	"	"	"	"	
	Zwijndrecht . . .	" "	32 (1)	"	"	"	"	"	"	"	"	"	
Noord-Brabant.	Annaland (St.) . .	" "	25 (1)	"	"	"	"	"	"	"	"	"	
	Koudekerke	" "	"	"	"	"	1	"	"	"	"	"	
	Poortvliet	" "	26 (1)	"	"	"	"	"	"	"	"	"	
	Alfen en Riel . . .	" "	"	"	"	"	"	"	1	"	"	"	
	Baarle-Nassau . . .	" "	"	"	"	"	"	"	1	"	"	"	
	Capelle	" "	"	"	32(1)	"	"	"	"	"	"	"	
	Dungen (den) . . .	" "	9 (1)	"	"	"	"	"	"	"	"	"	
	Dussen c. a.	" "	11 (1)	"	"	"	"	"	"	"	"	"	
	Empel c. a.	" "	"	"	"	"	"	"	1	"	"	"	
	Erp	" "	"	"	"	"	"	"	1	"	"	"	
	Klundert	" "	64 (2)	"	"	"	"	"	"	"	"	"	
	Meeuwen c. a. . . .	" "	"	"	60(1)	"	"	"	"	"	"	"	
	Terheijden	" "	"	"	"	"	"	"	1	"	"	"	
	Udenhout	" "	"	"	"	"	"	"	1	"	"	"	
	Waspik	" "	"	"	610(1)	"	"	"	"	"	"	"	
Willemsstad	" "	45 (2)	"	"	"	"	"	"	"	"	"		
Limburg.	Zwaluwe(HoogenLage)	" "	7 (1)	"	"	"	"	"	"	"	"	"	
	St. Geertruid . . .	" "	"	"	"	"	"	"	1	"	"	"	
Totaal in Nederland . .		" "	485 (26)	"	716(5)	"	18(11)	"	34(30)	"	"	27(7)	

(Staatscourant van 11 Mei 1895.)

S T A A T der gevallen van besmettelijke veeziekten in Nederland, gedurende Mei 1895.

(De cijfers tusschen ( ) duiden het getal eigenaren aan, onder wier vee de ziekte voorkwam.)

PROVINCIE.	GEMEENTE.	Veepest der herkauwers.	Longziekte (rund).	Mond- en klauwzeer.	Kwade-droes en huidworm.	Schurft bij paard en schaaap.	Schaapspokken.	Vlekziekte en borstziekte bij varkens.	Trichinen-ziekte.	Millevuur.	Hondsdolheid.		Rotkreupel.
											Bij hond en kat.	Bij ander vee.	
Groningen . . .	Termunten	"	"	"	"	"	"	1	"	"	"	"	"
	Friesland	Franeker	"	"	"	"	"	"	"	1	"	"	"
Drente	Gaasterland	"	"	"	"	"	"	1	"	1	"	"	"
	Hennaarderadeel	"	"	"	"	"	"	1	"	1	"	"	"
	Schoterland	"	"	"	"	"	"	1	"	"	"	"	"
	Wonseradeel	"	"	"	"	"	"	1	"	"	"	"	"
	Diever	"	"	"	"	"	"	1	"	"	"	"	"
Overijsel	Wijk (de)	"	"	"	"	"	"	1	"	"	"	"	"
	Ham (den)	"	"	"	"	"	"	"	"	1	"	"	"
Gelderland	Stad-Ommen	"	"	"	1	"	"	"	"	"	"	"	"
	Ambt-Ommen	"	"	"	"	"	"	"	"	3 ⁽³⁾	"	"	"
	Rijsen	"	"	"	"	"	"	1	"	"	"	"	"
	Buren	"	"	"	"	"	"	4 ⁽⁴⁾	"	"	"	"	"
	Putten	"	"	7 ⁽¹⁾	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Utrecht	Voorst	"	"	"	"	"	"	4 ⁽⁴⁾	"	"	"	"	"
	Wageningen	"	"	"	"	"	"	2 ⁽⁴⁾	"	"	"	"	"
	Bunschoten	"	"	2 ⁽⁴⁾	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Noord-Holland	Doorn	"	"	"	"	"	"	1	"	"	"	"	"
	Reaswoude	"	"	"	"	"	"	2 ⁽¹⁾	"	"	"	"	"
	Vinkeveen	"	"	"	"	"	"	"	"	2 ⁽⁴⁾	"	"	"
	Amsterdam	"	"	1) 5 ⁽²⁾	"	1) 1	"	"	"	"	"	"	4 ⁽¹⁾
	Berkhout	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Bloemendaal	"	"	"	"	"	"	1	"	"	"	"	"
	Edam	"	"	"	"	"	"	"	"	3 ⁽²⁾	"	"	20 ⁽¹⁾
	Heer-Hugowaard	"	"	31 ⁽¹⁾	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Ilpendam	"	"	"	"	10 ⁽¹⁾	"	"	"	"	"	"	"
	Oosthuizen	"	"	5 ⁽¹⁾	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Zuid-Holland	Oterleek	"	"	6 ⁽¹⁾	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Oudorp	"	"	"	"	1	"	"	"	"	"	"	"
	Sloten	"	"	"	"	"	"	1	"	"	"	"	"
	Ursem	"	"	2 ⁽¹⁾	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Zijpe (de)	"	"	3 ⁽¹⁾	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Arlanderveen	"	"	"	"	"	"	1	"	1	"	"	"
	Alfen	"	"	11 ⁽⁴⁾	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Goudswaard	"	"	11 ⁽¹⁾	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Hendrik-Ido-Ambacht	"	"	4 ⁽²⁾	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Meliszand	"	"	"	"	"	"	4 ⁽⁴⁾	"	"	"	"	"
Transportceere		"	"	87 ⁽⁴²⁾	1	12 ⁽³⁾	"	26 ⁽⁴⁸⁾	"	13 ⁽¹¹⁾	"	"	24 ⁽²⁾

PROVINCIE.	GEMEENTE.	Veepest der herkauwers.	Longziekte (rond).	Mond- en klauwzeer.	Kwade-drees en huidvorm.	Scurft bij paard en schaaap.	Scheepspokken.	Vlekziekte en borstziekte bij varkens.	Trichinen-ziekte.	Milvuur.	Hondsdelheid.		Rotkreupel.
											Bij hond en kat.	Bij ander vee.	
Zuid-Holland .	Transport	" "	87 ⁽¹²⁾	1	12 ⁽³⁾	"	26 ⁽¹⁸⁾	"	13 ⁽¹¹⁾	"	"	24 ⁽²⁾	
	Middelharnis	" "	10 ⁽¹⁾	"	"	"	1	"	"	"	"	"	
	Nieuwveen	" "	"	"	"	"	1	"	"	"	"	"	
	Rotterdam	" "	17 ⁽¹⁾	"	"	"	1	"	"	"	"	"	
²⁾ Abattoir.	Tonge (Nieuwe-).	" "	"	"	"	"	4 ⁽²⁾	"	"	"	"	"	
Zeeland	Zevenhuizen	" "	"	"	"	"	2 ⁽²⁾	"	"	"	"	"	
	Burg	" "	"	"	"	"	1	"	"	"	"	"	
	Koudekerke	" "	"	"	"	"	2 ⁽²⁾	"	"	"	"	"	
	Oostkapelle	" "	"	"	"	"	1	"	"	"	"	"	
Noord-Brabant.	Poortvliet	" "	9 ⁽¹⁾	"	"	"	"	"	"	"	"	"	
	Scherpenisse	" "	"	"	"	"	2 ⁽²⁾	"	"	"	"	"	
	Almkerk	" "	"	"	"	"	1	"	"	"	"	"	
	Dongen	" "	"	"	"	"	"	"	1	"	"	"	
	Heeze	" "	"	"	"	"	"	"	1	"	"	"	
	Klundert	" "	8 ⁽¹⁾	"	"	"	1	"	"	"	"	"	
	Woensel	" "	"	"	"	"	1	"	"	"	"	"	
Limburg.	Zevenbergen	" "	12 ⁽³⁾	"	"	"	"	"	"	"	"	"	
	Zwaluwe	" "	12 ⁽¹⁾	"	"	"	"	"	"	"	"	"	
	Heer	" "	"	"	"	"	"	"	1	"	"	"	
	Heerlen	" "	"	"	"	"	"	"	1	"	"	"	
	Horn	" "	"	"	"	"	"	"	1	"	"	"	
Totaal in Nederland		" "	155 ⁽²⁰⁾	1	12 ⁽³⁾	"	45 ⁽³⁵⁾	"	18 ⁽¹⁶⁾	"	"	24 ⁽²⁾	

(Staatscourant van 13 Juni 1895.)

'S RIJKS VEEARTSENIJSCHOOL.

Bij de overgangs-examens werden tot het 2de studiejaar toegelaten 6 van de 10 leerlingen; één nam aan het examen geen deel.

Tot het 4de studiejaar werden toegelaten 9 van de 14 leerlingen; één leerling nam aan het examen geen deel en een ander trok zich, gedurende het examen, wegens ongesteldheid terug.

VERSLAG van de vergadering der Veeartsenijkundige Vereeniging tot bevordering der kennis omtrent de keuring van voedingsmiddelen van dierlijken oorsprong, gehouden op Zondag 3 Februari 1895 te Arnhem.

Aanwezig de Heeren: D. VAN DER SLUIJS, J. H. VAN OIJEN, I. HERMKES, H. J. C. VAN LENT, H. J. ELLERMAN, F. S. J. VEEZE, F. W. VAN DULM, M. G. DE BRUIN, TH. ARNTZ, J. J. F. DHONT en K. HOEFNAGEL.

De Voorzitter, de Heer D. VAN DER SLUIJS te Amsterdam, heette de aanwezige Heeren hartelijk welkom en betreurde het ten zeerste, dat de opkomst, nu het ledental reeds tot vijftig is gestegen, zoo gering was. Vermoedelijk was dit evenwel minder te wijten aan gebrek aan belangstelling dan wel aan de strenge koude, waardoor het reizen, vooral voor hen, die groote afstanden moesten afleggen, minder aangenaam was.

De notulen van de vorige vergadering werden door den Secretaris voorgelezen en goedgekeurd. Hierop werden als nieuwe leden voorgesteld en bij acclamatie aangenomen de Heeren: P. SCHAT, R. BOER HZN., F. W. VAN DULM, H. J. C. VAN LENT, P. DEN OUDEN, J. J. HENDRIKSE en RINKES BORGER.

Het verslag van het 1ste Vereenigingsjaar werd voorgelezen, waaruit o. a. bleek, dat het batig saldo op 1 Januari 1895, f 52,33 bedroeg, terwijl als plaats voor de volgende algemeene vergadering Rotterdam werd gekozen.

De Heer ELLERMAN hield hierna een voordracht over de beteekenis van het woord „bedorven” in de vleeschkeuring. Spreker wijst er op, dat bijna in elke gemeente-verordening op de keuring van vee en vleesch, het woord bedorven wordt genoemd, zonder dat evenwel de beteekenis van dit woord nader gequalificeerd wordt en het toch op zichzelf een subjectief begrip is. In Duitschland is in de wet van 14 Mei 1879, regelende de keuring van voedingsmiddelen, duidelijk omschreven, wat onder „verdorben” verstaan wordt.

Is, vraagt spreker, een lever, waarin distomen voorkomen, bedorven? Voordat hierop een positief antwoord gegeven kan worden, stelt de Heer ELLERMAN voor, als bedorven te beschouwen:

- 1°. Alles, wat naar het algemeen gevoelen walging opwekt;
- 2°. Alles, wat niet tot volkomen ontwikkeling is gekomen;
- 3°. Alles, wat parasieten of daarvan afkomstige producten bevat, voor zoover deze niet zijn te verwijderen.

Na het eindigen van deze voordracht, wisselden verschillende leden van gedachten over dit onderwerp. De Heer DE BRUIN wijst er op, dat ons woord „bedorven” niet hetzelfde beteekent als het Duitsche „verdorben”. Volgens den Voorzitter is het vrij wat verstandiger het woord bedorven in een verordening op de keuring van vee en vleesch geheel weg te laten en eenvoudig te spreken van deugdelijk en ondeugdelijk, welke woorden dan ook in de Amsterdamsche verordening worden gebezigd.

De Heer DHONT wil evenwel het woord bedorven behouden, maar tevens spreken van „nadeelig voor de gezondheid” en ondeugdelijk, daar men dan bij voorkomende gevallen steeds gedekt is. Men dient, volgens hem, wel degelijk onderscheid te maken tusschen „ondeugdelijk vleesch” en „vleesch, schadelijk voor de gezondheid”; de rechter kan hiernaar zijn requisitoir nemen.

Na langdurige en herhaalde discussies over de beteekenis van het woord „bedorven” in de vleeschkeuring en over het al of niet wenschelijke om dit woord te behouden in een politie-verordening op de keuring van vee en vleesch, stelt de Heer VAN DULM voor het bestuur te belasten een model-ontwerp-verordening te maken, welke later als leidraad kan dienen voor veeartsen, belast met de vleeschkeuring. Dit voorstel wordt met hooge ingenomenheid door alle leden aangenomen.

Hierna hield de Heer VAN DER SLUIJS een voordracht, over „tuberculose, met betrekking tot de vleeschkeuring.”

Het doel van den spreker is hoofdzakelijk er op te wijzen, hoe nuttig het zou zijn, wanneer de verschillende veeartsen in ons land bij de beoordeeling van tuberculeus vleesch eenstemmig handelden. Het prestige der veeartsen moet er onder lijden, wanneer in de eene stad het vleesch van parelzieke runderen wordt goedgekeurd en in een andere gemeente wordt vernietigd.

Bij de beoordeeling van het vleesch, afkomstig van een tuberculeus dier, dient in de 1ste plaats, zegt spreker, te worden uitgemaakt of het ziekte-proces als l o c a a l, dan wel als a l g e m e e n moet worden beschouwd.

Wanneer met zekerheid kan worden aangetoond, dat de tuberkel-bacillen in de bloedbaan zijn gekomen en hierdoor bijv. tuberkels zijn ontstaan in nieren, milt, been of tuer, kan men gerust beweren, dat het dier lijdende is aan algemeene tuberculose.

Niet altijd is het evenwel gemakkelijk om uit te maken, of het dier geleden heeft aan algemeene dan wel aan locale tuberculose, met andere woorden of een verspreiding van de tuberkel-bacillen heeft plaats gehad langs de groote circulatie, of langs de lymphbanen. Indien tuberculeuse haarden worden gevonden bijv. in de longen, mesenteriaal-klieren, darmen en lever, is het toch zeer goed mogelijk, dat de ziekte niet als algemeen kan worden beschouwd. Het hangt er nu maar van af, op welke wijze de smetstof zich heeft verspreid.

Het is juist zoo gewichtig, zegt spreker, te weten of men van locale dan wel van algemeene tuberculose moet spreken, omdat, hoe optimistisch men tegenwoordig ook gestemd zij bij de beoordeeling van tuberculeus vleesch, men toch nog steeds huiverig is, zonder sterilisatie, het vleesch goed te keuren van dieren, welke aan algemeene tuberculose hebben geleden.

Wij behoeven ons niet te schamen, dat in ons land nog zoo verschillend gedacht wordt over het begrip „algemeene en locale tuberculose” en over de beoordeeling van het tuberculeus vleesch in het algemeen. Gaan wij toch de geschiedenis na, zegt de Voorzitter, dan zien wij, dat reeds VILLEMIN, GERLACH, SCHMIDT-MÜLHEIM, JOHNE, en last not least OSTERTAG in zijn prachtig standaardwerk, getracht hebben, het begrip locale en algemeene tuberculose te definiëeren. Deze eminente mannen op

het gebied der hygiëne gaven verschillende explicaties en dachten lang niet eenstemmig over de beoordeeling van dit vleesch.

Werd niet in 1888 op het internationale tuberculose-congres te Parijs met 150 stemmen tegen 3 besloten, dat al het vleesch van tuberculeuse dieren moest worden afgekeurd en zouden er thans van die 150 congres-leden niet velen zijn, die van opinie zijn veranderd en het gevaar van infectie door het eten van tuberculeus vleesch minder hoog schatten?

Dit besluit vond dan ook van Duitse zijde hevig verzet en het is genoegzaam bekend, dat in Duitschland het vleesch van tuberculeuse dieren slechts dan onvoorwaardelijk wordt afgekeurd, wanneer de dieren sterk vermagerd zijn of in het vleesch tuberkels worden aangetroffen.

Spreker wijst bij het einde van zijn voordracht op de bekende stellingen van OSTERTAG, wanneer onvoorwaardelijk dient te worden afgekeurd en wanneer niet.

De Heeren VAN DULM, VAN LENT, VAN OIJEN, ARNTZ, DHONT en HOEFNAGEL namen aan de discussie welke over dit onderwerp ontstond deel, nadat de Heer VAN DULM spreker bedankt had voor zijn keurige rede, waaruit hem tevens tot zijn groot genoegen gebleken was, dat de geachte spreker bij de beoordeeling van tuberculeus vleesch, al of niet geschikt voor consumptie, optimistisch gestemd was.

De vergadering werd hierop door den Voorzitter gesloten en de aanwezige leden schaarden zich allen aan den gezelligen en goeden disch in het Hôtel Central, waar, tot het uur van vertrek, een joviale en prettige toon heerschte.

De Secretaris,
HOEFNAGEL.

NIEUW UITGEKOMEN BOEKEN.

- Dr. L. BORN und Prof. Dr. H. MÖLLER, Handbuch der Pferdekunde. Für Officiere und Landwirthe. 4. umgearbeitete Auflage. 436 Seiten. Mit 217 Holzschnitten. Berlin, 1895. Preis 9 Mark.
- Dr. FR. SCHENCK, Physiologisches Practicum. Eine Anleitung für Studierende zum Gebrauch in praktischen Cursum der Physiologie. Mit 153 Abbildungen. gr. 8°. Stuttgart, F. ENKE, 1895. Preis 7 M.
- ELSNER, Die Praxis des Chemikers bei Untersuchung von Nahrungs- und Genussmitteln, Gebrauchs-Gegenständen und Handelsprodukten u. s. w. 6te durchaus umgearbeitete und wesentlich vermehrte Auflage. Hamburg und Leipzig, LEOPOLD VOSS, 1895.
- Prof. Dr. F. FRIEDBERGER und Prof. Dr. E. FRÖHNER, Lehrbuch der klinischen Untersuchungsmethoden. Zweite verbesserte Auflage. Mit 99 Figuren im text. gr. 8°. Stuttgart, F. ENKE, 1895. Preis 13 M.
- Prof. Dr. CARSTEN HARMS, Erfahrungen über Rinderkrankheiten und deren Behandlung. In der Praxis gesammelt und systematisch geordnet. Zweite, umgearbeitete und vermehrte Auflage. 312 Seiten mit 5 Abbildungen. Berlin, RICHARD SCHOETZ, 1895. Preis brosch. 10 Mark, gebunden 11 Mark.
- Prof. Dr. F. B. ZÜRN, Die Tuberkulose der Hausthiere und deren Vorbeuge. gr. 8°. 32 Seiten. Leipzig, A. FELIX, 1895. Preis 90 Pf.
- E. BASS, Therapeutisches Jahrbuch der Thierheilkunde für 1894. Berlin, RICHARD SCHOETZ, 1895. Preis 3 Mark.
- Dr. CÖSTER, Der Trichinenfinder. Kurze Anleitung für Trichinenschauer, Breslau, MARUSCHKE und BERENDT, 1894.
- Dr. LUDWIG HEIM, Lehrbuch der bacteriologischen Untersuchung und Diagnostik. Eine Anleitung zur Ausführung der bacteriologischen Arbeiten und zur Einrichtung bacteriologischer Arbeitsstätten. Mit zahlreichen Abbildungen und 8 Tafeln in Lichtdruck, enthaltend 50 Photogramme von Mikroorganismen. Stuttgart, F. ENKE, 1894. Preis 18 Mark.
- ALOIS KOCH, Handwörterbuch der gesammten Thierheilkunde und Thierzucht, mit Inbegriff aller einschlägigen Disciplinen und der speciellen Etymologie. Mit zahlreichen Illustrationen. Wien, MORITZ PERLES, 1895.
- Dr. G. SCHNEIDEMÜHL, Lehrbuch der vergleichenden Pathologie und Therapie des Menschen und der Hausthiere. Erste Lieferung: Die Infectionskrankheiten des Menschen und der Hausthiere. Leipzig, W. ENGELMANN, 1895. (Das ganze Werk soll etwa 50 Druckbogen umfassen. Die zweite Lieferung wird Ende dieses und der Schluss im Laufe des nächsten Jahres erscheinen.)
- Dr. M. BRENNING, Die Vergiftungen durch Schlangen. Monographisch bearbeitet. Mit einem Vorwort von Prof. Dr. L. LEWIN. gr. 8°. Stuttgart, F. ENKE, 1895. Preis 5 M.
- Prof. Dr. M. BRAUN, Die Thierischen Parasiten des Menschen. In 8°, 283 S., mit 147 Figuren im Text. Würzburg, STUBER, 1895.
- Le cheval, Histoire naturelle, organisation, fonctions. Album oblong de 28 pages de texte à deux colonnes avec 22 figures intercalées et cinq planches en chromo-lithographie superposées. Paris, ASSÉLIN et HOUZEAU, 1895. Prix 5 francs.

- J. JACOULET et C. CHOMEL, *Traité d'Hippologie*. Tome deuxième. Un vol. grand in-8° de 946 pages, avec 575 figures intercalées dans le texte. Saumur, MILON, 1895.
- AUREGGIO, *Conférences sur l'hygiène et l'étude des races des chevaux des armées*. Un vol. in-8° de 168 pages. Saumur, E. ROLAND, 1895. Prix 2 francs.
- CII. CORNEVIN, *Traité de zootechnie spéciale. Les oiseaux de basse-cour*. Un vol. gr. in-8° de 322 pages, avec 4 planches coloriées et 116 fig. intercalées dans le texte. Paris, J. B. BAILLIÈRE ET FILS, 1895. Prix 8 francs.
- Prof. A. BOUCHARDAT et G. DESOUBRY, *Nouveau formulaire vétérinaire*, 5e édition, conforme au dernier Codex, revue et augmentée. Un vol. in-18 de LXXII—490 pages. Paris, FÉLIX ALCAN, 1895. Prix broché 3 fr. 50.
- Dr. J. NEYRAUD, *Étude comparative sur l'éther et le chloroforme dans l'anesthésie générale, d'après les travaux récents (Thèse de Lyon)*. Broch. gr. in-8° de 80 pages. Lyon, impr. nouvelle, 1895.
- J. BOYER et L. GUINARD, *Des brûlures; causes des troubles fonctionnels et accidents généraux qu'elles déterminent. Études et recherches expérimentales*. Broch. in-8° de 183 pages. Paris, J. B. BAILLIÈRE ET FILS, 1895 (Extr. de La Province médicale).
- P. J. CADIOT, *Exercices de chirurgie hippique, pratiqués à l'école d'Alfort*. 1 vol. petit in-8° avec nombreuses figures dans le texte. Cartonnage souple. Paris, ASSELIN et HOUZEAU, 1895. Prix 4 francs.
- C. PEILLERIN, *Névrotomie médiane dans le traitement de la nerf-ferrure et de la périostose du boulet*. In-8° de 62 pages, avec deux planches. Paris, ASSELIN & HOUZEAU, 1895. Prix 2 francs.
- A. GALLIER, *Médecine légale vétérinaire*. Un vol. in-18 jésus de 502 pages (Encyclopédie Cadéac). Paris, J. B. BAILLIÈRE ET FILS, 1895. Prix 5 francs.
- Dr. P. HAAN, *Modifications de la ceinture pelvienne et du membre postérieur survenues dans le passage de la station quadrupède à la station bipède (Thèse de Lille)*. Broch. gr. in-8° de 224 pages. Lille, LE BIGOT frères, 1895.
- Société vétérinaire de l'Aube. *Nécessité de l'inspection sanitaire des viandes dans les campagnes. Étude des moyens les plus propres à assurer le fonctionnement de ce service*. Broch. in-8 de 34 pages. Troyes, MARTELET, 1895.
- Prof. Dr. LAVERAN et BLANCHARD, *Les hématozoaires de l'homme et des animaux*. Deux volumes in-18 de la Bibliothèque médicale Charcot-Debove. Paris, RUEFF ET CIE, 1895. Prix 3 fr. 50 le volume.
- G. CHÉNIER, *Contribution à la détermination des éléments de l'impulsion et à l'étude du tirage chez le cheval, emploi comparatif du collier et de la bricole*. Brosch. in 8° de 18 pages. Extr. de la Revue vétérinaire. Toulouse 1894.
- J. MORAY BROWN, *Polo*. Illustrated by Cuthbert Bradley. London, VINTON & CO., 1895. Price 5 s.
- W. B. TEGTMEIER and C. S. SUTHERLAND, *Horses, asses, zebras, mules and mule breeding*. London, HORACE COX, 1895. Price 5 s.

- W. C. A. BLEW, W. SCARTH DIXON, Dr. GEORGE FLEMING, Vero Shaw, Light horses: Breeds and Management. Second Edition. 226 pages, illustrated with two steel engravings and 28 full-page engravings of the various breeds. London, VINTON & Co., 1895. Cloth, price 3 s. 6 d., post free 3 s. 10 d.
- GILBERT MURRAY, Suggestions on the management and feeding of the dairy cow. Third Edition. London, SIMPKIN, MARSHALL AND Co., 1895. Price 6 d.
- J. SIMPSON, The wild Rabbit in a new aspect; or, Rabbit warrens that Pay. Second edition. Edinburgh and London, WILLIAM BLACKWOOD AND SONS, 1895. Price 5 s.
- E. WILLIS HOARE, A manual of veterinary therapeutics and pharmacology. 12 mo. cloth. New-York, WILLIAM R. JENKINS; London, BAILLIÈRE, TINDALL & COX, 1895. Price \$ 2.75.
- Investigations concerning bovine tuberculosis, with special reference to diagnosis and prevention. Conducted under the direction of Dr. E. SALMON, Bureau of Animal Industry. Bulletin no. 7. New-York, 1894.
- SMITH and MOORE, Additional investigations, concerning infectious Swine diseases. Washington, Government Printing Office, 1894.
- GEORGE ARMATAGE, Every man his own horse doctor. 5th edition. London and New-York, WARNE & Co., 1895.
- Dr. C. PH. SLUITER, De dierlijke parasieten van den mensch en van onze huisdieren. Een deel, 352 blz., gr. 8vo. Met 138 figuren tusschen den tekst. In linnen band. 's-Gravenhage, M. NIJHOFF, 1895. Prijs f 5,25.

VERSCHEURING VAN DEN BINNEN-HECHTBAND
VAN DEN KROONBEENBUIGER BIJ
HET PAARD,

DOOR

W. C. SCHIMMEL.

De kroonbeenbuiger der achterbeenen is een bijna geheel pezige spier, welke in de achterste peesgroeve van het dijbeen begint, een zwakken spierbuik vormt, die door de hoofden van den gastrocnemius bedekt wordt, daarna met zijn pees die van laatstgenoemde spier omwindt en hiermede de ACHILLES-pees vormt, vervolgens zich naar de punt van het hielbeen begeeft, waar zij zich belangrijk verbreedt, en nu, met behulp van een slijmbeurs over den knobbel daarvan gaat, en door twee hechtbanden, welke aan de zijvlakken van het os calcaneum zijn verbonden, op haar plaats wordt gehouden. Van daar begeeft zich de pees naar beneden, om zich ten slotte aan het kroonbeen vast te hechten.

De bevestiging der pees op de punt van het hielbeen, schijnbaar niet sterk, is toch zeer solide. Immers, een verscheuring van een dezer hechtbanden is zelden waargenomen. Zij worden trouwens ondersteund door de fasciae, in hun nabijheid gelegen. Indien men namelijk, gelijk ik meermalen deed, bij het paard één dezer hechtbanden geïsoleerd doorsnijdt, dan ontstaat bij beweging geen dislocatie van den kroonbeenbuiger; deze blijft bij buiging en strekking van het spronggewricht op de punt van het hielbeen gefixeerd.

Zoover mij bekend is, beschreven de beide GÜNTHER's het eerst de ruptuur dezer hechtbanden in „Die Beurtheilungslehre des Pferdes”, pag. 348. Zij beweren ze

enkele malen als congenitale stoornis te hebben gezien en wel aan beide beenen op dezelfde wijze; hierbij waren de pezen òf op haar plaats òf zij rustten naast het hielbeen.

Aangezien omtrent deze congenitale rupturen niets naders is aangegeven en daarvan later door geen enkelen schrijver gewag wordt gemaakt, zal men het best doen met ze te laten rusten.

De GÜNTHER's vermelden echter ook, dat door uitwendig geweld een verscheuring kan ontstaan, en wol van den buiten-hechtband van den kroonbeenbuiger, zoodat de pees naar de binnenvlakte van het hielbeen glijdt. Zij is, volgens hen, niet op de normale plaats terug te brengen, zoodat de kwaal als ongeneeslijk moet worden aangemerkt.

HERTWIG maakt in den 1sten en 2^{den} druk van zijn „Practisches Handbuch der Chirurgie für Thierärzte” geen melding van deze ruptuur; in de 3de editie echter zegt hij, dat een dislocatie van de pees van den kroonbeenbuiger kan voorkomen, doch geeft niet aan naar welke zijde of wat daaraan te gronde ligt. Bij beweging schuift de pees telkens van den tuber calcanei en keert daarop terug. Hij acht de prognose gunstig en binnen 3 à 6 weken genezing mogelijk.

Uit de beschrijving blijkt duidelijk, dat HERTWIG nooit een geval van ruptuur van een der hechtbanden heeft gezien; hij zou er anders stellig een minder vaag en juister beeld van hebben geschetst.

DIETERICHS bewaart omtrent de hierbedoelde laesie in zijn „Handbuch der Veterinair-chirurgie”, zelfs nog in de 5te Auflage van 1841, het stilzwijgen. Evenzoo STRAUSS in zijn „Systematisches Handbuch der Veterinär-Chirurgie, Wien 1845”, en ARMBRECHT in zijn „Veterinär-Chirurgie” van 1879.

HAGEN beschreef een geval in de Thierärztliche Mittheilungen 1867, S. 151, waarbij na een slag van een naaststaand paard, een dislocatie van de pees van den kroonbeenbuiger naar buiten werd geconstateerd. Deze

schoof of spontaan op de normale plaats terug of moest in enkele gevallen worden gereduceerd. De dislocatie en reductie van de pees konden duidelijk worden gehoord. Na aanwending van een scherpe zalf en rust volgde in 14 dagen tijds genezing. — Dit laatste doet twijfel ontstaan aan de juistheid van de mededeeling.

STOCKFLETH maakt in zijn „Handbuch der Thierärztlichen Chirurgie”, I Theil, S. 364 (dat in de Deensche taal reeds in 1870 verscheen), gewag van 1 geval eener acute, en 2 gevallen eener chronische verscheuring van den binnen-hechtband van den kroonbeenbuiger. Bij de acute verscheuring bestond hevige pijn; in rust lag de pees lateraal van het hielbeen, terwijl zij bij buiging van het spronggewricht met een ruk (van den buiten-hechtband) op de normale plaats terugkeerde. De ruptuur was plotseling bij het rijden ontstaan. Na een paar dagen werd het paard gedood; STOCKFLETH vond den binnen-hechtband aan den rand der pees afgescheurd.

Bij de chronische verscheuring van den binnen-hechtband door STOCKFLETH waargenomen, bestond geen eigenlijke kreupelheid; het paard zakte echter in het kootgewricht zoo sterk door, dat het ondereinde van de pijp telkens bijna den bodem aanraakte. De pees van den kroonbeenbuiger gleed bij het strekken van het been naar de buitenzijde en keerde bij buiging daarvan op den tuber calcanei terug. STOCKFLETH acht genezing ondenkbaar; de dieren kunnen met deze laesie nog eenigszins arbeiden, hoewel het naaststaande gezonde been zooveel te verduren heeft, dat het weldra ook onbruikbaar wordt.

In de „Mittheilungen aus der Thierärztlichen Praxis”, 1872, S. 160, deelt VOCLER een geval van ruptuur van den binnen-hechtband mede, welke plotseling bij zwaar trekken van het paard ontstond. De pees bewoog zich bij strekken en buigen in het spronggewricht afwisselend naar buiten en terug. De pijnlijkheid was in den aanvang belangrijk en werd door de dislocaties der pees onderhouden. Na

4 weken rust en herhaalde aanwending van cantharidenzalf groeide de pees lateraal van het hielbeen vast en verminderde de pijnlijkheid zóó, dat het paard weer kon worden gebruikt.

BAYRE zag deze verscheuring nooit; in zijn „Lehrbuch der Veterinär-Chirurgie“, 2te Auflage, 1890, beschrijft hij op blz. 393 enkel de gevallen door STOCKFLETH waargenomen.

Evenmin maakt HOFFMANN in zijn „Tierärztliche Chirurgie“, Band I, S. 889, gewag van een zelf opgemerkt geval; hij citeert enkel die van HAGEN en VOGLER boven vermeld. Ook uit de beschrijving, welke MÖLLER in zijn „Lehrbuch der speciellen Chirurgie für Thierärzte“, (1ste en 2de druk) van deze stoornis geeft, schijnt te blijken, dat hij ze zelf nooit waarnam.

J. DARDENNE vermeldt in „Le Progrès vétérinaire“ van 16 September 1894, een geval van „Luxation de la corde du jarret“ bij het rund (een kalf van 2½ maand), waarbij de buiten-hechtband verscheurd moet zijn geweest. De pees schoof bij beweging naar de mediale zijde van het hielbeen, doch kon, in rust, gemakkelijk worden gereponeerd. DARDENNE achtte het geval ongeneeslijk. Te vergeefs zocht hij naar een analogon in de literatuur.

In Juni 1895 werd ter behandeling aan 's Rijks Veeartsenijsschool aangeboden een zwarte, 7-jarige veulenmerrie, hoog 1,64 M., inlandsch ras, toebehoorende aan C. V. te W. (prov. Utrecht). Deze was, met haar veulen in de weide zijnde, bij een hevig onweder, zoo geschrokken, dat zij over een hek sprong. Het gevolg hiervan was kreupelheid aan het rechter achterbeen. Een veearts, wiens hulp werd ingeroepen, liet de achtervlakte van het spronggewricht insmeren met een zalf, waarvan teer een voornaam bestanddeel uitmaakte.

Na verwijdering van deze zalf bleek mij het volgende. De pees van den kroonbeenbuiger ligt lateraal van het hielbeen, blijkbaar ten gevolge van een verscheuring van

den binnen-hechtband. Zij verandert bij strekken en buigen van het spronggewricht niet van plaats, doch blijft voortdurend naar buiten gedислоqueerd. De afwijking der pees begint 18 cM. boven de punt van den hiel en eindigt 20 cM. er onder. Op een afstand van 10 cM. boven den tuber calcanei heeft de pees van ACHILLES een breedte van 5,5 cM., terwijl deze aan het gezonde been op dezelfde hoogte 4 cM. breed is. De breedte op de hielbeenspunt bedraagt aan het zieke been 10 cM., aan het gezonde 7. De afstand van het midden van de punt van den hiel tot het midden der afgeweken pees is 7 cM.

De stand van het paard in het spronggewricht is, wat de hoekvorming betreft, normaal, althans overeenkomende met die van het naaststaande been. In het kootgewricht treedt het paard echter aan de rechter (zieke) zijde te veel door; dit deed het dier evenwel reeds vroeger en staat in verband met een chronische tendinitis (vermoedelijk een chronische fasciculaire verscheuring) van den kroonbeenbuis aan de achtervlakte der sesambeentjes. Daarvoor werd het vroeger behandeld, wat echter niet heeft kunnen verhinderen, dat een chronische peri- en paratendinitis bleef bestaan en tot nieuwvorming en induratie van bindweefsel aan de achtervlakte van het kootgewricht aanleiding gaf.

De merrie liep bij haar komst aan de Veeartsenijschool, na eenige uren met haar veulen te hebben gemarcheerd, vrij erg kreupel, doch na ongeveer een week rust was daarvan in stap niets meer te bemerken. En ook in draf was de kreupelheid gering, vooral als men de belangrijkheid der anatomische veranderingen in aanmerking nam. Gelijk reeds werd opgemerkt, bleef de pees van den kroonbeenbuis hierbij onwrikbaar naar buiten geluxeerd. Het kootgewricht geraakte daarbij in sterke dorsaalflexie.

Bij palpatie van het zieke deel scheen geen pijn te bestaan; trouwens het dier was zeer phlegmatisch.

Genezing scheen mij onmogelijk; het paard was echter nog geschikt voor langzamen, niet te zwaren arbeid. Met

het oog op het veulen, en ook wegens de geringe waarde der merrie adviseerde ik ze weer in de weide te doen en van een behandeling van den tarsus af te zien.

Het geval komt het meest overeen met die door STOCKFLETH en VOGLER beschreven; toch wijkt het daarvan belangrijk af, 1°. omdat de pees van den kroonbeenbuiger van den aanvang af (gelijk de eigenaar mij beslist kon verzekeren) onwrikbaar lateraal van het hielbeen bleef liggen, en ook niet door manipulatie was te reponeren, en 2°. wijl de kreupelheid gering was en eerst na een gang van eenige uren sterk toenam, zooals den eigenaar ook was gebleken, toen hij met de merrie, enkele uren ver, naar den hengst was geweest.

Opmerkelijk is, dat de dislocatie van deze pees, welke toch mede dient om de punt van het hielbeen te fixeeren, zoo weinig verandering in de buiging van den tarsus ten gevolge heeft. Het blijkt, dat de pees van den gastrocnemius die functie overneemt. Aan het kootgewricht doet zich het gemis aan steun echter duidelijker gevoelen, gelijk ook STOCKFLETH opmerkte.

BEHANDELING VAN HET TUSSCHENKLAUW- PANARITIUM BIJ DE KOE,

DOOR

M. G. DE BRUIN.

Ieder praktizeerend veearts weet bij ervaring welke bezwaren zich bij de behandeling van deze patiënten voordoen. Men wordt veelal eerst dan geroepen, wannecr door den eigenaar reeds tal van middelen zijn beproefd, bijv. teer, leemomslagen, kopersulfaat, enz. De tusschenklauwhuid is ten gevolge daarvan dikwijls zeer hard en droog, de epider-

mis soms gebarsten en daaronder de derma gezwollen, oede-mateus en bij drukking uiterst pijnlijk. De necrose welke hier en daar reeds heeft plaats gehad, betreft slechts enkele gedeelten; er zijn daartusschen eilandjes van nog levend weefsel, dat evenwel door circulatiestoornissen ras ten onder zal gaan. In den omtrek, aan de ballen en vóór aan den kroonrand, soms ook ter zijde, is zwelling aanwezig, dikwerf zelfs een vrij hoog opgaande lymphangitis.

Een veelal gevolgde behandelingsmethode bestond in verweken door lijnmeelpappen; het necrotische weefsel laat zich dan na verloop van enkele dagen vrijwel van het nog gezonde weefsel los en de, onder het afgestorven weefsel, te voorschijn tredende granulaties bevorderen een vrij spoedige genezing. Het pappen is echter tijdroovend en wordt dus dikwijls door den eigenaar verzuimd; hij laat de pap er koud op liggen en bereikt daarmede dan een tegenovergesteld effect. Goed toegepast, is deze methode niet te verwerpen.

Anderen gebruiken wasschingen met warme creoline-solutie, herhaalde malen daags; ook dit geschiedt niet steeds lege artis, ofschoon het gemakkelijk is voor hen, die vele patiënten daags bezoekende, geen tijd, lust of gelegenheid hebben om een dergelijken patiënt eens goed onder handen te nemen.

Het doel van beide en ik mag wel zeggen van alle rationeele methoden is: eerst verweken, daarna wegnemen van alle necrotisch weefsel, en ten derde snelle en solide cicatrisatie van het granulatieweefsel.

In de ambulatoire kliniek komen wekelijks vele patiënten met tusschenklauwpanaritium. De hierbij gevolgde behandelingsmethode, waarmede een snel en gunstig verloop is verkregen, moge hier een plaats vinden.

Ik stel voorop dat deze niet nieuw is, doch om haar doelmatigheid en eenvoudigheid, naar mijn bescheiden meening, veel vóór heeft.

De patiënt wordt voor het onderzoek, zoo het achterbeen niet gemakkelijk is op te houden, met een door twee man gefixeerden stalstaak, welke dwars in de spronggewrichts-

buiging wordt gehouden en waar dus het opgehouden been op rust, volgens de RUEFF'sche methode nedergesnoerd. De kluisters zijn vooraf aangelegd en bij het liggende dier verbindt men de 4 ringen met een touw en lis.

De klauwen en klauwspleet worden goed gereinigd en afgewasschen, zoo noodig schoongekrabd met een renet. Datgene wat los zit, bijv. aan de kroon, de ballen en in de klauwspleet, wordt weggenomen. Is de toestand zoodanig, dat alles even hard, droog en gespannen is, zoodat verweken is aangewezen, dan wordt op de volgende wijze gehandeld.

In de klauwspleet, om de ballen en rondom de kroon legt men een tweevinger dikke laag jute of watten, welke gedrenkt zijn met een 3 % creoline-solutie; beide klauwen en kroon tot aan de bijklauwen worden hierin gewikkeld. Alsnu wordt een varkensblaas, waarvan het eene einde plat is afgesneden, om de beide klauwen getrokken en onder de bijklauwen, bij wijze van een tabakszak, vastgemaakt. Hierover gaat een gewoon verband en daarover een stuk zak voor het doorloopen. De varkensblaas kan ook worden vervangen door het dure guttapercha papier of door het goedkoopere perkamentpapier, dat voor de buigzaamheid vooraf dient te worden natgemaakt.

Dit verband laat men twee dagen zitten, zoo noodig drie dagen. Door teruggehouden vochtige warmte heeft nu meestal een zoodanige verweking plaats, dat zich alle afgestorven weefsel laat verwijderen, ja men kan soms met den vinger of de korentang een lang en dik necrotisch stuk uit de klauwspleet trekken, waaronder reeds jong granulatieweefsel aanwezig is. Is de verweking niet voldoende en de pijnlijkheid nog vrij hevig, dan wordt het boven beschreven verband gedurende 2 of 3 dagen herhaald. Men staat er verbaasd van, hoe gemakkelijk zich o. a. de hoorn laat besnijden.

De wond vertoont overal waar het afgestorven gedeelte is verwijderd, dus in de klauwspleet en ook aan de tusschen-toonhuid en aan de ballen, een roode kleur, door granulatie-

weefsel dat bij de minste aanraking bloedt. De wond wordt nu opgevuld met droge watten, met in 3 0/0 creoline gedrenkte en uitgewrongen jute of met vlas.

Direct op de wond verdient een dun laagje watten de voorkeur; daarover kan jute worden gedaan. Het gebruik van een antisepticum is geen vereischte, mits alles rein geschiede.

De klauwen worden geïmmobiliseerd door een goed aansluitende jute-tampon in de klauwspleet te leggen en beide klauwen in één verband te nemen. Over dit verband bindt men een stuk zak voor het doorloopen.

Vooraf het immobiliseeren van de klauwen is een belangrijke factor voor de snelle en solide cicatrisatie. Dit verband wordt om de 3 of 4 dagen vernieuwd. Meestal is dit 2 of 3 maal noodig en kan na dien tijd een gewoon verband, zoogenaamd tusschenklauwverband, met bruine teer worden aangelegd, dat om den anderen dag door den eigenaar kan worden ververscht.

Het spreekt van zelf, dat voor de behandeling aan de achterklauwen dikwijls het neerleggen noodzakelijk is; aan de voorklauwen kan het been daarentegen gemakkelijk met de hand worden opgehouden.

Het neerleggen van koeien volgens de RUEFF'sche methode (niederschnüren) is echter zoo eenvoudig, dat het door twee menschen kan geschieden en de toepassing zoo gevaarloos, dat zij niet behoeft af te schrikken. In meer dan 100 gevallen is door mij in de laatste jaren het neerleggen bij panaritium toegepast, ten einde volgens de hierbij opgegeven methode, behoudens enkele variatiën, het tusschenklauwpanaritium te behandelen, en steeds ben ik over het resultaat tevreden geweest.

BEHANDELING VAN HONDENZIEKTE MET
JOODTRICHLORIDE,

DOOR

M. G. DE BRUIN.

Reeds waren in de polieliniek der Rijks Veeartsenijschool tal van patiënten met hondenziekte volgens deze methode behandeld, voordat het artikel daarover in dit Tijdschrift verscheen. Nu op vele patiënten en ook door tal van veeartsen de injecties zijn toegepast, is onze ervaring daaromtrent grooter en, laat ik zeggen, het oordeel over de waarde der injecties beter gedefiniëerd.

Het meeste succes wordt verkregen bij patiënten welke in het initiaalstadium zijn van hondenziekte, hetzij zij alleen, bij gebrek aan eetlust, hooge temperatuur, braken en diarrhee vertoonen, hetzij een pustuleus exantheem aan de huid van den buik of ook alleen een infectieuse iritis aanwezig is.

Bij patiënten welke in een later stadium van hondenziekte verkeeren, waar reeds vermagering is opgetreden, een acute catarrhale pneumonie reeds dagen bestaat, is het succes der inspuitingen minder; ofschoon ook enkele dezer patiënten daarmede herstellen, is het resultaat niet zoo in het oog vallend als bij de eerste categorie, echter toch veel gunstiger dan bij de tot nu toe gevolgde medicatie per os met tal van middelen. Waar complicaties optreden, als paraparesis, paraplegie of choreïforme krampen, zijn de injecties niet op haar plaats en is het succes even luttel als bij de toepassing van tal van neurotica.

Niemand twijfelt meer aan de besmettelijkheid van hondenziekte en ieder is eveneens overtuigd dat deze ziekte onder tal van vormen kan optreden, zelfs onder zoodanig geringe symptomen, dat alleen hij die veel dergelijke patiënten ziet op het denkbeeld komt daarmede te doen te hebben.

Het gebeurt toch dat patiënten aan de kliniek worden vertoond met de volgende anamnesis: de hond eet niet zóó goed als vroeger, maar toch nog iets, is vrij vroolijk, braakt een enkele maal, maar schijnt sinds een paar dagen slecht te zien, hetzij uit één oog, hetzij uit beide. Het onderzoek levert het volgende op: patiënt is een vrij goed gevoede hond, leeftijd 8—12 maanden, links iritis diffusa, rechts normaal of geringe keratitis, soms slechts een speldeknop groote excentrische troebeling, temperatuur 40,5° C. De diagnose luidt hier «hondenziekte». Wordt dit beloop niet gecoupeerd, dan ziet men na een 5—8 tal dagen het beeld in extenso te voorschijn treden. Met de inspuitingen is het ons meestal mogelijk een abortief beloop te verkrijgen.

Bij tal van patiënten met hondenziekte is er in den laatsten tijd nauwkeurig op gelet, en het moet worden erkend dat het pustuleus exantheem aan de huid van den buik en de binnenzijde der liesplooien een diagnostische beteekenis heeft. Bij de aanwezigheid van dit symptoom wordt bij vermoeden de diagnose hondenziekte gemaakt. Zooverre mijn ervaring strekt, laat dit symptoom niet in den steek.

Van het meeste belang zal het dus zijn bijtijds de diagnose te kunnen stellen, want dan is het succes met de inspuitingen het grootst.

Er komen patiënten voor, zooals hiervóór zijn beschreven, welke reeds na één injectie een belangrijke verbetering der iritis ondergingen; ja patiënten waarbij alleen vermoedelijk infectieuse keratitis of iritis was gediagnostiseerd en waar in verband met den leeftijd en omdat zij aan infectie waren blootgesteld geweest, aan hondenziekte werd gedacht. Bij dergelijke patiënten drale men niet met de inspuiting.

Het gevaarlooze der injecties wanneer de dosis blijft 5—10—15—30 gram eener 1°/₁₀₀ solutie, naar gelang van de grootte van den hond, is voldoende bewezen.

VERWIJDERING VAN VREEMDE LICHAMEN UIT
DEN SLOKDARM BIJ HET VARKEN,

DOOR

M. G. DE BRUIN.

Vreemde lichamen in den slokdarm van het varken, meestal halfgare aardappelen, worden nu en dan waargenomen en hebben dikwerf reeds aanleiding gegeven tot slachten, zonder dat veeartsenijkundige hulp werd ingeroepen.

Door VAN DULM wordt aanbevolen de subcutane injectie van apomorphine; hij heeft bij de applicatie eener dosis van 50—100 mgr. gunstige resultaten verkregen. De antiperistaltiek schijnt hier krachtig genoeg te zijn om het corpus alienum per os te expediëeren. Deze ervaring is in tegenspraak met het tot nog toe opgegevene omtrent de werking van apomorphine bij het varken. Nuttig ware het dat ook anderen hun ervaringen hierover publiceerden.

HOOGLAND te Zeddam vermeldt als eenige rationeele methode bij de aanwezigheid van vreemde lichamen in het halsgedeelte van den slokdarm bij het varken, de oesophagotomie. Deze operatie, welke door hem op een van de gewone wijze afwijkenden modus wordt verricht, levert zoodanige gunstige resultaten, dat haar vermelding hier gewenscht kan worden geacht. HOOGLAND brengt het varken eerst in narcose met chloroform; dit gaat zeer gemakkelijk en snel, slechts 20 gram voor een varken van 60—70 KG. is daarvoor benodigd. De chloroform wordt op een spons gedruppeld en daarna in een half doorgesneden varkensblaas om de neusgaten gehouden.

Alsnu wordt het varken op den rug gelegd en een overlansche incisie gemaakt juist in de mediaanlijn, aan de voorvlakte van den hals; deze huidsnede moet een lengte hebben van 8—12 cM. De met haar overlansche spiervezelen aldaar verloopende spieren worden in de lengterich-

ting gekliefd en de snede gebracht tot op de trachea; de lengte van de spierwond bedraagt 6—9 cM. Met den vinger wordt langs de luchtpijp ter zijde en naar achter door het losse bindweefsel gedrongen en de slokdarm met het vreemde voorwerp opgezocht. Dit gaat vrij gemakkelijk, daar het vreemde voorwerp ons voldoende kan oriënteeren. De slokdarm en inhoud worden buiten de wond gebracht, in de lengterichting opengesneden en het lichaam geëxtraheerd. Daarop volgt buiten de wond de hechting van den slokdarm met catgut, de hechting is de sutura nodosa met 3 of 4 hechtingen. Nadat de slokdarm is losgelaten, trekt hij zich onmiddellijk terug. In de eerste 4 dagen krijgt de patiënt niets te drinken dan karnemelk. Na een 6-tal dagen is het varken hersteld.

De hechting van de huidwond is niet noodzakelijk; zelfs bij onvoldoende slokdarmhechting genezen de dieren, al loopt er in de eerste dagen bij het drinken karnemelk uit de wond.

H. schrijft daaromtrent: „De operatie acht ik zonder eenig gevaar.” „De eerste maal opereerde ik een hoogdrachtige zeug, welke reeds zes dagen een appel in den slokdarm had; dit dier onderging de slokdarmsnede met uitstekend gevolg.”

De voordeelen, welke deze methode aanbiedt, zijn de volgende:

1°. De operatieplaats is minder gevaarlijk dan bij de snede in de halsadergroeve.

2°. De wonden in den slokdarm en in de huid communicateeren niet, zoodat de oesophagotomie als een subcutane kan worden beschouwd.

3°. Bij aseptische voorzorgen behoeft niet de minste suppuratie te volgen. Door H. zijn in de laatste jaren op deze wijze bij vele varkens vreemde voorwerpen, waaronder aardappelen, knollen, appels, uit den slokdarm verwijderd en met succes.

Een aanbeveling voor onze collega's om met de operatie

niet te dralen en het advies „slachten”, dat bij toepassing den eigenaar steeds, ofschoon soms geringe schade aanbrengt, op te schorten.

IETS OVER EMBRYOTOMIE,

DOOR

H. M. KROON.

Dikwijls komt het voor, dat het kalf tot aan het kruis geboren kan worden. Ook moeten wij in vele gevallen, waar wij het voorste gedeelte van het kalf door embryotomie hebben te voorschijn gebracht, nog tot de kunstmatige ontleding van het achterstel overgaan. Waar nu zulk een niet-geboren-kunnen worden van het achterstel zich voordoet, zoekt men de oorzaak in den regel in een te groot bekken van het kalf naar verhouding van de bekkenafmetingen van het moederdier. Men gaat er daarom toe over om het bekken te verkleinen óf door met beitel, zaag of scherpen haak de symphysis te scheiden óf door doorsnijding van het darmbeen-kruisbeengewricht. Zelfs tracht men soms de eene bekkenhelft te extraheeren. Anderen verwijderen het kalf tot en met de lendenwervels, binden de huid over den stomp van het achterstel dicht en trachten het gedeelte dat nog in den uterus is te draaien, zoodat de achterbeenen in de geboorte komen. Dan kan men óf door te trekken het achterstel naar buiten brengen óf moet men nog weer tot embryotomie overgaan. Beide methoden zijn tamelijk gevaarlijk, omdat gemakkelijk beleedigingen van den uterus kunnen ontstaan, en eischen dikwijls veel inspanning en kracht.

Sedert een drietal jaren volg ik met succes een andere methode, die gebaseerd is op het feit, dat niet de hindernis der geboorte is gelegen in een relatief te groot bekken van

het kalf, doch wel in een te groote breedte van de knieën en van de achterbeenen juist achter en onder het bekken gelegen. Mijn doel is daarom niet het bekken te verkleinen, doch wel om de breedte op de vermelde plaats te verminderen. De wijze van handelen is de volgende:

Wanneer het kalf òf door de natuur òf door aantrekken òf door embryotomie van het voorstel zoover gevorderd is, dat alleen het achterstel nog in de geboorte is, dan is het eerste werk, de huid aan de eene, liefst de bovenliggende helft van het kalf los te maken. Is een voorbeen door embryotomie weggenomen, dan kan men dit gemakkelijk doen door met de hand of de spatel de reeds gedeeltelijk losgemaakte huid verder los te maken. In de andere gevallen maakt men een huidsnede op den schouder en begint van daar uit met hand en spatel de huid los te werken. Doordat hier nog al veel onderhuidsche bindweefsel aanwezig is, gaat dit gemakkelijk. In de huidlap wordt een striktouwtje bevestigd, om met de spatel flink diep te kunnen indringen, en ook de huid aan die zijde van het bekken zoover mogelijk te kunnen losmaken. Het is soms noodig, dat eerst eenige der laatste ribben worden weggenomen, om ruimte te kunnen krijgen voor de spatel. Is aldus de huid goed los gemaakt, wat zonder bezwaren gemakkelijk kan geschieden, dan is mijn eenig streven om de heupkom te bereiken en het gewricht open te maken. Zonder dus verder of rugwervels of lendenwervels of kruisbeen of bekkenbeenderen weg te nemen, begin ik met het vingermesje of den bistouri caché de dikke spieren ter plaatse van de heupkom door te snijden. Dikwijls is de scherpe haak noodig om de laatste spieren peesstrengen door te trekken. Is aldus de heupkom blootgekomen en is de groote draaijer van het dijbeen goed te voelen, dan tracht ik met de bistouri caché of met den haakvormigen beitel in het gewricht te komen. Dit gelukt spoedig, zoodat men den beursband kan openen en het hoofd van het dijbeen te voelen is. Het bovineinde van het dijbeen moet nu echter verder worden losgemaakt. Ik doe dit soms

door achter het bovengedeelte, den hals van het dijbeen, een aan een striktouwtje verbonden stompen haak te plaatsen en nu flink te laten aantrekken of, wat dikwijls gemakkelijker is, door de bekken van den grooten verloskundigen tang achter het dijbeen te brengen, en nu het heupgewricht te laten lostrekken. Als het dijbeenshoofd goed los is en er niet te veel pees- of spierstrengen aanhangen, is het het gemakkelijkst om een striktouwtje aan te leggen om het hoofd van het dijbeen. Brengt dit echter moeilijkheden mede, vooral door spierstrengen teweeggebracht, dan is het beter dat men met den grooten, zooeven genoemden tang, het bovengedeelte van het dijbeen pakt. Laat men nu of aan het striktouwtje of aan den grooten tang trekken, dan zal zachtjes aan het losgemaakte been naar voren en buiten komen; de huid van het achterbeen stulpt om en gaat zoo van zelf los. Is op deze wijze het been 10 à 15 cM. aangetrokken en zoo de groote breedte bij de heupkommen of de knieën opgeheven, dan zal in den regel door zacht trekken aan het kalf in eens het geheele achterstel naar buiten worden gebracht, zoodat het doel is bereikt.

In bijna alle gevallen, waar ik deze behandeling, toepaste, gelukte het mij langs dezen eenvoudigen weg het achterstel te doen geboren worden. De gevaren er aan verbonden zijn geringer dan die welke andere methoden met zich brengen, en er wordt minder tijd en kracht vereischt, wat vooral van belang is in die gevallen, waar men zich door een embryotomie van het voorstel reeds vermoeid heeft, en wat nuttig is voor het moederdier, dat minder kans zal hebben van na de verlossing te blijven liggen.

Deventer, Juni 1895.

Korte mededeelingen en referaten.

Erysipelas bij paard en mensch. — Van den sleeper K. kreeg ik onder behandeling een paard met een warme, pijnlijke, omschreven zwelling aan de borst, welke bleek erysipelas te zijn. Op het midden der zwelling was een wondje, door het schaven van het tuig ontstaan. De plek breidde zich langzamerhand naar boven en beneden uit, zoodat vooral tusschen de voorbeenen uitgebreide zwelling optrad. Na een behandeling met ichtyolzalf genas het lijden in acht dagen.

Ik deel dit geval alleen mede, omdat juist op denzelfden dag dat de zwelling zich bij het paard openbaarde, ook de vrouw des huizes een dikte kreeg aan het hoofd, welke pijnlijk en rood was en zich spoedig over hoofd en hals uitbreidde.

De behandelende arts diagnosticeerde ook erysipelas. De vrouw vertoonde groote bullae, welke echter bij het paard niet werden waargenomen.

Als men weet, dat de vrouw in den regel het paard optuigde, is het gemakkelijk te verklaren hoe hier dezelfde smetstof te gelijk bij mensch en paard inwerkte.

H. M. KROON.

Een oorzaak van retentio der secundinae. — Mijn hulp werd ingeroepen bij een koe welke voor het eerst en heel gemakkelijk gekalfd had, doch waar de nageboorte zelfs na verloop van 14 dagen niet wilde komen. Bij onderzoek bleek mij, dat niet de secundinae waren blijven vastzitten aan de cotyledonen, of daarachter door een lis waren blijven haken, doch dat zich in de vagina een vingerdikke, vleezige streng bevond, welke van de onderzijde van het collum uteri in een boog naar het bovengedeelte daarvan liep. Door de nageboorte welke hierachter was blijven hangen, was de streng uitgerekt; zelfs kon men door zacht te trekken een klein gedeelte der streng buiten de vulva brengen.

Was deze streng bij de geboorte niet hinderlijk, het afgaan der eivliezen werd er juist door belet.

H. M. KROON.

De antiseptische en totale irrigatie van den darmtractus, door Dr. J. DAUVIAC. — Hieromtrent bevat de Berl. thier-ärztl. Wochenschrift, 1895, n°. 26, het volgend referaat uit Le Progrès Médical. Tot nog toe beproefde men alleen om den dikken darm uit te wasschen en kwam men nooit over het klapvlies van BAUHINIUS heen. Ten einde den dunnen darm te irrigeren, deed men in Frankrijk tijdens de choléra-epidemie laparotomie, bracht in den dunnen darm een canul en wasschte met behulp daarvan den geheelen darm uit.

De schrijver trachtte, eerst aan het lijk, om den geheelen darm uit te wasschen langs het rectum. Hij bracht hierin een slokdarm-sonde, verbond deze met een irrigator en kon nu zonder moeite, bij een drukking van circa 80 cM., 11 liter water in den darmtractus voeren. Het water liep den mond weder uit.

Bij dieren gelukte dezelfde proef. Eenigen tijd daarna kreeg de schrijver een hond, welke aan profuse diarrhee leed en daardoor zeer was verzwakt. De darm werd geheel uitgewasschen met acidum lacticum 10 : 1000. Dit ging gemakkelijk; 7 liter van deze oplossing werden ingevoerd, welke langs den mond naar buiten kwamen. De diarrhee hield dadelijk op.

Op dezelfde wijze behandelde DAUVIAC, en wel met het beste gevolg, de onstilbare foetide diarrhoeën van kinderen, de diarrhoeën bij typhus, icterus catarrhalis, enz.

Bij een patiënt met vermagering en diarrhee zonder duidelijke oorzaak bracht de volkomen wassing een geheele taenia te voorschijn. Alle stoornissen hielden dadelijk op.

Met behulp van geschikte desinfectantia moet het, naar deze methode, ook gelukken om den geheelen darmtractus aseptisch te maken.

Ten einde het terugvloeien van het vocht uit den darmtractus in den irrigator te verhinderen, heeft de schrijver een bijzonder toestel geconstrueerd.

W. C. S.

Experimenteel onderzoek omtrent het gasgehalte der melk en van enkele producten van deze, door THÖRNER. — Volgens den schrijver schommelt het gasgehalte der melk in de eerste uren na het melken tusschen 57 en 86 cM³. per liter. De gassen zijn in de melk vrij gesuspendeerd en laten zich eenvoudig door koken verwijderen. Zij bestaan uit 55.5 tot 75 volumen-

procenten koolzuur, 4.4 tot 11.0 volumen-procenten zuurstof en 23.0 tot 33.0 volumen-procenten stikstof. Bij het staan in open vaten neemt het koolzuurgehalte der melk af. Het melk-serum van zure melk bevat meer gassen, namelijk 114 tot 172 cM³. per liter, waarvan 77 tot 91 pct. koolzuur zijn. Ge centrifugeerde melk bevatte per liter slechts 27 tot 54 cM³. gassen, daaronder 30 tot 67 volumen-procenten koolzuur, 2 tot 10 volumen-procenten zuurstof en 31 tot 59 volumen-procenten stikstof.

Bij het koken viel een aanzienlijk gasverlies te constateeren, dat voornamelijk het koolzuur betrof. Het gasgehalte daalde op 15 tot 19 cM³. per liter. Bij het steriliseeren van de melk in gesloten flesschen ontstond dit gasverlies niet. De schrijver is van meening, dat de onaangename kooksmaak, welke aan de gesteriliseerde melk eigen is, moet worden toegeschreven aan het ontwijken van koolzuur bij het steriliseeren. Wil men de melk in open vaatwerk verhitten, ten einde de minimale sporen van zwavelwaterstof, welke bij het verhitten ontstaan, geheel te laten ontwijken, dan moet men, door later inpersen van koolzuur of van een gasmengsel, dat veel koolzuur en weinig dampkringslucht bevat, de verloren gegane gassen herstellen, ten einde den oorspronkelijken smaak der melk terug te krijgen (*Chemiker-Zeitung* Bd. 18; *Zeitschr. für Fleisch- und Milchhygiene*, Juni 1895).

W. C. S.

Verteerbaarheid van gesteriliseerde en niet-gesteriliseerde melk, door BENDIX. — Veelvuldig is tegen het gebruik van gesteriliseerde melk voor de voeding van zuigelingen aangevoerd, dat zij slechter wordt geresorbeerd dan eenvoudig gekookte melk. Zelfs is beweerd, dat de melk door het steriliseeren voor sommige zuigelingen schadelijk wordt. De schrijver heeft bij drie kinderen, van $1\frac{3}{4}$ — $2\frac{1}{2}$ jaar oud, proeven genomen ten einde deze quaestie tot oplossing te brengen. Hierbij bleek, dat er geen onderscheid bestaat in de opneming van de stikstof en van het vet der melk, hetzij deze gesteriliseerd of eenvoudig gekookt was. Hij beveelt als kindermelk daarom gesteriliseerde melk aan boven eenvoudig gekookte, wijl de eerste vele voordeelen aanbiedt (*Jahrb. für Kinderheilk.*, Bd. 38, *Zeitschr. für Fleisch- und Milchhygiene*, Juni 1895).

W. C. S.

MAATSCHAPPIJ TER BEVORDERING DER
VEEARTSENIJKUNDE.

Notulen van de 34ste Algemeene Vergadering der Maatschappij ter bevordering der Veeartsenijkunde in Nederland, gehouden te Amsterdam op 22 September 1894.

Aanvang der vergadering te 10 uur.

Aanwezig zijn alle leden van het Hoofdbestuur (de H.H.: DE BRUIN, BILLROTH, THOMASSEN EN VAN DER HARST), uitgezonderd de Heer AALBERS (Peningmeester).

Voorzitter de Heer M. G. DE BRUIN.

De Voorzitter opent de vergadering met een woord van welkom aan de leden, die uit alle deelen van het land te Amsterdam zijn samengekomen; niet het minst, zegt hij, zal de gelegenheid tot het bezoeken van het abattoir er toe hebben bijgedragen om velen uit verre oorden herwaarts te lokken, hetgeen bewijst, dat onze Maatschappij ook belang stelt in en heeft bij zaken van hygiënischen aard. Hij zet het groote nut uiteen, dat er, vooral voor de jongeren, in gelegen is, de algemeene vergaderingen te bezoeken, om kennis te maken of kennis te hernieuwen met de overige leden niet alleen, maar ook om te leeren voelen wat het is lid te zijn van de Maatschappij, welke het vereenigingspunt moet zijn van aller belangen.

Het is de eerste maal, zegt de Voorzitter, dat hij een Algemeene Vergadering moet leiden; hij heeft de benoeming tot Voorzitter met schroom aanvaard, wetende wat de Maatschappij gepresteerd heeft, althans getracht heeft te presteeren, onder de energieke leiding van zijn voorganger, dien hij tevens hulde brengt voor het vele en goede voor de Maatschappij gedaan.

De Secretaris doet hierna mededeeling omtrent de vertegenwoordiging der afdeelingen en het aantal der door de afgevaardigden uit te brengen stemmen.

De afd. Utrecht is vertegenwoordigd, met 9 stemmen, door den Heer DE BRUIN.

De afd. Noord-Holland is vertegenwoordigd, met 11 stemmen, door den Heer MAZURE.

De afd. Groningen—Drente is vertegenwoordigd, met 10 stemmen, door den Heer KROES.

De afd. Friesland is vertegenwoordigd, met 12 stemmen, door den Heer ATTEMA.

De afd. Zuid-Holland is vertegenwoordigd, met 9 stemmen, door den Heer ELLERMAN.

De afd. Gelderland—Overijsel is vertegenwoordigd, met 11 stemmen, door den Heer ARNTZ.

De afd. Zeeland is vertegenwoordigd, met 5 stemmen, door den Heer VAN DER VLIET.

De afd. Noord-Brabant—Limburg is vertegenwoordigd, met 11 stemmen, door den Heer VLAMINGS.

De Nieuwe afd. Zuid-Holland is vertegenwoordigd, met 8 stemmen, door den Heer VAN DER SLOOTEN.

Totaal door de afgevaardigden uit te brengen stemmen 86.

Het aantal uit te brengen stemmen klimt, door de aanwezigheid van talrijke leden, met eigen stem, tot 106.

De vergadering wordt verder bijgewoond door 5 introducee's, waaronder twee veeartsen uit Duitschland, de H.H. SCHMIDT en HINGEN uit Kleef.

De Voorzitter deelt mede, dat het oogenblik is gekomen tot het bezichtigen van het abattoir. Het gemeentebestuur is zoo beleefd geweest daartoe toestemming te geven en de Hoofdkeurmeester, de Heer VAN DER SLUIJS, zal de leden en introducee's rondleiden.

De vergadering zal te 12³/₄ ure des nam. worden voortgezet.

Na de heropening dankt de Voorzitter de H.H. VAN DER SLUIJS en KOREVAAR (keurmeester aan het abattoir) voor de moeite die zij zich hebben gegeven om de aanwezigen op de hoogte te stellen van het vele belangrijke dat het abattoir te zien geeft.

Het verslag omtrent den toestand der Maatschappij wordt hierna door den 1ste Secretaris uitgebracht. Het wordt zonder op- of aanmerkingen goedgekeurd.

De begrooting over het jaar 1895 wordt door den Voorzitter, wat de verschillende posten betreft, toegelicht. De Heer ARNTZ (afd. Gelderland—Overijsel) doet de vraag, waarom onder de ontvangsten geen rentepost staat. De Heer VAN DER HARST zegt, dat eerst dit jaar door den Penningmeester op aandrang van het Hoofdbestuur tot rentegevende belegging van een ge-

deelte der kas is overgegaan en dat de renten dus in het volgend jaar op de rekening en verantwoording bijberekend zullen worden.

De benoeming van een 2de Secretaris alsnu aan de orde zijnde, wordt tot stemming overgegaan. Het stembureau bestaat uit de H.H.: KROES, ELLERMAN en VAN DER VLIET, afgevaardigden resp. der afdeelingen Gelderland—Overijssel, Zuid-Holland en Zeeland.

Het rapport van dit stembureau luidt, dat uitgebracht zijn op de H.H.: D. VAN DER SLUIJS 44, H. M. KROON 16, D. KRUIJT 22, H. J. C. VAN LENT 1, J. M. BILLROTH 1, J. H. VAN OIJEN 10 en H. L. ELLERMAN 9 stemmen, totaal 103 stemmen.

Geen der genoemden een volstrekte meerderheid verkregen hebbende, wordt tot een tweede vrije stemming overgegaan. Het resultaat daarvan is, dat de Heer VAN DER SLUIJS 50, de Heer VAN OIJEN 10, de Heer KROON 12, de Heer KRUIJT 24 en de Heer ELLERMAN 9 stemmen verkreeg, totaal 105 stemmen.

Bij derde stemming moet nu gekozen worden tusschen de H.H. VAN DER SLUIJS en KRUIJT. De eerste vercenigt op zich 68, de tweede 33 stemmen.

De Heer VAN DER SLUIJS verklaart zich, op de desbetreffende vraag van den Voorzitter, bereid de betrekking van 2de Secretaris te aanvaarden.

Thans moet worden overgegaan tot de benoeming eener Commissie van Redactie, volgens art. 37 van het reglement. De Heer VAN DER SLUIJS stelt voor de tegenwoordige Commissie bij acclamatie te herbenoemen, maar de Heer JANNE, hoezeer ook ingenomen met de strekking van het voorstel, meent, dat de vergadering niet mag afwijken van het bepaalde in het reglement, dat alle stemmingen over personen schriftelijk moeten geschieden; hij wil liever in dit opzicht geen precedent gegeven zien.

Daar deze meening door de vergadering wordt gedeeld, gaat men over tot schriftelijke stemming. De uitslag is dat de aftredende leden der Redactie (de H.H. VAN ESVELD, SCHIMMEL en VAN DER HARST) met algemeene stemmen worden herkozen. De Heer VAN DER HARST verklaart zich bereid het lidmaatschap opnieuw te aanvaarden en meent te mogen verklaren, dat ook de H.H. VAN ESVELD en SCHIMMEL daartoe bereid zullen worden bevonden.

De Voorzitter brengt daarna ter tafel het voorstel der afdeeling Zuid-Holland betreffende de verhooging van de bijdrage der afdeelingen aan de algemeene kas met f 1 per lid. Hij licht dit voorstel

nader toe en dringt aan op het aannemen er van. Op zijn vraag of iemand het woord over dit voorstel verlangt, zegt de Heer ARNTZ (afd. Gelderland—Overijssel) er vóór te zijn. Hij zou zelfs verder willen gaan, als de verhooging gebruikt werd ten behoeve van het Tijdschrift en tot het honoreeren van de inzenders. De Voorzitter wijst er op, dat tijdelijke verhooging noodig was en toegestaan is wegens de groote post van uitgaven voor de enquête naar „vleeschkeuring”, dat echter de Maatschappij steeds meer en meer zaken op het getouw zet, welke geld kosten en daarom een blijvende versterking van de kas noodig is. Het Tijdschrift kost reeds veel, maar als de kas ruim voorzien zal wezen, dan zal zeer zeker door het Hoofdbestuur alles in overweging worden genomen, wat strekken kan om aan wenschen, het Tijdschrift betreffende, te gemoet te komen. Nu kan nog geen toezegging in dit opzicht gedaan worden.

De afd. Noord-Brabant—Limburg verklaart zich vóór het voorstel, mits ook de leden der Algemeene Afdeeling hogere contributie zullen betalen. De Voorzitter wijst er op, dat deze reeds f 5 in de kas storten. De Heer DE JONG (Leiden) wil hetzelfde als de afd. Noord-Brabant—Limburg. De Heer MAZURE (afd. Noord-Holland) steunt het voorstel van Zuid-Holland en zegt dat hetgeen Noord-Brabant—Limburg wil, nu niet kan worden behandeld, omdat het niet op het programma staat. Het voorstel van Zuid-Holland is gedaan om het Hoofdbestuur de handen wat ruimer te geven; de algemeene leden betalen f 5 en de afdeelingenleden mogen van hen niet méér vergen.

Friesland, Gelderland—Overijssel, Zuid-Holland verklaren zich vóór, evenals Noord-Holland, Zeeland en Utrecht; de Nieuwe afdeeling Zuid-Holland en Noord-Brabant—Limburg verklaren zich tegen het voorstel, 15 medestemmende leden zijn vóór het voorstel, zoodat dit met 111 stemmen wordt aangenomen.

Aangezien nu, volgens het slotartikel van het reglement, twee leden moeten worden benoemd, die met den Voorzitter in de volgende Algemeene Vergadering een rapport omtrent de wijziging van het reglement moeten indienen, stelt het Hoofdbestuur voor daartoe te benoemen de H.H. ELLERMAN en VLAMINGS. Beiden worden gekozen resp. met 83 en 84 stemmen.

De Heer ARNTZ stelt, nu toch reglementsherziening aan de orde is, namens de afd. Gelderland—Overijssel voor, om art. 27

(gecombineerde vergadering) uit het reglement te doen vervallen.

De Voorzitter zegt, dat dit punt nu niet kan worden behandeld, het kan echter aan de Commissie voor de reglementsherziening in overweging worden gegeven. De Heer VAN DULM vraagt of die Commissie dan ook bevoegd zal zijn het voorstel Gelderland-Overijsel te behandelen. De Heer VAN DER HARST vindt het nog al een ingrijpend voorstel en meent dat het vooraf op het programma diende te worden geannonceerd. De Heer VAN DULM wil, om de zaak te bekorten, aan deze Commissie mandaat geven om het voorstel in overweging te nemen en er over te rapporteren. De Voorzitter en de Heer BILLROTH meenen dat dit moeielijk zal gaan, daar de afgevaardigden natuurlijk geen opdracht hebben om een stem uit te brengen over een voorstel, dat niet op het programma vermeld staat. De Heer VAN DULM verlangt geen beslissing, maar een onderzoek naar het wenschelijke van de opheffing van het artikel. Hij wil het verder overlaten aan het Hoofdbestuur en aan de Commissie voor de herziening of wijziging van het reglement. De vergadering kan zich hiermede vereenigen.

Door den Heer C. MAZURE Sr. zou een onderwerp worden ingeleid: „Metastatische gewrichtsontsteking bij het rund, met retentie van de secundinae.”

Wegens afwezigheid van den inleider wordt dit onderwerp niet besproken.

Alsnu komt aan de orde de behandeling van het voorstel der afd. Noord-Holland, betreffende het benoemen eener Commissie van 5 veeartsenijkundige leden, om een onderzoek in te stellen «naar de wijze waarop een reorganisatie van het veeartsenijkundig onderwijs in Nederland aangewezen zou kunnen worden geacht» enz. (Zie programma 34ste Algemeene Vergadering en ook het praeadvies van het Hoofdbestuur ter zelfder plaatse).

De afgevaardigde van Noord-Holland verklaart dat de afd. met het praeadvies van het Hoofdbestuur medegaat.

De afd. Gelderland—Overijsel wenscht te lezen: „5 of meer veeartsen, waarvan niet meer dan 2 leeraren zijn (de Directeur inbegrepen)».

Friesland gaat mede met het praeadvies, zoo ook Zuid-Holland, Nieuw-Zuid-Holland, Noord-Brabant-Limburg, Utrecht en Zeeland;

Groningen—Drente wil meer leden, daar zij 5 te weinig vindt. Deze afdeeling wenscht 7 leden, waaronder 2 leeraren, al zijn dit geen veeartsen.

Op voorstel van den Heer DE JONG wordt in de eerste plaats, met algemeene stemmen, uitgemaakt dat er een Commissie zal worden benoemd.

Nu rijst de vraag, uit hoeveel leden zal de Commissie bestaan, uit 5 of uit 7?

De Heer VAN DULM vraagt of het Hoofdbestuur niet zou kunnen praeadviseeren tot het benoemen van 7 leden. De Voorzitter zegt, dat het zuinigheidsprincipe ook in acht dient te worden genomen. De Heer KROES (afd. Groningen—Drente) zegt, dat als er 5 leden worden benoemd, waaronder 2 leeraren, er slechts 3 plaatsen voor praktizeerende veeartsen overblijven, terwijl de afduist deze in grooter aantal in de Commissie wenschte.

In omvraag gebracht zijnde hoeveel leden men in de Commissie wenscht, verklaren zich Zuid-Holland, Noord-Holland, Utrecht, Zeeland en 7 leden voor 5, en Friesland, Gelderland—Overijsel, Groningen—Drente, Nieuw—Zuid-Holland, Noord-Brabant—Limburg en 12 leden voor 7, zoodat met 64 tegen 41 stemmen wordt besloten dat de Commissie zal bestaan uit 7 leden.

Hoeveel leeraren zullen in die Commissie kunnen worden benoemd?

De Heer JANNÉ zegt dat, naar zijn meening, niet hoogstens 2 leeraren in de Commissie behoeven te zijn, en dat hij ook niet hecht aan de qualiteit van veearts-leeraar; alleen moeten zij lid zijn van de Maatschappij.

De Heer DE JONG merkt op, dat het voorstel Noord-Holland spreekt van 5 of meer veeartsen, en ook de afgevaardigde van Noord-Holland houdt zich aan zijn mandaat.

Er wordt nu overgegaan tot het stemmen over het al of niet openstellen van plaatsen voor niet-veeartsen in de Commissie.

62 stemmen verklaren zich vóór, 51 tegen het toelaten van niet-veeartsen als lid.

Nu volgt de keuze van de leden bij stemming, waarbij besloten wordt dat gekozen zullen worden geacht diegenen welke de meeste stemmen op zich hebben vereenigd. Er worden stemmen uitgebracht op 35 personen.

De meeste stemmen hebben op zich vereenigd de H.H.: Dr. A. W. H. WIRTZ, 84; D. A. DE JONG, 79; M. H. J. P. THO-

MASSEN, 57; Dr. L. J. VAN DER HARST, 47; J. J. HINZE, 40; J. F. LAMÉRIS, 33 en D. VAN DER SLUIJS, 33.

De vraag van den Voorzitter en een vraag van gelijke strekking van den Heer HERMKES, n. l. of bij eventueel bedanken van een of meer der leden de overblijvenden zullen kunnen assumeeren, worden bevestigend beantwoord, mits de aanvulling geschiede in overleg met het Hoofdbestuur.

Het voorstel der Nieuwe afdeling Zuid-Holland (zie programma) wordt, in verband met het praeadvies van het Hoofdbestuur en evenzoo in verband met de voorafgaande besluiten, door de afdeling ingetrokken en dus niet verder behandeld.

Gekomen tot het punt: «Vrije mededeelingen» vraagt de Heer VAN DER SLUIJS vooraf nog een enkele inlichting omtrent het constitueeren der «Commissie van Reorganisatie». Wie zal zich daarmede belasten? De Heer VAN DER HARST antwoordt hierop, dat het Hoofdbestuur de zaken zal leiden tot de Commissie zich voor goed heeft gevormd. De Heer VAN DULM vraagt of bij assumptie rekening zal worden gehouden met het aantal stemmen op de overige personen uitgebracht, terwijl de Heer HEIDEMA wenscht dat ook rekening zal worden gehouden met de verschillende takken der veeartsnijkunde.

Beiden worden hieromtrent door den Voorzitter gerust gesteld.

De Heer THOMASSEN erlangt hierna het woord en spreekt over botryomycose, speciaal met het oog op de aetiologie; meer in het bijzonder bespreekt hij een recent geval van mycofibromen bij een veulen en den micrococcus, welke bij deze aandoening wordt gevonden. Hij treedt in bijzonderheden wat de vergelijking betreft van dezen met den staphylococcus pyogenes aureus.

Na eenige discussie, waaraan de H.H. GOOSENS en HERMKES deelnemen, vermeldt de Heer VAN DER SLUIJS een paar gevallen van botryomycose aan het abattoir te Amsterdam waargenomen.

De Heer VAN DULM constateert, dat uit een therapeutisch oogpunt gezien, de behandeling van borstbuilen met joodkalium zeer voldoet, zoodat operatie meestal achterwege kan blijven. De H.H.: HEIDEMA, MAZURE, VAN DER SLUIJS en DE JONG stellen, onder het vermelden van enkele bepaalde gevallen, eenige vragen aan den Heer THOMASSEN, die deze beantwoordt.

De Heer BILLROTH spreekt over waarnemingen, door hem gedaan bij gevallen van anthrax bij het varken. In het bloed waren geen bacillen, spaarzaam waren ze in de milt, geen waren er in het keeloedeem aanwezig, daarentegen wel in het keelgangsspierweefsel. Ook over dit punt wordt eenige discussie gevoerd tusschen den spreker en den Heer VAN DER SLUIJS.

De Heer KROES brengt als afgevaardigde der afdeeling Groningen—Drente de reeds meer betoogde wenschelijkheid ter sprake, dat er door de Maatschappij te velde worde getrokken tegen de kwakzalverij op vecartsenijkundig gebied. De zaak, zegt hij, is meermalen besproken, maar een besliste meening er over is nooit gegeven. Daarvoor bestaan zijns inziens verschillende redenen. De een heeft er minder mede te maken of heeft geen last van de kwakzalvers, de ander heeft een staatsbetrekking, de derde wil geen martelaars maken, enz. enz. Het is mogelijk dat de wetenschap zal triumpheren, maar dat duurt te lang. Er is op die manier geen nauwe aansluiting tusschen de vecartsen onderling te verkrijgen en ook de Maatschappij kan in deze materie niets afdoende tot stand brengen. Op een vorige Algemeene Vergadering heeft men de afdeeling Groningen—Drente er voor willen spannen, als het ware genoopt om de zaak, het vraagstuk der bestrijding, in een vorm te gieten. Spreker geeft nu eenige conclusies, welke hij op schrift heeft, maar die den Secretaris niet ter hand zijn gesteld, zoodat deze ze niet kan vermelden. De afdeeling Groningen—Drente zou een Commissie van enquête wenschen, om deze quaestie grondig te onderzoeken. Haar conclusies zouden dan een leiddraad kunnen zijn; voorop staat, dat waar men met kans op succes een vervolging kan instellen men dit ook moet doen. Verder moeten feiten en vonnissen zooveel mogelijk publiek worden gemaakt.

De Voorzitter dankt den spreker, maar kan geen gelegenheid geven tot debat over deze onverwacht te berde gebrachte quaestie; dit debat zou uit den aard der zaak en met het oog op het vergevorderde uur zeer onvruchtbaar zijn. Hij meent dat ieder der leden het gehoorde ter harte zal nemen en zijn best zal doen het streven van den Heer KROES te helpen bevorderen. Hij geeft den Heer KROES in overweging om tegen de volgende vergadering een omschreven voorstel, hetzij van hem zelf, hetzij van de afdeeling Groningen uitgaande, op het programma te

brengen, een voorstel om maatregelen te nemen tegen het empirisme; er zal dan een besluit kunnen worden genomen.

Met applaus wordt het denkbeeld van den Voorzitter begroet.

Op de vraag of er nu reeds onderwerpen voor de 35ste Algemeene Vergadering worden aangekondigd, antwoordt de Heer ARNTZ (afdeeling Gelderland—Overijssel) dat zijn afdeeling voorstelt art. 27 uit het reglement weg te nemen en het lezen der notulen, enz. weder zooals van ouds in de Algemeene Vergadering te doen geschieden.

De afdeeling Groningen—Drente (de Heer KROES) kondigt aan: De bestrijding der kwakzalverij op veeartsenijkundig gebied.

De Heer ARNTZ komt nog eens terug op het wenschelijke van het salariëeren (honoreeren) van de inzenders in het Tijdschrift, waarbij de Heer HEIDEMA vroegere besprekingen dienaangaande in herinnering brengt, bijv. de toezegging dat het zou gebeuren, als er geld was.

De Voorzitter moet toestemmen dat dit is gezegd; nu kan er verder niet over worden gesproken, maar het zal in de volgende Algemeene Vergadering een punt van bespreking uitmaken, hetzij dat dan het voorstel van den Heer ARNTZ als zoodanig of een mogelijk meer gedetailleerd voorstel, als dit inkomt, aan het oordeel der Algemeene Vergadering wordt onderworpen.

Wat de plaats betreft waar de 35ste Algemeene Vergadering zal worden gehouden, stelt de Heer HERMKES Arnhem voor, speciaal met het oog op de „landbouwfeesten”. Met dit voorstel gaat Groningen—Drente mede, terwijl de afdeeling Nieuw Zuid-Holland Rotterdam noemt.

Bij stemming verklaren zich voor Arnhem 59, voor Rotterdam 8 en voor Utrecht 34 stemmen. Aldus wordt Arnhem gekozen als plaats voor de a. s. Algemeene Vergadering.

De Heer J. MAZURE vraagt het woord om er aan te herinneren dat deze Algemeene Vergadering de eerste is, welke na het verschijnen van het Rapport over „Vleeschkeuring”, wordt gehouden. Hij wil deze gelegenheid te baat nemen om het Hoofdbestuur en speciaal den afgetreden Voorzitter, den Heer D. F. VAN ESVELD,

dank te zeggen voor de vele moeite en inspanning, voor de groote toewijding in deze zaak betoond. Van vele zijden is het Rapport met belangstelling ontvangen en met waardeering begroet.

Aan sprekers woorden valt een luid applaus ten deel.

De Voorzitter, het einde der vergadering ziende naderen, dankt den Heer MAZURE voor zijn tot het Hoofdbestuur gerichte woorden; hij dankt ook de opgekomenen voor hun belangstelling in de zaken der Maatschappij, dankt evenzoo de Commissie voor stemopneming voor de vervulde, lastige taak en ook de leden der Amsterdamsche pers voor hun tegenwoordigheid.

De Heer VAN DER SLUIJS vraagt, vóór het sluiten der vergadering, het woord om in het kort een denkbeeld uiteen te zetten, dat hij in een voorstel voor de volgende Algemeene Vergadering nader zal formuleeren. Het betreft het stichten van een klein fonds of iets dergelijks, waartuit aan personen, die zich voor de Maatschappij ter bevordering der Veeartsenijkunde verdienstelijk hebben gemaakt, een bewijs van hulde of erkentenis (bijv. een eere-medaille) zou kunnen worden gegeven.

De Voorzitter gelooft, dat het denkbeeld wel weerklank zal vinden en zegt dat het Hoofdbestuur, als het desbetreffend voorstel inkomt, dit gaarne op het programma zal brengen.

Met een woord van dank aan de twee H.H. Duitsche veeartsen voor hun belangstelling in deze bijeenkomst wordt de 34ste Algemeene Vergadering door den Voorzitter gesloten.

M. G. DE BRUIN, *Voorzitter.*

Dr. L. J. VAN DER HARST, *1ste Secretaris.*

Goedgekeurd in de gecombineerde vergadering van 7 Juli 1895.

**Artikel 19, alinea 2, van het door de Commissie
tot herziening voorgestelde reglement,**

DOOR

D. A. DE JONG JZN.

Het was mij bekend, dat door de commissie tot herziening van het reglement der Maatschappij een bepaling zou worden voorgesteld, betrekking hebbende op het stellen van kandidaten voor eventueele vacaturen in het Hoofdbestuur. De quaestie was een oogenblik ter sprake gekomen op de vergadering volgens artikel 27 van het reglement, gehouden te Utrecht den 7^{den} Juli 1895.

Op die vergadering meende de afgevaardigde van de afdeeling Zuid-Holland, dat het voor een afdeeling moeielijk was een candidaat te stellen. Het zou, volgens hem, overweging verdienen, dat het Hoofdbestuur een voordracht rond zond.

De voorzitter antwoordde daarop, dat de quaestie bij de reglementsherziening ter sprake zou worden gebracht. En de voorzitter heeft waarheid gesproken, getuige het rondgezonden gewijzigde reglement, zooals het door de commissie wordt voorgesteld. Het was toen echter niet te vermoeden, dat de commissie een bepaling geheel in den zin der afdeeling Zuid-Holland zou voorstellen, zooals thans het geval blijkt te zijn. De commissie heeft de bijvoeging aan artikel 19, voorgesteld door de afdeeling Zuid-Holland, en luidende: „Het Hoofdbestuur doet een aanbeveling „van twee leden voor elke vacature,” woordelijk overgenomen.

Het zou mij spijten, indien deze bepaling werkelijkheid moest worden. Zij zal aanleiding geven tot het creëren van een niet volmaakt gezonden toestand. Ik gevoel mij verplicht daarop te wijzen.

De toestand toch, waarbij een lichaam, dat door de leden eener vereeniging met de leiding harer zaken wordt belast, zelf de kandidaten noemt, waarmede het zich voltallig gemaakt wil zien, is nooit volkomen gezond te noemen. Dit kan reeds daaruit blijken dat een ander beginsel wordt gevolgd in de staatsinrichting van ons land, bij de verkiezing van Rijks-, Provinciale- en Gemeentebesturen. Bij vacaturen in Tweede Kamer, Provinciale Staten en Gemeenteraden zijn het de kiezers, die de candida-

ten stellen, niet de onvoltallige corporaties zelf. Dat is een goed recht der kiezers, dat zij zich niet uit de handen laten nemen en de maatregel geeft de beste waarborgen, dat de gekozenen zijn de uitverkorenen van het meerendeel der kiezers.

Het komt mij voor, dat ook in onze Maatschappij ter bevordering der Veeartsenijkunde, dat recht aan de kiezers moet blijven, alzoo aan de leden. Zij kiezen de leden van het Hoofdbestuur en zoeken daarvoor mannen, wien zij de behartiging van de belangen der Maatschappij met het volste vertrouwen opdragen. Aan hen het recht de kandidaten te stellen!

Dat er iets ongezonds, ik zou bijna zeggen „iets scheefs”, in den toestand ligt, is gemakkelijk te betoogen. Indien de kandidaten door het Hoofdbestuur worden gesteld, wordt in het openbaar, zekerlijk meestal ongewild en onbewust, in elk geval met de beste bedoelingen, pressie uitgeoefend op de leden der Maatschappij en dat komt mij ongeoorloofd voor. Men zal mij onmiddelijk tegemoet voeren, dat men zich niet aan de aanbeveling van het Hoofdbestuur behoeft te houden en dat men kan stemmen, wie men wil! Zeker, maar het is voor het Hoofdbestuur toch zeer onaangenaam, indien zijn voordracht wordt genegeerd. Bij een volgende gelegenheid zal het met weinig lust met een nieuwe aanbeveling voor den dag komen. Het zal bevreesd zijn opnieuw — een slag in het aangezicht te ontvangen, is misschien te sterk — de overtuiging te krijgen, dat zijn kandidaten niet door de leden gewild zijn. Daarom zal de Algemeene Vergadering van haar kant, juist om het Hoofdbestuur niet onaangenaam te zijn, niet buiten de voordracht gaan. Dit is alleszins begrijpelijk, maar . . . hiermede is ook het uitoefenen van pressie bewezen.

Daarom zou ik meenen, dat het Hoofdbestuur zich moest onthouden, vooral in het belang van zijn eigen waardigheid. De personen, aan wie de leden de belangen der Maatschappij met volle overtuiging toevertrouwen, moeten zich van officieele aanbeveling onthouden, indien hun aantal moet worden aangevuld. De toestand blijft daardoor zuiver en het vertrouwen in de onpartijdigheid van het Hoofdbestuur stijgt.

De leden moeten dus de kandidaten stellen! Maar op welke wijze?

In de eerste plaats moet aan de bijzondere afdeelingen, die ik voor het geval van verkiezingen gerust met kiesverenigingen zou durven vergelijken, het recht worden gegeven kandidaten te

stellen voor de vacaturen in het Hoofdbestuur. Door dezen maatregel komt het recht tot het stellen van candidaten reeds in de handen van verreweg het grootst aantal leden der Maatschappij.

Dat recht mag echter evenmin onthouden worden aan de leden der Algemeene Afdeeling. Men kan bepalen, dat een zeker aantal van hen het recht heeft een candidaat voor een vacature aan te wijzen. Men zou dit aantal op tien kunnen vaststellen.

Werd dit denkbeeld werkelijkheid, dan zouden dus voor één vacature een aantal candidaten genoemd kunnen worden. Dezen zouden aan het Hoofdbestuur opgegeven moeten worden, ten einde ze te vermelden op het programma der Algemeene Vergadering, met opgave van de bijzondere afdeelingen en de namen van de leden der algemeene afdeeling, door wie zij werden gesteld.

Deze opgaven zouden, evenals voorstellen voor de Algemeene Vergadering, vóór den 1sten Juni van elk jaar aan den eersten secretaris kunnen worden ingezonden.

Op de Algemeene Vergadering wordt daarna door de leden, al of niet vertegenwoordigd door afgevaardigden van bijzondere afdeelingen, een keuze gedaan uit de gestelde candidaten, terwijl het Hoofdbestuur zich van officieele aanbeveling onthoudt.

Mij komt een dergelijke regeling in alle opzichten het meest gewenscht voor; in de eerste plaats met het oog op de rechten der leden, in de tweede plaats met het oog op de positie van het Hoofdbestuur.

De meening door den afgevaardigde van de afdeeling Zuid-Holland op de meergenoemde vergadering getuit, dat het voor een afdeeling zoo moeielijk is een candidaat te stellen, kan ik niet deelen. Het is toch geen vereischte, dat een bijzondere afdeeling een candidaat uit haar midden neemt; zij kan hem elders zoeken. Zelfs wil ik de afdeelingen niet verplichten een candidaat te stellen; zij kunnen dat aan de zusterafdeelingen of aan de leden der Algemeene Vergadering overlaten. In vele gevallen echter zal een afdeeling wel degelijk iemand weten aan te wijzen, dien zij gaarne in het Hoofdbestuur zag zitting nemen. De kans tot verwezenlijking van dien wensch is alleen dan groot, indien zij dien persoon tot haar candidaat kan proclameeren, en daarom moet een afdeeling dat recht niet uit haar handen geven. Eindelijk kan een afdeeling zich met een of meer andere afdeelingen, of wel met leden der algemeene afdeeling verstaan omtrent het stellen

van een candidaat. Het schijnt mij werkelijk, dat het bezwaar der afdeeling Zuid-Holland imaginair is.

Bovendien moet ik nog wijzen op een groot voordeel van de door mij voorgestane regeling, dat de moeielijkheid aan het stellen van candidaten verbonden, zoo die mocht bestaan, compenseert. Indien het Hoofdbestuur een aanbeveling opmaakt, zullen daarop alleen personen voorkomen, die aan het Hoofdbestuur bekend zijn. Worden echter de candidaten gesteld door de bijzondere afdeelingen en de leden der algemeene afdeeling, dan heeft men de kans dat bekwame en verdienstelijke mannen genoemd worden, die anders doodgezwegen zouden zijn, omdat het Hoofdbestuur hen niet kent. Men kan toch van een Hoofdbestuur niet verlangen, dat het met alle leden der Maatschappij bekend is.

Verder veroorloof ik mij de afdeeling Zuid-Holland nog op één zaak te wijzen. Wil die afdeeling het stellen der candidaten aan het Hoofdbestuur overlaten, omdat zij zelve ze niet weet te stellen, dan is zij ook moreel verplicht de candidaten van het Hoofdbestuur te steunen. En dat kan toch de bedoeling niet zijn! Zij zal toch wel aan zich het recht willen behouden, buiten de voordracht om te gaan.

Ik zou de volgende wijziging van artikel 19 willen voorstellen:

„Jaarlijks treedt een der leden van het Hoofdbestuur af. De voorzitters en de tweede secretaris zijn eerst na verloop van een jaar, de eerste secretaris, de penningmeester en de bibliothecaris dadelijk herkiesbaar.

„Het Hoofdbestuur bericht vóór den 1sten Januari van elk jaar aan de bijzondere afdeelingen en aan de leden der algemeene afdeeling, welk lid op ultimo December zal aftreden.

„De bijzondere afdeelingen en minstens tien leden der algemeene afdeeling hebben het recht voor elke vacature één candidaat te stellen, welke candidaten vóór den 1sten Juni, voorafgaande aan de algemeene vergadering, aan den eerste secretaris moeten worden opgegeven.

„Het Hoofdbestuur vermeldt de namen der candidaten met de namen der afdeelingen en van de leden der algemeene afdeeling, die hen hebben gesteld, op het programma der algemeene vergadering.

„Zijn vóór den 1sten Juni geen candidaten aan het Hoofdbe-

„stuur genoemd, dan maakt het Hoofdbestuur een voordracht op „van twee personen en deelt die staande de vergadering mede.

„De aftreding geschiedt op ultimo December en verder naar „tijd van benoeming, met dien verstande, dat ieder lid, benoemd „voor een niet periodieke vacature, aftreedt op den tijd, dat „zijn voorganger zou afgetreden zijn.”

Men zal mij dadelijk opmerken, dat bij deze wijziging niet voorzien is in de tusschentijdsche vacaturen. Ik acht het van weinig belang daarin te voorzien, omdat die gevallen tot de zeldzaamheden behooren. Overigens kan daarin gemakkelijk worden te gemoet gekomen door in het artikel, vóór de laatste alinea, in te lasschen: „Zijn door het ontstaan eener tusschentijdsche „vacature de bijzondere afdeelingen en de leden der algemeene af- „deeling niet in de gelegenheid geweest op den genoemden tijd can- „didaten aan het Hoofdbestuur op te geven, dan kan dat nog ge- „schiedt staande de vergadering, vóór de stemming. Het Hoofd- „bestuur deelt alsdan de namen der candidaten vóór de verkiezing „aan de vergadering mede. Zijn geen candidaten genoemd, dan „heeft het Hoofdbestuur het recht aan de vergadering een voor- „dracht van twee personen te doen.”

Van inconsequentie kan in dit voorstel geen sprake zijn, indien ik het Hoofdbestuur een voordracht wil laten doen in de gevallen, waarin geen candidaten zijn genoemd. Wanneer de bijzondere afdeelingen en de leden der algemeene afdeeling, in het algemeen de leden, de verkiezing van een lid van het Hoofdbestuur van te weinig belang achten om daarvoor candidaten te stellen, dient het Hoofdbestuur een voordracht te doen, om eindelooze stem- mingen te voorkomen.

Vermoedelijk zal mijn voorstel hevige oppositie vinden, vooral ook omdat de Voorzitter van het Hoofdbestuur, tevens Voorzitter van de Commissie tot herziening van het reglement, klaarblijkelijk met de voorgestelde wijziging medegaat, ten minste uit de toelichting blijkt niet, dat de Commissie op dit punt niet eenstemmig was. Dit zal mij echter niet weerhouden, als mijn overtuiging uit te spreken, dat de door mij aangegeven weg de eenige is om de verkiezingen van leden van het Hoofdbestuur geheel en al te laten beheerschen door de personen, die daarop recht hebben, dat zijn de l e d e n der Maatschappij.

Dat het Hoofdbestuur zich niet officiëel met de benoeming van zijn eigen leden inlaat, tenzij de leden der Maatschappij doen

blijken dat de zaak hun onverschillig is, kan niet anders ten gevolge hebben dan verhooging van de waardigheid van en het vertrouwen in dat lichaam.

Dat in verschillende andere vereenigingen en maatschappijen de zaak in den door mij bedoelden zin, zij het dan ook op andere wijze, is geregeld, mag ik als bekend veronderstellen ¹⁾.

De groote waarschijnlijkheid, dat ik de aanstaande algemeene vergadering niet zal kunnen bijwonen, deed mij besluiten plaatsing voor dit stukje in het Tijdschrift te vragen. Bovendien bracht ik mijn meening gaarne vóór de algemeene vergadering onder de aandacht der leden.

Leiden, 3 Augustus 1895.

MEDEDEELINGEN VAN HET HOOFDBESTUUR.

De Maatschappij zal op het VI^{de} internationaal veeartsenijkundig congres te Bern worden vertegenwoordigd door den luitenant-kolonel, dirigerend paardenarts J. J. HINZE.

In de afdeling Noord-Holland is opgetreden als Secretaris de Heer A. L. J. GOETHALS te Amsterdam.

In de afdeling Noord-Brabant—Limburg zijn benoemd, respectievelijk tot Voorzitter en Onder-Voorzitter, de Heeren: W. J. PAIMANS te Os en G. B. GOOSSENS te Roermond.

Van de Algemeene afdeling is overgegaan tot de afdeling Zeeland de Heer W. F. HILWIG.

Afgeschreven zijn: van de afdeling Zuid-Holland het lid F. J. KRUIJT te Tolen; van de afdeling Utrecht het lid V. J. J. VAN HINSBERGH te Wijk-bij-Duurstede en van de afdeling Groningen het lid B. TACOMA te Irnsum.

Voor de afdeling Groningen bedankte als lid de Heer L. HUBENET te Hoogeveen.

---

¹⁾ Nederlandsche Maatschappij tot bevordering der Geneeskunst; Nederl. Maatschappij tot bevordering der Pharmacie; Holl. Maatsch. v. Landbouw, enz.

Bij de afdeeling Utrecht zijn als nieuwe leden aangenomen de Heeren: E. H. BERCH GRAVENHORST te Druten, D. VAN GRUTING te Utrecht en H. A. VERMEULEN te Beesd.

Als leden hebben zich aangemeld: bij de afdeeling Groningen de Heer J. HUIZINGA te Bedum; bij de afdeeling Noord-Holland de Heer F. J. NIEUWENHUIJZEN te Hilversum en bij de afdeeling Utrecht de Heer J. BREEDVELD te 's-Gravendeel.

PERSONALIA.

Gevestigd: G. G. J. WESTHOLZ te Raalte; A. VAN HEUSDEN te Nijmegen; E. H. BERCH GRAVENHORST te Druten; F. J. NIEUWENHUIJZEN te Hilversum; H. A. VERMEULEN te Beesd; J. HUIZINGA te Uithuizen en P. BAERENDS te Opheusden.

Tijdelijk belast met de waarneming der betrekking van veearts bij den burgerlijken dienst de tijdelijke veearts bij de Deli-Maatschappij B. VRIJBURG.

Belast met den burgelijken veeartsenijdienst in de Padangsche Bovenlanden en de afdeeling Mandheling en Angkola der residentie Tapanoeli, met standplaats Fort de Cock, B. VRIJBURG.

Bij Koninklijk besluit van 20 Juli 1895, n°. 47, is aan den luitenant-kolonel, dirigeerend paardenarts J. J. HINZE te 's-Gravenhage opgedragen de Regeering te vertegenwoordigen op het veeartsenijkundig congres te Bern in September a. s. Een gelijke opdracht werd bij Koninklijk besluit van 2 Augustus 1895, n°. 37, verleend aan Dr. A. W. H. WIRTZ, directeur van 's Rijks Veeartsenijnschool.

Aan onzen mederedacteur, den Heer W. C. SCHIMMEL, leeraar aan 's Rijks Veeartsenijnschool, Secretaris der Commissie tot bevordering der paardenfokkerij in Gelderland, viel de onderscheiding ten deel om bij Koninklijk besluit van 24 Juli 1895, n°. 18, te worden benoemd tot Ridder in de orde van Oranje-Nassau. Wij wenschen onzen collega met deze benoeming recht hartelijk geluk en twijfelen niet of aan alle lezers van ons Tijdschrift zal de zoo wel verdiende onderscheiding, aan onzen geachten medewerker ten deel gevallen, groot genoeg doen.

Den 25sten Juli ll. mocht de Heer F. A. DEIERMANS te Dirksland den dag herdenken waarop hij vóór 50 jaar tot veearts werd bevorderd.

De paardenarts J. M. KNIPSCHER zal den cursus in bacteriologie aan het Militair hospitaal te Utrecht volgen.

VEEARTSENIJKUNDIG STAATSTOEZICHT.

Bij Koninklijk besluit van den 16^{den} Juli 1895, n°. 24, is voor den tijd van 3 jaar, met ingang van 20 Juli 1895, benoemd tot plaatsvervanger van den districtsveearts, wien Arnhem als standplaats is aangewezen, de veearts F. S. J. VEEZE te Enschede.

De Minister van Buitenlandsche Zaken brengt ter kennis van belanghebbenden, dat, blijkens telegraphisch bericht van H. M. Gezant te Parijs, de doorvoer door Frankrijk van rundvee, herkomstig uit Nederland, wederom is toegelaten (Staatscourant van 4 Juli 1895).

Met verwijzing naar het bericht omtrent de openstelling der Fransche grenzen voor den doorvoer van rundvee, herkomstig uit Nederland, opgenomen in de Nederlandsche Staatscourant van 4 dezer, n°. 154, brengt de Minister van Buitenlandsche Zaken alsnog ter kennis van belanghebbenden, dat blijkens een nader ontvangen mededeeling, die doorvoer zal behooren te geschieden per spoor, in verzegelde wagens, na geneeskundig onderzoek aan de Fransche grenzen (Staatscourant van 11 Juli 1895).

STAAT der gevallen van besmettelijke veeziekten in Nederland, gedurende Juni 1895.

(De cijfers tussehen ( ) duiden het getal eigenaren aan, onder wier vee de ziekte voorkwam.)

PROVINCIE.	GEMEENTE.	Veepest der heikauwers.	Longziekte (rund).	Mond- en klauwzeer.	Kwade-droes en huidworm.	Schurft bij paard en schaaap.	Schaapspokken.	Vlekziekte en borstziekte bij varkens.	Trichinen-ziekte.	Miltevuur.	Hondsdelheid.		Botkreupel.
											Bij hond en kat.	Bij ander vee.	
Groningen . . .	Nieuwwolde . . .	" "	" "	" "	" "	1	"	"	"	"	"	"	"
	Termunten . . .	" "	" "	" "	" "	"	"	1	"	"	"	"	"
Friesland . . .	Bolsward . . .	" "	" "	" "	" "	"	"	2 (1)	"	"	"	"	"
	Haskerland . . .	" "	" "	" "	" "	"	"	"	1	"	"	"	"
	Hennaardcradeel . . .	" "	" "	" "	" "	"	"	3 (2)	"	"	"	"	"
	Schoterland . . .	" "	" "	" "	" "	"	"	3 (1)	"	"	"	"	"
	Utingeradeel . . .	" "	" "	" "	" "	30 (1)	"	"	3 (1)	"	"	"	"
Drente . . .	Wonseradeel . . .	" "	" "	" "	" "	"	"	33 (16)	"	"	"	"	"
	Dwingelo . . .	" "	" "	" "	" "	"	"	1	"	"	"	"	"
Overijsel . . .	Hellendoorn . . .	" "	" "	" "	" "	"	"	"	1	"	"	"	"
	Hengelo . . .	" "	" "	" "	" "	"	"	1	"	"	"	"	"
Gelderland . . .	Wierden . . .	" "	" "	" "	" "	"	"	"	1	"	"	"	"
	Barneveld . . .	" "	" "	" "	" "	"	"	3 (2)	"	"	"	"	"
	Heteren . . .	" "	" "	" "	" "	"	"	1	"	"	"	"	"
	Voorst . . .	" "	" "	" "	" "	"	"	"	1	"	"	"	"
	Wageningen . . .	" "	" "	" "	" "	"	"	3 (2)	"	"	"	"	"
Utrecht . . .	Renswoude . . .	" "	" "	" "	" "	"	"	2 (2)	"	"	"	"	"
	Utrecht . . .	" "	" "	" "	" "	"	"	3 (3)	"	"	"	"	"
Noord-Holland.	Beemster . . .	" "	" "	" "	" "	3 (1)	"	"	"	"	"	"	10 (1)
	Edam . . .	" "	" "	" "	" "	"	"	"	3 (1)	"	"	"	"
	's-Gravenland . . .	" "	" "	13 (2)	" "	"	"	"	"	"	"	"	"
	IJeer-Hugowaard . . .	" "	" "	31 (1)	" "	"	"	"	"	"	"	"	"
	Oterleek . . .	" "	" "	12 (2)	" "	"	"	"	"	"	"	"	"
	Schellinkhout . . .	" "	" "	" "	" "	"	"	"	"	"	"	"	3 (1)
	Sloten . . .	" "	" "	" "	" "	"	"	"	1	"	"	"	"
Zuid-Holland . . .	Texel . . .	" "	" "	" "	" "	"	"	"	"	"	"	"	2 (1)
	Barwoutswaarder . . .	" "	" "	" "	" "	"	"	1	"	"	"	"	"
	Beierland (Oud-) . . .	" "	" "	" "	" "	"	"	1	"	"	"	"	"
	Dirksland . . .	" "	" "	" "	" "	"	"	5 (5)	"	"	"	"	"
	Gouderak . . .	" "	" "	" "	" "	"	"	1	"	"	"	"	"
	Herkingen . . .	" "	" "	" "	" "	"	"	2 (2)	"	"	"	"	"
	Hillegersberg . . .	" "	" "	13 (1)	" "	"	"	1	"	"	"	"	"
	Kapelle-a/d-IJsel . . .	" "	" "	5 (1)	" "	"	"	"	"	"	"	"	"
	Krimpen-a/d-IJsel . . .	" "	" "	6 (1)	" "	"	"	"	"	"	"	"	"
	Meliszand . . .	" "	" "	" "	" "	"	"	6 (6)	"	"	"	"	"
	Middelharnis . . .	" "	" "	" "	" "	"	"	5 (4)	"	"	"	"	"
	Nieuwenhoorn . . .	" "	" "	" "	" "	"	"	1	"	"	"	"	"
Transportceere . . .	" "	" "	80 (8)	" "	34 (2)	"	79 (55)	"	11 (7)	"	"	15 (6)	

PROVINCIE.	GEMEENTE.	Veepest der herkauwers.	Longziekte (rond).	Mond- en klauwzeer.	Kwade-droes en huidworm.	Schurft bij paard en schaap.	Schaapspokken.	Vleziekte en borstziekte bij varkens.	Trichinen-ziekte.	Milvuur.	Hondsdelheid.		Rotkreupel.
											Bij hond en kat.	Bij ander vee.	
Zuid-Holland . . .	Transport . . .	"	"	80 ⁽⁸⁾	"	34 ⁽³⁾	"	79 ⁽⁵⁵⁾	"	11 ⁽⁷⁾	"	"	15 ⁽³⁾
	Numansdorp . . .	"	"	"	"	"	"	1	"	"	"	"	"
	Rijnsaterwoude . . .	"	"	"	"	"	"	1	"	"	"	"	"
	Rotterdam . . .	"	"	147 ⁽³⁾	1	"	"	"	"	"	"	"	"
	Stad-a/'t-Haringvliet	"	"	"	"	"	"	33 ⁽³⁰⁾	"	"	"	"	"
Zeeland . . .	Stompwijk . . .	"	"	"	1	"	"	"	"	"	"	"	"
	Tongue (Nieuwe-)	"	"	"	"	"	"	4 ⁽³⁾	"	"	"	"	"
	Brouwershaven . . .	"	"	"	"	"	"	1	"	"	"	"	"
	Dreischor . . .	"	"	"	"	"	"	1	"	"	"	"	"
Noord-Brabant	Koudekerke . . .	"	"	"	"	"	"	1	"	"	"	"	"
	Maartensdijk (St.-)	"	"	"	"	"	"	1	"	"	"	"	"
	Middelburg . . .	"	"	"	"	"	"	3 ⁽¹⁾	"	"	"	"	"
	Almkerk . . .	"	"	"	"	"	"	1	"	"	"	"	"
	Bladel c. a. . .	"	"	"	"	"	"	"	"	1	"	"	"
	Dongen . . .	"	"	"	"	"	"	"	"	1	"	"	"
	Dussen . . .	"	"	"	"	"	"	"	"	1	"	"	"
	Gemert . . .	"	"	"	"	"	"	"	"	1	"	"	"
's-Hertogenbosch . . .	"	"	"	"	"	"	3 ⁽²⁾	"	"	"	"	"	
Limburg . . .	Klundert . . .	"	"	"	"	"	"	1	"	"	"	"	"
	Valkenswaard . . .	"	"	"	"	"	"	"	"	1	"	"	"
	Vrijhoeve-Kapelle . . .	"	"	3 ⁽¹⁾	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Westerhoven . . .	"	"	"	"	"	"	"	"	1	"	"	"
	Maastricht . . .	"	"	"	1	"	"	"	"	"	"	"	"
Totaal in Nederland . . .		"	"	230 ⁽¹²⁾	3 ⁽³⁾	34 ⁽³⁾	"	130 ⁽⁹⁰⁾	"	17 ⁽¹³⁾	"	"	15 ⁽³⁾

(Staatscourant van 11 Juli 1895.)

S T A A T der gevallen van besmettelijke veeziekten in Nederland, gedurende Juli 1895.

(De cijfers tusschen ( ) duiden het getal eigenaren aan, onder wier vee de ziekte voorkwam.)

PROVINCIE.	GEMEENTE.	Veepest der herkauwers.	Longziekte (rund).	Mond- en klauwzeer.	Kwade-droes en huidworm.	Schurft bij paard en schaaap.	Schaapspokken.	Vlekziekte en borstziekte bij varkens.	Triehinen-ziekte.	Miltvuur.	Hondsdoelheid.		Rotkreupel.
											Bij hond en kat.	Bij ander vee.	
Groningen	Meeden	"	"	"	"	"	"	"	"	1	"	"	"
	Termunten	"	"	"	"	"	"	2 (2)	"	"	"	"	"
Friesland	Veendam	"	"	"	"	"	"	1	"	"	"	"	"
	Baarderadeel	"	"	"	"	"	"	16 (13)	"	"	"	"	"
	Bolsward	"	"	"	"	"	"	30 (14)	"	"	"	"	"
	Ferwerderadeel	"	"	"	"	"	"	24 (20)	"	"	"	"	"
	Francker	"	"	"	"	"	"	1	"	"	"	"	"
	Franckeradeel	"	"	"	"	"	"	6 (5)	"	"	"	"	"
	Gaasterland	"	"	"	"	"	"	4 (4)	"	"	"	"	"
	Haskerland	"	"	"	"	"	"	3 (1)	"	"	"	"	"
	Hemelumer-Oldefaart	"	"	"	"	"	"	60 (46)	"	"	"	"	"
	Hennaarderadeel	"	"	"	"	15 ⁽¹⁾	"	216 (107)	"	"	"	"	"
	Idaarderadeel	"	"	"	"	"	"	35 (26)	"	"	"	"	"
	Kollumerland	"	"	"	"	"	"	1	"	"	"	"	"
	Leeuwarderadeel	"	"	"	"	"	"	36 (19)	"	"	"	"	"
	Menaldumadeel	"	"	"	"	"	"	47 (34)	"	"	"	"	"
	Oost-Dongeradeel	"	"	"	"	"	"	31 (24)	"	"	"	"	"
	Oost-Stellingwerf	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	16 ⁽²⁾
	Opsterland	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	2 ⁽¹⁾
	Rauwerderhem	"	"	"	"	"	"	20 (14)	"	"	"	"	"
	Tietjerksteradeel	"	"	"	"	"	"	2 (1)	"	"	"	"	"
West-Dongeradeel	"	"	"	"	"	"	44 (40)	"	"	"	"	"	
Wymbritseradeel	"	"	"	"	11 ⁽¹⁾	"	1	"	"	"	"	"	
Wonseradeel	"	"	"	"	"	"	427 (244)	"	"	"	"	"	
Drente	Workum	"	"	"	"	"	"	5 (4)	"	"	"	"	"
	Dwingelo	"	"	"	"	"	"	10 (7)	"	"	"	"	"
Overijsel.	Kocvorden	"	"	"	"	1	"	"	"	"	"	"	"
	Wierden	"	"	"	"	"	"	"	"	1	"	"	"
	Gelderland	Appeltern	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
		Arnhem	"	"	"	"	"	"	2 (1)	"	"	"	"
	Barneveld	"	"	"	"	"	"	1	"	"	"	"	
	Bemmel	"	"	"	"	"	"	2 (1)	"	"	"	"	
	Brummen	"	"	"	"	"	"	3 (2)	"	"	"	"	
	Gorsel	"	"	"	"	"	"	2 (1)	"	"	"	"	
	Haften	"	"	"	"	"	"	1	"	"	"	"	
	Reden	"	"	"	"	"	"	"	"	1	"	"	
Utrecht	Doorn	"	"	"	"	"	"	3 (3)	"	"	"	"	
	Eemnes	"	"	"	"	"	"	5 (5)	"	"	"	"	
	Loosdrecht	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	
	Utrecht	"	"	"	"	"	"	1	"	"	"	"	
Transporteere		"	"	31 (4)	"	27 ⁽³⁾	"	1047 (612)	"	3 (3)	"	"	18 (8)

PROVINCIE.	GEMEENTE.	Veepest der herkauwers.	Longziekte (rund).	Mond- en klauwzeer.	Kwade-droes en huidworm.	Schurft bij paard en schaap.	Schaapspokken.	Vleziekte en borsziekte bij varkens.	Trichinen-ziekte.	Miltvuur.	Hondsdolheid.		Rotkruipel.
											Bij hond en kat.	Bij ander vee.	
Noord-Holland.	Transport	"	"	31 (4)	"	27 (3)	"	1047 (612)	"	3 (3)	"	"	18 (8)
	Ankeveen	"	"	3 (1)	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Barsingerhorn	"	"	"	"	"	"	3 (1)	"	"	"	"	"
	Edam	"	"	"	"	"	"	"	"	1	"	"	"
	's-Gravenland	"	"	108 (6)	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Haarlemmerliede	"	"	"	"	"	"	"	"	1	"	"	"
	Hilversum	"	"	43 (5)	"	"	"	2 (1)	"	"	"	"	"
	Hoogwoud	"	"	"	"	"	"	3 (1)	"	"	"	"	"
	Kortenhoef	"	"	10 (2)	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Krommenie	"	"	"	"	"	"	1	"	"	"	"	"
	Landsmeer	"	"	"	"	"	"	"	"	1	"	"	"
	Medemblik	"	"	"	"	"	"	12 (3)	"	"	"	"	"
	Muiden	"	"	"	"	"	"	1	"	"	"	"	"
	Nieuwe-Niedorp	"	"	"	"	"	"	8 (4)	"	"	"	"	"
	Schagen	"	"	"	"	"	"	9 (4)	"	"	"	"	"
	Sloten	"	"	"	"	"	"	9 (7)	"	1	"	"	"
	Uitgeest	"	"	"	"	"	"	2 (1)	"	"	"	"	"
	Weesperkarspel	"	"	11 (2)	"	"	"	10 (2)	"	"	"	"	"
	Wijdenes	"	"	"	"	"	"	2 (1)	"	"	"	"	"
	Zuid-Holland .	Winkel	"	"	"	"	"	3 (3)	"	"	"	"	"
Barendrecht		"	"	"	"	"	1	"	"	"	"	"	
Beierland (Nieuw-)		"	"	"	"	"	30 (24)	"	"	"	"	"	
Beierland (Oud-)		"	"	"	"	"	1	"	"	"	"	"	
Beierland (Zuid-)		"	"	"	"	"	105 (92)	"	"	"	"	"	
Bommel (Den)		"	"	"	"	"	2 (2)	"	"	"	"	"	
Dubbeldam		"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	
Geervliet		"	"	"	"	"	21 (18)	"	"	"	"	27 (1)	
Goedereede		"	"	"	"	"	1	"	"	"	"	"	
Gorinchem		"	"	"	"	"	1	"	"	"	"	"	
Goudswaard		"	"	"	"	"	83 (68)	"	"	"	"	"	
's-Gravendeel		"	"	"	"	"	2 (1)	"	"	"	"	"	
Hekelingen		"	"	"	"	"	3 (3)	"	"	"	"	"	
Hellevoet (Nieuw-)		"	"	"	"	"	4 (4)	"	"	"	"	"	
Herkingen		"	"	"	"	"	1	"	"	"	"	"	
Hillegom		"	"	"	"	"	1	"	"	"	"	"	
IJselmonde		"	"	17 (1)	"	"	"	"	"	"	"	"	
Klaaswaal		"	"	"	"	"	5 (5)	"	"	"	"	"	
Leiderdorp		"	"	"	"	"	1	"	"	"	"	"	
Maasdam		"	"	"	"	"	1	"	"	"	"	"	
Meliszand	"	"	"	"	"	3 (3)	"	"	"	"	"		
Middelharnis	"	"	"	"	"	47 (45)	"	"	"	"	"		
Mijns-Heerenland	"	"	"	"	"	1	"	"	"	"	"		
Nieuwenhoorn	"	"	"	"	"	1	"	"	"	"	"		
Numansdorp	"	"	"	"	"	5 (5)	"	"	"	"	"		
Piershil	"	"	"	"	"	16 (16)	"	"	"	"	"		
Transporteere	"	"	223 (20)	"	27 (3)	"	1450 (944)	"	7 (7)	"	"	45 (9)	

PROVINCIE.	GEMEENTE.	Veepest der horkauwers.	Longziekte (rund).	Mond- en klauwzeer.	Kwade-droes en huidworm.	Schurft bij paard en schaaap.	Schaapspokken.	Vlekziekte en borstziekte bij varkens.	Trichinen-ziekte.	Miltvuur.	Hondsdelheid.		Rotkroupel.
											Bij hond en kat.	Bij ander vee.	
Zuid-Holland	Transport	"	"	223 ⁽²⁰⁾	"	27 ⁽³⁾	"	1450 ⁽⁹⁴⁴⁾	"	7 ⁽⁷⁾	"	"	45 ⁽⁶⁾
	Puttershoek	"	"	"	"	"	"	1	"	"	"	"	"
	Reeuwijk	"	"	"	"	"	"	2 ⁽²⁾	"	"	"	"	"
	Ridderkerk	"	"	"	"	"	"	1	"	"	"	"	"
	Rietveld	"	"	"	"	"	"	1	"	"	"	"	"
	Rokkanje	"	"	"	1	"	"	"	"	"	"	"	"
	Rotterdam	"	"	"	4 ⁽²⁾	"	"	5 ⁽²⁾	"	"	"	"	"
	Sommelsdijk	"	"	"	"	"	"	14 ⁽¹²⁾	"	"	"	"	"
	Spijkenisse	"	"	"	"	"	"	2 ⁽¹⁾	"	"	"	"	"
	Stad-aan-'t Haringvliet	"	"	"	"	"	"	43 ⁽⁴⁴⁾	"	"	"	"	"
	Tonge (Nieuwe-).	"	"	"	"	"	"	9 ⁽⁹⁾	"	"	"	"	"
	Tonge (Oude-).	"	"	"	"	"	"	11 ⁽¹⁰⁾	"	"	"	"	"
	Waddinxveen	"	"	1	"	"	"	1	"	"	"	"	"
	Westmaas	"	"	"	"	"	"	1	"	"	"	"	"
Zeeland	Zevenhoven	"	"	"	"	"	10 ⁽⁹⁾	"	"	"	"	"	"
	Zuidland	"	"	"	"	"	8 ⁽⁷⁾	"	"	"	"	"	"
	Aagtekerke	"	"	"	"	"	9 ⁽⁸⁾	"	"	"	"	"	"
	Annaland (St.-).	"	"	"	"	"	3 ⁽³⁾	"	"	"	"	"	"
	Arnemuiden	"	"	"	"	"	1	"	"	"	"	"	"
	Biggekerke	"	"	"	"	"	5 ⁽⁵⁾	"	"	"	"	"	"
	Brouwershaven	"	"	"	"	"	3 ⁽³⁾	"	"	"	"	"	"
	Kondekerke	"	"	"	"	"	3 ⁽³⁾	"	"	"	"	"	"
	Maartendijk (St.-).	"	"	"	"	"	5 ⁽²⁾	"	"	"	"	"	"
	Nieuw-en St.-Joosland	"	"	"	"	"	2 ⁽¹⁾	"	"	"	"	"	"
	O.- en W.-Souburg	"	"	"	"	"	4 ⁽⁴⁾	"	"	"	"	"	"
	Oostkapelle	"	"	"	"	"	2 ⁽²⁾	"	"	"	"	"	"
	Vrouwenpolder	"	"	"	"	"	2 ⁽¹⁾	"	"	"	"	"	"
	Westkapelle	"	"	"	"	"	7 ⁽⁶⁾	"	"	"	"	"	"
Noord-Brabant	Alfen en Riel	"	"	"	"	"	"	"	1	"	"	"	"
	Bladel c. a.	"	"	"	"	"	"	"	1	"	"	"	"
	Boxtel	"	"	"	"	"	"	"	5 ⁽²⁾	"	"	"	"
	Helmond	"	"	1	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	's-Hertogenbosch.	"	"	"	"	"	1	"	"	"	"	"	"
	Klundert	"	"	"	"	"	6 ⁽⁴⁾	"	"	"	"	"	"
	Oosterwijk	"	"	"	"	"	"	"	1	"	"	"	"
	Os	"	"	"	"	"	"	"	1	"	"	"	"
	Steenbergen c. a.	"	"	"	"	"	1	"	"	"	"	"	"
	Terheiden	"	"	"	"	"	15 ⁽⁶⁾	"	"	"	"	"	"
	de Werken	"	"	"	"	"	2 ⁽¹⁾	"	"	"	"	"	"
	Werkendam	"	"	"	"	"	2 ⁽²⁾	"	"	"	"	"	"
	Woensel	"	"	1	"	"	"	"	"	"	"	"	"
	Zevenbergen	"	"	"	"	"	"	4 ⁽⁴⁾	"	"	"	"	"
Limburg.	Zwaluwe (Hooge- en Lage-).	"	"	"	"	"	8 ⁽⁷⁾	"	"	"	"	"	"
	Obbicht	"	"	"	"	"	"	"	1	"	"	"	"
Totaal in Nederland		"	"	224 ⁽²¹⁾	7 ⁽⁵⁾	27 ⁽³⁾	"	1644 ⁽¹¹⁰⁷⁾	"	17 ⁽¹⁴⁾	"	"	45 ⁽⁶⁾

STAATSEXAMENS.

Het diploma voor het natuurkundig examen, volgens de artt. 8, 9 en 13 der wet van den 8sten Juli 1874 (Staatsblad n°. 99), is den 6^{den} Juli 1895 uitgereikt aan de H. H. :

A. A. BARENDREGT van Beverwijk, J. P. L. GOEMANS van Dreischor, B. VAN GOOR van Zutfen, C. S. JERONIMUS van Antwerpen, H. MARKUS van Arnhem, H. J. VAN NEDERVEEN van Middelburg, H. J. ODÉ van Winterswijk, A. F. REICHMAN van Steenderen, A. RISSEEUW van Groede, A. H. STEENBERGEN van Avereest en J. VAN ZIJVERDEN van Haarlemmermeer.

Het diploma van veearts is den 19^{den} Juli 1895 uitgereikt aan de candidaat-veeartsen :

P. BAERENDS van Arnhem, E. H. BERCH GRAVENHORST van Utrecht, L. BOOGAERT van Driewegen, J. BREEDVELD van 's-Gravendeel, D. VAN GRUTING van Utrecht, S. HEIMANS van Groenlo, J. HUIZINGA van Bedum, F. J. NIEUWENHUIJZEN van Hilversum, H. A. VERMEULEN van Utrecht en H. YMKER van Hoogeveen.

 'S RIJKS VEEARTSENIJSCHOOL.

Bij de overgangsexamens werden toegelaten tot het 3de studiejaar 11 van de 16 leerlingen.

Aan het admissie-examen, dat op 8, 9, 10 en 11 Juli werd afgenomen, namen 28 aspiranten deel; twee trokken zich gedurende het examen terug. Aan de gestelde eischen voldeden er 15, nl. VLASKAMP van Leeuwarden, SOHNS van Nieuwer-Amstel, MULLER van Amsterdam, STURMAN van Ammerstol, BAKKER van Haarlem, DE RIDDER van Zuilen, UBBELS van Oosthuizen, VAN LOOVEREN van Zundert, KRÜGER van 's-Gravenhage, KEMPEN van Amsterdam, WELMAN van Kralingen, KRUIJMEEL van Amsterdam, SCHEPENS van Maasheeze en SALA van Utrecht. Bovendien werden L. DE BLIECK van Utrecht en D. MULLER van Muntendam zonder admissie-examen toegelaten, wegens getuigschrift van eindexamen der hoogere burgerschool met vijfjarigen cursus.

Bij Ministeriëel besluit van den 8sten Augustus 1895, n°. 3159, afd. M. P., is op zijn verzoek, met ingang van 16 Augustus, eervol ontslag verleend aan den assistent bij 's Rijks Veeartsenij-

school G. G. J. WESTHOLZ, en bij besluit van 12 Augustus 1895, n°. 3189. afd. M. P., met ingang van 1 September 1895, aan den assistent A. VAN HEUSDEN.

VETERINAIRE DIENST BIJ HET LEGER.

Uit het: «Statistisch overzicht der bij het Nederlandsche leger in het jaar 1894 behandelde zieke paarden,» bewerkt door den Luitenant-Kolonel Dirigeerend Paardenarts J. J. HINZE, nemen wij het volgende over.

Het aantal paarden bedroeg gemiddeld 5012, namelijk 2476 bij de cavalerie, 2004 bij de artillerie, 460 bij het remonte-depot en 72 bij de Kon. Mil. Academie. Het ziektecijfer was 122,86 pct., tegen 110,92 pct. in 1893.

Op 1 Januari 1894 waren nog in behandeling 219 patiënten; in den loop van het jaar kwamen er 5939 bij, zoodat het aantal behandelde dieren 6158 bedroeg. Hiervan zijn hersteld 5734, gestorven 64, afgemaakt 40, als «niet hersteld» verkocht 42 en bleven er op 31 December 1894 nog in behandeling 278. Het totale verlies is dus 146, zijnde 2,37 pct. der behandelde zieken of ruim 2,9 pct. van de gemiddelde sterkte aan legerpaarden.

Bij de 6158 zieken — waaronder 456 officierspaarden — kwamen 1281 inwendige en 4877 uitwendige ziekten voor, en wel bij de cavalerie 518 inwendige en 2810 uitwendige, met een verlies van 66, bij de artillerie 493 inwendige en 1650 uitwendig, met een verlies van 48, bij het remonte-depot 261 inwendige en 359 uitwendige, met een verlies van 31, en bij de Kon. Mil. Academie 9 inwendige en 58 uitwendige, met een verlies van 1.

Van de 1281 inwendige zieken stierven er 57, werden er 18 afgemaakt en 3 verkocht, alzoo een totaal verlies van 78, zijnde ruim 6 pct. der behandelde. Van de 4877 uitwendige zieken zijn er gestorven 7, afgemaakt 22 en verkocht 39, alzoo een totaal verlies van 68, of bijna 1,4 pct. der behandelde.

Over de verschillende kwartalen zijn de ziektegevallen als volgt verdeeld: 1ste kwartaal 1136, 2de kwartaal 1379, 3de kwartaal 2301 en 4de kwartaal 1342.

Bovendien werden nog 104 dienstpaarden behandeld van of-

ficiëren, niet tot een der bereden korpsen behoorende en 31 paarden der marechaussee.

De gezondheidstoestand was over het algemeen minder gunstig, deels door het voorkomen van influenza in het 1ste, 3de en 4de kwartaal in onderscheidene garnizoenen, deels door het optreden van kwade-droes onder de in Ierland aangekochte remonte-paarden.

In het overzicht is een uitvoerig rapport opgenomen omtrent den uitslag der malleine-injecties te Wamel. Onze plaatsruimte laat niet toe dit rapport met de uitvoerige tabellen hier op te nemen; de lezers vinden een verslag dier injecties in dit Deel van het Tijdschrift, blz. 272 en vervolgens.

In het voorgaand verslag (zie dit Deel, blz. 91) werd er op gewezen dat aan het einde van het jaar te 's-Gravenhage en Haarlem nog influenza voorkwam. In de eerste helft van 1894 werden te 's-Gravenhage nog 23 gevallen geconstateerd, waarvan 3 met doodelijken afloop en te Haarlem 30, waarvan er 2 letaal eindigden. Gedurende de behandeling werd alleen bij buitengewoon hooge temperatuur gebruik gemaakt van antipyretica; in één geval werd 90 gram antifebrine aan een paard toegediend, waarbij de temperatuur na verloop van 4 uur van 42.1° C. tot 37° daalde. Groote hartzwakte kwam steeds voor, waarbij de subcutane aanwending van camphor goede diensten bewees. De proeven met serum-injecties te Haarlem werden op 18 paarden voortgezet; 17 daarvan zijn hersteld en 1 is er gestorven. De hooge temperatuur daalde daarbij geregeld in eenige dagen. In October trad te Haarlem weder influenza op; tot 31 December werden 33 paarden door de ziekte aangetast. Als prophylacticum werd serum van herstelde dieren geïnjectieerd bij 77 paarden; gedurende 4 achtereenvolgende dagen werd telkens 50 gram serum bij ieder paard aan de voorborst ingespoten. Nadeelige gevolgen kwamen niet voor. Van 68 dier paarden zijn tot 1 Januari 1895 slechts 5 door de ziekte aangetast, terwijl van de 45 overige remonte-paarden, die niet zijn geïnjectieerd, 16 dieren de ziekte hebben gekregen. Ook therapeutisch werd het middel bij 9 patiënten gebruikt, waarvan één na 4 dagen aan hartverlamming stierf.

In het remonte-depot werd in September influenza waargenomen en tot het einde van het jaar werden 91 paarden aangetast, waarbij 9 sterfgevallen voorkwamen. De ziekte was waar-

schijnlijk reeds voorgekomen toen de paarden nog in de weiden onder Nijbroek en Twello waren. Te Arnhem werden in zeer korten tijd 121 dieren aangetast, waarvan er 3 stierven; de ziekte had hier meer een zuiver catarrhalen vorm. Ook te 's-Gravenhage en in enkele andere garnizoenen kwamen nog eenige gevallen voor, zoodat alles bijeengenomen 345 paarden wegens deze ziekte werden behandeld en er 18 zijn gestorven.

In het geheel kwamen slechts 76 gevallen van goedaardige droes voor, waaronder twee sterfgevallen aan pyaemie, verder 2 gevallen van petechiaal-typhus, die doodelijk verliepen. Te Milligen werden 4 gevallen van stomatitis pustulosa contagiosa geconstateerd.

Van de 13 paarden, behandeld voor algemeene lichaamszwakte en vermagering, werd er één verkocht en stierf er één aan hartverlamming.

Van zenuwziekten werden waargenomen: apoplexie 2 (gestorven), hersencongestie 5, hersen- en hersenvliesontsteking 1, chronische hersenwaterzucht 4 (3 afgemaakt), kruislamheid 7 (3 gestorven, 2 afgemaakt en 1 verkocht; de 3 gestorven paarden waren opgegeven als lijdende aan haemoglobinurie, waarvan echter de hoofdverschijnselen niet op den voorgrond traden), tetanus 1.

Van ziekten der ademhalingsorganen kwamen 235 gevallen voor, waaronder 142 aan neus- en neuskeelcatarrh; aan chronischen catarrh van voorhoofd- en kaakboezems 13 (1 gestorven aan pyaemie en 1 aan gangreneuse pneumonie), laryngo-pharyngitis 44, cornage 2, bronchitis 22 (2 gestorven), pneumonie 6 (2 gestorven), pleuro-pneumonie 2 (1 gestorven).

Aan ziekten van het hart en van de bloedvaten leden 3 paarden; 2 stierven plotseling door inwendige verbloeding en 1 werd afgemaakt wegens aneurysma van de art. mesenterica anterior. Van de 34 patiënten aan ziekten van lymphvaten en klieren lijdende, stierf er één aan pyaemie.

Ziekten der spijsverteringsorganen werden 466-maal waargenomen, waaronder 192 gevallen van gastricismus en 77 van maag-darmcatarrh (3 gestorven aan maag-darmontsteking, 1 aan maagruptuur). Aan koliek leden 197 paarden; van de 12 dieren aan deze ziekte gestorven, is van 4 niets naders bekend, 2 stierven aan darmontsteking en gedeeltelijk gangreen,

terwijl de overige respectievelijk geleden hebben aan: maagbersting, maagbersting met middelrifscheur, scheur van het colon, asdraaiing, omslingering der dunne darmen en darminschuiving.

Van de overige ziekten der buikorganen zijn nog voorgekomen 1 geval van peritonitis, 1 van nephritis en 1 van cystitis, alle met doodelijken afloop, terwijl in het laatstgenoemde ziektegeval bij de sectie blaasruptuur bleek te bestaan. Verder kwamen nog voor 1 geval van metritis, 1 van vaginitis en 2 van nymphomanie, bij welke laatste de clitoridectomie met gunstig gevolg werd toegepast.

Bij de uitwendige ziekten wijzen wij op 227 gevallen van ontsteking van pezen en peesscheeden (1 gestorven aan pleuritis, 1 afgemaakt wegens purulente synovitis en 1 verkocht), 43 met acute gewrichtsontsteking (1 gestorven aan decubitus, 1 verkocht, 1 afgemaakt), 89 met exostosen (6 verkocht), 684 kneuzingen (1 gestorven aan inwendige kneuzingen), 1 afgemaakt, 3 verkocht), 752 met drukkingen door het harnachement, waaronder 288 aan de schoft, 105 aan rug en lenden, 270 aan ribben en borst, 59 achter den elleboog.

Verwondingen zijn 1151-maal waargenomen; slechts één paard stierf aan opvolgenden tetanus, terwijl 1 patiënt met peesverscheuring moest worden afgemaakt. Van gewrichtswonden kwamen 10 gevallen voor; een patiënt stierf aan pyaemie, 1 werd als ongeneeslijk afgemaakt en 1 verkocht.

Beenbreuken kwamen 22-maal voor, waaronder bij 3 officierspaarden; als gevolg daarvan zijn 2 paarden gestorven (breuk der schedelbeenderen en darmbeensbreuk met opvolgende peritonitis), 16 afgemaakt (1 neus- en voorhoofdsbeenderen, 1 ruggewervelen, 2 lendenwervelen, 1 opperarmbeen, 2 onderarmbeen, 2 onderarm- en elleboogsbeen, 3 schenkelbeenderen, 1 pijpbeen, 1 kootbeen, 1 uitwendige darmbeenshoek) en 4 hersteld (neusbeen, ribben, collum scapulae en uitwendige darmbeenshoek).

Behandeld werden met spierrheumatismus 26 dieren (5 verkocht), schouderkreupelheid 104 (2 verkocht), distorsies 553, waaronder 491 van het kootgewricht (6 verkocht), gallen 38, gezwollen 41 en verzweringen (fistels) 39. Verder werden waargenomen: oogziekten 109 (1 verkocht met amaurosis), ziekten van huid en onderhuids ch bindweefsel 256, hoefziekten 713, waaronder 413 met traumatische en 9 met rheumatische hoefontste-

king, 35 met chronische hoefgewrichts-kreupelheid (11 verkocht), 7 met hoefkanker (1 afgemaakt) en 64 met nageltred (1 verkocht). In 12 gevallen werd bij chronische recidiveerende hoefziekten neurodectomie verricht.

Wat betreft de bijzonderheden in de verschillende garnizoenen nemen wij slechts het volgende over. Te Amersfoort liep een paard op de vlakke steenen rad, in de manege en op dik zand kreupel; een kleine, scherp omschreven plaats, aan de binnenvlakte van het kootgewricht, was iets gezwollen en pijnlijk. Na aanwending van een derivans met opvolgend beslag, waarbij de buitenhelft van het gewricht iets meer werd belast dan de binnenhelft, ging het paard ook in het zand volkomen rad. De paardenarts MOUBIS verrichtte tweemaal, met gunstig gevolg, resectie van het linker arykraakbeen tegen cornage, maar het wegnemen van den linker stmband, door den paardenarts QUADEKKER te Haarlem, had niet het gewenschte resultaat.

Te Bergen-op-Zoom had de toediening van pilocarpine bij een koliek-patiënt geen succes, terwijl het aanwenden van groote hoeveelheden oleum raparum, met een paar druppels oleum crotonis in het rectum gebracht, het gewenschte gevolg had.

Bij een verdikking aan het ondereinde van de Achillespees, gepaard gaande met kreupelheid, werden 30 gaatjes gebrand, dicht bij elkander, met een gewone dikke naald die in een spiritusvlam roodgloeiend werd gemaakt. Zonder achterlating van eenig litteken is de dikte volkomen verdwenen en daarmee ook de kreupelheid. Verstuikingen van het kootgewricht werden met succes behandeld door het gebruik van „Gummi Schnur-Strümpfe.”

Te Breda genas een paard met stille-kolder onder de volgende behandeling: in den aanvang werd een paar maal een purgans toegediend, den 17^{den} Juli in driemaal 0.30 gram hydrochloras pilocarpini ingespoten, den 22sten werd deze dosis in eens aangewend en dit den 28sten herhaald. Intusschen openbaarde zich een etterige ontsteking van de keelgangsklieren, welke na abscedering spoedig genas. Den 18^{den} Augustus werd intraveneus 3 gram tinct. verat. viridis ingespoten; elken dag werd deze dosis met 1 gram verhoogd tot een maximum van 8 gram. Na iedere injectie vertoonde patiënt speekselen, transpireeren en braakbewegingen. Eenigen tijd na deze kuur was de toestand merkbaar beter. Den 25sten Augustus werd 40 gram LUGOL'sche solutie intratracheaal aangewend, maar daar hevige tracheaalca-

tarrh volgde, werd den 5^{den} September intraveneus tinct. veratr. albi toegepast; men begon met 5 gram en klom op tot 12. Patiënt reageerde op deze injectie zeer weinig; de toestand verbeterde en het paard werd op den 29sten September als hersteld afgeschreven. Bij een tweetal hoogst prikkelbare paarden werd, bij het eene vóór de castratie, bij het andere vóór het wegnemen van wratten aan den koker, 50 gram hydras chlorali in den vorm van brokken toegediend; beide patiënten konden zonder eenig verzet worden gekluisterd en neergeworpen.

Te 's-Hertogenbosch werd bij een paard, dat reeds langdurig in behandeling was wegens hoefkanker, met succes een poeder gebruikt, bestaande uit gelijke deelen: naphthalinum, acid. salicylicum, pulv. myrrhae en pulv. rad. gentianae, terwijl in Roermond de verkregen genezing in een dergelijk geval wordt toegeschreven aan het inwendig gebruik van jodetum kalicum, 8 gram daags, welke behandeling later nog ondersteund werd door baden van sulfas cupricus.

Te Zutten stierf een paard, dat aan boezem-catarrh had geleden, aan pneumonie, waarschijnlijk doordien bij het irrigeren of onder het rijden, ichoretuse stukken uit den boezem in de bronchiën waren gekomen.

In het remonte-depot te Milligen werd bij sectie van een paard, dat aan goedaardige-droes had geleden, een enorm vergrootte milt aangetroffen, die bij doorsnijding een ontelbaar aantal kleine etterhaarden te zien gaf, welke het miltparenchym hadden verdrongen; alleen de kapsel der milt hield die ettermassa bijeen.

Bij paarden met pediculi werd door middel van een borstel een kleine hoeveelheid ingewreven van een zalf, bestaande uit ungt. cinereum, sapo viridis en benzine, partes aequales; na een paar dagen moet afwasschen met een lauwwarme creoline-solutie volgen.

Bij de verschillende manoeuvres werden geen bijzondere ziektegevallen waargenomen.

VAN ESVELD.

VERSLAG van de Vergadering der „Veeartsenijkundige Vereeniging tot bevordering der kennis omtrent de keuring van voedingsmiddelen van dierlijken oorsprong”, gehouden op 10 Juli 1895 in het Zuid-Hollandsch Koffiehuis te Rotterdam.

Aanwezig de Heeren: J. M. BILLROTH, D. KRUIJT, H. J. ELLERMAN, J. J. HENDRIKSE, D. A. DE JONG JZN., W. H. VAN HASELEN, J. F. LAMÉRIS, J. J. F. DHONT, D. VAN DER SLUIJS, A. VAN LEEUWEN, A. J. VAN VELZEN en K. HOEFNAGEL.

De Voorzitter, de Heer D. VAN DER SLUIJS, opende de vergadering te half twaalf, waarna de Secretaris, de Heer HOEFNAGEL, de notulen der vorige vergadering las, welke, behoudens eenige kleine wijzigingen, werden goedgekeurd.

Allereerst werd de model-concept-verordening op de keuring van vee en vleesch behandeld, welke door het bestuur was vervaardigd en als leidraad zal kunnen dienen voor veeartsen, indien zij door gemeentebesturen worden uitgenoodigd om een verordening op de vleeschkeuring samen te stellen. Bijna alle artikelen dezer model-verordening werden voetstoots door de leden goedgekeurd; evenwel kon de Inspecteur van de vee- en vleeschkeuring te Leiden, de Heer D. A. DE JONG, zich volstrekt niet vereenigen met de strekking van één der artikelen, luidende: „Iedere verordening moet bepalingen hebben tot wering van het verkoopen van vleesch, dat ondeugdelijk, schadelijk of bedorven is”. Volgens hem behoeft de slager, als leek, alleen te weten, dat het vleesch, wat hij verkoopt, gekeurd moet zijn en dat het niet bedorven mag wezen. Over de schadelijkheid en de ondeugdelijkheid kan en mag hij geen oordeel vellen. De overige leden, uitgezonderd de Heer KRUIJT uit Delft, vinden den slager in het algemeen niet zoo naïef en onwetend, zoodat het artikel dan ook behouden is.

Nadat over enkele andere artikelen nog uitvoerig van gedachten was gewisseld, werd de model-concept-verordening goedgekeurd en zal zij, na gedrukt te zijn, aan de leden worden rondgezonden. Als plaats voor de volgende Algemeene Vergadering werd Amsterdam gekozen.

De Heer HOEFNAGEL hield hierna zijn op de agenda aange-

kondigde voordracht over de beteekenis van het begrip «locale en algemeene tuberculose» voor de vleeschkeuring, terwijl hij tevens de belangrijke dissertatie besprak van MOREAU, veearts en hoofdkeurmeester te Parijs, die in het afgelopen jaar tot doctor in de medicijnen promoveerde met het proefschrift: «Prophylaxie de la tuberculose d'origine alimentaire.» Volgens MOREAU is tuberculose een locale ziekte, maar met vele en opeenvolgende localisaties. Zoodra de tuberkel-bacillen langs den ductus thoracicus in de circulatie geraken, moeten zij, willen zij blijven leven, zich in een of ander orgaan of weefsel localiseeren, daar, zooals bekend is, het bloed en spierweefsel hen zeer vijandig gestemd zijn. Tuberculose is, zegt MOREAU, een echte ziekte van het lymphstelsel en daarom moet er, volgens hem, bij de beoordeeling van het vleesch, veel meer worden gelet op de meerdere of mindere uitbreiding van de ziekte langs het lymphstelsel dan wel op de tuberkels, welke zich in nieren, lever, milt of uterus bevinden, wat slechts wijst op het feit, dat tuberkel-bacillen zich eenige uren in het bloed hebben opgehouden. In zijn conclusies geeft MOREAU dan ook aan, dat het vleesch steeds moet worden afgekeurd, wanneer verschillende lymphklieren van romp en ledematen zijn aangetast, terwijl, indien zich bijv. alleen in de longen tuberkels bevinden, enkel dat gedeelte van het vleesch moet worden afgekeurd, hetwelk met de longen in z. g. n. lymphatisch verband staat.

Spreeker zegt bij het einde van zijn voordracht, dat hij met de conclusies van MOREAU niet kan mede gaan en dat hij zal trachten in de gemeente Utrecht een toestel te verkrijgen, waar tuberculeus rund- en varkensvleesch voldoende gesteriliseerd kan worden, zoodat geheele afkeuring van tuberculeuse runderen en varkens, behalve bij hydraemische dieren, niet meer behoeft plaats te hebben.

De Heer D. A. DE JONG hield ten slotte een hoogst belangrijke en streng wetenschappelijke rede over «pigmentvorming in spek.» Nadat hij allereerst een algemeen overzicht gaf van hetgeen tot heden bekend is over de pigmentvorming in het dierlijk lichaam en de methode besprak, hoe men langs chemischen en micro-chemischen weg de samenstelling van het pigment kan aantoonen, demonstreerde hij een stukje buikspek van een varken, waarbij zich in den panniculus adiposus verschillende pigment-ophoopingen bevonden. Door spreker werd aangetoond, dat dit

pigment niet ontstaan was door degeneratie der vetcellen en ook niet afkomstig was van bloedkleurstof, maar dat het vermoedelijk een gevolg was van een z. g. n. metabolische celwerking.

Hoogstwaarschijnlijk zullen de belangrijke onderzoekingen aangaande dit onderwerp door den Heer DE JONG worden gepubliceerd, zoodat wij over deze pigmentvorming niet meer in bijzonderheden zullen treden.

Wetenschappelijke mededeelingen werden nog gedaan door de Heeren DHONT en J. F. LAMÉRIS.

Bij het einde van mijn verslag verzoek ik mijn Nederlandschen collega's zich bij onze jonge vereeniging aan te sluiten. Misschien is de tijd niet meer ver, dat zij allen geroepen zullen worden, zoowel in steden als op het platteland, het vleesch van gestorven of uit noodgeslachte dieren van Rijkswegen te keuren. Zij, die zich bijtijds in deze materie hebben ingewerkt, zullen dan hun taak wellicht gemakkelijker kunnen vervullen.

De Secretaris,
K. HOEFNAGEL.

BOEKBEOORDEELING.

Dr. REINOLD SCHMALTZ, *Topographische Anatomie des Rindes*. Berlin, Verlag von RICHARD SCHOETZ. Preis pr. Lief. 4 Mark.

Reeds in 1890 verscheen aflevering I van dit werk, thans liggen afl. II en III voor ons en in den loop van den winter mogen wij het laatste gedeelte verwachten. Hoewel dus het boek nog niet voltooid is, meenen wij het toch nu reeds onder de aandacht onzer lezers te mogen brengen.

De ontleedkunde van het rund, welke uit den aard der zaak bij de studie der ontleedkunde, zoowel hier als in het buitenland, in den regel een beetje stiefmoederlijk wordt behandeld, verdiende zeker — vooral in ons land — meer op den voorgrond te treden. Immers de runderpraktijk is in vele onzer streken de meest belangrijke. Voor een veearts is het zeer moeielijk zich een juist inzicht te verschaffen omtrent de anatomie van het rund, vooral ook wat betreft de juiste ligging der verschillende ingewanden, daar deze in de meeste anatomische werken slechts stuksgewijze wordt behandeld en veelal nog als aanhangsel

van de ontleedkunde van het paard. Voor de runderpraktijk en de vleeschkeuring is die kennis echter hoog noodig. Een topographisch overzicht van de verschillende lichaamsholten van het rund kan dan ook niet anders dan welkom zijn aan allen, die in de ontleedkunde van het rund belangstellen of de kennis er van noodig hebben voor de uitoefening hunner praktijk, zoodat wij het bovenstaande werk dan ook gerust een aanwinst mogen noemen voor den praktizeerenden veearts.

De duidelijke en uitstekend bewerkte platen, welke in het werk worden aangetroffen, zijn geteekend naar bevroren cadavers, zoodat de ligging der verschillende deelen juist is aangegeven. In afl. I, over de borstholte handelende, treffen wij een 5-tal dwarse doorsneden aan, terwijl afl. II en III een nauwkeurige beschrijving bevatten van de wanden, den vorm en de indeeling der buikholte, opgehelderd door 4 dwarse doorsneden en een teekening van de regio hypogastrica; tevens is daarin grootendeels de maag afgehandeld en hierbij een plaat gevoegd, voorstellende de dorsale en de ventrale pensvlakte. Het overige gedeelte der buikingewanden en de bekkenholte moeten dus nog worden bewerkt, terwijl de schrijver een zelfstandig boek over systematische en topographische anatomie van het rund in het vooruitzicht stelt. Bij de laatste aflevering zullen teekeningen van overlangsche doorsneden worden gevoegd.

Laat de bewerking der platen, ook die in den tekst opgenomen, niets te wenschen over, ditzelfde kan worden gezegd van de beschrijving der verschillende deelen, welke in juistheid, beknoptheid en duidelijkheid uitmunt en waarin steeds rekening is gehouden met de eischen der praktijk. Ook de uitgever zorgde voor een net kleed; de platen zijn zoodanig achter elkander geplaatst, dat men de verschillende dwarse doorsneden gemakkelijk kan vergelijken, terwijl druk en papier niets te wenschen overlaten. Wij durven dit werk dan ook zonder voorbehoud bij onze Nederlandsche collega's aanbevelen.

VAN ESVELD.

EUGEN BASS, *Therapeutisches Jahrbuch der Thierheilkunde für das Jahr 1894*. Berlin, RICHARD SCHOETZ 1895. Pr. 3 Mk.

De geachte schrijver uit Gräts (Posen) heeft een nuttigen arbeid verricht met de uitgave van bovenstaand boekje. Zoodanig in het voorbericht wordt medegedeeld, is het bestemd voor die prakti-

zeerende veeartsen, wien tijd en gelegenheid ontbreekt om op de hoogte te blijven van de vele veeartsenijkundige periodieke geschriften, en die zich ook niet elke nieuwe uitgave der veeartsenijkundige werken kunnen aanschaffen en deze bestudeeren. Bij de groote uitbreiding, welke de literatuur allengs verkrijgt, wordt het meer en meer moeielijk om het kaf van het koren te scheiden, om op te sporen wat den practicus nuttig kan zijn, en wat veilig over boord kan worden geworpen. Welnu, BASS heeft voor ons gezift en geschift, daarbij enkel de quintessens medegedeeld uit een 17-tal tijdschriften, waaronder 12 Duitsche, 4 Fransche en 1 Engelsch.

Het materiaal is in 98 bladzijden alphabetisch gerangschikt en bevat ten slotte een register op den inhoud, dat, compres gedrukt, 10 bladzijden beslaat. Reeds nu wordt hierin de arbeid van enkele Nederlandsche veeartsen gerefereerd, doch dit kan een volgend jaar meer het geval zijn, wijl BASS, op zijn verzoek, thans ook de afleveringen van ons Tijdschrift ontvangt, ten einde daaruit in de toekomst voor zijn „Jahrbuch” te kunnen putten.

Het is bekend, dat ELLENBERGER en SCHÜTZ reeds sedert jaren een dergelijk overzicht van de veeartsenijkundige literatuur leveren, doch dat is, voor den practicus, weer te uitgebreid. Hier daarentegen vindt hij in 98 bladzijden alles wat 1894 voor hem op therapeutisch gebied merkwaardigs heeft opgeleverd.

Ik vertrouw dan ook, dat het „Therapeutisches Jahrbuch”, zich in een uitgebreid debiet zal verhetugen en de bewerker daardoor zal worden aangemoedigd om op het ingeslagen pad voort te gaan.

Papier en druk (Latijnsche letter) laten niets te wenschen over.

W. C. SCHIMMEL.

Keuring van vee en vleesch, door D. F. VAN ESVELD.

De achtste aflevering van de tweede reeks der Geneeskundige Bladen, uitgegeven door Prof. M. STRAUB en Prof. HECTOR TREUB, bevat: „Keuring van vee en vleesch”, door D. F. VAN ESVELD. Dit zeer interessant en uitvoerig opstel begint met enkele beschouwingen naar aanleiding van het in Mei 1894 verschenen verdienstelijk rapport omtrent den toestand der keuring van vee en vleesch in Nederland, waaraan de schrijver een zoo werkzaam aandeel had.

Op de gevaren welke het vleesch van uit nood geslachte

dieren voor de menschelijke gezondheid kan teweegbrengen, wordt mede reeds in den aanvang gewezen.

Daarna wordt beschreven op welke wijze het vleesch van sommige zieke dieren door stoomsterilisatie voor den consument kan worden behouden en worden enkele methoden opgegeven om ondeugdelijk vleesch als voedsel ongeschikt te maken, zoodat het na destructie als mestspecie nog eenige waarde heeft.

Het grootste gedeelte van het opstel en zeker niet het minst belangrijke wordt ingenomen door de beschrijving van ziekten welke bij keuring aanleiding kunnen geven tot voorwaardelijke goedkeuring of tot afkeuring van het vleesch.

De postmortale veranderingen van het vleesch gaan hieraan vooraf. Langer wordt stilgestaan bij de pyaemie en septicaemie der slachtdieren en de verschillende vormen daarvan worden beknopt en duidelijk behandeld.

Daarna volgen de infectieziekten, o. a. anthrax, variola, rabies, tuberculose, actinomycose, enz. De tuberculose wordt uitvoeriger besproken met het oog op het veelvuldig voorkomen daarvan en het belang voor de vleeschkeuring. Nadat een tweetal bladzijden zijn gewijd aan de bloedanomalieën en de intoxicatiën, volgt de beschrijving der dierlijke parasieten, welke op of in onze slachtdieren leven en de beoordeeling van het vleesch bij deze parasitaire ziekten, o. a. van den *cysticercus inermis*, den *cysticercus cellulosae*, de *trichina spiralis* en den *echinococcus polymorphus*.

De schrijver drukt aan het slot den wensch uit dat de geneeskundigen, bij voorkomende ziektegevallen door het gebruik van schadelijk vleesch, de resultaten van hun ernstig onderzoek publiceeren, opdat de Regeering toegeve aan den dringenden eisch tot wettelijke regeling der vleeschkeuring.

Het doel van den schrijver met dat opstel is klaarblijkelijk geweest het opwekken van meer belangstelling voor de vleeschkeuring bij de medici, een pogen dat waardeering verdient en dat met succes moge worden bekroond.

Het onderwerp bevat voor velen nieuws en de stof is met zorg gerangschikt, zoodat het geheel zich aangenaam laat lezen.

Wij bevelen de kennismeming van dit belangrijk en zaakkundig opstel onzen lezers ten zeerste aan. (Afzonderlijke afleveringen zijn in den boekhandel verkrijgbaar à f 0.50.)

M. G. DE BRUIN.

NIEUW UITGEKOMEN BOEKEN.

- Prof. I. STEUERT, Die Rinderhaltung, Körperbau, Lebensvorgänge, Gesundheitspflege, Schläge, Beurtheilungslehre, Züchtung, Mast-, Zug- und Milchleistung. Handbuch für Praktiker. Mit 24 farbigen Rassebildern und 728 Textabbildungen. Berlin, P. PAREY 1895. Preis 16 Mark.
- W. LIEBESKIND, Der Hühner- oder Geflügelhof, enthaltend praktische Anleitung zur rationellen Haltung und Zucht der Hühner, Trutthühner, Perlhühner, Gänse, Enten und Tauben, sowie des Ziergeflügels, der Pfauen, Fasanen, Schwäne etc., mit ausführlicher Beschreibung der Rassenmerkmale. 8te verbesserte Auflage. Mit 45 Illustrationen und einem Titelkupfer. Weimar, B. F. VOIGT 1895. Preis 4,50 M.
- Prof. Dr. KELLER, Vererbungslehre und Thierzucht, für praktische Landwirthe dargestellt, 162 Seiten. Berlin, P. PAREY 1895. Preis M. 4.
- B. ZIELKE, Die Kunst des Melkens. 3te Auflage. Bremen, M. HEIN-SIUS Nachf. 1895. Preis 60 Pf.
- BAUMEISTER, Milch und Molkereiprodukte. Ein Handbuch des Molkereibetriebs. Mit 143 Abbildungen und 10 Tabellen. Wien, Pest, Leipzig, A. HARTLEBEN 1895.
- Prof. W. EBER, Instruction zur Untersuchung animaler Nahrungsmittel auf Fäulniss. Berlin, RICHARD SCHOETZ 1895. Preis M. 1.
- F. FISCHÖEDER, Leitfaden der practischen Fleischschau. Mit 5 Abbildungen, 272 Seiten Klein-Octav. Berlin RICHARD SCHOETZ 1895. Preis brosch. M. 4,50. Geb. M. 5.
- JOSEF RUDOVSKY, Die Rotzkrankheit der Pferde und die Anwendung des Malleins zur Sicherstellung dieser Krankheit. Brünn, Commissions-Verlag von C. WINKLER's Buchhandlung 1895.
- Prof. Dr. MÖLLER, Die Hufkrankheiten des Pferdes, 3te Aufl. Berlin, P. PAREY 1895.
- E. THIERRY, Les vaches laitières, choix, entretien, production, élevage, maladies, produits. 1 vol. in-16 de 349 pages avec 73 figures, cartonné. Paris, J. B. BAILLIÈRE ET FILS 1895. Prix 4 francs.
- E. AUREGGIO, Les chevaux du nord de l'Afrique. Un vol. in-4° de 312 pages, avec 20 photographies et trois cartes. Saumur, MILON FILS. Alger. GIRALT 1893. Prix 10 fr.
- C. BAILLET, Du croisement continu dans les races d'animaux domestiques. Broch. in-8° de 22 pages. Extrait des Mémoires de l'Académie des sciences, inscriptions et belles-lettres de Toulouse, 1895.
- J. GUITTARD, Pathologie bovine. Étude pratique des maladies de l'appareil digestif. Agen, imprimerie QUILLOT, cours Washington, 1, 1895.
- ERICUS, Gras (Bibliotheek voor landbouw, veeteelt en zuivelbereiding). Amsterdam, S. L. VAN LOOIJ, II. GERLINGS z. j. Prijs f 0,45.